

OGORUL DOMNULUI
VOLUMUL XXXIII

ISTORIA BIBLICĂ

VECHIUL TESTAMENT

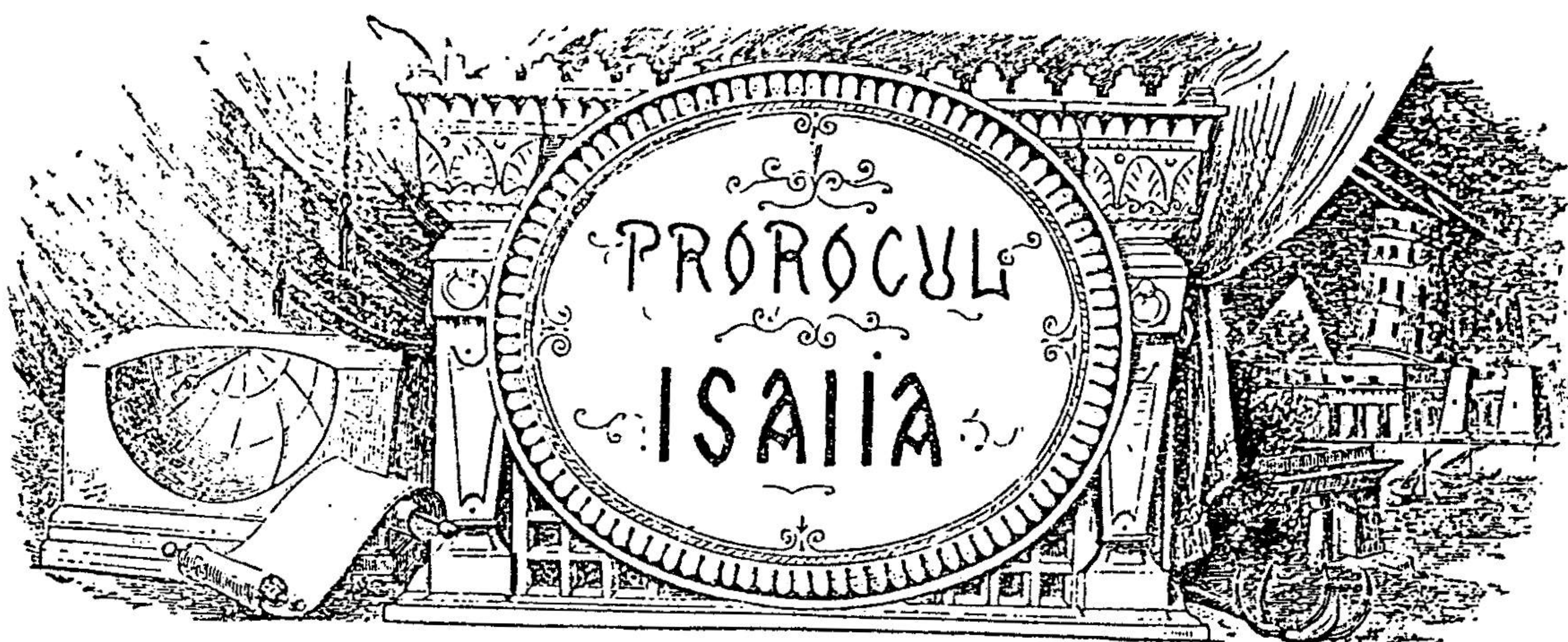
de Profesorul
A. P. LOPUHN

TRADUCERE
de
Patriarhul NICODIM

Tomul al patrulea

EDIȚIE ILUSTRATA

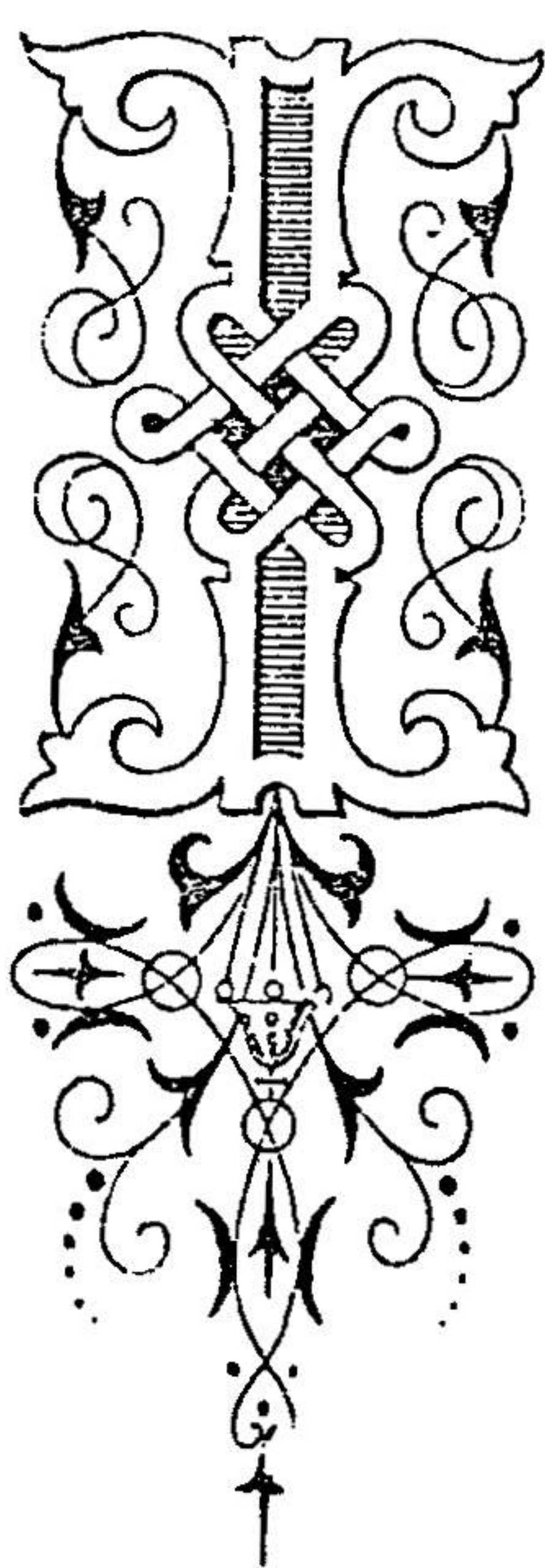

Prorocul Isaia.

CAPITOLUL I

AHAB ȘI PROROCUL ISAIA.

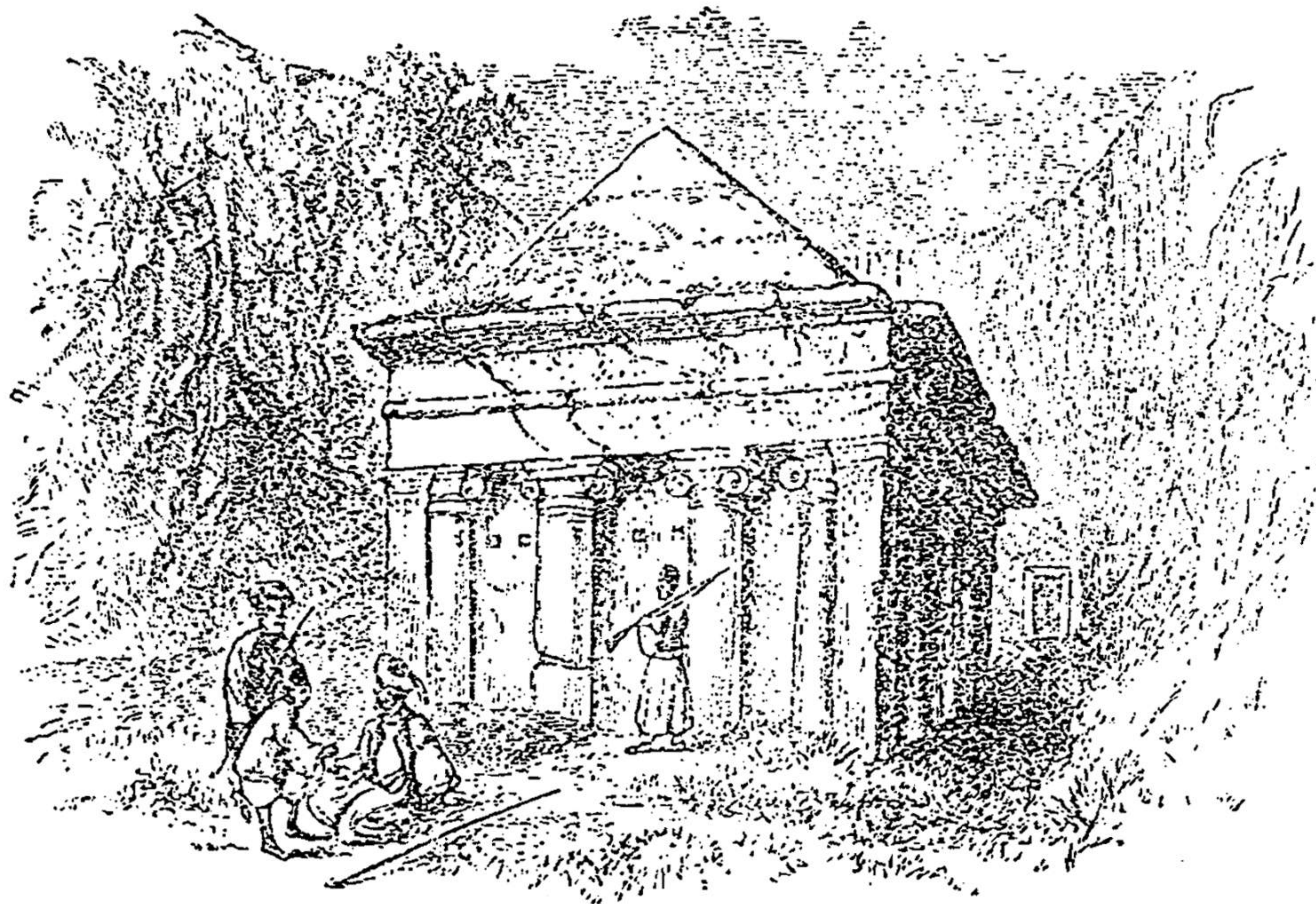
---

n vremea aceea, când regatul lui Israil, lepădând cu totul adevărata religie și legea lui Dumnezeu, apucă cu totul pe drumul peirei și-și trăia ultimile zile, grăbite mereu prin sporirea necredinței și idolatriei regilor săi, ce se succedau iute unul după altul, în regatul lui Iuda din când în când încă tot mai lumina nădejdea la un viitor mai bun. Acolo odată cu urcarea pe tron a minorului Ioas, singurul care mai rămăsese în viață dintre urmașii lui David, sub înrâurirea binefăcătoare a arhiereului Iodai se începu renașterea religioasă și morală a poporului. Tânărul rege urma în totul înțeleptele sfaturi ale arhiereului, restatornici templul în splendoarea sa anterioară și pentru regularea veniturilor lui, făcu o cutie pentru bani la poarta templului pentru prinoase. Slujbele s'au săvârșit regulat într'insul până chiar la moartea arhiereului Iodai, care a avut loc în anul 23 a domniei lui Ioas. Dar cu moartea arhiereului se risipiră și toate bunele începuturi. Principii proprietari iudei, care vădit suportară cu neplăcere influența arhiereului asupra regelui, acum stăruiră să nimicească această influență binefăcătoare și fățiș începură să dea poporului pildă de neglijare a templului lui

Iehova și de idolatrie, spre care înclinară și pe însuși regele. Contra unei de astfel de necredință se ridică bărbătește prorocul Zaharia, fiul lui Iodai, dar glasul lui a fost înăbușit prin o grozavă crimă, prin ucidere, care după porunca regelui a fost săvârșită în chiar curtea templului, între jertfelnic și templu (2 Paral. XXIV, 21; Mat. XXIII, 35), chiar în acel loc, unde cândva tatăl prorocului unse pe uitucul de acum Ioas. Murind sub ploaia de pietre, prorocul strigă: „Să vadă Domnul și să ceară socoteală!” Și Domnul curând ceru socoteală pentru sângele drept. Domnia fu pedepsită prin năvălirea sirienilor, cari, nimicind mulțime de popor și principii iudei, siliră să le dea tezaurile templului, iar Ioas, lovit de boală, a fost ucis în pat de cei de aproape ai săi și nu s'a învrednicit nici chiar de înmormântare în grobnița comună regală, unde în locul lui a fost îngropat Iodai.

Presupusa grobniță a prorocului Zaharia în Valea Iosafat.

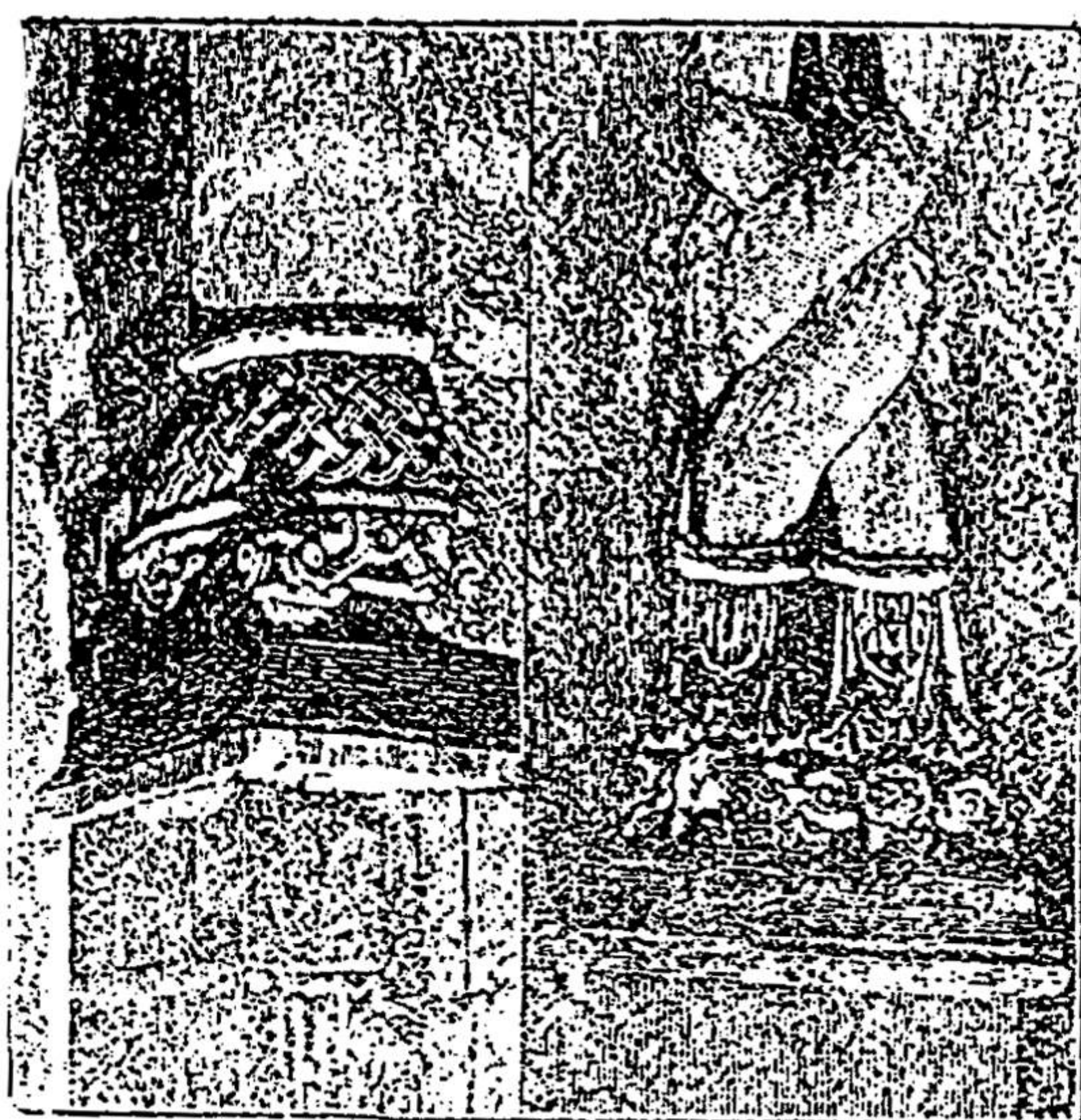
Următorii regi iudei, Amasia, Ozia și Ioatam, prezintă o strașnică duplicitate în caracterul lor. Silindu-se să fie bine credincioși, ei în același timp se arată extrem de capricioși și neresppectuoși față de locul sfânt, așa că Ozia, evlavios în alte privințe, a îndrăsnit chiar să-și însușească dreptul preoțesc de a cădi în fața jertfelnicului tămâerei, pentru care a și fost lovit de lepră. Cu toate acestea ei au știut să înalțe statul la un grad destul de înalt de putere politică și au făcut tributari ai lor multe orașe filistene vecine și pe amoniți. Dar această putere a fost repede nimicită iară cu urcarea pe tron a regelui al dosprezecelea iudeu, anume Ahaz, fiul evlaviosului Ioatam. Ahaz s'a urcat pe tron,

fiind om tânăr de 20 de ani. Tatăl lui, Ioatam, om şiret, practic şi ostaş activ, i-a lăsat regatul puternic, bogat şi bine organizat. Prosperitatea îndelungată a contribuit la adunarea de argint şi aur, şi statul dispunea de o armată puternică şi bine instruită şi cu deosebire se distingeau cavaleria şi carăle; o mare flotă comercială de corăbii, care pleca din Elat, mândre de bogăţia lor, de oarece aveau botul şi catargurile aurite şi vintrelele de purpură, şi aduceau acasă încărcături bogate din orientul îndepărtat. Provinciile de peste Iordan, reîntoarse de Ozia, se aflau încă sub stăpânirea regatului Iudeu. Dar deşi însuşi era devotat lui Iehova, Ioatam nu era capabil să împedecă stricăciunea poporului său pe vremea aceea. Inclinaţiunea poporului către vechile sale „înălţimi“, devenite acum locuri de complectă superstiţie, dacă nu şi de păgânism, îl împedecă de a le desfiinţa cu totul, şi relaţiile cu diferite popoare vecine, mulţumită comerţului şi vastităţii a înseşi întinderii statului, încetul cu încetul umplură ţara de idoli. Împreună cu cultura intelectuală şi cu mărfurile de manufactură ale Siriei şi în genere ale Asiei apusene în ţară veneau mulţime de vrăjitori, aşa că în Ierusalim erau tot felul de gâcitori după nouri, veniţi din Filisteia, şi de oameni, care se îndeletniceau cu tot felul de lucruri negre (Isaia, II, 6—8). În asemenea împrejurări s'o şi urcat pe tronul Iudeei tânărul rege Ahaz. După caracterul său el prezenta un contrast complect cu tatăl său. Despre educaţia sa începătoare noi nu ştim absolut nimica, dar însuşi gusturile lui ne arată, că el a crescut şi s'a educat sub influenţa vechiului partid păgân dela curte, a adoratorilor obiceiurilor străine, pentru care vechea simplitate a poporului şi credinţa lui ereditară erau prea joase şi vulgare în comparaţie cu strălucita idolatrie a Feniciei şi Asiriei. Sub înrăurirea acestui partid, Ahaz, fiind de sânge israilit, se dovedi în fond străin în toate celelalte privinţe. La demnităţile superioare în stat el de regulă numi străini păgâni. Deja în ultimii ani de domnie ai lui Solomon cultura asiriană începuse să-şi capete influenţa în Iudeea prin intermediul arhitecţilor fenicieni şi al artiştilor, de care s'a folosit acest înţelept rege. „Casa de pădure de Liban“ a fost în mare măsură copiată de aceşti din urmă de pe marele clădiri ale Ninevei, pentru că proporţiile ei, acoperişurile ei de cedru, numeroasele coloane, ferestrele şi uşile ei cu oberele lor patrate corespund întocmai camerelor palatului asirian. Împărţirea diferitelor clădiri regale în câteva grupe separate, marile curţi interioare, pavajul lor de piatră şi întrebuinţarea plăcilor de piatră pentru faşada păreţilor palatului, — toate acestea alcătuiesc

deasemenea particularitățile clădirilor Ninevei. Imbrăcarea templului cu aur curat, care se pare așa de minunat pentru noi, era fenomen obișnuit la babiloneni, asirieni și mideni. Impodobirea templului, arborii de palmieri și flori învolte, merele granate și leii, — toate acestea, deși făcute de fenicieni, de asemenea amintesc modul asirian de a împodobi clădirile. Înălțimea coloanelor, masivitatea lor și capitele complicate, deasemenea au ceva asă-

Coloane împodobite cu sculptură în orient.

mănător în Persepole. Leii străjuitori la treptele tronului lui Solomon amintesc deasemenea pe leii sculptați de la porțile palatului asirian, și tronul de fildeș deasemenea își găsește ceva corespunzător în sfărâmurile mobilei de fildeși, găsite în Nineva¹⁾. Dar Ahaz a mers mult mai departe. Fiind om cu gusturi desvoltate, cum se înțelegea asta în vremea aceea, el se sili să facă din Ierusalim concurentul capitalelor păgâne

ale timpului său. Cu deosebire îl frapă pe dânsul închipuirea jertfelnicului asirian, pe care în timpul mai din urmă îl văzuse el în Damasc, și o copie a lui fu ridicată în Ierusalim, după un desen trimise lui de regele (4 Reg. XVI, 10). El a fost făcut probabil de piatră cioplită, cu trei laturi și împodobit cu sculpturi, și astfel se deosebea în chip tăios de jertfelnicile israilite. Jertfele de dimineața și de sara din acest timp se aduceau pe acest jertfelnic nou, în care caz jertfelnicul de aramă a lui Solomon era întrebuințat pentru jertfele personale ale regelui, pentru că, asemenea regelui asirian, pe care voi el să-l imiteze, se adresa el singur zeilor, când aceasta i se părea lui necesar. Vechiul jertfelnic totuși a fost mutat din situația lui de onoare din fața sanctuarului pe latura de nord a templului, și, pe locul eliberat astfel, a fost ridicat noul jertfelnic. Arhiereul Urie evident fără nici o împotrivire a cedat acestei inovațiuni, nu se opuse nici la această nouă schimbare, la care dusesse ea. Boii de aramă pe care ședea marea baie mai târziu au fost luoți, ca să plătească tribut Asiriei, și în locul lor a fost pus un pedestal de piatră, când micile băi de aramă pe roate, acoperământul de metal dea-

1) Rawlinson, Hist. Illustr. of Old. Test. pag. 105.

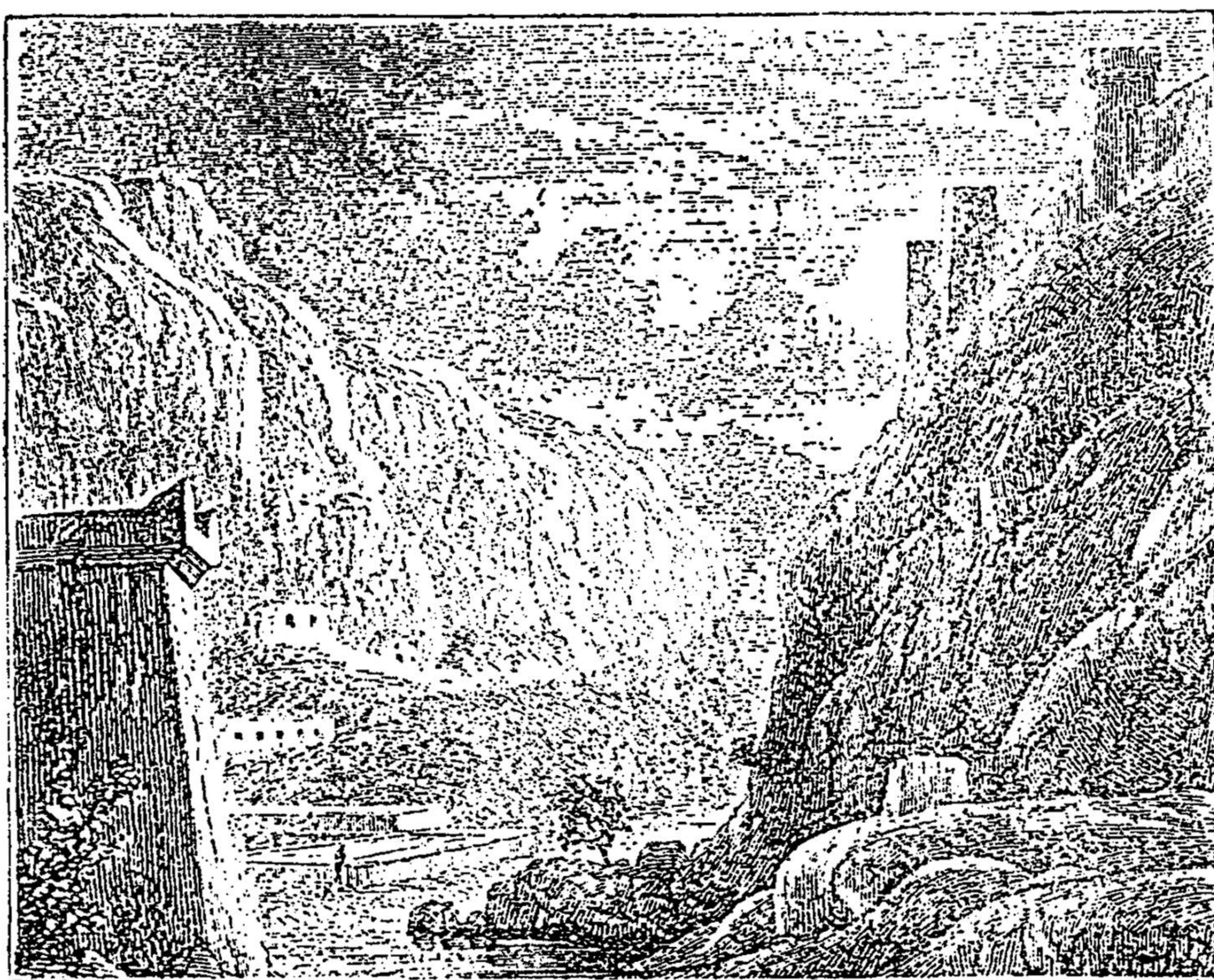

supra scaunului regesc din curtea templului și podoabele de aramă dela intrarea domnească în templu, încercară aceeași soartă. În pasiunea sa către tot ce era asirian, oare cum pentru a arăta nu numai gustul său, ci și grosolanul său servilism, Ahaz merse încă și mai departe și introduse toată sistemul idolatriei mesopotamiene. El primi în Ierusalim divinizarea soarelui și lunii și a tuturor puterilor cerești, cum se săvârșea ea pe malurile Tigrului (4 Reg. XXIII, 5). Caii săi albi ca zăpada și frumoasele trăsură, consacrate, cum era în Asiria, zeului soare și care se întrebuința la sărbătorile solemne, ca de exemplu la sosirea diferitelor timpuri ale anului, se țineau în unele încăperi care la început erau destinate pentru preoți și pentru vasele sfinte, chiar la intrarea în templu¹⁾. Pentru divinizarea plantelor și semnelor zodiacului, după modelul asirian, pe coperișul plan al palatului erau așezate jertfelnice, și această pildă o urma și locuitorii particulari, care făceau asemenea jertfelnice și pe casele lor particulare. Aproape de palat, fără îndoială tot după exemplul asirienilor, era înălțat un turn pentru măsurarea timpului, care consta, se pare, dintr-o serie de trepte pentru înșămnarea mișcării zilnice a umbrei soarelui, în care timp vârful turnului putea servi și de observator de unde se putea observa mișcările corpurilor cerești în scopuri idolatre noaptea. Curtezanii se dedau la învățarea limbii asiriene, care era asemănătoare cu cea arameică sau siriană, și astfel era ușoară pentru israeliți (4 Reg. XVIII, 26). Și această pasiune spre a imita Nineva nu era lipsită de oare care avantaje. Ea vădit ducea la cel mai bun mijloc a împărțirii timpului și gustul superior la îmbogățirea caselor aristocrației și a înseși forme mai alese a mobilierului și vaselor, pentru că în această privință asirienii erau dascăli chiar și grecilor. La Ierusalim intra la modă deasemenea și stilul nou de arhitectură a caselor. Dar răul, care năvăli odată cu acestea în țara lui Israil, întrecu cu mult elementele binelui coprinse în ele. Pe la răspântiile ulițelor erau așezate jertfelnicile zeilor păgâni, ca trecătorii să poată aprinde pe ele tămâie (2 Paral. XXVIII, 4). Chiar în templu a fost așezată Așera, — sinonimul desfrâului (4 Reg. XXIII, 6). Ființele mizere de ambe sexe, care se consacrau idolatriei murdare, trăiau în încăperile templului, iar femeile pregăteau în curțile sfinte materie pentru corturile vârgate, în care se săvârșau orgiile desfrâului. La porțile Ierusalimului și ale altor orașe și sate (4 Reg. XXIII, 8; XVII, 9) au fost aranjate

1) 4 Reg. XXIII. 11; Astfel de cai câteodată se aduceau jertfă soarelui.

„înălțimi“ închinare duhurilor rele ale pustiei. Pretutindenea se înstaurase divinizarea zeilor străini, nu numai în toate sanctuarele deja existente în țară, ci și în capişte anume ridicate în acest scop. Vechile temple sau înălțimi, construite de Solomon pe vârful muntelui Eleonului pentru Astarto Hemoș și Moloh, tot mai erau încă întregi, și într'insele iarăși începu să se săvârșască slujirea de idoli. Ultimului din acești idoli i se ridică o nouă capişte în valea Ginom, sub zidurile Ierusalimului, pe locul, care deacum începu să se numească printre credincioși Totet, adică scuipătoare. Aici a fost ridicat un mare chip de aramă al lui Moloh, cu cuptor înăuntru lui și cu jertfelnice sub mâinile lui întinse, pe care tre-

Presupusul loc al lui Totet.

buiău să se aducă copii. Toate aceste inovațiuni din nenorocire nu erau numai o imitare exterioară, ci arătau și o convingere lăuntrică chiar a lui Ahaz, pentru că el a dat prima pildă a devotamentului său către asemenea idolatrie, aducând jertfă cel puțin pe unul din fiii săi într'o împrejurare critică din viața sa (4 Reg. XVI. 3; 2 Paral. XXVIII, 3). Adevărata închinare lui Iehova între acestea se părăsea din ce în ce mai mult, așa că la sfârșitul domniei lui marile uși ale templului au fost însfârșit închise cu totul, sfeșnicile sacre rămaseră neaprinse, nu se aduceau nici un fel de tămâeri, și tot interiorul templului a fost lăsat fără îngrijire și în deplină părăsire. (4 Reg. XVI, 17-18; 2 Paral. XXIII, 24; XXIX,

3, 7, 16, 17). În loc de preoți, îmbrăcați în alb ai adevăratei credințe, pe ulițe și pe drumuri furnicău gloate de sacrificatori ai zeilor păgâni, îmbrăcați în mantale negre.

Toată această impietate, influențind în chip distrugător asupra guvernului și poporului, trebuia inevitabil să atragă după sine o grea pedeapsă, care curând a și venit. Statele vecine vedeau, că mâna puternică, care ocrotea statul iudeu, a dispărut. De această slăbiciune s'au folosit regii Fachei al lui Isral și Rețin al Siriei, care, ne mai temându-se de puterea regatului iudeu, făcură o puternică incursiune îndrăsneață în țară și o pustiiră chiar până la porțile Ierusalimului. Puterile unite ale regilor, aplicând o strașnică înfrângere armatei iudaice, care a pierdut 120.000 de oameni, împreună cu o bogată pradă, luară în robie și 200.000 de femei, fete și copii, deși, după sfatul prorocului Obed, robii au fost puși în libertate. Dar nenorocirile curând sporiră. Edat pe marea Roșie fu luat de regele Siriei, Rețin, și astfel regatul iudeu se lipsi de singurul său port maritim. Edomiții, care fuseseră multă vreme vasali, își căpătară independența și apucară o mulțime de iudei în robie. Se răsculară și filistenii și-și luară înapoi orașele de pe litoralul mării, care sub foștii regi aparținuse regatului iudeu. Cu un cuvânt, după mărturia istoricului biblic „a umilit Domnul Iudeea pentru Ahaz, regele iudeu, pentru că el a răzvrătit pe iudei, și deasemenea a greșit împotriva Domnului” (2 Paral. XXVII, 19). Dar nici această grea lecțiune nu a cumințit pe Ahaz. Văzîndu-se în situație de neieșit, el nu se gândi să caute ajutorul singurului Ajutător al poporului israilit, se hotărî să se sprijine pe puternicia Asiriei, apropiindu-se astfel de monarhia, care se folosea de orice prilej pentru cucerirea și înghițirea tuturor statelor vecine dușmane și prietene. Aname în asemenea împrejurări triste regatul lui Iuda păși la activitate publică marele proroc al Vechiului Testament Isaia, numelui căruia îi fu dat să fie cel mai vrednic de pomenit și mai măreț decât al tuturor monarhilor sau cuceritorilor aceluia timp.

Isaia s'a născut cam pe la anul 760 a. Hr. sau poate mai înainte. El se pogora din tribul lui Veniamin și era fiul unui oarecare Amos, despre care nu se știe nimica, decât numai numele, deși tradițiile iudaice îl identifică când cu prorocul Amos, când cu fratele regelui Amasia. Strănepotul său (Ier. XXIX, 21; Neem. XI, 7) și răstrănepotul deasemenea au fost proroci, după cât se pare, și numele unuia din marii lui strănepoți Colae, „glasul lui Iehova”, arată, că prorocia era un dar deosebit în această

familie în curgerea câtorva generațiuni. E remarcabil deasemenea, că atuncea, când Isaia s'a căsătorit, el și-a ales femei, care deasemenea era prorociță (Is. VIII, 3). Trăind în Ierusalim, acest centru al vieții politice, familia prorocului ocupa, se pare o situație socială, care-i prezenta tot felul de avantaje. În loc să se piardă undeva în vreun sat necunoscut, asemenea contemporanului său Miheia, sau să-și petreacă zilele pe dealuri sau în dumbrăvile de sicomori, asemenea lui Amos, el chiar din copilărie a fost înconjurat de viața vieoae a capitalei, în care mai târziu îi era dat să devină sfetnicul principal al tronului și persoana mult respectată de prieten al regelui Ezechia. Copilăria lui și juneța în afară de astea s'au strecurat sub înrâurirea binefăcătoare religioasă și politică a bunului și înțeleptului Ozia, dela slava domniei căruia însuși caracterul lui și dela dispoziția sufletească a lui au dobândit tonul, care nu s'au șters nici odată în toată viața sa. După toată probabilitatea, în copilăria sa timpurie în regatul lui Israil domnea încă Ieroboam II, dar, după măsura creșterii lui, regatul nordic se afunda tot mai mult în anarhie și păgânism, cu toată propoveduirea neînfricată și plină de râvnă a lui Amos și Osie. Din câteva locuri al prorociilor lui în tot cazul e clar, că el a fost cunoscător ai acestor predicesori ai săi. La el sunt multe locuri, aluziuni și expresiuni, care arată, că el cunoștea bine cărțile sfinte ale poporului său, care cunoștință el a dobândit-o încă din frageda copilărie.

Propriu pășirea lui Isaia la activitatea prorocească se raportează către anul morții lui Ozia, când prosperitatea îndelungată sub multe raporturi a contribuit la puternica scădere a nivelului moral. Bogăția a introdus înrâurirea corupătoare a luxului în clasele înalte, și slava militară a întreținut trufia orgolioasă în tot popasul, virtuțile sociale decăzură și germenii degenerării totale apărură vădit în toate clasele în închinarea către idolatrie și superstiție. Isaia, deși fiind încă tânăr, își da sama bine că o asemenea stare de lucruri nu este normală și, posedând un spirit superior, simțea durere în sufletul său și ruga pe Dumnezeu. Odată vizită templul. Acolo sunetul trâmbițelor, cântările de laudă solemne ale leviților, corurile și nourii de fum dela tămâerile din sanctuar încă și mai mult întări încă și mai mult acele simțăminte religioase, de care era plin sufletul lui. Și anume aicea se învrednici el unei vedenii, care a fost prima și ultima în viața sa. În acest moment, el stătea înaintea curții preoților, înaintea sa se afla sanctuarul, și mai departe și tainica Sfânta Sfintelor. Și iată, când el privea adânc spre

sanctuar, i s'a arătat, că proporțiile templului începură să se lărgască tare înaintea sa. Prin ușile largi de chedru, deschise înlături pentru intrarea preoților spre altarul cel de aur al tămâerii, perdaua cea pestriță, care ascundea interiorul sanctuarului, fu trase și înaintea lui, într'un nour misterios, se arată vedenia solemnă a lui Iehova, care ședea pe tronul său de pe sicriul legii, care pare că ședea între cer și pământ. Aicea, ca și în alte locuri ale Sf. Scripturi, se și cuvine caracterul duhovnicesc al esenței divine, nu se face nici o descriere a acelei dumnezeiești persoane, care ședea pe tron. Dar marginile hainelor sale împărătești umpleau mărețul templu al vedeniei. „Imprejurul tronului stăteau serafimii, fiecare din ei având câte șase aripi; cu două fiecare își acoperea picioarele sale, și cu două își acoperea fiecare fața sa, și cu două sbura. Și striga ei unul către altul și ziceau: sfânt, sfânt, sfânt Domnul Savaot! Plin e tot pământul de mărire a Lui!“ Dela această cântare tunătoare se zguduia vârfurile porților, și templul s'a umplut de fum de tămâie. Tânărul proroc se spăimântă peste măsură de toate acestea și exclamă: „Vai de mine! căci eu, om cu buze necurate, și trăind deasemenea în mijlocul unui pupor tot cu buze necurate, și ochii am văzut pe Împăratul, Domnu Savaot!“ Dar pe când el se afla în această stare de nedumerire și groază, spre dânsul a zburat unul din serafimi, și ținând în mâni un cărbune aprins, luat de dânsul cu cleștele de pe jertfelnic, s'a atins de buzele lui și a zis: „acesta s'a atins de buzele tale, și fără-delegea s'a depărtat dela tine, și păcatul tău este curățit“. După aceasta, când glasul tainic al lui Iehova întreabă, cine acum ar putea să ia osteneala să-L propoveduiască în Iudeea, atunci spiritul tremurând al prorocului ales se umplu de încredere sfântă și Isaia imediat păși la slujba propusă lui. „Iată eu, trimite-mă pe mine“, zise el. Oferirea lui fu primită, și Isaia a fost recunoscut ca proroc, „Mergi și spune acestui popor, îi zice lui Cel ce ședea pe tron: cu auzul veți auzi, dar nu veți pricepe, și cu ochii veți privi, dar nu veți vedea. Căci s'a învârtoșat inima poporului acestui; și cu urechile aude greu, și ochii săi și i-a închis, ca să nu vadă cu ochii, și să nu audă cu urechile, și să nu priceapă cu inima, și să nu se întoarcă, că să-i vindec“. Isaia nu știa încă, ce lucru mare îi stătea înaintea, și întreabă: oare pentru multă vreme este chemat el la slujire și pentru multă vreme va rămânea poporul în asemenea stare? Atunci Domnul făcu noului său slujitor o strașnică descoperire. „Până atunci — zise el, până ce se vor pustii orașele și vor rămânea fără locuitori, și casele fără oameni și până ce pământul acesta nu se va pustii de tot. Și va

depărta Domnul oamenii și mare pustiire va fi pe pământul acesta". După acestea vedenia a dispărut, dar asupra lui Isaia a rămas duhul lui Dumnezeu, care l-a și inspirat cu puteri curajoase în lupta cu dispozițiunile morale ale timpului său (Is. VI, 1-18).

Și iată, începând din acest timp, glasul prorocului Isaia n'a încetat să răsună în pământul Iudeei, servind de făclie conducătoare pentru amândouă regatele, ca slugilor al adevăratului Dumnezeu și patriot desinteresat, el nu mărgini propoveduirea sa la vreun regat oare care, și deopotrivă lua la inimă soarta și a unuia și a celuilalt regat; Aflându-se în Ierusalim, el în același timp presimțea limpede apropierea peirei regatului dela nord, și se adresa către dânsul cu preveniri adânc atingătoare, Când asupra Samariei se ridica și avansa furtuna grozavă din partea asirienilor, el se adresa cu asemenea preveniri aspre.

„Vai de (Samaria), cununa mândriei bețivilor efreimiți,
Vai de floare veștedă din podoaba frumoasă a lor,
Care stă pe culmea de deasupra văii stâncoase a celor biruși de vin!
Iată unul tare și puternic la Domnul,
Ca un popas de grindină și de furtună vijelioasă,
Ca o revărsare de apă potopitoare,
Cu putere o va răsturna la pământ!
În picioare va fi călcat cununa mândriei bețivilor Efreimiți,
Și cu floarea veștedă a frumoasei ei podoabe,
Care e pe culmea mândriei văi,
Se va face ca și cu smochina coaptă înainte de vreme,
Pe care, de o vede cineva,
O apucă îndată și o înghite“

(Is. XXVIII, 1—4).

Smochin sălbatec în Palestina.

După căderea Samariei, Isaia își întoarse toată atențiunea asupra soartei regatului lui Iuda, și cu ochiul veghetor de prevăzător urmărea toată corupțiunea morală ce se mărea mereu într'insul. La fiecare pas înainte în această direcțiune, glasul lui nu înceta a mustra și a învăța, și el treptat își pregăti pe ascultătorii săi în aceea grozavă soartă, care inevitabil trebuia să ajungă pe popor pentru idolatrie și necredință, repetând totodată nu odată și făgăduințele de altă dată despre slava viitoare, dacă poporul se va întoarce la adevărata credință. Când s'a pro-

după prima pedeapsă a lui Ahaz pentru devotamentul său orb față de idolatria asiriană și obiceiurile vieții, anume incursiunea lui Fachei și a regelui sirian Rețin, Isaia a pășit cu o severă prevenire, explicând sensul acestei nenorociri și totodată mângâind pe rege. Întâlnind pe Ahaz la canalul iazului de sus, pe calea Înălțătorului, el se adresează către dânsul cu următoarea cuvântare înălțătoare:

„Bagă de samă și fii liniștit,
Nu te înspăimânta și să nu se întristeze inima ta
Dela cele două capete a acestor tăciuni fumegând:
Dela mânia aprinsă a lui Rețin și dela fiul lui Repalia.
Siria, Efrem și fiul lui Remalia
Uneltesc asupra ta rele, zicând:
Hai asupra Iudeei și s'o turburăm,
Și să punem stăpânire pe ea și se punem rege acolo pe fiul lui Tenel,
Dar Domnul Dumnezeu zice: asta nu se va face.
Căci capul Siriei e Damascul, și Capul Damascului Rețin,
Iar după 65 de ani Efrem va înceta de a mai fi popor.
Și capul lui Efrem este Samaria,
Și capul Samariei este fiul lui Remalie.
Dacă voi nu credeți,

(Is. VII, 4—9).

Isaia observă regelui Ahaz, că el evident nu crede cuvintele lui și în făgăduința ajutorului dumnezeesc, și de aceea a continuat:

„Cere semn dela Domnul Dumnezeul tău;
Cere sau în adânc, sau în înălțime!”

Ahaz în nedumerire obiectă:

„Nu voi cere, și nu voi ispiti pe Domnul”

Asemenea neîncredere arată prorocului, cum a slăbit în reprezentantul poporului celui ales credința în destinația istorică a lui, și deaceia el, adresându-se regelui, a rostit, la rând cu reproșuri, o înălțătoare prorocie despre minunata naștere a lui Mesia, acea ancoră de mântuire, în care ar trebui să se bizue poporul ales:

„Ascultă dar, casa lui David!
Oare e puțin pentru voi să îngreueți poporul
De voiți să îngreueți și pe Dumnezeul meu?
Deci, însuși Domnul vă va da semn:
Iată fecioara va lua în pânțe,
Și va naște fiu, și-i vor pune numele Emanoil,
El se va hrăni cu lapte și cu miere,

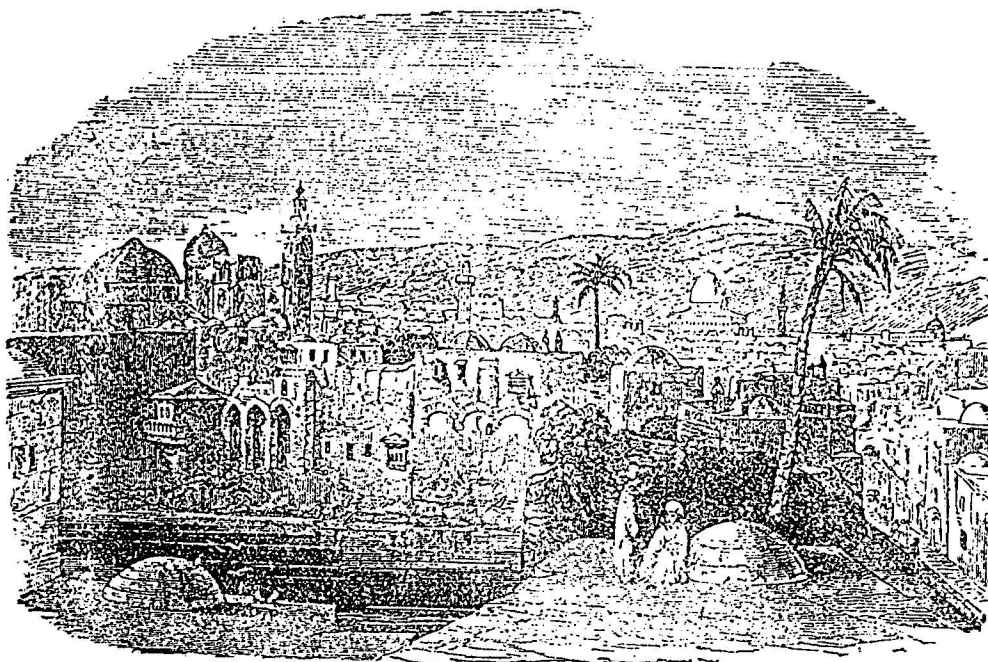
Căci înainte de ce acest prunc va înțelege,
 Să lepede răul și să aleagă binele,
 Țara aceea, de care tu te înfricoșezi,
 Va fi părăsită de amândoi regii ei,
 Dar va aduce Domnul asupra ta și a poporului tău,
 Și asupra casei tatălui tău zile,
 Care n'au venit din timpul căderii lui Efrem dela Iuda,
 Va aduce pe regele Asiriei.
 Și va fi în ziua aceea, va da Domnul semn muștei,
 Care e pela gurile râul Egiptului,
 Și albinei, care e în țara Asiriei,
 Și vor veni și se vor așeza toate
 Pe văile pustiite și pe dărăpănarea stâncelor
 Și pe toți tufarii ghimpoși
 Și pe toți copacii. (Is VII, 13—19).

Dela viitorul apropiat vederea prorocului Isaia se îndreaptă către cel mai îndepărtat. El văzu, cum pământul se pustiise de trupele asiriene, cum el se acoperise de spinii și de detașamente, și în deosebi dealurile, care până atuncia fusese acoperite de cele mai minunate vii, ce serveau și de prosperitate.

„Căci vine ziua Domnului Savaot
 asupra a tot ce-i mândru și a tot sângele amestecat,
 Și va fi umilit.
 Și asupra tuturor cedrilor Libanului,
 Înălți și trufași,
 Și asupra tuturor stejarilor Vasanului,
 Și asupra tuturor corăbiilor Tarsisului,
 Și asupra tuturor podoabelor dorite ale lor
 Și va cădea mărirea omului,
 Și cele înalte ale omului se vor smeri;
 Și numai singur Domnul va fi înalt în ziua aceea“.
 (Is. II, 12—17).

Si această cuvântare înălțătoare a prorocului n'a putut înțelegi pe Ahaz. El nu-și întoarse luarea aminte la adevărata ancoră de mântuire a poporului său și încheie alianța cu asirienii. Această alianță a contribuit la grăbirea căderii regatului lui Israel, dar negreșit n'a adus nici un folos pentru fiii lui Ahaz, deși el umilit s'a târât înaintea lui Teglaofelasar II și i-a dat toate comorile Ierusalimului, jăfuind până și templul, pe care el după aceasta l-a închis și astfel curmă slujbele, instaurând în locul acestora idolatria, cu grețoasele jertfe idolilor, prin toate colțurile Ierusalimului.

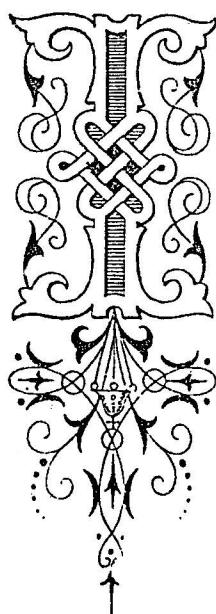
Dar încă nu s'a stins cu totul lumina bunei credințe pe tronul lui David și ea iarăși s'a aprins în persoana fiului și succesorului lui Ahaz, anume Ezechia.

Iazul lui Ezechia în Ierusalim.

CAPITOLUL II.

E Z E C H I A.

n anul 728 d. Hr., când pe tronul regatului Iudeu s'a urcat Ezechia la vârsta de 20 de ani, după moartea tatălui său, situația era tristă în cel mai înalt grad. Sub raport politic ea era înjositoare. Tributul ruinător, plătit asirienilor de Ahaz, negreșit trebuia să se continue. Partidului dela curte, ce se afla în favoare, îi era avantajoasă asemenea stare de lucruri, parte ca o condiție a ocrotirii statului, parte ca o condiție a alianței cu marele rege, ai căruia robî sau năimiți erau ei cu inima. Mândria și împilarea ajunseră pânăla neglijarea permanentă a dreptății, și pretutindenea domnea silnicie nelegiuită față de mulțimea poporului. Numeroșii membrii ai familiei regale și nobilimea apucase în mâinile lor toate instituțiile judecătorești, ba chiar făcuse atentat la autoritatea regelui. Cetățenii obișnuiți, sătenii și păstorii tremurau înaintea lor. Preoții se molipsise de corupția generală, și chiar între proroci

mulți abuzase de slujba lor, folosindu-se de dânsa pentru scopuri egoiste și necinstite (Is. IX, 15—45; Mih. III, 11; IV, 5). Neînfrigându-se niciodată de rezultat, ei făceau descoperiri mincinoase poporului, cum doreau aceasta înalții lor ocrotitori, ba adesea duceau poporul în rătăcire. Adevărații proroci, credincioși datoriei lor, se considerau vrășmași ai publicului, pe când adversarii lor se proclamau drept patrioți. Opinia publică era astfel ațîțată contra neînfricaților și străluciților proroci, așa că pe dânsii îi amenința chiar prigoane în neamul acela, care era pe vremea Iezabelei, și slujitorii lui Dumnezeu trebuiau să se ascundă pentru a-și scăpa viața. Mai mult încă, în acel timp, când mulțimea poporului se expunea tot mai mult sărăcirii, bogații deveneau tot mai mult egoiști și apăsători, judecătorii se stricău și superstițiile păgânești pătrundeau tot mai mult în toate clasele sociale, statul se sfâșia de partidele ce se luptau între dânsese (Is. XXIX, 21; Os. IV, 8; Is. XXX, 20). Un partid era pentru alianța cu Egiptul, iar altul era pentru continuarea tributului către Asiria, și al treilea stăruia în independența națională. Ezechia avea de deslegat o problemă nu ușoară, de a conduce trebile publice în asemenea stare destrămată.

Din fericire, el nu era lipsit de sprijinul moral din partea celei mai bune clase a populațiunii, și în fruntea acestei clase păși marelui Isaia, care prin tot felul de metode contribuî la susținerea direcțiunii celei bune. Acum nu mai era deja nevoie să formeze comunități deosebite de prorocie și a ținea pe acele, care se pregătise pentru vrednicia prorocescă la o parte de mulțimea poporului. El lărgi sfera activității prorocesti și păși în calitate de luminător general al poporului. Introduse mulțime de ucenici, care fără să alcătuiască comunități aparte, puteau să trăiască în casele lor proprii sub protecțiunea templului și să se adune împrejurul învățătorului în curțile lui. Și prin asemenea activitate culturală Isaia formă în adevăr mulți ucenici, din care s'a și alcătuit acel element însănătoșitor în populație, care, activând în calitate de dospitură, a putut însănătoșa și tot corpul național. Insuși regele Ezechia era om cu un caracter nobil. Porcînd prin mama sa din Zaharia, iubit de prorocul Osie, el oare cum moștenise dela acest mare străbun al său un înalt devotament către adevărata credință. În contrast cu tatăl său, care era pasionat devotat la tot ce-i asirian, Ezechia se ținea în totul de moravurile și obiceiurile naționale, și-și consacră viața sa la restabilirea cultului lui Iehova și curățirea țării de păgânismul,

Introdus de Ahaz. „Legea“ era pentru dânsul steaua călăuzitoare în viața obștească și personală. Prorocii erau sfinții lui cei mai respectați și mai cinstiți. Om deștept și cult, el în același timp era smerit și pios. Și primul luă măsuri pentru adunarea și punerea în ordine a cărților sfinte. Tradiția iudaică îi atribue lui, după aceea adunarea proorociilor lui Isaia și păstrarea cărților Eclesiastul și Cântarea Cântărilor. Dar timpul lui nu-i lipsit nici de o strălucită înflorire a propriei literaturi, pentru că, în afară de scrierile prorocilor contemporani, se referă la acest timp originea a o mulțime de psalmi, care mărturisesc în tot cazul o mare stârnire a simțului religios. Pentru asigurarea întreținerii preoților și leviților el restabili plata desativei, prescrisă de legea lui Moise, inclusiv „prioasele de pâne, de vin și untdelemn, de miere și de tot felul de produse ale câmpului și zeciuele de tot felul“ (2 Paral. XXXI, 5; Eș. XXII, 29; XXIII, 16-19). Fără nici o apăsare a poporului, el prin cărmuirea sa înțeleaptă și cinstită ajunsă acolo, că tezaurul său iar deveni plin și în palatul său erau mari rezerve de toate. Tradiția iudaică preamărind slava lui și meritele din anii următori, văzu în el chiar pe Mesia cel făgăduit și cronicarul inspirat al cărții 4 a regilor, servind de reflex al opiniei publice despre rege, vorbește despre dânsul, că „el a nădăjduit în Domnul Dumnezeu lui Israil, și ca el n'a mai fost printre toți regii Iudeei, nici înainte de dânsul, nici după dânsul“ (4 Reg. XVIII, 5).

Ca nepot de proroc, Ezechia arată bună dispozițiune față de vechea religie chiar din tinerețea sa. Influența duhovnicească puternică asupra lui evident, cel puțin odată, o arată prorocul Miheia. Acest proroc în multe privințe păstra particularitățile externe, care deosebeau vechea școală a prorocilor. Ocupând o situație smerită în comparație cu Isaia, el umbla pe ulițele Ierusalimului și, desbrăcând mantia sa de deasupra, la cuvântările și prevenirile sale prorocești amesteca plânsete sgomotoase, „plângând ca un prădat și jăfuit, urla ca un șacal și bocind ca un ștraus“ (Mih. I, 8). Asemenea proroc, din zi în zi muștrând păcatele Ierusalimului și amenințând chiar în prezența regelui și înaintea palatului cu peirea ce se apropia, produse asupra regelui o impresiune profundă în cea mai mare măsură (Paral. XXVIII, 27), și această impresiune, evident, a fost punctul de întoarcere în viața sa religioasă. Cei de aproape ai săi, înspăimântați de năvala prorocului și de cuvintele sale îndrăznețe, au vrut să apuce și să pedepsească pe autor, dar regele găsi de bine să ia aminte la prevenirile lui.

Prima grijă a lui Ezechia a fost să îngroape pe nevrednicul

său tată; dar și în această privință el dovedi respect față de opinia poporului, refuzând rămășițelor lui Ahaz un loc în grobnița regală, deși porunci să fie îngropate înăuntrul zidurilor Ierusalimului. După aceea el în prima lună de domnie a sa deschise porțile templului și începu restaurarea clădirii. Adunând preoții și levii într'o piață deschisă spre răsărit de dânsul „el le porunci să pășască de îndată la curățirea lui și să-l pregătească pentru a restabili într'însul cultul public. Sfeșnicile sfinte deja de mult fusese stânse într'însul, nu se mai înălțase nici un fel de tămâeri și nu se arsese nici un fel de jertfe, și acum toate acestea trebuiau îndreptate. Nenorocirea poporului, cum era el convins, erau pedepsirea directă pentru această părăsire a religiei. Preoții, mai întâiu de toate curățindu-se pe sine, se apuaseră cu râvnă să împlinească porunca regală, și peste două săptămâni făcură templul bun de întrebuințat. Urâciunile găsite într'însul au fost scoase spre Cedron și asvârlite în pârâu; jertfelnicul arderilor de tot fu restaurat la locul său, și toate vasele templului și lucrurile lui, îndepărtate de Ahaz, au fost din nou pregătite pentru întrebuințarea cuvenită. Când totul fu gata, se duse prinos de milostivire pentru regat, pentru templu și pentru popor. Jertfa se aduse chiar în prezența lui Ezechia, în care timp corurile levitelor ocupară locurile destinate pentru ele, și au luat parte la slujba sfântă. Trâmbițele sunară solemn, și cântăreții și muzicanții iar umplură văzduhul cu cuvintele vechilor psalmiști, în care timp regele și toți curtenii, împreună cu tot poporul ce se adunase, înălțară rugăciuni înflăcărâte. Aceasta a fost deschiderea sau începutul nobilei Domnii a regelui Ezechia.

Între acestea regatul nordic, umplând măsura nelegiuirilor sale, își merită peirea sa și Samaria a trebuit să cadă în fața asaltului regelui asirian. Când regatul de nord peri astfel și dispăru, Ezechia rămase prin necesitate inactiv, de oare ce a arăta în acest caz vre un ajutor, însemna a atrage imediat o soartă la fel și asupra regatului Iudeu. Deaceea, abținându-se dela orice amestec în politică și depărtând prin aceasta atențiunea asirienilor, el se dădu cu totul la organizațiunea internă. Cu toată restabilirea cultului la templul din Ierusalim, în țară rămăsese multe locuri de culte particulare, care îndeosebi înlesniră susținerea idolatriei, și anume a așa numitelor „înălțimi“. Deja mulți regi făcuseră încercarea pentru desființarea acestor înălțimi, dar încercările lor au fost zadarnice. Acum Ezechia păși la o asemenea încercare, dar cu mare izbândă. Toate înălțimile, ce se aflau în

regatul lui Iuda și chiar în al lui Israel, au fost distruse de dânsul; stâlpii solari, probabil care prezentau simbolurile grețoase, au fost nimiciți, și chipurile necurate ale Așerei au fost stârpite. În răvna sa Ezechia nu se opri nici la asta, și păși la nimicirea a tot, ce putea servi de izvor al superstiției. Șarpele de aramă, făcut în pustie aproape cu 800 de ani înainte de asta din porunca lui Moise, în curgere de multe veacuri a stat în mijlocul Ierusalimului, ca una din cele mai sfinte comori naționale. Iar el cu trecerea timpului, din cauza decăderii duhului religios, al poporului, devenise izvor unui rău deosebi. Înaintea noastră a fost ridicat un jertfelnic, pe care se ardea miresme în cinstea lui și așa-l divinizau. De aceea Ezechia distruse și acest monument istoric. După aceea el păși și la alte prefaceri. Până la Ezechia Paștele se săvârșau se pare adesea în fiecare familie aparte. Dar deacum templul trebuia să devină un centru de slujire comună. Până acum religia națională era cu preferință locală. Pentru păzirea curățeniei religiei era necesară centralizarea. Ezechia hotărâ să se săvârșească marea sărbătoare națională a Paștelor în Ierusalim. Eroarea de calcul, produsă din cauza scurtimei lunei lunare, violară exactitatea calculului timpului pentru această sărbătoare, care se săvârșea în prima lună; secerișul orzului, după care trebuia să se săvârșască, în calitate de sărbătoarea primăverii, acum se făcea aproape cu o lună mai târziu. Pentru această sărbătoare asta fusese mutată în a doua lună, și pentru prevenirea unei erori la fel în calendar, deacum se introduse o nouă lună, care era necesară pentru potrivirea anului lunar cu cel solar. Asemenea adaose de luni deja demult erau în întrebuințare în Nineva, cu care iudeii, începând din timpul domniei lui Ahaz, se aflau în raporturi strânse.

Căderea regatului, de nord atinse adânc inima poporului iudeu, și cruda dușmănie reciprocă dintre ei se prefăcu în compătimire adâncă. Resturile de populație, neduse în Asiria, acum deveniră obiectul compătimirii frățești, care a și contribuit la strămutarea multor israiliți în hotarele regatului lui Iuda. În toată țara, de la Dan până la Virsavia, au fost trimiși vestitori speciali, care îndemnau pe toți să vină la sărbătoarea Paștelor în Ierusalim; dar, din nefericire, această invitație și acum a fost răspinsă cu dispreț și nepăsare (2 Paral. XXX, 10). Restul populației regatului lui Israel se dădu definitiv la păgânism, și rămase israilită numai după trup, iar după câțva vreme nu se mai putu mândri nici cu aceasta, de oare ce căsătoriile cu alte neamuri deveniră fenomen obișnuit, deși în triburile lui Manase, Asir și Zabulon

au mai rămas oameni, care se închinau Dumnezeului părinților lor și răspunse cu drag la invitațiune. Pentru asemenea adunare se făcuse pregătirile trebuitoare. Potrivit cu porunca legii lui Moise, Ezechia porunci să curățe orașul sfânt. Jertfelnicile păgâne, ridicate de Ahaz, fură distruse și materialele aruncate în Cedron, peste ziduri. Insuși templul fusese curățit la înseși începutul domniei. Insufletețirea religioasă cuprinsese tot poporul. Preoții și leviții pășiră din nou la slujirea regulată după acea ordine, cum fusese statornicit din timpul lui David. Ca și în vremile trecute, părinții familiilor aduceau jertfă mei pentru familiile lor, și în genere toate ritualele erau săvârșite cu toată exactitatea. Și iată, când fură făcute toate pregătirile, să săvârși prăznuirea Paștelor cu astfel de cântare psalmistică solemnă și cu muzică, cu astfel de bogăție de jertfe și cu așa mulțime de popor prezent, încât solemnitatea asta aminti vestita solemnitate dela sfîntirea templului lui Solomon. Șapte zile se dovediră neîndestulătoare pentru asemenea solemnitate, și sărbătoarea se prelungi încă cu șapte zile.

Asemenea măreață solemnitate nu se putu să nu aibă o înaltă înrâurire inspirătoare pentru popor. Prorocii, și în capul lor Isaia, se folosiră de dânsa pentru proclamarea marelor adevăruri duhovnicești. Deja și mai înainte prorocii, din timp în timp descriind soartele adevărate ale poporului și prezicând viitorul, prevestiră venirea marelui Rege duhovnicesc, când casa lui David va împărăți în veci. Nădejdea în marele Mesia, steaua călăuzitoare a vieții poporului ales în curgerea întregii sale vieți istorice, se lămurea tot mai mult și se extindea, mai ales din timpul lui David. Dar cu trecerea timpului ea treptat dobândi un caracter duhovnicesc și înalt. Ioil propoveduise despre înfricoșata zi a lui Iehova, care în urma judecății, care are să ajungă pe păgâni în valea lui Iosafat, se va începe veacul de aur, și Duhul lui Dumnezeu se va vărsa peste tot trupul. Amos mângâia pe credincioșii timpului său cu prezicerea, că cortul cel căzut al lui David va fi restaurat iară (Amos, IX, 11). Osie prezicea generațiunei următoare, că fiii lui Israil se vor întoarce cândva din robie, vor căuta pe Iehova, Dumnezeul lor, și pe David, regele lor, și asemenea predicesorilor săi, a zugrăvit fericirea acestui timp. Dar renașterea tonului suprem duhovnicesc în domnia lui Ezechia încă și mai mult a contribuit la curățirea și înălțarea unor asemenea așteptări pline de bucurie. Oamenii evlavioși în trecut nutreau marea nădejde, că în Israil se va realiza marea împărăție a lui Dumnezeu, și căpetenia ei va fi dumnezeiasca Călăuză biruitoare.

Slava lui David și succesiunea neîntreruptă a casei lui în regatul Iudeei, împreună cu inspirațiunile sfinte ale prorocilor, au susținut firește convingerea, că Mesia cel așteptat se va trage din neamul lui. Dar numai Isaia pentru prima oară a exprimat în toată deplinătatea însușirile esențiale ale lui Mesia cel așteptat, ca un cap desăvârșit a adevăratei teocrații. El a propovedit, că vine împlinirea făgăduinței lui Dumnezeu după care tronul lui David va fi întărit pe vecie și nimic nu-l va zdruncina. Cu toate împrejurările vieții poporului el nu va înceta să susțină credința în viitorul Mesia. El n'a șovăit întru aceasta chiar nici atunci, când oștirile lui Seniherim amenințau vădit cu peirea imediată a statului, pentru că încrederea lui niciodată n'a șovăit, chiar nici când asirienii se aflau chiar la porțile Ierusalimului. Lui îi datorăm noi expunerea inspirată a acelor așteptări mesianice ale trecutului în trăsături clare și mărețe, care de atunci au servit de izvor pentru susținerea a acestei nădejdi în veacurile următoare. Dar luminoasele vedenii ale lui Isaia și ale celorlalți proroci erau încă departe de împlinire. Boala morală a păgânismului se înrădăcinase prea adânc în trupul poporului, ca să se poată vindeca prin o râvnă pioasă a unui singur rege, și vedeniile prorocește despre slava viitoare a lui Mesia trebuiau încă nu odată să se întunece prin muștrări și preveniri.

Intre acestea în lumea politică se săvârșise o mare prefacere. Sargon, cîștigat de expedițiuni, la bătrânețe se ocupă cu construcții. În Dur-Sarghin (actualul Horsobad), aproape de Nineva, a fost construit sub conducerea sa un palat măreț, ca refugiu liniștit și magnific pentru bătrânețele sale. Cât se mândrea el cu măreția acestui palat, se poate vedea din acele largi descrieri, care se dau în cronicile sale relativ de lemnul scump, întrebuințat la această construcție, relativ mobilei de aur, de argint, de aramă și pietre scumpe, de sculpturi de lei și boi pela praguri și de șiruri de plăci de alabastru, cu care se împodobise pereții nenumăratelor lui camere și pe care se grevase povestirea întreprinderilor și isprăvilor lui. Dar curând a trebuit să ajungă soarta comună și pe acest mare cuceritor. Acela, care a distrus și a pustiit atâtea regate în viața sa, trebuia acum să dea socoteală pentru toate acestea. Mărețul palat a fost gata din construcție în anul 706 a. Hr. iar în anul 705 Sargon zăcea ucis pe parchetul propriei sale case.

Tronul eliberat a fost ocupat de Senahirim, fiul cel mai mic al cuceritorului. Cedând tatălui său în însușirile politice, acesta

era nu mai puțin ambițios, și a petrecut viața sa în expedițiuni războinice, întreprinse pe pîcior mare. Dobîndind slavă în tot pămîntul în calitate de mare distrugător, el nu știa nicio politică mai înaltă afară de silnicie. Atrăgînd numai nenorociri asupra popoarelor cucerite de dînsul, el chiar prin aceasta le constrîngea să recurgă la neconținute răscoale la prima ocazie posibilă. Setea de stăpînire, cruzimea, mîndria și trufia, obișnuitele însușiri a despoților orientali, în persoana lui își ajunseră cea mai înaltă dezvoltare. Măreția palatului din Cuiundjc, cu care el voise să întunece măreția palatului tatălui său din Horsabad, apartamentele și intrările lui minunate, marele lui spațiu, care ocupa un sfert întreg din Niniva, se confirmă atît de inscripțiile trufașe ale lui, cît și prin întinsele lui ruine. Sub el Asiria ajunse aproape slava sa înaltă.

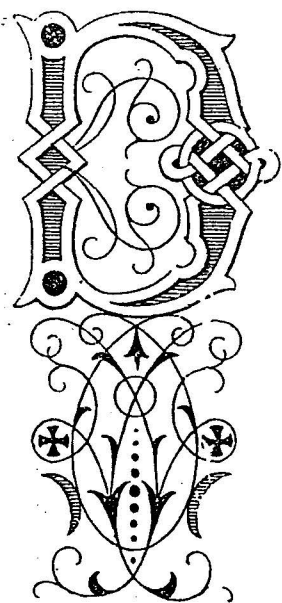

Bătălie (după un monument asirian)

CAPITOLUL III

EXPEDIȚIA LUI SENAHIRIM.

după ce vestea morții groasnicului cuceritor, Sargon, a sburat peste Asia apusiană până la malurile Nilului, atunci pretutindenea a stârnit nădejdea în posibilitatea de a arunca jugul greu asirian. În fruntea acestei mișcări stătu faraonul egiptean Seti, care în alianță cu Tîrgac, regele Etiopiei, crezu să ridice toată Asia de apus contra Asiriei. Tradițiile despre fosta mărire a Egiptului tot mai continuau să influențeze magic asupra popoarelor vecine, și orice încercare, fie măcar și cea mai disperată, se părea la vreme numai dacă ea putea măcar cât de cât să promită eliberarea de uritul jug al Asiriei. Din această cauză la propunerea Egiptului răspunseră îndată regii Feniciei și a filistenilor, stăpânitorii Orontelui, amoniților, moabiților și edomiților, care renunțase la plata tributului către asirieni și se pregăteau să se apere. Flacăra răskoalei cuprinse toată Asia apuseană și ea se putea întinde și asupra întregii monarhii. Pentru

înăbușirea acestei mișcări a și pășit Senahirim la vestita sa expediție asupra Palestinei. El intră în țară, după obicei, pe la nord. Enorma mulțime de căruțe, de călăreți și arcași înainta prin strâmtoarea Libanului și ocupară înălțimile lui. Cedrii și cipareși măreți, după expresiunea prorocului, plângeau sub securea și focul, care mistuiau pe confrații lor, de oare ce cuceritorii își pregăteau din acești arbori mașini de război, sau îi tăiau pentru material la construirea palatelor lor din Nineva. Acolo, unde se simțea lipsa de apă, au fost săpate o mulțime de fântâni sau se desfundau cele astupate. Sanihirim declară mândru, că cu piciorul său ar putea seca toate apele Egiptului, care era ultima țintă a expedițiunii sale. În treacăt el deasemenea își va întinde cortul său nu numai pe trecătoarele înalte ale nordului, ci chiar și în Ierusalim, și va întina salele palatelor, și grădinele lui, aceste lucsoase refugii ale capitalei lui Ezechia. Peste apele curgătoare din munți, pentru înlesnirea mișcării oștirilor lui au fost, aruncate poduri, și peste văiugi au fost făcute drumuri bune pentru carele sale. Pogorându-se din munți prin cotlovina râului Cănelui¹⁾, el porunci să se închipuiască figura lui pe stân-

Senahirim pe tron (după un monument asirian.

ci, alături cu figura lui Ramzes II, care a trecut pe aceeași cale cu o mie de ani mai înainte și a lăsat tot o astfel de amintire despre prezența sa aicea. Însfârșit enorma oștire eși la câmpiile feniciene. Cel dintâiu a trebuit să simtă mâna cuceritorului, mândrul Sidon. El era cu totul lipsit de orice ajutor, de oarece din Egipt nu se prevedea încă nici un ajutor. Elulei, regele răzvrătit, a trebuit să fugă în insula Cipru sau în altă insulă oare care a Levantului, și în locul lui a fost pus un vasal mai supus Etobaal, care se obliga să plătească tributul obișnuit. Prinții celorlate țări răsculate, înspăimântați de prezența unui dușman așa de grozav, sau, cum spun inscripțiile, uimiți de „strălucirea armelor lui Asur“, zeul lui Senahirim, se supuseră îndată și repetară din nou semnele respectului lor către cuceritor, sărutând piciorul marelui rege, aducându-i daruri bogate și obligându-se să-i plătească tribut. Acestei plecate închinăciuni, n'a urmat nu-

1) Acest râu, care la început se numea Lic, adică râul lupului, acum se numea Nar-el-chelb, adică râul cănelui. El curge din munți în valuri limpezi pe sub stâncile atârșate, la 7¹/₂ kilometri spre nord de Beirut și la 9 kilometre spre nord de Tîr.

mai Sedec, regișorul Ascalomului, dar el a fost pedepsit pentru asta cu detronarea în folosul unui rege vasal, iar familia lui toată, cu toți membrii ei, cu zeul său și cu proprietatea sa, a fost dus în robie de asirieni. Orașele Beo-Dagon și Iopie, cu alte două, numele cărora nu sunt cunoscute, care erau supuse lui Sedec, au plătit crunt pentru ajutorul dat lui. După aceasta, din răsvrățiți rămăsese numai Ezechia. Astfel expediția lui Seniherim în direcția spre Egipt a fost pentru dânsul oare cum un mers triumfal, înaintea căreia se plecară servii toți.

În vederea tuturor celor săvârșite, agitația în Ierusalim era neobișnuită. Orașul fu pus pe picior de războiu. Ezechia totuși nu se disperă. El nădăjduia în ajutorul din partea regelui Etiopiei Tîrgac. Armata lui Seti și a câtorva regi egipteni, sub comanda lui Tîrgac, se mișcau întru ajutor spre dânsul, dar Seniherim își așeză lagărul între ei și Ierusalim, și astfel avea în vedere să nu le îngăduie a se uni. „Regii Egiptului, — se spune în cronica asiriană, — și ostașii, arcașii carele și caii Etiopiei, nenumărați după mulțimea lor, se adunară împreună și porniră în ajutorul poporului Ecronului și lui Ezechia. Ei desfășurară ordinea lor de bătae înaintea mea în șesurile Elteco, și țintiră cu săgețile lor; dar eu am pășit contra lor și i-am înfrânt cu armele lui Asur, domnul meu. Mănile mele au robit în toiul luptei pe căpetenia căruțelor și pe fiii regelui egiptean, și pe căpetenia carelor, și pe regele Etiopiei. Am făcut apoi incursiune, am luat și am prădat orașele Elteco și Timna”¹. Asigurându-se astfel din partea armatei Egiptene, Seniherim îndreptă armele sale contra Ecronului, care căzu repede, și toți capii lui au fost supuși la o crudă pedeapsă. „Pe sacrificatorii principali și pe oamenii mari cari au săvârșit crima, — spune cronica, — eu i-am dat morții și am spânzurat trupurile lor pe stâlpi împrejurul orașului. Eu am dat în robie pe acei oameni ai orașului, care au săvârșit păcate și crime, dar am cruțat pe ceilalți”.

Terminând acest lucru, Seniherim după aceea dădu poruncă unui detașament din armata sa să înainteze contra Ierusalimului, și iată trecătoarele munților bubuiră de sgomotul mișcărilor pe-destrimeii asiriene și a căruțelor ei. Mișcarea acestei armate se însemna cu foc și cu sânge. Patruzeci și șase de orașe întărite ale lui Ezechia au fost luate cu asalt și totodată de dușman au fost apucate mulțime de animale de tot felul cu mare cantitate de material de război. Toată populațiunea, care a putut fi prinsă, a

1. În Iudeea. — I. Mavi, XV, 10.

fost luată în calitate de rob, așa că de toți au fost luați 200.150 de oameni, „mici și mari, femei și bărbați, împreună cu cai, epe, asini, cămile, boi și oi fără număr”. Insuși Ezechia aștepta tremurând asaltul asupra Ierusalimului. Orașul curând fu asediat de dușman, care începu pregătirea pentru asediu regulat. Indicând aceasta, Senaherim vorbește cu mândrie în inscripțiile sale: „Eu l'am închis (pe Ezechia), asemenea unei paseri în Ierusalim, orașul său regesc, și am construit turnuri de asediu în fața lui, pentru că el a dat ordin să înoiască fortificațiile marilor porți ale orașului”. La vederea groazniciei oștiri asiriene groaza cuprinse toată populațiunea orașului. Rămăsese liniștit numai singur marele proroc Isaia, care neînfricat, își ridică glasul pentru liniștirea concetățenilor întru prevenirea panicei generale. Chiar în văzul asirienilor, care stăteau acum chiar sub ziduri, el nu-și perdeea nădejdea în Dumnezeu, și credea, că El va izbăvi poporul său de primejdia cea amenințată. Adresându-se către popor, el zicea, că hotărârile Domnului Savaot sunt neschimbabile și pe asirieni îi așteaptă o groaznică pedeapsă (Is. XIV, 24-27). Cu toate acestea, inșeși priveleştea asediul lui trebuie să fi stârnit groază până și în cei mai viteji dintre asediați. Mantalele roșii și scuturile strălucitoare ale asirienilor, hainele ciudate a multor străini din gințile barbare, care erau în slujba oștirii asiriene, căruțele lor nenumărate, steagurile și corturile lor, — toate acestea acopereau spațiul dinaintea porților nordice ale orașului, acoperind coastele dealurilor și văile învecinate ¹⁾. Pentru unii mântuirea se părea fără nădejde, alții tot mai continuau să nutrească speranța în ajutorul lui Tirhac, cu toată înfrângerea lui. Cum se întâmplă de obicei la vreme de extremă turburare, în oraș predomina tot felul de dispozițiuni. Nu erau puțini acei oameni, care din disperare se dăduseră la orce desfrâu. Se instaurase beția și nerânduiala turbată. Isaia perduse orice influență asupra mulțimii cetățenilor, deși unii cu fețele galbene tot mai ascultau vorbele lui mângâitoare.

Asediul totuși continua, pentru că Ezechia nu voea să se predea. Mulțimea poporului lucra la ridicare de întărituri și în acelaș timp se apropia repede un nou vrășmaș grozav, anume foametea. În mijlocul acestor grozăvii și a demoralizației ce se răspândea, răsună din nou glasul prorocului, care adresându-se Ierusalimului, zicea :

---

1. Ioseph, Bel. Iud. V, 12, & 2, dealurile înaintea Ierusalimului la nord până chiar la căderea orașului au fost cunoscute sub numirea de „lagărul asirian”.

„Ce-i cu tine, o, Ierusalime!
 Ce te-ai ridicat tot pe coperișuri?
 Cetate zgomotoasă plină de chlote de veselie!
 Răniții tăi nu-s de sabie răniți
 Și n'au murit în luptă.
 Domnul, Dumnezeu Savaot
 Vă cheamă în ziua aceasta să plângeți
 Să vă tundeți părul și să vă încingeți cu sac.
 Dar, iată, veselie și bucurie?
 Junghie boi și tae oi;
 Mănâncă carne și bîiau vin:
 Să mîncăm și să bem,
 Căci mîne o să murim!
 Domnul Savaot a descoperit urechilor mele;
 Această necredință nu vi se va ierta,
 Până nu veți muri,
 A spus Domnul, Dumnezeul Savaot“.

(Is. XXII, 1, 2, 12—14).

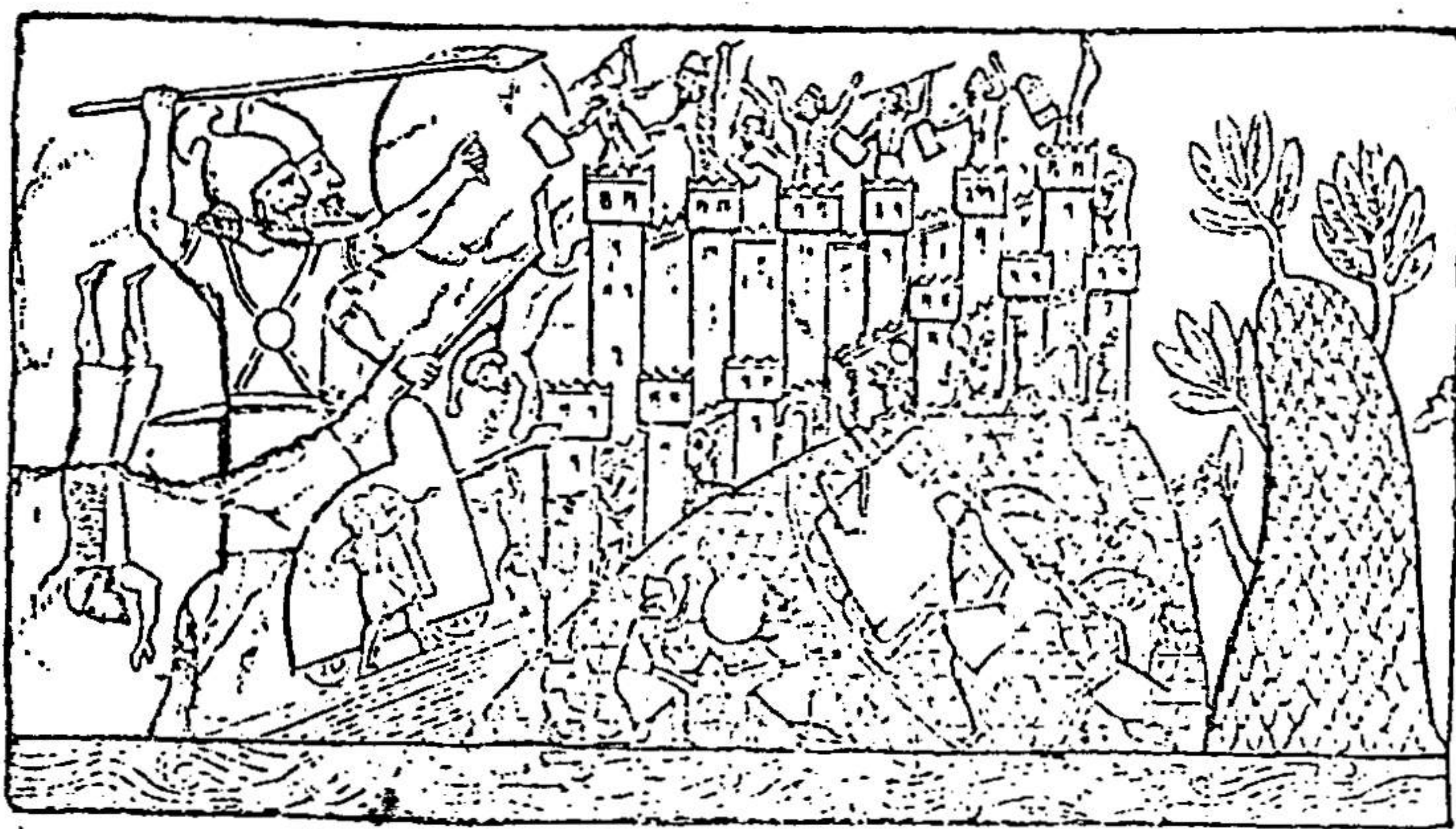
Cu toate eforturile de a se împotrivi dușmanului, curând toți și însuși Ezechia simțiră, că orce împotrivire asirienilor sunt zadărnice. Și iată, pentru ca să înduplece pe groaznicul cuceritor, Ezechia hotări să predea de voe capitala. Din cauza aceasta, el trimise soli la Senahirim, în Lahis, ca să declare căința sa pentru decăderea dela dînsul și dorința sa a i se supune din nou. Senahirim vedea în totul lipsa de ajutor al lui Ezechia, și deaceea se folosi de acest prilej, ca să ia dela dînsul straf, care servea pentru dînsul drept pedeapsă simțită pentru răscoală. Despre asta el vorbește în inscripțiile sale: „Eu am tăiat dela regatul lui orașele lui, pe care eu le-am prădat și le-am dat regilor Azotului, Evronului și Gazei. Eu am micșorat regatul lui. Eu am rânduit tribut anual și daruri, pe care el trebuia să plătească maestăței mele, în proporții mai mari ca în trecut. Strașnica strălucire a măriei mele l'a strivit. Muncitorii, ostașii și petrarii, pe care el i-a adunat pentru întărirea Ierusalimului, acum au adus tributul, pe care el l-a trimis la mine, în orașul meu domnesc Nineva. Tributul consta din 30 talanți aur, 800 talanți argint¹⁾ materii țesute, pliușuri, pietre prețioase în cantitate mare, dormeze de fildeș, tronuri mișcătoare de fildeș, piei de bivol, dinți de bivol, lemn de Dan, lemn de Cu, mulțime de comori de tot felul, fiicele sale, locuitori bărbați și femei ai palatului său împreună cu robi bărbați și femei. El a trimis deasemenea un împuternicit cu tributul și pentru ară-

1) 800 de talanți asirieni de argint erau egali cu 300 talanți iudaici (4 Reg. XVIII, 14).

tarea onorurilor" ²⁾. După declarația de supunere în condițiuni așa de grele și de umilitoare din partea lui Ezechia, asirienii s'au retras dela Ierusalim în șesul maritim, unde Senaherim a fost ocupat cu asediarea Lahisului. Acolo la început a și fost trimis tributul cuprins în condiții. Slujbașii asirieni adunară tributul prin socoteala dărilor asupra cetățenilor, și după primirea lui o cântărire în chipul convenit. Dar pentru plata unui tribut așa de enorm se dovediră izvoarele publice și particulare insuficiente. Pentru aceea fu nevoie a goli cu totul tezaurile și al statului, și al templului, și, afară de asta, a trebuit să se ia acel aur, care rămăsese pe porțile și ușile și ușorii templului.

Primind declarația de supunere dela Ierusalim, Senaherim îndreaptă toate forțele sale asupra Lahisului, oraș din regatul lui Iuda, situat spre sud în dealurile Neghebului, nu departe de hotarele Egiptului. Situația lui și fortificațiile îi dădeau posibilitatea să se susțină totdeauna mult contra asediatorilor, și în timpul lui Iisus Navi el s'a menținut timp de două zile, deși toate celelalte orașe vecine au căzut deodată sub atacul acestui cuceritor (Iis. Nav. X, 3, 5, 26, 31—33, 35). Situația primitivă a lui consta din muntenii amorei, și din iubirea de neatârnare trecu se pare și la suc-

Senaherim asediază Lachisul (după un monument asirian)

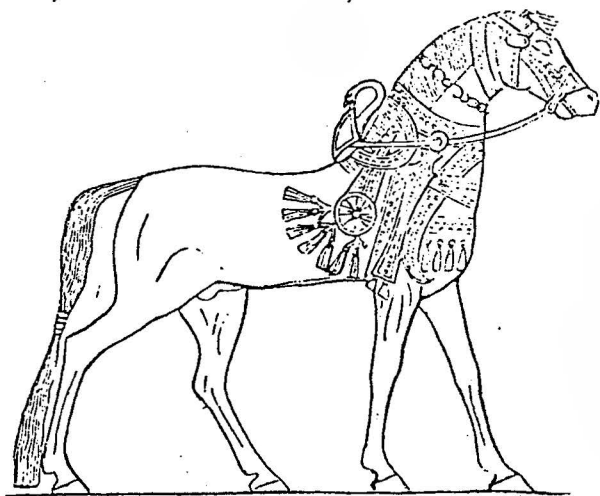
cesorii lor. Orașul acesta era întărit de Roboam după dezbinarea celor zece triburi și evident evită soarta comună, care ajunse pe o mare parte a întăririlor sale în timpul năvălirii lui Susachim. Anume întracolo se îndreaptă Senaherim „cu toată puterea sa, ca să asedieze personal”. Dar iată el află, că Seti, regele Egiptului, îndreptându-se după înfrângerea sa la Elteco, adunând o nouă oștire contra sa și din nou s'a asigurat cu ajutor din partea lui Tirgaca, capitala căruia Napota, se afla în Egiptul de sus. Acest rege războinic afară că lui îi era cunoscut, bucurându-se

²⁾ Records of the Post, v, 1, p. 41.

de prilejul de a se amesteca în treburile Egiptului în calitate de protector și de domnitor suprem, plecând depe malurile Nilului de sus cu toți aliații și cu oștirile etiopice contra asirienilor.

În asemenea împrejurări, însuși supunerea lui Ezechia se putea părea unei simple aruncături de ochi pentru a găci timpul pentru sosirea monarhului etiopian. Infuriat de toate acestea, Senaherim, cu toată convenția abea încheiată, din nou a trimis un detașament sburător spre Ierusalim cu trei comandanți de la curte: Tartan comandant, Rapsaris, șeful eunucilor, și Rapssac, șeful marelui ștab. Apariția asirienilor în fața Ierusalimului din nou împrăștia desnădejdea în oraș; care însă și mai tare se mărise când deveniseră cunoscute pretențiile lor. Vestea apropierei lui Tirgaca, furioasa navală asupra Lahisului și toate celelalte știri de războiu isbutise deja să ajungă la Ierusalim. Se putea aștepta întoarcerea întregii armate asiriene, și deaceia porțile au fost din nou închise și zidurile au fost aduse în stare de apărare. Între acestea trimișii lui Senaherim pășiră la îndeplinirea însărcinării stăpânului lor. Ajungând la ziduri, ei cerură ca Ezechia să trimită la dinșii un convorbitor, ceeace s'a și făcut. Din partea lui Ezechia s'a trimis la ei Eliachim, șeful palatului, scriitorul Sevna și loah cronicarul, cari au eșit pe zid, așa că se putea auzi ceeace vor spune asirienii. Insuși Ezechia refuză să se a-rate pentru asemenea convorbiri, considerând aceasta mai prejos de demnitatea sa de rege. Și iată s'au început tratativele, care prezentau un exemplu curios de convorbiri diplomatice din timpurile vechi.

Cal de războiu (după un monument asirian).

În numele lui Senaherim ca convorbitor se prezentă Rapsac, șeful marelui stat major. De oare ce însuși Ezechia nu găsi potrivit să apară personal, apoi miniștrii săi au trebuit să transmită stăpânului lor, pe care Rapsac nu l-a învrednicit nici măcar cu titlul de rege, ce anume voiau să spună asirienii. Rapsac spuse că Ezechia evident întreține relațiuni tainice cu oare care putere străină, altmintrelea el niciodată n'ar fi îndrăsnit să se poarte așa față de marele rege. Ce putea să însemneze asemenea îndrăsneală?

Pe cine putea el să se bizue, împotrivîndu-se lui Senahirim și să închidă porțile contra reprezentanților săi? E absurd să se spună, că el a nădăjduit pe propriile sale însușiri și pe izvoarele sale. Pentru asirieni e limpede, pe cine anume se bizue Ezechia, dar nădejdea lui e zadarnică. „Iată tu socoți să te razimi pe Egipt, — vorbea trufaș Rapsac: — pe această trestie frântă, pe care, de se sprijinește cineva, îi intră în mână și o străpunge. Așa-i faraon, regele Egiptului, pentru toți cei ce se bizue întrînsul. Iară dacă voi veți zice, — continuă Rapsac, — noi nădăjduim în Domnul Dumnezeu nostru, apoi în acela oare, ale cărui înălțimi și jertfelnice le-a desființat Ezechia și a zis lui Iuda și Ierusalimului: numai înaintea acestui jertfelnic să vă închinați în Ierusalim? Deci, intră în alianță cu domnul meu, regele asirian: eu îți voi da două mii de cai, — poți tu să găsești călăreți pentru ei? Cum poți tu să răpui măcar pe un conducător din slugile stăpânului meu? Și nădăjduiești în Egipt pentru căruțe și pentru cai? Pelângă aceasta, oare eu fără voia Domnului am venit la locul acesta, ca să-l pustiesc? Domnul mi-a zis: mergi asupra țării acesteia, și o pustiește” (4 Reg. XVIII, 19—25). Cuvântarea aceasta era șireată și diplomatică. Spusă de peste zid, ea putea fi auzită de public, care stătea destul de aproape de miniștrii pe zid, ca să audă toată convorbirea. Dându-și sama de puțința, că cuvintele acestea vor produce panică sau agitație în oraș, reprezentanții lui Ezechia rugară pe Rapsac să vorbească în arameiana, iar nu în limba iudaică, în care căpeteniile lui Senahirim putea vorbi slobod, de oare ce clasele culte din acea vreme învățau diferite limbi. Dar trimisul asirian nu era astfel de om, care să fi fost gata să cedeze. „Oare numai domnului tău și ție m'a trimis stăpânul meu să spun aceste cuvinte? zise el cu mândrie. Ci deasemenea și oamenii, care stau pe zid, ca să-și mănânce escrementele lor și să-și bea udul lor cu voi”. După aceea, înălțîndu-și glasul și vorbind tare în limba iudaică, așa încât să audă și poporul, el continuă: „ascultați cuvintele regelui, a marelui rege al Asiriei! Așa zice regele: să nu vă amăgească Ezechia căci el nu vă poate mântui din mîna mea; și să nu vă încredințeze el cu Domnul, spunând că are să vă mântue Domnul, și nu va fi dat orașul acesta în mânele regelui asirian. Nu ascultați pe Ezechia căci așa zice regele Asiriei: împăcați-vă cu mine, și eșiți la mine, și fiecare să mănânce roadele viței de vie a sa și a smochinilor săi, și să bea fiecare apă din fântâna sa, până nu vin eu și până nu vă iau într-o țară ca a voastră, în țara pâinei și a vinului, în țara roadelor și

a viilor, în țara maslinilor și a mierei, și veți trăi și nu veți muri. Nu ascultați dar pe Ezechia, care vă amăgește, zicând: Domnul vă va mântui. Mântuit-au oare zei popoarelor, fiecare țara lui din mâna regelui Asiriei? Unde-s zei Ematului și ai Arpadului? Unde-s zei Eparvaimului din Mesopotamia, Evei și Ivei? Mântuit-au ei oare Samaria din mâna mea? Care din toți zei țărilor acestora a mântuit țara sa din mâna mea? Așa dar Domnul (Iehova, acest zeu slab al unui popor slab) va mântui el oare Ierusalimul din mâna mea?" (4 Reg. XVIII, 27—35).

Această cuvântare obraznică și hulitoare de Dumnezeu a fost primită de popor în tăcere adâncă, de oare ce Ezechia înțelepțește oprise să se dea răspuns la dânsa, ca să nu provoace pe asirieni la o silnicie și mai mare și poate, ca o încercare de a lua Ierusalimul cu asalt. Tratatările evident trebuiau să se termine fără izbândă și asirienii se pregăteau să plece înapoi spre lagărul lor. Cei trei miniștrii ai lui Ezechia grozav de apăsați de tonul și de cerințele dușmanului, se îndreptară spre palat, sfășiindu-și hainele și împreună cu poporul, umplând văzduhul de plânsete. Știrea despre toate cele întâmplate uimică pe rege. În culmea amărăciunii sfășiindu-și hainele sale, el se îmbracă în sac în semn de durere și fiind om evlavios, pleacă deadreptul la templu, și se îndreptă cu rugăciune către Dumnezeu. Toată curtea urmă deasemenea pilda sa, îmbrăcând caftane negre, iar Eliachim și Sevna cu preoții bătrâni în zdrențe au fost trimiși să spună Isaiei toate cele întâmplate. „Ziua durerii și a pedepsei și a rușinei este ziua aceasta, îi spuseră ei în numele lui Ezechia: căci au ajuns pruncii până la deschiderea pântecului mamei, și nu-i putere a-i naște. Poate va auzi Domnul Dumnezeuul tău, toate cuvintele lui Rapsac, pe care l-a trimis regele asirian, Domnul lui, să hulească pe Dumnezeul cel viu și să-L hulească cu cuvinte, pe care le-a auzit Domnul Dumnezeuul tău. Adă dar rugăciune pentru cei rămași, care se află încă printre cei vii". În această cuvântare răsună deja oarecare neîncredere și în ajutorul marelui proroc; dar Isaia în tot cazul era tare în credința sa și le răspunse: „așa să spuie domnului nostru: așa zice Domnul: nu te teme de vorbe, pe care tu le-ai auzit, prin care m'au hulit pe Mine slugile regelui Asiriei. Iată, Eu trimet într'insul duh, și el va auzi veste¹⁾, și se va întoarce în pământul său, și Eu îl voi înfrânge cu sabia în țara lui²⁾". Încurajat prin asemenea încre-

1) Adecă vestea despre apropierea lui Tirgaca.

2) Senahirim, cum se știe, a fost omorât în Asiria de fiii săi la câțiva ani după aceasta.

dințare, Ezechia imediat a trimis răspunsul său asirienilor refuzînd în or ce împrejurări de a preda orașul, și Rapsac a trebuit să se întoarcă cu vestea sa supărătoare la Livna, la care se retrăsese acum Senahirim, temându-se de apropierea lui Tirhaca. În curgerea acestor zile sau săptămâni de neobișnuită agitație și neliniște, Isaia a rămas, ca și întodeauna, neînfricat și neînduplecat. Ezechia și poporul acuși acuși ascultau glasul lui bărbătos și încurajetor, îndemnându-i și stărnindu-i să nădăjduiască în Domnul chiar și în acest negru ceas. Către acest timp probabil se referă vestita cuvântare, în care prorocul, în adevăr cu bubuituri de trăsnet ale mâniei celei drepte improșca pe cuceritori:

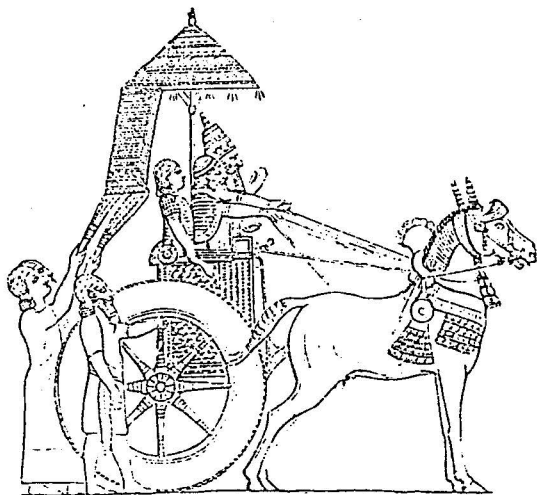
„Vai ție, pustietorule, care n'ai fost pustiit,
 Și ție jăfuitorule, care n'ai fost jăfuit!
 Când vei termina pustiirea,
 Vei fi pustiit și tu;
 Când vei curma jafurile,
 Te vor jăfui și pe tine!
 Doamne, miluește-ne pe noi,
 Căci întru tine nădăjduim!
 Fii brațul nostru din revărsatul zorilor,
 Și mântuirea noastră la vreme de strămtoare!
 De groznicul tău glas vor fugi popoarele,
 Când te vei scula, se vor răsiți gințile.
 Și vor aduna prada voastră
 Cum se adună omizile,
 Se vor arunca la toate, cum se aruncă lăcustele!
 Sus este Domnul, cel ce locuiește întru cele înalte,
 El va umplea Sionul de judecată și dreptate.
 Și vor veni vremile tale sigure
 Belșug de mântuire, putere și știință,
 Frica Domnului va fi comoara ta,
 Căci Domnul este judecătorul nostru.
 Domnul este puitorul de lege al nostru,
 Domnul este regele nostru,
 Și El ne va mântui pe noi

(Is. XXXIII, 1—6, 22).

Cu toate acestea tremurând de soarta sa și de soarta capitalei sale, regele Ezechia se sili măcar cât de puțin să potolească mânia lui Senahirim, veștile grozave despre care ajunseseră până la dânsul dela Lahis, iar e expus asediului. În acest scop el trimise soli în nădejdea că ei poate vor reuși să convingă pe groznicul rege, că Ezechia n'are nici un gând de trădare. Solia găsi pe rege deja în acest oraș, care fusese luat cu asalt și dat în voia oștirei furioase¹⁾. O placă din palatul din Nineva, care se

1) Pe o mică placă se înfățișează asediul Lahisului, se dau cuvintele lui Senahirim: „Eu dau permisiune pentru nimicirea lui”. Layard, *Nineveh and Babylon*, 149—152.

află acum în muzeul Britanic, îl închipuiește „primind prada orașului Lahis“. El ședea pe tron înaintea cortului său; într'o mână are două segeți, și în cealaltă un arc. La el se aduc captivii, și un comandant urmat de pază, dă raportul despre dânșii. La spatele regelui stau doi eunuci cu evantalii de pene, cu care fac răcoare pentru rege și gonesc muștele. Îndărăt stau doi cai pregătiți pentru rege; lângă ei stau soldați cu sulite mari. Primul șir de captivi se pleacă înaintea lui pentru cererea de milă, iar îndărătul lor se întindea un grup mare de tovarăși ai lor. Aceia dintr'înșii, soarta cărora e deja hotărîtă de rege, sunt duși la oarecare distanță și seucid, iar altora li se dă crutare și aceștia se întorc în robie. În apropiere stă căruța cu doi cai înhamăți, poate căruța chiar a lui Senaherim, iar mulțimea nenumărată de arbori roditori pe întreaga tablă arată se pare

Trăsură asiriană (de pe un monument asirian).

rodnicia țării cucerite. Un puternic detașament călare și pedestru în dreapta tabloului servește de acoperire pentru rege. Anume în asemenea împrejurări au și găsit Senaherim trimișii lui Ezechia. Solia lor nu s'a încununat cu succes. Pentru Senaherim era în cel mai înalt grad interesat să pună stăpânire pe Ierusalim, pentru ca să-și asigure spatele său, și deaceea el a concediat pe soli neascultând nici măcar cererea lor. Anume aceasta o și arată prorocul Isaia în următoarele cuvinte ale cuvântării sale:

„Iată cei puternici strigă pe ulițe
 Trimii pentru pace plâng amar.
 S'au pustit drumurile, lipsesc călătorii;
 El a violat învoiala și a dărâmat orașele —
 Oamenii sunt socotiți drept nimica.
 Pământul plânge, se usucă;
 Libanul e rușinat, s'a vestejit,
 Sarov a devenit asemenea unui pustiu,
 Și e despoiat de frunzi și Vasanul și Carmilul,
 Acum Eu mă voi scula, zice Domnul,
 Acum mă voi ridica, acum voi înălța.
 Voi, cei însărcinați cu fân,
 Nașteți pae;
 Suflarea voastră e foc,

Care vă va mistui pe voi
 Și vor fi popoarele ca varul ferbinte
 Ca spinii tăiați
 Vor fi arși în foc
 Ascultați cei de departe ce am să fac Eu,
 Și voi, cei de aproape, veți cunoaște puterea Mea“.

(Is. XXXIII, 7—13).

Isprăvind cu Lahisul și cu orașele înconjurătoare, Senaherim după aceea se hotărâ fără amânare să se îndrepte spre Ierusalim și să-l cuprindă, înainte de a-i veni ajutorul Egiptului. Ascunzând intențiunile

Vedere din Vasan.

sale adevărate, el chiar trimise scrisoare lui Ezechia, și cu ea trimise iarăși pe Rapsac să facă o nouă încercare de a silii prin frică pe rege să se predea. Pentru a lua acest oraș prin un asediu formal s'ar fi cerut prea multă vreme. Enumerând, asemenea lui Rapsac la primele tratative, lungul șir de orașe și de țări, zeii cărora s'au dovedit neputincioși de a le apăra contra armelor sale și laudându-se cu isprăvile sale, prin toate țările, pe care el le-a pustiit, Senaherim

în scrisoarea sa prevenea pe Ezechia să nu se potrivească făgăduințelor amăgitoare din partea lui Iehova pentru izbăvirea de dânsul. Această nouă mișcare a dușmanului iarăși răspândi groaza și alarma prin tot Ierusalimul, și regele încă odată cu evlavie mișcătoare se îndreaptă spre templu, ca în rugăciunea către Iehova să ceară îndurarea Lui, ca să dăruiască apărare nefericitului oraș¹⁾.

1. Anticitatea prezintă nu puține exemple, cum regii și în alte țări, în cazuri de nenorociri politice extreme a'ergară cu rugăciune la zei. Un caz izbitor, care amintește de dispozițiunea lui Ezechia, se istorisește despre Asurbanipal. Primind comunicarea, că un puternic dușman s'a decis să pășească contra lui, el se îndreaptă către templul Iștarei și, apropiindu-se de zeiță, a plâns înaintea ei și-i aminti ei despre faptele sale cele bune pentru restaurarea templelor ei, declarând, că el iubește curțile ei, comparând purtarea dușmanului său, om turburător urător de zei, cu purtarea sa proprie; enumerând toate titlurile ei și slăvitele ei însușiri, istorisi cum dușmanul său a adunat armată contra lui, și o rugă pe dânsa să doboare pe acest dușman îndrăsneț, ca pe o piatră, în ziua războiului, și să o răspească ca furtuna și a vântului vijelios: După aceea el istorisește, cum zeița a ascultat rugăciunea lui, l-a vestit să nu se teamă, și cum în aceeași noapte unui prevăzător i s'a arătat în somn vedenie, în care zeița i s'a arătat, înconjurată de slavă, ținând în mână ei un arc, pregătit pentru război, Ea trimise regelui veste încurajatoare, poruncindu-i să mănânce hrană și să bea vin, deoarece ea îi va da biruință. Smith, Assiria pag. 156-157.

Rugăciunea lui a fost atingătoare și înălțătoare. „Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israel cel ce șade pe heruvimi“, se ruga el, — „Tu singur ești Dumnezeul tuturor regatelor“ pământului; Tu ai făcut cerul și pământul. Pleacă, Doamne urechea Ta și auzi; deschide, Doamne, ochii Tăi și privește și auzi cuvintele lui Senaherim, care a trimis să Te hulească pe Tine. Dumnezeul cel viu! Adevărat, Doamne! regele Asiriei a pustiit toate țările și pământurile lor, și a aruncat pe zeii lor în foc. Dar aceia nu erau dumnezei, ci lucruri de mână omenească. Lemne și pietre; deaceia i-a și nimicit. Și acum, Doamne Dumnezeul nostru, mântuește-ne din mâna lui; și vor cunoaște toate regatele pământului, că Tu, Doamne, numai singur ești Dumnezeu“ (Is. XXXIII, 16-20). Ezechia s'a adresat lui Dumnezeu, care aude rugăciunea și niciodată nu părăsește pe cei dreapți, când ei strigă către Dânsul în ziua necazului. Și în adevăr, rugăciunea lui a fost ascultată. Prorocul Isaia imediat a primit o nouă inspirație, pe care a fost însărcinat să o transmită lui Ezechia. Grăbind spre palat, acest patriot neînduplecat încurajă și întărește pe rege prin cuvinte, care încă și astăzi sunt în stare să umplă de bărbăție inima acelor, care le citesc „Așa zice Domnul, Dumnezeul lui Israel: despre ce te-ai rugat tu Mie contra lui Senaherim, regele Asiriei, iată cuvântul, pe care Domnul l-a rostit asupra lui:

„Te disprețuește, râde de tine
Feciorelnica fiică a Sionului,
Dă din cap în urma ta, fiica Ierusalimului.
Pe cine ai ocărât și ai hulit tu?
Și față de cine ți-ai ridicat glasul,
Și ți-ai ridicat așa de sus capul?
Asupra sfântului lui Israel!
Prin robii tăi tu ai ocărât pe Domnul și ai zis:
Cu mulțimea căruțelor mele m'am suit pe munți, pe coastele Libanului.
Și am tăiat falnicii cedrii ai lui, frumoșii lui chipariși.
Și am ajuns chiar pe vârful lui, în dumbrava grădinei lui.
Și am refuzat eu și am băut apă,
Și voi seca cu pașii picioarelor mele toate râurile Egiptului.
Pentru îndrăsneala ta asupra Mea,
Și pentru că trufia ta a ajuns la urechile mele,
Eu voi pune belciug în nările tale
Și unghișorul meu în gura ta.
Te voi întoarce înapoi pe același drum,
Pe care tu ai venit.
Și iată pentru tine, Ezechia, semn:
Veți mânca anul acesta ce a crescut din semințele scuturate,

Și anul următor cele ce au crescut singure,
 Iar în anul al treilea sămănați și secerați,
 Și sădiți vii și mâncați roadele lor.
 Și rămășița rămasă în casa lui Iuda
 Vor da iară rădăcini în jos,
 Și vor aduce roadă în sus.
 Căci din Ierusalim se va ridica rămășița,
 Și cele mântuite dela muntele Sion;
 Răvna Domnului Savaot va face aceasta.
 Nu va intra el în acest oraș,
 Și nu va arunca acolo cu săgeți,
 Și nu va păși într'acolo cu scuturi,
 Și nu va ridica împotriva lui valuri.
 Pe același drum, pe care a venit, se va întoarce,
 Iar în orașul acesta nu va intra, zice Domnul;
 Eu voi păzi orașul acesta,
 Ca să-l mântuiesc pentru mine și pentru David, robul Meu".

Prorocia era încurajatoare, dar în vederea stărei de lucruri Ierusalimul trebuia totuși să se simtă extrem de alarmat. Pe el îl amenința distrugerea totală. Dar mare este Iehova și cuvântul prorocului Său adevărat. În extrema sa stare, Ezechia își arunca privirile disperate spre sud și spre apus, așteptând apropierea din cotrova a ajutorului. Deja se auzise vestea, că Thibac, regele Egiptului, plecase în expediție pentru eliberarea Ierusalimului. Vestea asta ajunsese deasemenea și la Senaherim, și anume aceasta îl și făcuse pe el să stăruiască a lua Ierusalimul cât mai repede. Iar ajutorul era mai aproape decât se putea ști și însuși evlaviosul Ezechia. Când sosi sara, atunci asupra Ierusalimului se întindea încă povara insuportabilă a fricci și neliniștei, iar spre ziuă totul se schimbase. Chiar în această noapte se petrecuse unul din cele mai de samă și mai uimitoare evenimente în istoria omenirii. Chiar în acea noapte, cum vorbește istoricul biblic, „trecu îngerul Domnului, și lovi în tabăra asiriană 185.000 și iată numai trupuri moarte" (3 Reg. XIX, 35), „Și a trimis Domnul îngerul", - se spune în alt loc, - „și a nimicit pe toți vitejii, și pe comandanții de seamă și pe conducătorii oștirii regelui asirian. Și s'a întors acesta cu rușine în țara sa" (2 Paral. XXXII, 21).

Evenimentul acesta își găsește o confirmare indirectă și în alte mărturii, deși într'insele el capătă cu totul alt colorit istoric și local. Așa, Herodot istorisește, că sacrificatorii Egiptului erau dat cum „Senahirim, regele Arabiei și Asiriei, a plecat cu oștire mare asupra Egiptului. În împrejurarea asta oștirca egipteană refuză să dea ajutor regelui său Seton, sacrificaterul Vulcanului.

Deaceea acesta, fiind pus într'o extremă dificultate, a intrat în templu și a plâns înaintea lui Dumnezeu cu prilejul amenințării acestei nenorociri. Din pricina unei extreme încordări el adormi, Și Dumnezeu i se arată în vedenie, dându-i știrea că El îi va ajuta, și încurajându-l cu încredințarea, că regele nu va suferi, de oare ce Dumnezeu îi va trimite ajutor. Buzuindu-se pe aceasla vedenie, sacrificatorul – rege luă cu sine pe toți aceia, care au voit să-i urmeze și se închise în Peluzia, la intrarea în Egipt. Dar când au sosit ei acolo, miriade de șoareci de câmp, aruncându-se asupra vrămașului le roase tolbele, arcurile și mânerile scuturilor lor, așa că atunci, când a doua zi fugeau fără apărare, mulți din ei au fost omorâți. Și până în ziua de astăzi – adaoge Herodot, – statuia de piatră a acestui rege stă în templul lui Vulcan, cu un șoarece în mână și cu inscripția: „tot cel ce privește la mine, să dea închinăciune zeilor“¹⁾. În care anume moment de realizare de către Senaherim a planurilor sale contra Ierusalimului l-a ajuns această nenorocire, e greu de precizat. Dar în tot cazul atât din mersul istorisirii biblice, cât și din prorocia lui Isaia se vede, că nenorocirea a ajuns pe asirieni chiar în acel moment, când ei își terminase pregătirea lor pentru atacul desăvârșit asupra Ierusalimului, care fusese, poate, amânat numai în vederea dorinței să obțină predarea orașului prin ajutorul capitulațiunei. Traducerea greacă a acestui loc din cartea Regilor mărturisește simplu, că cercetarea lui Dumnezeu izbi pe dușman noaptea. Iosif Flavie, conform cu tradiția timpului său, presupune, că prima zi de asediu a fost totodată și ultimul pentru asirieni și în noaptea următoare dușmanul a fost supus măcelului și apucă fuga. Enorma mulțime de uciși ne arată o nenorocire mult mai mare decât dacă ar fi fost vorba de un singur detașament, trimis să ia Ierusalimul. Se poate crede, că trebile lui Senaherim, cu toate inscripțiile sale luxoase și orgolioase, n'au fost tocmai reușite chiar dela început. Despre asta se poate găci, chiar citind pîntre rânduri aceste inscripții, pentrucă, deși el se mândrește cu victoria sa dela Eltechi, totuși în inscripție nu se comunică nici tabela captivilor, nici în genere oare care amă-

1) Herod. II, 141. O statue la fel a lui Apolon, cu un șoarece la picioarele sale stătea în Troada. Ea ar fi fost ridicată în amintirea înfrângerii dușmanului de o năvală de șoareci de câmp, care au ros curățile armelor lor noaptea și l-a silit să se retragă. Dacă se presupune, că această istorisire a fost imprumutată din tradiția egipteană, atunci ea indirect a putut să rezulte din istorisirea despre înfrângerea asirienilor. Șoarecele era simbolul pustiirii și distrugerii, și prin amintirea de el s'a avut, poate, în vedere numai să exprime ideea de distrugere taincă și ne învinsă.

runțimi despre pradă, și mândrul rege a trebuit să se mărginească la declarațiunea, că el a luat orașele Elteca și Timna, din care ultimul era, poate, numai un sat neapărat de stepă. În inscripții el spune, că el a închis pe Ezechia asemenea unei paseri în cușcă, dar nu vorbește nimic despre luarea Ierusalimului, nici cucerirea Egiptului sau chiar despre intrarea sa într'însul, deși aceasta fusese ținta principală a expediției lui. El se laudă, adevărat, cu aceea, că a silit pe Ezechia să-i dea, pelângă tribut, „pe fetele sale și pe locuitorii palatului bărbați și femei“; dar asta, după toată probabilitatea nu e decât o deșartă laudă de sine, pentru că predarea membrilor familiei regale și membrii palatului, împreună cu damele haremului, se considera o așa umilință, care s'ar putea obține numai după luarea necondiționată a orașului, dar în privința asta nu există nici un fel de indicațiuni în istorisirea biblică. Mai probabil ca orce e, că după victoria îndoelnică dela Elteche, Senaherim s'a mărginit cu asediarea și luarea Lahisei parte cu oștirea sa, când cea mai mare parte a fost trimisă probabil în Egipt, iar al treilea corp e trimis asupra Ierusalimului. Dar în oștirea sa s'a ivit molima, care se pare că a izbucnit deodată tare puternic să bântue în diferite detașamente ale sale înaintea Ierusalimului și în Livna, unde a fost strămutat cartierul principal după căderei Lahisei. Tradiția iudaică, trecută din generațiune în generațiune, a înțeles prin molima expusă în Biblie o boală extraordinar de grea, asemenea aceleea, care a fost tot cu o cercetare a Ierusalimului în vremea lui David, când îngerului Domnului i se poruncise să supună orașul mâniei dumnezeiești¹⁾. Odată cu aceasta la Senaherim putuse să ajungă și veștile alarmante, că asupra lui vine cu putere mare Tirgac. Chiar dacă armata sa s'ar fi aflat în stare bună, apoi în tot cazul această nouă luptă cu un protivnic așa de puternic și primejdios trebuie să-l fi neliniștit tare mult. Dar în împrejurările date situația era în totul primejdioasă. Vestea din celelalte detașamente, care arătau, că armata sa în întreaga ei alcătuire s'a expus aceiași nimiciri de boală, cum se întâmplase și în Livna, trebuie să fi smerit încă și mai mult duhul de mândrie al regelui. În locul miilor de ostași înfășurați în churase, care nu de mult se revărsau la bătălie, el putu să adune împrejurul său numai un rest neînsemnat de armată, cuprinsă de groază și demoralizată. Soldații săi cei mai viteji, mândria batalioanelor sale mândre.

1) Josephus, Ant. X, 1, 5; 2 Reg. XXIII, 15—17.

ofițerii și generalii lui parte erau căzuți cu duhul, parte erau nimiciți. Șefii de provincie luxos îmbrăcați, căpeteniile și cârmuitorii orașelor, călăreții, care călăreau pe cai, și toți tinerii aleși, escadroanele și detașamentele, tot așa de numeroase, ca frunzele din codru, toți aceștia zăceau moarte împrejurul lui. Protectorul său principal, zeul Asur, îl părăsise, și duhurile rele ale adâncului: machimii, gigimii, utucii și duhurile văzduhului, toate aceste genii grozave cu trupuri de foc se prăbușiseră asupra lui și a armatei lui pentru nimicirea lor. Părăsit de ceriu și lăsat furiei grozavilor demoni, molimei și morții, regele cuprins de groază nu se putea gândi la nimic alta, decât la fuga imediată, deși rușinoasă, în direcția Ninevei, unde el putea nădăjdui să capete îndurarea zeilor. Retragerea în oare care ordine era imposibilă. Jalnicile resturi ale detașamentelor erau extrem de demoralizate. Groaza de moarte cuprinsese pe aceea, care rămăseseră în viață. Priveliștea, ce prezenta lagărul fiecărui detașament, era prea grozav, ca să poată cineva oscila relativ la ceea ce era de făcut¹⁾.

Vestea despre înfrângerea lui Senaherim și despre fuga asirienelor fu semnalul despre urmărirea imediată a dușmanului, căruia se predase aproape toată populațiunea. Garnizoanele orașelor și fortărețelor, lăsate într'insele de Senaherim, fără îndoială le părăsiră, și toată oștirea asiriană în turme desordonate și îngrozite, nu se îngrija decât, ca pe cât se poate de repede să fugă din această țară așa de grozavă pentru dânsa. După mărturia lui Isaia, pradă apucată era nenumărată. Locuitorii Ierusalimului,

1) Geniul lui Byron, cu o uimitoare exactitate intrupând amărănțimile, redate de istorisirea biblică, ne va da puțința să ne prezentăm limpede acest tablou grozav.

„Ca lupii asupra turmii, vrăjmași¹⁾ năpădeau
Oardele lor de purpură și aur străluceau;
Ca stelele pe mare, săbiile luceau,
Când valurile noaptea le reflectau.

Ca frunzele dumbrăvii în plinul primăveri
Puzderia de steaguri a apărut în zare;
Ca frunzele dumbrăvii, când toamnei pe
sfârșite,

Așa cădeau sârmanii 'n zorii dimineții.

Căci peste ei aripa lui Azrail trecuse
Și 'n fâlăirea-i crudă ea viața le răpuse.
De somn fără trezire avuseră ei parte,
Pe rând oastea dușmană se cufundă 'n
moarte.

Cu sutele și caii zăceau pe câmp mormane;
Din nările răcite nu mai ieșia suflare,
Și spuma înghețată de-un ultim sforăit
Albește ca stropii valului de stâncă lovit.

Și risipiți pe brazde dorm pe veci călăreții,
Iar pe frunțile lor roua, ca pe armuri rugină
Nici flamuri nu se mișcă și totu-i neclintit
Nimic nu mai răsună în câmpul pustii.

Văduvele lui Asur în vaete suspină,
Idolii lui Baal sunt prăvăliți în tină.
Cei ce aduceau urgie, ca fumul au pierit,
Și ochiul lui Iahve ca neaua i-a topit.

Opera lordului Byron în traduceriile poezilor ruși, ediția lui N. V. Gerbele, tom. I, pag. 11, a XXII melodie ebraică: „Infrângerea lui Senaherim”. Originalul e mult mai sonor, mai expresiv și mai luminos de cât această traducere a ediției rusești.

asemenea lăcustelor ce se aruncă câmpiei verzi, se aruncară să trăsnească lagărul asirian (Is. XXXIII, 4). Chiar ologi și cotonogii, zice el, grăbiră spre pradă. Dealurile, pe care fugeau asirienii, căpătară numirea de „munții prăzii”. Precum armata franceză la retragerea sa dela Moscova a fost urmărită chiar și de țărani de ambele sexe și fără cruțare ucisă cu miile, așa negreșit s'a petrecut și cu asirienii. Căzuți cu duhul și slăbiți de groază și de boli, ostașii lui Senaherim cădeau pe drum și murind, deveneau prada paserilor răpitoare în munți și hiarelor câmpului

Paserile răpitoare pe câmpul de luptă (după un monument asirian)

„și paserile urmau după dânșii vara, și toate hiarele câmpului iarna erau împreajma lor” (Is. XVIII, 6). Poate o pildă mai izbitoră decât aceste amărunchimi, care ne pot fi cunoscute în timpurile mai nouă, poate servi anume fuga francejilor din Rusia în anul 1812, când 30,000 de cai au perit în câteva zile, și din armată de o jumătate de milion au rămas în viață numai 20.000 de oameni, lipsiți aproape de orice arme.

O izbăvire așa de minunată umplu inima tuturor de simțul de cea mai adâncă

recunoștință. Nourul groaznic, ce stătuse deasupra statului și amenințase să-l distrugă până în temelii, deodată se risipi și dispăru. Ceeace n'ar fi putut face nici o putere omenească, s'a făcut prin cuvânt atât de puternic din gura lui Iehova. Cea mai puternică din monarhii se dovedi neputincioasă în fața Regelui regilor și a Stăpânului stăpânilor. Ca o nălucire și vedenie, războiul acesta la urma urmelor s'a dovedit o mare luptă între idolatria asiriană și adevărata religie, cum a arătat asta neconținut cel mai mare patriot al timpului, Isaia. Triumful acesta a fost triumful adevăratului Dumnezeu. Lui îi aparținea mărirea, puterea, slava și toată biruința (1 Paral. XXIX, 11). Acea mântuire, care a fost dăruită de Dânsul poporului Său, a fost oare cum o repetare a aceia, pe care cândva a fost deja săvârșită în vremea lui Moise, cu veacuri în urmă, când anume a perit faraon și oștirea sa prigonitoare. Nu-i de mirare, ca asemenea eveniment, ca unul ce produsese o impresiune neobișnuită asupra minții poporului, a ajutat și la trezirea religio-morală a lui. Și slujba din templu niciodată nu se cerceta, din timpul lui David, Solomon și Iosafat, cu asemenea râvnă și plăcere, cum fu aceasta acum. Psalmii lui David și slavoslovie muzicală a corurilor le-

vite iarăși umpleau cuițile templului de imne entuziaste, și fumul nenumăratelor aduceri de jertfe se înalță în timpul slujbelor solemne a dejurnelor succesive de preoți. Odată cu asta, evenimentul acesta servi de obiect și pentru noui imne solemne. Anume către acest timp se referă, cum se presupune, vestitul psalm al 45-lea, în care se exprimă deplin triumful național cu ocazia căderii groaznicului dușman al țării.

„Dumnezeu este scăparea și puterea noastră
 Și ajutor grabnic la vreme de nevoie.
 Deaceea nu ne vom teme, măcar de s'ar răsturna pământul.
 Și munții s'ar muta în sânul mărilor!
 Mugească și involbureze-se apele lor,
 Cutremure-se munții de învăluirea lor!
 Curgerile râurilor veselesc orașul lui Dumnezeu
 Lăcașul sfânt al Celui Preaînalt.
 Dumnezeu e în mijlocul lui și nu se va clăti:
 Veni-i-va Dumnezeu în ajutor disdedimineată.
 Tremură națiunile și regatele se mișcă,
 Că a răsunat glasul Domnului lui; pământul s'a înfiorat
 Domnul puterilor e cu noi, Dumnezeu lui Iacov ni-i apărător
 Veniți și vedeți lucrurile Domnului, —
 Pustiirile ce-a făcut El pe pământ,
 Curmând războaiele până la marginile pământului
 Sfărmat-a arcul și a rupt lancea,
 Carăle de război le-a ars cu foc.
 Opriți-vă și aflați, că eu sunt Dumnezeu;
 Pe care-L înalță popoarele și tot pământul!
 Domnul puterilor e cu noi
 Apărătorul nostru e Dumnezeu lui Iacov“.

După aceea următorul psalm exprimă însuși entuziasmul poporului cu prilejul izbăvirei:

„Bateți din palme toate popoarele,
 Strigați Domnului cu glas de bucurie,
 Căci Domnul cel prea Înalt e înfricoșat,
 Mare Impărat peste tot pământul.
 Cântați Dumnezeului nostru, cântați!
 Cântați Impăratului nostru, cântați!“

Tot către acest eveniment se referă și psalmul 75, care în traducerea greacă a celor LXX, poartă inscripția „asirianului“. Conținutul lui corespunde în totul evenimentului, și într'însul psalmistul, pe instrument cu coarde, așa proslăvește pe Dumnezeu:

Cunoscut este Dumnezeu în Iudeea,
 În Israil mare este numele Lui!

Cortul Lui a fost în Silom
 Și locuința lui este în Sion
 Și a sfărmat El acolo săgețile arcului
 Scutul, și sabia, și războiul.
 Slăvit ești Tu, mai puternic ca munții prădalnici,
 Cei tari cu inima au devenit pradă,
 Și-au adormit somnul lor, și nu și-au mai găsit
 Bărbații puterii mâinile lor.
 De certarea Ta, Dumnezeu lui Iacov,
 Au încremenit și călăreț și cal.
 Infricoșat ești Tu
 Și cine-ți poate sta împotriva,
 Când se aprinde mânia ta!

(Ps..LXXV, 2-8).

Impresia produsă de această izbăvire atât de miraculoasă a fost așa de profundă, încât ea nu s'a șters niciodată nici în veacurile următoare ale vieții istorice a poporului. Iuda Macabeul, în ajunul marelui sale bătălie cu Nicanor, prin amintire de dânsa a îmbărbătat pe ostașii săi. Istorisirea despre fuga marelui rege dela Ierusalim în fața mâinei întinse a Domnului încă și acum se citește în bisericele Rusiei ortodoxe la aniversarea retragerii armatei franceze din Rusia. Cuvintele începătoare ale psalmului: „Dumnezeu este adăpostul și puterea noastră” s'au scris cândva pe biserica cea mai măreață din câte a avut creștinismul, anume pe sf. Sofia din Constantinopole. Și el a servit de temelie pentru mărețul imn a lui Luter: „Eine feste – Burg ist unser God”, pe care-l cântau oștirile germane în timpul războiului franco-prusian din anul 1870 înaintea fiecărei lupte, cum s'a făcut asta și în toate crizele istorice ale poporului aproape în curgere de 300 de ani.

Izbăvinduse de grozavul dușman, Ezechia se ocupă cu organizarea statului său. În curgerea acestor ani a cucerit el, poate, acea parte a Iudeei, care fusese luată de la Ahaz de filistenii (4 Reg. XVIII, 8). Drumurile părăsite în timpul năvălirii asirienilor, iarăși se umplură de călători și industriași și orașele dărâmate fură restaurate. Unii și-au exprimat părerea, cum că Senaherim ar fi făcut o nouă incursiune asupra Palestinei după 11 ani. Dar pentru asta nu sunt temeiuri suficiente. Acest cuceritor cândva groznic avea puțină înclinațiune să viziteze din nou locurile, însemnate pentru dânsul cu așa groaznice necazuri, și deaceia Iudeea a rămas în pace. Acele provincii, care au rămas pustiite în timpul ultimelor turburări, iarăși se acoperiră de comunități înfloritoare, pentru că populația treptat refăcu pe frații

lor pierduți, duși în Nineva. Coloniile tribului lui Simeon se răspândiră până la îndepărtatele hotară ale Neghebului de sud (1 Paral. IV, 34-43). Industria se învioră în toată țara și regatul se bucura de respect din partea popoarelor înconjurătoare.

Ce se atinge de Senaherim, apoi deși el a trecut câțiva ani prin o grozavă nenorocire, din pricina celor întâmplate în Palestina, cu toate acestea istoria ultimei sale vieți a fost turbure, silindu-se oare cum, ca măcar în parte să șteargă rușinea înfrângerii sale. El mai întreprinse încă vreo câteva expedițiuni în țările înconjurătoare, dar expedițiile aceste n'au fost urmate de un succes deosebit. Ultimii ani ai vieții sale Senaherim, i-a petrecut în Nineva, în magnificul palat, pe care-l construise pentru sine și care prezentă, după proporțiile sale, o clădire neobișnuită. Acest palat al lui Senaherim avea 1.500 picioare în lungime și 700 de picioare în lățime. La dânsul fusese întrebuințată toată arta, de care dispunea Asiria, și toată prada, care fusese apucată de cuceritorii ei din Țările vecine, așa că palatul acesta prezenta cea mai măreață clădire, ce s'a putut ridica cândva în Nineva. Credincios instinctelor războinice ale rasei sale, ba poate presimțind în viitor primejdia pentru monarhia sa, el ultimii ani îi întrebuință la întărirea capitalei sale, așa ca să o facă inaccesibilă. Zidurile și porțile au fost refăcute și în parte construite din nou, când au fost ridicate și alte fortificații uriașe, ce se întindea pe mulți kilometrii împrejur. Dar nici un fel de ziduri nu putură să apere pe mândrul rege de

Nisrah (după un monument asirian).

soarta ce-l urmărea. El a fost ucis în mărețul său palat. Despre împrejurarea acestei ucideri noi nu știm nimica amănunțit. Moartea silnică a fost de altmintrelea soarta obișnuită a regilor asirieni. Senaherim avea mulți fii, cel mai mare dintre care fusese făcut locțiitorul Babilonului, dar se pare că a murit înainte de tatăl său. În urmă, cum se poate crede s'au stârnit certuri relativ de drepturile la Tron, și lucrul se termină cu o conjurație din partea a doi fii ai săi, Adramelech și Șarețar, care s'au hotărât să ucidă pe tatăl lor și să ocupe tronul. Ei săvârșiră această păcătoasă crimă a lor când tatăl lor se ruga în templul lui Nisrah (celui binecuvântat), a aceluia zeu, căruia, după o ciudată ironie, i se înălțau cu deosebire rugăciuni pentru bine-

cuvântata stare a familiei. Dar ucigașii de tată prin această crimă a lor n'au obținut nimica, de oare ce pretenția la tron păși la al treilea frate al lor Asardan (Esarhadon), așa că ucigașii au trebuit să fugă în Armenia, unde domnitorul stăpânitor le și îngădui să rămână. „Și s'a făcut rege Asardan, fiul său, în locul lui“ (4 Reg. XIX, 37).

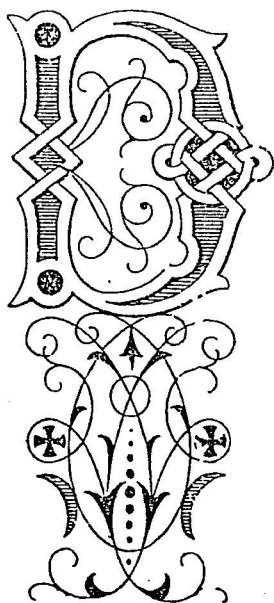

Lanțul de munți al Libanului.

CAPITOLUL IV

BOALA LUI EZECHIA ȘI ULTIMII ANI DE DOMNIE AI SĂI.

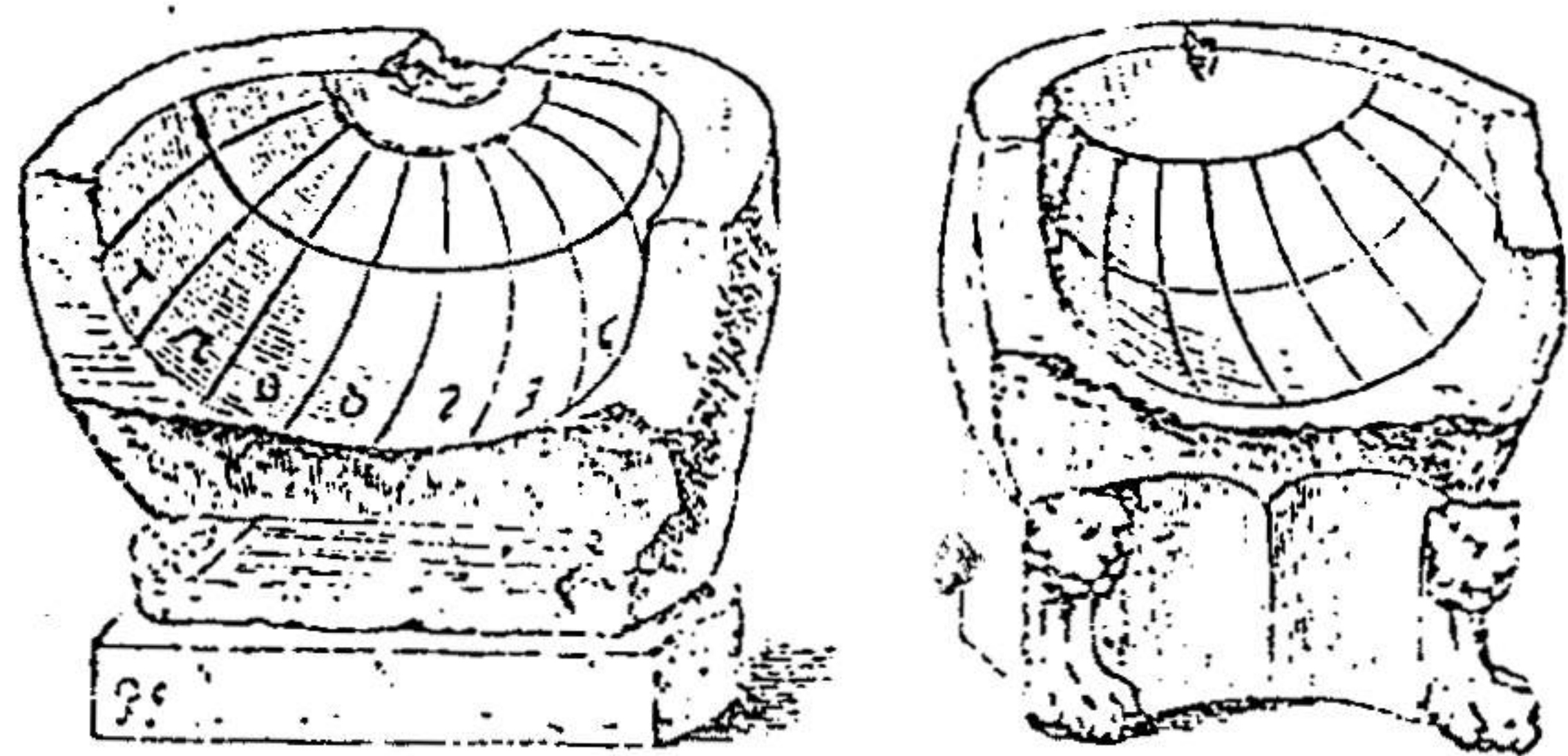

acă agitația, pricinuită de năvălirea asirienilor, a fost extrem de puternică, apoi fără margini a fost și bucuria în urma izbăvirii regatului de dărâmare a lui de către groaznicul cuceritor; dar ea curând a fost întreruptă de o nouă alarmă, din cauza unei boli serioase, la care a fost expus Ezechia, cu atât mai mult, că el se afla încă în floarea vârstei și nu avea fiu, care să poată fi lăsat moștenitor al tronului. Boala era mortală, atârând poate întru câțva de agitațiile minții; la care fusese supus în împrejurările trecute. În Ierusalim curând se află, că la palatul regal a fost chemat Isaia, căruia i se ceru să dea sufe-

rindului cuvântul prorocesc, care va fi sfârșitul boalei și prorocul îi vesti în numele lui Iehova, că el trebuie să-și facă testament pentru casa sa, deoarece va muri și nu se va face sănătos. Pretutindenea s'a răspândit o întristare neobișnuită, însă mai mult decât toți era trist Ezechia. Dorind încă să mai trăiască și aproape

era disperat pentru țara sa, neavând afară de asta nici acea nădejde, care în urmă a fost dată omenirii de Evanghelie, vărsând lumină clară asupra vieții de dincolo de mormânt și întărind credința în nemurire, el în disperare întoarse fața sa dela lumina zilei, care lui îi era dat să o părăsească, spre părete și plânse amar. Intristarea lui spori încă din cauză, că el nu avea moștenitor pentru tron și nu avea cine să domnească după dânsul¹⁾. El abea trecuse prin marea neliniște și nădăjduia să se folosească de liniște, dar în loc de asta înaintea sa se deschidea mormântul. Delicata lui inimă se îngrozî de mormântul întunecat, și se rugă ferbînte lui Dumnezeu pentru însănătoșare. „O Doamne! — se rugă el, — adu-Ți aminte, că eu am umblat înaintea feții Tale cu inimă devotată Ție, și am făcut cele plăcute în ochii Tăi“. Rugăciunea lui era întreruptă de plîns puternic, și ea n'a rămas neauzită. Abea credinciosul Isaia părăsi patul de boală, când comunicarea tristă fu schimbată. Înainte de a ajunge el la poarta orașului de mijloc, ca să se pogoare în orașul de jos, și prorocul primi inspirația dumnezească să se întoarcă și să spună regelui, că rugăciunea lui a fost auzită, că el în trei zile va fi în stare să mulțamească personal lui Dumnezeu în templu pentru însănătoșerea sa, că viața lui se va prelungi încă cu 15 ani. Pentru vindecarea boalei erau deajuns cele mai simple mijloace. Cel mai obișnuit leac oriental, constând din o catapleasmă de smochine, care încă și astăzi se întrebuințează în același scop în Persia și

Ceasornice vechi de soare.

Turcia, a fost aplicată pe locul umflăturii de pe corpul regelui și imediat a urmat ușurarea²⁾. Pentru încurajarea bolnavului rege împreună cu asta i se dăde și semnul, sau amanetul suprem al totalei lui însănătoșeri. Ahaz, cum s'a spus mai sus, a făcut

ceasornic de soare după modelul babilonean, poate pentru aceea, ca în unul și același timp să slujască lui Baal și să măsoare vremea. Aceasta, după toată probabilitatea, era o clădire înaltă, pe treptele scării de urcare a căria cădea umbra soarelui în mișcarea ei permanentă, sau poate acesta era în rotund orizontal, pe

1) Joseph. Ant. X, 2, § 1.

2) Grecii și romanii deasemenea întrebuințau foi de smochin tot astfel în caz de buboae puternic obrintite.

care erau însemnate trepte sau trăsături succesive. La întrebarea lui Ezechia, ce semn îi se va da spre adevărarea că se va face sănătos, Isaia îi propuse să aleagă, că umbra se va mișca cu zece trepte sau înainte, sau înapoi. Ezechia observă, că umbra se mișcă ușor înainte cu zece trepte, și deci semn mai doveditor va fi pentru dânsul, dacă umbra se va întoarce înapoi cu zece trepte. Și în adevăr umbra, după rugăciunea lui Isaia, s'a întors înapoi cu zece trepte. Cum s'a săvârșit acest fenomen, nu se știe. Dar în tot cazul e interesant de observat, că în acel timp, anume în 26 Septembrie anul 713, a fost eclipsă de soare parțială, văzută din Ierusalim, și anume ea a putut să producă numai bine acel fenomen, despre care ne pomeneste istorisirea biblică¹).

Vestea despre boala lui Ezechia și despre miraculoasa vindecare a lui a ajuns repede chiar până la cele mai depărtate țări și, între altele, până la Babilonia. Acolo Merodah Baladar, „fiul dat de zeul Merodah“, tot mai susținea încă neatarnarea statului, deși încă Sargon nu odată făcuse încercări groaznice să-l zdrobească. Apucându-se în situația sa disperată de orice nădejde, el socoti că Ezechia, care putea fi dispus să intre în alianță cu Babilonul și astfel în oarecare măsură să slăbească puterea marelui dușman comun. Din această cauză s'a trimis la Ierusalim o solie cu scrisoarea scrisă cu mâna proprie dela Baladar Merodah și cu obișnuitele daruri scumpe, cu care monarhii orientali totdeauna se adresează unul către altul. În această solie se afla probabil și înțelepți haldei, doritori de a cerceta fenomenul miraculos și enigmatic pentru dânsii al mișcării umbrei. Scopul vădit al acestei solii era dorința de a felicita pe Ezechia cu ocazia în sănătoșerii lui; iar scopul real a ei era să încheie alianță ofensivă și defensivă cu dânsul. O asemenea cinste pentru regele unei țări neînsemnate, cum era Iudeea, negreșit era destul de măgulitoare, și solia a fost primită de Ezechia cu tot felul posibil de amabilități ale delicateței orientale. Soliei străine i s'au arătat toate aspectele regatului, inclusiv între altele și magazinele regale, arsenalul și tezaurile. Lor li s'a oferit pentru revistă toate instituțiile militare și de stat ale Iudeei oare cum cu scopul de a arăta solilor, că susținerea Iudeei e în totul vrednică de aceea, ca să și-o procure regele Babilonului. Pentru Ezechia cel simplu

1. Bozanke vorbește despre eclipsa de soare, văzută în Ierusalim la 11 Ianuarie anul 680 a. Hr. că ea a putut să facă umbra ce se arunca pe trepte dinspre sud să se retragă anume pe acel spațiu, cum se descrie în istoria biblică, anume cu zece trepte, și această mișcare de toți observată a trebuit să dureze mai mult de 20 minute." Trans. of. Bibl. Arch. III, 36.

și imprudent asemenea descoperire a resurselor sale tainice înaintea trimișilor unui rege, domnia căruia a fost lupta necontenită și nereușită contra Asiriei, propriul său mare dușman, se părea nevinovată și nevătămătoare. Dar credinciosul său sfetnic Isaia înțelegea lucrurile mult mai bine de cât însuși regele. Înălțarea și căderea monarhiilor orientale era lucru obișnuit. Provinciile lor pururea erau gata de a scutura jugul lor. Opoziția lui Merodah Baladar contra Asiriei denotă acea vitalitate în pretențiile sale, care în urmă se puteau cu totul schimba raporturile dintre el și Nineva și prevederea prorocească vedea limpede puțința, ceea ce se putea prevedea într-o câtva și prin calculele imaginațiunii. Prorocului i se descoperi, că Babilonul mai târziu va căpăta înălțarea, și Iudeea va plăti fudulia lui Ezechia cu totala distrugere. Pururea neînfricat la îndeplinirea îndatoririlor sale în calitate de slujitor al lui Dumnezeu, el n'a putut să se abțină de la comunicarea reproșului îndreptat către rege, deși Ezechia era regele său și prietenul său. Aflând despre toate cele întâmplate, prorocul se prezintă în încăperea particulară a palatului, și monarhul a trebuit să asculte de la dânsul, că el este trimis de Iehova, ca să-i prezică viitoarea dărămare a regatului de către înseși acea putere, reprezentanții căria au fost inițiați astfel în toate tainele statului Iudeu. Insuși acest palat va fi prădat, bogăția poporului jafuită și nepoții înseși ai lui Ezechia vor fi duși în robie, ca să facă din ei servitori la palatul regelui Babilonului. Reproșul acesta a fost greu, dar el a căzut pe inima regelui, care știa să se smerească și să se căiască. „Bun este cuvântul Domnului, pe care l-ai grăit tu“, răspunse regele smerit, și se rugă, ca pacea și prosperitatea să continue în zilele lui. Asemenea smerenie găsi răsplătă în răspunsul lui Isaia, care închiă prin încredințarea, că asemenea nenorocire în tot cazul nu se va produce în zilele domniei lui.

Ezechia a fost ultimul rege iudeu, care și-a terminat domnia într-o neîntreruptă prosperitate neturburată. Suindu-se pe tron în acel timp, când Osia era încă rege în Samaria, el văzuse cum regatul de nord a fost distrus de asirieni și populațiunea lui fusese dusă de cuceritor pe malurile Tibrului și în alte țări ale răsăritului. Peste marea monarhie a Ninevei au domnit succesiv în timpul lui Salmanasar IV, Sargon, și Senahirim, și aceștia de două ori amenințară Ierusalimul cu oștile lor : odată în domnia lui Sargon când Senahirib acționă, poate, ca comandant principal, și a doua oară din partea acestui din urmă domnitor, când s'a suț pe tron.

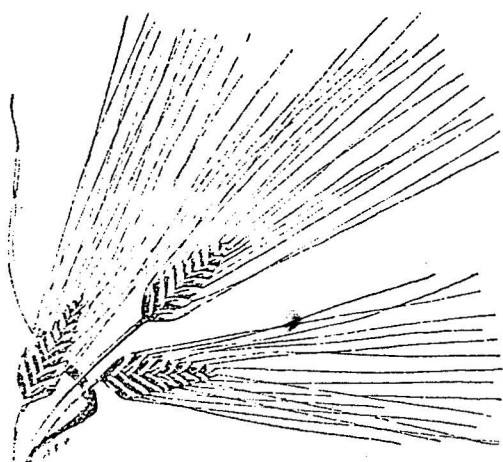
Nimicirea fără de veste a enormei sale oștiri, fără nici o participare omenească, a umplut lumea de frică respectoasă și înconjură pe Ezechia oăre cum de o deosebită intangibilitate sacră, ca pe un om, ce se bucura de o deosebită ocrotire a cerului. Solia din partea lui Merodah Baladar al Babilonului, eroicul protivnic al marelui rege al Asiriei, atrase asupra Ierusalimului ochii întregii lumi și aprinse furia deja neputincioasă în acel timp a Asiriei; dar regatul lui Iuda a trecut prin toate primejdiile acestea, și în curgere de trei sau patru ani înainte de moartea lui Ezechia el se bucură de pace neturburată. Filistenii din șesul maritim își cuceriseră deja neatârnairea încă de pe timpul lui Ahaz, dar din nou se supusese succesorului acestuia. Sub înrâurirea prorocilor, însuflați de Dumnezeu, ca Isaia și Miheea, Ezechia schimbă cu totul acea direcțiune religioasă, care fusese introduse de tatăl său, izgoni idololatria, distruse înalțimile păgânești, restaură templul, refăcu cultul într'însul și păzea sărbătorile vechi național-religioase cu așa însuflețire, care fusese necunoscută încă de pe vremea lui Iosafat, cu două sute de ani mai înainte. Renașterea vechei credințe israilite, începută sub înrâurirea predicei lui Ioil, cu mai bine de 150 de ani înainte de domnia lui Ezechia, ajunse cel mai înalt grad sub înrâurirea fiului lui Amos. Sub influența crescândă a preoților, adevărat, se răspândise formalismul și se da o deosebită importanță cultului ritualist, dar această direcție a provocat o cu atât mai perzistentă activitate a prorocilor, care recunoscând în totul autoritatea sistemului lui Moise, totuși insistau că vrednicile principale ale ei se coprink în spirit și cereau o viață în acord nu numai cu prescripțiunile externe, ci și cu prescripțiunile morale ale legii. În curgere de câțeva vreme propoveduirea lor, dealmintrelea, a rămas într-o câțva fără efect. Adânc molipsit de viciile lumii înconjurătoare, poporul părăsi acea curățenie morală, obiectul propoveduirii celor mai nobili membri ai cinului prorocesc și, nerenunțind încă la adorarea lui Iehova, din porunca regelui se închinau Lui numai de formă, fără să întrupeze principiile adevăratei religii în viața lor de toate zilele. Prorocii în realitate stăteau departe înainte de timpul lor. Vederile lor religioase se păreau prea înalte pentru contemporanii lor. Lumea încă nu văzuse religia, în care ritualele și ceremoniile n'ar fi ocupat situația primă și nu putea privi la formele externe ale Cultului numai ca la niște simboluri ale unei vieți religioase înalte. Pentru iudeul de rând, ca și pentru păgân, actele sfinte și instituțiile externe alcătuiau chiar esența religiei. Deaceea, reforma produsă de Eze-

chia în mare măsură a fost superficială. Mulțimea preoților și poporului, și chiar mulți din proroci, ușor s'au întors la idolatrie, când ea din nou a fost introduse de Manasie.

E greu să-ți închipui starea regatului lui Ezechia în cei din urmă ani ai lui de domnie pașnică. Fiind patria adevăratei religii, care trebuia să dea educație lumii pentru Dumnezeu, el cu toate acestea în realitate prezenta o țară foarte mică. Provincia filisteană, din nou cucerită, îi oferi ei încă odată oare care dominațiune peste bogatele câmpii ale Șefelului spre apus. Dar spre sud îngustele sale hotare curând veniă în atingere cu înălțimile Ne-ghebului, și însuși tribul lui Iuda, din timpul nimicirii din el a pădurilor primordiale, prezenta numai o provincie de dealuri goale, cărunte, despărțite prin un labirint de văi înguste și în mare măsură petroase. Cu toate acestea climatul era plăcut și terenul dădea o roadă bogată. În urma unei cultivări îngrijite a coastelor de munte, a văilor și văgăunelor, s'ar fi putut aduna cantități destul de îmbelșugate de struguri, masline, cereale și în genere de produse de grădinărie, în genere simple, dar mijloace îmbelșugate pentru întreținerea locuitorilor orașelor și satelor, numai dacă pretutindenea s'ar fi executat vechile legi agricole. Din nefericire, aceste legi agricole rămăsese numai un ideal, care rar

se aplica în realitate. Cu desvoltarea monarhiei și ridicarea treptată a curtenilor, aristocrației și a oamenilor bogați, în mediul lor pătrunseră abuzurile fatale. Acaparatorii se foloseau de nenorocirile vremelnice, sau de anii neroditori, pentru apăsarea fraților lor. Acești prădalnici sus puși își făceau case după case prin oreșe, cotopeau pământuri peste pământuri, așa că însfârșit marile lor pro-

Ceriale de Palestina.

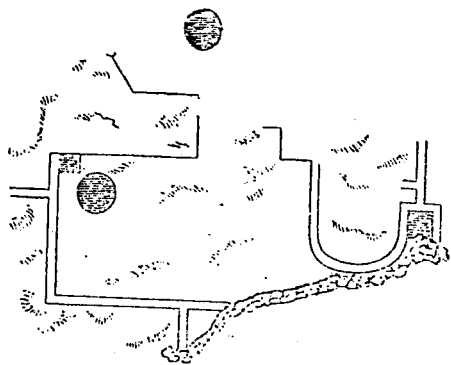
prietăți începură să strâmtoreze proprietatea de pământ a țăranilor (Is. V, 8). Mulți proprietari mici fură chiar cu sila isgoniți din proprietățile lor anterioare prin înșălătorii juridice, așa că țăranii pare că ar fi fost înghițiți de pământ (Pild. XXX, 14). Din această cauză populațiunea sătească a trebuit să se mute pella orașe sau să se prefacă în muncitori pe pământul, care altă dată fusese proprietatea lor. Bogăția se tot îngrămădi în

mânile a puțini, și populația în genere săraci. Tirania clasei bănești, sprijinită pe legile rele sau pe obiceiuri creia repede un proletariat. Printre mulți din aceia, care tot mai rețineau încă după sine proprietățile lor ereditare, domnea nemulțămirea, și aceasta își găsi expresia în persoana prorocilor. Poporul se jeluia strașnic, că în anii răi el trebuia să-și amaneze pământurile lor, viile și casele, ca să-și cumpere pâine sau să plătească dările. În casele celor puțini domnea strălucirea și luxul, iar în bordeile majorității domnea sărăcia apăsătoare. În asemenea împrejurări, ruina națională tot mai putea fi împedecată la vreme de niște cârmuitori buni înțelepți, dar nici o putere nu mai putea deja să vindece total acest rău. Cu sporirea populației în curgere de veacuri întregi și cu nimicirea treptată a pădurilor, prin necesitate a sosit împușinarea ploilor în timpul celor mai de pe urmă regi, ceea ce de la sine a sporit greutatea proprietarilor de pământ și a făcut recoltele lor tot mai sărăcăcioase. Cu toate acestea, prin munca stăruitoare și activă se putea obține o cantitate suficientă de produse chiar și de pe dealurile petroase ale Iudeei. Mărele cisterne subterane se umpleau în timpul ploilor de iarnă și de primăvară cu o cantitate suficientă de apă, care, împreună cu bogata rouă de vară, era de ajuns pentru susținerea verdeței chiar

în cursul lunilor călduroase și seci. În Egipt străbunii poporului trebuiau să urce apa din nivelul jos al Nilului pentru udarea țărinilor și a grădinilor lor, dar în Palestina nu era nevoie să recurgă la asemenea lucrări grele. Cantitatea de apă prezentă, mulțămită înfățișării ca de valuri a țării, se putea răspândi direct pe supra-

fața terenului în acea direcțiune, încotro se cerea asta. Ogoarele sau livezile vecinilor nu se despărțau unele de altele prin niciun fel de îngrădituri, așa că hotarele lor se însemnau numai prin niște pietre de hotar. Agricultorii mai bogați se foloseau de robi și de năimiți, cari și lucrau pe pământul lor sub conducerea unui supraveghetor. Intervalul anului al șaptelea sau a anului sâmbătal dădea terenului odihnă periodică, mulțămită căria, împreună și cu mijloacele de îngrășare, restabileau puterea de producție a pământului. Pe coastele de munte și pe câmpiile deschise verdețurile principale erau grâul și secara; țară prezenta o serie întreagă de mici porțiuni, sâmbă-

Planul tazului lui David.

nate cu linte, bob, castraveți, harbuji, cânepă, etc. Pe câmpia caldă de pe țărm se producea se pare, chiar și bumbac. Dealurile în formă de terasă erau acoperite cu lămâi și maslini, vrăstați cu caiși, pruni și smochini, pe lângă care în unele locuri creștea măreți palmieri, finici, meri granați, migdali și peri. Sămănăturile de toamnă începeau la jumătatea lui Octomvrie, când cea mai mare parte noaptea și la intervale cădea ploaie timpurie. Lucrarea pământului se făcea cu boii. La începutul lui Noemvrie de obicei se sămăna bobul, mazerea și linte; La două săptămâni după aceea grâul. Verdețurile de vară se sămănau pe la jumătatea lui Ianuarie și în Februarie, în așteptarea ploilor târzii, care de obicei cădeau în Martie. După sămănat venea oare care odihnă între muncile câmpului, dar nu tocmai îndelungat, pentru că seceratul orzului în aceste țări calde se începea împrejurul Ierihonului în ultima săptămână a lui Mart, deși secerișul în șesul țărmului mării și apoi în genere în toată țara se făcea la începutul lui Aprilie, pe măsura coacerei cerealelor, ogoarele se păzeau de anumiți strejeri, căci călătorii socoteau un drept al lor să rupă în caz de foame atâtea spice, câte le trebuia. Săcerătorii nu puteau începe munca lor, până ce primul snop copt, adunat din valea din apropierea Ierusalimului, nu era adus lui Dumnezeu, ca mulțămită la începutul sărbătorii Paștelor. Secerișul grâului se începea împrejurul Ierihonului în prima jumătate a lunii lui Mai, deși în locurile mai înalte secerișul începea ceva mai târziu. La jumătatea lui Iunie ogoarele în toată țara prezentau deja o cotorâște ghimpoasă de pe urma secerei, și treieratul se făcea în câmp deschis pe vârful dealurilor sau în văile închise. Înaintea sărbătorii cincizecimii, la cincizeci de zile după Paști, toate grăunțele erau deja adunate în hambare și poporul avea timp liber pentru săvârșirea celei de a doua sărbători mari anuale, în timpul căria preoții înaintea jertfelnicului aduceau pâni din grâul cel nou și o parte de făină nouă pentru exprimarea mulțămitei poporului către Iehova pentru pânea adunată. În Septemvrie și Octomvrie de obicei se adunau strugurii și se culegeau merele granate, după care sosea timpul

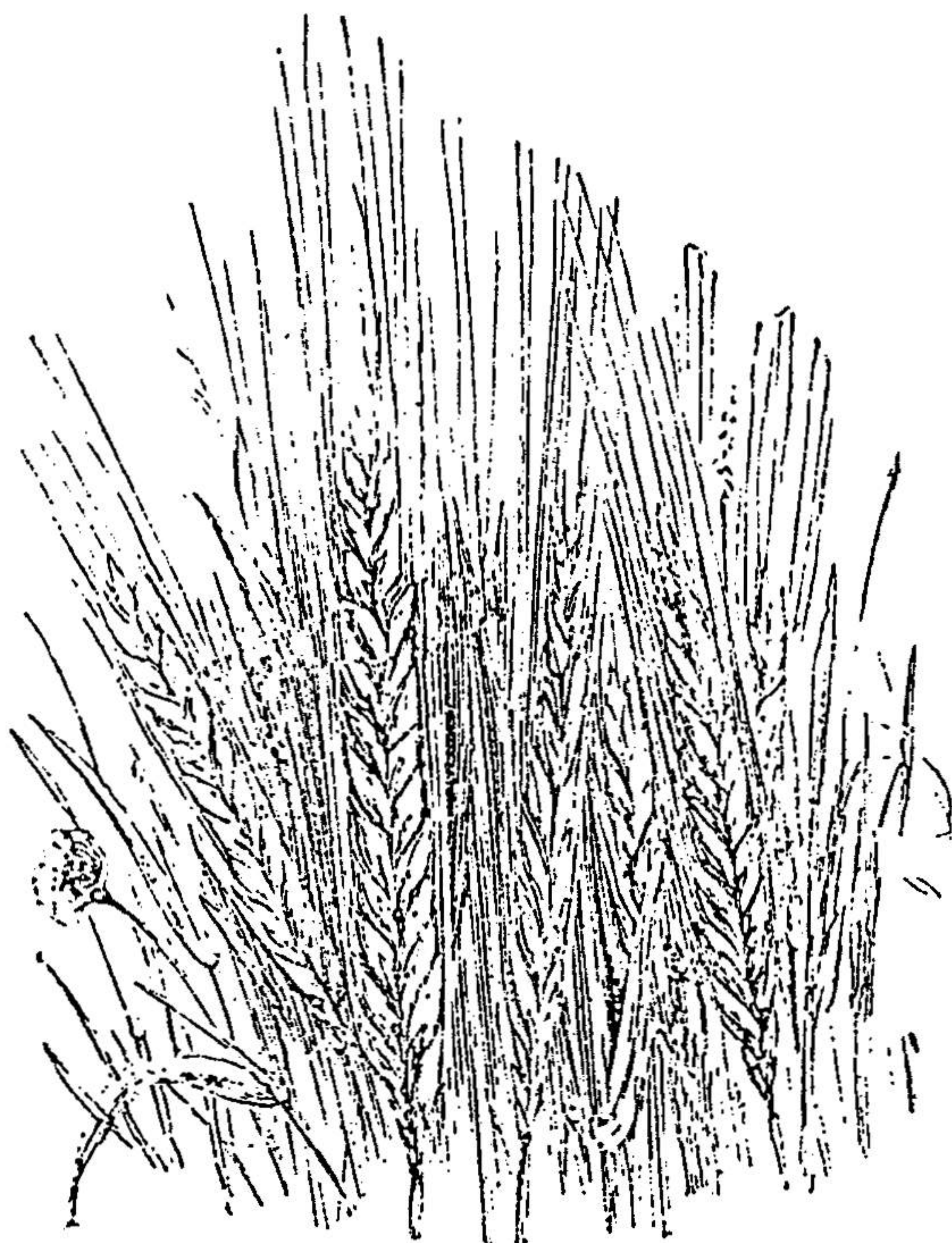

Mazere de Palestina.

ceputul lui Aprilie, pe măsura coacerei cerealelor, ogoarele se păzeau de anumiți strejeri, căci călătorii socoteau un drept al lor să rupă în caz de foame atâtea spice, câte le trebuia. Săcerătorii nu puteau începe munca lor, până ce primul snop copt, adunat din valea din apropierea Ierusalimului, nu era adus lui Dumnezeu, ca mulțămită la începutul sărbătorii Paștelor. Secerișul grâului se începea împrejurul Ierihonului în prima jumătate a lunii lui Mai, deși în locurile mai înalte secerișul începea ceva mai târziu. La jumătatea lui Iunie ogoarele în toată țara prezentau deja o cotorâște ghimpoasă de pe urma secerei, și treieratul se făcea în câmp deschis pe vârful dealurilor sau în văile închise. Înaintea sărbătorii cincizecimii, la cincizeci de zile după Paști, toate grăunțele erau deja adunate în hambare și poporul avea timp liber pentru săvârșirea celei de a doua sărbători mari anuale, în timpul căria preoții înaintea jertfelnicului aduceau pâni din grâul cel nou și o parte de făină nouă pentru exprimarea mulțămitei poporului către Iehova pentru pânea adunată. În Septemvrie și Octomvrie de obicei se adunau strugurii și se culegeau merele granate, după care sosea timpul

pentru strângerea smochinelor și se pregătea din ele ulei. După aceea, în fine, urma al treilea mare praznic, al cuștilor sau al coraturilor, care ținea 7 zile de solemnități și veselii neobișnuite. Anul vechiu se termina și se începea noul an. În anii cei buni terenul nu numai că dădea în totul suficient rod pentru satisfacerea cerințelor poporului, ci și rămânea un însemnat rest de pâine pentru export. În timpul Domniei lui Solomon mai mult de 80.000 de banițe de grâu se plătea anual de acest înțelept rege lui Hiram al Tîrului (3 Reg. V, 11), iar pe vremea lui Isaia și mai târziu fenicienii importa grâul necesar lor nu numai din Egipt, ci și din diferite ținuturi ale Palestinei, cu deosebire din cele centrale și nordice, precum și de peste Iordan.

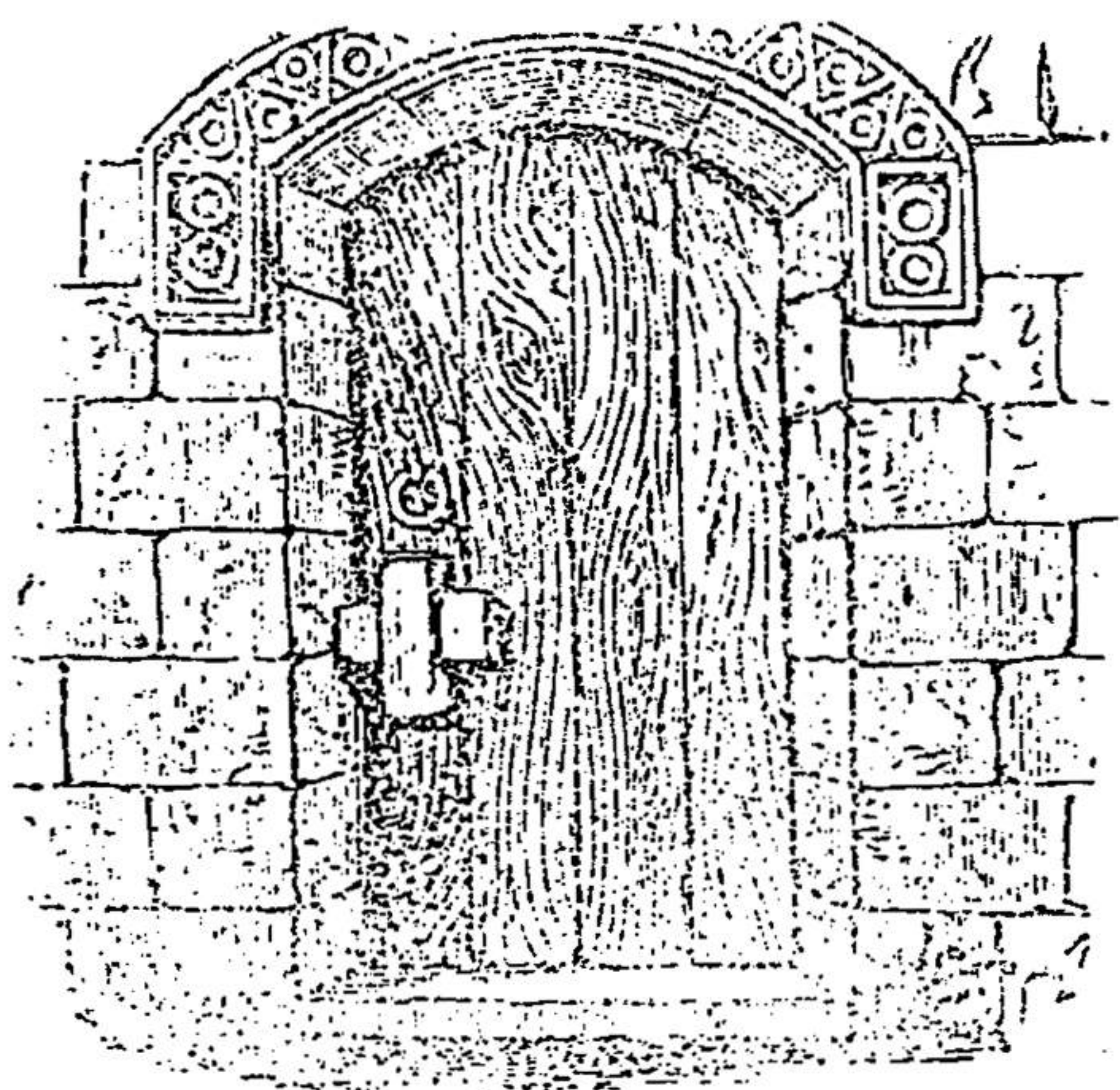

Orz de Palestina.

Ce se atinge de aspectul general al regatului lui Iuda, apoi în acest timp țara era sămănată cu nenumărate sate și orașe fortificate, și unele din aceste din urmă erau întărite după toate regulile artei ingineresti din acel timp. Aceste forturi totuși în mare parte au fost dărâmate de asirieni, dar ele încet încet s'au refăcut deși țara în genere purta multe urme ale invaziei lui Senahirim. Enormele porți ale acestor forturi, împodobite de obicei cu textul legii, săpat în zid deasupra lor (cum se poate aceasta vedea și astăzi în orient); în cursul zilei rămăneau de obicei deschise, dar odată cu sosirea serei canatele masive se închideau și se întăreau cu incuitori de fer sau de aramă. Pentru întărirea acestor intrări în oraș, deasupra lor de obicei se construiau turnuri deosebite, din care se putea străjui toată împrejurimea, așa că, cel puțin în timp de primejdie, străjerii cu glasul sau cu sunete de trâmbiță puteau da de știre locuitorilor despre apropierea primejdiei. În multe orașe înaintea porților se afla un spațiu deschis, care servea ca loc de piață de vânzare disdedimineată, loc de ședere a cetățenilor pentru răcoare în timpul zilei; deasemenea servea ca loc pentru eșirile regale, a schimbului de afaceri și ca

loc de adunare în vremuri turburi. Cea mai mare parte de ulițe din lăuntru erau foarte înguste chiar și pentru trecerea a două cămile încărcate, deși pe unele puteau să se miște slobod căruțele¹⁾. Numai acele locuri, unde se întretăiau ulițele, prezentau loc slobod destul de suficient pentru propoveduirea vreunui proroc sau a altui învățător public. Precauțiunile sanitare erau necunoscute în vremea aceea. Ulițele adesa erau pline de tot felul de gunoi și adesa chiar și de necurătenii mai rele. Toate necurăteniiile de prin case în realitate se aruncau în uliță, unde se și mâncau de turmele de câni flămânzi, care noaptea mișunau pe uliță, cum se vede asta și astăzi prin orașele orientale. Instalațiuni pentru îndămânarea trecătorilor evident erau încă necunoscute, pentru că, în afară de mărturia lui Iosif Flavie, că Solomon a pavat marile căi comerciale cu granit negru, e îndoelnic ca înainte de nașterea lui Hristos să fi fost oare care drumuri pavate sau niscaiva ulițe²⁾.

Întrii de porți.

Diferiți industriași își aveau prăvăliile lor sau salașuri, care se aflau în diferite cartiere sau baze, numite cu diferite numiri. Așa, brutarii, argintarii, negustorii, vânzătorii de lână, alamarii, vânzătorii de pânzeturi, etc. se ocupau cu comerțul în diferite uliți, din care fiecare își avea porțile ei deosebite, care se închideau când era nevoie. Partea industrială a orașelor în cea mai

mare măsură prezenta un cartier deosebit, separat de casele de locuit (Sof. I, 11). Casele în cea mai mare parte erau mai mult decât cu un etaj, cu acoperișurile plane, asigurate cu un parapet deosebit, în care caz ferestrele la uliță, când se deschideau, de multe ori aproape se atingeau de ferestrele deschise a caselor de peste uliță, cum se vede și astăzi în Cairo. În caz de încăpere considerabilă fiecare casă avea o curte lăuntrică deosebită, care era centrul vieții familiare. Deasupra ușilor deafară, ca și deasupra porților orașului, de obicei se vedeau cuvinte din lege, iar în timpurile de mai târziu plăci cu texte se băteau chiar și

1) În Cairo multe ulițe și astăzi nu au mai mult de doi coți lățime (3 Reg. XV, 3, 4 Reg. I. 5)

2) Irod Agripa II, a pavat, se pare, ulicioarele înguste ale Ierusalimului pentru prima oară, și cea mai timpurie sistemă a asanării orașelor a fost introdusă în Cezarea de Irod cel Mare. (Iosephus, Ant. XV, 9, 6; XVI, 5, 3).

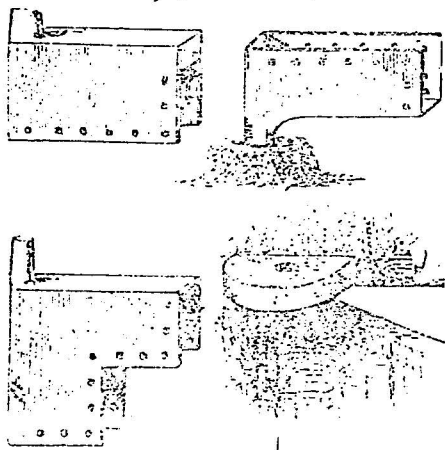

deasupra ușilor interne sau vizavi de ele¹⁾. În orașe negreșit nu era nimic așa ceva pentru luminarea ulițelor, și cetățenii trebuiau să se întoarcă de vreme pe acasă, sau, dacă ei aveau nevoie să rămână în oraș după lăsarea întunecului, să poarte cu dâșii anumite aparate de luminat. Fără asemenea precauțiune, fiecare era expus atacului din partea cânilor de uliță semisălbateci, sau să fie arestați de paznicii orașului. De aceea orașul în timpul nopții se părea că a murit cu totul, exceptând doar vreo ceremonie de nuntă cu iluminătoare și facle, care viola „întunecul cel mai dinafară“, care, în comparație cu luminarea vie a interiorului caselor, s'a transformat în parabolă pentru designarea nenorocirii în contrast cu fericirea. În timpul lui Neemia, dacă nu cumva mai înainte, porțile orașenești începeau a se închide odată cu asfințitul soarelui vineri sara și nu se deschideau până la terminarea sâmbetei în amurgul sâmbetei. Când pacea nu era durabilă, atunci cuprinsul și prosperitatea orașelor atârnavă de întăriturile situației lor, dar multe din ele erau cu totul fără ziduri. Satele, asemenea satelor Europei din evul mediu, în majoritate se aflau aproape de vreun loc întărit sau oraș, din care cauză ele se și numeau fiicele lui (Numer. XXI, 25-32; I. Navi. XV, 45). Majoritatea orașelor, erau situate pe vârfurile munților, sau pe coastele văilor strâmte, asemenea Sihemului și Hebronului, și de exemplu Ierusalimul își datora mărirea sa comparativă situației sale puternice. Dar chiar și el era, în comparație cu orașele moderne, oraș neînsemnat. Populația lui în acest timp nu trecea, probabil, peste 50.000 suflete, cum se poate socoti din acea împrejurare, că oamenii săi în stare de a purta arma luați de Nabucodonosor, împreună cu Ioachim alcătuiau un detașament de 10.000 de oameni. Alte orașe erau încă și mai mici. Așa, în timpul cuceririi Hanaanului, orașul Hai avea 12.000 locuitori (I. Nav. VIII, 25), și dacă Gavdanul era mai mare decât acesta, atunci locuitorii din Ghivo chiar pe vremea judecătorilor era, se pare, nu mai mare de 3.000 de oameni.

1) Rabinii în timpurile de mai târziu inventară așa numita mezuz ușor de presupusul acord cu porunca Deut. VI, 9 să se scrie pe ușorii ușii și porților. Aceasta era o bucăciță de pergament, pregătit după anumite reguli, și pe care erau scrise versetele VI, 4-9 și IX, 13-21 Deutor. Pergamentul acesta se pune într'un cilindru de lemn cu deschizătura ca acel loc, unde venea cuvântul *Saddai*, scris pe partea exterioară a pergamentului. Asemenea mezuz se bătea pe ușorii ușii tuturor camerilor casei în partea dreaptă, așa ca tot cel ce intra să-și amintească, că ochiul lui Dumnezeu pururea privește asupra lui. Din nefericire acest obicei frumos în urmă s'a supus la multe superstiții și denaturări. Nu e de prisos a aminti, că textele sacre se scriau deasemenea pe ușile vechilor case egiptene. Welkinson, II, 102.

Cel mai viou timp al zilei în aceste vechi orașe era dimineața, când populația sâtească se aduna la deschiderea pieței de dinaîntea porților pentru vânzarea produselor lor, și autoritățile și judecătorii sau chiar și regii ședeau în umbra porților, rezolvînd trebile publice sau particulare. În cursul zilei fie care-și căuta refugiul contra arșitei, dar în intervalul dela 8 până la 10 ceasuri începea să sufle un vînt răcoros dinspre marea, aducînd o răcoare binecuvîntată, de care se și foloseau cetățenii, părăsindu-și casele și ulițele înguste pentru plăcuta petrecere a vremii în afară de oraș. Sub umbra caselor copiii se puteau juca în timpul întregii zile, dar bătrânii bărbați și femei, care-i observau, preferau să șadă în locul răcoros a porților lor, pînăce soarele se pleca spre asfințit. Orașele, ca și satele, se cărmuiau de anumiți bătrâni, care chiverniseau trebile comunității lor, așa cum trebile triburilor și ale generațiunilor se conduceau de principii sau de căpeteniile lor. În Ierusalim era înființat un tribunal su-

Tălînt de porți.

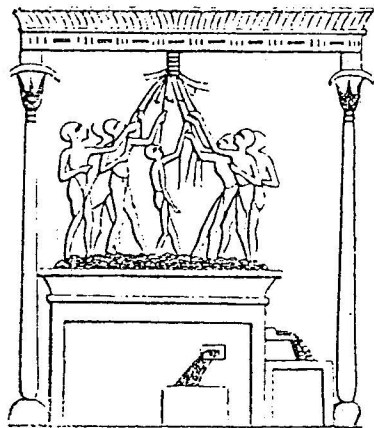
prem, la care luau parte judecătorii civili și bisericești. De și în vremile mai timpurii bătrânii diferitelor subdiviziuni erau singurii judecători, dar această veche organizațiune simplă își trăise deja traiul. Bazarul în fie care oraș se afla sub supravegherea unui deosebit supraveghetor. Mulțumită unei prevenire deosebit de înțelepte în hotarele fiecărui oraș sau sat era strict interzis în-

groparea morților. Cimitirele, umbrite de numeroși arbori, erau situate de obicei afară de zidurile orașelor. Majoritatea morților obișnuiți odihneau în grobnițe obișnuite, iar bogații odihneau sub monumente scumpe sau în anumite încăperi, separe în stînci, unde morții „se adăogau la părinții lor”, în care caz aceste locuințe întunecoase de obicei se acopereau cu pietre mari. Împrejurul orașelor și satelor, unde îngăduia terenul, se plantau livezi și grădini. Cultura livezilor și grădinăria erau așa de considerabile, că marile cantități de produse se exportau în Egipt și Fenicia. Insuși regele avea livezile sale de măsline pe coastele roditoare ale Șefelei și pe muntele Eleonului, în Ghersimania și Vezeta, în împrejurimile Ierusalimului, etc. Marele vii acum se află numai împrejurul Hebronului, dar în vremea aceea ele aco-

pereau toată Palestina, servind ca unul din izvoarele prosperității poporului. Pe vremea lui Ezechia erau cu deosebi renumiți strugurii din Engadi, Hebron, Sihem, Carmil și Izreel. Vinul de Liban se bucura de nume mare și nu mai puțin erau vestite luxoasele vii din Moabul de nord. Pe malurile lacului Genisaret strugurii se puteau culege în curs de zece luni pe an. Pe piața Ierusalimului se aduceau struguri copti din Ierihon și de pe malul mării aproape pe la jumătatea lui Iulie, deși culesul viilor în genere se făcea în țară la începutul lui Septembrie.

Slava literară sub domniile lui David, Solomon și Iosafat, care era semnul prosperității generale a timpului lor, natural încă odată s'a deșteptat în timpul lui Ezechia. În acest timp pe de o parte au fost din nou scoase din uitare și adunate în anumite colecțiuni operele vestite ale timpurilor trecute, și anume Pildele și Psalmii; dar și prorociile contemporane ale lui Isaia și Miheia alcă-

Lucrul în teascurile de călcat strugurii.

tuiră un nou adaos mare la ele, pelângă care poeziile sacre ale poporului s'a sporit încă cu multe opere înălțătoare și ale altor scriitori necunoscuți. Triumful contra lui Senaherim deșteptă din nou spiritul poporului și el s'a cântat de mulți poeți. Unele din aceste imne solemne au fost deja indicate mai înainte; dar evenimentul acesta a fost o nesecată temă rodnică pentru poezie. Așa, el se cântă solemn și în psalmul 47, în care între altele se zice :

„Mare este Domnul și prea lăudat
 În curtea Dumnezeului nostru
 În muntele cel sfânt al Lui.
 Căci iată s'au adunat regii,
 Și au trecut toți pe alături.
 Au văzut și s'au mirat,
 S'au speriet și au luat-o la fugă.
 Frica i-a cuprins pe ei acolo,
 Și dureri, ca ale femeii ce naște.
 Cum e numele tău, Dumnezeule,
 Așa-i și lauda Ta până la marginile pământului
 Dreapta Ta e plină de dreptate;
 Că acest Dumnezeu este Dumnezeul nostru,
 În veci și în vecii vecilor
 El va fi călăuza noastră până la moarte !

Că toată literatura poporului, ce s'a păstrat până acum, se distinge printr'un spirit religios așa de înalt, ca acești psalmi, aceasta alcătuește particularitatea unică numai a poporului israilit. Ființa unicului Dumnezeu viu, atârănarea noastră întru totul de Dânsul, sfințenia Lui și necesitatea religiei duhovnicești pentru a bineplăcea Lui, jertfele și prinoasele, — toate aceste adevăruri se presupun în aceste imne, ca necerând nici un fel de dovezi. Singura idee a scriitorilor inspirați se coprinde în aceea, ca să merite mila Lui, să arate mâna Lui în toate lucrurile omenești atât naționale, cât și personale, a proslăvi bunătatea Lui și a-L ruga de ertare. Obiectul neschimbat a unicei adunări a cărților ebraice, pe care o avem, este Dumnezeu. Aceasta singur de sine alcătuește deosebirea izbitoare a literaturii sacre de literaturile tuturor celorlalte popoare. Ca să putem judeca drept entuziasmul religios de pe vremea lui Ezechia, sau lupta de moarte contra păgânismului sub fiul său Manase, e necesar să avem în vedere această uimitoare particularitate a poporului. Partidul național, care neconținut arăta râvnă pentru adorarea lui Iehova, Dumnezeul părinților lor, pururea își îndrepta privirile către veacul de aur al lui David, dar din acel timp el vedea și triumful vremelnice al păgânismului străin, care se susținuse de mulți regi, și deasemenea de curte și de clasele înalte. În vremea Hotoliei râvnitorii adevăratei religii și ai vechimii au avut de dus luptă înverșunată contra încursiunii idolatriei filistene; sub Ahaz a avut de dus luptă contra păgânismului, ce se ridica de pe malurile Eufratului. Conduși de proci, ei doborîră pe cel dintâiu în timpul domniei lui Ioas, și pe cel din urmă sub Ezechia, refuzând să înlocuiască credința lor națională cu credința orcărui popor sau stat, orcât de puternic ar fi acela. Slava Tirului sau a Ninevei putea servi de dovadă pentru partidul străin din mijlocul lor în favoarea măririi zeilor, cu ajutorul cărora s'ar fi obținut acea slavă, dar israiliții din partea lor totdeauna s'au ținut de acel Dumnezeu adevărat, care a deschis pentru părinții lor calea prin marea; Care a făcut pe David biruitor pe toată întinderea dela marea Mediterană până la Eufrat, și Care acum în acești ani de pe urmă, a lovit miraculos oștirea marelui rege asirian și a pus-o pe fugă de sub zidurile iubitului lor Sion. Dar, ca și la toate popoarele din toate timpurile, asemenea convingeri înalte s'au ținut numai de minoritate, din care pricină și însuși principiile acestei credințe au triumfat numai pentru o vreme. Mulțimea poporului, ca și în totdeauna, se supuse pasiv spiritului timpului. Ea cu plăcere urmă

reforme lui Ezechia, dar nu cu mai puțină plăcere trecu și la partidul păgân, îndată ce acesta dobândi supremația. În acest timp în poporul iudeu se luptau pentru întâetate două puteri: partidul național sau adoratorii lui Iehova, în capul cărora stăteau prorocii, și partidul aristocratic, care tindea spre strălucirea externă a obiceiurilor străine și a închipuitei siguranțe dela alianțele cu străinii și cu acest scop primeau cu plăcere păgânismul monarhiilor vecine. Din nefericire, acest din urmă partid era așa de puternic, încât curând după moartea lui Ezechia el dobândi predominarea deplină, ceea ce a și dus la renașterea deplină și foarte grozavă a păgânismului în pământul lui Iuda.

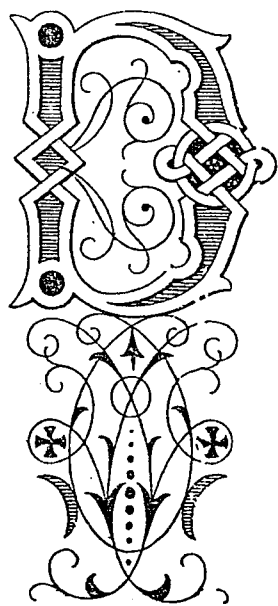

Valea Ginom.

CAPITOLUL V

DOMNIA LUI MANASE.

ar poporului Iudeu nu i-a fost dat să se bucure nici chiar în curgerea a câteva generațiuni omenești de zile fericite, așa că persistența sa a trebuit să fie încercată de o succesiune repede de împrejurări fericite și nefericite. După prosperitate și unitate, prin care s'a distins a doua jumătate a domniei lui Ezechia, a urmat slăbirea repede; după liniștea suportabilă a urmat alarma furtunoasă; după înflorirea luxuriantă a operei duhovnicești a urmat nerodirea detestabilă. Nenorocirile politice proprii nu sosiseră încă în domnia acelor mai de aproape succesori ai lui Ezechia; ele amenintau țara numai din depărtare, și pri-

mejdia repede trecu; dar înlăuntru se iviră condițiuni extrem de nefavorabile, care duseră la descompunere și din aceasta cauză se instaură o slăbire prelungită. Ce poate fi mai rău pentru viața statului decât aceea, că membrii lui se aflau în rivalitate neconținută și în ură între dâșii, și populația sătească să simtă adânc desgustată de orașul principal?

Pricina nenorocirilor sosite întru câtva era tinerețta lui Manase, care se urcă pe Tron ca băețăș de doisprezece ani. În timpul lui cărmuirea statului firește se afla în mâna celor dinpre-

jurul lui, din care pricină pentru ambiție, lăcomie și încă și mai mult pentru patimile josnice se deschise drum liber, cu atât mai mult, că cârmuitorii nu se distingeau prin înălțimea morală și nu puneau deloc iubirea de patrie mai presus de tendințele lor egoiste. Anume în așa stare morală se aflau prinții iudei, care în acest timp anturau tronul lui David. Se poate crede, că Ezechia înainte de moartea sa a pus un anumit episcop sau tutori fiului său, potrivit cu propria sa dispozițiune, ~ tutori, care în curgerea minorității tânărului rege să poată cârmui statul. Dar aristocrații prin intrigile lor curând aruncară pe acest administrator, și la cârma statului pășiră curtenii și slujbașii, care nu tindeau la nimic alta cu așa râvnă, decât numai ca să dărâme toata reformele făcute de Ezechia. Vechea ordine, restaurnică de acest rege se înrădăcina în vechea învățătură israilită despre unitatea și invizibilitatea lui Dumnezeu, despre nelegiuirea oricărei idolatrii și despre unitatea cultului. A arunca această instituție era problema principală a acelor, cari nemijlocit sau mijlocit acum iarăși ajunseseră în capul cârmuirii. Imprejurul tânărului rege se formă un partid idolatru, care, nu numai din deprinderea imitațiunii sau a coruperei ideei religioase, ci și din cauza urii înverșunate către tot ce era vechiu israilit, prefera să urmeze tot ce era străin. Aceștia erau tocmai acei oameni, care deja sub Ezechia tainic erau devotați idolatriei și o manifestau acum, când se prezenta puțința deplină pentru aceasta. Incapul acestui partid stăteau principii sau fiii mai mici și rudeniile regelui Ahaz, care se raportau cu ură către activitatea lui Ezechia și deaceia se sileau să ridice contra ei pe minorul lui fiu. Tânărul rege din nefericire cedă viclenei lor înrâuriri, și din mediul lor a fost ales noul cârmuitor al palatului. Un deosebit devotament idolatriei principii iudei îl arătau parte din simțul de răzbunare pentru îndepărtarea simțită mai înainte dela tron, și parte din devotamentul pentru viața desfrânată, pe care așa de mult o favoriza păgânismul.

Curând după suirea lui Manasie pe tron, aristocrații, lucrând în numele regelui, pășiră la aducerea întru îndeplinire a planului trasat lor a unei sistematice reforme. Mai înainte de toate s'a făcut cunoscut, că acele „înălțimi“, pe care așa de stăruitor le-a dărâmat și le-a desființat Ezechia, iarăși se restabilesc. Prin această arătare mulțimea poporului în majoritate fu închinată în favoarea noiei politici, pentru că porunca lui Ezechia se considera o mărșăvire a libertății, cu atât mai mult, că în lipsa acestor înălțimi poporul era nevoit, pentru săvârșirea jertfelor sale, să meargă ne-

conținut la Ierusalim ceea ce negresit nu totdeauna era îndămănoș. În Ierusalim și chiar în templu acești demnitari de stat din nou au statornicit și au îmulțit urăciunile idolatriei. Aicea nu numai se restabili cultul hananian, pe care se silea să-l introducă Ahab și Iezabela în regatul lui Israil și Hotolia în Ierusalim, ci, oare cum spre batjocorirea Dumnezeului lui Israil, se introduse și idolatria asiro-babiloneană. În ambele curți ale templului iarăși au fost așezate jertfelnice pentru Baal și Astarta, iar pe acoperiș au fost așezate jertfelnice mici în cinstea celor cinci stele rătăcitoare. În genere din nou se introduse sistemul lui Ahab. Luminii ziii fu consacrată o deosebită căruță a soarelui, pentru care se întrețineau cai, care la anumite sărbători să săvârșască o procesiune solemnă. În curtea templului fu ridicat un mare chip, după toată probabilitatea al zeiței asiriene Melita, ca să se pricinuiască o cât mai mare jignire a Dumnezeului lui Israil. Se înțelege, că după introducerea unui asemenea cult n'au întârziat să urmeze și toate urăciunile corupției morale. Pentru Astarta sau Melita se întrețineau deosebite desfrânate ale templului și desfrânați la fel și pentru locuirea unor asemenea slujitori și slujitoare ale idolatriei desfrâului fură construite încăperi deosebite. În preasfrumoasa vale Ginom din nou a fost deschis Totetul, unde în cazuri nenorocite copiii nevinovați se ardeau în cinstea lui Moloh. Toate acele grozăvii și urăciuni, prin care a fost vestită domnia lui Ahab, iară se instaurară în totul sub Manasie, întrecând chiar tot ceea ce se făcuse în regatul lui Israil în cele mai rele timpuri ale dinastiei lui Amvrie. Acest nefericit rege parecă se desfăta de asemenea slujire a idolatriei, de oare ce el nu le desființă nici când a ajuns vrâsta bărbătească. Toate eforturile se făceau, ca Dumnezeul lui Israil să fie cu totul înlăturat și dat uitării. Partidul idolatrilor se silea să convingă pe toți, că acest Dumnezeu e neputincios și nu poate da nici fericire, nici nefericire (Sof. I, 12). La corupția religio-morală se alătură și pasiunea imitațiunii. Conducătorii poporului iudeu voiau să samene în totul cu celelalte popoare și să distrugă acel părete din mijloc, care-i despărța de aceste popoare, și să șteargă tot trecutul. Din deprindere sau de silă, toată impietatea asta, plecând dela curte și dela principii înconjurători, se răspândi și în toată țara. Preoții din tribul lui Aaron la început firește se ridicară contra unei asemenea directive și refuzară să conlucre la decăderea dela Dumnezeul lui Israil. Din această cauză, țara a fost inundată de sacrificatori idolatrii, cum fusese și în timpul Izebelei și Hotoliei, și ei au fost admiși cu idolatria chiar în templu. Dar cu

trecerea timpului, când membrii preoțimii, cu perderea situației lor, se lipsiră și de mijloacele de traiu, printre ei s'au ivit nu puțini și de aceea, cu deosebire din descendenții lui Abiatar, care, înăbușind în sine muștrările conștiinței, se împăcară cu starea de lucruri dată. N'a fost lipsă nici de proroci mincinoși, care se exprimau aprobativ în favoarea tuturor acestor urâciuni. Ce putea fi mai rău decât aceea, că urâciunea pustiirii instaurată nu numai că se bucura de bunăvoința puternicilor lumii acestea, ci găsiră și apărători elocvenți, care nu numai se sileau să o înfrumusețeze, ci sa o și justifice, ba chiar să și o expună ca singura direcțiune adevărată și mântuitoare? Această stare, care s'a continuat atâta vreme, natural ar fi putut să ducă la totala uitare a înseși esența și menirii poporului, și inevitabilul trebuia să ducă la peirea totală a poporului, dacă nu s'ar fi întâlnit o altă putere activă. Din fericire, în Ierusalim neconținut a continuat să existe un alt partid, care ținea sus steagul vechei învățături adevărate despre un Dumnezeu duhovnicesc și despre necesitatea vieții morale, susținea amintirea despre miraculoasa conducere a poporului, și păși contra idolatriei năpăditoare. Puterea acestui partid se coprindea în profunda lui convingere, pe care el era gata să o pecetluiască chiar cu sângele său. Acești „ucenici ai lui Dumnezeu“, pe care prorocul Isaia i-a învățat și i-a educat, ca pe copii săi, acești psalmiști, care pe vremea lui Ezechia alcătuiau imne solemne pentru mântuirea poporului, și în deosebi prorocii, pe care înflăcărata oratorie a lui Isaia i-a stârnit la o râvnă nemărginită în folosul moștenirii veșnice a lui Iehova, — toți aceștia, deși prezentau minoritatea, au fost luptători străluciți pentru adevărul încălcat. Printre dânsii se susținea vioi convingerea, că păgânismul tuturor popoarelor, deși, chiar și al celor mai înțelepte, e deșertăciune și nimicnicie, este prostie și orbire, că Dumnezeu se află nu cu cei puternici și slăviți, ci cu cei slabi; că El însuși primește pe văduve și pe orfani și iubește pe pribegii. Se înțelege, că între aceste două partide trebuia să se înceapă o luptă crâncenă, și urmările acestei lupte aveau să fie multe încercări grele pentru partizanii adevăratei credințe. Lucrul se începu cu aceea, că aceia din ei, pe care Ezechia îi pusese în funcțiunile de judecători și de stat, au fost mărginiți de partidul dela curte din situația lor; membrii preoției lui Aaron, din familia arhierască a lui Sadoc, care n'au voit să ia parte la idolatrie, au fost izgoniți din templu și s'au lipsit de a lua parte la veniturile dela

jertfe și dela prinoase. Leviții, cari la aducerea de jertfe trebuiau să se supună preoților, asemenea slujitorilor templului, au fost cu sila închinați la idolatrie. Când contra acestei nedreptăți prorocii și-au ridicat glasul, atunci partidul dela curte, temându-se de influența lor, nu se sfii să pășească și la măsuri mai aspre. Ne înfricoșându-se de nici o crimă, prinții iudei și însuși regele Manase nu se sfii să înăbușe glasul prorocilor chiar în sânge. Asemenea necredincioasei Iezabela, ei nu se sfii să dea pe proroci chiar ascuțitului săbiei. În acest timp au perit mulți din asemenea luptători străluciți pentru credința cea adevărată, deși numele acestor mucenici nu ne sunt cunoscute. Tot în acest timp a trebuit să amuțască și glasul marelui proroc Isaia. Venerabilul proroc după o veche tradiție, a fost supus la prigoană și a îndurat o mucenicie crudă, fiind tăiat în două cu fereastră, pecetluind astfel cu sângele său adevărul prorociei sale, care n'a conținut în curgera domniei a cinci regi iudei (într'un interval de cel puțin 60 de ani). Cu el a muțit glasul prorocesc timp de o generațiune întreagă, și au rămas numai „câinii muți”, cum numea Isaia batjocorilor pe prorocii mincinoși ai necredinciosului rege.

Asemenea desordine interne firește slăbiră nu numai starea religioasă-morală, ci și pe cea politică, și între altele orizontul politic din nou se întunecă, și din partea Asiriei începu să se ridice furtuna a unui nou cuceritor. După scurta domnie a fiului lui Senaherim, pe tronul asirian se urcă un nou rege Esarhadon. Fiind om războinic, el se folosi de turburările și războiul civil, care a durat câțiva ani în Babilonia, pentru a supune din nou stăpânirii lui această bogată provincie. Ajungându-și scopul în această direcțiune, Esarhadon după aceea întreprinse o expediție militară în Egipt, cucerirea căruia tatăl său a trebuit în timpul său să o părăsească. Dar armata sa se pare că s'a îndreptat în țara aceea nu pe uscat prin semipustiita Palestina de nord și prin Iudeea, prin care mișcare i s'ar răpi mult timp, ci cu corăbiile, care în acest timp ar fi trebuit să i-o pună la îndărmână fenicienii. Unii din comandanții lui totuși au debarcat pe țărmul mării în Iudeea, ca prin amenințări să facă pe Manasie să se supună lor. Acest din urmă, simțindu-se cu totul lipsit de orce ajutor, își exprimă deplina sa supunere, dar cu toate acestea a fost făcut captiv și trimis în lanțuri la Babilon. Acesta a fost semn rău pentru casa lui David, care violase credincioșia față de menirea sa și se dedase cu iubire la tot ce era străin. Esarhadon după aceea își supuse tot Egiptul, își puse pe malurile Nilului propriul

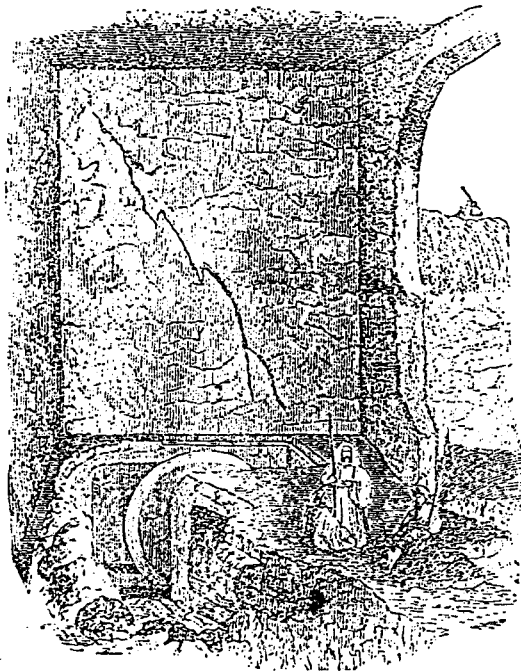

său guvern și diferite semne de biruință, între care au fost și câțiva sfincși enormi de piatră, pe care îi luă cu sine în Asiria.

La înapoarea regelui Asiriei, când el se pare că avea foarte urâte planuri pentru Iudeea, flota lui fu sfărâmată de o mare furtună aproape de țărmul Iudeii, și poporul iudeu astfel a fost izbăvit de primejdie, de oarece altminterlea l-ar fi ajuns soarta poporului israilit și el fără îndoială ar fi fost strămutat în țările asiriene. Psalmiștii vedeau în această izbăvire un nou semn al grijei dumnezeiești pentru orașul său sfânt și pentru muntele său sfânt și-l cântă într'un psalm solemn. Insuși Manasie în urmă a fost eliberat din robie și trimis de Esarhadon, sau de succesorul său, în patria sa. Incercarea aspră, ce-l ajunsese, se pare că a deșteptat într'insul pocăința; după revenirea sa la tron, el se sili măcar în parte să șteargă impietatea sa anterioară și să restabilească cultul la templu. Faptele sale anterioare totuși l-au lipsit de cinstea

de a fi înmormântat în grobnita regală și numele lui a devenit uricios pentru posteritate.

Lunga domnie a lui Manasie, care a durat mai bine de o jumătate de secol a demoralizat poporul. Idolatria grosolană și senzuală a distrus bazele morale și introdus descompunerea în tot organismul social. După dănsul tronul trecu la fiul său Amon, dar cu schimbarea domniei n'a urmat nicidecum nicio schimbare spre mai bine. Partidul păgân, care ținea în mâinile sale puterea în

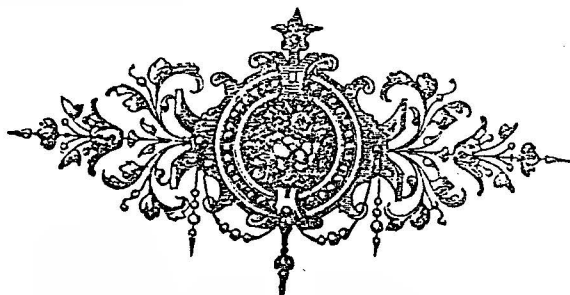

Intrarea în grobnita regilor.

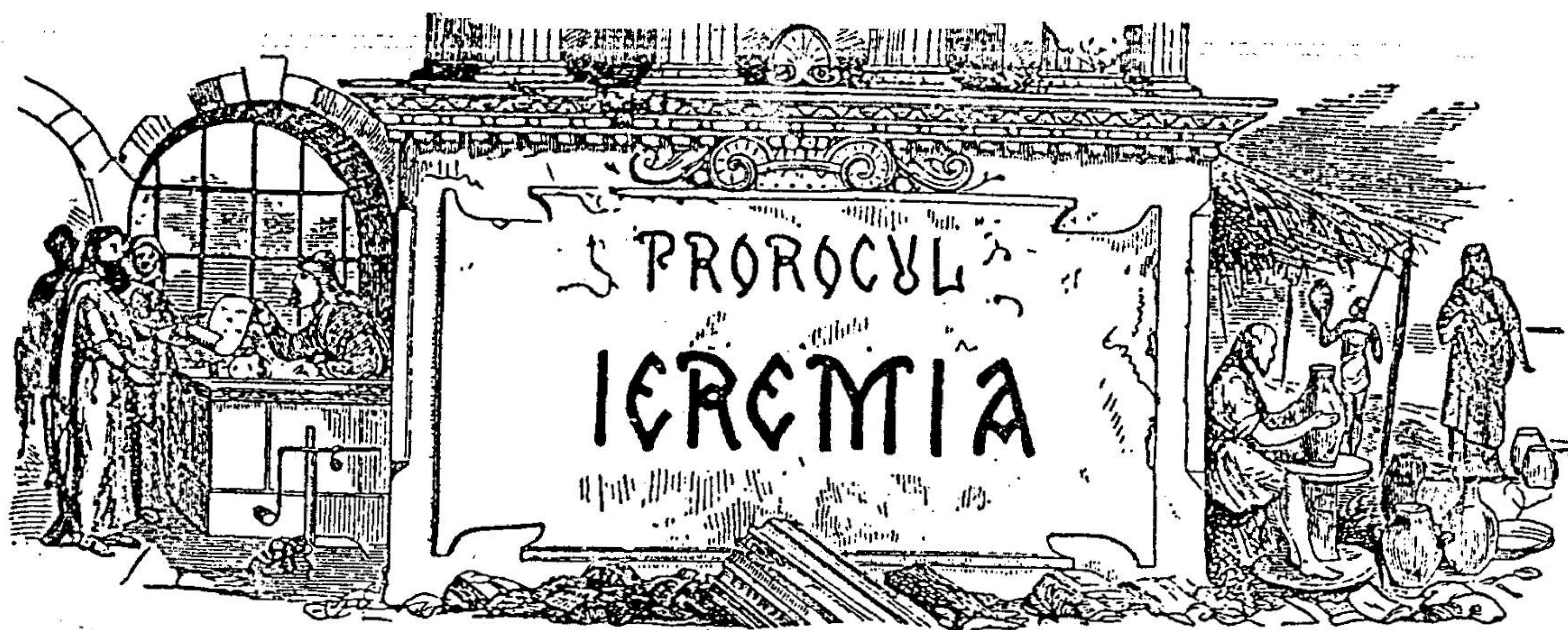
țară, ușor putea influența și asupra noului rege, Amon, la urcarea la tron, era de 22 de ani, om tânăr, care se bucura, se pare, de popularitate; dar din oarecare pricină el stârni dușmănia contra sa în partidul dela curte. E greu de socotit, că pricina acestei dușmăanii ar fi fost nedorința sa de a susține păgânismul, instaurat în țară, de oare ce, din contra, istoricul biblic spune direct, că „Amon a făcut lucruri neplăcute în ochii Domnului, fiind că a făcut ca Manasie, tatăl său. Și a umblat întocmai

pe aceeași cale, pe care a umblat tatăl lui, și a slujit idolilor, căroră a slujit și tatăl lui, și s'a închinat lor" (4 Reg. XXI, 20, 21). Cu toate acestea, în acte de bună samă au fost și unele semne, că el a putut cu trecerea timpului să cedeze influenței partidului opus. Inspăimântat de o asemenea schimbare, partidul predominant hotărî să pună capăt domniei lui, și în adevăr Amon curând căzu jertfă unei conjurațiuni criminale, după cum căzuse și strămoșul său, regele Ioas (4 Reg. XII, 20). Dar izbânda ucigașilor săi fu de scurtă durată. Poporul, infuriat de asemenea crimă, apucă armele și, răsturnând orice opoziție, apucă și ucise pe autorii conjurațiunii. Amon a fost îngropat cu onorurile cuvenite în grobnița construită în grădina lui Uza, unde deja odihneau rămășițele lui Manasie. După aceasta se țină o mare adunare a poporului, la care, potrivit cu vechiul obicei, fu ales la tron Iosia, fiul minor a regelui mort.

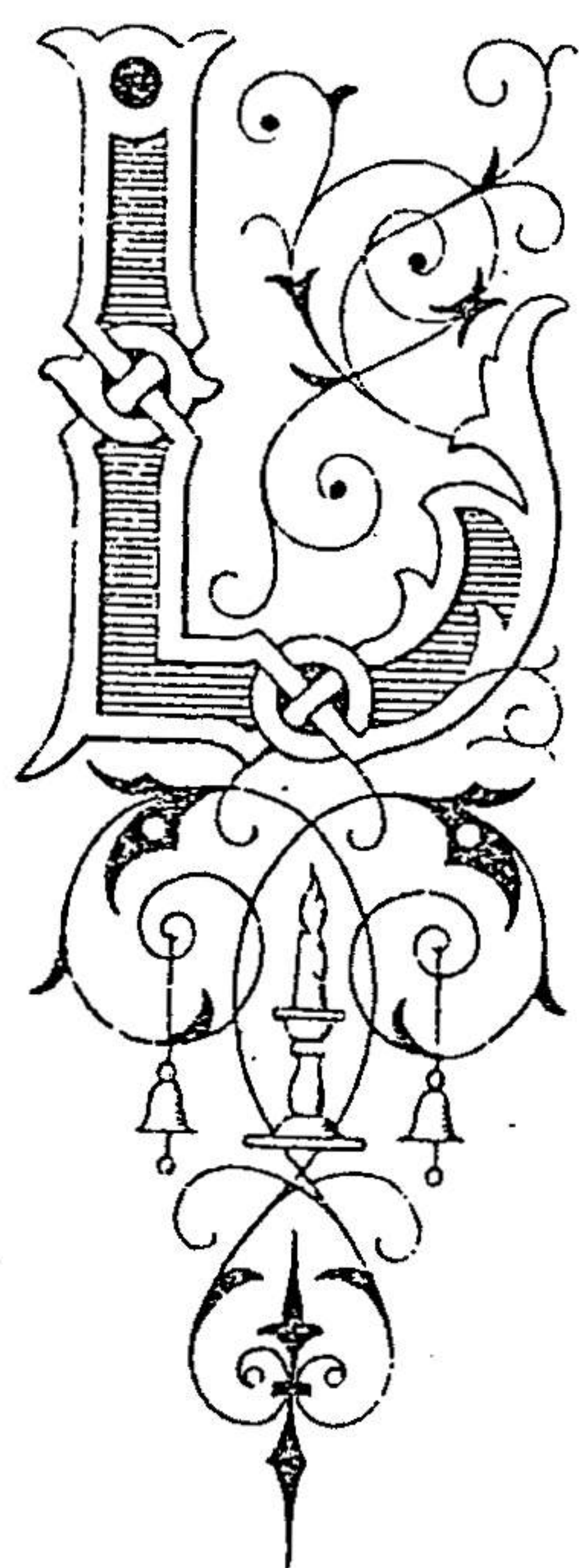

Prorocul Ieremia.

CAPITOLUL VI

DOMNIA LUI IOSIA ȘI PROROCUL IEREMIA

ui Amon i-a urmat tânărul său fiu Iosia. Această schimbare la domnie la început nu atrase după sine nici un fel de schimbare în direcția statului. În numele regelui minor, care la urcare pe tron era numai de opt ani, continuă iară să stăpânească principii iudei și ei continuară să susțină idolatria, introdusă sub Manasie, cu toate viciile prin care se distingea și cu aceeași desordine. Folosindu-se de regența temporală, curtezanii necredincioși, nemulțumindu-se nici chiar cu cultul destrăbat al lui Baal și Astartei, în adorarea babiloneană la stele și cu grozava slujire lui Moloh, care și cerea jărtfă de copii, începură să introducă obiceiurile idolatre și ale altor popoară, pentru a satisface setea nepotolită de imitațiune. La intrarea în templu, ei, asemenea fenicienilor, închinătorii lui Dagon, săreau peste prag, se îmbrăcau în costume străine, ce și aveau origina în obiceiurile idolatre, și de oarece în acest timp începuse iar să crească puterea egiptenilor, apoi ei începură deasemenea să imiteze obiceiurile egiptene, fără să deosebească într'insele ce era bun de ce era rău. După îndepărtarea lui Esarhadon din Egipt, acolo se produse o răscoală, contra asirienilor și a guvernatorilor lăsați de ei acolo. Egiptul aruncă jugul asirian și principalii

autori la această eliberare puseră mâna pe putere și fiecare se silea să fie el proclamat rege, așa că în același timp peste părțile deosebite ale Egiptului s'au instaurat doisprezece regi. Între ei firește se petrecu rivalitate și luptă intestină, și unul din ei, anume Psametih, biruind pe toți ceilalți din nou a stabilit autoritatea sa peste tot Egiptul de jos și de sus, și iară înapoî puterea slăbită prin desordinile îndelungate din țară. Reședința sa el și-o statornici în Sais, și dinastia Saisiană, întemeiată de dânsul, a domnit până la penultimul rege egiptean. De oarece Psametih avea în vedere să răspândească autoritatea Egiptului peste ținuturile litorale ale filistenilor și fenicienilor, cuceri câteva orașe filistene și împresură multă vreme orașul Azot, care se apăra cu îndărătnicie, apoi principii iudei, temându-și soarta lor, umblau să obțină favoarea lui Psametih și socoteau să o obțină prin primirea obiceiurilor egiptene, din care pricină în Ierusalim fu introdus chiar cultul egiptean al animalelor. La intrarea în oraș au fost înălțate jertfelnice pentru țapi. Împreună cu necredința în timpul minorității lui Iosia continuară a se săvârși tot felul de șilnicii și nedreptăți. Prinții iudei și judecătorii nerușinați erau asemenea leilor ce mugeau și a lupilor pustiului, împilau pe săraci, călcau în picioare dreptatea, își râdeau de nevinovăție, și ceeace nu puteau obține cu forța, obțineau prin vicleșug. Dar prigoana singeroasă asupra prorocilor, cum asta cu deosebire să făptuia sub Manasie, evident mai scăzuse. Din această cauză numărul patrioților iluștrii și apărători adevăratei religii iarăși spori și ei continuară să se lupte contra direcțiunei celei false.

Din cercul oamenilor cu cugetarea sănătoasă și a patrioților, în primii ani de domnie ai lui Iosia, pășiră o serie întreagă de proroci, care prin râvna lor înflăcărată și prin cuvântări entuziaste, se sileau să deștepte în popor conștiința, tâmpită prin nelegiuirile precedente. Aceasta era o nouă generațiune de proroci. Tot în acest timp se ridică și o prorociță, prezicerilor căria poporul lua aminte tot așa, ca și când cândva lua aminte la prezicerile Deborei. Cel mai bătrân din acești proroci era Sofonia, de neam din Ierusalim, el se trăgea din vestita familie, străbunii căria erau cunoscuți până la a patra generațiune (Sof. I, 1). El biciui cu îndrăzneală viciile și defectele contemporanilor săi, mustra stricăciunea lor morală și rătăcirile lor idolatre îndreptând muștrările sale contra viciilor aristocraților și a fiilor regali, care-și puneau slava lor în imitarea jalnică a tot ce-i străin. Asemenea vechilor proroci, Amos și Ioil, el proclamă apropierea „înfricoșatei” zile a Domnului.

„E aproape ziua cea mare a Domnului,
 E aproape și cumplit grăbește ;
 Deja se aude glasul zilei Domnului ;
 Amar va striga atunci și cel mai viteaz !
 Ziua mâniei e ziua aceea,
 Ziua durerii și a strâmtorării,
 Ziua pustiirii și a distrugerii,
 Ziua negurii și a întunerecului,
 Ziua norului și a piclei,
 Ziua trâmbiței și a strigătului de război
 Contră orașelor întărite și a turnurilor înalte.
 Și Eu voi strâmtora pe oameni,
 Și ei vor umbla ca orbii.
 Pentru că au greșit contra Domnului,
 Și împrăștiat va fi sângele lor, ca praful,
 Și trupul lor ca gunoii.
 Nici argintul lor, nici aurul lor,
 Nu-i poate mântui în ziua mâniei Domnului.
 Și nefocul râvnii Lui va fi ars tot acest pământ ;
 Căci nimicire și încă fără veste,
 Va săvârși El asupra tuturor locuitorilor pământului.
 (Sof. II, 13-15)

Prorocul a prezis apropierea necazului și pentru celelalte popoară, amenințând și pământul filistenilor, care era populat cu fenicieni, ținutul lui Amon și a lui Moab, care trufași își râdeau de poporul Domnului. Dar cu deosebire el proclamă peirea de neînlăturat a trufașei Ninive :

Și va întinde El mâna sa spre miază noapte,
 Și va nimici pe Asur,
 Și va preface Nineva în ruine,
 La loc sec, ca pustiul ;
 Și se vor odihni în mijlocul ei turmele,
 Și tot felul de dobitoace.
 Pelicanul și ariciul vor odihni
 În podoabele sculpturale ale ei,
 Glasul lor va răsună din ferestre
 Distrugerea se va oglindi în ușorii ușilor,
 Căci nu va mai fi pe ei plăcile de cedru.
 Iată ce va fi orașul solemnităților,
 Ce și duce viața în nepăsare,
 Și care și zice în inima sa :

Pelicanul.

Eu și nu mai e altul ca mine !
 Cum a devenit ea ruină,

Culcuș al fiarălor !

Tot cel ce va trece pelângă ea,

Va fluera a jale și va da din mână !"

(Sof. I, 14—18).

Aproape de acest timp în adevăr s'a început decăderea treptată a Asiriei din înălțimea măreției și atotputerniciei sale. Popoarele, care nu reușiseră să se debaraseze mai înainte, se debarasară de dânsa sub penultimul rege asirian sau au fost eliberate de mideni, care începuse să apară pe scena vieții istorice și cuceririlor. Al doilea rege midean, Fraort, și-a supus popoarele unele după altele, pânăce în fine și-a supus și pe perși, cu care unindu-se, el întreprinse o expediție militară contra Ninevei. Intre acestea asirienii, deși părăsiți de aliații lor, tot erau încă destul de tari și războinici, ca să aplice armatei midene o înfrângere simțită, în care a perit și însuși Fraort (anul 635 a. Hr.). Dar fiul său, Chiacsar, care era și mai întreprinzător, și mai îndrăzneț decât tatăl său, grăbi să-și răzbune moartea tatălui său, adunând o numeroasă oștire, pe care el o împărți după diferitele feluri de arme, năvăli în Asiria, sfărămă oștirea dușmană și păși către Nineva (în anul 634). Dar în acel timp, când el impresură orașul principal asirian, ajunse la dânsul vestea, că din stepele Donului, Volgei, Caucazului și din împrejurimile Caspicei înaintază oarde sălbatece nenumărate de sciți, care nimicesc tot în drumul lor. Aceștia erau sciții oardele gintei slavone, care, împreună cu triburile supuse lor, au năvălit în Midia și, călărind pe caii lor iuți, se ocupau cu jaful, nimicind și arzind tot ce le eșă în cale, necruțind deloc viața omenească. Vestea aceasta sili pe Chiacsar să ridice asediul Ninivei și să ducă oștirea sa înapoi pentru apărarea propriei sale țări. Dar el nu fu în stare să învingă aceste oarde și a trebuit să se supună lor și să le plătească tribut. Acest popor scitic cutrierător, dedându-se la jafuri și la îngrămădire de bogății, cu toate acestea nu se mulțămî cu supunerea Midiei, ci porni mai departe, îndreptându-se spre Asiria. Regele asirian a trebuit să se răscumpere de la barbari cu comori nenumărate ale palatelor sale. Dela Asiria sciții se întoarseră spre apus, către bogatele orașe ale Feniciei, pătrunseră pe țărmul mării în țara filistenilor și se pare că aveau gândul să pătrundă în Egipt, bogăția căruia îi atrăgea. Regele Psametic, ne nădăjduind să-i poată împedeca cu forța, le oferî comori bogate și-i rugă să se retragă dela hotarele sale. Atunci o mare parte de sciți părăsi această țară și iară se depărtară spre nord, de și o parte din

ei se porniră iară spre Asia Mică. O oardă dintr'înșii rămase încă în pământul filistenilor, produse acolo pustiiri și arse templul zeiței asiriene a desfrânării Melita. Din Filistia sciții năvăliră de asemenea și în Iudeea vecină, se dădu la jaf, luară turmele și arse orașele și satele. Ierusalimul însă cu toate acestea nu fu expus năvălirii lor, de oarece după toată probabilitatea tânărul rege Iosie preveni acest atac prin aceea, că a eșit la ei cu curtezanii săi principali și-i rugă, prin oferire de tezaure, să cruțe capitala sa.

Acest timp grozav, când neconținut se purtau zvonuri de orașe arse, de populațiuni ucise în chip barbar, produse o puternică impresie în Iudeea. Dacă erau insuficiente cuvântările groaznice ale prorocilor, apoi înseși aceste fapte singure de sine demascau toată nebunia idolatriei. Mântuit-a oare pe asirieni, pe babiloneni, pe fenicieni și pe filistenii zeii cărora se închinău ei de năvala pustiitoare a sciților? Din această pricină, fără voe venea o prefacere în dispozițiunea poporului, cel puțin în populația Ierusalimului, și mai adânc ca orice această schimbare era vizibilă în sufletul chiar al regelui Iosie. El era dela natură om blând, evlavios și impresionabil; numai din obicei el admise idolatrie necredincioasă, însuși nededându-se ei cu tot sufletul său. Groaznicile evenimente îl făcură să-și întoarcă luarea aminte asupra faptului, că el și poporul lui se află pe calea rătăcirii. Adevărat, el nu îndrăznea încă să declare fățiș cele mai bune convingeri ale sale și să înlăture păgânismul din capitala țării, idolatria care domina acolo de aproape jumătate de veac. El se temea să nu stârnească contra sa pe principii iudei, care deocamdată tot mai țineau puterea în mâinile lor și erau cu totul devotați idolatriei. Pentru această se cerea o hotărâre eroică, iar tânărului Iosia asta îi lipsea. Pentru întreprinderea acestui pas, el avea nevoie de vre un motiv extern, care l'ar fi silit să-și întoarcă atențiunea asupra împrejurărilor înconjurătoare, și i-ar da putința să arunce de pe sine jugul partidului curții, ce apăsa asupra sa. În această direcțiune anume și lucrau prorocii, care stăruiau, ca să stârnească pe Iosia să se întoarcă la adorarea adevăratului Dumnezeu și la desființarea cultului străin. Sub influența prorocilor, Iosia în adevăr începu încet-încet să se întoarcă spre laturea lucrului celui drept, și mai întâiu de toate făcu un pas, care mărturisea schimbarea dispozițiunii sale. Anume el hotărâ să scoată templul consacrat adevăratului Dumnezeu din situația lui. Din cauza introducerii de culte străine, templul lui Solomon fu aproape cu totul părăsit, așa că asupra lui nu se mai întorcea nici o atențiune, și nu se mai făcură aproape niciun fel

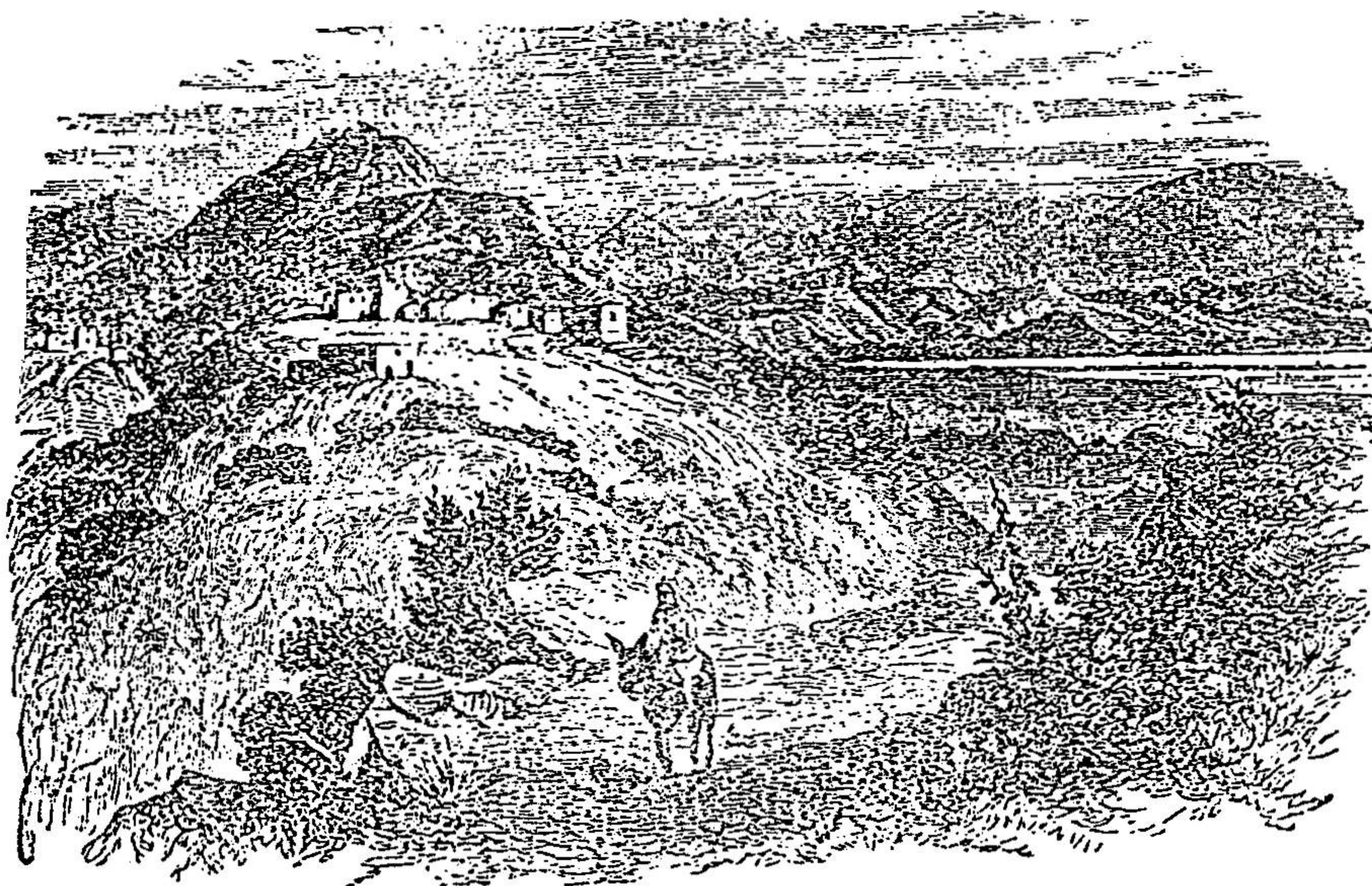

de reparațiuni. Pentru slujbele religioase poporul de obicei se aduna în diferite locuri, care erau tot atâtea, câte erau și orașele. Pereții încăperilor și a clădirilor lăturalnice ale templului erau crăpați și amenințau să se dărâme; podoabele se învechise și se măcinase. Dar apoi cine era să se îngrijască de acestea? Membrii preoției lui Aaron, cărora se încredințase grija templului, în majoritate deja demult inclinase spre cultele străine, dar aceia, care rămăseseră credincioși, se aflau în disgrație și nu aveau acces la templu. Această omisiune externă să și silea să o șteargă Iosia. El iarăși rechemă pe preoții izgoniți și pe leviți la slujirea templului și-i însărcină să se îngrijască de adunarea prinoaselor pentru reparațiunea templului. În fruntea lor el puse pe arhiereul Helchia, fiul lui Meșulam, casa căruia rămăsese curată de idolatrie. Dar cum se puteau aduna bani pentru o lucrare așa de mare? Dragostea bogătaşilor pentru templu așa se răcise, și în genere populațiunea așa sărăcise din cauza incursiunii prădalnice a sciților, încât pe prinoase benevole, cum era pe vremea regelui Iosias, aproape cu două sute de ani înainte de aceasta, nu se mai putea bîzui. Din această pricină a trebuit să se ocupe cu adunarea formală a darurilor și a prinoaselor pentru locașul sfânt. Deosebiți leviți, care stăteau în calitate de strejări la porțile templului, umblau prin oraș și prin țară din casă în casă, și pretutindenea cereau pentru acest lucru sfânt (4 Reg. XXII, 3-5). Dar deși regele Iosias se îngrija așa de râvnitor de templu, lui totuși nu-i ajungea hotărîrea să pășească fățiș contra idolatriei, deși deja și în mediul unei părți din aristocrați începuse să se observe întoarcerea spre mai bine, de oarece ei deja se juraseră lui Iehova, deși încă se țineau de idolatrie. Pentru ca Iosia să fi putut păși cu mai multă hotărîre la o activitate reformătoare, pentru aceasta a trebuit să înrăurească asupra lui oare care alte evenimente. Îndemn la acest pas se ivi pentru dânsul din două părți. Pe de o parte el veni de la un proroc, care în plătîndă tinereță păși cu cuvântări puternic zguduitoare, și pe de altă parte de la o carte, care deodată a schimbat toată dispozițiunea regelui.

Tânărul proroc, care a avut așa de enormă influență asupra tânărului rege, a fost nu alt cineva, ci unul din cei mai mari proroci ai Vechiului Testament, și anume Ieremia. Fiu de preot, el s'a născut în Anatot, un mic orașel, așezat lângă drumul mare, la vreo opt kilometri spre nord de Ierusalim, în tribul lui Veniamin (Ier. I, 20, 27). Anatot era situat pe un mic deluleț, ce se ridica deasupra câmpiilor ce-l înconjurau, în mijlocul unor pei-

sagii, ce trebuie să fi mișcat inima viitorului proroc. Cu dealurile înconjurătoare ale lui Veniamin stăteau în legătură cele mai glorioase amintiri istorice, care au ațîțat duhul prorocului. Spre răsărit el a putut vedea, de pe coperișul plan al casei sale părintești, văgăuna și șesul Iordanului, cu munții Galaadului, ce se ridicau deasupra lor. Spre sud-est, la poalele munților purpurii ai Moabului, se întindeau apele albastre ale lacului lui Lot, cum beduinii și astăzi numesc Marea Moartă, iar spre nord, chiar aproape de sat, se întindea vale verde, care ajunge chiar până la latura actualei vadi Sulem. Părinții lui Ieremia nu erau bogați, dar nici

Anatot, patria lui Ieremia.

de tot săraci. Unchiul său, Salum, și fiul acestui din urmă, Anameil, de partea mamei, avea pământ ereditar în Anatot (Ier. XXX II, 7). Dar bogăția înseși a lui Ieremia se coprindea în deplinătatea duhului său, care era limpede ca o oglindă și adânc asemenea unui izvor nesecat. Din fire delicat și inclinat la melancolie, Ieremia deja chiar din cea mai fragedă tinerețe privea cu mâhnire la starea religio-morală tristă a societății înconjurătoare. Tot ce-i fals, corupt și nedemn era desgustător pentru sufletul său, și-l umplea, cum observa aceasta, de adâncă întristare. Întru cât asupra acestei dispozițiuni ale sale a influențat educația, e greu de determinat. Tatăl său, Helchia, și rudele sale nu se deosebeau deloc din rândul celorlalți, și erau preoți cu cele mai obișnuite însușiri. Consătenii săi, preoții din Anatot, deja chiar dela început, când a început el să lucreze, se raportau către el cu cea mai mare neîncredere și neîubire, așa nici n'au putut avea asupra lui vreo înrăurire binefăcătoare. Dar el a avut alți învățători și alte izvoară

de educațiune, și asupra lui evident au produs o imensă impresiune cărțile prorocilor anteriori. Sufletul lui până întru atâta s'a afundat în aceste opere de Dumnezeu însuflate, încât el și-a însușit în totul ideile lor, figurile lor și chiar cuvintele¹⁾. Această indeletnicire cu cărțile prorocești a dat spiritului său o anumită direcțiune, îl umplură de idei înalte despre Dumnezeu și despre ordinea morală în lume, despre marele trecut al lui Israil și despre destinația lui pentru un mare viitor și l-a învățat să urască tot ce-i josnic și imoral, și deasemenea să disrețuiască nebunia și nimihnicia idolatriei.

Față cu această dispozițiune înaltă a sa, el se simțea între oamenii ce-l înconjurau de aproape în micuțul său Anatot cu totul străin. Nebunia idolatriei el a văzut-o deja în patria sa, unde preoții localnici se dedeau la urâciunea predominantă a idolatriei, dar urâciunea asta el a văzut-o în proporții încă și mai mari, când a mers în Ierusalimul, situat nu departe de satul său. A se lupta cu viciile și răătăcirile predominante, pentru dânsul, în anii săi tineri și față cu timiditatea sa înăscută, se părea cu totul imposibil. Dar iată l-a cercetat pe dânsul duhul prorocesc. Odată auzi limpede un glas, asemenea aceluia, pe care l-a auzit Samuil la cortul mărturie, și glasul acesta îi zise: „Înainte de a te forma Eu în pântece, Eu te-am cunoscut, și înainte de a eși tu din pântece, Eu te-am sfințit, proroc pentru popoară te-am pus“. (Ier. I, 5). Ieremia turburat, răspunse la asta: „O, Doamne, Dumnezeu! Eu nu știu să vorbesc, căci eu sunt încă tânăr“. Dar glasul continuă: „Nu spune, eu sunt tânăr; căci către toți, către care te voi trimite, te vei duce, și tot ce-ți voi porunci, vei spune. Nu te teme de ei, căci Eu sunt cu tine, ca să te izbăvesc, a zis Domnul“. În același timp Ieremia simți, că o mână oare care s'a atins de gura lui, și auzi cuvintele: „Iată Eu am pus cuvintele Mele în gura ta. Bagă de samă, că Eu te-am pus în ziua aceasta peste popoară și peste regate, ca să desrădăcinezi și să ruinezi, să prăzi și să distrugi, să zidești și să sădești“ (Ier. I, 9—10). Atunci Ieremia a văzut o ramură de migdal înflorită și un cazan bătut de vânt ferbând în partea despre nord. Prima pentru dânsul însemna: „Eu priveghez asupra cuvântului Meu, ca el să se împlinească repede“. Celălat însemna: „Dela nord se va deschide nenorocirea asupra tuturor locuitorilor acestui pământ“. În încheierea acestei strașnice vedenii, Ieremia primi povața de a fi

1) La Ieremia, mai mult ca la ceilalți proroci, se observă împrumutările din cel mai vechi proroc, ceea ce în tot cazul ne arată, că el cu sîrguință a citit operele lor, și ele s'au întipărit în memoria lui.

puternic, să nu se înfricoșeze, să vorbească cu îndrăzneală regilor, prinților, preoților și poporului. Aceștia îl vor dușmăni, dar el nu trebuie să se turbure de asta și să fie ca o cetate întărită, ca un stâlp de fer și ca un zid de aramă în tot pământul. „Ei vor lupta contra ta, — grăi dumnezeescul glas, — dar nu te vor birui, căci Eu sunt cu tine, zice Domnul, ca să te izbăvesc” (Ier. I, 19).

Din acest timp, în curgere de 40 de ani, foști în majoritate ani de nenorociri naționale, împingând tot mai mult poporul spre peirea politică, amintirea despre această chemare solemnă, servi pentru prorocul drept întărire permanentă a sa, ca să fie credincios în înalta sa chemare, și încurajare a inimii sale în mijlocul tuturor încercărilor slujirii sale. În tot timpul acestei îndelungate slujiri, petrecută în mare măsură la Ierusalim, nici un fel de pericole personale, nici un fel de interese personale, nici un fel de derâderi, uri și prigoane n’au putut să-l abată dela problema, pusă asupra lui prin gura înseși a lui Dumnezeu. Natura sa delicată și simțitoare a putut o clipă să se îngrozască de pericolele și ostenelele însărcinării date lui, dar porunca dumnezească, cum declară el singur, ardea în inima sa asemenea unui foc vâlvăitor, și el nu putea să tacă (Ier. XX, 9). Or unde ar fi întâlnit el pe compătrîtoșii săi, glasul lui statornic se înălța pentru lucrul adevăratului Dumnezeu, — fie în curțile templului, fie la porțile orașului, fie în palatul regelui, în temniță, în casele particulare, în largul țării, împrejurul Ierusalimului, — pretutindenea, unde împrejurările cereau sau se prezenta cazul, Ieremia n’a conținut să propoveduiască cuvântul adevărului încredințat lui. După caracterul său exterior, cuvintele prorocești ale lui Ieremia cedează în genere elocvenței însușite a mărețului proroc Isaia, dar acest neajuns exterior al lor se completează prin o deosebită demnitate, adică prin aceea, că erau de toți înțelese și bine precizate. Insuși timpul cerea acum alt fel de cuvântări decât înainte. Putreziciunea morală pătrunsese adânc în viața poporului, și acum adesa avea a face nu numai cu clasele înalte și culte, ci și cu droaea poporului. Pentru asemenea ascultări finețea artistică a cuvântărei era nelalocul ei; trebuia de vorbit clar și înțeles, ca discursul să influențeze ne-mijlocit asupra minții și inimii, și de aceea Ieremia în cea mai mare parte vorbea în proză simplă, numai din când în când împodobindu-o cu florile elocvenței oratorice. Cuvântările prorocești ale sale se destingeau încă și prin altă particularitate. Majoritatea prorocilor ai timpului trecut făceau prevestirile lor despre depărtatul viitor, proroceau neclar despre înfricoșata zi a Dom-

nului, care va aduce cu sine o totală schimbare și după care va sosi timpul ideal pentru Israel. Amenințările cu pedeapsa și prevestirea mântuirii la vechii proroci, cu singura excepție a lui Isaia, în cea mai mare parte aveau un caracter nedeterminat, care dădea populației înclinată spre ironie a Ierusalimului ocazia să-și rădă de cuvântările prorocești. Aceste cuvântări, cum se părea poporului, se refereau la un timp atât de îndepărtat, în cât generațiunea prezentă n'avea la ce nici să se neliniștească din pricina lor. Cu această indiferență ironică față de cuvântările prorocești a trebuit să se și răfuească Ieremia. El vestea pedeapsa ce amenința Iudeia și Ierusalimul în cel mai apropiat viitor, — pedeapsă, care trebuia să se împlinească chiar în vremea sa. Ieremia, mai mult de cât toți predecesorii săi, chiar și decât prorocul Isaia, era dăruit cu o minunată prevedere. Din an în an el proclama, cum soarta meritată se apropie din ce în ce mai mult de poporul iudeu, din lună în lună el urmărea evenimentele ce se săvârșeau, și prezicerile sale se împlineau cu o uimitoare exactitate. Viitorul el îl vedea nu în vedenii echivoce, ci la lumina limpede a zilei, cu simțurile treze și în comuniune necontenită cu lumea externă. De aceea el nici nu vorbea cu vorbe enigmatice, nu făcea precizările sale prin aluziuni ghibace, ci numea lucrurile pe propriul lor nume.

Cel mai timpuriu din discursurile sale, care au ajuns până la noi, se referă se pare la anul întâiu a chemării sale, care a avut loc în anul 627 a. Hr. în anul al treisprezecelea al domniei lui Iosia. El cuprindea în sine o înflăcărată mustrare a poporului pentru nedorința lui să se țină la o parte de Egipt și Asiria și să urmeze prorocilor, care au fost organele lui Iehova, adevăratul său Rege. Partidele politice din Ierusalim în acest timp cereau alianța cu una sau alta din marile puteri ale aceluși timp; un partid stăruia pentru alianța cu Egiptul contra Asiriei, iar altul din contră stăruia pentru alianța cu Asiria contra Egiptului. Ieremia, din potrivă, afirma, că amândouă partidele acestea se află pe cale greșită, că Iudeea nu trebuie să aibă nici un fel de relațiuni străine, căci, ca popor al lui Dumnezeu, ea trebuie să se țină la o parte de lumea păgână. În ochii săi alianța cu păgânii era echivalentă cu recunoașterea idolatriei, cum asta în realitate s'a și dovedit necontenit. Cuvântarea lui Ieremia a fost îndrăzneată și entuziastă. Din timpul chemării lui la prorocie dintr'însul au dispărut orice timiditate și slăbiciune. El însuși zugrăvi acele sentimente, pe care le provoacă în sine duhul prorocesc. „Cuvântul lui Dumnezeu

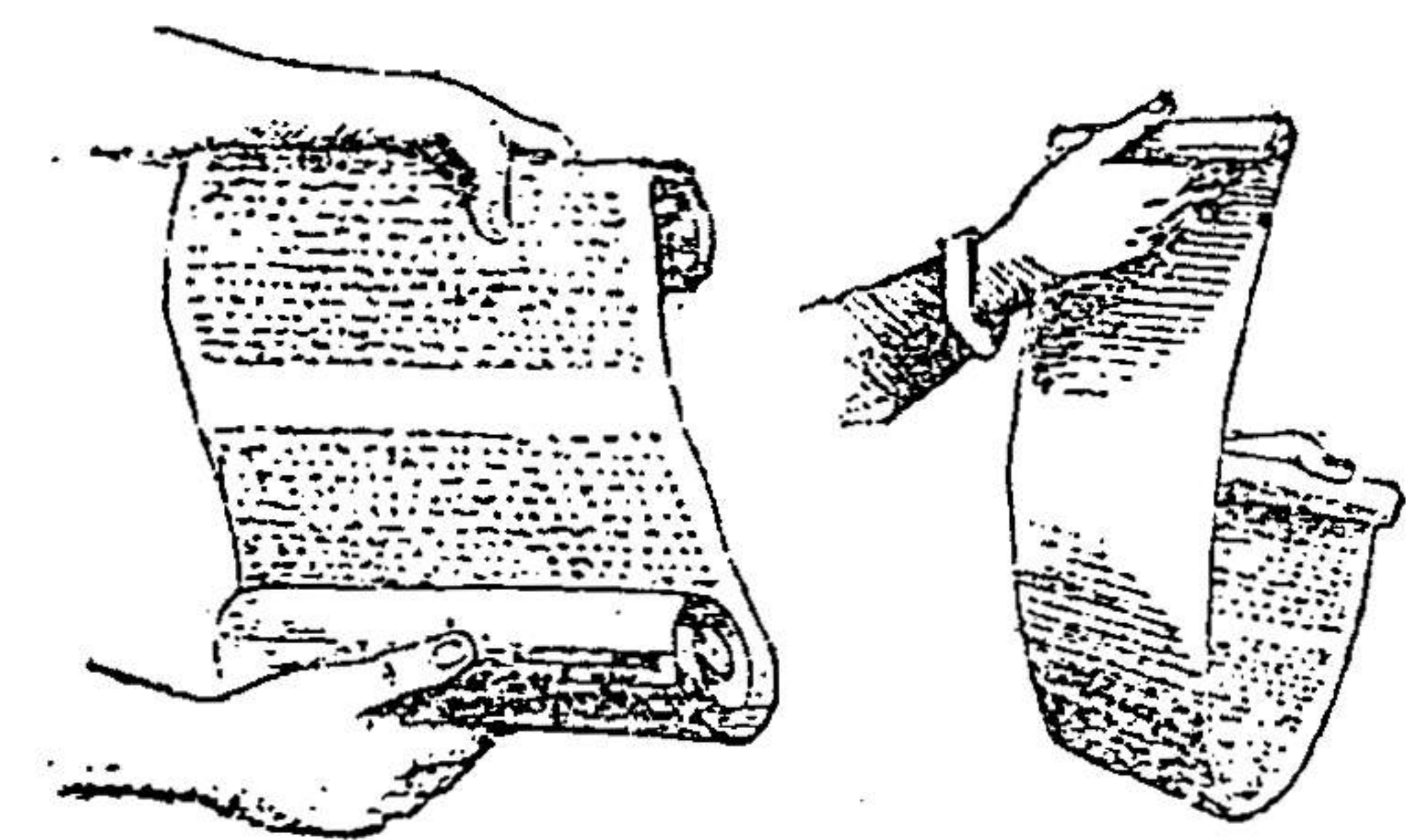
Într'insul era asemenea focului și asemenea ciocanului, care sfarmă stâncile" (Ier. XXIII, 29). Când prorocul șovăea să pășască la propovăduire, atunci focul prorocesc lăuntric aprindea toată ființa sa. „Era în inima mea, - zice el, - oare cum un foc aprins, coprins în oasele mele, și eu am obosit înfrânându-l, și n'am putut" (Ier. XX, 9). Prima lui cuvântare contra abaterii poporului dela prima lui destinație, contra idolatriei și contra urâciunilor lui imorale, se distinge prin o putere atrăgătoare. „Ascultați cuvântul Domnului, casa lui Iacov și toate casele neamului lui Israil! - se adresează el către ascultători. - Așa grăește Domnul: ce nedreptate au găsit la Mine părinții voștri, de v'ați depărtat dela Mine, și ați apucat după deșertăciune și ați devenit deșerți, și nu ați zis: unde-i Domnul, Care ne-a scos din pământul Egiptului, ne-a condus prin pustiu, prin pământ deșert și nelocuit, prin pământ sec, prin țara umbrei morții, prin care nimenea n'a umblat, și unde n'a locuit om? Și Eu v'am introdus în pământ roditor, ca voi să vă hrăniți cu fructele lui și cu bunătățile lui. Iar voi ați intrat și ați întinat pământul Meu, și moștenirea Mea o ați făcut urâciune. Preoții n'au zis: unde este Domnul și învățătorii legii nu M'au cunoscut pe Mine, și păstorii au căzut dela Mine, și prorocii au prorocit în numele lui Baal, și au mers pe urmele aceloră, care nu ajută. Deaceea, Eu Mă voi mai judeca cu voi, zice Domnul, și cu fiii fiilor voștri mă voi judeca. Căci duceți-vă în insulele Hitim, și vedeți, și trimiteți la Cedar și cercetați cu luare aminte: fosta oare acolo ceva asemenea acestora? Schimbat-a oare vre un popor pe zeii săi, deși ei nu sunt dumnezei? Iar poporul Meu a schimbat slava sa pe ceea ce nu ajută. Mirați-vă de aceasta, ceruri și cutremurați-vă și vă înspăimântați, zice Domnul. Căci două rele a făcut poporul Meu: pe Mine, izvorul apei celei vii, M'a părăsit, și și-au sepat acvarii sparte, care nu pot ținea apă. Oare rob e Israil? Sau e om de casă? De aceea el a devenit pradă. Au mugit asupra-i puii de leu, și-au dat glasul lor, și au făcut pământul lui pustietate, orașele lui sunt arse, fără locuitori. Și fiii Memfisului și ai Tafnei au mâncat creștetul capului tău. Și acum pentru ce-i calea ta spre Egipt ca să bei apă din Nil? Și pentru ce ți-i calea ta spre Asiria, ca să bei apă din râurile ei? Necredința ta are să te bată și apostasia ta te va mustra, și așa dară, să știi și cugetă, cât de rău și de amar e, că tu ai părăsit pe Domnul, Dumnezeul tău și nu-i în tine frica Mea, zice Domnul Dumnezeu Savaot". Zugrăvind apoi, cum poporul, contrar făgăduinței sale de a sluji adevăratului Dumnezeu, s'a dedat greșoasei

idolatrii, și precum furul, când este prins, e făcut de ocară, așa s'a făcut de ocară și casa lui Israil cu idolatria străină; prorocul după aceea, arătând situația nenorocită a poporului, îl întreabă: „Unde sunt dară dumnezeii tăi, pe care ți i-ai făcut? Să se scoale dar, dacă pot să te mântuiască la vremea ta de necaz! Căci câte orașe ai, tot atâta dumnezei sunt la tine, Iuda. O, neam! luați aminte la cuvântul Domnului. Fost-am Eu oare pustie pentru Israil? Fost-am Eu oare țara întunerecului? Pentru ce dară poporul Meu zice: noi singuri ne suntem domni, noi nu venim la Tine? Uită oare fata podoaba sa și mireasa găteala sa? Iar poporul Meu M'a uitat pe Mine“ (Ier. II, 4-19). Grozavele cuvinte ale tânărului proroc răsunau nu numai contra idolatriei, ci și contra deselor vărsări de sânge. „In zadar am lovit Eu pe copiii voștrii; ei n'au căpătat înțelepciune; pe prorocii voștrii i-a mâncat sabia voastră, ca un leu nimicitor și voi nu v'ați temut. Chiar pe poala hainei tale se află sângele oamenilor săraci și nevinovați, pe care tu nu i-ai prins la rele, și cu toate acestea zici: de oare ce eu sunt nevinovat, atunci de bună samă mânia Lui se va abate dela mine. Pentru ce rățăcești tu așa de mult, schimbând drumul tău? Tu deasemenea vei fi rușinat și de Egipt, cum ai fost rușinat de Asiria; și dela el vei eși, punându-ți mâinile în cap, pentru că ai lepădat pe Domnul, nădejdea ta, și nu vei avea izbândă cu ele“ (Ier. II, 30, 34-37).

Asemenea cuvinte înflăcărâte din gura tânărului proroc nu se putea să nu producă impresiunea cuvenită. Câteva familii nobile se abătură dela necredință și se întoarseră la acel Dumnezeu adevărat, despre Care propoveduia Ieremia și ceilalți proroci. De partea prorocilor stătu familia lui Safan, care ocupa o situație

înaltă, și această familie influentă apăra stăruitor pe proroci de prigoane. Insuși regele Iosia, când ajunse la dânsul vestea despre slava tânărului proroc, a căpătat deasemenea o nouă întărire în intenția sa să pună capăt necredinței și să se întoarcă la adevărata religie. Restaurarea templului părăsit o făcea el cu stăruință.

Vechit suluri de pergament.

La trei din înalții săi demnitari, și anume scriitorului Safan, lui Maasa primarului și lui Ioah cronicarul, el le dete însărcinarea să comunice arhiereului Helchia, hotărârea, ca sumele adunate să

fie în fine depuse în scopul determinat, ca argintul să fie predat acestor înalți demnitari, care și trebuiau pe parte din el să cumpere material de construcție, și cu o parte să plătească arhitecții și lucrătorii. Și iată, se păși la lucru. Dar pe când se făceau încă pregătire pentru aceste lucrări, arhiereul Helchia adunând diferite moluzuri în templu, deodată, spre marea lui mirare, găsi vechiul manuscript, care se văzu a fi cea mai mare comoară. Aceasta era cartea legii, scrisă de mâna lui Moise. În care parte a templului a fost găsită ea, nu se știe, dar descoperirea se făcu în acel timp, când demnitarii ridicau banii, adunați pentru înnoirea templului, din cutiile, în care se aflau. După tradiția rabinică, cartea a fost găsită sub o grămadă de pietre, sub care ea a fost ascunsă, când Ahaz a ars celelalte suluri ale legii. Dar se poate, ca ea să fi fost ascunsă chiar în sicriul legii, pe care Manasie l-a aruncat la o parte în vre una din încăperile numeroase din prejurul templului, unde manuscriptul a putut ușor rămâne neobservat până ce a căzut sub ochii arhiereului. Imdată ce s'a găsit acest lucru prețios, despre el s'a raportat numai decât regelui. Safan, experiment în citirea unor asemenea manuscrite, cum și cerea dela dânsul demnitatea de scriitor, cercetând însuși cartea, imediat se sili să facă cunoscut cuprinsul ei și domnitorului său. Impresiunea, ce o produse cartea asupra regelui, fu neobișnuită. Când evlaviosul rege ascultă hotărârile acestei legi demult uitate, el se îngrozi la vederea faptului, cât de mult se abătuse viața poporului ales de poruncile lui Dumnezeu și ce grozavă mânie dumnezească îl așteaptă pentru aceasta. Cuprins de disperare, el își sfășii hainile sale și se adresă către prorocița Oldana (a doua prorociță după Debora) cu rugămintea, să-i lămurească înțelesul mai multor locuri neînțelese din lege, dar care îl uimiseră. Încredințându-se din lămuririle ei de inevitabila mânie a lui Dumnezeu pentru necredință și de îndurarea pentru dânsul pentru evlavioasa râvnă, Iosia convocă adunarea generală a poporului, ca să aducă și la cunoștința poporului această lege. În ziua hotărâtă spațiul larg al curții templului fu umplut de mulțimile poporului, ce se adunase în frunte cu prorocii, preoții, leviții și căpeteniile triburilor. Pentru tânărul rege fusese ridicată o platformă deosebită în curtea templului, când în jurul lui stăteau bătrânii poporului. Deschizând prețiosul pergament, însuși regele, pentru mărirea impresiunii, începu să citească tare poporului, făcându-i cunoscut toate amărănțimile vechiului așezământ, încheiat de Iehova cu poporul, despre acele făgăduințe, care s'au dat poporului în cazul păzirei

așezământului, și despre acele blesteme, care inevitabil trebuiau să se prăbușască asupra lui, în caz de călcare a testamentului. După cetire urmă o scenă uimitoare. Ridicându-și glasul său, Iosia declară solemn hotărârea sa să trăiască potrivit cu toate cerințele cuvântului dumnezeesc. Stând la locul înalt, zice istoricul biblic, regele „a încheiat înaintea feții Domnului legământul de a urma Domnului și de a păzi poruncile Lui, și descoperirile Lui, și așezămintele Lui, din toată inima și din tot sufletul, ca să împlinească cuvintele așezământului acesta, scrise în cartea aceasta” (4 Reg. XXIII, 2, 3). Până la entuziasm înflăcărați căpeteniile sale, bătrânii în numele poporului imediat exprimară asentimentul lor față de acțiunea regelui, și toată adunarea poporului evident primi această hotărâre, declarând la sfârșit printr'un detunător „amin”. Poporul Iudeu încă odată, cel puțin pe dinafară, intră în legământ cu Dumnezeu.

Care anume parte a Bibliei a fost astfel descoperită din nou după o îndelungată uitare, întrebarea aceasta a fost obiectul unor discuțiuni aprinse și chiar inversunate. Mulți învățați presupun, că aceasta a fost cartea, cunoscută sub numele de Deuteronom¹⁾, alții ziceau, că acest manuscrip, cuprinzind această carte, în același timp cuprindea și alte părți din Pentateuc. Cu mai mult temei se poate presupune, că Helchia a descoperit toată cartea legii, dar citirea s'a produs numai din Deuteronom. Anume în această parte a legii se expuneau mai complex acele binecuvântări, care așteaptă pe împlinitorii așezământului, și blestemele, care amenințau pe călcătorii lui. Pelângă aceasta, cartea Deuteronomul ne prezintă legea în acea formă scurtă, în care era cea mai îndămânoasă de citit poporului.

După reînnoirea așezământului cu Dumnezeu, s'a început o curățire sirguințioasă a pământului făgăduinței de nelegiuirile ce se îngrămădiseră în domnia precedentă. Regele însărcină pe arhiereul Helchia, căruia i se încredințase să pue templul în ordine, să-l curățe de diferite lucruri de ale idolatriei. Așa, acolo sub domnia lui Manase se așezase chipul uricios al Astartei, au fost făcute jertfelnice și încăperi pentru desfrânatele templului, diferite lucruri pentru cultul lui Baal și Astartei, caii soarelui la intrarea în templu, în fine, jertfelnice pentru adorarea stelelor. Toate acestea acum au foat îndepărtate, distruse, arse în Valea Cedronului, și însuși cenușa vânturată pe mormintele clasei de jos a poporului.

1) Așa socot Gesenius, De-Wette, Schrader, Ewald, etc.

Acele locuri din Valea Ginom, unde se aduceau jertfă copii, Iosia a poruncit să fie supuse la toată profanarea. Locurile idolatrice de pe muntele Eleon, care existau de pe vremea lui Solomon, și pe care Ezechia le-a oferit străinilor, au fost supuse la profanare prin oase omenești și prin tot felul de necurății, asemenea și jertfelnicile dela intrarea în oraș pentru adorarea țăpilor. După aceea prin toată țara au fost desființate toate acele înălțimi, care serveau pentru idolatrie sau pentru scopuri superstițioase. Această curățire s'a întins pânăla Betel, unde ceteii și restul de israiliți, ce se retrăsese acolo, își aveau sanctuarul lor, și deasemenea și pânăla orașele, ce cândva aparținuse Samariei (4 Reg. XXIII, 4-19). Sacrificatorii, care slujise idolilor și înălțimilor, au fost depuși; aceia, care aveau origină levitică, fură lăsați în Ierusalim, ca să poată fi supravegheați, dar nu îndrăzneau să aducă jertfe, deși se foloseau din veniturile ce mergeau în folosul adevăraților preoți. Sacrificatorii străini, ce servise la cultele străine au fost cu totul depărtați și chiar expulzați din țară. Dar încă și mai sever procedă Iosia cu acei preoți israiliți în Betel, care continuau încă să săvârșască cultul introdus de Ieroboam al vițelului de aur și dădeau motiv de turburare pentru israiliți. Pe acești sacrificatori el porunci să fie omorâți pe jertfelnicile de acolo și înseși jertfelnicile ordonă să fie întinate cu oase de om (4 Reg. XXIII, 20; I, 13). Fiindcă din Betel anume a plecat lepădarea și corupția cultului dumnezeesc primordial, apoi regele aicea anume a dat și pilda înfiorătoare de severitate. Nepoții au trebuit, cum aceasta adesea se și întâmpla în vechime, să sufere pedeapsa pentru strămoșii lor vinovați. Așa a fost sfârșitul cultului vițelilor din Betel. Insuși regele a condus treaba profanării și doborârei nelegiuitelor sanctuare din Betel. Așa a pus el capăt la toate cele ce aparțineau cultului idolatru, care în diferite timpuri pătrunsese în pământul lui Israil, și toate le făcu după prescripțiunile Cărții legii găsite de dânsul. „Și pe chiemătorii morților, și pe vrăjitori, și pe terafimi, și idolii, și toate uriciunile, care se iviseră în pământul Iudeei și în Ierusalim, i-a nimicit Iosia, ca să împlinească cuvintele legii, scrise în cartea, pe care a găsit-o Helchia preotul în casa Domnului (4 Reg. XXIII, 24).

Dar toate acestea erau numai pregătire pentru formula restabilirei adevăratei religiuni. Multe din ritualele ei eșise din întrebuințare sau se săvârșau nu după forma prescrisă. Ezechia săvârșea Paștele cu mare solemnitate aproape în o sută de ani înainte de asta, dar ele probabil au rămas nesăvârșite în cursul

întregei domnii a lui Manasie. Acum, după curățirea țării de întinăciuni, era posibil a săvârși din nou această sărbătoare cu o exactitate necunoscută până atunci. Amărunțimile depline relativ de săvârșirea ei se puteau găsi în cărțile Eșirea, Leviticul, Numere și Deuteronom, și aceste prescripțiuni s'a și ordonat de către Iosia să le învețe toți preoții și leviții (2 Paral. XXXV, 2). După lege, săvârșirea sărbătorii Paștelor era așezată în ziua de 14 Nisan, lună cunoscută iarăși sub numirea Aviv, luna secerișului. Ezechia s'a abătut dela această lege, întru cât aceasta lui i s'a părut posibil, săvârșind sărbătoarea în luna a doua lair și îngăduie celor veniți din triburile de nord să asiste la ea, deși fără sfințirea legală cerută. Acum s'a hotărât să statornicească iară această sărbătoare în toată exactitatea ei și curățenie. Spiritul religios al poporului în acest timp fusese stărnit, mulțămită descoperirii legii, în cea mai înaltă măsură, și toți iudeii erau gata să o împlinească cu toată exactitatea. Iosia a fost sufletul întregii acestei regenerări religioase, și sub alte raporturi. El însuși a distribuit pe preoții de rând în secțiunile sau dejernele lor și el a nume a încurajat râvna lor prin cuvinte însuflețitoare, îngrijindu-se, ca ei să studieze amărunit datoriile lor potrivit cu litera legii. Preoții și leviții, ca și ceilalți învățători ai legii, au fost după aceea trimiși în toată țara pentru povățuirea poporului în acele pregătiri, care se cereau pentru Paști, și pentru predarea în genere de povețe în privința restabilirii legii; leviților în înțelesul propriu al acestui cuvânt, li se porunci să restatornicească sicriul legii, socotindu-l din acel loc, unde el a fost ascuns în timpul domniei lui Manasie și Amon, și așezându-l la locul său vechiu în templu de oare ce lor anume le aparținea avantajul de a purta pe umezele lor acest lucru sfânt. Leviții l-au adus la templu, l-au predat preoților, care după aceea l-au introdus în sfânta sfintelor. Aceasta pentru ultima oară s'au învrednicit de acea mare cinste, de care se învrednicise străbunii lor cu o mie de ani înainte de aceasta. Deacum sicriul sfânt a trebuit să rămână statornic în sfânta sfintelor și leviții trebuiau să se îngrijască exclusiv de ritualele templului și de nevoile lui mărunte, îngrijindu-se mai cu samă, ca să îndeplinească cu exactitate dispozițiile legii de către poporul care venea la templu, sau la sărbători. Curățirea rituală a închinătorilor, procurarea de sare, de lemne și de alte lucruri pentru aducerea jertfelor, observarea jertfelor în timpul aducerii și cuvenita lor junghere, observarea asupra înseși săvârșirii Paștelor și a celorlalte sărbători: toate acestea din acest timp alcătuiau datoria exclusivă a leviților.

Problema, impusă preoților și leviților pentru pregătirea poporului pentru Paștele ce se apropiau, ar fi fost nu ușoară, dacă ar fi trebuit să se conducă numai de amărunchimile ritualelor, expuse în cărțile legii. Dar afară de lege ei aveau la îndemână mijloace complimentare foarte importante, cuprinse în vechile manuscrise, ce conțineau descrierea ritualelor, întrebuințate de David și Solomon (2 Paral. XXXV, 4). Că asemenea documente scrise existau în acel timp, în veacul VII a. Hr. și că ele au străbătut prin periodul furtunos al prigoanei, aceasta servește drept dovadă uimitoare; că și celelalte documente, cum e cartea legii, au putut deasemenea exista din cele mai vechi vremi, de până la domnia lui Iosia nu avem mărturii relativ de dănsale, pentru că despre aceste cărți de ritual din cele mai vechi zile ale monarhiei se pomeneste numai în această aluziune întâmplătoare, după o sută de ani dela alcătuirea lor. Instrucțiuni amărunchite s'au dat apoi și însuși leviților. Ei trebuiau să servească la templu, cum era pe vremea lui David și a marelui său fiu, în care caz o parte a fiecărei case de levit era designată să slujască poporului. Au fost date deasemenea regulile, cum se junghie mielul paschal, când va sosi sărbătoarea, și cum să se sfințească pe sine prin spălare, înainte ca sângele va fi predat preoților, cum să se pregătească melul pentru popor în acord sever cu dumnezeieștile rândueli, făcute cu mâna lui Moise în legea abea descoperită.

Pe măsură ce se apropia marea zi, mulțimile poporului începură să curgă la Ierusalim, cuprinzând și mulți din acei israiliți, care rămăsese după căderea regatului lui Israil. Mulțime de popor cu toate acestea, din pricina sărăciei sau a neștiinții, din pri-

Aducerea ca jertfă un miel (după un monument asirian).

cina greutății de procurat melul paschal sau a unui ed, au venit la Ierusalim fără să-și fi procurat acest lucru, de oarece până acum în Ierusalim încă nu se adusesese turme pentru a vinde la această sărbătoare mei, cum a fost apoi în timpurile de mai târziu. Din această pricină 30.000 de mei și ezi au fost împărțiți de însuși regele printre saraci și cei ce din orce pricină nu se aprovizionase cu ei. La această dărnicie regească

se mai adăose încă 3000 de viței din pășunile regale, ca să se procure material pentru sărbătoarea de șapte zile, care avea să urmeze după

Pashă. Înaltele clase bogate au fost nu mai puțin darnice, dând deasemenea multe vite cornute, mei și ezi preoților și leviților, și de asemenea și poporului pentru aducerea de jertfe în dar. N'au rămas mai prejos nici ceilalți reprezentanți și slujbași superiori ai templului. Arhiereul Helchia din casa lui Eleazar, Zaharia, evident imputernicitul său, și Iehiil, probabil reprezentantul casei lui Itamar, au dat preoților pentru jertfele pashale 2600 de oi, mei și țapi, și 300 de boi; cu dânșii s'au luat la întrecere în galantonie și șefii leviților, care au dăruit leviților pentru jertfele pashale 5000 de oi și 500 de boi (2 Paral. XXXV, 7-8).

În vederea unei astfel de însuflețiri în ajunul Paștelor totul era gata pentru săvârșirea marelui sărbători. Preoții, în hainele lor albe, cu picioarele desculțe și cu capul acoperit, stăteau la locurile lor la jertfelnic; leviții, în cetele de jurne ale lor, ocupară loc în rând cu ei, potrivit cu porunca regelui. Când începu să apună soarele și înainte de a scindeia stelele, mei și ezi au fost junghieați și pregătiți pentru solemnitatea pashală de sutele de leviți, când sângele jertfelor se preda, în cește deosebite, preoților pentru stropirea jertfelnicului. O parte din jertfă, ce se cerea pentru ardere de tot, a fost după aceea dată tăpânilor, și fiecare din ei a dus-o preotului, ca să o pună pe locul jertfelnicului. Același lucru se făcu cu boii în cursul săptămânei pascale; o parte din ei se aducea jertfă, iar restul se lăsa la dispoziția aducătorului, căruia i se și înapoia. Pregătirea cărnii pentru popor totuși cu această ocaziune a fost lăsată pe sama leviților, poate pentru prevenirea și scăparea posibilă din vedere a regulilor rituale, de oarece toată sărbătoarea în realitate era o noutate pentru această generațiune. Mieii și ezi au fost fripi cum se cuvenea după lege, iar carnea sfințită, cum se numea carnea de bou, adusă jertfă, a fost fiartă în oale, căldări și în alte vase. Preoții și leviții cu acest prilej au trebuit să suporte osteneți aproape supranaturale, de oarece ei nu puteau nici să se odihnească nici să se întărească cu mâncare până la terminarea slujbei lor celei grele. Fiecare de jurne atât de leviți, cât și de preoți s'au putut folosi numai de foarte scurte clipe de odihnă. Nu numai în această noapte, ci și în fiecare zi din această săptămână a paștelor, tot timpul de dimineața până sara timp de șapte zile a azimelor, ei au fost ocupați cu pregătirea și arderea colosalelor prinoase de asemenea jertfe. În timpul tuturor acestor zile s'a săvârșit slujba dumnezească regulat, când coriștii din vestitul cor al lui Asaf au cântat psalmii potriviți cu această solemnitate, destinați acum un veac

în urmă de David, Asaf și de Idutun. Slujba dumnezească s'a săvârșit așa de neîntrerupt, încât nici ei, nici străjile dela porți n'au putut să părăsască templul, așa că mâncarea li se aducea la locul slujbei de către leviți. Asemenea Paști solemne nu se mai săvârșise niciodată de pe vremea lui Samuil, pentru că hotărârile legii niciodată înainte nu se observară cu asemenea severitate și exactitate. Nu mai puțin vrednic de remarcat a fost și sărbătoarea, care a urmat după paști și a fost însoțită de tot felul de veselii și bucurii, manifestate de popor cu prilejul acestor zile.

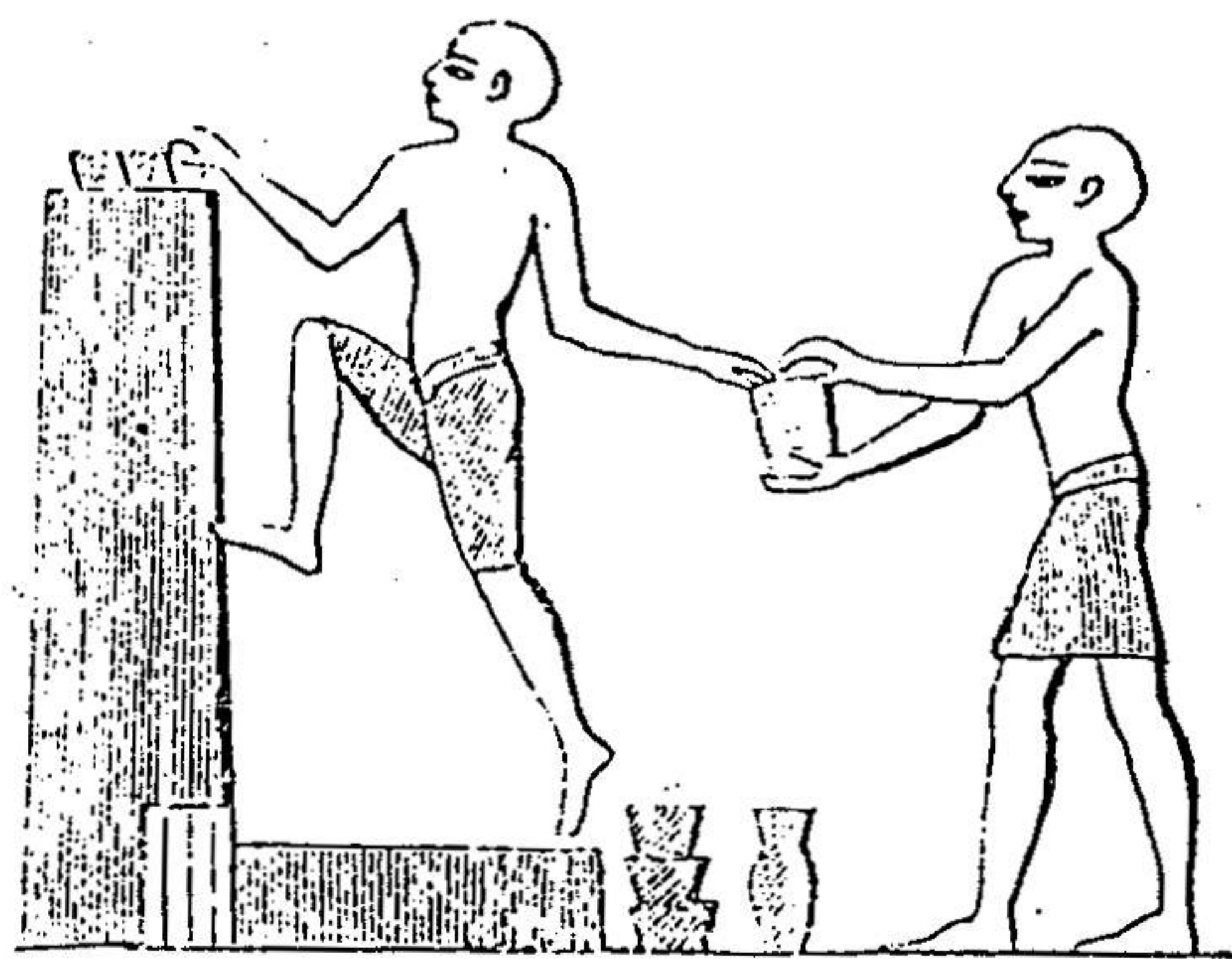
Influența unei asemenea mărețe sărbători s'a dovedit asupra dispozițiunii poporului în toate direcțiunile. Ea a fost expresia a întregii restabiliri a adorării lui Iehova și aprinse râvna de a-l sluji Lui în inimile poporului. Aicea au asistat israiliți din toate colțurile țării și au dus cu sine în toate direcțiile, la Sihem, la Silom, la Samaria și în alte locuri, simțul devotamentului către templul din Ierusalim, care a și continuat să se păstreze până la dărâmarea orașului de către Nabucodonosor și chiar după întoarcerea din robie.

Dar în mijlocul acestei regenerări religioase, ce și-a găsit expresia sa în sărbătoarea, care a fost săvârșită după toate prescripțiile legii și la care a asistat atâta de mult popor, au fost totuși nu puțini și de aceia, cari au rămas indiferenți și în taină chiar dușmănoși întregii acestei mișcări. Întreagă această prefacere într-o câțva a plecat din voința a însuși binecredinciosului rege și deaceea n'a avut profunzimea acelor mișcări, care rezultă singure de sine, din nevoile interne ale vieții naționale. Pentru a adânci această mișcare și a sfărma opoziția tainică, era nevoie de un cuvânt inspirat al prorocului, și cu acest cuvânt apărură Ieremia. În cuvântările sale inflăcărâte el arată opoziția puternică contra lui. Adresându-se la început fraților săi proroci, el îi îndeamnă să propoveduiască sirguincios cuvântul lui Dumnezeu, să insuflă și să lămurească poporului înțelesul acelui testament, care de curând a fost închiat cu Iehova din partea reprezentanților și bătrânilor poporului. Cartea legii, în care se coprinde acest așezământ, a fost necunoscută de o întreagă generațiune, și deaceea a fost nevoie, ca populațiunea în întregime să facă cunoștință cu dânsa, de oare ce aceasta a fost singurul mijloc de a obține o împlinire înțeleaptă a legii și asigurarea bunurilor făgăduite într'însa. Deaceea prorocul se și adresază adunării cu asemenea cuvântare: „Ascultați cuvintele așezământului acestuia, și spuneți bărbatilor lui Iuda și locuitorilor Ierusalimului; și spuneți-le

lor: așa zice Domnul Dumnezeu lui Israil: blestămat este omul, care nu ascultă cuvintele așezământului acestuia, pe care Eu l-am dat părinților voștri, când i-am scos din țara Egiptului și din cuptorul cel de fer, zicând: ascultați glasul meu, și faceți tot ce Eu v'am poruncit, și veți fi poporul Meu și Eu voi fi Dumnezeu vostru, ca să împlinesc jurământul, cu care M'am jurat Eu părinților voștri, să le dau țara care curge lapte și miere, cum e asta acuma. Și am răspuns eu zicând, amin, Doamne" (Ier. XI, 1-5). După aceea, glasul dumnezeesc a poruncit prorocului să proclame toate cuvintele legii găsite din nou în tot regatul. „Și mi-a zis

mie Domnul: rostește toate cuvintele acestea prin orașele Iudeei și pe ulițele Ierusalimului, și spune: ascultați cuvintele așezământului acestuia, și le împliniți, căci părinților voștri Eu le-am vestit neconținut din ziua aceea, când i-am scos din pământul Egiptului până în ziua de astăzi, i-am sfătuit din dimineață, zicând: ascultați glasul Meu; dar ei n'au ascultat,

Olarii, care lucrează la cuptorul de fer (după un monument asirian).

și nu și-au plecat urechea lor, ci au umblat fiecare după îndărătnicia inimii lor celei rele; deaceia Eu am adus asupra lor toate cele spuse în așezământul acesta, pe care Eu le-am poruncit lor să-l păzască, iar ei nu l-au împlinit" (Ier. XI, 6-8). Câtă vreme a îndeplinit această însărcinare, dată lui prin toată țara, aducând pretutindenea la cunoștință tuturor cuprinsul legii din nou descoperite – nu se știe. Dar dacă această propoveduire deși a avut succes la persoane particulare, totuși prorocul a avut a se jălui contra îndârjitei intriviri a multora. Se poate chiar crede, că partidul păgân a pus la cale o conjurație tainică contra lui Iosia, silindu-se să-și răzbune pe dânsul pentru reformă. Mai mult încă, curând se dovedi, că tot acest partid păgân alcătui o conjurație și contra vieții însuși a prorocului. El a trebuit în curând să încerce toată amarăciunea a marelui adevăr, că prorocul nu are cinste în patria sa. Cuvântările sale drepte stârniră în contra lui chiar și pe preoții devotați lumii chiar din satul său natal Anatot, și unii din ei chiar intenționau să-l omoare. Toate acestea ne arată limpede, cât de adânc necredința și fărădelegea își înfipse rădăcinile în poporul iudeu și câtă muncă trebuia, pentru ca să se poată produce o prefacere deplină în viața religioasă-morală a poporului. În fond, stricăciunea

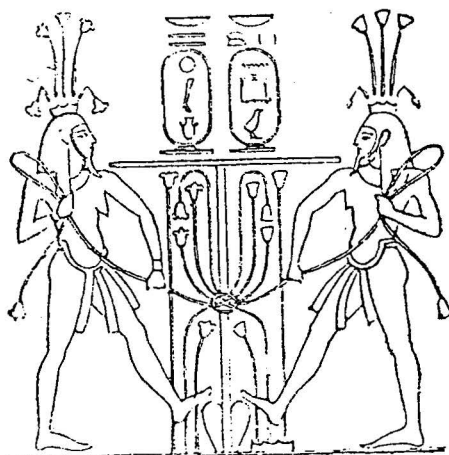
era așa de mare, încât nici un fel de prefăceri nu puteau pune cu totul poporul pe adevărata cale a vieții, și era necesară o mare lecțiune istorică, care prin o puternică lovitură ar fi putut să producă marea reformă în însăși conștiința poporului. Și iată lecțiunea această istorică acum se apropia repede, și primele semne ale ei au fost încercate de binecredinciosul Iosia.

Deja la prima pășire a sa la propoveduire prorocul Ieremia vesti apropierea ruinării și pustiirii generală, și împlinirea acestei prorocii se începu în ultimii ani de domnie ai lui Iosia. Monarhia universală asiriană, cum deja s'a spus mai sus, acum repede mergea spre decădere și în locul ei apărură o nouă mare monarhie. Midia și Babilonia, cele mai apropiate state vasale ale Ninevei, folosindu-se de slăbirea Asiriei, acum își răzbunară pe dânsa pentru acele împilări, pe care le suferise dela ea mai înainte. Regele Midiei Chiacsar, cu forța și cu viclenia izbăvinduse de sciții, care inundase țara sa, intră în război cu țara vecină dela apus, anume cu Lidia, care, din cauza bogăției sale și a situației sale avantajoase pe țarm, deasemenea se dăduse visului de a se face mare monarhie. În curgere de cinci ani Chiacsar duse războiu cu Alzat, regele Lidiei. (între anii 614-610). Asiria era deja atât de slăbită, încât ea fu nevoită să privească liniștită la această pășire independentă pe scena activității politice a foștilor ei vasali. Odată cu aceasta și Nabopolasar al Babilonului (care a domnit între 623 și 604), un rege întreprinzător, rupse cel din urmă fir, prin care țara sa mai era legată de Asiria, și deasemenea se proclamă independent. Cilicia, care deasemenea se aflase sub stăpânirea Ninevei, deveni și ea independentă și-și avea propriul său rege, pe Sienezis. De slăbiciunea crescândă a Asiriei voi să se folosească și Egiptul, ca după aceea să-și răzbune pe dânsa pentru înfrângerile și împilările așa de dese pricinuite lui. Aicea conducerea o luă în mâinile sale îndrăznețul rege Neho, fiul lui Psametih, și el se apucă din nou să restabilească vechea puternicie a Egiptului. În același timp se iviră deasemenea și o mulțime de alți principii ambițioși, care tindeau cu multă râvnă, ca să apuce în mâinile lor măcar o parte din stăpânirea universală a Asiriei. Neho, încă și mai războinic și întreprinzător decât tatăl său, același domnitor, care poruncise să facă iarăși navigabil pustiitul canal de unire dintre marea Mediterană, Nil și Marea Roșie (la a căruia lucrări au perit în nisipurile pustiului 120.000 de muncitori); acel domnitor care a preparat pentru descoperirea drumului împrejurul Africii flota finiciană,

care a plecat din Marea Roșie și s'a întors în al treilea an prin porțile Herculanee în marea Mediterana, — acest Necho a adunat o numeroasă oștire cu scopul de a cuceri țara Libanului până la Eufurat și împreună cu asta să smerească Asiria. De oare ce rivalii săi, Chiacsar și Aliat, se epuizaseră într'un război nesfârșit, apoi Necho fără multă greutate socoti să-și supue provinciile siriene și, poate, să unească la Egipt și Asiria. Intre acestea amândoi acești regi închiară între dânsii pace. Eclipsa de soare, ce a avut loc în ziua de 30 Septembrie anul 610, în ziua bătăliei între

regii Midiei și Lidiei, i-a înspăimântat grozav pe amândoi acești regi, din care pricină ambii regi exprimară dorința de a încheia pace. Mijlocirea întru aceasta și-o luară asupra lor Nabopolasar și Sienezis. După terminarea acestui războiu, Chiacsar închiă cu Aliat și cu Nabopolasar o strânsă întreită alianță, care a fost întărită prin căsătoria fiicei regelui Lidiei cu fiul lui Chiacsar și a fiicii regelui Midiei cu fiul lui

*Simbolurile și numele regelui Necho
(după un monument egiptean).*

Nabopolasar, Nabuhodonosor. Această alianță era îndreptată contra Asiriei, în capul căria stătea atuncea regele Sardonapal, de dat luxului și moleșirei fără grijă. Și iată acești trei regi prea puternici ai timpului acelaia plecară în același timp la vaste cuceriri, când Chiacsar împreună cu Nabopolasar se îndreptară împotriva Ninevei, iar Necho contra țărilor de pe țărmurii Eufuratului.

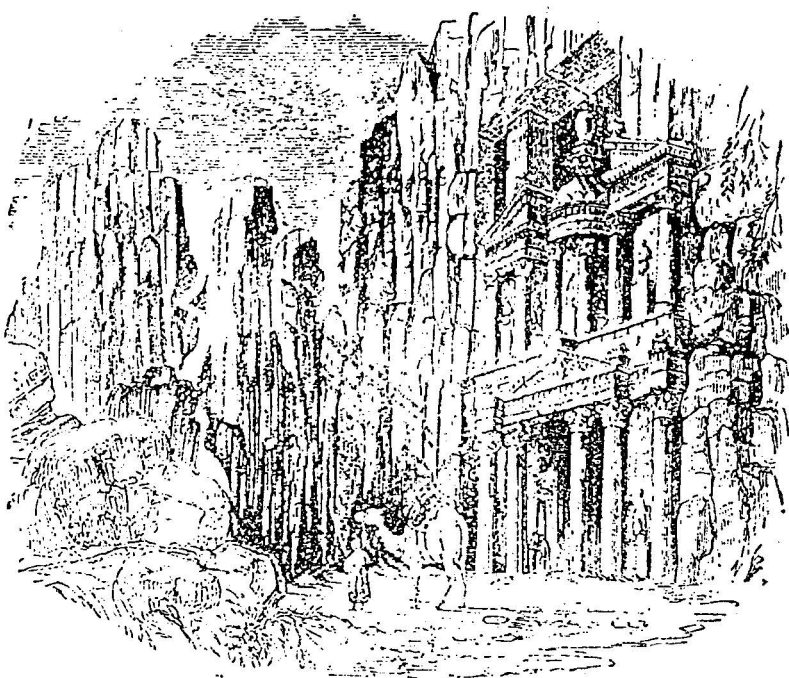
Necho, luând cu asalt orașul întărit al filistenilor Gaza, se îndreptă după aceea mai departe pe șesurile țărmului mării Mediterane și intenționa pe valea Izreel, să ajungă la Iordan, să-l treacă, și apoi, pe calea cea mai scurtă prin Damasc, să ajungă la malurile Eufuratului. Această expediție prin fosta monarhie israilită voi să o împedecă Iosia. Socotit-a el oare întărirea Egiptului primejdioasă pentru prosperitatea statului său, sau l-a îndus plecat Nabopolasar să ocupe o situație dușmănoasă față de Necho, în tot cazul el adună o armată însemnată și se îndreptă întru întâmpinarea faraonului Egiptului. El nădăjduia tare în ajutorul lui Dumnezeu, legea căruia el o instaurase în Iudeea cu atâta râvnă. Și iată, abea Necho cu oștirea sa ajunsese pe la mijlocul șesului Izreel, când el pe Meghidon se izbi de oștirea

iudaică, care voia să-i tace calea de a merge mai departe. Regele Egiptului evident încredință pe Iosia, că expediția că nu se îndreaptă nici decum contra țării iudaice, ci are de scop niște țări mult mai depărtate. Cu toate acestea, Iosia nu voi nicidecum să-i îngăduie a se mișca mai departe și era gata să i se opună cu forța armelor. Atunci Necho a fost nevoit să recurgă la forță armată, îndreptă armata sa contra lui Iosia, și acest din urmă, înăbușit de superioritatea numerică a dușmanului, a fost cu totul zdrobit și însuși rănit de moarte. Garda sa luă pe iubitul lor rege și-l duse la Ierusalim; iar după sosirea acolo el și-a dat duhul său în mâinile Domnului. La vederea unei priveliști așa de triste, în capitală se ridicară plânsete grozave. Pe când îl îngropau în grădina Uza, în noul mormânt al regilor iudei, atunci bărbații și femeile se întreceau între ei în plânsete și bocete, strigând: „O Domnitorule, o slavă!” Anual în ziua aceea, în care ultimul rege vrednic din casa lui David a fost rănit de moarte cu o săgeată dușmană, se repetau cântările de jeale, pe care cu acest prilej le alcătuiseră prorocul Ieremia. Iosia a fost aproape ultimul și după David cel mai bun și evlavios dintre regii Iudeei. Cântările de jale, de care a fost însoțită înmormântarea lui Iosia, au devenit moștenirea istorică a poporului și, adunate într-o carte deosebită, s'a întrebuințat multă vreme în popor.

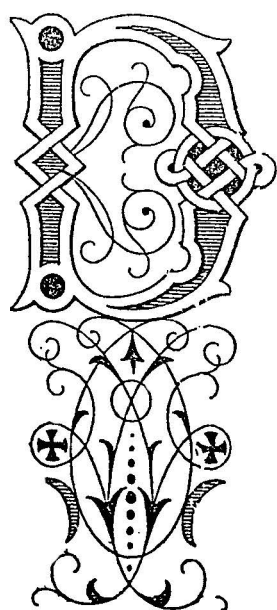

Mormânt în Petra din Idumeea.

CAPITOLUL VII.

DECĂDEREA REGATULUI LUI IUDĂ

upă moartea lui Iosia regatul Iudeei în realitate căzu sub stăpânirea Egiptului, faraonul căruia Necho ştiu până întru atâta să ridice puterea statului său, încât înaintea lui tremura chiar şi cuceritorii Mesopotamiei. El puse stăpânire pe toată Siria de nord, care alcătuia provincia Asiriei, şi ca să o păstreze pentru sine, alcătuî o tabără militară pe malul Orontelui, aproape de Imase. Având în vedere pe protivnicul principal, Asiro-Babilonia, faraon părăsi pentru o vreme Iudeea fără nicio atenţie. Iudeii se folosiră de această împrejurare şi socotindu-se încă independenţi, păşiră la alegerea unui nou rege, care a şi fost ales în

persoana fiului al doilea al răposatului Iosia, Selum, preferat celorlalţi probabil pentru că el era dela cea mai iubită femeie a răposatului rege. Pentru a asigura demnitatea lui de rege contra

disputelor la tron, el fu în chip deosebit uns. Potrivit cu obiceiul, la suirea sa pe tron, el primi alt nume, anume de Iohaz. Între acestea în realitate nici voința poporului nu-și putea pune rege, nici ungerea sacră nu a fost în stare să-l facă inviolabil. Rezolvirea acestui important lucru acum aparținea deja altei puteri. Regele Egiptului, la care după victoria dela Meghidon trecuse stăpânirea asupra țării Iudeei, rezolvă almintrelea. Când noul ales rege plecă la el în tabăra militară din Rivla pentru a primi întărirea alegerii sale, atunci el evident n'a întâlnit nicio bunăvoință la cuceritorul egiptean. Deprins-a aceasta de capriciul lui Neho, sau poate din respect din partea lui către ordinea legală a moștenirii tronului, dar în tot cazul Neho depuse pe Iohaz, porunci să-l pună în feră și să-l trimită în Egipt, iar în locul lui să proclame rege al Iudeei pe fratele lui mai mare, Eliachim. Iohaz astfel a fost rege numai timp de trei luni. În Egipt el a rămas în calitate de captiv până la moarte. Mai bine murea pe câmpul de luptă, asemenea tatălui său. Acesta era un tânăr energic și care promitea mult „leu tânăr, care începuse a umbla printre lei și deprins a vâna pradă”. Dar despotul străin „l-a pus la cușcă în lanțuri, și l-a dus în fortăreață, ca să nu se mai audă glasul lui în munții lui Israil” (Ier. XIX, 6, 9). Vorbind de soarta lui, prorocul Ieremia exclamă: „Nu plângeți pe cel mort și nu-l jăliți, ci plângeți amar pe cel dus în robie, că el nu se va mai întoarce și nu-și va mai vedea țara lui natală”. Noul rege, slugoiu lui faraon (supranumit și Ioachim), a primit domnia în condițiuni grele, să plătească anual un mare tribut. El se obligă să plătească suzeranului său o sută de talanți de argint și un talant aur, sumă, care era insuportabilă pentru micul regat al Iudeei, și cu atât mai grea, că ea se percepea cu o necruțătoare severitate.

Dar nici la această dare nu se mărgineau greutățile poporului. Insuși regele, care-și cumpărase tronul cu un preț mare, nu era cu adevărat iubitorul sau iubitul poporului. Silindu-se să trăiască în lux regal, el impuse și din partea sa noui contribuții pe popor, pe care le percepea prin puterea militară. El își construi un nou palat în Ierusalim și la construcție întrebuiță munca gratuită a poporului, silit la asta cu forța. De la sine se înțelege, că un asemenea rege putea numai să grăbească peirea statului său. Toate aceste necazuri ar fi trebuit să lucreze asupra poporului deșteptător, și să întoarcă privirile lui către adevăratul Rege al lui Israil; dar vai, răul idolatriei anterioare deja otrăvise până întru atâta conștiința poporului, încât el chiar în aceste necazuri

începu să vadă răzbunarea contra sa a zeilor lepădați sub Iosia. Lui i să părea, că el era mai fericit când se închina Vaalilor și Astartelor. S'au găsit oameni, care începură să propoveduiască restabilirea păgânismului. „Să cădim, — ziceau ei, — zeița cerului și să-i turnăm ei turnare, cum făceam noi și părinții noștri, regii noștri și prinții noștri, prin orașele Iudeei și pe ulițele Ierusalimului; pentru că, — adăogeau ei, — atuncea erau sătui și fericiți, și necazuri n'am văzut” (Ierem. XLIV, 17). Ioachim cu plăcere s'a alăturat la această mișcare, și idolatria începu iară să se instaureze repede în țară. Afară de idolii hananieni, au fost introduși și idoli egipteni. Chiar în subsolurile Templului din Ierusalim au fost așezate animale sacre, zeii protectori ai Ioachimului lui faraon, și acestora li se aducea tămădere. La porțile nordice ale templului femeile plâneau dispariția zeului fenicean Adonise, ca la găsirea lor să se dedee celui mai nerușinat des-

Turnare (după un monument roman).

frâu. Încă și mai rău ca asta, în interiorul curții, între porți și sanctuar, se adunau sacrificatorii păgâni, care, întorcându-se cu fețele spre răsărit, adorau soarele ce răsărea ca pe zeul lor Baal. Zeii în Iudeea deveniră tot așa de numeroși, cât și orașele. Idolii lor de aur și de argint, de lemn și de piatră se adorau și prin casele particulare. Înălțimile dealurilor fumegau de jertfele idolatre. Toate dumbrăvile se în-
tinau cu capiştile rușinoase ale Astartei. In valea Ginom, chiar sub zidurile Ieru-

salimului, iarăși răsună solemnitatea sălbatecă a nebunilor, care-și aduceau copiii lor jertfă lui Moloh. Potrivit cu asemenea stări religioase, era tot atât de grozavă și starea morală. Paginile cărților prorocilor contemporani uimesc prin descrierea abizului decăderii morale a societății. Imprejurul prorocului Ieremia și a ucenicilor săi Baruh și Avacum încă se mai grupa un mic cerc de oameni, devotați lui Iehova, dar ei erau neputincioși ca să oprească potopul răului ce se revărsa tot mai mult. Pentru credincioșia lor religiei, ei au fost supuși la strâmtorări și la prigo-niri. Insuși viața deveni pentru dânșii o povară și ei căutau cu întristare refugiu chiar undeva în prăpăstiile pustiului, numai să se izbăvească de rău. Dar datoria slujbii îi reținea pe loc. Unii dintre proroci și următorii lor au trebuit să suporte prigoane și

suferințe grele. Ieremia a fost pus în cătușe și aruncat într'o groapă cu apă, transformată în temniță, și a fost silit pentru mântuirea vieții sale să fugă din Iudeea. Prorocul Urie pentru muștrările sale, adresate regelui și poporului a fost deasemenea supus prigoanei lui Ioachim, care a voit să-l omoare. Scăpând de răzbunarea regelui, Urie fugi în Egipt, dar la rugămintea lui Ioachim el a fost predat de guvernul egiptean și a fost ucis batjocoritor în Ierusalim. Inseși natura pare că s'a răsculat din pricina fărădelegilor săvârșite pe pământ și cerul n'a dat ploae, așa că țara a suferit de o cumplită secită, care, după cuvintele prorocilor, era anume o pedeapsă pentru fărădelegi. Sâmbăta nu se mai păzea deloc și această zi sfântă se petrecea în piață, în târguri și petreceri. Pentru toate acestea, după prezicerea prorocilor, regatul Iudeei trebuia să fie supus la nenorociri politice din partea cuceritorilor străini, și anume la asta ducea alianța cu Egiptul. Dar asemenea propoveduire făcură pe proroci propoveduitori încă și mai urâți poporului, care-i disprețuia și-i prigonea ca pe niște turburători ai ordinii publice.

Intre acestea asupra imperiului asirian se săvârși o pedeapsă meritată de dânsul. Acest stat, altă dată mare putere, care în curgere de șase veacuri prescrisese legi popoarelor și domnise dela poalele Caucasului și țărmurii mării Caspice pânăla golful Persic, și dela Midiea orientală pânăla Asia Mică și Egipt, cu o cruzime ne mai auzită se purtase cu toate popoarele acestea supuse ei, și groznicii regi ai căria se socoteau drept zei, această monarhie puternică căzu repede sub atacul unit al lui Chiassar al Midiei și Nabopolosar al Babilonului. Mândra și uriașa Nineva a căzut după un asediu îndelungat (cam pe la anul 605 a. Hr.). Ultimul rege asirian, Sardanapal, s'a ars pe sine în palatul său. Această înfricosată judecată asupra capitalei Asiriei și a poporului ei, a fost din vreme prevestită de doi proroci iudei, Naum și Sofonie. Naum, cel puțin cu două generațiuni înainte, a închipuit căderea Ninevei în culori întunecate: „Vai Orașului sângelui, - exclamă el, - plin tot de înșelătorie și ucideri; într'însul nu conținesc jafurile. Se aud loviturile biciului și zgomotul căruțelor primblărețe, nechezul cailor și bubuitul trăsuri alergătoare. Trece cavaleria, sclipește sabia și lucește sulița; ucișii sunt mulți și moștele de cadavre, nu-i conținerea trupurilor, lumea se împedecă de ele. Aceasta-i pentru multele desfrânări ale desfrânatelor cu exterior plăcut, iscusite în farmece, care prin desfrânările lor vinde popoarele, și prin farmecele sale trădează gințile. Iată Eu

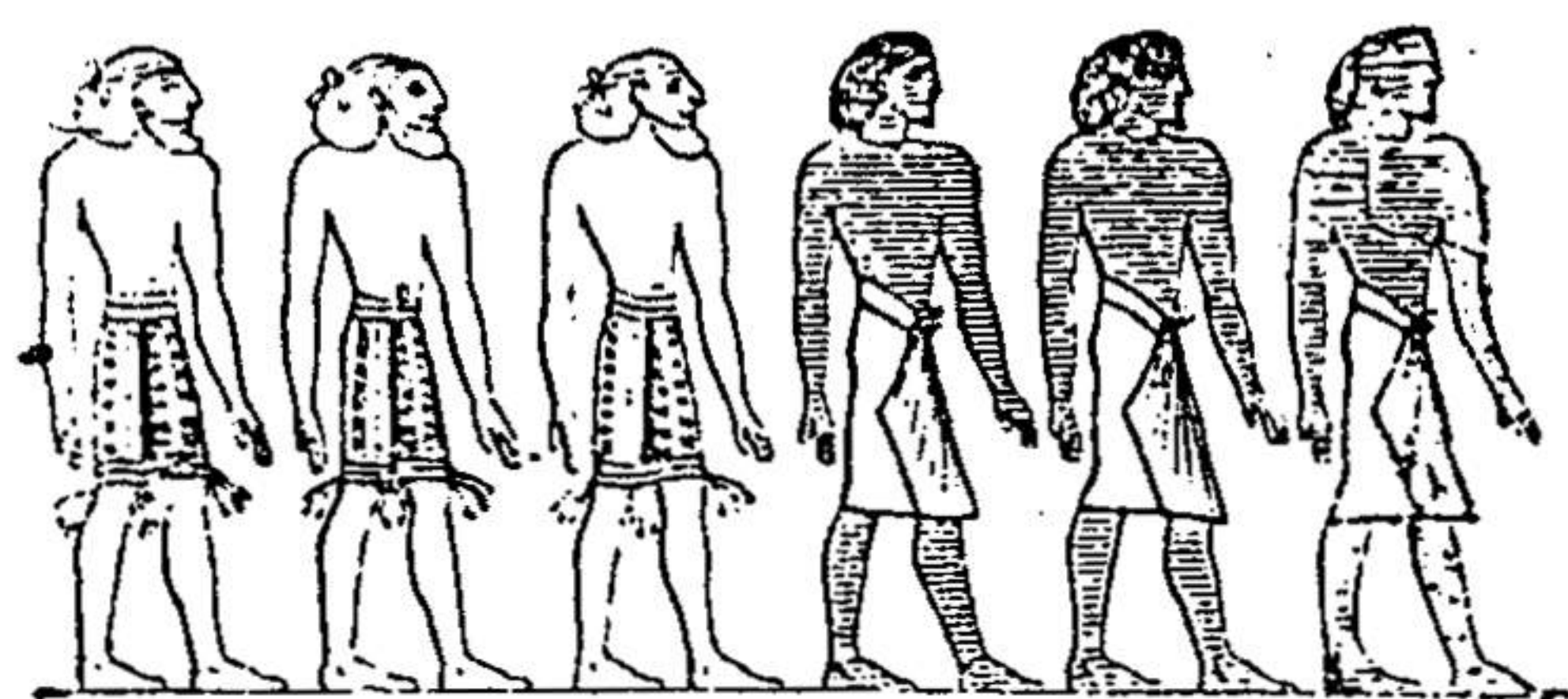

sunt asupra ta, zice Domnul Savaot ! Şi voi ridica asupra feţei tale poala hainei tale şi voi arăta popoarelor goliciunea ta, şi regatelor ruşinea ta, şi te voi arunca în gunoae, te voi face dispreţuită şi te voi expune ca o ruşine. Şi va fi, că tot cel ce te va vedea, va fugi de tine şi va zice : S'a dărămat Nineva ! Cine o va jăli ? Unde voi găsi Eu mângâitori pentru tine ? Toate fortificaţiile tale sunt asemenea smochinului cu fructele coapte : dacă le scuturi, ele cad deadreptul în gura celui ce doreşte să le mânânce. Negustori sunt în tine mai mulţi decât stelele pe ceriu, dar această lăcustă se va risipi şi va sbura. Principii tăi ca lăcusta, şi comandantii tăi ca roiurile de muşte, care la vreme de frig să cuibăresc în crăpăturile păreţilor, şi când încălzeşete soarele, atunci sboară, şi nu aflii locul, unde au fost ele. Dorm păstorii tăi, regii asirieni ; odihnesc aristocraţii tăi ; poporul tău s'a risipit prin munţi şi n'are cine să-l adune. Nu sunt leacuri pentru ranele tale, rana ta e dureroasă. Toţi cei ce vor auzi vestea despre tine, vor lovi palmele una de alta, căci asupra cui nu s'a întins neconţinut răutatea ta ?" (Naum, III). Alt proroc, Sofonia, deasemenea o generaţiune întreagă a prezis : „Şi va întinde Domnul mâna Sa spre mează noapte, şi va nimici pe Asur, va prefăce Nineva în ruine, în pământ sec, ca pustiul. Şi se vor odihni în mijlocul ei turmele şi tot felul de dobitoace ; pelicanul şi ariciul vor mânca în podoabele ei sculpturale. Glasul lor va răsună din ferestrele ei ; ruina se va vedea pe uşorii uşelor, căci nu va mai rămânea pe ei plasticile de cedru. Iată ce va fi cetatea prăznuirilor, ce trăeşte fără de grijă şi zice în inima sa : eu sunt şi nu mai este alta asemenea mie ! Cum a devenit ea o ruină, bârlog pentru fiare. Tot cel ce va trece pelângă ea, va fluera a pagubă şi va da din mâni în vânt" (Sof. II, 13-15). Toate aceste preziceri s'au împlinit acum literal ; în timpurile de mai târziu nu se va putea nici măcar preciza nici locul unde a fost cândva Nineva. Prorocii care au urmărit cu luare aminte evenimentele istoriei popoarelor, au văzut în căderea Ninevei şi Asiriei confirmarea convingerilor lor despre cârmuirea morală a lumii, care se manifestă în viaţa popoarelor. Asiria a căzut pentrucă ea era vicioasă şi trufaşă ; vor cădea deasemenea şi statele apusene puterice, dacă ele se vor deda la asemenea nelegiuiri (Iezech. XXXI, 14) ¹⁾. Din pricina căderii Asiriei pe scena principală de atunci a istoriei s'au produs importante schimbări. Midia a devenit moştenitoarea princi-

1) Acest proroc era eproape matur, când a căzut Nineva.

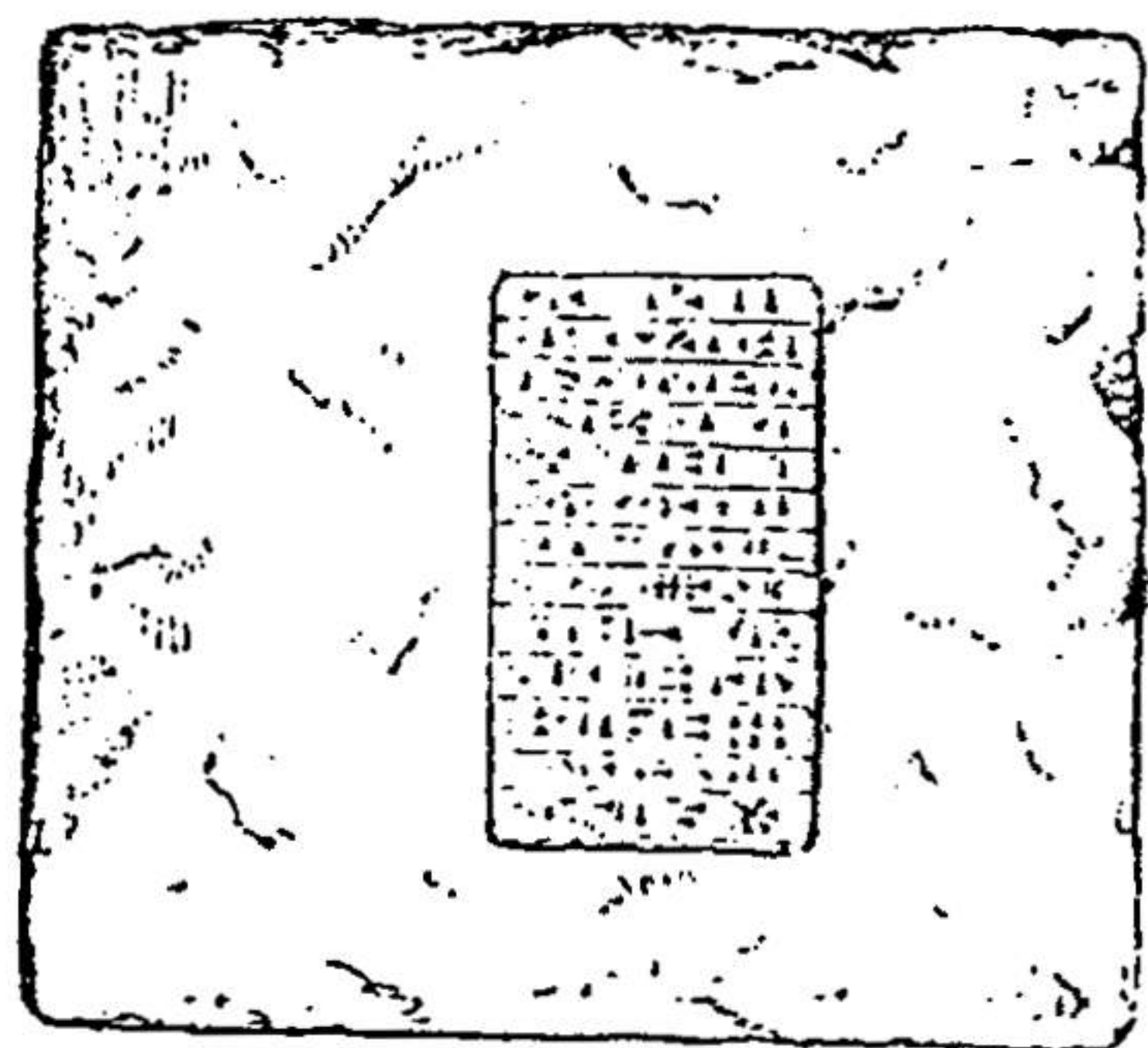
pală a fostelor posesiuni asiriene. Chiaxar a luat partea leului și a lăsat aliaților săi, lui Nabopolasar numai Babilonia, Elimaida și pământul spre răsărit de Eufrat¹⁾. Țările și popoarele de pe latura apusană a Eufratului, unde se aflau anume arameii până la Liban, sirienii, cuteii între Eufrat și marea Mediterană, coloniile asiriene în provincia de mai înainte a regatului lui Israil, după aceea Iudeea, provincia filistinică, Idumeea și popoarele de dincolo de Iordan toate aceste popoare și țări dela Eufrat până la râul depe frontiera Egiptului le apucă regele Egiptului Neho în acel timp, când ceilalți regi erau ocupați cu asediul Ninevei. Continuând planul cuceririlor sale, Noho intenționa să se întindă chiar și pe latura răsăriteană a Eufratului.

Expediția regelui Neho (de pe un monument egiptean).

Între acestea regele Nabopolasar, unul dintre părtașii la dărâ-marea Ninevei, a murit. Auzind de aceasta, Neho socoti, că-i va fi ușor să obțină biruința contra noului succesor al răposatului rege. Dar acest rege nou era

Nabucodonosor. Acesta era om foarte războinic și posedând o minte pătrunzătoare. El văzu imediat adevărata situație și puterea staului său și putea să apere independența sa. Indată ce Neho

Cărămidă cu inscripția numelui lui Nabuhodonosor : Nabucudur=ur.

cu oștirea adusă din Egipt și întărită în ținuturile cucerite trecu peste Eufrat, întru întâmpinarea lui pași oștirea Babiloniei. La orașul Carhemis, situat la vărsarea râului Hovar în Eufrat, se produse bătălia. În Iudeea și Ierusalim toți cu neobișnuită stărnire așteptau rezultatul acestei ciocniri între Egipt și Babilonia. Poporul dorea înfrângerea lui Neho, de oare ce el fusese redus de acela în stare de semirobie. Această stare încordată întări încă și mai mult pe Ieremia, care în cuvântarea sa prezise înfrângerea oștirii egiptene. În această cuvântare prorocul în cuvinte înălțătoare și măreț artistice proroci despre Egipt :

1) Această împărțire neproportională a provinciilor Asiriei între Chiaxar și aliații săi o arată și Herodot, zicând, că primul a apucat toată Asiria, afară de provincia Babilonia.

„Gătiți scuturile și sulile și pășiți la luptă !
 Călăreți, înșeoți caii și încălecați !
 Puneți-vă coifurile,
 Ascuțiți sulile și vă îmbrăcați în zale !
 Dar ce văd eu oare ?
 Aceia s'au spăimântat și s'au întors înapoi ;
 Cei puternici ai lor au fost zdrobiți ;
 Și fug de rup pământul
 Pretutindenea e groază, zice Domnul.
 Cel iute de picior nu va scăpa cu fuga,
 Nici se va mântui cel puternic !
 La miază noapte, pe râul Eufratului,
 Se vor poticni și vor cădea !
 Cine-i acela, care se înalță ca un râu,
 Și ca un fluviu își învâlue apele ?
 Egiptul se înalță ca un râu,
 Și ca un fluviu își învâlue apele sale,
 Și zice : ridică-mă-voi și voi acoperi pământul,
 Perde-voi cetatea și locuitorii ei !
 Incălecați pe cai și vă aruncați în căruțe,
 Porniți, puternici etiopeni și libieni cu arcuri,
 Și voi, Lidieni, ținând arcurile încordate,
 Căci ziua asta e zi de răzbunare la Domnul Savaot,
 Ca să-și răzbune pe vrășmașii Săi
 Și sabia îi va mânca,
 Se va sătura și se va îmbăta de sângele lor ;
 Și aceasta va fi jertfa Domnului Dumnezeu Savaot
 În țara cea dela miază noapte, la râul Eufratului.
 Mergi la Galaad și-ți ia balsam,
 Fecioară, fiica Egiptului ;
 Inzadar vei îmulți leacurile,
 Căci nu mai este pentru tine lecuire !
 Auzit-au popoarele de rușinea ta,
 Și bocitul tău a umplut pământul ;
 Căci cel puternic s'a lovit de cel puternic,
 Și au căzut amândoi împreună“.

(Ier. XLVI, 1-22).

Armata lui Necho de fapt la Carchemis, la Eufrat, a suferit înfrângere totală. Faraonul egiptean a trebuit să părăsască planul său de a cuceri Babilonia. În fața situației prezente el cu greu a putut să mențină și cuceririle sale anterioare. Acum el a trebuit să se lipsască de toate pământurile cucerite de el dela Eufrat până la Egipt. Înfrângerea aceasta a servit drept confirmare deplină a prezicerilor lui Ieremia. În urma acestei înfrângerii și regatul lui Iuda respiră liber o vreme, scăpând de stăpânirea Egiptului.

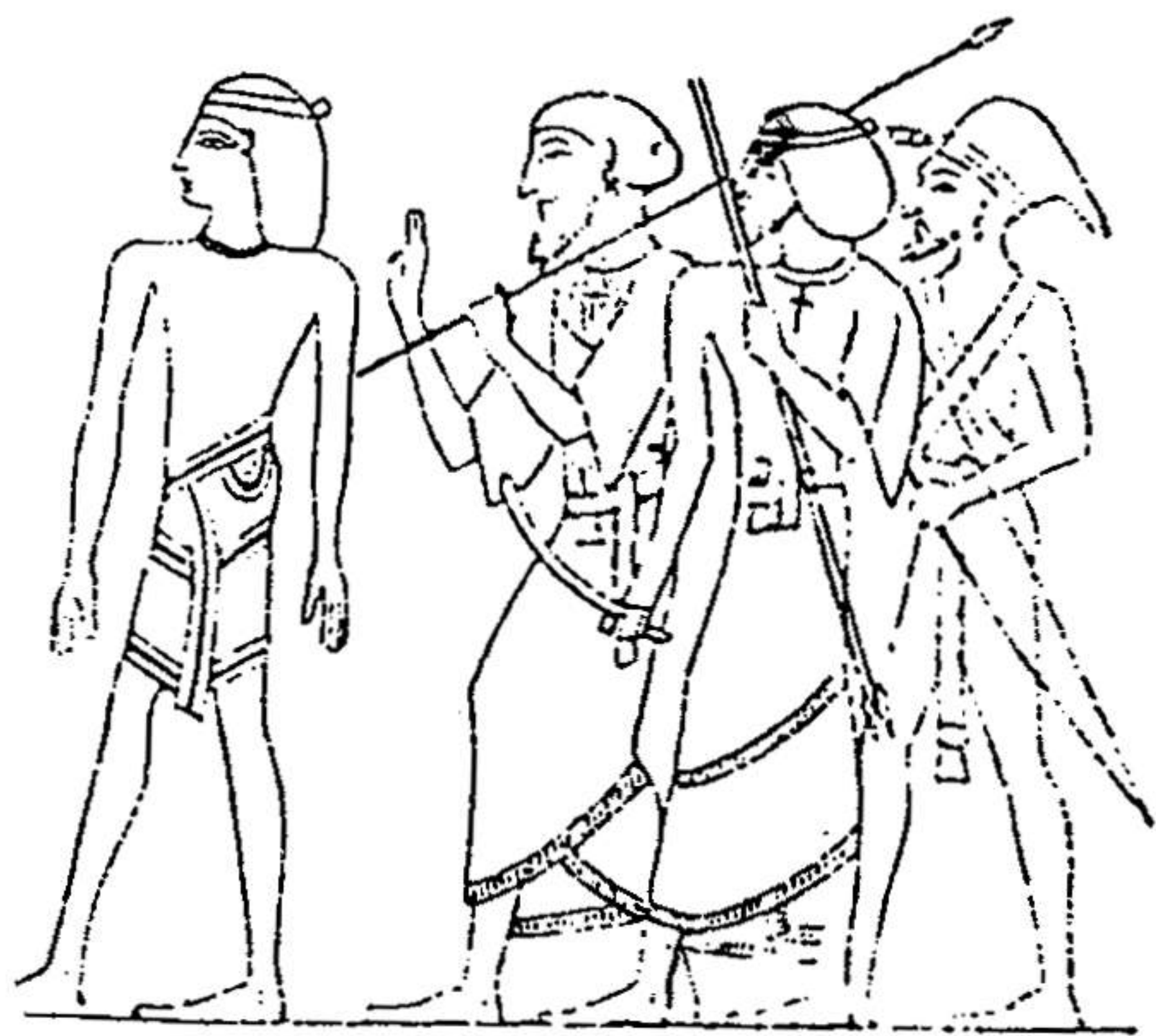
Astfel încă odată poporul iudeu a fost izbăvit de autocratul

căre amenința cu nimicirea totală a neamului său politice. Ieremia adesea a prezis viitorul întunecat al generațiilor în viață, dacă ea nu va părăsi răutățile și viciile sale. Dacă regele și curtenii nu s'au înțeleptit prin aceste prorocii, ei totuși erau îngrijorați de o frică tainică. Dar iată Egiptul, dușmanul lor cel mai apropiat, a fost zdrobit și slăbit; Asiria, care în curgere de un veac întreg a fost biciul permanent și jugul Iudeei. Noua monarhie cuceritoare, puternică nu izbutise încă să se formeze. Media, principala moștenitoare a regatului asirian și care în urma acestora devenise monarhie mare, era prea depărtată de Iudeea, ca să se amestece în destinul ei; Babilonia nu era de temut, pentru că ea trebuia să se îngrijască încă, ca să se întărească pe sine însuși și să organizeze treburile statului său, zdruncinat în timpurile trecute. Ea și înseși abea se eliberase din situația împilată, în care se aflase atâtea vreme sub Asiria. În tot cazul, pentru privirea superficială, ea se părea cu totul neprimejdioasă. Regele Ioachim și sfetnicii săi puteau deci, să amâne grijile lor de viitor și fără nicio pedică să se dedească desfrânării și nebuniilor lor obișnuite. Liberându-se de prezența unei primejdii, Ioachim se dădu la tot felul de beții, petreceri și desfrânări. Dar dacă regele și sfetnicii săi cei mai de aproape nu vedeau nicio primejdie în viitor, apoi o vedea ochiul pătrunzător al prorocului Ieremia. Vederii lui celei luminate de Dumnezeu îi era ușor și limpede, că odată cu căderea Asiriei nu se curmase turburările popoarelor de pe Eufrat și Tigru, ci din contra, războaiele și pustiirea vor continua în proporții încă și mai mari. În poporul haldean, care până atunci era cunoscut numai după nume, și în regele său Nabucodonosor abea eșit din necunoscut, Ieremia vedea ivirea unei noi monarhii universale, care după puternicia sa va întrece Asiria și va uimi, toată lumea. Deja după prima pășire la război al regelui Babilonului, nu la multă vreme după răpunerea de către el al lui Necho, Ieremia a prezis, că el va întinde mâna sa victorioasă asupra popoarelor, și greutatea ei o va simți Iudeea. Cu ocaziunea unei întâmplări, când împreună cu locuitorii capitalei se adunase și săteni, prorocul expuse înaintea lor o strașnică vedenie, pe care o avusese, și în cuvinte directe, ne împodobite prezise acea soartă, care aștepta pe iudei și popoarele dinprejurul lor. După cuvintele introductive, el declară, că soarta, care demult amenință, va ajunge Iudeea prin popoarele dela nord și prin Nabucodonosor, chemat la asta de Dumnezeu. Vorbind din partea Domnului Savaot, prorocul propovedui așa: „Pentru că voi n'ați ascultat cuvintele Mele,

iată Eu trimit și voi lua toate neamurile dela mează noapte, zice Domnul, și voi trimite la Nabuhodonosor, regele Babiloniei; robul meu. Și le voi aduce asupra pământului acestuia, și asupra locuitorilor lui, și asupra tuturor popoarelor înconjurătoare; și le voi nimici cu desăvârșire, și le voi face groază și batjocură, și pustiire veșnică, și voi curma la el glasul de bucurie și glasul de veselie, glasul mirelui și glasul miresei, sgomotul râșniții, și cremîna de sfeșnic. Și tot pământul acesta va fi pustietate și groază, și popoarele acestea vor servi regelui Babilonului 70 de ani" (Ier. XXV, 8-11). Ca adevărare a prorociei sale, Ieremia istorisi, cum în vedenia prorocească lui i s'a dat o cupă cu vinul furiei, pe care el era dator să o dea ca să o bea popoarele toate: Ierusalimului, orașelor iudaice, după aceea regelui Egiptului, aristocraților lui și popoarelor lui, regilor și orașelor filistenilor, Edomiților, moabiților și amoniților; cu un cuvânt, tuturor popoarelor, care au devenit libere în urma căderii Ninevei și retragerea regelui egiptean Necho. După porunca lui Dumnezeu, prorocul, dându-le această cupă, le vorbi: „beți și vă îmbătați, și vărsați, și cădeți și nu vă sculați la vederea săbiei, pe care o voi trimite Eu asupra voastră". Zugrăvind grozăviile ce aveau să vie, prorocul vesti: „și vor fi loviți de Domnul în ziua aceea dela marginea pământului; nu vor fi plânse și nu vor fi adunați și îngropați; gunoi va fi pe fața pământului. Plângeți, păstori, și presurați-vă cu pulbere, conducători ai turmelor, că s'au împlinit zilele voastre pentru junghere și răsipirea voastră, și veți cădea ca un vas prețios. Și nu va fi refugiu păstorilor și mântuire conducătorilor turmei" (Ier. XXV, 33-35). Dar și această cuvântare prorocească grozavă a rămas fără înrăurire pentru regele și aristocrații săi, cei surzi cu inima și cu mintea. Cu toate acestea prorocul fără oboseală și în toate formele posibile continuă să prevină contra primejdiei, ce amenința poporul din partea haldeilor și a lui Nabuhodonosor.

Haldei.

deasemenea vestea judecata, ce amenința Iudeea și Ierusalimul și prezicea, că săvârșitorul ei vor fi haldeii. Avacum avea multe calități comune cu Ieremia. El era om tot atât de duios cu inima, ca și

ultimul. În vederea stricăciunii peste măsură a guvernului și a poporului sub domnia lui Ioachim, el fu adânc zguduit în sufletul său, și muștra această cădere nu numai în cuvântările prorocști, ci și în imnele plângătoare. El era, asemenea fiului lui Helchie, nu numai proroc, ci și psalmist, și psalmii săi se deosebeau prin un ton adânc atingător. Cuvântările prorocști ale lui Avacum în genere poartă asupra lor pecetea unor psalmi triști. El, în adevăr, nu poseda o astfel de atracțiune și variație, prin care se distingea elocvența prorocască a lui Ieremia, dar în cuvântările lui, împreună cu generalizările și pătrunderile, se împreună superioritatea poetică și ironia amară. Împreună cu aceasta el dădea mai multă importanță formei și artei, o dublă desmembrare a mersului ideilor și construcției strofice a ei. Când Nabuhodonosor cu poporul său războinic, haldeii, pătrunse deja pe malurile Eufratului, ca să cucerească pământurile dintre acest râu și marea Mediterană, care se aflase mai înainte în stăpânirea lui Necho, Avacum în formă de cântare plângătoare, proroci, că cuceritorul va ajunge și până la Iudeea, va săvârși asupra ei judecată înfricoșată și va servi ca unealtă de pedepsire pentru păcatele regelui și a poporului. Dar, prezicând această nenorocire, prorocul Avacum împreună cu asta se rugă lui Dumnezeu și pentru abaterea furtunei ce înainta. Zugrăvind jaful și silnicia haldeilor în cap cu noul lor rege, care asemenea vulturului, s'au aruncat asupra prăzei și au supus la nimicire totul înaintea lor, prorocul, făcând aluziune la înseși Nabuhodonosor și adresându-se lui Dumnezeu, zice:

„Tu, Doamne, numai spre judecată l-ai îngăduit.

Stânca mea, pentru pedeapsă l-ai rânduit.

Ochii Tăi sunt prea curați, ca să privească la
nelegiuire

Și să privești la strâmtorări Tu nu poți;

Pentruce dar privești Tu la ticăloși și taci

Când necredinciosul înghite pe cel mai bun ca el

Și lași pe oameni, ca pe peștii mării,

Și ca târătoare, care n'au stăpân ?

El îi scoate pe toți cu undița

Îi apucă mreja sa,

Și-i adună pe toți cu năvoadele sale

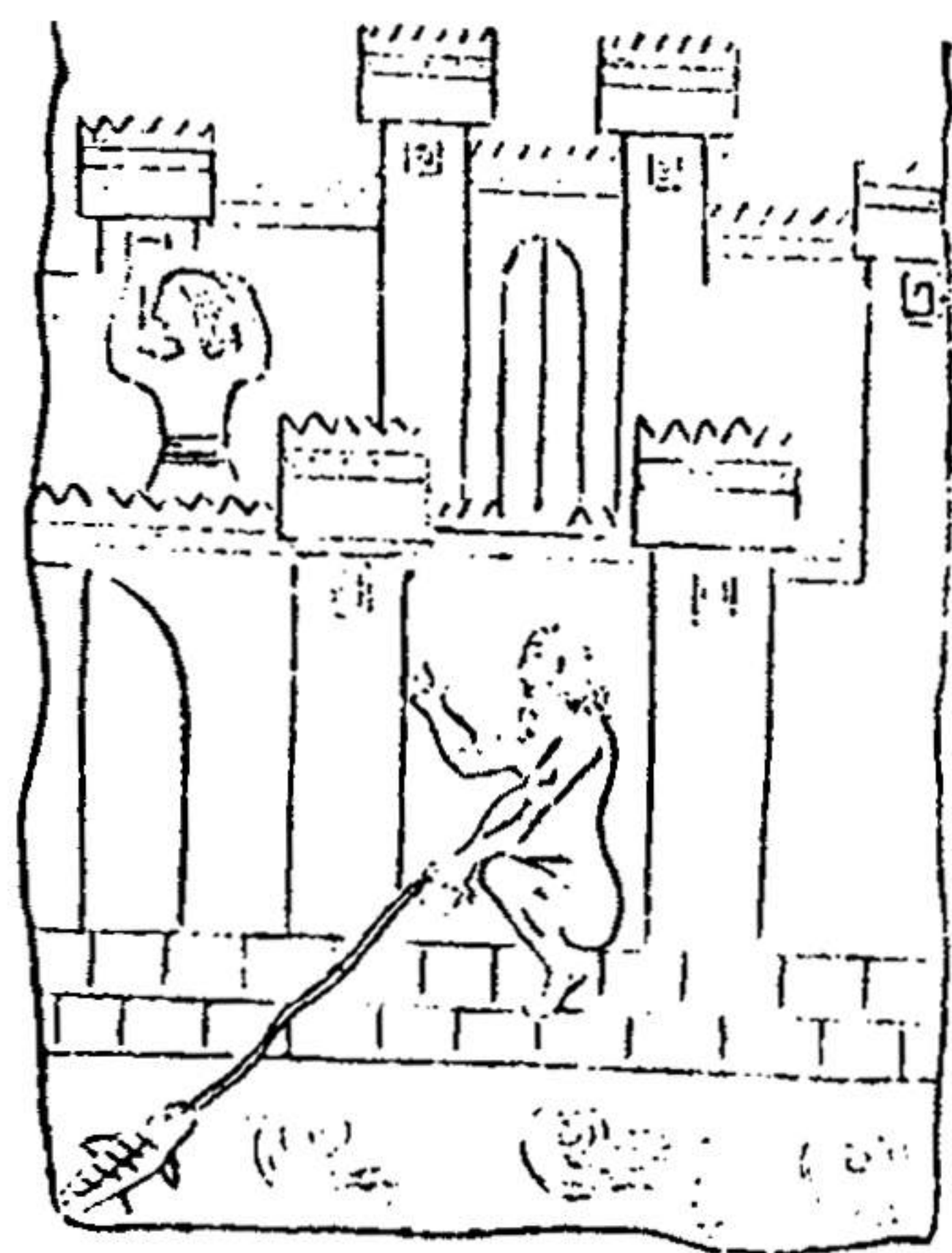
Și pentru aceasta se bucură și se veselește,

Pentru aceea aduce jertfă mrejei sale

Și tămăiază năvodul său,

Pentru că din ele e partea lui cea grasă,

Și hrana lui e după gustul lui.

Vânare de pește.

Oare deaceea trebue să-și umple ei mrejele,
 Și să strivească fără cruțare popoarele?
 (Ăvac. I, 12-17).

Cu așa rugăciune adânc atingătoare se adresează el către Dumnezeu. Și după asta prorocul a avut o nouă vedenie, când i s'a poruncit să descrie clar pe table, ca cel ce citește, să poată citi ușor cele ce aveau a se săvârși înaintea tuturor în viitorul cel mai apropiat.

Iată, sufletul trufaș va peri,
 Iar dreptul prin credință viu va fi.
 Omul mândru, ca vinul ce ferbe, nu se liniștește,
 Așa-și lărgeste sufletul, ca iadul,
 Și ca moartea-i de ne săturat,
 Și cuprinde în sine toate popoarele,
 Și apucă pentru sine toate neamurile.
 Dar oare nu toate vor rosti proverb de dânsul,
 Și cântec luător în răs:
 Vai celui fără ce măsură se îmbogățește, și pentru mult oare?
 De oarece tu ai prădat multe popoară,
 Apoi și pe tine te vor prăda celelalte popoară,
 Pentru vărsarea de sânge omenesc
 Pentru ruinarea țării, orașului și acelor ce trăesc în ea".
 (Ăvac. II, 4-10).

Aicea Avacum a exprimat limpede ideea dreptății morale în istoria popoarelor, și anume, că cuceritorii grozavi vor cădea sub aceeași soartă din partea altor cuceritori, așa că „popoarele se ostensesc pentru foc, și neamurile se chinuesc în zadar”, dar cu trecerea timpului „pământul se umple de cunoștința slavei Domnului, cum apele umplu marea”. De la această vedenie Avacum iară a trecut la o stare nesuferită în regatul Iudeei, și iară a pășit la mustrarea celor împilători, nedreptăți, vărsări de sânge și idolatrii, autorul principal al căroră era regele Ioachim:

„Vai ție, celui ce dai aproapelui să bea
 Amestecătura răutății tale,
 Și-l îmbeți, ca să-i vezi goliciunea!
 Tu, în loc de slavă, te-ai îmbuibat cu rușine
 Bea dar și tu, și-ți arată goliciunea
 Se va tinde și ție cupa dreptei Domnului,
 Și batjocora asupra slavei tale.
 Căci crima ta pe Liban se va prăbuși asupra ta,
 Pentru nimicirea dobitoacelor spăimântate,
 Pentru vărsarea sângelui omenesc,

Pentru pustirrea țării, a orașului și locuitorilor lui.
 Ce folos dela idolul, făcut de meșter,
 A acestui învățător mincinos turnat?
 Vai celui ce zice lemnului: scoală!
 Și pietrei necuvântătoare: trezește-te!
 Învăța-va oare acela ceva?
 Iată, el e căptușit cu aur și cu argint,
 Dar suflare nu-i într'însul.
 Iar Domnul e în biserica cea sfântă a Sa:
 Să tacă tot pământul înaintea feții Lui!"

(Avac. II, 15-20).

Îndemnurile, prezicerile și amenințările lui Ieremia, Avacum și altor proroci, cu toată elocvența și stăruința lor, totuși n'au produs nicio impresiune asupra căpeteniilor și mulțimii poporului. Ele toate au alunecat fără urmă pe inimile lor împietrite. Anume pentru că prorocii repetau așa de des amenințările lor, pentru că ei vorbeau în fiecare zi, urechea poporului se deprinsese cu ele și se dovedeau tîmpe și nesămșitoare. Toți continuau să trăiască în nepăsare, nădăjduind în fericita împlinire, micșorau înșămănătatea lui Nabuhodonosor și râdeau de proroci, deoarece prezicerile lor nu se împlineau imediat. „Unde-i cuvântul Domnului? ~ întrebau ei ironic, ~ să vină odată! (Ier. XVII, 15). Sau deadreptul lepădau adevărul prorociei: „Nenorocirea n'are să vie asupra noastră, și noi nu vom vedea nici sabie, nici foamete. Și prorocii vor deveni vînt, și cuvântul Domnului nu se află într'însii. Peste ei să fie acestea" (Ier. V, 12, 13). Chiar aceia, care încă credeau pe proroci, se mîngăiau cu aceea, că răul amenințător nu-i va ajunge, și că prorociile se referă către un timp mult mai târziu: „multe zile vor trece și fiecare vedenie prorocească va dispărea" (Iezec. XII, 22). În fine și cuvântările amăgitoare ale prorocilor mincinoși dărau cu totul influența îndemnurilor lui Ieremia și a tovarășilor săi. Prorocii mincinoși linișteau poporul și grăiau neconținut: „pace, pace". Asigurau, că pământul nu va fi turburat de războiu. Dela astfel de proroci mincinoși și dela preoții mincinoși a trebuit să sufere mai mult Ieremia, pentru că el vorbea direct și tăios, desvelind însuși fundul ranelor morale ale poporului. Chiar proprii săi prieteni luau parte la planurile criminale contra lui și acționau contra lui (Ier. XVIII, 18; XX, 10). În vederea răutății, îndreptată contra lui, fără să vrea oscilă și nădejdea sa proprie în ajutorul lui Dumnezeu, și el adesea se dădea la tînguiri amară: „Tu m'ai atras, Doamne, și eu sunt atras; Tu ești mai puternic decât mine și ai biruit; și eu în fiecare zi sunt luat

în răs, fiecare râde de mine. Căci abea încep să vorbesc și țin contra silniciei, strig contra distrugerei, pentru că Cuvântul Domnului s'a transformat în hulă pentru mine și în derizlune de toate zilele" (Ier. XX, 7, 8). În prigoană grozavă, când Ieremia era nevoit să stea singur în contra unei întregi gloate de vrășmași, prinți, preoți, proroci mincinoși și derbedei din popor, prorocul câteodată blestăma chiar însuși existența sa: „Blestămată este ziua, în care m'am născut; ziua, în care m'a născut maica mea, să nu fie binecuvântată! Blestămat omul, care a adus veste tatălui meu și a zis: ți s'a născut un fiu, și prin asta l-a bucurat foarte. La ce am eșit eu din pânțece, ca să văd osteneală și întristare, și ca zilele mele să dispară în ocară?" (Ier. XX, 14-18). Împreună cu învățătorul său se expuse la prigoană deasemenea și credinciosul său ucenic Baruh, fiul lui Nirie, care nedespărțit îi urma, ca Elisei după marele Tesviteanul. Și el deasemenea se jăluia contra întristării și necazurilor, pe care trebuia să le sufere.

Dar adevărul cuvântului Domnului nu se batjocorește pentru totdeauna și vestitorii lui nu sunt niște mincinoși; prorocia lor trebuia să se împlinească, necazurile prevestite de ei se apropiau tot mereu dinspre Haldeea. Nabuhodonosor, terminând întărirea statului său mărit înăuntru și îngrijindu-se totodată de împuternicirea căilor pe apă înlăuntru prin separea și regularea canalurilor, întreprinse o expediție cuceritoare depărtată. Siria arameică, despartită în provincii mici, se supuse lui fără nicio împotrivire; după aceea veni rândul Feniciei, regele căria Etobaal II, deasemenea se făcu tributarul lui Nabuhodonosor. Dar această importantă întreprindere haldeiană era propriu-zis îndreptată contra Egiptului. Pentru o cucerire mai reușită a acestei țări Nabuhodonosor era necesar să supună țările, situate între Siria și Egipt, și anume Iudeea, Filistia și Edomul. Orcât de neînsemnate erau ele în comparație cu această monarhie universală, totuși raportul lor dușmănos să fie pentru Nabuhodonosor oare care pedică în cale, ceeace-i dădea ocazie să le supue. Și iată, armata haldeiană, îndreptându-se către hotarele Egiptului, se mișcă mereu înainte. Dela Dan, oraș frumos la poalele Ermonului, deja se auzea nechezatul cailor de război, și dela strigătul războinic al babilonenilor se cutremura pământul (Ier. VIII, 16). Lui Ioachim i se puse cererea din partea puternicului cuceritor, ca el să exprime supunere sau să fie gata pentru o navală pustiitoare a babilonenilor. Pe de altă parte, Egiptul îndemnându-l la împotrivire tare, îi făgădui ajutor și-l înșelă prin făgăduințe amăgitoare. Iudeea în

urma acestora se afla în așa situație oscilantă, ca și cândva, în timpul lui Ezechia, devenind teatru de războiu a două mari monarhii. Trebuia să se hotărască într'un fel; dar, în așteptarea ajutorului egiptean sau a vre unei minuni, Ioachim și sftnicii săi amânară răspunsul dela o zi la alta.

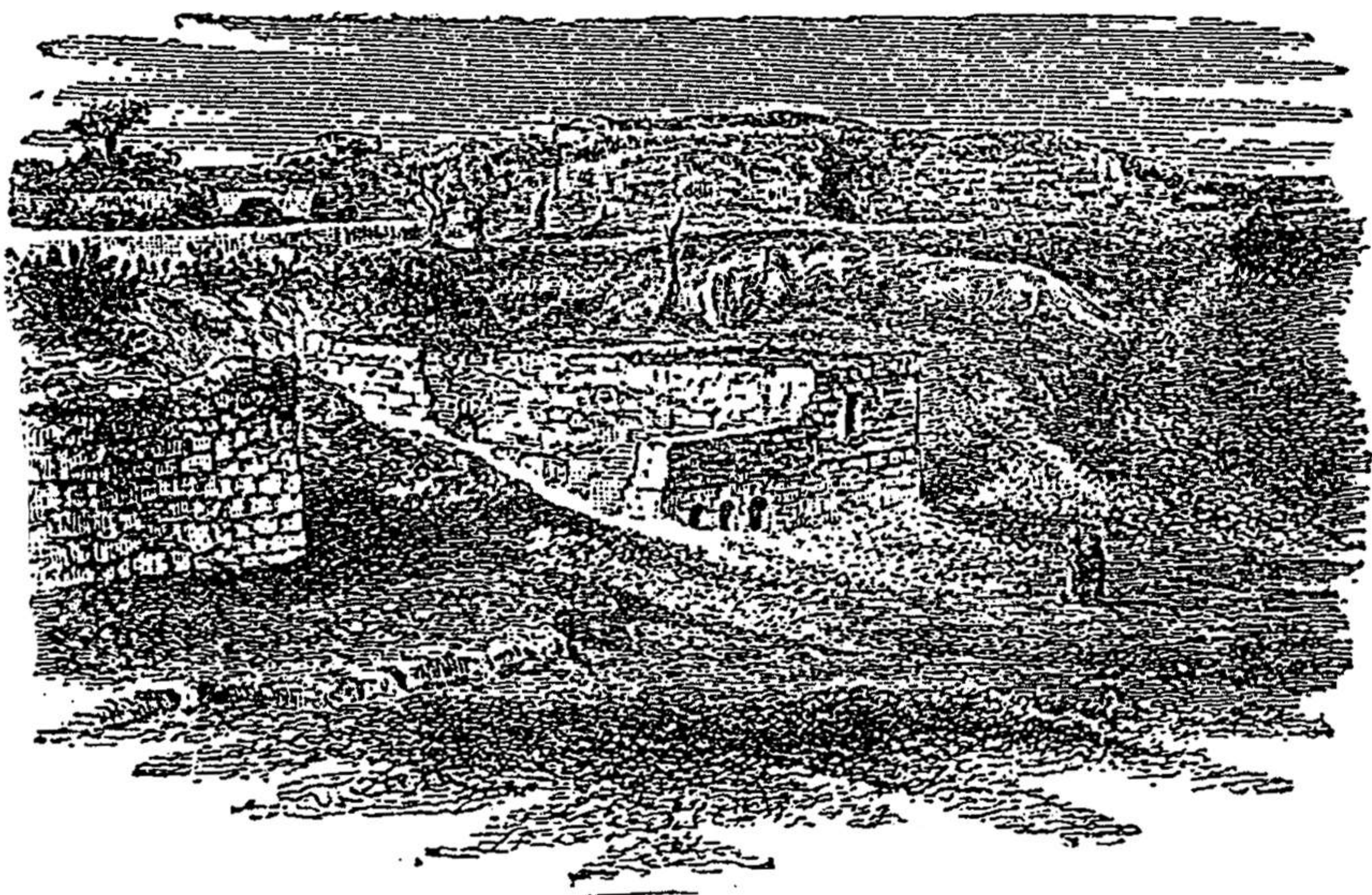
În turburare extremă, fixară ziua postului în luna a noua; tot poporul a fost chemat la Ierusalim să se roage lui Dumnezeu pentru abaterea primejdiei ce amenința. Cu toată corupția idolatră, poporul totuși la extrema primejdie își puse nădejdea în Iehova, nădăjduind, că El îi va arăta apărare contra puternicului dușman. Poporul se afla în mare agitație, și în teamă pentru viitorul său, se îngrămădi în piața templului, ca și cum acolo ar fi putut găsi un refugiu sigur. Pelângă aceasta se aduse jertfe numeroase, mulți îmbrăcaseră haine grosiere de lână, își presuraseră capetele cu cenușă, ca și cum ar fi nădăjduit prin aceste semne de întristare să abată nenorocirea ce se apropia. Ieremia porunci credinciosului său ucenic Baruh să scrie acea cuvântare prorocască, în care el cu câțiva ani înainte de aceasta prezisese puterea nebiruită, care atuncea abea abea se zămislea, prorocind, că toate popoarele dinprejurul Iudeii și înseși ea vor fi supuse jugului acelia. Când Baruh a introdus această prorocie în carte, Ieremia îi porunci să citească deschis conținutul cărții înaintea templului în prezența poporului adunat din capitală și din țară. De aicea poporul a trebuit să afle, că primejdia ce venea prorocul deja a prevăzut-o și a prevestit-o mai înainte. Ieremia nădăjduia prin aceasta să trezască în popor conștiința vinovăției sale și să-l facă să se adreseze din toată inima către Dumnezeu. Insuși prorocul nu se știe pentru ce n'a putut să pășască cu propoveduire, din care pricină l-a și înlocuit Baruh. Dar acesta din urmă la început nu s'a hotărât să pășască la acest lucru, temându-se de urmări rele pentru dânsul. Prin cuprinsul cuvântării, negreșit, el a trebuit să sfătuiască poporul adunat să se supună lui Nabuhodonosor, pecând poporul se adunase la templu, ca să se roage pentru izbăvirea de această nenorocire. În asemenea situație grea Baruh a exclamat: „Vai mie, căci Domnul a adăogat întristare peste durerea mea; eu am slăbit prin sfaturile mele și nu-mi găsesc liniște” (Ier. XLV, 3). La asta Ieremia răspunse lui Baruh pe fumătate cu reproș, pe jumătate duios: „Așa zice Domnul: iată ceeace Eu am zidit, voi dărâmați, ceeace am plantat, voi smulgeți toată țara aceasta. Iar tu ceri pentru tine lucru mare: nu cere”. Fiecare om în parte în timpul unor prefaceri așa de grele și de nenorociri trebuie să se

jertfească pe sine. Baruh înfine conveni și luă asupra sa însărcinarea dată lui. Și iată, în una din încăperile deschise, în curtea răsăriteană a templului el a citit poporului conținutul cărții. Mulți din cei prezenți deja și mai înainte au putut auzi această prevestire, dar ei atunci nu i-au dat atențiunea cuvenită sau au uitat. Acum însă, în vederea nenorocirii ce amenința, când oștirea lui Nabuhodonosor era deja nu departe de Ierusalim, cuprinsul cărții produse asupra tuturor o strașnică impresiune. Evenimentul, care acum cu sabia amenințătoare atârna desupra țării, fusese prevestit cu câțiva ani mai înainte de aceasta, anume, că regele Babilonului va veni în țară, și o va distruge, dacă nu va urma îndreptare; totodată robia a fost prezisă și contra acelor popoare, în ajutorul cărora nădăjduia Iuda. Toată adunarea poporului a fost uimită și zguduită. Un om tânăr, Miheia, fiul lui Ghemaria, alergă îndată din piață la principi, care se adunase în una din încăperile palatului, și le spuse de acea impresiune zguduitoare, care produce prorocia lui Ieremia asupra ascultătorilor, când el redete conținutul predicii, atunci i-a uimit și pe aristocrați. La adunare au luat parte mulți prinți și între ei Elisam, cronicarul oștirii, în încăperea căruia se adunase aristocrații; Ghemaria, tatăl lui Miheia, și Eliatan, fiul lui Ahbor, care, din porunca lui Ioachim, trăsese în judecată pe prorocul Urie din Egipt în Ierusalim. Toți rugară pe Baruh să citească încă odată în prezența lor adevărul confirmător a prezicerii lui Ieremia, care se coprindea în carte. Fiecare cuvânt al acestei cărți era ca o grea lovitură în inima lor și ei au fost cuprinși de groază. În urma acestora ei hotărâră să raporteze despre aceasta regelui, în nădejdea, că și el va fi deasemenea mișcat și zguduit, va renunța la orice împotrivire lui Nabuhodonosor, și poate, asemenea tatălui său Iosia, la citirea cărței legii, găsită atunci, se va pocăi și va păși la prefacerea religioasă-morală. Prinții în adevăr plecară la rege și-i făcură raport asupra tuturor celor petrecute. La început nădejdea lor pare că s'ar fi justificat, pentru că Ioachim porunci să aducă la sine cartea, ca să fie citită în prezența sa. Fiindcă timpul era destul de rece, regele ședea înaintea unui vas de încălzit, plin cu cărbuni aprinși, în mijlocul camerei, iar principii și nobilimea stăteau împrejurul lui. Cu atențiunea încordată ascultau ei cuvintele lui Ieremia din carte, pe care o citea un experient cititor legudie, fiul lui Natanie. Dar asupra inimii impetrite a regelui ceterirea prorociei nu produse nicio impresie. Ioachim porunci liniștit să se dea lui fiecare foaie aparte, pe măsură ce se citea, și le

arunca în cărbunii ce ardeau. Prinții priveau cu groază la asta, căci ei așteptase un efect binefăcător al citirii, și rugară pe rege să nu atragă soarta grozavă asupra poporului. Dar el nu întoarsă la asta nicio atenție și continuă să arunce foile în foc, până arse toată cartea. Indiferente la citire rămaseră și toate persoanele de aproape ale regelui, fiii regelui, care nu întoarse nicio atențiune asupra prevenirii. Ioachim le dete chiar ordin să găsească pe cel ce vestește asemenea nenorociri și pe ucenicul său, ca să-i lipsască de viață, cum a făcut asta cu prorocul Urie. Din fericire, nobilimea îngrozită se îngrijise mai înainte să ascundă pe Ieremia și Baruh în așa loc, unde nimeni nu i-a putut găsi, cum putură ei să scape de moarte ce-i amenințase. Atunci s'a rostit necredinciosului rege o nouă prorocie de către Ieremia, care i-a prezis,

Peștera lui Ieremia în Ierusalim.

că pentru asemenea nădăjduire în sine și necredință regele nu va trece personal tronul lui David fiului său, că trupul său va fi aruncat neîngropat în uliță, și numai după descompunere va fi îngropat cu „îngropare măgărească”, și nimenea nu va rosti după el obișnuitele vorbe: „Vai, Domnitorule! O, măriă ta!” Prezicerea aceasta curând s'a adevărit cu toată grozava ei exactitate.

Dar cu toate acestea aceea a fost ziua marei turburări în Ierusalim. Citirea cărții deși în parte își produse efectul său, și nu numai în popor, ci chiar și printre principi. Aceia, cari au fost convinși de prorocia lui Ieremia și se îngrijiră de mântuirea lor, se hotărâră să se supună lui Nabuhodonosor, și printre ei se afla deasemenea și cronicarul Elisam, care administra trebile militare. De oarece împreună cu el încă și alți mulți membri însemnați ai sfatului erau contra războiului, apoi Ioachim negreșit

nu l-a putut întreprinde, de oarece altminterlea se putea expune primejdiei și însuși tronul său. De aceea a încheiat pace cu Nabuhodonosor, oferî tributul ce i se impuse, făgădui să-i ofere armată și luă asupra sa toate îndatoririle, ce atuncea trebuia să le îplinească tributarul. Acesta a fost începutul tributului haldeian în Iudeea (anul 600 a. Hr.). Ieremia nu putea încă să părăsească ascunzătoarea sa, de oarece regele era încă extrem de dușmănos contra lui și putea să-și verse asupra lui toată furia sa. Prinții, care erau de partea lui, îl susțineau, și chiar cuceritorul babilonean, căruia i se făcuse cunoscut, că prorocul îi prevestise un viitor strălucit și îndemnase să-i fie de partea lui și atuncea, ca și mai în urmă, ar fi putut să-i ofere apărarea. Idolatria, adevărat, nu fu desființată, cum puteau mulți să nădăjduiască în urma acestui eveniment; a fost înlocuită numai o nebunie, dar și aceea numai pentru a o înlocui cu alta. A fost înlocuit numai cultul așa numitei „Împărătese a Cerului”, Neita egipteană. Înaintea ochilor despotului haldeian nu se putea suferi semnele externe ale devotamentului Iudeii către Egipt. Dar în locul acestui cult fu introdus cultul babilonean al stelelor, care să și săvârșă nu cu mai puțină râvnă fațarnică.

Ioachim totuși suporta cu neplăcere jugul babilonean și nu voi să înfrâneze mai mult pasiunea sa către autocrație. Vasalitatea haldeiană era vădit grea. Regele Egiptului negreșit nu lăsase diferite urmăriri, ca să îndemne pe Ioachim la decăderea dela Nabuhodonosor. Și iată când regele Feniciei Eovaal II refuză să se supună lui Nabuhodonosor (anul 598 a. Hr.) și întări orașul Tîr până întru atîta, încît putea să arate o îndelungată împotrivire, atunci pilda lui o urmă cu o neînțeleasă orbire și Ioachim; el deasemenea refuză tributul și intră în alianță cu Egiptul, și deasemenea și cu Fenicia. Cum a ajuns vestea despre asta la Nabuhodonosor, îndată acesta apără cu oștirile la porțile Ierusalimului, pe care înfricoșatul rege fără împotrivire le deschise înaintea înfricoșatului cuceritor, nădăjduind prin asta măcar în parte să potolească mânia lui. Dar cu toate acestea a trebuit să plătească un greu ștraf și mai trist ca orce, să vadă, cum cuceritorul babilonean luă cu sine toate vasele scumpe ale templului și le trimise la Babilon. Împreună cu asta cuceritorul luă în robie și câțiva tineri distinși în calitate de ostatici, presupunând în același timp să le dea cultură haldeiană și să facă din ei mai târziu slugi credincioase ale tronului. Printre acești tineri se afla Daniil cu trei prieteni ai săi: Anania, Azaria și Misail. soarta următoare a căroră i-a făcut vestiți în istorie.

Aceasta a fost așa numita primă robire, care se și consideră începutul robiei de 70 de ani babiloneană. Insuși Ioachim peste câțiva ani a perit de moarte batjocoritoare. Prin intrigile sale noi în folosul lui faraon el iarăși provocă mânia babilonenilor, care au luat Ierusalimul, puseră în lanțuri pe Ioachim, ca să-l trimită la Babilon, dar el fu curând ucis chiar în Ierusalim și trupul lui, după tradiția iudaică, a fost aruncat în uliță și abea mai târziu a fost dat unei îngropări de „măgar“.

În locul lui Ioachim se făcu rege fiul său, în vrâstă de optsprezece ani, Iehonia, sau, mai exact, mama lui Nehușta, fiica unui ierusalimean, care ținea frânele guvernului în mâinile sale. Iehonia continuă să se dedee visului irealizabil despre putința de a lucra contra lui Nabuhodonosor și a nu se supune lui. El continuă deasemenea toate urâciunile imorale și idolatre ale tatălui său. Dar orbirea lui și a mamei sale a putut să dureze numai puțină vreme. Nabuhodonosor în fine fu în stare să rupă o mare parte din armata, ce asedia Tirul, ca să o trimită contra Egiptului, care începuse să se poarte contra sa dușmănos. Această oștire haldeeană fără greutate cuceri toată țara până chiar la râul Egiptului (Rinocalura). Cu aceasta fu cucerită și aproape toată Iudeea inclusiv până la orașele din sud, care se împotriveau cuceritorului. Mulți iudei, răpiți cu acest prilej, au fost duși în robie. Cu toate acestea Iehonia continuă să se împotrivească, nădăduind să găsească apărare între puternicile ziduri ale Ierusalimului și conta în timpul asediului la ajutor din partea Egiptului, Nabuhodonosor deaceia trimise câteva regimente de ale sale, ca să asedieze Ierusalimul.

Ieremia, care se pare că în ultimii ani ai domniei lui Ioachim contenise de a proroci, din nou începu să prorocască bărbătește în timpul acestui asediu și încă cu așa libertate și îndrăzneală, care ne fac să presupunem, că el întru aceasta putea conta pe sprijinul unora din prinți și pe o parte de popor. Pentru a da o deosebită expresie cuvântului său, el se mai folosea pe un simbol vădit. El ascunse într-o crăpătură de stâncă la Eufrat o cingătoare de lână, pe care acum demult îl purtase pe trupul său, și după un timp oare care, când ea putrezi, a adus-o de acolo. Cu această cingătoare descompusă deja în mână el apărui înaintea poporului, și zise: „Așa voi eu nimici Eu trufia lui Iuda și marea trufie a Ierusalimului, zice Domnul. Acest netrebnic popor, care nu voeste să asculte cuvintele Mele, trăește după îndărătnicia inimii sale și umblă în urma altor Dumnezei, ca să le slujască

acelora și să se închine lor, va fi ca această cingătoare, care nu e bună de nimica. Căci precum cingătorea stă aproape de coapsele omului, așa Eu am apropiat de Mine toată casa lui Israel și toată casa lui Iuda, zice Domnul, ca ei să fie poporul Meu și slava, lauda și podoaba Mea; dar ei n'au ascultat. De aceea, așa grăește Domnul Dumnezeu lui Israel: fiecare burduf de vin se va umplea de vin. Ei îți vor zice: oare noi nu știm, că fiecare burduf de vin se va umplea de vin? Iar tu să le spui: așa zice Domnul: iată Eu voi umplea de vin până la îmbătare pe toți locuitorii acestei țări și pe regii, care șed pe tronul lui David, și pe preoți, și pe proroci, și pe toți locuitorii Ierusalimului, și-i voi zdrobi unul de altul, și părinții, și fiii împreună, zice Domnul, nu voi cruța, și nu voi milui, și nu voi jăli, ci-i voi pierde. Ascultați și luați aminte, nu fiți trufași, căci Domnul grăește. Dacă însă voi nu veți asculta acestea, atunci sufletul Meu în locuri tainice va deplânge mândria voastră și va plânge amar, și ochii Mei vor vărsa lacrimi, căci turma Domnului va fi dusă în robie. Spune regelui și reginei: smeriți-vă, ședeți mai jos, că a căzut de pe capul vostru cununa slavei voastre. Și dacă vei zice, fiica Sionului, în inima ta: pentru ce m'a ajuns pe mine aceasta? Află, că pentru mulțimea fărădelegilor tale. Poate oare etiopeanul să-și schimbe pielea sa și pantera petele sale? Așa și voi puteți oare să faceți cele bune, deprinși fiind să faceți rele? De aceea, îi voi vântura ca praful spulberat de vânt în pustiu" (Ier. XIII, 1—24). Ridicându-se până la patosul atingător în prorocia sa, Ieremia exclamă:

„Sui în Liban și strigă,
Și pe Vasan înalță glasul.
Și strigă din Avarim,
Că sunt sfărmași toți prietenii tăi.
Eu ți-am vorbit în timpul fericirii tale;
Iar tu ai zis: nu ascult!
Așa a fost purtarea ta,
Chiar din tinereța ta,
Că tu n'ai ascultat glasul Meu,
Pe toți păstorii tăi vântul îi va lua,
Și prietenii tăi vor merge în robie;
Și atuncea tu vei fi rușinat,
Și batjocorit pentru toate răutățile tale.

Cel ce trăești în Liban,
Și te încuibeazi în cedrii!
Cât de ticălos vei fi tu,

Captivii iudei (de pe un monument asiric)

Când te vor ajunge durerile,
 Ca durerile femeii ce naște!“
 (Ier. XXII, 20-23).

Și după aceea prorocul încheie prorocia sa prin o prezicere directă despre soarta lui Iehonia: „Viu sunt Eu, a zis Domnul: dacă Iehonia, fiul lui Ioachim, regele Iudeei, ar fi fost înel la mâna Mea cea dreaptă, apoi și de acolo Eu te voi smulge și te voi da în mâna celor ce caută sufletul tău, și în mâinile aceloră de care tu te temi, în mâna lui Nabuhodonosor, regelui Babilonului, în mâna haldeilor, și te voi arunca pe tine și pe mama ta, care te-a născut, în țară străină, unde nu v'ați născut, și acolo veți muri; și în țara, unde sufletul lor va dori să se întoarcă, acolo nu se va întoarce. O, țară, țară, țară! Ascultă dară cuvântul Domnului (Ier. XXII, 24-27).

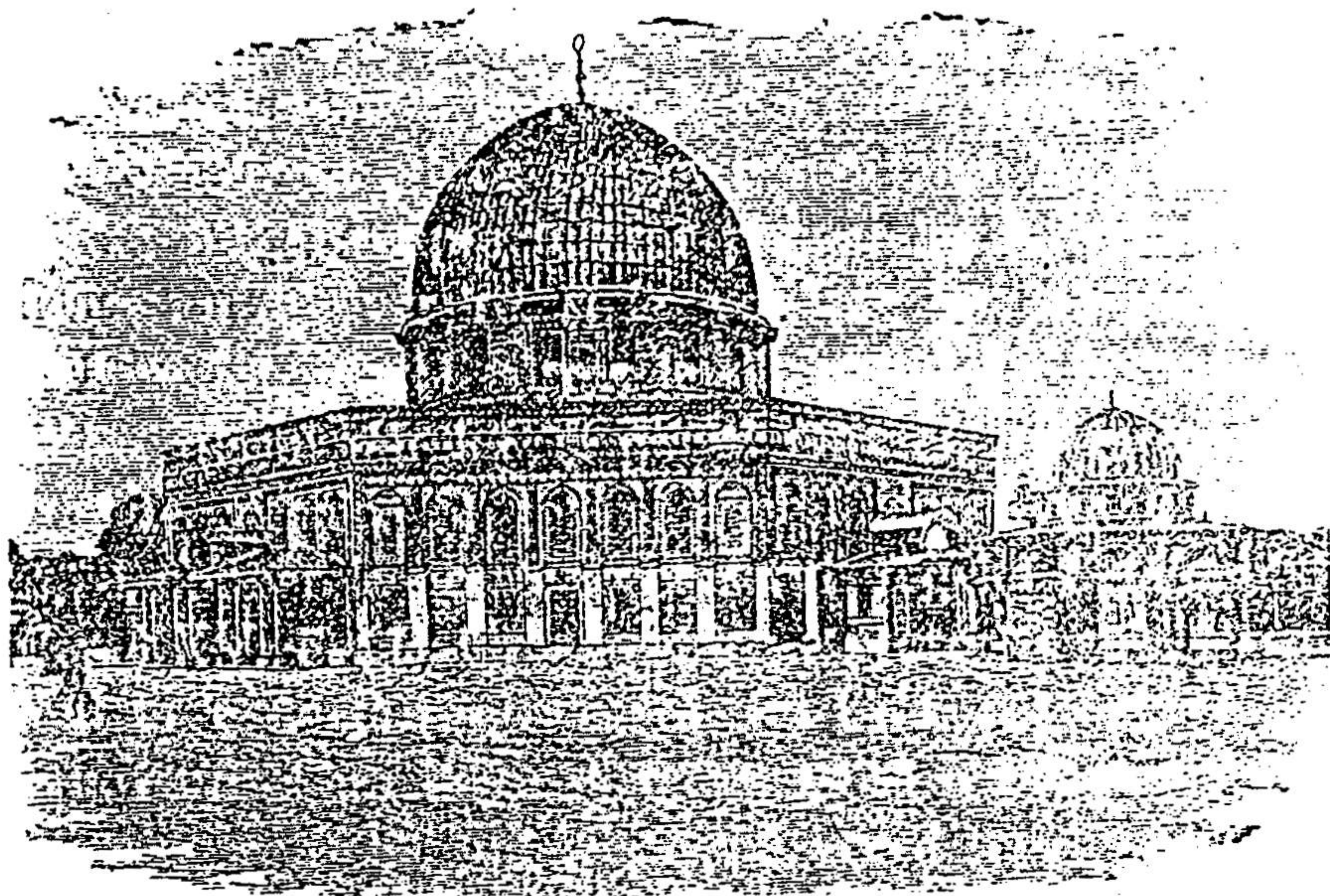
Lui Iehonia deja puțină vreme îi rămăsese pentru ca să cugete la îndreptare, pentru că necazul asedierei curând își făcu treaba lui. Aceste necazuri, negreșit, au fost încă și mai sporite prin lipsa de ploae. Iehonia a fost nevoit să între în tratative cu asediatorii pe chestia predării, cum veni în armata asediatorilor însuși Nabuhodonosor, care se hotărîse să o termine cu nesupunul regișor. Anume către dânsul se adresă atuncea nefericitul rege al Iudeei, împreună cu regina mamă și o mare suită, în scopul de a-l ruga pentru îndurare. Dar biruitorul nu era înclinat spre îndurare și propuse cele mai aspre pretențiuni. Iehonia a trebuit să părăsască tronul, și cu mama sa care-l întovărăși, cu femeile sale, cu surorile și cu eunucii a fost trimis în robie la Babilon. El a ocupat tronul lui David 100 de zile. Din partea lui Nabuhodonosor i s'a arătat încă milă, că a fost lăsat cu viață, și în genere n'a vărsat sânge. El putea să șteargă poporul iudeu de pe fața pământului sau să-l ducă tot în robie, dar în realitate el trimise în robie numai zece mii de ierusalimleni și i-a strămutat în Babilon, și printre ei erau șapte mii de soldați, două mii de persoane din diferite clase, printre care erau și membrii preoțimii lui Aaron, leviți și veniaminiți, cari în cea mai mare parte trăiau în capitală, și deasemenea o mie de meseriași, care știau să făurească arme militare și să facă forturi, cu un cuvânt populația cea mai bună și mai aleasă. Propriu din iudeii satelor el a dus în același timp în robia Babilonului numai 3023 de oameni. Pelângă aceasta Nabuhodonosor a ars tezaurile palatului și templului, și aceasta n'a fost un act oare care de

deosebită silnicie, ci a fost în totul conform cu dreptul războiului de atunci. Cu toate acestea el a lăsat în starea de mai înainte organizația socială, a cruțat orașul și zidurile, și n'a atins înseși templul. Primul cuceritor exterior al Ierusalimului, după o viață istorică a lui de aproape cinci sute de ani ai lui, se raporta către dânsul mult mai indulgent, decât mulți cuceritori din vremile mai de dincoace.

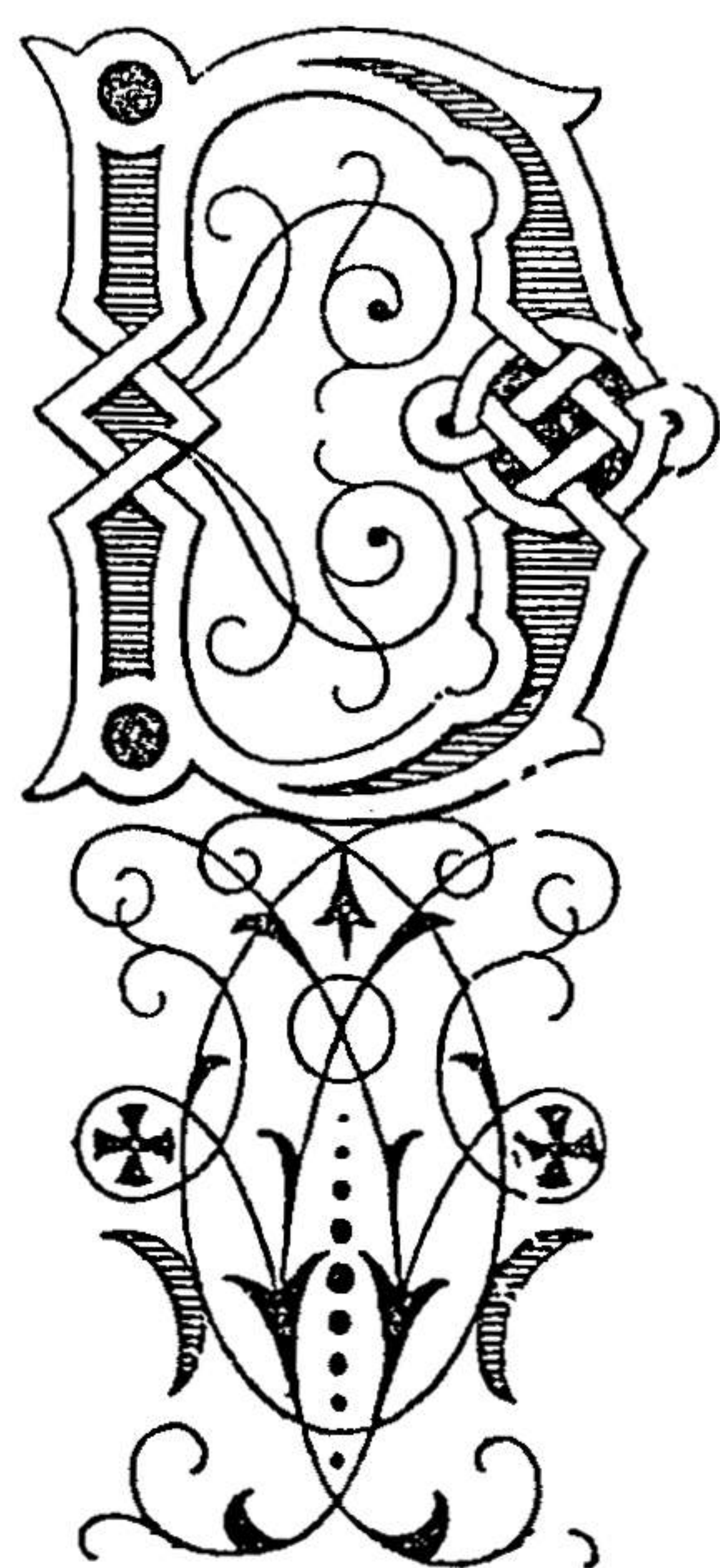

Mecetea lui Omar în locul vechiului templu al lui Solomon.

CAPITOLUL VIII

PEIREA REGATULUI IUDEU

upă ocuparea Ierusalimului de Nabuhodonosor și trimiterea celei mai bune populațiuni a lui în captivitatea babiloneană, în Iudeea a rămas numai populație săracă și calică. Acest eveniment propriu să și numește „marea captivitate”, dar cu aceasta nu s'a terminat în totul existența regatului Iudeei. Pentru cârmuirea resturilor lui, a fost pus de Nabugodonosor al treilea fiu al evlaviosului Iosia, Matteania, supranumit Sedechia. Acesta era om blând, nerăzboinic, cu un caracter cedător. Cuceritorul babilonean socoti să gasească într'însul amanetul acela, care nu-l va pune mai mult nici într'un fel de dificultăți. Dar pentru ca să

se asigure mai bine de credincioșia sa Nabuhodonosor închiă cu dânsul o alianță solemnă și luă dela dânsul jurământ de credință. Pământul Iudeei avea pentru dânsul o deosebită importanță în calitate de punct de veghe asupra Egiptului, cucerirea căruia continua să-l preocupe. Din această cauză a și trimis el

pe familiile cele mai nobile și pe prinții iudei în captivitate, ca nu cumva ei prin ideile lor libere să îndemne pe rege la întreprinderi războinice și la lepădarea de dânsul. Iudeia trebuia să alcătuiască un stat mic, slab, care trebuia să se bîzue numai pe dânsul și dela dânsul să-și tragă puterea sa. Din familiile nobile Nabuhodonosor a lăsat numai pe acelea, pe devotamentul cărora putea să se bîzue. Ele formau baza partidului haldeian, care prezentau deasemenea amanetul credincioșiei, și în capul lor stătea casa lui Safana, nepotul căruia, Godolia, fusese partizanul permanent al lui Nabuhodonosor. Prorocul Ieremia deși nu era direct partizanul haldeilor, totuși prezenta încă mai mult un amanet pentru raporturile bune către Babilonia, de oare ce el nu odată prezisese dominația ei peste popoară, ca o predestinație dumnezească. Se putea prevedea, că el va grăi poporului în acest sens și mai departe. Nabuhodonosor de aceea în vederea sa politică era favorabil nu numai continuării existenței statului iudeu, ci și dezvoltării și întăririi lui lăuntrice. El lăsa fortificațiile Ierusalimului neatînse, precum a lăsat nedistruse și alte orașe fortificate, ca Lahis, Aseh, etc. Trebuia numai să se asigure, ca Iudeea să se dedee la ideea irealizabilă de a-și restitui din nou independența, ci să se sprijine în totul pe Babilon. Ea trebuia, cum spunea figurat prorocul, să se asemene viței de vie cu coardele atârinate, deși ele trebuiau să crească, dar numai până la o anumită înălțime, și să nutrească rădăcinile sale din terenul comun cu al Babilonului.

Iudeea în modesta sa situație ar fi putut să existe încă mult timp. Din crudele lovituri ea curând s'ar fi putut îndrepta. Orcât de dureros ar fi fost pentru cei rămași trimiterea în robie a așa de multe familii nobile, floarea puterii armate a țării, atât capitala și în genere țara orcât de atînse ar fi fost de tristeță în urma acestei supunerii, totuși ei miraculos s'ar fi îndreptat din sguduitoră și curând iar ar fi ajuns la prosperitate. Ierusalimul chiar până la timpul cel mai de pe urmă s'a socotit oraș foarte populat și frumos, care se bucura de renumele de „cununa frumuseții“, „bucuria a tot pământul“, „ca regină între țări“ (Plâng. lui Ier. I, 1; IV, 12, etc.). În rînd cu palatul, zidit de Solomon și lărgit de Ioachim, erau încă vreo câteva clădiri frumoase ale aristocrației, zidite din lemn de cedru sau de ciparis. Templul, care în diferite timpuri a fost împodobit și lărgit cu curți complimentare, prezenta, din situația sa înaltă de pe muntele Moria, o priveliște fermecătoare. În genere, starea re-

regatului lui Iuda, cu toată situația sa tributară, era până întru atâta de satisfăcătoare, încât cu mai multă modestie, poporul ar fi putut să fie mulțumit cu soarta sa și să ducă o existență liniștită și pașnică. Dar, din nefericire, viciul moral până întru atâta distrusese organismul poporului iudeu, că el nu putu să reziste încercărilor timpului și se mișcă inevitabil spre descompunere. La asta a contribuit atât aristocrații ce anturau curtea, care neconținut se dădeau la intrigă josnice la curte, cât și însuși regele, care, cedând influenței când a unora, când a altora din partide, firește n'a putut să ducă cu mână tare mica corabie a statului său. Aceasta cu deosebită putere s'a manifestat în timpul lui Sedechia, de oare ce acest tânăr rege era om de o neputință cu totul ne-regală și de o rară moleciune, din care cauză el nici n'a fost în stare să acționeze contra intrigilor aristocraților săi. El era om cu bune intențiuni, în aparență nu prea devotat idolatriei, ba chiar era mâhnit de descompunerea morală, când i se raporta despre asta, și era gata să asculte predicile prorocilor. Dar el nu poseda destulă putere, ca să se opună lumii înalte și poznelor ei. Sedechia avea se pare intenția să păzască jurământul dat lui Nabuhodonosor și să păstreze fidelitatea sa față de dânsul, dar el nu poseda destulă putere de voință, ca să stăruie în hotărârea sa. La spatele lui neconținut se țeseau planuri de răzvrătire, despre care el în viața sa închisă în palatul său, nu afla la vreme, și când afla, nu mai putea acționa contra lor. Această slăbiciune din partea regelui și îndrăsneala nebună din partea nobilimii ducea repede regatul Iudeei la peirea totală. În timpul imediat după izgonirea regelui Iehonia și a multe mii de bătrâni sfetnici cu familiile lor, puternicia primejdioasă a haldeilor, încercată de Iudeea, nu admitea și nu îngăduia nici o idee serioasă de a lepăda vasalitatea față de Babilonia. Prin necesitate a trebuit să se împace cu ceea ce era imposibil de înlăturat, cu atât mai mult, că din timpul morții lui Iosia poporul deja se deprinsese cu jugul străin. În urma acestora, în primii trei sau patru ani de domnie a lui Sedechia, nu s'a schimbat nimica în starea poporului. Idolatria, nedreptatea, împilarea săracilor de către cei bogați, — toate acestea continuară a rămâne cum fusese și sub Ioachim; continuă numai prigoana contra prorocilor, de oarece Sedechia era un cărmuitor mai domol decât fratele său Ioachim, și în fundul inimii sale credea în prorociile lui Ieremia, care nu contenea să vestească împăcarea cu tributul haldeian și a nu face nici un fel de încercări de răscoală.

Dar oamenii influenți de la curte nu se mulțameau cu asemenea stare modestă și continuară o luptă ascunsă, încetul cu încetul atraseră și poporul într'o groaznică prăpastie. Ei fură cu prinși de o adevărată nebunie oarbă. Din diferite părți regelui i se făcură aluziuni despre puțința de a se despărți de Nabuhodonosor. Mai întâiu de toate, se prezentă puțința de a se baza pe Egipt, care din partea sa propunea făgăduințe strălucite pentru alianță, deși rar când și-au ținut cuvântul. Pentru Iudeea, după cum expresiv vorbea prorocul, Egiptul prezenta o trestie frântă, pe care, dacă o iai în mână, pârâe și cu frânturile ei îți înțapă mâna, iar dacă te sprijini într'însa atunci se rupe și te duce la cădere (Iezec. XXIX, 7). În Egipt în vremea aceea domnea Psammetih II, fiul faraonului Necho (anii 595-590). Obținând o biruință asupra Etiopiei și lărgindu-și hotarele Egiptului, spre sud, el fu atras de un plan îndrăzneț să-și întindă stăpânirea sa asupra țărilor Eufratului. Spre acest scop înduplecă el și statele vecine, și între altele Iudeea. El propuse lui Sedechia ca pentru cavalerie și ajutor militar, numai dacă el se învoiește să se despartă de Nabuhodonosor. În urma acestora, în Ierusalim printre nobilime se formă un partid egiptean, care tindea la lepădarea de Babilon. Negreșit fățiș el nu putea să declare înclinațiunea sa spre Egipt. Dar despre aceasta el dădu a înțelege primirea cultului egiptean al animalelor. Fiul lui Safan, Iezanie, cu alte șaptezeci de persoane au desenat pe unul din palatele templului, în una din încăperile minunat împodobite cu mozaic, chipul animalelor cinstite în Egipt și le aduse tămădere. Chiar unii membrii ai preoției lui Aaron până întru atâta s'au înjosit și s'au dedat la asemenea nebunie, încât s'au alăturat la acest partid. Pe de altă parte, se alătură la Iudeea și regele Etvaal al Tirului, care o îndemnase și cu alți regi vecini la război contra lui Nabuhodonosor. Regele Babilonului tot continuă să asedieze Tirul insular, unde fugise regele și floarea poporului cu comorile sale, adunate din toate marginile lumii. El îl strâmtoră până întru atâta, încât, izolat cu totul de continent, el trebuia să se aprovizioneze cu provizie și arme din Cipru. Răscoala generală deci era pentru Etvaal extrem de dorită; ea ar fi putut să constrângă pe Nabuhodonosor să ridice puterile sale dela asediul Tirului, sau cel puțin să slăbească blocada sa. De aceea el luă toate măsurile, ca să îndemne Iudeea ca să se despartă de Babilon. Prinții Edomului, Moabului, Amanului deja erau înduplecați la acest lucru. Rămăsese numai să înduplece la alianța contra Babilonului și pe re-

gele Sedechia. La separarea de Babilon Iudeea era îndemnată și din o a treia parte, anume și din partea celor duși în robie din Iudeea, care prin mijlocirea scrisorilor și trimiși speciali se aflau în contact permanent cu patria lor. Ei îndemnau la război, de oare ce nutrea nădejdea irealizabilă, că armata lui Nabuhodonosor va suferi înfrângere și ei, prin un mijloc sau altul, își vor dobîndi libertatea și vor căpăta puțința să se întoarcă în patrie. Captivii iudei acolo în străinătate intrigau și contra lui Sedechia, de oare ce în planul lor irealizabil li se purta pe dinainte chiar ideea să restabilească în locul lui Sedechia pe detronatul rege Iehonia (Ier. XXVIII, 4). Nu se știe, după a cui inspirație, dar în tot cazul fără îndoială, că prorocii mincinoși și diferiți visători, vrăjitori și cititori în stele în cor, ca după comandă, începură să propoveduiască pe piețele Ierusalimului și în templu: „să nu slujiți regelui Babilonului“, „iată curînd vor fi întorși din Babilon vasele casei Domnului“ (Ier. XXVII, 9, 16). Tot o asemenea îndemnare era și printre captivii din Babilon, și printre dînșii deasemenea apăsură proroci mincinoși, care propoveduiau despre întoarcere și libertate, despre pace și fericire pentru Ierusalim (Ier. XXIX, 8, 15; Iezec. XIII, 1). Ei proclamau toate acestea chiar în ochii lui Nabuhodonosor, și sunt cunoscuți trei proroci de aceștia: Ahab, fiul lui Colei, Sedechia, fiul lui Maaseia, și Șemaia Nehelamiteanul. Despre caracterul acestor „proroci“ se poate judeca deja după aceea, că despre primii doi din ei, se povestea, că ei se ocupau cu desfrăul cu femeile răritate. Șemaia a fost premergătorul acelor oameni fără conștiință, care, cerînd pentru ei libertate deplină în cuvînt, în același timp erau așa de intoleranți pentru cei de altă părere de cât ei, încât tîneau să-i constrîngă să tacă cu ajutorul temniței și morții (Ier. XXIX, 24). În anul al patrulea al domniei lui Sedechia au sosit în același timp la Ierusalim solii din diferite țări în scopul de a îndemna pe Sedechia să se despartă de Nabuhodonosor, anume solii dela Egipt, Moab, Amon, Tir și Sidon; ei își epuizară toată iscusința oratorică și prezentară tot felul de făgăduințe și de planuri, numai ca să înduplece a trece de partea lor pe regele șovăelnic. Iudeea, spuneau ei lingusitor, trebuie să se mîndrească cu aceea, că concursul ei îl doresc atâtea popoară; ea ar putea deveni punctul central, de care ar atârna întregul mers al evenimentelor politice. Ce răspuns a dat Sedechia solilor, nu se știe. Față cu slabul său caracter, el te miră de a putut ajunge la o hotărâre determinată. Pe de o parte, îi surâdea speranța independenței, iar pe de alta

il chinuia frica urmărilor, cărora s'ar expune pe sine, dacă mânia puternicului rege al Babilonului va fi stârnită contra sa. Dar prinții iudei, care continuau să se dedee visurilor irealizabile, prezentară solilor asigurarea satisfăcătoare, că ei vor îndupleca sau vor convinge pe slabul rege la alianța comună contra lui Nabuhodonosor.

Dar ce dădea regișorilor de nimica a Edomului, Moabului și Amonului, pe care Nabuhodonosor le putea strivi numai cu o lovitură de picior, îndrăsneala de a urzi contra lui așa de des intrigi, și regelui Sedechia și sfetnicilor lui îndrăsneala de a primi pe trimișii acestor regi, și a discuta cu dâșii puțința unor acțiuni dușmănoase contra puternicului monarh? Ce dădea deasemenea robilor Babilonului curajul, ca într-o câțva chiar sub ochii înseși ai lui Nabuhodonosor, să propoveduiască răscoala contra lui și să prezică căderea puterniciei sale? Pe ce se întemeia zadarnica lor nădejde? Se poate crede, că Nabuhodonosor în acel timp, când o parte din armata sa era ocupată cu asediul Tîrului insular, era nevoit să ducă un războiu serios contra elamitelor. Acest popor, fiind extraordinar de războinic și experimentat în mănuierea armelor, după despărțirea de Asiria între Midia și Babilon, trecu la acest din urmă. Dar stăpânirea asupra lor a fost numai aparentă, de oarece în realitate ei nu fuseseră deplin supuși. Ei neconștient se luptau pentru sălbateca lor dorință de libertate și fiecărui cuceritor i-au opus o îndărătică împotrivire. Pentru a zdrobi această insubordonare, Nabuhodonosor se pare că în acest timp începuse acțiunea sa războinică contra Elamului și, poate, suferise unele înfrângeri. Afară de asta murise și puternicul rege Chiacsar mîdeanul, fiica căruia era măritată cu Nabuhodonosor. Cu succesul lui, Astiag, regele Babilonului nu se mai afla în raporturi prietenești. Mai mult încă, el chiar scăpase de incursiunea mîdenilor în țara sa și porunci să tragă un puternic zid, înalt de o sută picioare și 20 de picioare grosime, între Eufrat și Tigru, așa numitul zid mîdean, lung de șapte kilometrii, ca să prevină incursiunea dușmănoasă a mîdenilor ¹⁾. Această încurcată situație, în care se afla Nabuhodonosor în anul al doisprezecelea al domniei lui, a și dat micilor regi îndrăsneala să se ocupe cu intriga, să șoptească captivilor iudei din Babilon visul nebun despre curândă lor liberare, iar persoanelor influente din Ierusalim, care

1) Duncker a arătat cu probabilitate, că construirea zidului mîdean, care prin legendă se atribuia Samiramidei, adică Nitocrisei, femeia lui Nabuhodonosor, se raportează către timpul lui Nabuhodonosor.

primeau știri despre toate evenimentele prin acești captivi, nădejdea de a scutura jugul babilonean, și în fine împreună cu prorocii mincinoși și diferiți gâcitori să nutrească visul, că foarte curând va conțeni robia Iudeei.

Contra acestei nebunii păși adevăratul patriot al poporului său, prorocul Ieremia, deși pentru asta se cerea nu puțină bărbăție. Pentru spiritul său prorocesc era limpede, că Nabuhodonosor e chemat neînvins să săvârșască mișcarea sa biruitoare și să supună sceptrului său mulțime de popoară. Deaceea, el preveni pe regele Sedechia, poporul și preoții să nu cedeze aiurărilor amăgitoare, de a nu se împăca cu situația de tributari ai Babilonului, de oare ce altminterlea ei vor fi striviți de puternicul cuceritor. Pentru a da o deosebită expresivitate cuvintelor sale, el și-a pus la gât un jug de lemn, apăru înaintea solilor, străini și în numele lui Dumnezeu le declară, că Acela, Care a făcut pământul cu toată deplinătatea lui, îl pune la dispoziția aceluia, care e chemat de Dânsul, și că El da lui Nabuhodonosor putere să-și supue toate aceste țări. În urma acestora ei trebuie să-și plece de bună voie grumazul lor sub jugul lui; altminterlea îi va ajunge marea nenorocire a războiului, a foametei și a ciumei. Poporului iudeu cu deplină încredințare îi vesti, că nu numai nu se va împlini nădejdea lui în reîntoarcerea vaselor templului duse la Babilon, dar tot acolo vor fi duse și mărețele coloane, marea de aramă și căruțele de apă (Ier. XXVII). Când el cu jugul la gât propovedui astfel poporului, se apropiă unul din prorocii mincinoși Anania, fiul lui Azur din Gavaon, sfărma jugul lui și lingușind pasiunile lui, vorbi fals în numele Domnului: „Voi sfărma jugul regelui Babilonului. Peste doi ani voi întoarce locului acestuia toate vasele casei Domnului, pe care Nabuhodonosor, regele Babilonului, le-a luat din casa aceasta și le-a dus la Babilon”. Însuși Ieremia^a fost uimit de neașteptata apariție a acestui proroc mincinos și a zis: „Așa să fie? Să facă aceasta Domnul? Să îplinească Domnul cuvântul tău, pe care l-ai rostit cu privire la întoarcerea vaselor casei Domnului și a tuturor robilor la locul acesta”. Dar imediat după aceea spiritului lui i se descoperi, ca să spună, că în locul jugului de lemn Nabuhodonosor va pune jug de fer la gâtul tuturor popoarelor, care se vor apuca să se împotrivescă lui. Lui Anania el îi prevesti peire apropiată, de oare ce el a voit să înșele poporul prin prorocii mincinoase ca din partea Domnului. Și în adevăr, n'au trecut nici două luni, și Anania a murit (Ier. XXIII, 15—17). Ieremia

crezu de datoria sa de proroc să dea o prevenire și nebuneștilor proroci mincinoși, precum și captivilor din Babilon. El le trimisă o epistolă de următorul conținut: „Așa zice Domnul, Savaot, Dumnezeul lui Israil, tuturor captivilor, pe care Eu i-am strămutat din Iudeea și din Ierusalim la Babilon: zidiți case și trăiți în ele, plantați livezi și mâncați roadele lor. Luați-vă femei și nașteți fii și fiice; și fiilor voștri luați-le femei, și fiicele voastre măritați-le, ca ele să nască fii și fiice, și vă înmulțiți acolo și nu vă imputați. Ingrijiți-vă de prosperitatea orașului, în care Eu v'am strămutat și vă rugați pentru el Domnului; căci în prosperitatea lui

Orbirea captivilor iudei (de pe un monument asirian)

și voi veți avea pace. Căci așa zice Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israil; să nu vă amăgească prorocii voștri, care se află printre voi, și gâcitorii voștri; și nu ascultați de visele voastre, pe care le visați. Vă prorocesc minciuni aceia vouă în numele meu. Eu nu i-am trimis, zice Domnul. Căci așa zice Domnul: Când veți împlini în Babilon șaptezeci de ani, atunci Eu am să vă cercetez și am să împlinesc cuvân-

tul cel bun al Meu pentru voi, ca să vă întorc la locul acesta" (Ier. XXIX, 1--10). Iar prorocilor celor mincinoși, Ahab și Sedechia, el le prezice, că regele Babilonului îi va da morții prin foc, și că numele lor vor deveni blestăm printre captivi. Scrisoarea sa Ieremia o încredință la doi trimiși, pe care regele Sedechia îi trimise la Nabuhodonosor, probabil cu daruri, ca dovadă a credincioșiei sale, El, de bună samă consideră necesar să aducă la cunoștința regelui Babilonului, că el nutrește credincioșie în supunerea sa, și nu ia parte în alianța diferiților principii contra stăpânirii lui.

Nu cumva cuvintele înflăcărâte ale lui Ieremia au reținut pe Sedechia de la acel pas, care l-ar fi expus la o mare primejdie? Sau poate înseși consilierii găsiră situația îndoelnică, de oare ce se produsese poate vreun eveniment nou. În tot cazul Sedechia rămase credincios jurământului său, și Iudea încă vreo doi ani (593-591) se bucură de o pace suportabilă. Dar aceia, care conta pe schimbarea situației, erau nemulțamiți și voiau să-și răzbune pe Ieremia. Spre derâdere ei adesa îl întrebau: „Ce sarcină e dela Domnul?" Jucându-se cu cuvintele, el le răspundea: „Ce sarcină? Eu vă voi părăsi, zice Domnul" (Ier. XXIII, 35). Printre captivi în Babilon deasemenea se ducea o agitație dușmănoasă

contra lui Ieremia. Unul din conducătorii poporului, Semaia, nehelamiteanul, îl acuza printr'o scrisoare, că el proceda ca trădător, sfătuind pe captivi, să se aranjeze pentru mult timp în Babilon. Semaia după aceea făcu preotului Sofonia, supraveghetorul peste templu, reproșuri amară pentru că el se raporta așa de prevenitor către proroc. În îndatorirea lui era să ia cuvenitele măsuri contra lui Ieremia, precum și contra tuturor prorocilor celor de o părere cu dânsul; ca să-i tragă în judecată și chiar să-i expună la torturi. Cei nemulțumiți dintre captivi obținură nici mai mult nici mai puțin, decât se despartă Iudeea de Nabuhodonosor, și ar fi vrut să înăbușe orice glas, care ar fi muștrat tare nebunia unui asemenea plan. Cu acești răsvrățiți din Babilon în deplină înțelegere se aflau și răzvrățiții din Ierusalim. Prorocii mincinoși neconținut exclamau: „Eu am avut vedenie“, și povesteau visele lor despre marea fericire, ce așteaptă Iudeea, numai dacă ea se va hotărâ se arunce de pe sine jugul babilonean. În această turburare ce amețea capetele, la glasul lui Ieremia se da tot mai puțină atențiune. El se putea deda numai la tânguiri și exclama cu ocaziunea acestor prorocii mincinoase: „Inima mea este cu totul sfâșiată, toate oasele mele se cutremură. Eu ca bețivul, ca omul biruit de vin pentru Domnul și pentru cuvintele Lui sfinte“ (Ier. XXIII, 9). În mijlocul acestor glasuri nebune din lăuntru, înaintea acestui asalt de dinafară din partea Egiptului și a țărilor vecine, precum și înaintea nebuniei ambițioșilor aristocrați ai Iudeei, nu fu în stare să reziste slabul Sedechia. El și-a îngăduit să se lese atras de acest curent periculos, refuză lui Nabuhodonosor tributul, și nedând atențiune jurământului său, rupse raportul de tributară a Iudeei față de Babilon, în anul 591 a. Hr.

Așa a fost aruncat sorțul, care trebuia să hotărască tot viitorul poporului iudeu. Vina acestui pas nebunesc nu se poate arunca întreagă asupra curții sau asupra partidului războinic egiptean. Spiritul atracțiunei nebunești în fine cuprinse și o mare parte de popor, cel puțin în capitală. Ieremia, cu presimțirile sale negre și cu prorociile sale relativ de rezultatul acestui pas, stătea cu totul la o parte. Chiar și cei de un gând cu dânsul, partizanii credincioși ai lui Iehova, se țineau tare de cumpătare, că Ierusalimul, orașul lui Dumnezeu, și templul nu poate peri, că vrășmașul, orcât de numeroasă ar fi oastea lui, nu va fi în stare să le biruiască. Chiar țările vecine considerau, se pare, Ierusalimul asigurat contra nenorocirilor militare și contra distrugerii

„Nu credeau regii pământului și toți cei ce trăiau în lume, ca vrășmașul și neprietenul să intre pe porțile Ierusalimului” (Plâng. Ier. IV, 12). Capitala Iudeei, în cursul celor cinci sute de ani ai existenței sale, deși a fost supusă la cucerire de către dușman, ca de exemplu de Susachim, totuși neconținut a rămas nevătămată. Acest fapt putea servi pentru locuitorii ei drept semn al indistrugibilității ei. Afară de aceasta, mulți proroci o lăudau ca oraș sfânt de refugiu, care putea da locuitorilor săi sprijin și apărare sub aripile sale materiale în orice nenorocire. Prorocul Ioil, care a vestit înfricoșata zi a Domnului pentru păcătoși și nelegiuți, a făgăduit, că „tot cel ce va chema numele Domnului, se va mântui; căci pe muntele Sionului și în Ierusalim va fi mântuire, cum a spus Domnul, și pentru ceilalți, care vor chema pe Domnul (Ioil, II, 32). Și prorocul Isaia, a exprimat aceeași făgăduință, zicând, că atunci când Domnul va spăla întinăciunile fiicei Sionului, atunci peste toate lucrurile sfinte cinstite ale sfintei cetăți va fi acoperământ: „și va fi cort pentru umbră ziua de arșiță, și pentru adăpost și apărare de vreme rea și foc (Is. IV, 4, 6). În vederea tuturor acestora nu-i de mirare, că partidul războinic se afla în dispoziție tare curajoasă, și era încredințat, că despărțirea de Nabuhodonosor nu va atrage după sine nici un fel de nenorociri. Iazania, Faltie și alți prinți ai poporului, care tindeu la despărțire, spuneau sigur și tăios: „încă nu-i aproape și vom construi case; el (orașul) este cazan, iar noi carne”, care nu se pot separa unul de alta (Is. IV, 4, 6). Negreșit, conducătorii poporului în asemenea cazuri nu perdeau din vedere nici pregătirile militare, se sileau să dea zidurilor Ierusalimului o mare putere pentru rezistență, să adune mijloace de războiu și să-l aprovizioneze cu rezervele necesare. Și în realitate toate acestea erau făcute în așa proporție, încât orașul putea să susțină cea mai îndârjită năvală a dușmanului în curs de un an și jumătate. Dar nădejdea principală locuitorii o puneau în invincibilitatea duhovnicească a orașului, în mântuirea miraculoasă a lui. Rolurile acum se schimbaseră. În timpul lui Isaia, în timpul asediului lui Senaherim, prorocul anume arăta poporului apărarea duhovnicească, și poporul puțin se încredea în ea. Acum, din contră, alt mare proroc distruse visul, cum că poporul ar putea găsi mântuire mulțămăită templului, Dar glasul lui Ieremia în timpul pregătirii de războiu era ascultat încă și mai puțin. Evenimentele următoare, se păreau că au adevărit făgăduințele amăgitoare ale diferiților prezicători și visători. Nabuhodonosor nu a trimis imediat armatele sale, ca să pedepsească pe Sedechia pentru trădare

și răzvrătire, și să dărâme Ierusalimul. A trecut mai bine de un an înainte ca el să pășască la expediția militară, și după aceea iar a trecut încă un an întreg înainte ca el să se hotărască în fine să atace Ierusalimul.

Ce a putut fi pricina unei asemenea întârzieri? Precis în această privință nu se știe nimic; dar cu probabilitate se poate crede, că Iudeea nu stătea singuratecă, de oare ce popoarele vecine, care trimisese soli la Ierusalim, intrase în alianță cu Iudeea contra lui Nabuhodonosor. Baalis, regele amoniților, se puse hotărât în raporturi dușmănoase cu Babilonul. Tirul, care fără îndoială aparținea aceluiași alianțe, fără vre un impuls deosebit, deși nu putea face, mult, de oare ce insula lui principală tot se mai afla asediată, totuși putea da bani aliaților pentru nevoile războiului. De partea Iudeei după aceea trecuse deasemenea Idumeea și Filistia. Dar în capul tuturor la dușmănia contra Babilonului aștia Egiptul, care făgăduise Iudeei și popoarelor vecine ajutor militar contra lui. Lui Psametih II îi urmase fiul său Apries¹⁾, care fu rege întreprinzător și conduse țara multă vreme (590-571). El făgăduise regelui Sedechia nu numai oștiri în ajutor și cai, dar și însuși pași cu o mare oștire, ca să izgonească pe haldei din Iudeea (Iezec. XVII, 15; Ier. XXXVII, 5). Sedechia se alipise strâns de Apries și-și pusese într'însul toată nădejdea sa. În asemenea împrejurări, în vederea puternicei alianțe de apărare a popoarelor dela Liban până la hotarele Egiptului de o parte și de alta a Iordanului, lui Nabuhodonosor fără îndoială nu i se păru lucru ușor de a pedepsi trădarea lui Sedechia prin o iute expediție militară. El a trebuit la început să pregătească o oștire bine exercitată cu arme de asediere, și pentru asta s'a cerut vreme. Din această pricină locuitorii Iudeii, și în deosebi locuitorii capitalei au trebuit să se dedea tot mai mult iluziei că mânia lui Nabuhodonosor nu-i va atinge pe dânsii. Prorocii, care prevestise nepedepsirea trădării, se părea că au dreptate, muștrând prorociile lui Ieremia. Chiar aceia, cari erau puternic încrezător în el, se mângâiau cu aceea, că amenințările proclamate de dânsul nu se vor săvârși în timpul lor. În Iudeea se formase chiar proverbe deosebite, care circulau în popor. Unii vorbeau: „vor trece multe zile, și fiecare vedenie prorocească va dispărea”; alții le urmau, zicând: „vedenia prorocească, pe care a văzut-o el, se va împlini după multe zile, că el prorocește despre timpuri depărtate” (Iezec. XII, 22, 27).

1) Sau după altă lectură Hofra, Uafraș.

Dar toate aceste iluziuni au trebuit să se risipească curând în fața asprei realități. În fine veni și ceasul cu adevărat groaznic pentru poporul iudeu și pentru capitala lui. Nabuhodonosor, care întârziește câțva timp, din pricinile arătate, acum pleacă în expediție cu o mare armată, ca să pedepsească popoarele răsvărite, ca pe niște sclavi răsvăriți. El sosi în părțile Libanului și ale Iordanului și acolo hotără prin sorți, contra cărei țări să deschidă el mai întâi acțiunea războinică: contra lui Amon oare, sau contra Iudeei? El slobozi din arc două săgeți cu inscripția numelor acestor țări, întrebă pe zeii săi de casă și porunci să se facă găcitură după interiorul animalelor jertfite. Dar el nu avu nevoie să facă mari pregătiri. Națiunile vecine, care îndemneau la răsvărire sub influența de dinafară, Amon, Moab și Edom, deja numai la auzirea de apropierea lui Nabuhodonosor, perdură orce curaj și se smeriră în fața lui. Edomiții erau situați cei mai aproape de Iudeea, ca să-și șteargă vina, se puse chiar în raporturi de dușmănie cu fosta lor aliată. Tirul, care însuși se afla în raporturi de strâmtorare, nu putea da nici un ajutor. Astfel Iudeei nu-i rămăsese decât să se bîzue numai pe ajutorul Egiptului. Dar și acesta din urmă întârziă să facă vreo împotrivire năvălitorului din răsărit. Deaceia lui Nabuhodonosor nu-i fu greu să se răfuiească cu Iudeea și el repede luă multe orașe întărite, numai în sud vest i se opuse o împotrivire mai mare din partea orașelor Lahis și Azee (Ier. XXXIV, 7). Dar oștile babilonene, lăsându-l în pace, plecă direct spre Ierusalim, la care a și sosit la zece a lunii a zecea. Capitala iudaică era puternic întărită și aprovizionată cu toate cele necesare și cu apă până întru atâta, încât putea să suporte o îndelungată asediere. Dar sătenii de prin prejur, la apropierea dușmanului, fugiră în oraș cu copiii și cu turmele și se iviră nevoi neprevăzute. Deasemenea rehaviții, cu căpetenia lor, anume Iazania, descendenții acelui Ionadav, care a introdus în neamul său felul de traiu mazoreu, deasemenea căută refugiu în Ierusalim (Ier. XXXV, 2). De oare ce Sedechia sau curtezanii săi și nobilii răspunseseră la cerințele lui Nabuhodonosor de a se preda printr'un hotărât „nu”, de aceea regele Babilonului păși la o asediere regulată. După normele vechi ale asediului, împrejurul zidurilor Ierusalimului au fost înălțate osebite diguri, ca cu ajutorul lor să ajungă la înălțimea zidurilor; au fost construite turnuri de asediu, ca soldații sub adăpostul lor să poată arunca în oraș săgeți; au fost aduse spărgătoare de ziduri, ca prin ajutorul unor pietre grele să spargă zidul și să facă într'insu

spărturi. Locuitorii Ierusalimului se apărau totuși bărbătește și asediul, cu mici întreruperi, se prelungi aproape timp de un an și jumătate. Conducător al puterilor de apărare ale iudeilor era un eunuc, care se afla în slujba regelui Sedechia. Insuși regele juca numai un rol de suferind, de oarece el nu era nici comandant, nici în genere conducător al întregii mișcări. Lipsa sa de ajutor și slăbiciunea sa se vădiră în totul mai ales în această vreme de primejdie. Dacă toate cele ce s'au petrecut în Iudeea și în Ierusalim, din timpul domniei lui Ioachim sămănau cu o comedie împestrițată și ridicolă, apoi acum toată viața poporului se transformase într'o grozavă tragedie, și față de lipsa totală de duh, persoana cea mai curajoasă și mai reprezentativă se arată pro-
rocul Ieremia.

Dispozițiunea sa lăuntrică, ca și situația sa externă, mulțămită asediului ivit al Ierusalimului, deveni extrem de grea și chinuitoare. Compătimirea pentru popor, ca și în genere iubirea înflăcărată de patrie, îl făcură să încurajeze pe luptători, deși el însuși, din pricina vrâstei sale înaintate, nu putea să ia parte la munca de apărare a orașului. Chemarea sa prorocască și darul de prevăzător îl făceau, din contra, să declare, că lupta această e zadarnică, că înzadar se va vărsa mult sânge, că peirea orașului și a poporului este lucru hotărât, pentru vinovăția și păcătoșia sa cea grea. În acest timp el nu era încă lipsit de libertatea cuvântului, ba poate nici nu-l puteau lipsi, pentru că respectul față de dânsul, ca față de un proroc adevărat, a fost în totul adevărită de evenimentele ce se apropiau. Popoarele nordului își așezară forțele înaintea porților Ierusalimului și erau gata să producă asupra lui grozava judecată. Ieremia ar fi fost în stare să stăpânească poporul și soldații contra regelui și nobililor, să smulgă puterea din mâinile lor, ca să între în înțelegere cu dușmanul și să primească pe Nabuhodonosor în oraș în condițiuni favorabile sau indulgente. Dar o asemenea răsturnare era străină spiritului său; el la începutul asediului nu dădu sfat nici măcar la persoane singuratece să treacă la vrășmaș și astfel să-și asigure mântuirea personală. El se mărgini la aceea, că repeta în genere prevenirile sale și chiema să se ferească de nedreptatea revoltătoare. Lui Sedechia înseși el cu îndrăsneală și fără teamă îi vorbi: „Ascultă cuvântul Domnului, regele Iudeei, care șade pe tronul lui David, tu și slugile, și poporul tău, care intră pe porțile acestea. Așa zice Domnul: faceți judecată și dreptate, și mântuiți pe cel obișduit din mâinile obișduitorului, nu nedreptățiți și nu strâmtorați pe

venetic, orfanii și văduvele și sânge nevinovat să nu vărsați la locul acesta" (Ier. XXII, 1-3). În deosebi conpatimirea sa era stărnită de acea clasă, care era redusă la situația de robi. Aceștia erau aceia, cari din sărăcie sau își vindeau copiii în robie, sau aceia, care din pricina neplății datoriilor au fost pogorâți la treapta de muncitori ai creditorilor lor. Legea despre eliberare care trebuia să se aplice la fiecare șapte ani pentru asemenea nefericiți, începuse să se aplice tare puțin în aceste timpuri turburi, ca și alte hotărâri ale legii lui Moise. Ieremia cu râvnă neobișnuită ostenea în folosul acestor nefericiți. El propoveduia stăruitor și regelui, și poporului necesitatea păzirei cum se cuvine a sâmbetei, ca în timpul ei să nu se facă nicio lucrare, și ca cu deosebire să nu se ducă nicio sarcină pe poartă în oraș și de prin case (Ier. XVII, 13). Impreună cu sfîntenia zilei a șaptea să stea sfîntenia anului șapte sau sâmbătal, care trebuia să aducă libertate celor robiți. Ieremia se pare că insista mult la împlinirea acestei legi și noi în adevăr vedem, că principii și oamenii bogați s'au văzut nevoiți să proclame libertatea robilor, deși poate la aceasta i-a îndemnat amenințarea răscoalei înseși a sclavilor. În tot cazul, oricare ar fi fost motivul acestui mare lucru, Ierusalimul a fost martor unei mărețe priveriști. Din porunca regelui, principii iudei și ierusalimleni, eunucii, locotenenții regelui, preoții și poporul au ajuns la o solemnă înțelegere, ca osândiților la muncă să li se dăruiască libertatea. Pentru adevărarea acestei obligațiuni, să se săvârșască înaintea templului un ritual vechiu. Un vițel tânăr a fost tăiat în două; cele două bucăți au fost puse pe două laturi, una în fața alteia, și printre aceste două părți să treacă nobilii, posesorii de robi și preoții. Invoirea și obligația au fost astfel confirmate legal (Ier. XXXIV, 8-19). Cei eliberați astfel au putut spori astfel numărul apărătorilor orașului.

Între acestea asediul Ierusalimului s'a prelungit astfel aproape un an, în cursul căruia fericirea luptătorilor s'a schimbat mult. Dar iată sosi și mult așteptatul eveniment. Regele Egiptului Apries, se hotărî însfârșit să îplinească făgăduința des repetată, și trimise oștirea contra lui Nabuhodonosor. Această oștire egipteană probabil era așa de considerabilă, încât haldeii, primind știrea despre apropierea ei, ridicară asediul dela Ierusalim și plecară întru întimpinarea ei. Bucuria în Ierusalim a fost ne mai pomenită din această cauză. Când porțile, atâta vreme încuiate, au fost deschise, locuitorii se îngrămădîră să iasă din oraș, ca iarăși să se desfăteze de simțul libertății și să vadă cum au stat lucrurile în țară și ce

s'a petrecut cu ogoarele și viile lor, și deasemenea să facă noi provizii, în caz de repetarea asediului. Dar în acest caz se văzu bine și ușurătatea criminală a poporului celui ușuratec și menit la peire. Așa trecută grozăvia asediului, și iată mulți aristocrați și bogatași iar se dădură la cruzimi și jafuri. Cu puțin înainte de aceasta fusese eliberați sclavii. Acum erau iară siliți să se întoarcă la slujba lor dinainte și la starea lor înjositoare, contrar învoelii și jurământului. Prin această mândrie crudă și egoism prorocul Ieremia a fost turburat până în adâncul sufletului; el se adresă către nobilime și către rege cu o cuvântare tunătoare, în care le aminti de călcarea jurământului și le vesti, că retragerea haldeilor e vremelnică și ei iar se vor întoarce, vor lua Ierusalimul, și că focul, războiul, foametea și molima se vor descărca asupra poporului (Ier. XXXIV, 16). Regelui, care prin intermediul a doi curteni și a supraveghetorului templului Sofonia, a poruncit să-l roage, să mijlocească prin rugăciunea, ca haldeii să nu se mai întoarcă, el îi răspunse, că faraon curând se va întoarce în țara sa și haldeii iar vor păși la asediu, așa că regele și poporul să nu se lase înșelați de nimenea și de nimica. Chiar dacă ei ar fi în stare să sfarme pe toți haldeii și dintr'înși ar rămânea numai câțiva răniți, apoi și acești din urmă se vor scula din corturile lor și „vor arde orașul acesta cu foc” (Ier. XXXVII, 7)

Dacă mulți prinți iudei deja și înainte erau dușmănos dispuși contra lui Ieremia, apoi acum ei au pășit contra lui cu o ură de moarte hotărâtă. Când el odată a voit să părăsască orașul și să plece în provincia tribului lui Veniamin, poate în patria sa Anatot, asupra lui a tăbărât un supraveghetor și-l învinui, că el a voit să se predea haldeilor. Cu toată încredințarea sa, că lui nici prin gând nu i-a trecut să fugă, el cu toate acestea a fost dus la principii. Aceștia, bucurându-se de prilejul a-și realiza răzbunarea lor, s'au purtat cu dânsul ca cu un trădător și spion, l-au supus la bătaii și l-au aruncat într'o temniță subterană, în casa cronicarului Ionatan, om crud și fără suflet, care a și fost făcut supraveghetorul lui. Acolo Ieremia a și rămas într'o încăpere strâmtă, murdară, nesănătoasă în curgere de multe zile. Asprul său supraveghetor, neîngăduind să între la dânsul țipenie de om, nici chiar rudele sale, ca și cum ar fi voit să-l săcătuiască în izolare sau chiar să-l piardă cu totul. Să-și ridice mâna asupra lui principii cu toate acestea n'au îndrăznit. În această temniță prorocul a alcătuit câteva imne plângătoare și atingătoare despre nefericirea sa, jăluindu-se nu numai de suferințele sale, ci încă și mai mult de denaturarea intențiilor sale.

De scurtă durată au fost și veselii în Ierusalim. Haldeii îndreptându-se contra egiptenilor de sub conducerea lui Apries, îi dădu peste cap și-i puse pe fugă. Faraon însuși căpătă o rană grea, anume lui i se rupse o mână. Atunci iudeii rămasă cu totul fără ajutor. Popoarele vecine, chiar și aliații ei de altă dată, acum nu mai râdeau de dânsa și așteptau numai ziua atacului Ierusalimului. Haldeii din nou pășiră la asediarea Ierusalimului și-l strâmtoră și mai mult, ca să-i pună capăt cu totul. Asediul fu așa de crud și perzistent, încât apărătorii capitalei începură să decadă cu duhul. Mulți, gândindu-se numai la mântuirea lor, părăseau cu cârdul orașul asediat în acele locuri, care rămăneau fără supraveghere, treceau la haldei, sau chiar fugeau în Egipt. Insuși regele Sedechia alarmat se gândea la sfârșitul asediului și prea târziu înțelese, ce prostie a făcut, cugetând să se măsoare cu statul babilonean, neavând la aceasta nici tot poporul însuflețit de duhul libertății. O slabă nădejde își puse el în prorocul Ieremia. În secret porunci el să-l cheme în apartamentele launtrice ale palatului său și-l întrebă de are vre o prorocie despre rezultatul asediului. „Da, răspunse prorocul, eu am prorocie, că tu inevitabil vei cădea în mâinile regelui Babilonului, dacă nu te vei supune lui“. Sedechia ascultă aceste cuvinte în stare foarte apăsată și desperare; el fu destul de drept ca să nu-și răzbune pe proroc pentru ele. El, după rugăciunea lui Ieremia, nu-l trimise iară în temnița grețosă a cronicarului Ionatan, ci rezărvă loc în palatul său, în curtea lui Matara, și porunci să sloboadă zilnic pâine dela pităria regală. Aicea Ieremia a rămas câteva luni. Deși el continua să rămână în calitate de arestat, acest arest era foarte ușor — el putea să primească vizitatori și să vorbească cu dânsii; companionul, și urmașul său credincios Baruh, fiul lui Nirie, era iară lângă dânsul. Odată a venit la el din Anatot tatăl său și i-a propus să cumpere țarina familiei, de oare ce el era singurul om, care avea drept asupra ei. Despre această vizită și propunere demult îi era lui cunoscut în duhul prorocesc și i se arătase că cumpărătura asta să se facă cu oare care solemnitate. Din această cauză el, înaintea ochilor celor prezenți în curtea lui Matara, cântări suma de cumpărare, scrise, potrivit cu pravilile, două acte de cumpărare, unul închis și unul deschis, porunci să subscrie martorii, și le dăde pe amândouă ucenicului său Baruh, ca el, pentru o bună păstrare a lor, să le pue într'un vas de lut. La aceasta Baruh, negreșit, n'a putut să nu se mire: Valurile haldeilor se ridicase tot mai sus, Ierusalimul evident curând va că-

dea prada vrăjmaşului şi poporul va fi dus în robie, iar prorocul între altele cumpără ţarină ! Dar nedumeririle astea i-au fost deslegate de Ieremia. Vederea sa prorocească trecu dela prezentul strâmtorat şi posomorât în sferile viitorului depărtat şi mai frumos. Negreşit, Ierusalimul, pentru greşalele şi nelegiuirile sale seculare se apropie inevitabil de peire. Dar va veni vremea, când iarăşi fiii lui vor cumpăra ţarine pe argint în pământul lui Veniamin, în împrejurimi şi la sud, pentru că poporul iară se va întoarce din robie (Ier. XXXII, 7).

Intre acestea asediul deveni tot mai apăsător, şi iată în capitală veni foametea. Nu se ştie ce a fost pricina acesteea: aceea oare, că locuitorii Ierusalimului în cursul acelu interval, când armatele haldeene s'au retras dela Ierusalim, nu s'au îngrijit de pregătirea rezervelor, nădăjduind că haldeii vor fi zdrobiţi fără doar şi poate, sau vrăşmaşul a deschis accese tainice în oraş, prin care a sustras proviantul, a lipsit Ierusalimul de izvoarele de provizii. În tot cazul, se ştie, că fără de veste a venit nevoia extremă de provizie, şi pânea trebuia dată cu o anumită măsură. Provizia de pâne deveni din ce în ce mai puţină şi curând începu să bântue în oraşul asediat o grozavă moarte de foame. În afară de ziduri sabia, înăuntrul foamea zilnic umplea casele şi uliţile de trupuri, aşa că deja nu mai era putinţă a le îngropa ; în timpul călduros al anului ele intrau în putrefacţie şi apoi produceau cea mai grozavă molimă. Pare că spre împlinirea întunecatelor preziceri ale prorocilor, care timp de două veacuri prevestise groaznică pedeapsă a poporului, în scopul de a-l abate dela rătăcirea lui idolatră şi dela stricăciunea lui morală, acum uliţile Ierusalimului prezentau o groaznică privelişte, care niciodată n'a mai fost uitată de cei ce au rămas în viaţă. Prin pieţe alergau copii jalnici şi istoviţi şi strigau jalnic : „mamă, dă-ne pâne şi apă !“ şi în plâns disperat mureau pe genunchile mamelor lor de foame. (Plâng. Ier. II, 11-12). Ca nişte umbre moarte rătăceau bătrânii şi prinţii, care la început trăise în mare belşug şi îmbrăcaţi în purpură ; cu pielea uscată şi lipită de oase, ei acum erau de ne cunoscut în asemenea situaţie jalnică şi mureau deasemenea şi ei de foame. Cum şi prezisese prorocii, înzadar bogaţii aruncau comorile lor pentru o bucăţică de pâne : nimenea nu le-o da. Dar lucru mai grozav decât toate era aceea, că mamele duiosase şi iubitoare în această nevoie extremă puneau mânilor pe proprii lor copii şi şi-i gătea mâncare pentru ele, ca cu carnea lor să-şi potolească propria lor foame tâmpită şi omorătoare (Plâng. Ier. II, 20 ; IV, 10).

Și în acest grozav timp răsuna cuvântarea sfâșietoare de suflet a prorocului Ieremia, care zicea: „Cine va rămânea în oraș, va peri de sabie, de foame și de molimă, iar cine va trece la haldei, același va mântui viața sa; căci orașul trebuie să cadă, și va fi ars!” Când conducătorii strajei, nobilii Safatie, fiul lui Matan, Godolia, fiul lui Paher, și alții au auzit această cuvântare, atunci alergară la rege și stăruiră, ca să dea pe proroc la moarte, de oarece răpește ostașilor curajul de luptă mai departe. Sedechia, într'o disperare nebună, le răspunse: „El e în mâinile voastre, căci regele nu poate nimic contra voastră”. Folosindu-se de asta, principii aruncase pe Ieremia într'o cisternă din curtea lui Matara, umplută cu noroi. Dar nici acum ei nu îndrăsniră să-și pue mâinile pe dânsul, ci uneltiră simplu să-l piarză chiar prin această situație în cisterna cu noroi. Și el cu adevărat ar fi murit acolo, dară nu i-ar fi fost milă de dânsul unui etiop dela curtea regelui, anume Abdemelech. Acest rob fu revoltat de o asemenea purtare cu respectatul proroc și de slăbiciunea regelui, care privea indulgent la toate acestea. El atrase atențiunea lui Sedechia la aceea, că Ieremia inevitabil va pieri în acea cisternă de foame. În urma acestora regele porunci lui Abdemelech să-l scoată din groapă cu ajutorul unei frânghii. Cisterna era așa de adâncă, iar oamenii așa de slăbiți de foame, încât se cerea ca la treizeci de oameni ca să scoată pe proroc din acea groapă. Viața lui Ieremia a fost salvată, dar lui nu i se mai puse la îndemână libertate; regele continuă să-l țină sub arest în curtea lui Matara, deși se îngriji, ca aristocrații să nu mai poată atenta la viața lui. (Ier, XXI, 9, XXXVIII, 1). Acest rob etiopian turnă oare care bărbăție chiar în inima regelui. Sedechia în genere, în adâncul inimii, sale, înclina să se predea inamicului, dar diferite calcule îl rețineau dela acesta, ca să se sfătuească în privința unui pas așa de fatal, el aranja cu Ieremia o întâlnire într'o încăpere tainică și-l întrebă; e hotărât oare absolut, că cetatea va cădea, și dacă regele ar îndrăzni să se predea, nu va fi el oare în lăgărul haldeian expus unor batjocuri rușinoase și omorât chiar din partea iudeilor? Prorocul îi dădu o deplină încredințare, că dacă el se va preda chiar acum, atunci în lăgărul dușman nu i se va vătăma nici un fir de păr din capul lui, și mai adăose încă la acestea, că în caz de prelungire a luptei, până și femeile palatului vor râde de nebunia lui, zicând, „Pe tine te-au biruit și amăgit prietenii tăi; picioarele tale s'au cufundat în noroi și ei s'au depărtat de tine” (Ier. XXVIII, 14-22). Sedechia se pare că hotărâse să

se predea biruitorului, și rugă pe prorocul să tacă de cele vorbite de ei și să nu spună prinților, în caz când pâănala ei ar ajunge vestea despre această audiență. Cu toate acestea nefericitului rege îi lipsi curajul să se hotărască la acest pas; el nu făcu nimica, și lăsă pe sama soartei să-i vie singură. Până la cel din urmă moment el n'a fost în stare să învingă în sine timiditatea sa înăscută. Acesta era ultimul și cel mai jalnic rege din casa lui David.

Între acestea biciul morții prin un întreit mijloc pustia populația. Numărul apărătorilor orașului se împuțina mereu, până ce înfine au rămas numai puțini, încât nu mai puteau să apere zidurile. Atunci bate ultimul ceas al căderei orașului, pe care înseși păgânii îl considerau înacesibil. În 9 a lunii Tamuz (în Iunie, anul 586), în oraș nu se găsea nici o bucătică cât de mică de pâne, și din această pricină a epuizării totale a apărătorilor lui, haldeii au reușit să facă în zid o mare spărtură, prin care ei au și năvălit în oraș. Nabuhodonosor n'a asistat la asta; în acest timp el se afla în Rîvla, în Siria, probabil în acel scop, ca de acolo să urmărească în același timp și acțiunea contra Tîrului asediat. Comandanții săi, care conduceau asediul: Nergal-Șareter, cel mai vechiu din magi, Navusardan, căpetenia gardei, și alții, intrară fără pedică în Ierusalim și-și întinse cartierile lor la porțile mijlocii, care legau orașul de jos cu Sionul, ca aicea să facă judecata lor și răfuiala populațiunei. Soldații haldeenii se pare că nu mai întâlneau nicio împotrivire, de oarece locuitorii, epuizați de foame și groază, abea puteau târî picioarele. Deaceea haldeii se risipiră fără pedică în toate părțile orașului, ucigând pe tinerii și bărbații maturi, care li se părea lor măcar cât de puțin primejdioși, prefăceau pe ceilalți în sclavi și-i puneau în lanțuri. (Plâng. Ier. 15,18; II, 21). Acești asprii soldați furioși pentru îndelungatul asediu, siluiau femeile și fetele, și nu dădeau cruțare nici unei vrăste (Plâng. V, 11). Ei au pătruns și în templu, produseră acolo măcel sângeros între preoți și prooroci, care crezuseră să-și găsească acolo refugiu în sanctuar, și deslănțuiră strigăte furioase, ca și cum ar fi voit să biruiască pe însuși Dumnezeuul lui Israil. Împreună cu haldeii, năvăliră și popoarele vecine, care se alipise de Nabuhodonosor, și anume filistenii, idumeii și moabiții. Ei jăfuiău fără cruțare comorile și tezaurile templului (Plâng. II, 7, 26).

Sedechia între acestea izbuti cu restul ostașilor săi să se strecoare noaptea prin grădina regală pe o cale subterană în

partea nord-estică a oraşului şi să fugă din capitală. El voia să ajungă la Iordan, ca să dispară în pustiul Galaad. Dar îndată ce haldeii aflară de aceasta, rânduiră numai decât o goană după dânsul şi călăreţii haldei tăiară drumul fugarilor în văgăunile muntelui. De oarece fugarii erau slăbiţi de foame şi de toate necazurile precedente, mai curând se târau decât fugeau, de aceea curând au fost ajunşi prinşi şi luaţi în robie. În oraş haldeii găsiră din persoanele sus puse numai pe arhiereul Seraî, pe şeful templului Sofonia, pe eunucul, care conducea războiul, cronicarul, cinci sau şase din cei de aproape ai regelui, portarii şi încă vreo şaptezeci alţi oameni (Plâng. I, 3, 6; Ier. LII, 24). Toţi aceştia au fost luaţi în robie şi împreună cu ceilalţi au fost ferecaţi în lanţuri şi duşi la Ribla, la regele Babilionului, care şi trebuia să hotărească soarta lor. Ei n'au putut fi lăsaţi în Ierusalim sau prin apropierea lui, de oarece acolo aerul era infectat de trupurile moarte, neîngropate. Pîntre cei legaţi se afla şi prorocul Ieremia. El a fost prins în curtea lui Matara, la palatul regal, şi s'a părut haldeilor, care l-au luat în robie, drept unul din slujitorii palatului. Împreună cu dânsul probabil împărtăşise soarta lui şi ucenicul său Baruh. Supraveghetor peste captivi şi fugari cuceritorii au pus pe un Iudeu de origine nobilă Godolia, fiul lui Achiham, din familia lui Safan; el probabil chiar dela începutul asediului a fost partizantul lui Nabuhodonosor. Nefericitului popor îi dispăruse şi nădejdea cea din urmă, când veni vestea, că însuşi regele a căzut în robie. Sedechia în adevăr împreună cu suita sa a fost ajuns de călăreţii haldei la Ierihon, când se afla nu departe de Iordan, trecerea căruia i-ar fi putut aduce mîntuirea. În timp ce ostaşii care se mai aflau lângă dânsul, la apropierea urmăritorilor haldei, s'au răsipit şi trecură peste Iordan, sau în genere îşi căutară refugiu prin păduri şi prin văgăuni; Sedechia însă cu fiii şi cu unii din cei de aproape ai săi căzură în mâinile duşmanilor şi au fost duşi la Ribla, unde se afla Nabuhodonosor. Grosnicul cuceritor îşi vărsă toată mânia sa asupra regelui, care prin necredincioşia sa şi prin călcarea jurământului îi pricinuise atîta turburare şi nelinişte. Pedepsa, la care rîndui el pe Sedechia, a fost crudă. Dacă vre un rege oarecare, apoi anume Sedechia ar fi meritat probabil indulgenţă, de oare ce el însuşi a fost unealtă în mâinile nobilimei sale. Nabuhodonosor fără nici o indulgenţă porunci în faţa lui Sedechia să tortureze pe fiii şi toate rudele lui, şi după aceea pe el însuşi porunci să-l orbească. Orb şi ferecat în lanţuri a fost dus la Babilon, şi acolo nu mult îşi trăi durerea sa.

Dar ce era de făcut cu însuși orașul Ierusalim? El și fără asta era deja făcut lăcașul trupurilor. „Toate porțile lui erau pustii; preoții lui oftează, fecioarele lui sunt triste, e vai de el însuși“ Plâng. I, 4). Dar el tot exsita încă, comandanții ce-l cuceriră nu aveau încă nici o dispoziție asupra soartei lui. Insuși Nabuhodonosor la început nu era hotărât în această privință. Pământul Iudeii el nu voia nici decum să-l prefacă în pustietate, de oare ce fără el n'ar fi putut-o duce în timpul luptelor cu Egiptul, pe care el plănuia să o înceapă din nou. Un pământ fără un puternic punct de sprijin nu-i putea da lui un folos deosebit. Astfel aceasta vorbea mult în favoarea Ierusalimului. Dar pe de altă parte se părea periculos a lăsa neatins un oraș așa de răsvrătit. Cine garantează pentru fidelitatea lui și în viitor? Acest din urmă calcul birui, și în urma acestora Nabuhodonosor trimise pe căpetenia gardei sale Nabuzardan, cu însărcinarea să dărâme Ierusalimul. Vechii urători ai poporului ales, căpeteniile idumeene, intenționat îl înfuriară, ca să procedeze la dărîmare fără nici o cruțare. „Dărâmați-l, dărâmați-l până în temelile lui“, ziceau ei (Ps. CXXXVI, 7). Din această cauză Nabuzardan dădu poruncă, ca zidurile să le dărâme, templul, palatele și toate casele cele mai bune să le ardă; și porunca aceasta a fost dusă la îndeplinire cu o exactitate necruțătoare. Tezaurile templului, care mai rămăsese, coloanele de bronz artistic lucrate, marea cea de aramă, spălătorile de aramă, cupele de jertfe de aur și de argint, instrumentele muzicale—totul fu sfărâmat în bucăți și trimis la Babilion. Ierusalimul deveni o movilă de ruine și muntele templului se transformă într'un pisc pustiu, cum și, prezisese asta nu numai Ieremia și Iezechiel, ci și prorocul Miheia cu 140 de ani înainte de a se produce evenimentul. Acesta s'a petrecut în 10 zile ale lunii a cincea, în anul al doisprezecelea al domniei lui Nabuhodonosor, și această grozavă zi a căderei orașului lui David până astăzi se pomenește la iudei cu post aspru.

Captivii iudei (de pe un monument asirian).

Nici unul din orașele regești, decăzute din înălțimea strălucirii lor în pulberea nemehniciei, n'a fost așa proslăvit în căderea sa, ca Ierusalimul. Poeții de Dumnezeu inspirați au prezentat soarta lui amară în imne plângătoare, în psalmi și în rugăciuni

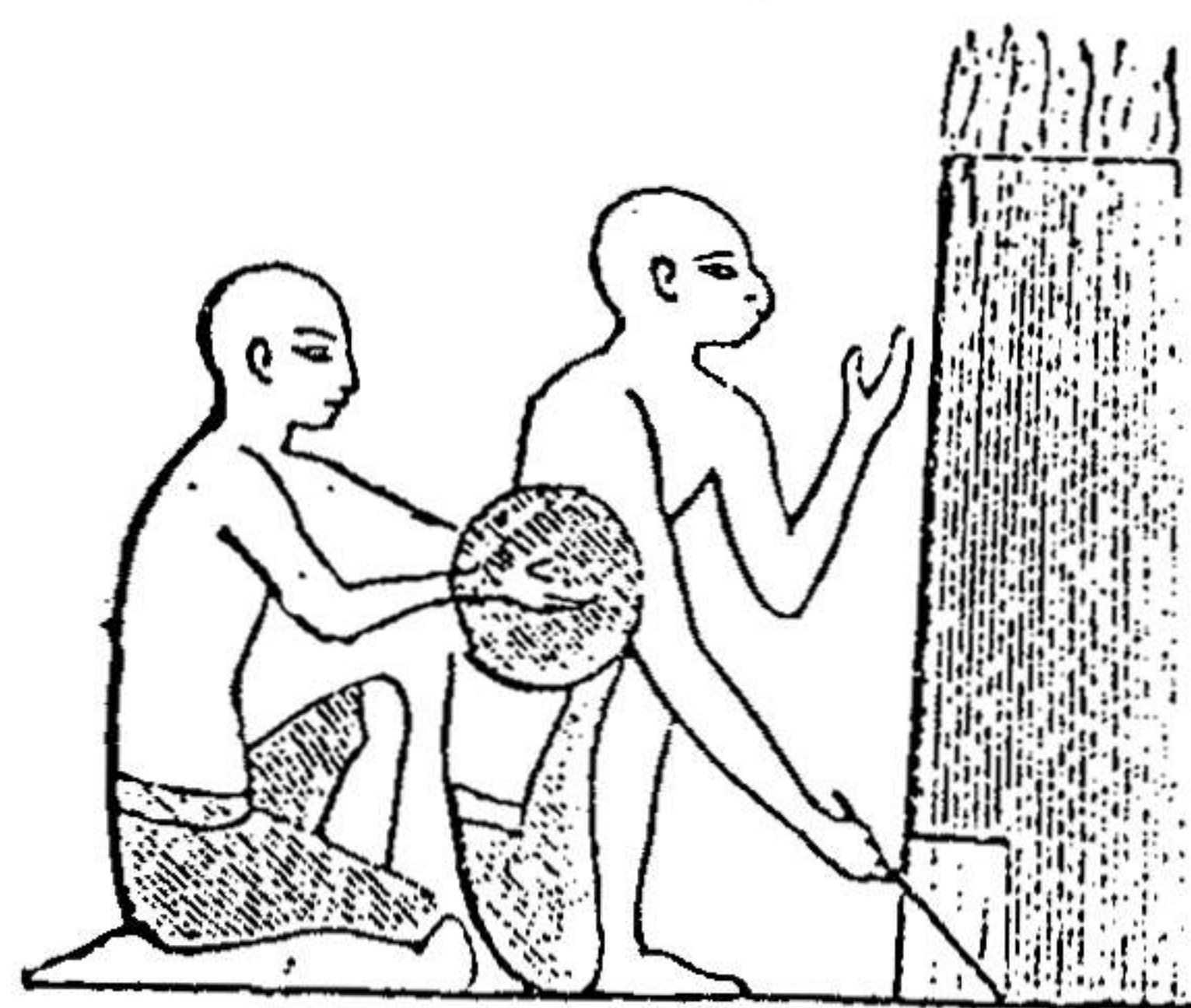
cu atâta jale atingătoare, încât ca și până astăzi e în stare să pună în agitație orice inimă duioasă și simțitoare. Poezia i-a împletit pe cap o cunună mucenicească, care s'a prefăcut în cunună de slavă luminoasă. În cântări cu deosebire atingătoare a plâns soarta Ierusalimului cel mai mare fiu al său, prorocul Ieremia. Și aceste imne plângătoare alcătuiesc o carte deosebită, cunoscută sub numirea de „plângerile lui Ieremia”. Prima cântare plângătoare e alcătuită imediat după luarea Ierusalimului. Orașul încă exista; zidurile, palatele și templul nu erau încă dărâmate, dar capitala era deja lipsită de locuitorii săi și de bucuriile sale:

Cum stă singuratecă cetatea, cândva zgomotoasă,
El a devenit, ca o văduvă;
Mare între popoară,
Prinț peste provincii,
Tributar a devenit.
El plânge cu amar noaptea,
Și-i cu lacrimi pe obraz.
N'are mângâere dela toți iubiții săi,
Toți prietenii lui l'au trădat,
Vrășmași i-au devenit“

(Plâng. I, 1-2).

După aceea se deplânge părăsirea Ierusalimului; prorocul varsă amărăciunea sa cea mai mare peste necredincioșia aliaților, care acum se exprimă rău voitor cu prilejul căderei lui:

„Sionul își tinde mâinile
Dar mângâetori nu-s pentru el
Ascultați toate popoarele,
Și priviți la durerea mea!
Fecioarele și tinerii mei, s'au dus în robie,
Chem pe prietenii mei, dar ei m'au înșelat;
Preoții mei și bătrânii mei oftează în oraș,
Caută pâne, ca să-și întărească sufletul.

18).

*Olarî
(de pe un monument asirian).*

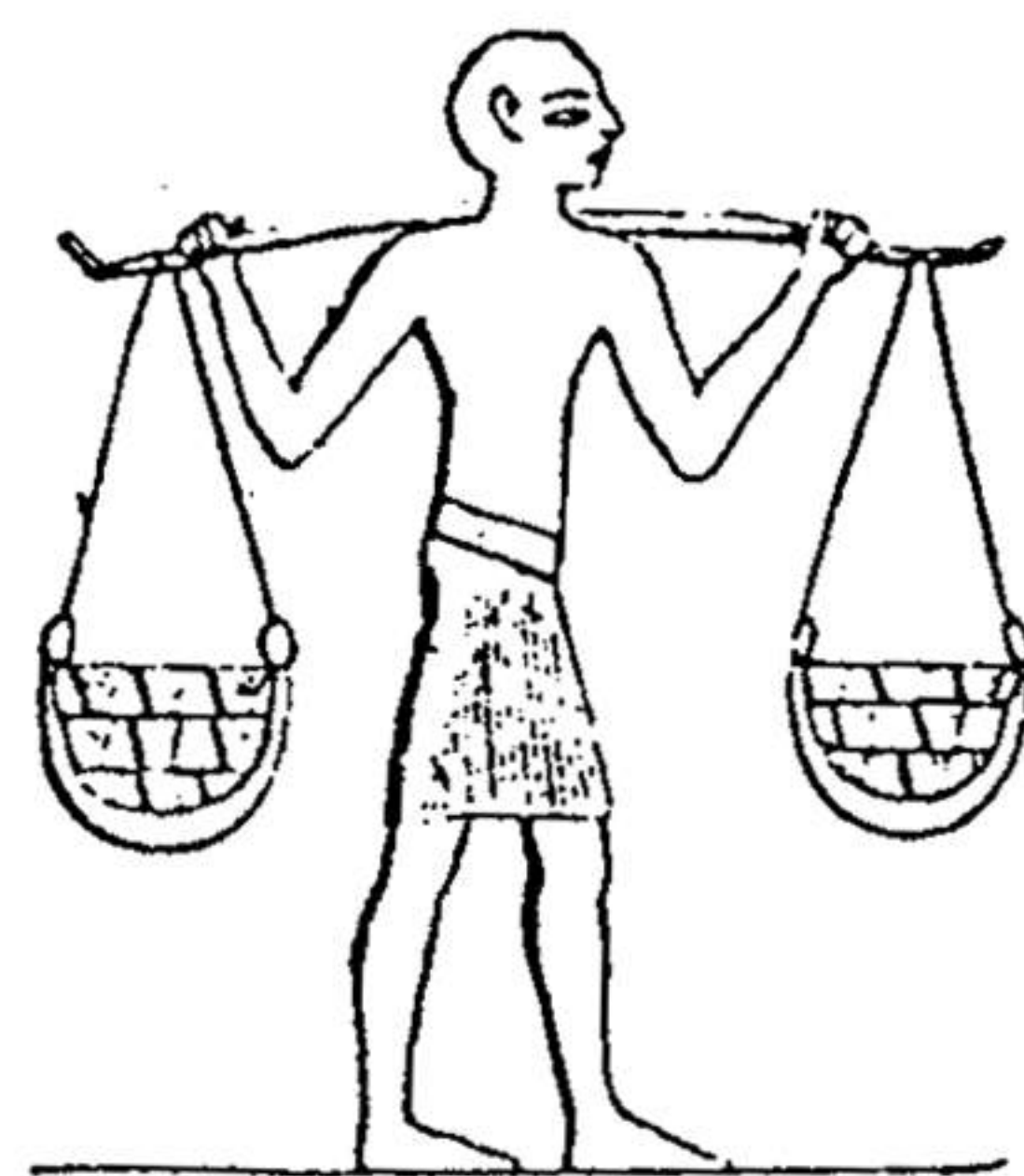
Versurile atingătoare, prin care prorocul descrie și acea nenorocire, cărora au fost supuși și oamenii mari în timpul grozavului asediu din pricina foamei și nevoilor:

„Cum s'a întunecat aurul
Cum s'a schimbat cel mai bun aur
Petrele templului sunt risipite la toate răspântiile
Fiii Sionului prețioși, mai curați ca cel mai curat aur,
Cum s'au asemănat unor vase de lut,

Lucrului de mână de olar!

Limba pruncului de țiță să lipește de cerul gurei de sete;
Coplii cer pâine și nu este cine să le-o dea!
Cei ce mâncau dulce se istovesc pe uliță;
Cei crescuți în purpură, trăesc prin gunoi,
Prinții erau în el mai curați ca zăpada, mai albi ca
laptele;

Vânzător de oale

(de pe un monument asirian)

Ei erau la trup mai frumoși; ca mărgeanul,
Infățișarea lor era ca saphirul;
Iar acum mai întunecată e fața ca tot ce-i negru;
Ei sunt de necunoscut pe uliță.

Pelea li s'a lipit de oase

Și a devenit uscată ca lemnul"

(Plâng. IV, 1—8).

Adresându-se către acei trădători, care s'au bucurat în răutatea lor de peirea Ierusalimului, prorocul cu adânc sarcasm exclamă:

„Bucură-te și te veselește, fata Edomului,
Locuitoarea pământului Uț!
Și va ajunge și la tine cupa;
Vei bea pânăla îmbătare și te vei desgoli!
Fiica Sionului, pedeapsa pentru păcatul tău s'o isprăvit;
El nu te va mai izgoni;
Dar nelegiuirea ta, fata Edomului,
El te va cerceta și va desveli păcatele tale"

(Plâng. IV, 21—22).

Prin asemenea cântece triste a fost plânsă soarta Ierusalimului și a regatului Iudeei. Existența politică a lui s'a sfârșit. Pentru lucrarea pământului și a viilor, Nabuhodonosor a lăsat niște resturi jalnice de populațiune sub conducerea lui Godolia. Câțiva răsvrățiți au ucis pe Godolia și făcură o disperată încercare de răscoală contra lui Nabuhodonosor. Dar după aceea, temându-se de răzbunarea așteptată, ei, cu mulțimea copărtașilor lor, și deasemenea apucând cu sila și ceialaltă populațiune au fugit în Egipt, și astfel au pustiit de tot pământul lui Iuda. În Egipt a fost dus cu sila și prorocul Ieremia, unde a și murit el.

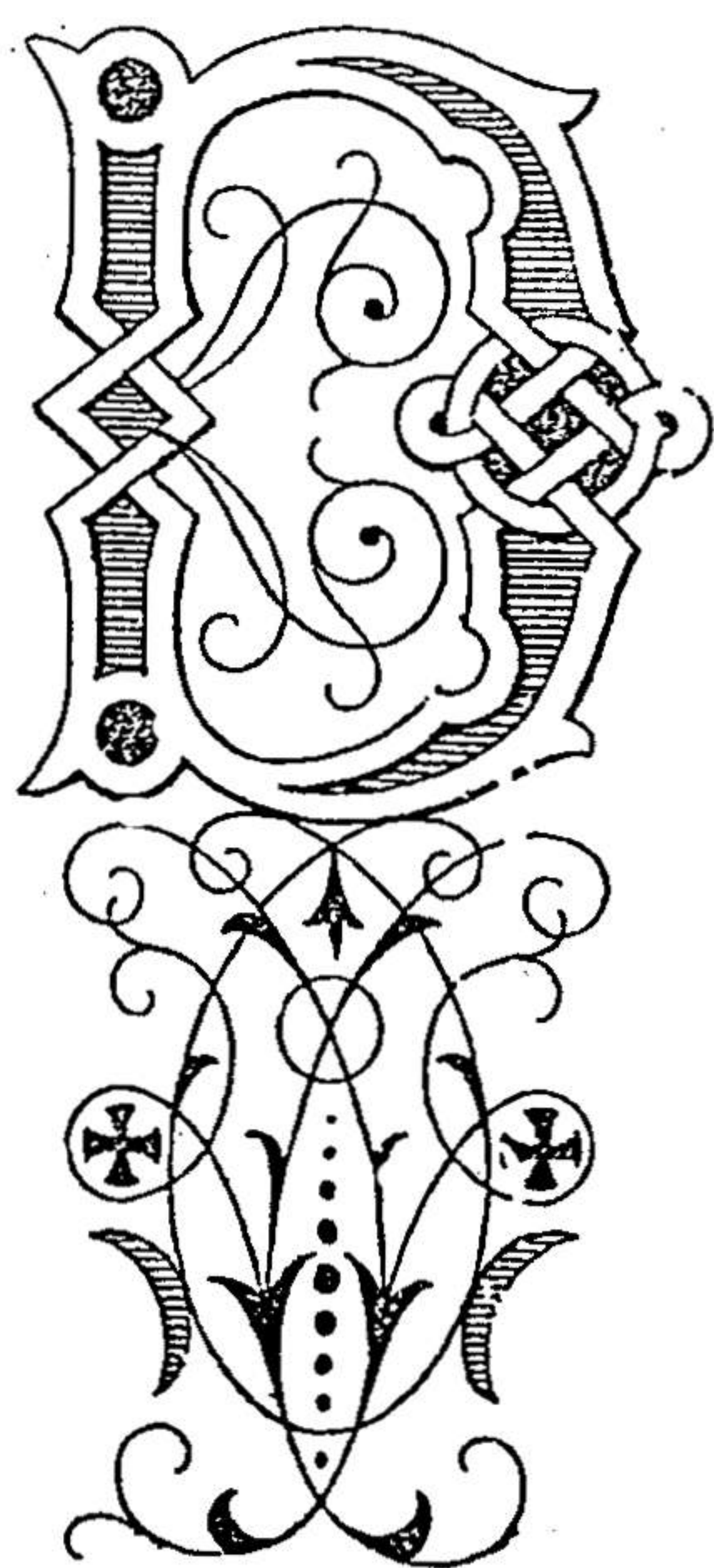

Chlparis de Palestina.

CAPITOLUL IX

PROROCII VECHIULUI TESTAMENT.

espărțindu-se în două regate, poporul cel ales, în loc să fi realizat înalta sa destinație, în ambele sale jumătăți, se întreceau oare cum între ele în violarea așezământului lui Dumnezeu și manifestau slăbiciunea rușinoasă a atracțiunii de momelele patimilor și de cultul greșos politeist al hananienilor, atunci Dumnezeu pentru susținerea lucrului său pe pământ ridica niște lucrători deosebiți, care alcătuiau o particularitate deosebită anume a poporului lui Israil. Aceștia erau prorocii Vechiului Testament, activitatea cărora, începând încă din timpul lui Samuil, își atinse culmea dezvoltării anume în periodul stărei

de dezbinare a poporului. Precum misiunea, așa și tendința prorocilor prezintă un fenomen atât de important în istoria poporului ales, încât ele merită o deosebită atențiune.¹⁾

---

1. Tratatul acesta e fost scris de noi în anul 1876 și a fost tipărit ca articol separat în „Hristianscoe Citenie” din același an, Nr. 5-6, pag. 695-729.

Prorocia, privită în înțelesul ei general, este o minune în sfera cugetării și a științei. Ea este știință, ajunsă în puterea revelațiunii divine până la acea lărgime de cuprins și înălțime de claritate, la care spiritul omenesc, eliberându-se de mărginirile spațiului și timpului, capătă putința să cuprindă o privire îndrăznească întregul proces complicat rațional și conform scopului a dezvoltării istorico-universale, în tot cursul său — dela început și până la sfârșit — să prindă momentele decisive, să arate importanța lor și scopurile finale, care au a închia întregul proces al dezvoltării. Asemenea importanță negreșit presupune liberarea de condițiunile mărginitoare ale spațiului și timpului, — unei astfel de știință trebuie să-i fie deopotrivă accesibil și clar atât prezentul, cât și cele de departe. Istoria confirmă de facto această presupunere. Iar apariția unei astfel de științe neobișnuite în istoria universală singură de sine presupune o importanță neobișnuită a înseși acestui fenomen. În istoria omenirii sunt perioade, în care geniul omenesc, de obicei topindu-se în părți în întreaga mulțime a indivizilor, deodată se concentrează cu o așa putere neobișnuită și se manifestă într-o serie așa de lungă de mari personalități, că aceste perioade dela prima privire se prezintă neobișnuite perioade, destinate pentru scopuri neobișnuite. Aceasta în conștiința naturală. Dar dacă același fenomen se întâlnește în condițiile superioare conștiinței naturale, dacă în acest fenomen apare influența supranaturală, atunci negreșit periodul originii acestui fenomen are cea mai mare importanță istorico-universală. Și anume astfel și este fenomenul prorociei sau mai exact profetismul (ca expresie a întregului fenomen, care cuprinde și activitatea și pe ceice activează). Aproape pe tot întinsul întregii istorii a Vechiului Testament apar unul după altul bărbați mari, inspirați de Dumnezeu — proroci — și prin cuvânt puternic și activitate energetică vestesc oamenilor marele adevăruri ale destinelor dezvoltării istorico-universale, explică conștiinței omenești și vestesc să se pregătească să primească cu vrednicie marele momente istorice, ce au a sosi. Privită din punct de vedere istoric prorocia sau profetismul este un fenomen, motivat de anumite condițiuni istorice cunoscute, și pentru aceea strâns și organic legată de aceste condițiuni. Particularitățile caracteristice ale ei, ca fenomen istoric, se lămurește pe calea stabilirii legăturii ei organice cu istoria Vechiului Testament.

Istoria Vechiului Testament prezintă un întreg contrast istoriei noastre creștine și s'a dezvoltat în condițiuni. astăzi aproape ne-

înțelese. În timpul nostru ideea de adevăratul Dumnezeu lumina deja conștiința aproape a întregului pământ, și numai rari pete întunecoase așteaptă. acea rază, care să le gonească și pe ele pe orizontul luminos. Dinpotrivă, în istoria veche peste tot pământul se întindea o negură deasă și numai un ungher neînsemnat al pământului, ca un focușor în mijlocul nopții întunecate, lumina întunecatul pământ. În acest unghiuleț trăia poporul israilit, care era menit să lumineze lumea păgână (Is. XLII, 6). După această situație deosebită în istorie, poporul israelit prezintă tot un astfel de contrast cu lumea păgână ca și lumina cu întunerecul. În timp ce lumea păgână era lăsată în voea legii dezvoltării firești păcătoase, poporului Israelit era descoperită legea sfințeniei. Aicea natura omenească nu mai caută deja cu tristeță instinctivă și prin pipăire obscură pe Dumnezeu cel necunoscut, cum se petrecea în păgânism; aicea însuși Domnul în revelațiunea sa vine întru întâmpinarea omului și încheie cu dânsul alianță strânsă. În puterea acestei alianțe poporul israilit deodată a eșit din lumea păgână, și după testament, și după convenție a concentrat în sine tot ce-i sfânt, drept, omenesc, care nu și-au găsit azil în lumea păgână. Prin legiuirea din Sinai, acestui popor i s'au încredințat spre păstrare adevărurile simple, dar adânci și veșnice despre dumnezeul duhovnicesc personal, izbăvitorul, care primește pe toți cei împilați și disprețuiți, despre datoria de a respecta pe părinți, despre datoria curățeniei feciorești, respectarea vieții omenești și a proprietății, a dreptății reciproce, și a moralității curate. Aicea contrar tuturor legilor vechimei, legilor împilatorilor care împingeau jugul asupra celor puternici în propriul lor interes, să țină în robie mulțimea celor slabi; aici a fost descoperită legea egalității, răspingând păgubitoarea sistemă a împărțirii în caste. Deja în această privință Israil deveni dascălul omenirii. Dar nu spre realizarea vreunei idei politice sau sociale, universale a fost destinația acestui popor. Acest popor nu-i nici filosof, și nici politic. Chemarea lui în istorie se mărginea exclusiv la problema religioasă. Scopul final al istoriei universale se cuprinde în realizarea pe pământ a împărăției lui Dumnezeu (Apoc. XX, 1-7; 1 Cor. XV, 28). Istoria Vechiului Testament, față cu stricăciunea generală religio-morală a omenirii, prezenta unica oază, în care au putut să se mențină germenii împărăției lui Dumnezeu ideea de mântuire, care avea să se răspândească în toată omenirea. Această oază ~ poporul israilit ~ a și fost aleasă ca loc al împărăției lui Dumnezeu vremelnică. „Voi trebuie să fiți pentru Mine împărăția sfântă și popor sfânt” (Eș. XIX, 5). Iată deter-

minarea juridică a situației poporului lui Israil în istorie. Prin acest act el s'a oșebit din toată omenirea păcătoasă ca popor sfânt, s'a eliberat de domnia puterilor întunecate ale lumii și a devenit supus nemijlocit sub domnia lui Iehova, a devenit supus nemijlocit sub împărăția lui Iehova, teocrație. De aici ușor se explică importanța lui în istorie. El după așezământ trebuie să fie misionar al ideii împărăției lui Dumnezeu pe pământ și în lumea păcătoasă a popoarelor trebuia să fie aceeași, ce e conștiința în natura păcătoasă a oamenilor în parte. Față cu asemenea însemnătate a lui pentru toată omenirea, el a primit tot ce-i trebuia pentru realizarea misiunii sale universal istorică. Lui nu-i rămăsese decât numai să îplinească cu sfințenie legea dată lui de Dumnezeu, și să păstreze cu sfințenie amanetul încredințat lui. Dară poporul israilit, ales pentru un scop așa de înalt cu preferință față de toate celelalte popoare, a fost cu toate acestea popor vioi, capabil să perceapă impresiuni dela lumea exterioară păgână, să se entuziasmeze de ele și astfel să întunece conștiința curată a misiunii sale. Inconjurat din toate părțile de popoare, care se conduceau de principii ale stărei natural păcătoase, poporul cel ales firește a putut să fie sedus de aceste principii, să se închine la idoli, să-și însușască o morală senzuală corupătoare să se încurce în intrigi politice ale statelor vecine. Din ciocnirea celor două principii diametral opuse a trebuit să se nască luptă. Și această luptă s'a extins pe întinsul întregii istorii a Vechiului Testament și a fost cauza acelui lucru, că poporul israilit în viața sa istorică neconținut a oscilat în două părți opuse: când s'a închinat lui Iehova și a trăit pașnic sub umbra viței sale de vie, când a umblat pe cernele zeilor străini și-a suferit tot felul de necazuri politice și sociale, care prin amărăciunile lor l-au făcut să se întoarcă iară la Iehovo, și așa mai departe. În răuririlor întunecate ale lumii păgâne poporul israilit a cedat câteodată așa de mult, așa s'a cufundat cu totul în tulpureala stărei păcătoase, încât se părea că e gata să piară moralmente și politicește, și astfel să piară împreună cu sine tezaurul întregii omeniri—ideea monatesmului și ideea mântuirii. Dar sfintele principii nu per din istorie, ele sunt motivele mișcătoare ale istoriei; fără ele istoria ar rămânea fără scop și s'ar opri din mersul său. Viu este Dumnezeu și viu este sufletul istoriei! În perioadele de cea mai mare decădere morală—religioasă a poporului, din mediul său Dumnezeu a ridicat bărbați puternici prin Dumnezeu și prin duhul lor, uare, purtând în sine

Înțelegerea supremă a menirii poporului, conștiința supremă a misiunii lui istorice, prin cuvântul lor puternic și prin energia morală inepuizabilă au mântuit poporul dela peire. Aceștia sunt marii bărbați ai poporului israilit. Corespunzător situației deosebite a poporului israilit în istoria universală, potrivit cu caracterul deosebit al lui, cu principiile religioso-moral și a raporturilor social-cetățenești, care-l deosebeau de toate popoarele, corespunzător cu spiritul său deosebit, și marii bărbați ai lui se deosebesc de oamenii mari ai celorlalte popoare. În marii bărbați ai poporului israilit s'a manifestat spiritul poporului în perfecțiunea sa idealo-religioasă. Deacea în periodul de decădere religioso-morală poporul cu atât mai înalt, cu atât mai curat s'a reflectat ideal în acele puține personalități, care erau străine de decădere. În ei singuri se concentra atuncea geniul religioso-moral al poporului. Când, în mulțimea poporului se stingea conștiința misiunii înalte istorico-universale, se uita Dumnezeu și legea, se denaturau raporturile politice și sociale, în acest timp în tăcerea pașnică a pășunilor verzi, sau pe ogorul de muncă ale agricultorului, sau pe înălțimea stâncilor, în necunoscut, departe de agitațiile lumii deșarte, se maturizau marii bărbați, care ca tunetul ceresc deștepta poporul moralmente adormit, turnau într'însul elementul proaspăt al vieții, trezeau conștiința idealului și prin aceasta îl mântuiau dela peire. Astfel au fost judecătorii și prorocii poporului israilit. Dar judecătorii au fost mai ales bărbați politici, cu toate că și în ei se reflecta spiritul teocrației, care alcătuia sufletul istoriei Vechiului Testament; pe lângă asta ei sunt un fenomen vremelnic, provocat evident de împrejurări vremelnice istorice și au conținut cu schimbarea împrejurărilor. Deaceea prin judecători nici nu s'a exprimat în totul spiritul istoriei Vechiului Testament, ei n'au întrupat în sine deplin idealul poporului ales. Altfel de fenomen prezintă prorocii. Toate evenimentele cele mai însemnate ale Vechiului Testament din viața religioso-morală, sub raport politico-social, își au prorocii lor, care stând la înălțimea ideală a priceperii legii, explică poporului cerințele ei cu aplicare la împrejurările date, dau prețeluirea cuvenită evenimentelor și prin asta susțin puternic întregul edificiu al teocrației.

Asemenea activitate a prorocilor era necesară și de neînlocuit în istoria poporului israilit. Poporul israilit, chemat să fie păstrătorul măreței idei a monoteismului, ideea mântuirii și a idealului superior al moralei, n'a putut să realizeze în totul această chemare în fiecare din membrii săi aparte. Adevărat, Moise a dorit, ca tot poporul ales să fie numai proroci (Numer. XI, 29),

adecă, ca fiecare membru a parte al poporului să poarte în sine conștiința limpede a idealului religios-moral, dar pentru asta trebuia să aibă conștiința cu totul luminoasă nepământească. Pe lângă asta legea, odată pentru totdeauna cuprinsă în codice, nu putea răspunde la fiecare caz în parte, ce se ridica neprevăzut de combinațiile și de împrejurările istorice. De aceea prorocii apăreau drept purtători indispensabili ai idealului religios-moral, ai conștiinței sale superioare și interpreții vii ai lui pentru popor. Această importanță de neînlocuit a prorocilor în istoria poporului israilit s'a prevăzut chiar de legea lui Moise. Cuvintele lui Moise din Deuteronom (Det. XV, 11, 15 și 18): „Proroc din mijlocul tău, dintre frații tăi, ca mine îți va ridica Domnul Dumnezeuul tău, pe acela să-l ascultați,” sunt întemeiate pe cuvintele lui Iehova: „Eu le voi ridica proroc din mijlocul fraților lor, așa cum ești tu, și voi pune cuvintele Mele în gura lui, și acela le va grăi tot ceea ce-i voi porunci Eu,” - aceste cuvinte alcătuiesc decizia juridică a numirii prorocului, a drepturilor lui și cercul activității sale. Dar relativ de acest loc există diferite păreri, din care, după unii, el alcătuiește proroția despre Mântuitorul, despre venirea Lui și despre activitatea Lui; iar după alții, el este o simplă determinare a drepturilor și cercul de activitate în genere a prorocilor ce aveau să apară. Dând dreptate și unora și altora, noi din partea noastră socotim să înlăturăm deosebirea dintre ei, luând în seamă un considerent foarte important. Acest loc se referă la Mântuitorul, ce avea să vie, și anume la activitatea lui prorocească. Dar de oarece răscumpărătorul în activitatea sa prorocească avea să se arate și s'a arătat ca realizare ideală a chemării prorocești, apoi se înțelege, că determinarea acestei slujiri prorocești ideale este totodată idealul pentru fiecare alt proroc ideal, cu care trebuie să se conformeze în activitatea sa fie care proroc. O astfel de înțelegere ne-o inspiră și compararea cuvintelor lui Moise cu versetul precedent: „popoarele acestea (păgânii ascultă pe gâcitori și prezicători, iar ție nu ți-a dat de acele Domnul Dumnezeuul tău”. Dar ce a dat explică cuvintele lui Valaam: „Nu este magie în Iacov, și nu-i descântec în Israil: la vremea sa li se va spune lor, ce face Dumnezeu” (Numer. XXIII, 23). Dacă-i așa, atunci devine înțeles situația prorocilor în istoria poporului israilit; legea se recunoaște neterminată; ea presupune revelațiuni viitoare sau dezvoltarea ei, când zice: „Voi pune cuvintele Mele în gura prorocului și el le va grăi lor”, etc. și de reprezentant următor al său, dezvoltător și exprimător recunoaște pe

proroc. Dar fiindcă legea a fost dată poporului, ca mijloc pentru realizarea de către el a menirii sale, apoi și prorocii, ca expresiune și reprezentanți ai priceperii ideale a legii, erau chemați să înviorizeze în conștiința poporului ideea menirii lui istorico-universale, să o apere la vreme de primejdie, să o desvolte în toate direcțiunile, să explice importanța ei în conformitate cu faptele activității vii istorice și astfel să ducă poporul la realizarea menirii sale. Și noi vedem în istorie că chemarea sa prorocii au realizat-o perfect. Primind revelațiuni nouă, ei au explicat diferite hotărâri ale legii lui Moise, potrivit cu cerințele împrejurărilor, așa că la unele principii ale legii câteodată au insistat cu preferință înaintea altor principii. Așa, în timpul decăderii a credinței vii a dominațiunii a formalismului religios mort, prorocii au insistat mai ales asupra laturii morale duhovnicești a legii și religiei și la asta au întrebuințat câteodată astfel de expresiuni, care au dat chiar ocazie să se creadă cum că prorocii nu știau sau nu recunoșteau celelalte cerinți ale legii. Iată câteva din astfel de sentințe: „ascultarea e mai bună decât grăsimea berbecilor „(1 Reg. XV, 22). „Eu milă voesc, iar nu jertfă“ (Os, VI, 6). „Urăsc și lepăd sărbătorile voastre, și nu miros jertfele în timpul adunărilor voastre solemne. Să curgă judecata ca apa, și dreptatea ca un râu puternic“ (Amos, V, 21, 24). „Se poate oare plăcea Domnului prin mii de berbeci, sau prin neenumărate turnări de ulei? O, omule, ți s'a spus ție, ce-i bine și ce cere dela tine Domnul: să procedezi drept, să iubești lucrurile miloserdiei și să umblii smerit înaintea Domnului Dumnezeului tău“ (Mih. IV, 7, 8). Pe temeiul acestora și ale altor asemenea sentințe prorocești unii învățați și critici au decis, cum că prorocii nu sunt simplii păstrători și implinitori ai legii, ci expresia independentă a unei noi trepte superioare a dezvoltării religioase. Dar o asemenea părere e neîntemeiată. Dacă se ia esența principiilor religioase morale a prorocilor, iar nu exprimarea lor în parte cu ocazia cutărilor ori cutărilor împrejurări temporale, atunci identitatea principiilor cu principiile legii lui Moise nu poate fi pusă la îndoială. Principiile legii lui Moise despre închinarea și mărturisirea unui singur Dumnezeu, Domnul tuturor popoarelor, despre alegerea poporului israilit din toate popoarele pământului ca popor al așezământului, despre menirea lui să fie lumină pentru păgâni, despre judecată, după ideea supremă de dreptate, — toate aceste principii străbat atât legea lui Moise, cât și prorociile (Is. I, 14, 17). În același timp la proroci sunt expresiuni directe, îndreptate spre păstrarea legii exterioare ceremoniale a lui Moise. Așa, se răspinge mâncare cărnii de

porc și de animale necurate, se osândește violarea sâmbetei, să combată aducerea ca jărtfă pâine necurată și animale cu meteahnă, etc (Eș. XIX, 5, 6; XX, 5, 6; Deut. XXVI; Mal. I, 2; Is. XLII, XLIII, XLIX, Is. I, 20). Deaicea se vede clar, că prorocii sunt numai interpreții legii, aplicându-o la diferite împrejurări ale vieții istorice, iar nici decum inovatori, nu reprezentanți a unei noi trepte de dezvoltare religioasă. Dar din aceea, că prorocii au fost chemați ca interpreți vii ai legii, aplicative la condițiile schimbătoare ale vieții istorice, e clar iarăși, că prorocii sunt de acord cu legea lui Moise numai principial, dar nu în toate amănunțimile aplicării principiilor. Aceasta din urmă diferență între lege și proroci a și fost cauza de s'a ajuns la o părere neregulată despre esența slujirii prorocești.

Și așa cum e împedecă misiunea prorocilor, ca membrii în organismul teocrației: ei sunt purtători vii a idealului religios-moral, indicat în legea lui Moise, expunătorii ideali a esenței importante istorico-universale a poporului ales. Dar pentru o astfel de situație înaltă ei trebuiau să posede și mijloace mari. Dacă exprimatorii idealului obișnuit natural-poporan pot fi numai niște oameni, care posedă puteri cât mai înalte posibil pentru spiritul poporului, apoi ca să fie expunătorii și purtătorii idealului dumnezeesc revelat, a ideii divine, exprimată în legea lui Moise, ca să o simtă și să o facă să străbată în conștiința unui popor întreg, e necesar să aibă mijloace indispensabile supranaturale. Astfel de mijloace se cuprindeau în inspirația prorocească.

Dar ce-i aceea inspirație prorocească? Viața psihică a omului are atâtea laturi ascunse, care rămân inaccesibile până și pentru ochiul cel mai pătrunzător. E neîndoielnic totuși, că spiritul omenesc și fără ajutorul simțurilor externe are puțința să pătrundă în înlănțuirea enigmatică a lucrurilor și în combinația diferitelor puteri. Oamenii descopăr astfel de adevăruri, care sunt situate dincolo de hotarele simțurilor. Simțurile externe pot numai confirma, justifica adevărurile găsite, dar nu le descopăr. Acel fapt, că adevărul totdeauna se descopere numai de mintea înzestrată cu anumite puteri, și numai în urmă devine moștenirea obștească a poporului, ne arată, că sufletul are astfel de însușiri, care trec departe peste hotarele percepției simțuale și a rațiunii, și deaceia are puțința să descopere adevărurile înalte. Bazindu-se pe asta, unii cercetători critici s'au încercat și faptul miraculos a inspirațiunii prorocești să-l explice pe calea psihologică-naturală. Literatura apusană ne prezintă câteva încercări de acestea, dar

ele cu toatele au plecat și au rezultat dintr'o părere comună, și deaceea, fără a cerceta părerile și teoriile particulare, vom examina în trăsături generale această părere asupra prorociei

După această părere, prorocia este gradul superior de manifestări a spiritului omenesc. Ea, prorocia, nu ar fi un fenomen original, curat evreesc al Vechiului Testament, ci într'o măsură mai mare sau mai mică se află la toate popoarele, alcătuește postulatul indispensabil a religiosității omului, rezultă din simțul dependenței absolute de Dumnezeu, cu putere supremă, care determină soarta omului și-l conduce prin toate evenimentele vieții. La început conștiința religioasă a omului neavând încă ideea clară de divinitate, neștiind să deosebească finitul de infinit, Divinitatea de natură, caută nedumerit Divinitatea în natură, și deslegarea enigmei ființei sale, a soartei sale crede să o găsească în fenomenele naturei externe. Aicea se referă gâciturile după vâjiitul frunzelor arborilor, după zborul paserilor, după interiorul animalelor, etc. Acesta este gradul inferior de prorocie. Pe treapta cea mai înaltă de dezvoltare religioasă apare mantica ca o comunicare nemijlocită cu Divinitatea. Aicea omul, dorind să afle soarta sa și pentru asta să comunice cu Divinitatea și considerând puterile sale obișnuite insuficiente pentru asta, provoacă artificial în sine puteri nouă, care-l înalță peste toate mărginirile lumii obișnuite, și în elanul religios se unește cu Divinitatea, dela care și află el soarta sa, a poporului său și a întregii omeniri. Mantica a fost felul de prezicere dominant la greci, unde cunoscuta reprezentanță a ei a fost Pitia. Pe treapta următoare de dezvoltare a conștiinței religioase apare prorocia evrească, ale cărei trăsături distinctive, după această părere, se prezintă ideea supremă despre Dumnezeu, ca principiu personal, și corespunzător cu această concepție cea mai bună prețuire a persoanei omenesti în raporturile ei cu Divinitatea. Aicea personalitatea, în contactul cu Divinitatea, nu-și pierde particularitățile sale individuale, ci numai printr'un proces natural psihic își lărgeste puterile sale psihice până la acea largime și le duce până la acel grad de încordare când se aruncă de pe suflet conștiința de toate zilele, ca o povară, și în locul ei pășește starea superioară de încordare estatică, care face pe proroc capabil să primească cele mai înalte adevăruri, inaccesibile pentru conștiința obișnuită. O părere puțin altmintrelea a exprimat Ewald. După părere lui, în adâncul sufletului omenesc se cuprind adevăruri veșnice, nesdruncinabile religioase și morale, care zac multă

vreme inconștiente în fundul sufletului omenesc, până ce se găsește pentru ele organul vrednic, capabil să devină expresia lor pentru oameni. Cel mai bun organ pentru aceste adevăruri servește sufletul curat impresionabil. În asemenea suflet sub năvala impresiunilor corespunzătoare, se deșteaptă puterile religioase și morale ascunse, și se trezesc cu o așa putere de neînvins, că omul se simte silit să le exprime în afară, — cu cuvântul sau cu fapta. Conștiința acestor adevăruri îl stăpânește cu așa putere încât el le prezintă de figuri lămurite, ce se poartă pe dinaintea spiritului său în chip de vedenii; persoana sa, ca om, se sfiește, și el se miră, că aude glas, nu glasul său, ci glasul curat și limpede al altei ființe, care stă mai sus decât el., „Fenomenele prorocești au fost primele impulsii puternice și stârniri miraculoase a ideilor superioare în aplicarea lor la problemele și răstăcirile omenești, acestea au fost primile scântei, ce au căzut ca fulgerul în întunerecul tendințelor omenești. Stârnirile pot să nu izbutească, scântele se stâng, dar neobișnuit și miraculos aicea se cuprinde în înseși faptul, și fără el nu s'ar trăzi în omenire nici un fel de adevăruri. Toată deosebirea între prorociile păgâne și cele evreești, după Ewald, constă în aceea, că în păgânism, în puterea unor cauze nefavorabile necunoscute, exprimarea adevărilor a reușit mai puțin, și ele s'au prezentat în formă alterată, iar la evrei ea a reușit mai bine. Privind în mod critic la toate discuțiunile acestea, trebuie să spunem, că ele reduc la o singură categorie până și cele mai diferite lucruri. Prorocia Vechiului Testament nu are în sine semnele, care ar apropia-o de or care formă de gâcitură. Gâcitura, care se produce în lipsa de orice temeieri, este un fel de pipăit, de căutare întunecată, a răspunsurilor la întrebările despre soarta omului, iar prorocia presupune o revelațiune nemijlocită și clară, în principiu deja venit omenirii în lege. Cu atât mai puțin poate ea să aibe asemănare cu mantica, care presupune o stare estatică încordată, provocată de mijloace artificiale, care întunecă conștiința omenească. Starea prorocească este o stare complet conștientă; în ea omul primește nu produsele unei închipuiri bolnăvicioasă, ci revelațiunile de sus, conștient percepute de proroc și conștient predate poporului. Ce se atinge însă în special de vederile lui Ewald, apoi ele sufăr de lipsa de atențiune la esența prorociei și la însușirile naturii omenești. Considerând prorocia numai o exprimare a adevărilor mari religioase și morale a priori existente în sufletul omenesc, ea presupune nealterarea naturei omenești, adică greșit la fel cu pelagienii

și cu filosofii școlii lui Rousseau. Această părere demult este respinsă și a căpatat o anumită sentință. Aicea noi observăm numai, că adevărurile religioase și morale, descoperite omului primitiv, în procesul păcătos natural s'au întunecat până într-atâta, încât cei mai buni reprezentanți ai lumii păgâne au disperat de a le deștepta prin orice mijloace omenești, și mântuirea o așteptau numai de sus. Mai mult încă, această părere nu vrea să știe, că în Vechiul Testament prorocia se prezintă nu ca expresie a adevărurilor omenești naturale, atinse printr'un proces natural de cugetare, ci a adevărurilor dumnezeiești, inaccesibile pentru om prin singurile sale puteri naturale. Iar dacă se privește prorocia și din punct de vedere general istorico-filosofic, atunci ea se prezintă totuși inesplicabilă, ca fenomen natural.

Deja acel fapt, că ea propoveduește adevăruri generale înalte religioase-morale, ne arată acea înaltă origină a ei, pentru că rezultatul cercetărilor teologice și filosofice înclină cu totul către recunoașterea acestor adevăruri, ca fiind de origină divină. Aceasta se confirmă în totul de istoria dezvoltării intelectuale și morale a omenirii. Dacă aceste adevăruri ar fi produsul minții omenești, atunci negreșit ele ar fi produse ale minții la cel mai înalt grad de dezvoltare a ei. Dar în realitate aceasta nu-i așa. În vechime (către care se și referă prorocia) geniul uman și-a ajuns cea mai înaltă dezvoltare și expresie în filosofia greacă: aicea el în persoana lui Platon și Aristotel a atins așa înălțime, așa putere, prin care el și până astăzi după o mie de ani, înrăurește asupra științei și filosofiei. Și cu toate acestea mintea filosofitoare, stând la înălțimea posibilă de ajuns; te miră de s'a eliberat de antropofismul grosier al gloatei și nu a ajuns ideea de un Dumnezeu unic, personal, înțelept și drept cârmuitor al lumii; iar sub raport moral mintea filosofantă a fost așa de neputincioasă, că n'a putut nici chiar să definească adevăratele raporturi ale oamenilor între dânsii. Se știe, că Aristotel și Platon în „Politicele” lor consideră robia ca fenomen perfect normal și și chiar necesar. În comparație cu aceste minți, prorocii sunt cu adevărat dumnezeiești, căci ei în simplitatea lor vestesc adevăruri, care erau o taină pentru mintea filosofică. Și ei nu erau filosofi și aparțineau unui popor nefilosofic. Prin urmare, prin procesul natural-istoric a dezvoltării intelectuale nu se poate explica prorocia. Nu, duhul, care a însuflețit pe proroci, nu vine din adânc, cum socoate Ewald, ci din înălțime, pentru că din copierie e vicioasă inima omului.

În această adâncime a stricăciunii nici Ewald nu îndrăznește să se pogoare, ci vrea să găsească în însăși natură omenească germenele sănătos, care în împrejurări favorabile se poate dezvolta și învinge tot ce-i întunecat, slab, păcătos, și anume acesta și este pentru dânsul Dumnezeu în om, Duhul Prorocilor. Asemenea părere Biserica a condamnat-o de mult, ca pelagionism. Dar și după părerea a însăși prorocilor, natura omenească, este mai curând, un abiz de stricăciune, decât un teren, al germenului dormitând, al binelui și adevărului; de aceia ei s'au ținut strâns de *Iehova*, și El este pentru dânsii acea stâncă, pe care sprijinindu-se ei, se simt puternici să lupte contra tuturor puterilor întunericii¹⁾. Aceasta despre prorocie, ca despre unul din aspectele revelației în genere. Dar prorocia are particularitățile ei caracteristice, care o deosebesc de celelalte aspecte ale revelației, și care-i dau o deosebită însemnătate în istoria omenirii, ca unui motor supranatural fără pereche, în opera dezvoltării omenirii. Deja acel fapt, că prorocia, se prezintă drept expresia adevărilor religio-morale, care sunt o taină pentru mintea filosofică, o pun mai presus de orice fel de expresie a adevărilor obișnuite în dezvoltarea lor istorică. Însă ea mai are încă și altă latură, care face imposibilă orice comparație a ei, cu cugețările omenești. Înțelegem prezicerea viitorului.

Tendința de a ridica perdeaua misterioasă a viitorului totdeauna a alcătuit pasiunea de veacuri și vitală a omului. Ea își are rădăcinile înfipte în însăși natura omului. Așezat în condițiunile mărginitoare ale spațiului și timpului și în același timp, înzestrat cu puteri duhovnicești, căutând, să devină mai presus de aceste condiții, omul firește începe să încerce prin toate mijloacele a deslega sfera înconjurătoare a științei sale. Istoria este plină de astfel de încercări. Găcitoria, mantica, samaismul toate acestea sunt expresia a uneia și aceleiași izbucniri a spiritului omenesc de a se ridica mai presus de condițiile spațiului și ale timpului. Dar toate aceste încercări, de a îndepărta hotarele ființei duhovnicești ale omului au purtat numai un caracter subiectiv, și ca o negură, au dispărut, îndată ce raza științei a căzut peste această sferă dorită. Astăzi știința consideră aceste tendințe drept o iluzie nevinovată, cu care s'a distrat o minte copilărească. Singure numai prorociile Vechiului Testament stau nesdruncinate. Realitatea lor istorică nu o tăgăduiesc nici cei mai extremiști cugetători ale școalei raționaliste. Acești cugetători se încearcă

1) Baun Yarten, Einl. in a. Pentateuch.

numai să explice prorociile prin oarecare date științifice mai potrivite cu părerile lor, îndrăsnește prin analogii, îndrăsnește și arbitrare. Noi distingem câteva încercări de explicare științifică naturală ale faptului prorociei. Și mai întâi de se prezintă o explicare a prorociei vrednică de atențiune, ca fapt al prezicerii viitorului, din punct de vedere psihologic. Invățații, sprijinindu-se pe unele fapte misterioase ale vieții sufletești și găsind întrânsele oarecare analogie cu fapte de prezicere sau de presimțire a viitorului, au voit să explice proorocia, deducându-o din capacitatea presimțirii inerentă spiritului omenesc. Această teorie a dezvoltat-o filosoful și istoricul german Lasaulks în scrisoarea sa „Puterea prorocească a sufletului omenesc în poezi și cugetători” sprijinindu-se pe părerea panteistă-raționalistă cu sufletul său, cosmic, ascuns atât în indivizi cât și în popoare întregi, și nicăiri neperzând conștiința unității sale, el ajunge la astfel de concluzii: „dacă în sufletul fiecărui om este o parte de puteri colective ale sufletului poporului său, a întregii omeniri sau chiar a sufletului cosmic, și dacă în momentele de prorocie, ca și în fiecare moment mare ale vieții, omenești, sufletul individual se revarsă sau chiar se afundă în sufletul obștesc, în marea rațiune obștească a vieții naturale și a lumii omenești și de acolo se renaște cu putere înnoitoare atunci se înțelege că deoa-rece prezentul deasemenea există și este legat indistructibil cu viitorul, ca și cu trecutul, fiecare suflet aparte poate presimți nu numai viitorul său, ci și viitorul poporului său și chiar al întregii omeniri. Din adâncul sufletului omului, din puterea Dumnezeuască creatoare pleacă toate ideile mari, tot ce-i nou miraculos, tot ce duce omenirea la menirea ei”. Prin învelișul panteistic-neguros a acestor expresii să zărește aceea idee justă, că sufletului omenesc e înăscută ideea teologică, în puterea căreia el are putința să tragă cutare sau cutare concluzie din datele înzestrări, simțul moral, așa zicând, inerent, după care omul, dându-și seama de realitatea cărmuirii morale a lumii și observând soarta oamenilor în parte și a popoarelor, capătă putința de a cunoaște dinainte mersul mai departe al evenimentelor. Astfel, văzând un popor corupt, care a pierdut toate principiile politice, morale, și religioase sănătoase, poate să spună sigur, că zilele acestui popor sunt numărate. Dar alcătuește oare o astfel de prezicere ceea ce se cheamă propriu prorocie? nu! O astfel de prezicere este foarte mărginită și posibilă numai în sferele cele

mai comune, ca de exemplu relativ de aceia, că după fiecare crimă urmează pedeapsa, că orice putere sprijinită pe minciună și neadevăr cuprinde chiar în sine elementele descompunerii, și că în genere orice mărire și slavă lumească sunt expuse la peire. Dar astfel de preziceri nu pot cuprinde în sine povești concrete, asemenea acelor prin care se distinge prorocia Vechiului Testament și care propriu și alcătuiesc faptul miraculos din sfera sufletului Lasaulles numește „cuvânt cu adevărat prorocesc” acea sentință a lui Scipione, pe care el pe ruinele Cartaginei a rostit-o cu vorbele lui Homer¹⁾ despre viitoarea peire a Romei. Dar fără să mai vorbim deja, că expresia homerică a putut să izbucneasă fără să vrea din gura lui Scipione la vederea tabloului înfricoșat al peirei vestitului oraș, care încă cu puțin înainte de aceia era o groază pentru însăși Roma, la vederea tabloului care amintea într'un chip vădit romanului de stăpânirea înăbușitoare asupra tuturor; prezicerea lui Scipione nu are în sine particularitatea caracteristică a prorociei; ea era o consecință a conștiinței triste a peirii inevitabile a oricărei mărimi lumești sub dominațiunea crudă a neînduplecatei fatalități. În fine, această prezicere fatalistă afară de distrugere nu mai știe nimica. Cu totul altfel de prezicere este prorocia. Prezicând distrugerea orașului, de exemplu a Babilonului prorocia arată împrejurările, poporul, pe regele care distruge — și aceasta cu zeci și sute de ani înainte. Și după distrugerea slavei lumești după prorocie, nu rămân numai ruine, moarte și triste, mărturiile ruinei fataliste fără scop, ci pământul se umple de slava Domnului, cum apele umplu marea²⁾; după împărățiile lumii care au a domni una după alta în omenire, va triumfa împărăția veșnică a Fiului omenesc care are a veni din cer. Adevărat, și Virgiliu în vestita sa a patra eclogă vestește întoarcerea secolului de aur și arătarea în lume a pruncului imperial, care are să aducă o vreme nouă. Dar deosebirea între una și alta dintre preziceri va fi clară, dacă se ia în considerațiune îngustimea celei din urmă dintrânsele; întoarcerea veacului de aur Virgiliu o pune în legătură cu consulatul lui Polion și cu nașterea în familia lui a unui fiu și în împăratul August vede pe înnoitorul lumii și la Roma privește cu mândrie ca la imperium sine fine³⁾.

Nu, prorocia nu se poate explica prin capacitatea de a prevedea inerent spiritului omenesc. Chiar dacă această capacitate în adevăr, după natura ei ar putea da omului puțința să

1) Lasaulles, 8, xx, Illad. IV, 164.

2) Avac. II. 14 Arab.

3) Eneida, 1, 278. Hezog, Real-Encyclopedie, Ed. XVII. 8. 642.

pătrundă până departe peste hotarele accesibilului, apoi și atunci prevederea curată ar fi posibilă numai prin dezvoltarea sănătoasă deplină a acestei capacități. Dar de atunci, decând păcatul a străbătut toată natura omenească, a întunecat toate însușirile, care în asemenea stare de întunecare au și fost moștenite de toți, omenirea a devenit un mediu neprielnic pentru dezvoltarea spiritului omenesc și de aceea dezvoltarea complet normală și regulată a lui a devenit imposibilă. Numai puterea supremă poate susține spiritul în acest mediu și numai prin ajutorul puterii supreme, el poate să obțină deplin ceea, către care pururea tinde, dar care nici odată pentru el însuși n'a fost accesibil, în virtutea condițiilor arătate nefavorabile. În schimb se dezvoltă cu atât mai măreț și mai complet cu ajutorul acelei puteri supreme. Într'însa sprijinul tendinței sale pururenice către cunoașterea perfecțiunii, spiritul omenesc se eliberează de condițiile de spațiu și de timp ce-l mărginesc, — știința lui devine nemărginită, prezentul, trecutul și viitorul sunt deopotrivă accesibile privirii sale luminoase. Astfel este spiritul prorocilor Vechiului Testament. Dar tot de aceea urmează clar, că el a ajuns la această înălțime nu prin puterea sa proprie, ci prin puterea supremă a inspirațiunii supranaturale. Perceperea limpede de către proroci a planului dezvoltării istorico-vechi testamentar, explicare exactă a scopului lui, indicațiunea concretă a faptelor speciale, în care avea să se exprime încheerea aceasta a dezvoltării Vechiului Testament și expunerea vădită a însăși procesului, ce avea să ducă la scop, într'un cuvânt acele prezentări clare și amărunțite a însăși evenimentelor imperceptibile, pe care ni le dau prorocii, negreșit nu se pot explica nici decum pe calea naturală. Tot de aceea se vede limpede, că și aceea prezicere, spre care tinde știința pozitivă cu cunoscuta sa deviză ~ „a ști pentru a prevedea“, e cu totul de alt caracter și cu prorocia n'are nimic comun. Ea se bazează pe legea cauzalității riguroase și de aceea îi sunt supuse numai fenomenele, care decurg direct din cauze lămurit date, sau care se afla în înlănțuirea cauzelor: fiecare fenomen, care se află în afară de legătura cauzalității neîntrerupte, pentru dânsa e imperceptibil. Pecând esența prezicerei prorocești constă anume în prezicerea fenomenilor, care nu au legătură cauzală cu fenomenele dintr'un timp dat. În contrast cu prezicerea natural posibilă după legea cauzalității, prezicerea prorocească se arată drept o minune deplin duhovnicească, un astfel de fapt, care e posibil numai cu ajutorul puterii superioare supranaturale. Conștiința

conlucrării puterii supranaturale pătrunde în totul pe proroci. Inspirațiunea supranaturală se prezintă la dânsii drept principiu fundamental al activității lor: Duhul sfânt îi chiamă, îi luminează și înalță puterile lor naturale, le conduce și vorbește prin ei poporului ales și întregii omeniri. Sfânta Scriptură ne prezintă multe expresiuni și fapte, în care se exprimă și se mărturisește influența asupra prorocilor a puterii supranaturale. „Eu sunt plin de puterea Duhului Domnului“, zice despre sine prorocul Miheia. „S'a pogorât asupra mea Duhul Domnului și mi-a zis“, vorbește prorocul Iezechiel. „Se va pogori peste tine Duhul Domnului și tu vei proroci“. „Duhul lui Dumnezeu s'a pogorât peste slugile lui Saul și ele au început a proroci“. Și în genere pretutindenea prorocia se pune în legătură cauzală cu pogorîrea Duhului Sfânt și cuvântul lui Iehova. Asume pentru aceea aproape înaintea fiecărei cuvântări citim declarațiunea lor: „Și a fost către mine cuvântul Domnului“, „Și a fost către el cuvântul Domnului“, (Mih. III, 8; Iez. XI, 5; 1 Paral. XIX, 20; X, 6; Iez. XVI, 1; Is. LXVI, 1, etc.). Despre inspirațiunea prorocilor mărturisesc limpede și apostolii: „niciodată prorocia n'a fost rostită după voia omenească, ci au rostit-o oamenii sfinți ai lui Dumnezeu, fiind mișcați de Duhul Sfânt.“ „Dumnezeu a vorbit de demult prin proroci“, (2 Petru, I, 21; Evr. I, 1). Astfel prorocul rostește cuvântul său (aceasta-i minune în înțeles teologic, filosofic și istoric după inspirațiunea unei puteri supranaturale și numai în această condiție, după vederile biblice, prorocia capătă înțeles de adevăr real, cum s'a și arătat ea în istorie. Dar odată cu recunoașterea în prorocie a unui fapt istoric se ridică una din cele mai grele întrebări a științei teologice, întrebarea despre mijlocul inspirațiunii și despre mijlocul primirii acestei inspirațiuni; întrebare care se ridică firește în vederea faptului dublu lateral al inspirațiunii: o latură dumnezească, de nepătruns, și alta omenească, în toate laturile ei, cum a fost în ochii omenești.

Faptul miraculos al inspirației prorocilor a început să intereseze din primele veacuri ale creștinismului, va se zică încă din acel timp când spiritul prorocesc nu era numai un fapt istoric, ci fenomen viu lucrător. Dintre cugetătorii creștini cel întâi și-a întors luarea aminte asupra faptului prorociei Apologetul Atenagora. Inspirațiunea prorocească o explică el cu lucrare, „după extazierea într'înșii a rațiunii“ (κατ' ἐκστασιν, în care caz influența sfântului Duh asupra prorocilor o asemănă cu cântarea din flaut. Tot de asemenea părere se ține și Iustin Filosoful: „duhul

prorocesc se pogoară peste proroci ca arcușul pe strunele lirei și scoate din ele sunetele trebuitoare" "Această explicare a inspirației profetice îi dă un caracter pasiv. Ea lipsește pe proroci de orice independență, îi prezintă ca instrumente pasive ale Sfântului Duh, ba, judecând după expresia " *extasis*, îi prezintă chiar ca lucrând inconștient. Asupra acestei păreri se resfrânge, se pare, influența lui Platon, care se exprimă astfel: „Dumnezeu ridicând rațiunea dela slujitorii săi, ne vorbește însuși prin ei“ De o asemenea părere se țin și unii învățători ai Bisericei. Cu o deosebită tărie insistă asupra ei Tertulian. Dar o astfel de părere natural a trebuit să întâmpine protest din partea părinților Bisericei, străini de rătăcirile montaniste. În adevăr, din acest timp, dela ivirea montanismului, a intrat într-o nouă fază a dezvoltării sale. În vederea dezvoltării puternice a prorociei închipuie, care se exprima în montanism în stare estatică artificial provocată, părerea asupra prorociei a trebuit natural să ia o altă direcțiune. Au apărut o serie întreagă de cugetători, enumerând în sine pe cei mai buni reprezentanți ai cugetării teologice, care începură să explice altmintrelea inspirația prorocască. Aicea a fost scos la iveală principiul activității, al independenței și conștiințiozității. Starea estatică, care era expresiunea caracteristică a prorociei la montaniști, a fost recunoscut drept principiu adevărat al prorociei mincinoase; pentru prorocia adevărată această stare a fost recunoscută drept stare nevrednică care înjosește însuși prorocia „Cu o deosebită putere a dovedit principiul activității a conștiinței în prorocie Origen. El spune, că la înrăurirea Duhului Sfânt asupra omului activitatea psihică normală în om nu contenește, voința liberă și puterea de judecată rămân în starea lor normală, și Origen drept principiu sigur a inspirațiunei supreme consideră conștiința cea mai limpede, iar orice întunecare a minții o recunoaște ca pedică pentru inspirație¹⁾ Aceeași idee o susțin energic și sf. Epifanie, Ieronim și Hrisostom, Aceștia toți recunosc, că prorocia este iluminarea lăuntrică, dirijată de conștiința rațională, și deci de aceea și poate să fie așternută pe concepțiile lămurite ale rațiunii. Așa, după cuvintele lui Epifanie, „prorocul a grăit cu stăpânire în idei și cu consecvență și a vestit dela Duhul Sfânt, exprimându-se armonios²⁾ Tot în acest senz vorbește fericitul Ieronim: „Prorocii au vorbit nu în extaz,

1) De princip. III. 3, 4

2) Advers. Haeres. XLVIII, cap. 8.

vorbesc, și învățând pe alții să fie ignoranți în aceea, despre ce grăesc¹⁾. Aceleași idei, însă mult mai puternic le exprimă sfântul Ioan Gurădeaur. Comparând prorocia cu mantica, el găsește între dânsule o enormă deosebire, care s'a exprimat chiar și în numirele lor. În ideea de mantică se cuprinde ideea de om; care nu cum aiurează Montan cu femeile sale nebune, neștiind ce se află în stare furioso=estatică, de aicea și înseși numirea ei mantică (μάντις, dela μανίεμαι – mă îndrăcesc – mă aflu în starea nenormală a spiritului). Din contra, prorocul - προφήτης – după sensul general și prim – este orator, care rostește adevăruri, și ca atare își păstrează conștiința sănătoasă și liniștea sufletească. „Deaceea manticului îi e firesc să-și iasă din sine, să se supună necesității, să între în mișcări nenaturale, să se sguđue sbuciumat, asemenea unui om îndrăcit. Nu-i așa prorocul: el vorbește cu conștiința limpede și cu liniște, știind ce vorbește²⁾).

Astfel părerele părinților Bisericei înclină hotărât spre latuarea activității și conștiinței prorocilor. Asemenea părere s'a repetat neconținut și de următorii cugetători creștini teologi până în timpul din urmă. Și numai în timpul veacului de față oare care teologi nemți s'au încercat să reînnoiască teoria extazului, întemeind-o pe date psihologice din nou obținute. Așa Gengstenberg zice: „și adevărații proroci s'au aflat în stare de extraordinară deosebire caracteristică de cea obișnuită, s'au aflat într'o stare anumită de extaz, în care conștiința rațională se întunecă, și toată viața psihologică mărginită prin lucrarea silnică a Duhului Dumnezeuesc și ajunse în stare pasivă³⁾.” Deși în ediția a doua a scrierei sale Gengstenberg îndulcește părerea sa, dar vederea sa fundamentală rămâne fără schimbare: „starea prorocească a inspirației este *экстаз* viața și conștiința prorocului sunt înăbușite de înrăurirea dumnezească. Această teorie savanții se silesc să o fondeze pe unele fapte și expresiuni, din care s'ar descoperi, că prorocii nu și-au dat seama sau nu și-au reprezentat cu totul limpede ceea ce vorbeau. Acestea sunt acele expresiuni, unde înrăurirea Duhului Sfânt se prezintă în formă de „mâna Domnului” – Expresia: „Duhul lui Iehova a căzut asupra mea”, etc care expresiuni are fi indicând acțiune de sâlnicie, de împilare, de „supunere totală”, cum afirmă Genstenberg. Adevărat, expresia „mâna Domnului” însemnează putere de acțiune dar puterea de

1) Predoslovie la comentaru la pror. Isala.

2) Hamil. XXXIX în epist. primad Carinh.

3) Cristologie, Aufe.

acțiune se poate îndrepta nu la împilarea conștiinței ci la alte scopuri, cum înțeleg aceasta unii cercetători, de exemplu Coster. Expresia (Is. VIII, 11): „mă a vorbit Domnul, ținând asupra mea puternica sa mână, dar părerea [lui] trebuie tradusă și înțeleasă astfel; „și mă a vorbit Domnul, susținându-mă cu mâna sa, ca să mă încurajeze, deoarece El a vrut să-mi spue lucruri strașnice“, să știe că unele vedenii au influențat puternic asupra prorocilor; „n'a rămas în mine putere, și vederea feții mele se schimbase cumplit, nu mai era în mine curaj“, povestește despre sine prorocul Daniil, când a văzut o grozăvie (Dan. X 8.) La fel sunt și cuvintele lui Ieremia. „Tu, m'ai atras Doamne, și eu sunt absorbit: tu ești mai puternic decât mine, și mi'ai dovedit. Și m'am gândit eu: nu voi pomeni de Dânsul, și mai mult nu voi mai grăi în numele lui; dar era în inima mea ca un fel de foc ce arde închis în oasele mele, și eu m'am istovit, reținându-l și n'am putut“ (Ierem. XX, 7, 9.) Dar și aicea despre înrăurirea înăbușitoare asupra conștiinței, nu se vorbește, ci se exprimă numai puterea nebîruită, care constrânge să se realizeze menirea prorocească, cu toate aceste prigoniri cărora se expune prorocul pentru cuvântarea sa. Se știe cu ce putere conștiința datorici morale atrage pe om către împlinirea acestei datorii, cu toată atracția și din partea opusă, și totuși omul nu cade în extaz sub înrăurirea acestei conștiințe, deși încordată în luptă, cu atracțiile contrare morale. În genere toată teoria lui Gengstenberg se prezintă ca puțin fondată. Ia întărește elementul divin pe socoteala celui omenesc și prin aceasta se pune în contradicție cu privirea biblică, după care omul a intrat nemijlocit în raporturi de „prietenie“ cu Iehova și a încheiat cu dânsul alianță.

După Gengstenberg teoria extazului a apărut-o Tholüch, dar în părerea lui importanța independentă a persoanei prorocitoare se recunoaște până la un punct oare care. „Starea de extaz noi o considerăm numai relativ de starea pasivă, pentru că dacă la primirea revelațiunii, prin lucrarea Duhului Sfânt, activitatea proprie a celui ce primește contenește, apoi nu contenește perceperea; prin urmare, aici poate fi vorba nu atât de înăbușirea activității subiective a spiritului, decât despre înălțarea ei, cum a dovedit deja Origen contra părerii montaniste. Dacă montaniștii insistă asupra menținerii, iar savanții moderni asupra contenirii „conștiinței“, apoi aceasta este o expresie neadevărată, care duce la rătăcire, pentru că și în vis contenește numai conștiința lumii

externe. iar nu conștiința de sine și judecata. E clar, că în această stare lipsa activității proprii nu atrage după sine lipsa conștiinței de sine" ¹⁾). Această părere evidentă voește să păstreze persoana și conștiința de sine a prorocilor în starea estatică. Dar ea nu rezistă la critică deja nici din punct de vedere psihologic, pentru că starea de extaz prin aceea se și deosebește de starea psihologică obișnuită, că ea exclude independența; nu e de acord această părere nici cu faptele, pentru că prorocii neconținut vorbesc în deplină conștiință și de sine, și de lumea exterioară. Exemplele sunt numeroase.

Așa dară, cum să definim starea psihică a prorocilor din timpul inspirației? Pentru a răspunde științificește la această întrebare, e nevoie să examinăm acele date, care ne pot servi de pârghii pentru o concluzie normal întemeiată științific relativ de chestiunea în cercetare. Astfel de pârghii în chestiunea noastră pot mai întâiu de toate servi datele filozofice.

Între multe numiri ale prorocului în limba evreească cea mai caracteristică, cea mai întrebuințată, deși nu cea mai veche numire este *nabî*. Acest cuvânt intră cu preferință în întrebuințare abea în timpul lui Samuil, deși proroci au fost și mai înainte. Mai înainte ei se numeau cu alte cuvinte (1 Reg. IX, 9). Pentru noi în cazul dat are un deosebit interes sensul cuvântului *nabî*, pentru că, după cum am spus, el este cel mai întrebuințat, și apariția lui în epoca aceea, când prorocia în calitate de comunitate întreagă de oameni, ce acționau în anumită direcție, dobândi asupra poporului o înrâurire, care nu s'a curmat până pe timpul templului al doilea. Apariția cuvântului *nabî* în epoca aceasta indică caracteristica lui, corespunderea etimologică înseși apariției. Deaceia o deosebită atențiune dăm analizării acestui cuvânt, citând celelalte numiri numai ca niște cuvinte secundare explicative pentru însușirile secundare ale prorocului.

Insemnarea etimologică și origina cuvântului *nabî* până acum alcătuește un obiect de discuție pentru învățații de diferite directive. Cercetătorii savanți în cazul dat se țin de acea derivare, care se acordă mai mult cu părerea lor fundamentală despre inspirația prorocească. Și de oare ce aceste directive, după cum am văzut, se împart în două categorii (cu neînsemnate schimbări în particularități), teoria extazului și teoria conștiinței active, apoi și însuși derivarea cuvântului *nabî* e de două feluri. Savanții din prima

1) A. Tkolück, Die Propheten und ihre Weissgungen, 1861, 8, 68, 69, 70.

direcție derivă cuvântul *nabi* dela verbul *naba* și din forma gramaticală a lui voesc să scoată determinarea însușirii caracteristice a prorocului. De oare ce acest verb se întrebuințează numai în forma pasivă și niciodată în cea activă, ca latinescul *loqui*, *fari*, *vociferari*, *palicinari*, apoi, după părerea acestor învățați, cuvântul *nabi* trebuie să însemneze starea pasivă. Verbul *nabà* însemnă a se revărsa, a se smulge, a izbucni. *Nabi*, substantiv verbal, trebuie să însemneze, în aplicare la om, pe acela, „în care divinitatea stărnește râuri de vorbire“, adică această derivare se bazază pe metaforă, luată dela un fontan, care izbucnește din pământ. De o asemenea derivare se țin Winer, Gesenius, Stanlerg, Tholück, etc. După această părere, prin urmare, prorocul este un orator inspirat, care se află sub influența așa de mare și de neînfrânt a unei puteri externe, încât el vorbește nu de voe, așa cum un fontan își aruncă apa nu de bună voia sa, nu are control asupra vorbirii sale, cu un cuvânt el este în stare estatică. Ceialaltă părere a exprimat-o Koster ¹⁾. El se ține de aceeași derivare dela *nabà* și recunoaște, că verbul acesta are un sens exclusiv pasiv. Dar el recunoaște deasemenea, că o asemenea derivare nu explică chestiunea. E mai firesc, socoate el, să apropiem acest cuvânt de arabul *nabà*, care primitiv însemnă: a produce, iar apoi metaforic însemnă a pronunța cuvântul, a vesti, a învăța. De aici *nabi* ar însemna învățăcei sau învățați. Această derivare se poate sprijini pe aceea, că prorocii se numesc ucenici și elevi, ceea ce corespunde, expresiei Noului Testament διδασκός Θεού (Is. VIII, 16; LIV, 13; I, 11; Ioan, VI, 3, 8, comp. Ier. XXXI, 34). Deaceia *nabi* primitiv a însemnat „învățat (dela Dumnezeu), erudit“. Iar de aicea deja natural el a putut primi acel sens activ, cu care el neconținut apare, anume tot așa de natural, cum din participiul pasiv rusesc „naucionii“ pe nesâmșitele și natural s'a format substantivul verbal ucionii (savant) cu caracter activ. Prin urmare, după această derivare *nabi* însemnă pe acela, care, fiind însuși învățat de altul, cele predate lui le predă altora activ; și fiindcă prorocul primește învățătura, cuvântul dela Dumnezeu, apoi prorocind, el vestește altora cuvântul lui Dumnezeu. Prin această derivare să păstrează complet caracterul activ în sensul lui *nabù*, iar însuși procesul formării lui *nabi* dela *nabà*, substantiv verbal cu caracter activ dela verbul cu senz pasiv, explică și cele două momente diferite, din care în primul prorocul se arată ca primitor, pasiv, iar în al doilea se prezintă ca predator, activ. De aicea în

1) Koster, Die Propheten d. A. n. N. Testaments, 8, 182 și 183.

momentul al doilea a stării sale *nabí*, după însuși natura lucrului se prezintă ca vorbitor, propoveduitor, ca orator; și fiindcă el vorbește cuvintele cuiva către cineva, apoi el se prezintă mijlocitor, vorbind pentru cineva. O asemenea înțelegere a cuvântului *nabí* are mărturii limpezi în Sfânta Scriptură în favoarea sa. Așa, Iehova spune lui Moisei: „Eu te-am pus Dumnezeu lui faraon, iar Aaron, fratele tău, va fi *nabí* al tău (Eșir. VI, 1). Aicea evident Aaron se numește *nabí* în referire către Moise, pentru că el trebuia ca cuvintele lui Moise gângavul să le spună lui faraon. Același senz se cuprinde în următorul verset: „și va grăi el (Aaron) în locul tău poporului. Și astfel el va fi gura ta, iar tu vei fi pentru dânsul în loc de Dumnezeu“ (Eșir. IV, 16). Aicea prin urmare prorocul se prezintă ca mijlocitor între Dumnezeu și oameni, ca vorbele lui Iehova să se spună limpede oamenilor. Aceeiași idee în fine se cuprinde în cuvintele Deuteronomului (XVIII, 18): „Eu le voi ridica proroc, zise Iehova către Moise, dintre frații lor, așa cum ești tu, și voi pune cuvintele Mele în gura lui, și el le va grăi tot ce-i voi pornci Eu“ către Ieremia însuși Iehova spune: „Vei fi ca gura mea“ (Ier. XV, 19). Determinând prin asta activitatea prorocului, ca mijlocitor, ce trebuie să transmită cuvintele lui Iehova oamenilor.

Deci locurile indicate confirmă lămurit sensu lui *nabí* ca om designat să transmită oamenilor cele comunicate lui de Dumnezeu. De aceea e înțeleasă și traducerea cuvântului *nabí* la cei LXX de tâlcuitori prin cuvântul *προφήτης*: prin acest cuvânt ei au voit să exprime anume ideea principală de proroc, ca unul ce transmite cuvintele cuiva, care vorbește pentru cineva. *Προφήτης* dela *πρόφη* designează pe acela, care vorbește pentru cineva, vorbește înainte, prezice. Toate aceste înțelesuri se cuprind în acest verb. Astfel după traducerea greacă *nabí* este orator conștient, predestinat să transmită oamenilor cuvintele lui Iehova; dar în numele *προφήτης* apare clar și altă trăsătură, neobservată în *nabí*, și anume trăsătura prezicătorului, și prin aceasta scoate pe proroc din mijlocul oamenilor derând, îi atribue știința inaccesibilă celorlalți oameni. Destul de asemănător cu cuvântul grecesc este și cuvântul slavon „proroc,“ deși acest din urmă după înțelesul său filologic e departe de cel grecesc. Propoziția „pro“ nu corespunde prepoziției grecești *πρό*, cum s'ar putea părea aceasta la prima vedere. Prepozițiunei grecești *πρό* corespunde prepozițiunea slavonă și rusască „pred“ în sensul ei de spațiu și de timp; iar „pro“ înseamnă aprofundare, pătrundere în ceva ascuns, inaccesibil,

Astfel „proroc“ e acela, care pătrunde cu cugetarea sa într-o adâncime, inaccesibilă pentru oamenii obișnuiți, și tainele acestui adânc le predă celorlalți; și de oare ce concepția de adânc e deopotrivă aplicabilă și la spațiu și la timp, apoi proroc este acela, căruia îi sunt accesibile adevărurile cele mai secrete, care deopotrivă de clar vede în prezent, în trecut și viitor, aproape și departe. Asemenea concepție de știință nemărginită evident presupune conștiința nu numai neînăbușită, neîntemeiată de extaz, dinpotrivă presupune o conștiință atât de înaltă și atât de pătrunzătoare și clară contra obișnuitului, cu cât ea pătrunde mai departe și mai adânc în adâncul ascuns al lucrurilor. Acele vedenii prorocoști, în care prorocii câteodată se pare că manifestă absența stăpânirii de sine, se prezintă astfel numai la o privire superficială preconcepută asupra lor. Mai sus noi am observat deja, că slăbiciunea, pe care a arătat-o Daniil în timpul vedeniei (Dan. VIII, 27; X, 8-10), n'a provenit nicidecum dela starea estatică, cum se încearcă să explice aceasta unii, ci numai dela caracterul neobișnuit al vedeniei. Aceasta se dovedește limpede prin aceea, că slăbiciunea, care a doborât pe Daniil la pământ, n'a precedat înseși vedeniei, ci a urmat după dânsa, adică slăbiciunea n'a fost starea în care a fost primită vedenia, ci numai o urmare a ei. Nu, prorocii nu perdeau conștiința curată de sine în timpul vedeniei, n'au vorbit neștiind despre ce vorbesc; din contra conștiința lor în momentele vedeniilor se lumina până într-atâta, încât le dădea putința să pătrundă cu vedere clară în fundul inimii lor și în sufletul confrăților lor și se descopere acolo scânteile binelui, ce sălășluia acolo, să le aprindă spre lupta și nimicirea a tot răul și viciul. Dacă noi examinăm celelalte vedenii apoi și într'insele observăm conștiința limpede a prorocilor. Isaia în timpul vedeniei în care el a fost chemat la slujirea prorocescă (Is. Cap. VI) se afla în plină conștiință. El își simțea toată păcătoșia și nevrednicia sa, și-și da deasemenea sama până la cele mai mici amărunchi cum a primit curățirea din mâna Serafimului, atingându-se de necuratele lui buze cu cărbunele aprins, și cum curățit deja s'a aprins îndrăsneț să ia asupra sa propoveduirea cuvântului Domnului. Ieremia în timpul unei vedenii la fel (Ier. I, 6; XX, 9-11; XVIII, 18), își recunoaște nevrednicia sa, neexperiența sa tinerească și slăbiciunea; dar după curățire și întărire ia asupra sa marea nevoință a propoveduirii și o primește cu așa putere și hotărîre morală, că deja nici prigoanele, nici batjocora, nici un fel de nenorocire n'au fost în stare să-l silească.

că a părăsi nevoînța primită. Când Iezechiel a văzut vedenia miraculoasă și nepătrunsă, a căzut pe fața sa (Ier. I, 6; XX, 9-11; XVIII, 18). E clar deci, că s'a produs aceeași, ce se petrecuse cu Daniil: caracterul neobișnuit al vedeniei îl uimi. Dar ca să perceapă revelațiunea, el a trebuit să se scoale. Intr'însul a intrat Duhul, l'a ridicat pe picioare, și prorocul a început să audă pe cineva vorbindu-i, și prin urmare în plină conștiință limpede a început să primească dumnezeiasca revelațiune. Astfel prorocii până la cele mai mărunte detalii știu despre vedenii, despre stările lor în vremea acelor vedenii și tot și toate cele văzute și auzite le reproduc și le transmit altora, semn vădit al neîntreruptei conștiințe de sine.

Pe temeiul datelor filologice și factice, examinate de noi, concluzia generală despre starea psihică a prorocilor este astfel. Prorocii sunt bărbați inspirați de sus, dar în inspirațiunea lor nu și-au pierdut conștiința lor de sine, nici activitatea lor; din potrivă, în puterea înseși acestei inspirațiuni au primit lumina în conștiința de sine, - luminare, care descopere în spațiu și timp și le comunică înțelepciune, care dă autoritate proclamărilor lor a soartei regatelor și popoarelor. Dacă trebuie să-i comparăm cu cineva pe pământ ca prin această comparațiune să prezentăm mai evident particularitatea caracteristică a prorocilor, apoi ei se pot compara cu geniile. Geniul se deosebește de oamenii derând prin aceia, că duhul lui posedă o putere așa de mare, încât prin zborul său îndrăsneț în toate sferile activității mentale sau morale întrece mișcarea colectivă a tuturor minților contemporane cu dânsul. Deaicea diferența enormă în ce privește claritatea și largimea vederii lor: acolo, unde pentru mințile obișnuite este încă numai o zare abea licăritoare, pentru geniu este ziuă luminoasă cu soare, unde pentru cei dintâiu este o văgăună strâmtă și întunecată, pentru geniu acolo sunt câmpii largi și luminoase. Dar aceasta e încă în starea obișnuită a omului. Când însă raza inspirației cade pe un duh omenesc mare, atunci, tresărind, el se înalță în acele sfere, care sunt inaccesibile minților obișnuite și vede asemenea lucruri, care minților obișnuite se par nebunie sau vis, și care totuși trecând o mie de ani devin moștenirea urmașilor recunoscători și a toată omenirea. Astfel este, decât în măsură incomparabilă, duhul prorocilor. Chemați să păstreze germenele împărăției lui Dumnezeu pe pământ, să propoveduiască tot ce-i bun, să se lupte cu răul pe pământul păcătos; chemați să vestească pe pământ ideea de Dumnezeu, idee, care după

cuvântul lui Dumnezeu este tot așa de înaltă față cu cugetarea omului, cu cât cerul e mai sus decât pământul (Is. LV, 8), prorocii firește au posedat conștiința, care a întrecut în claritate și pătrundere orice conștiință omenească, și dacă geniul a fost capabil să vadă aceea, care nu era capabilă gloatei, apoi prorocii au fost capabili să vadă aceea, la care n'au îndrăsnit nici să se gândească nici cei mai profunzi filosofi, nici cele mai puternice genii. A pătrunde în tainele naturii, a soartelor istoriei, în tainele spiritului omenesc și a cugetelor lui pot într-o anumită măsură și mințile mari; dar a pătrunde în tainile soartelor lui Dumnezeu, a pătrunde hotărârile și înainte hotărârile lui Dumnezeu, a vedea înseși mișcarea mânei, ce cârmuește soartele istoriei și ale veșniciei, și a ști direcțiile acestei mișcări, cu un cuvânt, a urmări căile lui Dumnezeu pe toată necuprinsa lor întindere în istorie și în veșnicie, a ști „taina lui Dumnezeu” (Amos, III, 7): aceasta o pot numai prorocii și nimenea altul din oameni. După asemenea chemare a lor și inspirația lor e mai înaltă și mai curată decât orice inspirație omenească: ea se pogoară asupra lor cu o putere, care-i renaște și-i luminează. Puterea nevăzută s'a pogorât peste ei, și ei au simțit în sine arzând un foc, și au auzit oare cum loviri de ciocan, de care s'ar fi risipit și stâncile (Ier. XX, 9; XXVIII, 9, 29): gura lor a început să vorbească. Și ei își dădea deplin sama, ca cuvântul rostit de dânșii nu din depozitul lor propriu de cugetare, ci li se comunica lor de alt duh dumnezeesc (Numer. XVI, 28; Iezec. XIII, 2), venit de dinafară, și acest duh i-a renăscut, pe cel slab l-a făcut puternic, pe tânăr l-a prefăcut în matur, pe cel păcătos curat l-a făcut. De aicea curățenia morală, abnegațiunea, devotamentul cel mai desăvârșit și râvna înflăcărată la lucru, la care ei fusese chemați, sunt trăsăturile evidente ale vieții și activității prorocilor.

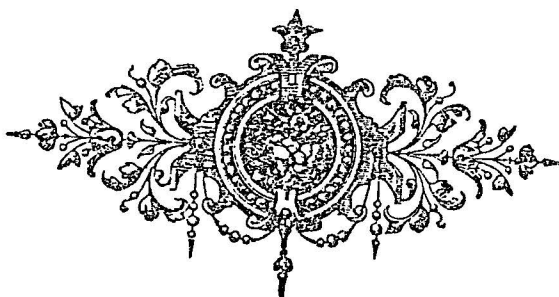
Dar mai departe, după înălțimea conținutului cuvântului prorocesc și însuși forma lui prin înălțimea sa trebuie să corespundă conținutului. Cea mai înaltă formă a cuvântului omenesc, este forma poetică; aceasta singură e capabilă să exprime cele mai delicate, cele mai fine, cele mai nobile și cele mai înălțate mișcări ale spiritului omenesc. De aicea se înțelege, pentru ce și prorocii pentru cuvântul lor dumnezeesc au ales forma poetică de cuvântare: ea singură numai și încă și ea abea a putut să exprime divinul cuvânt prorocesc, pentru că tainile acestui cuvânt sunt așa de înalte, încât limba omenească e prea săracă și insuficientă, că să le exprime în chip demn. Dar cu toată insuficiența

și sărăcia limbei pentru exprimarea deplină a cuvântului prorocesc, cuvântarea prorocască totuși alcătuește o minune de poezie. Deurgând măsurat în versuri duble sau triple libere logice ritmice, cuvântarea prorocască, potrivit conținutului, este când majestoasă și pioasă, când de exemplu prorocul exprimă chemarea sa (Is. Cap. VI; Izec, Cap. I)... cutremurul evlavios pătrunde pe cititor până în fundul sufletului; când groaznică și grozavă, asemenea focului dogoritor și ciocanului ce sfarmă stâncile, asemenea glasului de trâmbiță din ceasul judecății, când de exemplu prorocul se adresează poporului corupt sau moralicește adormit și vestește apropierea pedepsei dumnezeiești meritată. (Is. cap. I; Amos, cap. II; Ioil, cap. I și II; Ier. XXIII, 29); când blândă și duioasă, asemenea glasului unei mame duioasă-înbietoare, când prorocul se adresează cu mângâiere către poporul pătimitor; în acest timp ea e capabilă să vindece ranele mortal cangrenizate, — răcorită prin lacrămile prorocului din inimă izvorâte, ea e balsam vindecător, care îndulcește suferințele (Ier. cap. XXX și XXXI, Is. XI, LIV); când iarăși înaltă și solemnă, ca sunetul trâmbiței de biruință, când prorocul dela evenimentele de plâns ale prezentului își aruncă privirile sale luminoase asupra viitorului, către făgăduința testamentară, către Mesia care are să vie: tonul său plin de suferință se înviorază, spiritul se încurajază, lacrămile abea vărsate se usucă și prorocul plin de bucurie uită toată amărăciunea prezentului și cântă imnul solemn (Is. Cap. XI-XII, XIX și XL; Ioil, Cap. III). În cărțile prorocesti sunt pagini, care după înălțimea și puterea de expresie nu au nimic asemănător în literatura poetică a tuturor timpurilor și popoarelor, și se înțelege: prorocii sunt poeți sacrii și produsele lor poartă ștampila religiei și a adevărului, pe când poezia celorlalte popoare adesea se întunecă de superstiție, patimă și rătăcire. Din formele ritorice exsterne la proroci se întâlnesc: *alegorii*, ca de exemplu cântarea despre vie, prin care se reprezintă poporul ales (Is. Cap. V); *iperbole*, când de exemplu revoluțiile și mișcările populare se prezintă ca mișcări ale cerului și pământului, ca întunecarea și căderea stelelor (Ageu, III; Ioil, III; Is. XIII 10; XI V, 12). *Metafore* îndrăznețe, când de exemplu darurile duhovnicești se prezintă în chip simțual, — inspirația divină se prezintă ca un curent de apă într'o pustie însetată, slava și fericea ca soarele și luna fără apus (Is. LX, 20); personificări poetice, când de exemplu prorocul se adresează obiectelor neînsuflețite ca și către o persoană vie (așa sunt: „ascultați ceruri și ia

aminte pământule!“ „Munții și dealurile vor cânta înaintea voastră imne și toți arborii câmpiei vor bate din palme înaintea voastră“? repetiri energice, cum sunt: „Mângâiați, mângâiați pe poporul meu“, „O pământule, pământule, pământule? ascultă cuvântul Domnului,“ etc. (Is. XL, 1; Ier. XXII, 29). Ironia, când de exemplu slăbiciunea omenească se reprezintă în contrast cu măreția lui Dumnezeu („Să fălește oare securea față de celce o mânuește? Ca și cum toiagul s'ar scula contra celui ce-l ridică!“ sau „vai de celce se pricește cu Creatorul său, hârb dintre hârburile de pământ!“ (Is. X, 15; LV, 9). Cuvântările prorocști în genere se disting de cântecele lirice, adesa trec la ele, când prorocii sau introduc în cuvântările lor imne populare din vremile trecute, sau alcătuesc de ale lor proprii (Is. V, 12; Cap. XII; XLII, 9; Avac. Cap. III), și atuncea încă mai complex și mai profund se revarsă simțul, încă mai vioi se zugrăvesc tablourile, încă mai îndrăzneț devine sborul ideilor. Aceste imne intercalate sunt noi raze, care dau o nouă strălucire tabloului, noi sunete, care introduc frumusețea variațiunii în armonia întreagă.

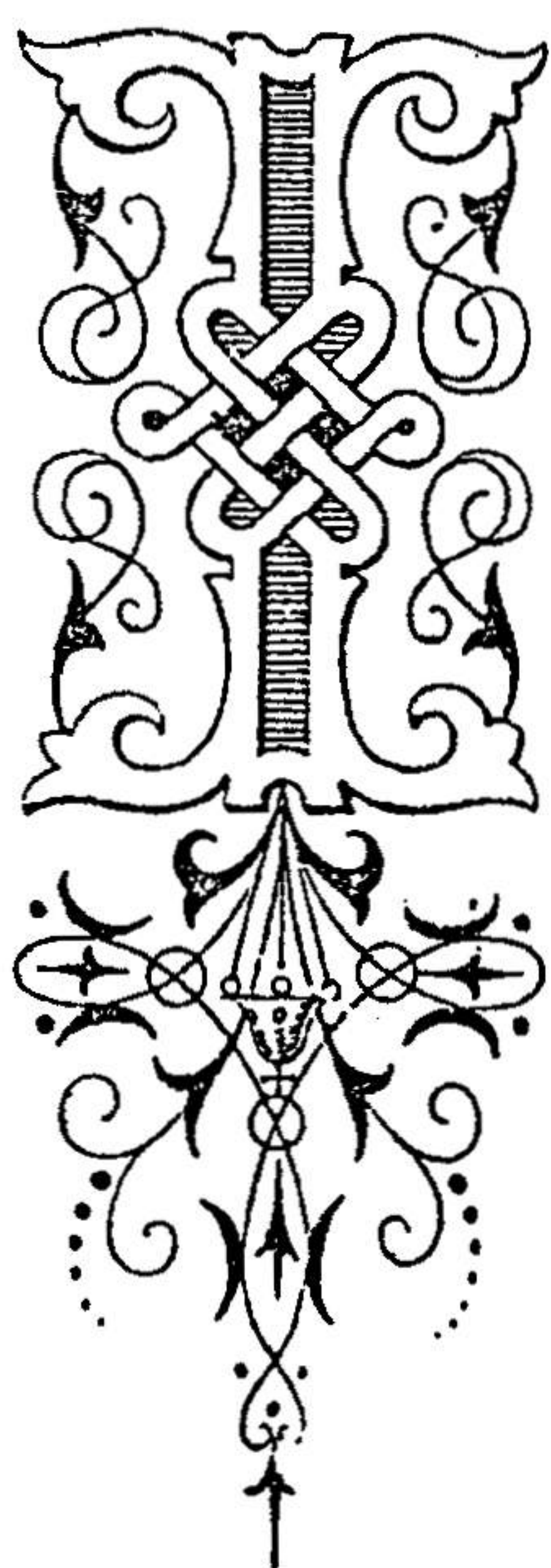

Ramură de terebint

CAPITOLUL X.

STAREA LĂUNTRICĂ A POPORULUI ISRAILIT.

În ce privește starea internă a poporului ales din
 periodul desbinării lui în două state dușmane
 unul altuia, apoi aceasta atrase după sine nu
 numai slăbirea puterii politice a poporului, ci
 și căderea lui sub raport religios-moral. Acea
 înclinare spre necredință și idolatrie, care s'a
 manifestat în popor și în timpul monarhiei, dar
 și-a găsit contrapod în pietatea regilor care
 observau (în cei mai buni ani de cărmuire a
 lor) să se îndeplinescă legile religioase-morale
 ale lui Moise, cu desbinarea regatului capătă
 asentimentul statului și se încurajă de întreaga
 directivă politică în regatul lui Israil. Regii
 acestui din urmă regat, începând cu Ieroboam
 prezentară idolatria drept stindard a indepen-
 denței sale politice și în vederea considerării tronului său înstrăină
 prin toate mijloacele poporul de templu din Ierusalim. Față cu o
 asemenea directivă regatul lui Israil fu pentru totdeauna pierdut
 pentru economia dumnezească, și deși Dumnezeu, după marea
 Sa milă, au rădicat într'însul mari proroci, deșteptând prin pro-

poveduirea lor și prin minuni conștiința criminal adormită a regilor și poporului, dar propoveduirea lor n'a mai putut deja să întoarcă acest regat dela acea rătăcire religioso-morală, în care el intrase și care inevitabil l-a dus la peire. Toate speranțele cele mai bune se concentrară atuncea în regatul lui Iuda, în capitala lui, Ierusalimul, „pe care Dumnezeu și-o alesese, ca să petreacă acolo numele Lui“. Dar „și Iuda deasemenea n'a păzit poruncile Domnului Dumnezeului său, și a umblat în obiceiurile lui Israil, cum umblau aceia“ (1 Reg. XVII, 19). Atunci era evident că și regatul lui Iuda nu poate să fie purtător credincios al făgăduinței încredințate poporului ales, și el deasemenea trebuia să piară, dar nu pentru totdeauna. Într'însul rămăsese totuși mai multe elemente sănătoase religioso-morale, și deaceia deși și el deasemenea, ca și regatul lui Israil, s'a supus distrugerii și poporul a fost dus în robie, dar robia a fost pentru dânsul numai o cercare vremelnică, și poporul iudeu a trebuit să se întoarcă iară în țara sa, ca din nou, să se aprindă sfeșnicul lui David, robul lui Dumnezeu, până ce va veni plinirea vremilor.

Dar cu cât devenea mai neputincios poporul ales, cu atâta tot mai puternic răsuna glasul lui Dumnezeu, care trezea conștiința criminal adormită a poporului. După măsura decăderii religioso-morală a poporului, tot mai lămurit și mai tare se repetau făgăduințele despre Mântuitorul, unicul Izbăvitor, în care trebuia să nădăjduiască poporul în anii săi de grozavă suferință. Anume în acest timp apar unul după altul marii proroci, care împreună cu mici proroci și cu cuvântul, și cu lucrul prezic apropierea plinirii timpului, și în prorociile lor nu numai că arată amărunit semnele venirii lui Mesia, dar și cu o uimitoare exactitate descriu toată viața Lui pământească, dela nașterea din Fecioara (Is. VII, 14), în Betleem (Mih. V, 2), până la darea Noului Testament (Ier. XXXI, 31), patima (Is. LIII, 5), învierea (Is. VI, 3) și revărsarea Duhului lui Dumnezeu asupra a tot trupul Ioil, II, 28), Cultul continua să se săvârșească după regula sta-tornicită înainte în templul din Ierusalim, dar măreția lui scăzu mereu după măsura căderii a înseși poporului. În timpul regilor evlavioși el se rădică, ca de exemplu sub regii Iosafat, Ezechia, Iosia și sub cei necredincioși însuși templu fu supus profanării și chiar se închise pentru cult, cum a fost asta mai ales sub Ahaz și Manase. Bogățiile lui încet-încet s'au furat atât de cuceritorii străini, cât și de însuși regii iudei, cari din pricina că nu aveau alte mijloace pentru plata tributului sau a contribuției se

folosiră pentru asta de tezaurile templului. Templul însuși, pe măsura grosolănirii simțului religiose-moral în popor, socotind podoaba drept un ceremonial mort, pierdu importanța sa înaltă, și prorocii fățiș propoveduiau preferințele evlaviei lăuntrice față de cea exterioară, preferința faptelor milei și ale iubirii, în fața ritualismului aducerii de jertfe. Odată cu dărâmarea Ierusalimului de Nabuhodonosor a pierit și templul, și însuși sicriul legii a dispărut fără urmă.

Pe măsură ce poporul ales deveni tot mai incapabil de a fi purtătorul viu și păstrătorul așezământului dumnezeesc și a făgăduințelor despre Mântuitorul, căpătă tot mai multă importanță în această privință scrisul, care ajunse către timpul căderii regatului la o mare desvoltare. Reprezentantii principali ai culturii au fost prorocii, cari ca și mai înainte alcătuiau frățimi religioase sau școli prorocești, care ajunseră la o stare mai înfloritoare în urma prorocilor Ilie și Elisei. După acești doi măreți reprezentanți ai prorociei orale, începe a se desvolta tot mai mult prorocia scrisă, ca dând mai multă putință pentru păstrarea adevărurilor rostite în turburările venite și în timpurile grele ale vieții poporului. Așa s'au alcătuit unsprezece cărți ale prorocilor referitoare către acest timp și scrise de prorocii Iona, Osie, Amos, Ioil, Isaia, Miheia, Naum, Avacum, Avdia, Sofonie și Ieremia. De prorocul Ieremia s'a alcătuit încă o carte deosebită sub denumirea de „Plângerile lui Ieremia”, în care se deplânge căderea Ierusalimului.

În administrația civilă dela despărțirea monarhiei s'au produs turburări politice inevitabile, care au slăbit ambele state și adesea s'au transformat în războaie intestinale pustiitoare. Dar în regatul iudeu s'a observat mai multă perzistență și ordine, decât în regatul lui Israil. Într'însul tronul, potrivit făgăduinței dumnezeiești, s'a păstrat neschimbat în neamul lui David și în genere a trecut dela tată la fiu; pecând în regatul lui Israil dinastia nou înființată a lui Ieroboam se încheie cu fiul său, și după aceea a urmat un șir întreg de asasinate de regi și usurpări, din care pricină regii se schimbă repede pe tronul lui Israil. În intervalul dela desbinarea regatului până la timpul uciderei lui Ohozia, regele Iudeei, și a lui Ioram, regele lui Israil de către Iuii (ceea ce alcătuește un period de 90 de ani) pe tronul iudeu s'au succedat numai șase regi, pe când pe tronul lui Israil zece regi, și în cursul întregului period de 257 de ani, dela dezbinarea regatului până la căderea regatului israilit pe tronul israilit s'au schimbat 20 de regi, iar pe cel al Iudeei numai 12, altă dovadă de mai multă statornicie

a cărmuirii în ultimul. Cum prin această nestatornicie, cum și prin aceea, că în regatul israilit se călcau îndrăsneț toate legile dreptății (via lui Navuftei) și prin asta se zdruncinau înseși temeliiile vieții de stat și sociale, se explică și aceea, că regatul lui Israil cu 134 de ani mai devreme de cât cel iudeu a căzut. Pelângă aceasta a perit definitiv, pecând ultimul a înviat pentru o nouă viață politică și a mai existat pentru întemeierea adevăratului regat duhovnicesc a lui David, de către dumnezeescul său fiu, Regele Universului.

Slăbiciunea rușinoasă a poporului ales în acest period s'a manifestat în aceea, că el a pierdut din ce în ce mai mult din vedere situația predestinată pentru dânsul de a fi lumină pentru toate celelalte popoare. În loc ca moralicește să predomină peste popoarele înconjurătoare și să le pregătească pentru alăturarea la împărăția lui Dumnezeu, poporul israilit însuși cedă influenței stricăcioase a acestor popoară și nu numai în regatul lui Israil, ci și în regatul lui Iuda idolatria se instaură cu totul pe terenul pământului făgăduinții și adesea triumfă asupra adevăratei religii, mai ales sub Manase, care fuse idolul nerușinatei Astarta chiar în templul lui Dumnezeu. Asemenea stare fu cu atât mai tristă, că cultul popoarelor păgâne deveni tot mai greșos și uricios prin acea influență imorală, pe care el o exercită. De aicea superstiția și corupția au fost urmările inevitabile ale acestui cult, și în această privință poporul ales adesea căzu chiar mai jos decât convertitorii lor păgâni. Acești din urmă negreșit nu puteau decât să se bucure de asemenea cădere a poporului israilit și în timpul peirii lui fățiși își exprimau răutatea lor. În vedere distrugirii ambelor regate, și în deosebi a Ierusalimului, amoniții esclamau răutăcios. „Aha! aha! contra lăcașului sfânt, pentru că el e batjocorit; contra pământului lui Israil, pentru că e pustiit, și contra casei lui Iuda, pentru că e dus în robie“ (Iezec. XXV, 3). Moab și Seirul cu dispreț ziceau: „Iată și casa lui Iuda, ca toate popoarele este“? (idem vers. 8). Filistenii, văzînd peirea poporului israilit, „procedară răzbunător, și-și răzbunară cu dispreț în suflet, spre peire, după vechea ură“ (idem vers. 15). Prietenosul Tir de altă dată acum zicea de Ierusalim „Aha, Aha, el, poarta popoarelor, este dărâmat. Acum aleargă la mine! Eu mă umplu, iar el se pustiește“ (Iez. XXVI, 2). Iar Edom își răzbună cumplit pe regatul lui Iuda pentru robia suferită cândva dela el și cu răutate exclamă: „Dărâmați-l, dărâmați-l până în temelie“ (Ps. CXXXVI, 7).

Ce se atinge de starea popoarelor înconjurătoare, apoi, cum

s'a văzut din înseși mersul istoriei, în acest period s'au produs multe răsturnări mari în soarta lor. După o slăbire vremelnică a marilor monarhii ale vechiului Orient, a Egiptului și a Siriei, slăbire, care a dat puțință regilor israiliți singuri stăpânitori să-și întindă statul lor până la hotarele extreme posesiunilor sale, iară se începu întărirea acestor state, și deja în timpul lui Roboam faraonul egiptean Susachim începu să facă obișnuitele expedițiuni în adâncul Asiei, când luă și prădă Ierusalimul. Împreună cu asta, la nord-est de pământul făgăduinții reuși să se întărească foarte mult un nou stat, statul Sirian care, având de capitală Damascul, slăvit prin vechimea și bogăția sa, poseda destulă putere, ca neconținut să amenințe ambele regate evreești. Dar iată, peste Eufrat iar începu să crească repede puterea Asiriei, pe tronul căria apar o serie de războinici neîmblânziți, doritori de cuceriri. Cu mână puternică ei împinseră regimentele lor spre apus, distruseră regatul Siriei, răspinseră pe egipteni, supuseră toate statele mici inclusiv până la orașele feniciene, și sub loviturile acestor războinici căzu și regatul israilit, ca unul ce era situat mai aproape de calea cuceritorilor asirieni. Neconținutele expedițiuni, totuși, slăbiră Asiria. Nineva fu luată și dărâmată de puterile unite ale mîdenilor și babilonenilor, și puterea Mesopotamiei se concentrează în Babilon. Faraonul egiptean voi să se folosească de această slăbire a vechei sale concurente, și Necho își arată pretențiile asupra tuturor țărilor asiatice, foaste până atuncea sub stăpânirea Asiriei. Dar el întâmpină un groznic protivnic în Nabuhodonosor al Babilonului, care, zdrobind puterea egiptenilor, deveni stăpânitorul întregii Asii apusene și desăvârși peirea poporului israilit prin luarea și dărâmarea Ierusalimului, care s'a produs în anul al 19-a al domniei sale în Babilon, și anume în anul 588 a. Hr.

Pe baza cronologiei periodului expus servesc cărțile sfinte indicate a Regilor și Paralipomene relativ la anii domniei fiecărui rege atât din regatul Iudeei, cât și din regatul israilit. Ea se ușurează încă și prin aceea, că la urcarea pe tron a fiecărui rege se arată și anul de domnie corespunzătorului rege din celălalt regat. Dar această sistemă dublă de cronologie are și desavantajele ei, de oarece la cea mai mică modificare de cifră (ceeace fără îndoială s'a și întâmplat la transcrierea cărților) s'a încurcat toată cronologia. În cartea prorocului Iezechiel tot timpul nelegiuirii casei lui Israil se determină la 390 de ani; această cifră ne și arată aproximativ timpul existenței poporului israilit dela Ieroboam până la dărâmarea Ierusalimului. Cifrei acesteia cores-

punde și indicarea specială a anilor de domnie a regilor în ambele regate, cum se și poate vedea aceasta din următoarea tăbliță :

<u>Regii Iudei</u>				<u>Regii lui Israil</u>			
Roboam . . .	a domnit 17 ani	dela 980		Ieroboam	ani 22		
Avia . . .	3 " "	963		Navat	" 2		
Asa . . .	41 " "	960		Vaasa	" 24		
Iosafat . . .	25 " "	919		Ila	" 2		
Ioram . . .	8 " "	894		Zamvrie	" 7		
Ohozia . . .	1 " "	886		Tamnie și Amvrie	" 4		
Hotolia . . .	6 " "	885		Amvrie singur	" 8		
Ioas . . .	40 " "	879		Ahab	" 22		
Amasia . . .	29 " "	839		Ohozia	" 2		
Ozia . . .	52 " "	810		Ioram	" 12		
Iotam . . .	16 " "	758		Iui	" 28		
Ahaz . . .	16 " "	742		Ioahaz	" 17		
Ezechia . . .	29 " "	726		Ioas	" 16		
Manasie . . .	55 " "	697		Ieroboam II	" 41		
Amon . . .	2 " "	642		Interegn	" 11		
Iosia . . .	31 " "	640		Zaharia	luni 6		
Ioahaz . . .	3 luni "	609		Selum	" 1		
Ioachim . . .	11 ani "	—		Menaim	ani 10		
Iehonia . . .	3 luni "	599		Fachia	" 2		
Sedechia . . .	11 ani "	—		Fachei	" 20		
Dărâmarea Ierusalimului la anul 588 a. Hr.				Osia	" 9		
				Distrugerea regatului lui Israil la anul 722 a Hr.			

În această tăbliță ca punct de plecare să ia anul 980, ca dată în deobște primită a morții lui Solomon și a dezbinării regatului. Dar de oare ce mai exact ca dată se desiginează anul 978, apoi și toată tăblița următoare trebuie să capete modificare corespunzătoare.

CARTEA A DOUA
Timpurile captivității babilonene.

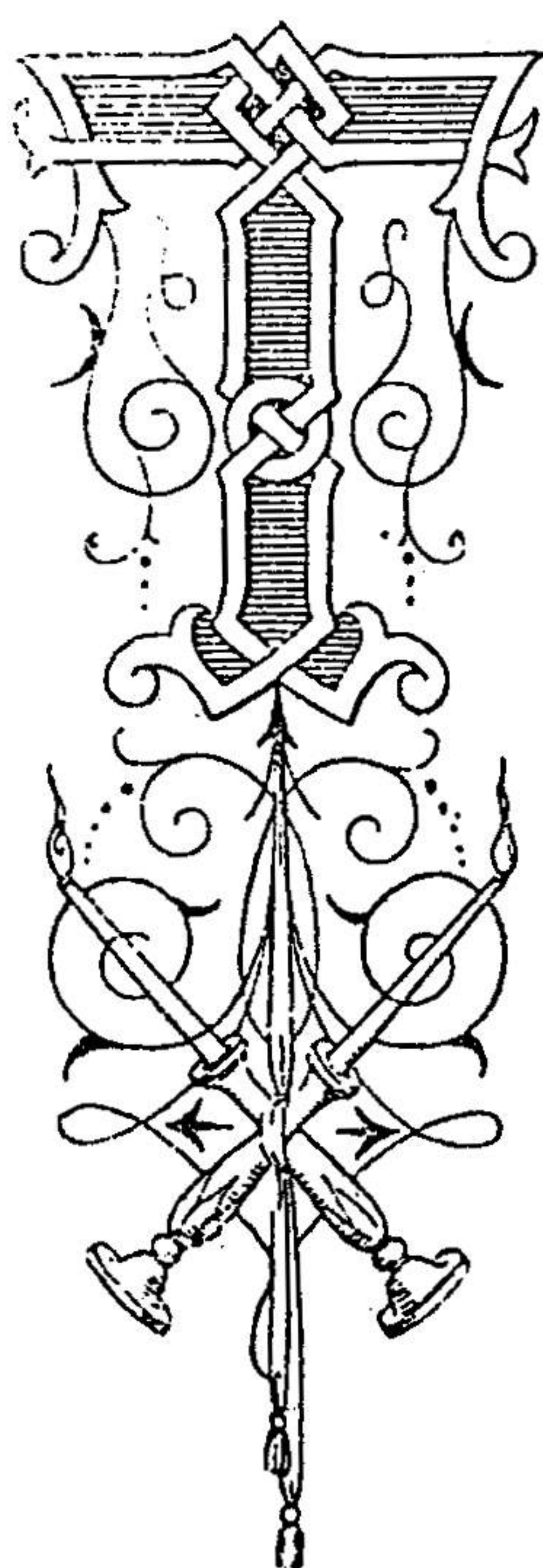

Iudei în captivitatea babiloneană. (După un monument babilonean).

CAPITOLUL XI.

IUDEII ÎN BABILON.

ara, în care au fost duși iudeii în robie, prezenta un vast șes jos, cuprins între râurile Eufratului și Tigrului. Aicea, în locul munților natali pitorești, robii vedeau înaintea lor câmpii nemărginite, brazdate de canaluri artificiale, printre care se înălțau turnurile uriașe ale orașelor nemărginite. Babilonul, capitala regatului, în acest timp prezenta cel mai mare și cel mai bogat oraș de pe pământ, și strălucea de luxul și măreția numeroaselor temple și palate înaintea cărora captivii se opreau în mirare mută. Herodot, care l-a vizitat pela anul 450 a. Hr. după un secol dela robirea iudeilor, când zidurile orașului erau încă întregi, zice, că orașul acesta prezenta un patrat aproape de 25 kilometrii pe fiecare latură¹⁾. Alți scriitori, ca de exemplu Strabon, dau altă proporție, dar după măsura cea mai mică, în lăuntrul zidurilor se afla un spațiu de 25 kilometri

1) Herod. I, 178: „120 de stadii pe fiecare latură”.

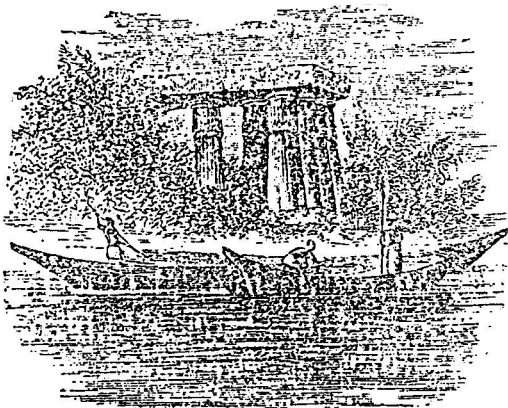
pătrați, ceea ce alcătuește o piață de patru ori mai mare de cât cea care se află înăuntrul zidurilor Parisului, și egal de două ori mai mare de cât spațiul, ocupat de limitele orașului Londra.

Măreția sa Babilonul o datora mai ales situației sale. Zidit pe ridicătura largă și plană a unei stânci, care se ridica din terenul bogat a întinselor câmpii și prezeta ultima urmă a munților nordici, el se desfăta de o situație sănătoasă și asigurată chiar și de inundațiile periodice, care băntuiau împrejur. Apărat dinspre sud de apele late a albiei unite a Eufratului și Tigrului, care de aici se îndreaptă repede împreună către golful Persic, care în acea vreme pătrundea mult mai departe spre nord de cât în prezent, el din toate celelalte părți se apăra de largile laturi ale pustiului. Înalta lui bunăstare deasemenea se asigura de înseși situația sa, pentru că el era așezat lângă marele drum comercial între marea Mediterană și Răsărit, în acel punct, unde Eufratul după o largă revărsare se îngustează și prezintă un râu cu ape bogate, adânci și magnifice, aducând în atelierele marelui oraș bogățiile nordului și prezentând în același timp acces liber corăbiilor din oceanul Indian și din Africa. Pentru construcții și case împrejurimea nu prezintă provizie de piatră, dar din pătura adâncă de argilă a șesului era ușor de făcut, cu ajutorul uscărei la soare, cărămidă, iar smoala, adusă pe râu dela nord, procura cimentul necesar. Zidurile acestei uriașe așezări omenești se aflau în corespondență cu acel enorm spațiu, pe care el îl cuprindea între dânsule. Ridicându-se din gropi mari pline pe ambele laturi cu apă, ele se înălțau, după mărturia lui Herodot și al altora, până la 300 picioare¹⁾, în care caz lățimea lor era așa, încât căruțele trase de patru cai putea circula slobod pe vârful lor, care ar fi avut 80 de picioare în lățime, un astfel de zid fortificat monstruos, care era destinat pentru apărare de prădalnicii pustiului sau de alți dușmani mai civilizați, evident presupune o muncă aproape neînchipuită. Construit din cărămidă arsă, vrăstăte cu pături întregi de stuf, destinate pentru legătură, și întărite cu smoală de pământ, zidurile conțineau într'însele, nesocotind cele 250 de turnuri, ce se ridicau pe dânsule, nu mai puțin 5.560.000.000 de picioare patrute, și erau construite, cel puțin

1) Diodor Sicilianul, urmând lui Ctesias, admite spusa lui Herodot. Alții spun, că zidurile se ridicau la 255 sau chiar numai la 75 de picioare în înălțime. Dar ultima indicațiune evident se referă la acea stare, în care orașul se afla după dărâmare. Herod. I, 178; Diod. Sicil. II, 7, § 3; Plin. H. N. VI, 26; Strabon, XVI, 1, § 5. Compară Ieron. II, 58. Ebers cu toate acestea socoate, că zidurile chiar în forma lor întreagă aveau abea 75 de picioare în înălțime.

din un număr de trei ori mai mare decât aceasta cifră de cărămizi din cele mai mari, ce se puteau întrebuința de babiloneni¹⁾. Orașul avea 100 de porți, cu canaturi enorme, cu ușori grei, care se închideau cu încuitori de fer și de aramă (Is. XLV. 2). De fiecare parte a râului erau după aceea încă niște ziduri interioare cu porți enorme în capul fiecărei ulițe late și spațioase, care mergea spre râu, în lungul cărui se întindeau cheiuri frumoase, adaptate la industrie și împodobirea orașului. Din fiecare poartă peste râu se mișcau luntre și pod portativ, care se ridica noaptea și oferea cale de comunicație pentru cetățenii de pe ambele părți ale râului. În lăuntru al acestui spațiu se aflau casele obișnuite ale locuitorilor, care câte odată erau înalte cu trei sau patru etaje²⁾. Dar ele erau cu totul pitulate în comparație cu acel cartier, unde se afla mărețul palat regal, care el singur prezenta un oraș întreg, având până la 12 kilometri în circumferință. În lăuntru al său se aflau trei sau patru edificii vaste, zidurile cărora, după mărturia lui Herodot, erau ceva mai puțin după tărie comparativă cu zidul însuși al orașului. Despre vastitatea palatelor regale se poate judeca după aceea, că dealul pe care se înălța unul din ele, ocupă 37 acri de teren, iar altul, care și astăzi e cunoscut sub numirea de Kasr, adică palat avea 400 de stânci în lungime și 300 stânci în lățime. Aproape de centrul acestei piețe uriașe, care, deși avea 70 de picioare în înălțime, era numai o tereasă artificială, care și astăzi se ridică ca singurul rest al palatului. Pereții, stâlpii și piloții de cărămidă, care miraculos se păstrează până în ziua de astăzi și în unele părți împodobiți cu pilaștrii, încă și acum arată acea clădire, care a fost una din minunile lumii; dar ruinele sunt prea jalnice, ca să ne dea puțină să pricepem deplin această clădire în înfățișarea ei complectă. El negreșit conținea în sine un întreg labirint de curți, de sale

O barcă în orient.

1) După calculul lui Rawlinson pentru acest zid s'au cerut 18.765.000.000 din cele mai mari cărămizi. Expositor, 1883, p. 549. Ebers zice, că aceste ziduri prezentau cea mai mare minune, mai mare chiar decât piramidele.

2) Herod. I. 180.

mari, galerii și încăperi mărunte, care strălucea prin mulțimea culorilor, sau împodobite cu sculpturi și picturi, cu zugrăviri de scene de războiu și de vânătoare (Iezec. XXII, 14, 15). Chiar pereții interiori străluceau prin tot felul de culori vii, nenumăratele frânturi de cărămidă din ele încă și astăzi sunt acoperite de straturi groase de pământ peste culorile vii galbene, albastre, roșii și negre¹⁾.

Grădinele palatelor erau cu adevărat una din minunile lumii. Nabuhodonosor era căsătorit cu o principesă midieană și socotind că ea tânjește după munții săi natali, privind la suprafața plană a șesului Babilonean, se hotărî să alunge cumva urâtul ei și dorul de patrie și în același timp să arate cât de puternic o iubește. El porunci, ca în paradisul palatului ei să fie ridicate dealuri acoperite cu păduri. Cu acest scop au fost ridicate arcade monstruoase în felul piramidelor până la 400 picioare înălțime, și pe ele au fost organizate dealuri artificiale și munți de pământ, pe care au fost mutați din pădure arbori uriași, răsați în toată frumusețea lor, și tufări înfloritori, printre care la diferite înălțimi se așezară camere răcoroase cu podoabă regească. Pentru a face iluzia încă și mai deplină, în lungul fiecărei terase au fost făcute pârae cu ape scânteietoare la soare, care șerpuiau prin dumbrăvi și prin pădure; apa pentru ele se ridica pe vârful dealurilor prin o anumită mașină hidraulică din râu²⁾. Dar cea mai remarcabilă din toate minunile Babilonului era marele templu al lui Bel, descris deja mai sus. Nici o clădire religioasă în timpurile vechi sau în cele nouă n'a putut rivaliza prin mărimea ei cu această capiște uriașă, care dela nivelul localității înconjurătoare se ridica ca un munte. În tezaurile ei Nabuhodonosor a pus prada, apucată de dânsul din templul Ierusalimului, și multe altele, aduse ca jertfă de recunoștință slăvitului zeu pentru victoria repurtată de el asupra vrășmașilor. El negreșit se gândea puțin, că păstra

1) Layard, Nineveh and Babylon, pag. 507.

2) Oppert socoate, că așa numitul deal Amran, care prezintă acum o masă neregulată de 271 picioare în lungime pe o parte și 165 picioare pe cealaltă, și 216 picioare în lățime, este anume aceea ce a rămas din aceste grădini atârinate. Dealul cunoscut sub numirea Casr sau „palatul,” să întinde la 2,400 picioare în lungime și 1800 picioare în lățime dealungul malurilor Eufratului. Această grămadă monstruoasă de pământ artificial adunat, după părerea lui Ebers, prezenta locul grădinilor, precum și a palatului. Pe partea nordică a acestui deal artificial un tamaris, singuratec încă și astăzi caută spre râu, prezentând un arbore foarte gros și bine înrădăcinat arbore. Arabii spun, că acesta este unic arbore, care a rămas până acum din grădinile spânzurate ale Semiramidel. Diodor spune, că grădinele se ridicau asemenea treptelor unui amfiteatru. Layard a găsit un basorelief. cu închipuirea unei grădini, susținută pe stâlpi. Nineveh and Babylon, pag. 223.

inconștient vasele sfinte ale lui Israel în această fortăreață și, gură și inaccesibilă până în acea zi, când Iehova va hotărî din nou să restaureze pe poporul său. Măreția sa Babilonul în chip principal o datora lui Nabuhodonosor. Acest rege cu tot dreptul se putea mândri cu aceea, că anume el a zidit acest măreț Babilon (Dan. IV, 30). Această mândră observație a sa se confirmă în totul prin date istorice. Marele palat nou, cum povestește el singur în inscripții, a fost în total construit de dânsul, precum și vestitele grădini suspendate; cărămizile Casruului de asemenea poartă pe dânsule imprimat numele său. În inscripții de asemenea se povestește, că el a restaurat vechiul palat, și lărgind, a înnoit cu îngrijire vastul rezervoriu vechiu al Ozarului. Cărămizile cu inscripție confirmă mărturia sa, că el în adevăr a restaurat și marele templu al lui Bel, și afară de acesta s'a construit de dânsul sau s'a înnoit încă și alte vreo opt temple. Dar construcția lui cea mai măreață a fost restaurarea uriașelor ziduri ale orașului, care la urcarea sa pe tron, se aflau în ruină, „Intur-Bel și Inmiti-Bel, marele zid dublu al Babilonului, — zice el, — l-am zidit eu. Eu am terminat întărirea parilor, ca să întăresc șanțurile ei, și am făcut două diguri lungi din cărămidă și ciment dealungul ambelor maluri ale râului, unindu-le cu digul făcut de tatăl meu. Și am întărit orașul și am construit zidul din partea apusană a râului de cărămidă. Eu am ridicat zidul fortăreței Babilonului, pentru apărarea lui în vreme de război, și cu iscusință am întărit împrejurimile orașului“¹⁾).

Dar uimitoarea energie a lui Nabuhodonosor, ca restaurator al Babilonului, nu s'a mărginit numai la oraș. El a săpat două canale largi și adânci, dintre care prin unul se unea Tigru cu Eufratul, și peste celalalt a construit un mare pod, care unea cele două jumătăți ale orașului. În Sippar el a săpat un enorm rezervoriu, care ar fi avut 230 de chilomerii în circumferință și 180 de picioare în adâncime, înzestrându-l cu porți deosebite, prin care apele i se putea da drumul la nevoie pentru udat. Un mare canal, ale cărui urme se văd încă și astăzi, a fost săpat de dânsul dela Gita pe Eufrat până la golful Persic, pe o distanță de peste 600 kilometri, iar la gura râului s'au ridicat din porunca lui și s'au făcut cheiuri și apărători contra valurilor pentru îndămânarea corăbiilor comerciale, care veneau din țări depărtate. Pe țărm a fost întemeiat de dânsul un oraș, care avea de scop răspingerea arabilor nomazi. În Berzipp, afară de con-

1) Records of the Past, V, 125.

strălucirea a altor cinci temple, el a restaurat templul Nevo, identificat de unii cu Turnul Babel și care acum prezintă cea mai grandioasă ruină din Mesopotania. Petre, care poartă numele lui, se găsesc prin toată țara, cel puțin în o sută de locuri din ținutul, care gravitează nemijlocit către Babilon, arătând astfel, că principala sa strălucire o datora lui. În realitate 9/10 din cărămizile, aduse din Mesopotania și care se păstrează în diferite muzee, poartă numele lui. Fiind creatorul imperiului Babilonului celui mai de pe urmă, el totodată a fost și autorul arhitecturii lui celei mai strălucite. El a trebuit să fie considerat cel mai mare constructor, ce a putut să fie în vechime sau în timpurile moderne¹⁾.

Asemenea oraș uriaș trebuie să fi avut și populație corespunzător de numeroasă, de oarece almintrelea el ar fi prezentat un pustiu. Deaceia Nabuhodonosor, lărgind extraordinar limitele orașului, se hotărî să le umplă cu populație, și în acest scop de obicei strămută triburi și populațiuni întregi, pe care el le cucerea și le strămuta în cartierele din nou deschise ale capitalei sale. Un cartier deosebit a fost întemeiat și pentru așezarea iudeilor, mai ales pentru aceia, care de bună voe au trecut la dânsul. Acestor din urmă li se oferî diferite privilegii. Celorlalți captivi deasemenea li se oferî pământuri pentru așezare. În Babilon se afla multe locuri necultivate încă, și până la marginile orașului chiar erau câmpii, cultivarea cărora putea servi numai în folosul statului. Porțiunile de pământ astfel oferite, captivii trebuiau să le lucreze sau ei însuși, sau cu ajutorul conașionalilor lor. În genere starea iudeilor în robia babilonică era într-o câțva asemenea cu starea străbunilor lor în Egipt. Mulțimea de rând a poporului era pusă fără îndoială la munci grele la câmp sau la altele; ei erau siliți să sape canaluri sau să le repare, să construiască fortificații, să îndeplinească munca de salahori la ridicarea acelor numeroase construcții, cu care Nabuhodonosor împodobeia mândra sa capitală. Dar acolo aceste lucrări totuși nu erau prea împovărătoare și nu aveau caracterul unei munci de ocnași sau de sclavi, cum erau în Egipt. Guvernul babilonean se referea la captivi cu oarecare omenie și le rezerva deplină libertate în viața internă, așa că aceștia se cârmuiau de căpeteniile lor proprii, își făceau case, își sădeau vii și în genere, afară de anumite cazuri excepționale, se bucurau de libertatea religioasă. Mulți din ei, afară de agricultură, începură să se ocupe cu comerțul, și până acolo se deprinseră cu traiul de acolo, încât uitară chiar de

1) Rawlinson, *Anc. Monarchies*, III, 489.

patria lor, dar pentru majoritatea poporului amintirea Ierusalimului rămase sfântă. Isprăvind muncile lor zilnice undeva prin canaluri și șezând undeva „lângă aceste râuri ale Babilonului“ captivii la amintirea de Sion, și fără să vrea înălțau rugăciune de răzbunare pe „ticăloasa față a Babilonului, pustiitoare“. Sub greutatea încercărilor ce-i ajunsesse și departe de pământul făgăduinței și a sanctuarului lui distrus, la iudei se trezi mai puternic ca orcând pocăința pentru păcatele din trecut și din această cauză se întări atașamentul de adevărata religie, care, în absența templului, se manifesta în rugăciunea casnică în adunări particulare de rugăciune și de cântări sfinte.

Starea poporului israilit în robie la cuceritorul străin ni se zugrăvește cu deplină suficiență în istoria a două persoane pioase, și anume a lui Tobit și Susana, din care istoria primului caracteriză înaintea noastră încercările unui israilit pios în robia asiriană, iar istoria celei de a doua caracteriză încercările unei evreice pioase în robia babiloneană.

Istoria lui Tobit ne prezintă o dovadă mângâitoare, că și în epoca plinei decăderi a poporului israilit, înainte de căderea Samarei, tot mai rămăsese încă dreptți, cari erau păzitori riguroși ai legii lui Dumnezeu și recunoșteau în totul înalta chemare a poporului ales. El se trăgea din tribul lui Neftalim, și „în toate zilele vieții sale a umblat pe căile adevărului și dreptății“. Încă fiind tânăr, când tot tribul lui Neftalim, după pilda celorlalte triburi nordice, se afla în decădere de Ierusalim și de templul lui, și când toate triburile desbinate aduceau jertfă lui Baal, el fără greș mergea la Ierusalim la sărbători, cum era rânduit întregului Israil, dădea preoților zeciuiala cuvenită, a doua zeciuială o vindea și banii încasați îi cheltuia pe diferite binefaceri în Ierusalim; el dădea chiar și a treia desatină cum îl sfătuisese mătușa sa evlavioasă Debora, mama tatălui său, când el după moartea tatălui său rămăsese orfan. După ce ajunsesse în vrâsta bărbătească el se căsătorii cu oare care Ana din neamul său, și acestei evlavioase perechi i se născu un fiu Tobie. Casa lui Tobit se bucura de toată binecuvântarea lui Dumnezeu și se prezenta în plină fericire. Dar țara fu ajunsă de una din acele grozave nenorociri, pe care a trebuit să le sufere din partea grozavilor cuceritori asirieni în epoca decăderii ei, și în una din incursiunile vrășmașului, anume sub Salmanasar, Tobit fu luat cu mulți din compatrioții săi în robie și dus la Nineva. Ca om evlavios și înstărit, el putu cu mai multă ușurință ca alții să su-

porte robia asiriană. Viața lui mai departe ne arată, că guvernul asirian, ducând pe captivi în hotarele țării lui, le lasă o parte mare de libertate, lăsându-le în stăpânirea lor și averea de mai înainte, așa că și în țara de robie Tobit dispunea de o sumă bună de bani. El avea o rudă, cu numele Gavail, care fusese strămutat în Raza Midiei, acestei rude el avu posibilitatea să-i dea, sau pentru păstrare, sau împrumut, ca să se aranjeze în noua țară, zece talanți de argint. Această bună stare a fost o recompensă directă pentru evlavia lui adevărată și supunerea lui deplină legii, căria el rămăsese credincios și în țara robiei lui. Așa, când frații și conaționali lui, apasați de nevoie, nu se dădeau în lături să mănânce chiar și aceea, ce din punct de vedere al adevăratului israilit se consideră păgânesc și spurcat, Tobit se abținea cu îngrijire de toate acestea. Evlavia exemplară și riguroasa păzire a legii atrase asupra lui atențiunea guvernului asirian, și el cu vremea deveni chiar furnizor de provizii la curte, prin care i se dădu lui posibilitatea să-și susțină buna sa stare și odată cu asta să dea ajutor confrăților nevoiași.

Tobit era cunoscut tuturor iudeilor ca binefăcător: nu era astfel de sărac din confrății săi, pe care el să nu-l fi hrănit la vreme de foamete, să nu fi îngropat pe cel gol, și mai ales ca osebită binefacere el își alese îngroparea acelor dintre morții din confrăți, care erau aruncați de asirieni pur și simplu peste zidul Ninevei ca mâncare fiarălor sălbatece. Pe toți aceștia el îi culegea și-i îngropa pe socoteala sa. Această binefacere a sa nu contenii nici atuncea, când cu prilejul înfrângerii lui Senaherim în Iudeea, dispoziția guvernului se schimbă mult față de iudei, și furios pentru neizbânda sa regele, după întoarcerea la Nineva, chiar ucise pe mulți dintre robii israiliți, ca să-și satisfacă simțul de răzbunare neputincioasă. Pe toți acești iudei uciși Tobit, cu toată interdicția aspră a guvernului, îi îngropă pe ascuns. Crudul rege, desfătându-se cu priveliștea trupurilor celor uciși din vrășmașii săi, după obiceiul cuceritorilor asirieni, vci să facă din ei obiectul unui deosebit triumf al său, și, poate construind o piramidă din capetele lor; dar, spre marea lui mirare, toate trupurile evreilor uciși de dânsul de obicei dispăreau repede, și el nu le putea găsi. Atunci unul din nineviteni raportă regelui, că toate trupurile acestea se îngroapă anume de Tobit. Regele furios dădu îndată poruncă să fie găsit vinovatul, și Tobit a trebuit să scape prin fugă. Tobit aflând că urmăritorilor regești li se poruncise să-l găsească și să-l aducă la palat, unde regele furios putea să aducă

la îndeplinire furia sa și să supună pe vinovat la una din cele mai grele pedepse, cu care se desfătau regii Asiriei, de frică fugi din oraș. Atunci guvernului nu-i rămase decât să-și satisfacă răzbunarea sa prin confiscarea averii lui, și în adevăr, „toată averea lui a fost jăfuită, așa că lui nu-i mai rămase nimica, decât femeea Ana și fiul Tobie”. Și nu au trecut nici cincizeci de zile și Senaherim a fost ucis de doi fii ai săi, și în locul lui se făcu rege fiul său Saherdan. La acest rege nou se pomeni că era cârmuitor al casei și contabil pe toate socotelele întregului regat un oare care Ahiahar Anail, nepotul lui Tobit. Ahiahar mijloci pentru unchiul, ce căzuse în dizgrație, și noul stăpânitor îi dădu putința să se întoarcă în Nineva. Ahiahar se bucura de o încredere așa de mare la rege, încât era paharnicul lui, păstrătorul inelului, cârmuitorul casei și casierul său, și în genere Saherdan se încrede întrânsul mai mult decât în oricare din Miniștri ce-l înconjurau.

După întoarcerea la casa sa, Tobit îndreptă împrejurările sale și de oare ce probabil i se întoarse măcar o parte din averea confiscată, apoi el iar își dresă viața sa fericită și binecuvântată și ca și mai înainte continuă să împlinească faptele sale de pietate. Odată la sărbătoarea cincizecimii, „în sfânta sâmbăta a sâmbetelor”, la dânsul se pregăti un prânz bun, și Tobit se așeza deja la masă. Dar la vederea mulțimei mâncărilor evlaviosul Tobit fără să vrea își aduse aminte, cât de mulți din frații săi nu numai nu au asemenea lux, dar n'au nici măcar ceva din cele cu care să-și potolească foamea. De aceea el zise fiului său: „du-te și adă pe cineva din săracii, ce-i vei găsi din frații noștri, care și aduc aminte de Domnul, iar eu te voi aștepta”. Ascultătorul fiu se duse, dar curând se întoarse cu vestea tristă, că unul din cei de neamul lor spânzurat nu demult, e aruncat în uliță. Atunci Tobit, înainte de a începe a mânca, eși cu grăbire, luă pe nefericitul confrate mort, îl duse într'o încăpere, până la apunerea soarelui, și deja numai după împlinirea acestei datorii sfinte, săvârșind spălarea cerută de lege, cu tristeța în suflet pentru nefericita soartă a confrăților săi în Asiria, se apucă să mănânce pâine. Amintindu-și cu acest prilej prorocia lui Amos, care a zis: „Dreptii voștri vor fi cuprinși de întristare și toate veseliile voastre în plâns se vor preface”, Tobit în adevăr plângea. După ce apuse soarele, el se duse, săpă mormântul și îngropă mortul. Vecinii râdeau de dânsul și ziceau: „Pentru asemenea lucruri temându-se, a fugit, și iată iar îngroapă morți”. Intorcându-se

acasă după înmormânare și fiind, după lege, necurat, el nu putu să intre casă, din care pricină fu silit să petreacă noaptea caldă de Āsiria în aerul liber, lângă zidul curții. El se culcă cu fața descoperită, și nu observă, că pe zid era un cuib de vrăbii. „Când ochii săi erau încă deschiși, o vrabie slobozi în ochii lui un găinaț cald și se făcu pe ochii lui albeață”. El se adresă medicilor, dar nu-l putură ajuta, și Tobit cu trecerea timpului chiar orbi de tot. Starea lui din această pricină deveni tristă. Ne având puțința să se ocupe mai departe cu industria și ne mai posedând o sumă de bani mai mare, după ce toată averea lui fusese mai înainte răpită, el deodată se pomeni în mare stămătorare și oare care timp se folosi de acea hrană, pe care i-o procura nepotul Ahiahar. Dar curând trebui să plece în Ele-
 manda, și Tobit rămase cu totul lipsit de ajutor. Femeea sa Ana se silea cât putea să susțină pe bărbatul său cu munca sa și în secțiunea femeilor torcea lână, oferind tortul său oamenilor bogați, care-i și dădeau oare care plată. Totuși ei, cunoscând starea ne-
 norocită a acestei familii, arvonă pentru lucrul obișnuit, îi dădură un ied. Când femeea cu bucurie aduse acest dar al său bărba-

Femeie cu fusul de tors.

tului, și iedul începu să sbere, atunci Tobit fără să vrea întrebă femeea: „de unde este acest ied? Nu-i cumva de furat? Dă-l cui aparține; căci nu e îngăduit a mânca lucru de furat”. Femeea răspunse, că acesta e dar ei peste plată; dar Tobit nu crezu și stăruî, ca femeia să-l dea cui aparține, și chiar se mânie pe femeea sa. Atunci femeia iritată, îi răspunse: „unde sunt milosteniile toate și lucrurile cuvi-
 oase? Iată cum ele s’au arătat asupra ta! Asemenea reproș din partea femeii, vădit
 amări extrem de mult pe Tobit; el plânse și recurse la singura mân-
 găere rămasă, anume la rugăciune. Rugăciunea lui fu ferbinte și înălțătoare, și ea a fost auzită, cum s’a dovedit aceasta din urmă-
 toarea istorisirii miraculoasă.

Găsindu-se la extremă nevoie, Tobit își aduse aminte de acel argint, pe care el îl dăduse cândva în păstrarea lui Gavail din Raga Midiei. Crezînd că sieși îi e dat să moară curînd, el chemă pe fiul său Tobie și adresîndu-se către dînsul cu ultima sa po-
 vață de dinaintea morții, manifestînd într’însa toată înălțimea morală, prin care se distingea acest drept: „fiul meu, ~ îi zise el ~ când voi muri eu, să mă îngropi, și să nu părăsești pe

mama ta; să o cinstești în toate zilele vieții tale, fă-i ce e plăcut ei, și să nu-i pricinuești amărăciuni. Adu-ți aminte, fiul meu, că ea a avut multe supărări pentru tine încă pe când te purta în pânțece. Când ea va muri, îngroapă-o lângă mine, într'un singur mormânt. În toate zilele adu-ți aminte, fiul meu, de Domnul Dumnezeuul nostru și să nu dorești a greși și să calci poruncile Lui. În toate zilele vieții tale fă dreptate și să nu umblii pe căile fărădelegii. Căci dacă tu vei umbla într'u adevăr, atunci în trebile tale vei avea spor, ca toți cei ce au umblat într'u adevăr. Din averea ta să dai milostenie și să nu regrete ochiul tău când vei face milostenie. Nici dela un sărac să nu-ți întorci fața; atunci nici dela tine nu-și va întoarce fața Dumnezeu. Când tu vei avea mult, fă din aceea milostenie, și când tu vei avea puțin, nu te teme a face milostenie; și prin puțin tu-ți vei păstra comoară bogată la vreme de nevoie. Milostenia este dar bogat per toți cei ce o fac înaintea Celui Preînalt" (Tob. IV, 3-11). După aceea Tobit adăogând o povață amănunțită despre viața și purtarea fiului său, în fine îi descoperi, că el cândva a dat zece talanți de argint spre păstrare lui Gavail din Raga Midiei, și-i porunci să se ducă la această rudă a sa și să primească înapoi dela dânsul acest argint. Tobit închei povața sa cu cuvintele: „nu te teme, fiul meu, că noi am sărăcit. Tu ai mult, dacă te vei teme de Domnul și, îndepărtându-te de orice păcat, făcând cele plăcute înainte Lui". Ascultătorul fiu răspunse prea bătrânului său tată: „tatăl meu, eu voi împlini tot ceeace tu mi-ai încredințat mie, dar cum pot eu să primesc argintul, necunoscând pe omul acela? Atunci tatăl îi dăde înscrisul și zise: „caută-ți un om, care să te întovărășască la drum; eu îți voi da plata, cât voi fi viu, și du-te după argint". Luându-și rămas bun dela tatăl său, Tobie plecă în lungă sa cale și, după eșirea din oraș, întâlni pe un tânăr, care, spre marea bucurie a lui Tobie, cum se văzu, plecă și el tot spre Raga Midiei, și astfel putea să fie tovarășul lui Tobie. Tânărul putea să fie cu atât mai vârtos de folos lui Tobie, cu cât el deja și mai înainte fusese în Raga Midiei și chiar cunoștea personal pe acel Raguil, la care mergea Tobie după argint. Întâlnirea aceasta a fost așa de neașteptată și de plăcută, încât Tobie se întoarse la tatăl său să-i împărtășască această bucurie a sa, și Tobit, chemând la sine pe tânăr și încredințându-se că e de nădejde în calitate de tovarăș de drum al fiului său, îi binecuvântă pentru ultima oară și chiar îi făgădui o plată deosebită pentru tovărășie câte o drahmă pe zi. Și

iată, tinerii plecară la drum, luând cu dânșii și cănele, care era pelângă tânărul, care se numea Azaria, din neamul lui Anania, unul din rubedeniile chiar ale lui Tobit. Când tinerii plecară, atunci Ana, femeea lui Tobit, începu să se întristeze și plângând, zicea: „pentru ce ai trimis tu pe fiul nostru? N'a fost el oare sprijinul mânilor noastre, când intra și eșa înaintea noastră? Nu prefera argintul argintului: să fie el ca gunoiul în comparație cu fiul nostru. Căci cât s'a hotărît de Domnul să trăim, noi pentru asta avem destul“. Atunci Tobit mângâindu-o, îi zise: „Nu plânge, soro, el va veni sănătos și ochii tăi îl vor vedea, căci pe dânșul îl va întovărăși îngerul cel bun. Calea lui va fi cu izbândă și se va întoarce sănătos“. Prea batrânul drept în aceste cuvinte a rostit, fără să-și dea sama atuncea, un mare adevăr, de oarece tovarășul de drum al lui Tobie se dovedi în adevăr, că era îngerul întrupat a lui Dumnezeu, Rafail.

Calea înaintea tinerilor mergea departe, dar de oarece Azaria știa bine drumul acesta, deaceea ei mergeau curajos înainte și au ajuns la râul Tigru. Era deja sară și ei rămaseră acolo pe noapte. Noaptea a fost caldă, și Tobie, obosit de drumul prăfuit, voi să se răcorească, merse să se scalde în râu; dar abea întră el în apă, și se și repezi la dânșul un pește mare și voi să-l înghită. Tobie se sperie, dar tovarășul îl încurajă, strigă la el, și Tobie apucă peștele și-l trase la mal. După sfatul tovarășului său, el spintecă acest pește, luă inima, maiul și ferea, care se considerau vindecătoare de boale, mai ales în timpul călătoriei. Tobie așa a și făcut, iar peștele îl fripseră și îl mâncară, și după aceea, mâind liniștiți, plecară mai departe și ajunseră la Ecbatana. În timpul călătoriei se interesă să afle, la ce pot servi maiul, inima și fierea pestelui. Azaria, ca om, experiență și vastă știință a căruia demult deja reușise să inspire lui Tobie deplină încredere și respect, îi răspunse: „Dacă pe cineva îl chinuește demonul, sau un duh rău, atunci trebuie afumat cu inima sau maiul pe bărbatul sau femeea chinuită, și mai mult nu vor mai fi chinuiți; iar cu ferea să se ungă omul, care are albeață pe ochi, și el se va vindeca“. Când au intrat ei în Ecbatana, atunci tovarășul zise lui Tobie, ca ei să meargă să mae la unul din compatrioții lor și rudă a lui Tobit, anume la un oare care Raguil, om bogat. Acest Raguil avea o fată Sara „fată foarte frumoasă și cuminte“. De oare ce Raguil era om evlavios și urmând în totul legea lui Moise, căuta pentru fata sa mire din rudele sale depărtate, apoi deaceea Tobie putu să-și găsească femeea cea mai potrivită. Tobie cu toate

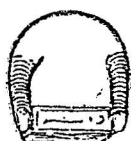

acestea se turbură de această propunere. El probabil auzise dela tatăl său despre Raguil și despre fata sa Sara, care era cunoscută în toată țara de soarta nefericită, care ajunsese pe toți mirii săi. „Frate Azaria, ~ zise Tobie, ~ eu am auzit, că acestei fete i s'au dat șapte bărbați, dar toți ei au perit în camera de nuntă, iar eu sunt singur la tatăl meu și mă tem, ca nu cumva să mor, și să pogor viața tatălui și mamei mele cu întristare în mormânt, iar alt fiu, care să-i îngroape, nu au“. Dar Azaria la acestea îi răspunse: „Oare tu ai cuvintele, care ți le-a încredințat tatăl tău, ca tu să-ți iai femeie din neamul tău? Ascultă-mă deci pe mine, frate: Ea trebuie să fie femeia ta, iar cât despre demon nu te neliniști; chiar în această noapte ți-o vor da ție de femeie. Decât când vei intra în camera de nuntă, ia afumătoarea, pune într'însa inima și maiul peștelui și afumă, și demonul simțind mirosul, se va depărta și nu se va mai întoarce niciodată. Indată ce demonul se va apropia de dânsa, sculați-vă amândoi, strigați către înduratul Dumnezeu, și El vă va ajuta și vă va milui. Nu te teme, căci ea ți-i menită dela Dumnezeu, și tu o vei mântui, și ea va merge cu tine, și eu știu, că tu vei avea dela ea copii“. Atunci Tobie se hotărî să urmeze sfatul tovarășului său, și ei ajunseră în Ecăatana.

Când ei ajunseră la casa lui Raguil, atunci într-o întâmpinare lor le ieși Sara și-i salută din toată inima. Tobie, care și înainte de a o vedea, începuse a iubi pe Sara, fu fermecat de frumusețea și amabilitatea ei. Ea introduse îndată pe tineri în casa sa, și Raguil, văzînd pe călători, observă femeii sale Edna: „Cât de bine samănă acest tânăr cu Tobit, fiul fratelui meu!“ Care însă nu fu bucuria lui, când din întrebări află, că Tobie este fiul lui Tobit. Raguil se repezi la dânsul, îl sărută și plânse, și, binecuvîntându-l îi zise: „Tu ești fiul unui om cinstit și bun“. Dar auzînd că Tobit și-a pierdut vederea, el se întristă și plânse, și împreună cu dânsul plânse și Edna, soția sa, și tânăra Sara. În genere ei primiră pe tinerii călători foarte bucuroși, jungheară un berbec și le oferî „o cină îmbelșugată“. Incurajat de asemenea primire, Tobie se adresă lui Azaria cu rugămintea, ca să trateze el cu Raguil pentru ceeace fusese vorba pe cale, ca toată chestiunea asta să se reguleze cât mai repede. Raguil se bucură încă și mai mult de asemenea propunere și zise: „mânîncă, bea și te veselește; căci ție ți se cuvine să iai pe fata mea“. La aceasta el totuși nu ascunse și aceea, ce soartă nefericită a ajuns pe mirii anteriori Sarei, dar lăsară toate în voia lui Dumnezeu, zicînd: „Milostivul Dumnezeu să vă reguleze soarta voastră în chipul cel mai bun“

Chemând pe Sara, fiica sa, și luând mâna ei, el o dăde lui Tobie de femeie, și zise: „Iată, după legea lui Moise ia-o și du-o la tatăl tău“, și i-a binecuvântat. Chemând pe Edna, femeia sa, și luând pergamentul, el scrisese contractul de căsătorie și-l pecetlîu. Apoi a fost regulat un ospăț și după aceea noii căsătoriți plecară în camera de nuntă, dar fără teama părinților pentru viața acestui scump bărbat al fiicii lor și a lor rudenie. Tobie își aduce aminte de sfatul tovarășului său și afumă camera cu inima și maiul peștelui prins în Tibru; și în adevăr, cum prezisese Azaria, „Demonul, simțind acest miros, fugi în părțile de sus ale Egiptului și-l legă acolo îngerul“. Tobie rămânând în cameră împreună cu Sara, se rugă cu credință lui Dumnezeu și rugăciunea lui ferbinte întimpină deplină simpatie din partea Sarei și o confirmă prin cuvântul „Amin“. Și amândoi dormiră în pace în această noapte.

Peceti pechi.

Între acestea Raguil, neliniștindu-se grozav pentru soarta lui Tobie și considerându-l pierdut, în aceeași noapte se sculă, se duse și săpă un mormânt, ca să-l îngroape înainte ca vestea să ajungă

la vecini, care demult își râdeau de dânsul și de fata lui Sara, ca stăpânită de demonul. Terminând mormântul, el după întoarcerea acasă spuse Ednei, ca ea să trimită una din servitoare, ca să vadă de e viu Tobie, ca în caz de va fi murit, să-l îngroape, până ce e întunec și nu va mai ști nimenea. Servitoarea deschizând ușa, intră și văzu, că ei amândoi dorm, și eșind, spuse părinților, că Tobie e viu. Atunci Raguil bucurându-se, mulțami lui Dumnezeu și porunci robilor săi să astupe repede mormântul, și să pregătească pentru noii căsătoriți ospăț mare pentru paisprezece zile. După aceea, adresându-se lui Tobie, Raguil zise: „să nu pleci, până nu se împlinesc aceste paisprezece zile a ospățului de nuntă, luând jumătate din avere, pleacă cu bine la tatăl tău, restul îl vei primi, când voi muri eu și femeia mea“ (Tob. VIII, 20-21). Din cauza unei asemenea întorsături a lucrurilor, Tobie nu avea o trebuință deosebită să plece însuși la Raga din Midia la Gavail și el rugă să facă treaba asta în locul său bunul său tovarăș, Azaria. „Tatăl meu, - adăose el, - numără zilele, și dacă eu întârziu mult, el se va mâhni mult“. Azarie se învoi numai decât să împlinească rugămintea prietenului său, și, plecând spre Raga, prezintă lui Gavail recipisa, și acela aduse îndată sacii cu argintul.

cu pecete, și i-l predete. Dimineața de vreme se întoarse iară la Ecbatana.

Tobit, tatăl lui Tobie, între acestea în adevăr numărase fiecare zi a absenței fiului său, și când s'au împlinit zilele, care se presupuneau că trebuie pentru călătorie, și fiul nu se întoarse, atunci Tobit începu să se neliniștească și să creadă în sine: „Nu cumva i-au reținut? Sau nu cumva a murit Gavail și n'a avut cine le da argintul?” Și se întristă foarte tare. Intristarea lui se sporea încă și prin plânsul femeii sale, care pe nică pe ceas repeta: „a perit fiul meu! de aceea numai vine!” Tobit o mângâia zicând: „Taci, nu te neliniști, el e sănătos”. Dar ea nu mai auzea mângâierile lui și-i răspundea cu ciudă: „taci tu, nu mă mai amăgi. A perit copilășul meu”. În tristețea sa neobișnuită ea mergea zilnic afară din oraș, la drumul, pe care plecaseră cei doi tineri și privea în depărtare; nu mânca pâine și toată noaptea plângea după fiul ei. Între acestea în Ecbatana s'au terminat zilele ospățului și Tobie, știind situația îngrijorată a bătrânilor săi părinți, începu să roage pe socrul său Raguil, ca el să-i dea drumul cât mai repede posibil. Socrul îl rugă să mai rămână la dânsul încă un timp oarecare, dar Tobie stăruî hotărît întru ale sale, și Raguil în adevăr se hotărî să dea drumul și lui Tobie, și fiicei sale. Dându-i jumătate din averea sa, înzestrându-l cu robi, cu vite și argint, el binecuvântă pe iubiții săi copii, și zise: „Copii, să vă ajute Dumnezeu cel ceresc, înainte de a muri eu”. După aceea adresându-se ficii, el zise: „să cinstești pe socrul și soacra ta, acum ei sunt părinții tăi; doresc să aud veste bună despre tine”, și sărutându-o, o eliberă să plece la drum. Cu aceeași binecuvântare petrecu pe copii săi și Edna. Tinerii plecară la drum, întovărășindu-i nedespărțitul prieten Azaria, și se îndreptară spre Nineva.

Când călătorii se apropieră de Nineva, atunci Azaria spuse lui Tobie: „tu știi, frate, în ce stare ai lăsat pe tatăl tău. Hai înainte de femeia ta, să pregătim încăperea; iar tu ia în mână și fierea peștelui. Tobie se învoi la asta; ei în adevăr plecară înaintea caravanei, iar după dânsii alergară și cânele ce-i însoțise. Între acestea Ana ședea, privind în largul drumului, pe unde trebuia să vină fiul său. Văzînd de departe pe fiul său, cu tovarășul ce-l însoțea, ea cu bucurie alergă la bărbatul său Tobit, ca să-i împărtășască și lui bucuria asta și să-l mângâie în mâhnirea lui. „Iată” - îi zise ea, - „vine fiul tău și omul, care a plecat cu dânsul”. Iar Azaria spuse între altele lui Tobie: „Eu știu, Tobie, că tatălui tău i se vor deschide ochii: tu însă umple cu fiere ochii lui, și

el, simțind usturime, îi va șterge, și va cădea albeața, și el te va vedea pe tine. Bătrâna Ana, alergând, se aruncă de gâtul fiului său și-i zise: „Iată, te-am văzut copilul meu, acum pot să mor“, și plânseră amândoi. Auzind glasul fiului său, Tobit deasemenea merse repede la ușă, dar, din cauza orbirei, se împedecă. Fiul grăbi către dânsul, susținu pe tatăl său și, salutându-se cu dânsul, aplică ferea la ochii tatălui și zise: „înbărbătează-te tată!“ Ochii îi usturară și el îi șterse și se desprînse depe marginea ochilor lui albeața“. Atunci, cuprins de bucurie neobișnuită și de mirare, văzând pe fiul său, Tobit căzu pe grumazul lui și, plângând, zise: „Binecuvântat ești Tu, Dumnezeu, și binecuvântat este numele Tău în veci, și binecuvântați sunt toți sfinții îngeri ai Tăi, pentru că Tu m'ai pedepsit și m'ai miluit. Iată, eu văd pe Tobie, fiul meu“. Fiul după aceea cu bucurie povesti tatălui său despre toate cele ce se întâmplase cu dânsul în Midia. Părinții lui se bucurară neobișnuit de mult de căsătoria lui, eșiră întru întâmpinarea soției sale la porțile Ninevei și, bucurându-se, binecuvântară pe Dumnezeu. Toți văzînd, că el merge, se mirau, cum a putut să vadă. Iar Tobit povestea cum l-a miluit Dumnezeu. Apropiindu-se de Sara, nora sa, Tobit cu mare bucurie o salută zicînd: „Să trăești, fiica mea! Bine este cuvântat Dumnezeu, care te-a adus la noi, și binecuvântat fie tatăl tău și mama ta! Toate rudele și cunoscuții lui Tobit, auzind de toate cele întîmplăte cu fiul său, s'au bucurat și au venit să-l felicite. A venit și Ahiahar, nepotul lui, și toți împreună vesel prăznuiră nunta lui Tobie șapte zile.

După terminarea prăznuirii, Tobit, chîemînd pe fiul său, îi zise, ca el în fine să se socotească și cu bunul său tovarăș de drum, care în tot timpul călătoriei lui i-a arătat atât de multe îndatoriri și a fost pentru dânsul un prieten atât de devotat. Tobit ar fi voit, ca fiul să nu-i dea numai plata cu care se învoise, ci să mai adaoge la dînsa. Atunci Tobie răspunse: „Tată, eu nu voi fi în pagubă, dacă îi voi da jumătate din câte am adus, pentru că el m'a adus sănătos la tine, și femeea mea a vindecat-o, și argintul meu l-a adus, și pe tine deasemenea te-a vindecat“. Bătrînul aprobă în totul părerea fiului său și zise: „așa i se cuvine“. Chemînd pe Azaria, ei îi ziseră: „ia jumătate din toate cele ce noi am adus, și mergi cu pace!“ Atunci Azaria, chemîndu-i pe amândoi deosebi, le spuse: „Binecuvântați pe Dumnezeu, proslăviți-L pe dânsul, recunoașteți-L mărirea Lui și mărturisiți înaintea tuturor celor vii, ceea ce a făcut El pentru voi. Bun lucru este să-L preamăriți pe Dumnezeu, să preainălțați numele Lui și

cu pietate să propoveduiți lucrurile lui Dumnezeu, și voi să nu vă leneviți a-L proslăvi. Taina regelui e bine să se păstreze, iar lucrurile lui Dumnezeu a le vesti e de laudă. Faceți bine, și răul nu vă va ajunge. Bun lucru este rugăciunea cu post și cu milostenie și cu dreptate. Mai bun e puținul cu dreptate, decât multul cu nedreptate; e mai bine să faci milostenie, decât a aduna aur. Căci milostenia scapă dela moarte și poate curăți orice păcat. Pe cel ce face milostenie și faptele dreptății va prospera, păcătoșii însă sunt vrășmașii vieții lor. Nu ascund de voi nimica; Eu am spus deja: taina regelui e cuviincios să o păstrezi, iar lucrurile lui Dumnezeu a le servi e lucru de laudă. Când te rugai tu și nora ta Sara, eu duceam pomenirea rugăciunei voastre înaintea Celui Sfânt, și când tu îngropai morții, eu deasemenea eram cu tine; și când tu nu te-ai lenevit să te scoli și să-ți lași prânzul, ca să te duci și să aduni morții, binefacerea ta nu a fost tăinuită de mine, și eu eram cu tine. Și acum Dumnezeu m'a trimis pe mine să te tămăduesc pe tine și pe nora ta Sara. Eu sunt Rafail, unul din cei șapte îngeri sfinți care duc rugăciunile sfinților și se înalță înaintea slavei Celui Sfânt" (Tob. XII, 6-15). Auzind acestea, tatăl și fiul se turburară foarte tare și căzură cu fețele la pământ: pentru că erau cuprinși de frică neobișnuită. Iar îngerul le zise „Nu vă temeți, Pacea va fi cu voi. Binecuvântați pe Dumnezeu în veci, căci eu am venit nu după voința mea, ci după voia Dumnezeului vostru. De aceea să-L și binecuvântați în veci. În toate zilele eu am fost văzut de voi, dar eu nu am mâncat și nu am băut, numai privirilor voastre să arăta aceasta. Și așa proslăviți acum pe Dumnezeu, pentru că eu mă sui la Cel ce m'a trimis. Și să scrieți tot ce s'a săvârșit în carte": Tobit cu fiul său se sculară dela pământ, dar mai mult n'au mai văzut îngerul. „Și au început a povesti despre lucrurile mari și minunate ale lui Dumnezeu, și cum s'a arătat lor îngerul Domnului”.

Casa bătrânului Tobit iarăși s'a umplut de binecuvântarea, pe care el o merita prin pietatea sa. Dreptul bătrân era de optzeci și opt de ani când își perduse vederea, și după opt ani și-a redobândit vederea. Și viața lui iarăși decurse în pace, așa că el avu fericirea să vadă și pe nepoții săi dela iubitul său Tobie. Dar iată el în fine îmbătrâni foarte tare, și chemând pe fiul său și pe cei șase nepoți ai săi, se adresă lui Tobie cu cuvintele: „fiul meu, iacă eu am îmbătrânit, și sunt deja la sfârșitul vieții mele. Să te duci în Midia, fiul meu; căci eu sunt încredințat, că Nineva va fi ruinată, cum a spus prorocul Iona, iar în Midia

va fi liniște o bucată de vreme. Frații noștri, care să află în pământul patriei, vor fi risipiți din acest pământ bun. Ierusalimul va fi un pustiu, și casa lui Dumnezeu dintr'însul va fi arsă, și un timp va rămâne pustie. Dar Dumnezeu iar îi va milui și-i va întoarce în pământul acela, și vor ridica casă lui Dumnezeu, nu așa cum a fost mai înainte, până va veni plinirea vremii. Și după aceea se vor întoarce din robie, și vor zidi Ierusalimul mareț, și casa lui Dumnezeu va fi restaurată din nou pentru tot neamul veacului, edificiu mareț, cum au vorbit de ea prorocii. Și toate popoarele se vor întoarce și își vor arăta pietatea înaintea Domnului Dumnezeu, și vor dărâma idolii lor, și toate popoarele vor binecuvânta pe Domnul. Deci, fiul meu, ești din Nineva, căci neapărat se va împlini ceea ce a spus prorocul Iona". După aceea, din marea sa experiență de viață, el dădu ultima povață fiului său și nepoților săi, și apoi „sufletul lui l-a lăsat în pat, când era de 158 de ani", și fiul cu cinste l-a îngropat. A murit după aceea și bătrâna Ana, și Tobie a îngropat-o și pe dânsa cu tatăl său. După aceea Tobie cu femeea sa și cu copiii plecă la Ecbatana la Raguil, socrul său. Acolo el a ajuns staroste cinstit și, îngropând cuviincios pe socrul și soacra sa, primi de moștenire averea lor și a lui Tobit, tatăl său. Și a murit de 120 de ani în Ecbatana Midiei, dar înainte de a muri a auzit de peirea Ninevei, și găsim în aceasta justificarea prorociei de dinainte de moartea tatălui său, se mângâi cu nădejdea și la împlinirea și a părții următoare a prezicerii lui.

O altă povestire ne zugrăvește tabloul extrem de interesant a vieții iudeilor în înseși Babilonul. Aceasta e anume istoria Susanei. În Babilon, în primii ani ai robiei, trăia un om evlavios cu numele Ioachim. Acesta era căsătorit cu Susana, fata lui Helchia, o femeie foarte frumoasă și credincioasă. Părinții ei erau dreți și educase pe fiica lor în pravilele riguroase ale legii lui Moise. Ioachim era foarte bogat și, bucurându-se de bunăvoință față de cei bogați ai guvernului babilonean, care se silea ca prin aceștia să influențeze și asupra celorlalți iudei, în scopul de a-i face să se atașere mai bine de noua patrie, el își făcu în Babilon casă și grădină frumoasă, și casa lui era casă de întâlnire a iudeilor; de oare ce Ioachim se bucura înaintea lor de un răspect neobișnuit. Guvernul babilonean lăsase iudeilor cărmuire de sine foarte largă, așa că ei se guvernau de proprii lor judecători din delegații, care chiar în Babilon se alegeau câte doi. Delegații judecători adesa erau în casa lui Ioachim, în care era oare, cum

pentru ei o judecătorie, și acolo veneau la dânsii pentru desba-
 teri judecătorești toți cei cu chestiuni litigioase. Când poporul
 era după amiază, atunci Susana de obicei pleca în grădina băr-
 batului său pentru preumblare. Amândoi delegații judecători zil-
 nic vedeau cum mergea ea la grădină și se primbla acolo, și
 într'înșii încolți pofta criminală asupra ei. „Și rătăcindu-se mintea
 lor, și-au abătut ochii lor, ca să nucaute la ceriu și să nu-ș
 aducă aminte de dreapta judecată. Ei amândoi erau răniți de poftă
 către ea, dar nu descopereau unul altuia boala sa, pentru că se
 rușinau să-și descopere patima lor“. Aprinși de poftă, ei străjuiau
 cu grijă în fiecare zi, ca să o vadă și, amăgindu-se unul pe
 altul, ziceau: „Hai acasă, că e ora prânzului“. Ieșind din casa
 lui Ioachim, ei se despărțau unul de altul ca oare cum să meargă
 pe la casele lor, dar în realitate, se întorceau, veneau la același
 loc, unde spre mirare se întâlneau unul cu altul. La asemenea
 întâlnire involuntară, ei cercau să afle unul dela altul pricina
 acestei întoarceri, își mărturisiră pofta lor și atunci împreună ho-
 tărîră vremea, când ei ar putea să ademenească pe Susana. Și
 iaca odată, când judecătorii pătimași așteptau ziua potrivită, Su-
 sana intră după obicei în grădină numai cu două slujnice, și
 de oare ce era foarte cald, voia să se scalde în grădină. Cu
 toată încredințarea, că în grădină nu-i nimenea din persoane
 străine, ea zise slujnicilor sale, ca să-i aducă ulei și săpun să
 închidă poarta grădinei și să o lase să se spele. Ele așa și fă-
 cură, cum zisese ea; închiseră poarta grădinii, eșiră pe o porțiță
 laterală, să facă ce poruncise ea. Susana, primind dela slujnice
 tot ce-i trebuia, se desbracă liniștită și începu să se spele, și ne-
 greșit nu bănuia, că în tufarii vecini, aprinși de poftă, ședea cei
 doi judecători. Văzîndu-o acum goală și singură, ei amândoi nu
 putură înfrânge patimile lor nelegiuite, se ridicară, alergară spre
 dânsa și ziseră: „Iată poarta grădinii e încuiată și nimenea nu
 ne vede și noi avem poftă de tine. Deaceea învoește-te cu noi,
 și fii cu noi. Iară de nu, atunci noi vom mărturisi contra ta, că
 cu tine a fost un tânăr și de aceea ai trimis dela tine slujnicile
 tale“. Peste măsură speriată de una ca asta, Susana gemu, și
 văzându-se într'o împrejurare așa de neplăcută, zice: „Strâmto-
 rată sunt din toate părțile. Căci dacă eu voi face aceasta, moarte
 mie! Iar de nu voi face, atunci nu scap de mâinile voastre. Dar
 e mai bine pentru mine să nu fac asta și să cad în mâinile
 voastre, decât să păcătuesc înaintea Domnului“. După aceea ea,
 adunându-și toate puterile sale, strigă cu glas mare. Dar judecă-

torii, văzînd că ea nu s'a învoit să le satisfacă pofta lor murdară la rîndul lor strigară încă și mai tare decît ea, și începură să-și ia aerul, că ei ar fi prins-o în păcat cu un necunoscut. Unul din ei alergă și deschise poarta grădinii. Când cei ce se aflau în casă auziră strigătul din grădină; alergară pe porțile laterale, ca să vadă, ce s'a întîmplat cu stăpîna casei și, spre marea lor mirare, auziră cum judecătorii povesteau, că ei au găsit pe stăpîna lor în păcatul desfrînării. Slugile Susanei se turburară peste măsură. de oare ce niciodată așa ceva despre Susana n'au auzit până acum.

A doua zi se adună poporul la Ioachim, în casa căruia veniră și ambii judecători, plini de gânduri nelegiuite contra Susanei, ca să o dea la moarte". Silîndu-se să dea întregii afaceri o cât mai mare solemnitate, ei spuseră poporului să trimită după Susana, femeea lui Ioachim, și o aduseră la ei, de oare ce ei au o mare acuzație contra ei. Sasana veni și împreună cu dînsa veniră părinții ei, copiii ei și toate rudele ei. Ea era foarte delicată și frumoasă la față, și acești nelegiuîți ordonară să-i descopere fața ei, de oare ce era acoperită, ca să se sature de frumuseța ei. Rudele și toți, care priveau la dînsa, plîngeau". Ambii judecători stînd în mijlocul poporului, puseră mînilor pe capul ei, ea însă cu lacrimi privea la ceriu, de oare ce inima ei nădăjduia în Domnul. După aceea judecătorii spuseră public acuzația contra ei. „Cînd noi, — ziceau ei, — umblam singuri prin grădină, a venit aceasta cu două servitoare, și încuie poarta grădinii, și trimise servitoarele. Și a venit la dînsa un tînăr, care era ascuns acolo, și s'a culcat cu dînsa. Noi, aflîndu-ne în colțul grădinii și văzînd asemenea nelegiuire, am alergat spre ei și i-am văzut împreunându-se. Dar pe acela nu l'am putut reține, căci era mai tare de cît noi, și deschizînd poarta, a fugit. Dar pe aceasta noi am prins-o și am cercetat-o: cine era acel tînăr? Dar ea n'a vrut să ne spună. Despre acestea noi mărturisim", — încheiară ei acuzația lor îndrăzneală și falsă (Dan. XIII, 86-40). Acuzația era grozavă, mai ales pentru o femeie măritată, și după legea lui Moise, vinovata era supusă la pedeapsa cu moartea. Situația judecătorilor fu așa de demnă și glasul lor se bucura de așa încredere, încît toată adunarea îi crezu și urma hotărîrea, după care Susana era osîndită la moarte. Auzind condamnarea ce se făcuse, Susana strigă cu mare glas și se adresă la ultima ei nădejde, anume la judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu. „Dumnezeul cel veșnic, — exclamă ea, — Cel ce știi cele as-

cunse și cunoști toate, înainte de a se face? Tu știi, că ei mărturisesc strâmb contra mea, și iată eu voi muri, fără să fi făcut ceva din cele ce acești oameni cu răutate au născocit asupra mea". Și Domnul a auzit rugăciunea ei.

Când Susana era deja dusă la moarte, la strigătul celor ce o înconjurau dintre rudenii și la durerea ne mai pomenită a bărbatului ei Ioachim, care pe lângă amărăciune, purta asupra sa și rușinea femeii sale, deodată din mijlocul poporului se ridică un tânăr voinic, cu numele Daniil. și acesta cu glas tare strigă: „curat sunt eu de sângele ei". Poporul fără să vrea își întoarse luarea aminte asupra lui, și-l rugă să spună „ce cuvânt este acesta, pe care tu l-ai spus?" Atunci el stătu în mijlocul lor și spuse: „Așa de nepricepuți sunteți voi, fii lui Israil, că fără să cercetați și fără să aflați adevărul, osândiți o fiică a lui Israil? Intorceți-vă, la judecată, căci aceștia au mărturisit mincinos contra ei". Poporul fu extrem de impresionat de aceasta, și în adevăr stăruî în acea, ca judecătorii să cerceteze din nou această chestiune. În adevăr se întruni din nou juriul și unii judecători chemară și pe tânărul în calitate de martor, spunându-i: „șezi în mijlocul nostru, și ne spune, pentru că Dumnezeu ți-a dat stărostia". Atunci Daniil le spuse: „separați-i (pe judecătorii cei doi) unul de altul cât mai departe, și eu îi voi întreba". Când ei au fost despărțiți unul de altul, atunci Daniil chemă pe unul din ei și-i zise: „Înbătrânitu-le în zile rele? acum s'au desvelit păcatele tale, pe care le-ai făcut mai înainte, făcând judecăți nedrepte, condamnând nevinovați și achitând pe cei vinovați, pe când Domnul zice: pe cel nevinovat și drept să nu-l omori. Așa dară dacă tu pe aceasta ai văzut-o, spune-mi sub care copac i-ai văzut vorbind unul cu altul?" Turburat peste măsură, judecătorul, ne bănuind o asemenea întorsătură a lucrului, nu știa ce să răspundă, dar spuse la întâmplare: sub un arbore de mastică". Daniil imediat observă ezitarea și nehotărîrea lui, și zise: numai bine ai mințit tu asupra capului tău; căci iată îngerul Domnului a primit hotărîrea dela Dumnezeu, te va tăia în două". Depărțând apoi pe acest judecător, el porunci ca să fie adus al doilea, căruia i se spuse cu un cuvânt de mustrare la fel: „neam al lui Havail, iar nu al lui Iuda, — zise el, frumuseța te-a momit și pofta a răzvrătit inima ta. Așa v'ați purtat voi cu fiicele lui Israil, și ele de frică au avut comuniune cu voi. Dar fiica lui Iuda n'a suferit nelegiuirea voastră. Deci, spune-mi: sub ce copac i-ai găsit tu desmerdându-se între dâșii?". Acest judecător iarăși se umplu

de turburare și neștiind ce să răspundă, zise tot la gâci: „sub un stejar verde“. Atunci Daniil îi observă: „numai bine ai mințit tu asupra capului tău; căci îngerul lui Dumnezeu așteaptă cu sabia, ca să te taie în două și să te nimicească“¹⁾. Asemenea indicațiuni contrare și în genere toată postura chestiunii deodată desveliră falsitatea spuselor judecătorilor, și toată adunarea cu mare glas își exprimă indignarea contra unor judecători, așa de criminali, care pentru pofta lor nu se turburară să osândească pe cea mai cinstită femeie din popor și cât pe ce era să o dea la moarte. Poporul binecuvântă pe Dumnezeu, care a mântuit pe cea care a nădăjduit în el, și se ridică contra ambilor judecători, îi învinuie de mărturisire mincinoasă și procedară cu ei așa, cum uneltise ei contra aproapelui, după legea lui Moise, cu un cuvânt ei au fost osândiți la moarte, pe care o și îndurară după merit.

Asemenea întorsătură a lucrurilor umplu pe toți de mare bucurie; părinții Susanei proslăviră pe Dumnezeu pentru fiica lor, și Ioachim, bărbatul ei, fu mângâiat în durerea sa prin aceea că femeea lui așa de nelăguit învinuită, nu s'a găsit nici o faptă de rușine. La rândul său tânărul Daniil din acest timp începu să se bucure de respectul deplin al poporului iudeu.

1) În amândouă observațiile acestea ale tânărului către nelegiuiții bătrâni se vede un interesant joc de cuvinte grecești. Arborele de mastică în grecește se numește Txinos, și de aceea Daniil răspunde bătrânului: „îngerul lui Dumnezeu te va tăia (οχλος) în două“. Stejar verde (πρῦος) și apoi Daniil observă: îngerul lui Dumnezeu așteaptă cu sabia, ca să te taie, (πλοαί)“. Pe temelul acestui joc de cuvinte curat grecesc în acest loc, unii critici s'au încercat să bănuiască autenticitatea acestei istorii și să o considere de origine mai târzie, din literatura iudeo-greacă, iar nu din vechea literatură iudaică. Dar obiecțiunea aceasta nu rezistă criticei, [căci asemenea joc de cuvinte e propriu și limbii ebraice, și dacă se admite, că autorul traducerei grece o redă nu litera, ci sensul acestui loc, atunci nu rămâne nici un motiv de îndoielă în aceea, că originalul acestei istorisiri, adică textul evreesc nu diferă, deși el este astăzi pierdut. Vezi Vigouroux, în cartea sa *Melanges Bibliques*, Paris 1882, articolul *Susanne, caractere veridique de son histoire*, p. 335-361.

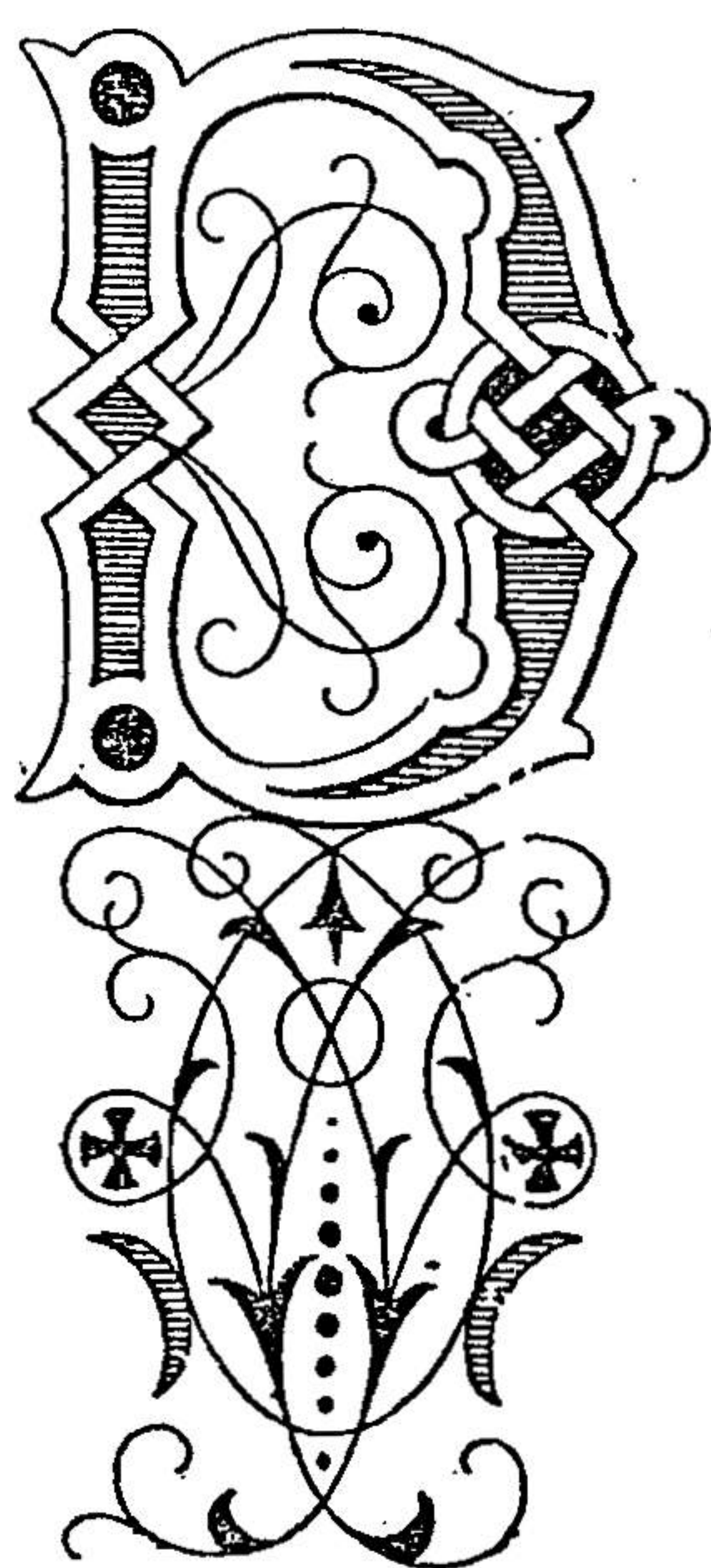

Prorocul Iezechil.

CAPITOLUL XII.

PROROCUL IEZECHIL.

Despre susținerea vieții religioso-morale în poporul robit continuară a se îngriji prorocii, care, ca păstrători credincioși așezământului lui Iehova, nu părăsiră pe poporul ales nici în anii necazurilor lui. Mulțumită neamestecului guvernului babilonean în viața lăuntrică a captivilor, prorocii aveau toată putința să-și continue activitate lor în conducerea duhovnicească a poporului. Unei asemenea activități s'a consacrat în acest timp în popor marele proroc Iezechil. El a fost dus în robie încă pe vremea regelui Ioachim, înainte de dărâmarea Ierusalimului, și a fost așezat la râul Hovar, care se varsă în Eufрат nu departe de renumitul oraș comercial Carhemisi sau Carhamis.

Prorocul Iezechil, fiul lui Buzie, a fost de origină preotească. Trăind în mijlocul poporului robit, el vedea nevoea lui mare religioso-morală, și ca om înzestrat cu un patriotism extraordinar și totodată și cu râvnă pentru religia cea adevărată, se silea să-l ajute prin activitatea sa. În sine el era om înzestrat cu o elocvență puternic atrăgătoare, cu glas plăcut și atrăgător și în totul pătruns de acel ideal înalt, care ar fi trebuit să-l realizeze poporul iudeu. Dându-și deplin sama, că nenorocirea ce căzuse pe

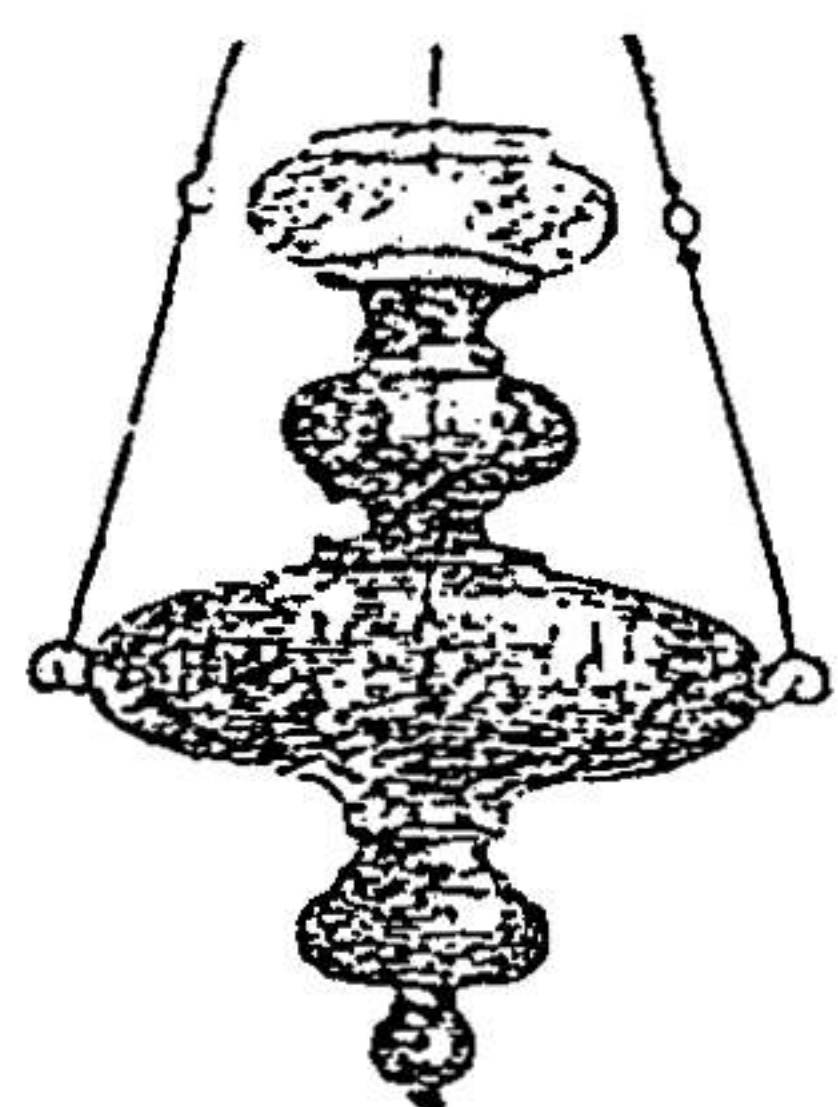

popor a atârnat în totul de criminala lui neascultare de Iehova, el se hotărî să întrebuiţeze toate eforturile, ca să-l aducă iar la adevărata credinţă şi astfel să restabilească slava lui Israil, ca popor, prin întoarcerea lui la Iehova. Inima lui proprie striga către Dumnezeu. De oare ce templul de pe muntele sfânt al Sionului era deja pierdut pentru robii, apoi el voia să aducă poporul la Iehova în înţeles mult mai duhovnicesc, făcând inima lui templu viu al lui Dumnezeu. Ideea lui vie cuprindea involuntar soartele istorice ale poporului şi marele revelaţiuni legate de dânsul: groaznica revelaţiune pe Sinai, minunile săvârşite pentru Israil în Egipt, în pustie şi în pământul făgăduinţei, revelaţia lui Dumnezeu în templu, pe muntele Moria, şi măreţele lui comunicări, făcute poporului prin mijlocirea lungului şir de proroci, au fost obiectul cugetării a toate cotropitoare ale lui Iezechiel. Alţii puteau să se ocupe cu visurile sălbatece despre schimbările politice şi despre curânda întarcere în Palestina, iar el trăia în sfera înaltă: în prezenţa duhovnicească a lui Iehova şi în mijlocul unor bunuri mai substanţiale ale eternităţii. Sufletul lui îl umplea entuziasmul religios întocmai aşa cum flacăra umple cristalul strălucitor al sfeşnicului. A fi aproape de însuşi Dumnezeu şi a aduce pe poporul său aproape de El, asta era problema lui cea mai sfântă.

Aşa de pe nesimţite pregătit pentru inspiraţiunile dumnezeieşti, Iezechiel odată se dădu unor reflecţiuni liniştite, poate în casa sa, probabil la via sa, sau sub smochin. Era o zi călduroasă probabil în Iulie, cea mai caldă lună la Babilon. Înaintea sufletului său entuziasmat fără de veste se deschise o vedenie tainică şi uimitoare. El văzu cum dinspre nord se stârni un vânt vijelios, cu un nor mare şi foc vâlvăitor, vărsând strălucire în jurul său. Din mijlocul norului se arătă oare cum o lumină de flacăra. Dar Iezechiel nu era atât uimit de acest fenomen, care se putea părea lui unul din obişnuitele fenomene atmosferice ale ţării puţin cunoscute lui, pe cât prin aceea, că în mijlocul acestui fenomen „se vedea asemănarea a patru animale”. Vederea lor era neobişnuită: „chipul lor era de om; şi fiecare avea patru feţe şi la fiecare din ele patru aripi; picioarele lor erau drepte, şi tălpile picioarelor ca picioarele de viţel, şi scânteiau ca arama (şi aripile lor uşoare). Şi sub aripi aveau mâni de om, la cele patru laturi ale lor; şi feţele lor şi aripile lor, la toate câte patru. Aripile lor se atingeau una de alta; în timpul mersului lor ele nu se întorceau, ci mergeau fiecare în direcţia feţei ei. Asemă-

narea fețelor lor erau: o față de om, și o față de leu în partea dreaptă la tuspatriu, iar la stânga față de vițel la tuspatriu, și față de vultur la tuspatriu. Și fețele lor, și aripile lor deasupra erau despărțite, dar la fiecare două aripi se atingeau una de alta, iar două acopereau trupurile lor. Și mergeau ele, fiecare în acea parte, care era înaintea feței ei; încotro le da duhul să meargă, într'acolo și mergeau; în timpul mersului lor nu se întorceau. Și vederea acestor animale era ca vederea cărbunilor aprinși, ca vederea lampilor; foc circula printre animale, și strălucirea dela foc, și fulgerele ce eșeau din foc, și animalele se mișcau repede în coace și în colo, cum scânteiază fulgerul. Și m'am uitat eu la animale, și iată, pe pământ lângă aceste animale era câte o roată înaintea celor patru fețe ale lor. Vederea roatelor și alcătuirea lor era ca aspectul topazului, și asemănarea tuspatriu era una; și după aspectul lor, și după întocmirea lor se părea că roatele erau vârâte una în alta. Când ele mergeau, mergeau în cele patru

Lampă stabilă

părți ale lor; în timpul mersului nu se întorceau. Iar obezile lor sunt înalte și grozave erau ele; și obezile lor la toate patru de jur împrejur erau pline de ochi. Și când mergeau animalele, mergeau și roțile lângă ele; și când animalele se ridicau dela pământ, atunci se ridicau și roțile. Incotro voia duhul să meargă, într'acolo mergeau și ele; or încotro se ducea duhul, și roțile se ridicau depotrivă cu dânsul; căci duhul anima-

lelor era și în roți. Când mergeau acele, mergeau și ele; și când acelea stăteau, stăteau și ele; și când acelea se ridicau dela pământ, atunci alături cu ele se ridicau și roțile; căci duhul animalelor erau și în roate. Deasupra capetelor animalelor era un fel de boltă, ca vederea unui cristal uimitor, întins deasupra peste capetele lor. Iar sub boltă se întindeau aripile lor, direct față în față, și fiecare avea două aripi, care le acoperea, și la fiecare două aripi acopereau trupurile lor. Și când ele mergeau, — continuă prorocul, — eu auzeam zgomotul aripilor lor, ca zgomotul de ape multe, ca glas puternic, zgomot puternic, ca zgomotul din lagărul militar; iar când ele se opreau, își lăsau aripile lor. Iar deasupra boltei, care era deasupra capetelor lor, era ceva ce sămăna cu un tron, la vedere ca făcut din piatră de saphîr; iar la asemănarea aceea de tron era ca o asemănare de om sus pe el. Și am văzut eu ca un fel de metal aprins, ca o înfățișare de foc a lui înlăuntrul lui împrejur. Dela închipuirea soldurilor lui și mai sus,

dela închipuirea șoldurilor lui și mai jos eu am văzut ca un fel de foc, și strălucire era înprejurul lui. În ce chip este curcubeul pe nori la vreme de ploae, așa înfățișare avea această strălucire înprejur" (Iezec. I, 11-28).

Uimit de o vedenie așa de minunată, lezechiil căzu pe fața sa, și pe când zăcea la pământ într'o neobișnuită zguduire a sufletului, atunci a fost ridicat de porunca ce a răsunat dela cel Preaînalt: „Fiul omului, scoală pe picioarele tale și Eu voi vorbi cu tine“. Impreună cu aceste cuvinte, s'a ivit și puterea de a se supune lor; sufletul și trupul prorocului, care se expuseseră aproape unei neputințe totale, căpătară puterea de a se ridica înaintea celui Atotputernic și a asculta comunicările Lui; și prorocul se rădică îndată pe picioarele sale, și după aceea a auzit din nou cuvintele, ce ajungeau până la urechile lui dela Acela care ședea pe tron: „Fiul omului, — zise glasul, — Eu te trimit către fiii lui Israil, către oamenii nesupuși, care s'au răzvrătit contra Mea; ei și părinții lor sunt trădători înaintea mea până chiar în ziua de astăzi. Și acești fii sunt cu fața grosolană și cu inimă împetrită; la ei te trimit Eu și tu să le spui: Așa zice Domnul

Dumnezeu! Fie că te vor asculta, sau nu te vor asculta, căci ei sunt o casă răzvrătită; dar să știe ei, că a fost proroc între dânșii. Iar tu, fiul omului, nu te teme de ei, și nu te teme de vorbele lor, dacă ei, cerga lupului și spinii vor fi pentru tine, și tu vei trăi la scorpioni; nu te teme de vorbele lor, și nu te înfricoșa de fețele lor, căci ei sunt o casă răzvrătită. Și să le spui vorbele Mele, fie că vor asculta, fie că nu vor asculta, căci ei

Cerga lupului

sunt îndărătnici. Tu însă, fiul omului, ascultă ce am să-ți vorbesc Eu; nu fii îndărătnic, ca această casă răzvrătită. Deschide gura ta și mănâncă ce am să-ți dau Eu" (Iezec. II, 3-8). După aceste cuvinte, în vedenie se întinse spre proroc o mână, care ținea un sfitoc scris. Mâna desfășură sfitocul înaintea prorocului, și acest sfitoc era scris înăuntru și afară și pe el erau însemnate cuvintele grozave: „plâns, și geamăt, și amărăciune“. Prorocului după aceea i se porunci să mănânce acest sfitoc, și când el, spre as-

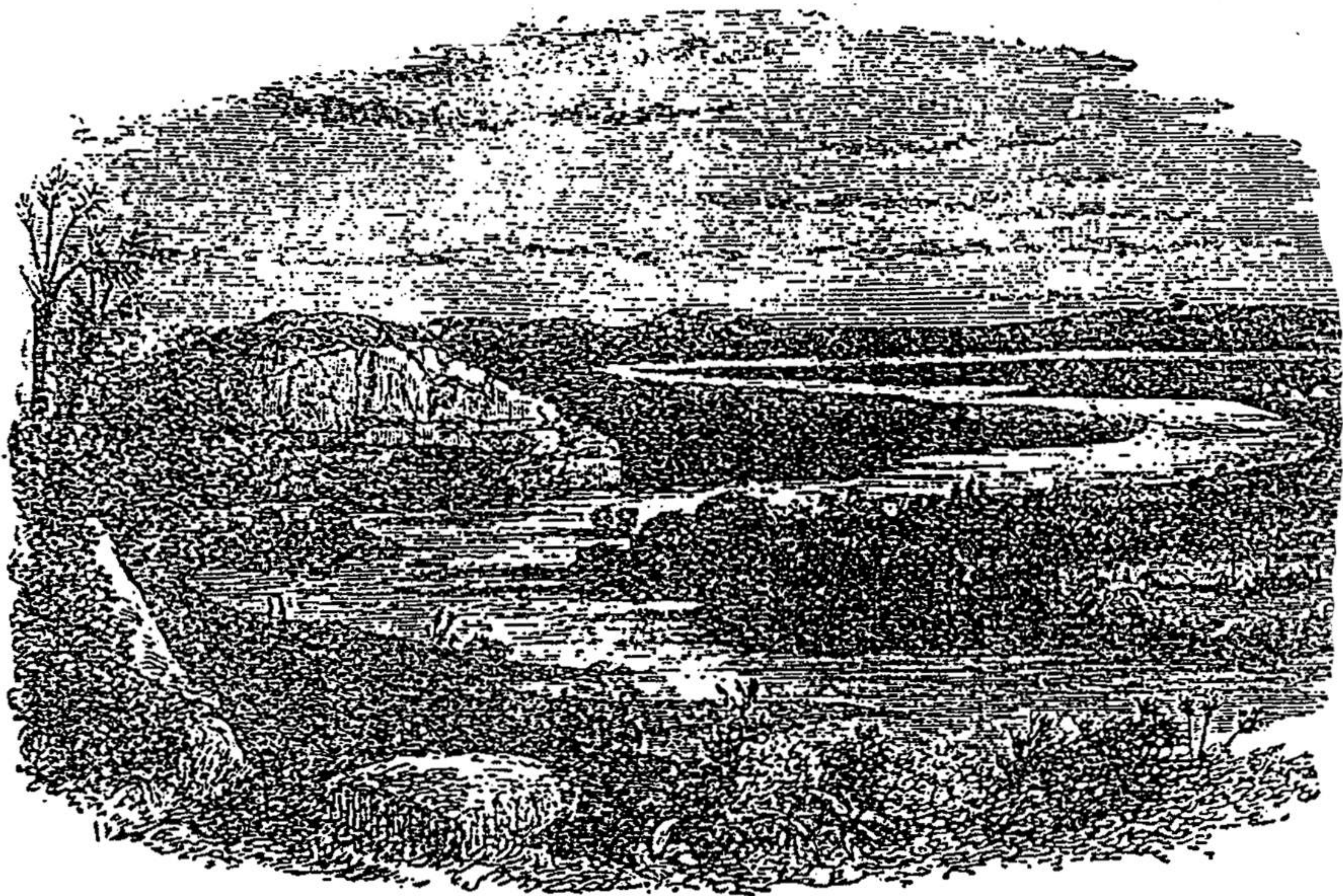
cuitarea dumnezeieștei porunci, l-a mâncat, atunci „era în gura lui dulce, ca mierea“. Acesta a fost simbolul văzut a consacrării lui Iezechiil în înalta situație de proroc al celui Preaînalt, și lămurind acest simbol, dumnezeescul glas continuă să-i grăiască: „fiul omului, scoală și mergi către casa lui Israil, și le spune cuvintele Mele. Căci nu către un popor cu graiu ne priceput și cu limbă neînțeleasă ești trimis tu, ci către casa lui Israil; nu la popoare multe cu graiu neînțeles și cu limbă nepricepută, a căror cuvinte tu nu le-ai înțelege. Dar dacă te-aș trimite chiar și la acestea, apoi ele te-ar asculta; iar casa lui Israil nu va vrea să te asculte; căci ei nu voesc să Mă asculte, pentrucă toată casa lui Israil sunt tari de cap și împetriți la inimă. Iată eu voi face fața ta tare contra feții lor, și fruntea ta tare contra frunții lor. Nu te teme de ei și nu te spăimânta înaintea feții lor; căci ei sunt o casă răzvrătită. După oare care interval, care dădu puțința prorocului să cugete la marea însărcinare dată lui, glasul continuă: „fiul omului, toate cuvintele Mele, pe care ți le voi vorbi, primește-le cu inima ta și să le spui cu gura ta; scoală și mergi către cei strămutați, către fiii poporului tău, și le vorbește și le spune: așa zice Domnul Dumnezeu! Fie că te vor asculta, fie că nu te vor asculta.

Miraculoasa vedenie acum trebuia să se termine. Iezechiil primi cu toată inima marea însărcinare dumnezească. Dară terminarea vedeniei fu neobișnuit de înălțătoare și uimitoare. Peste prorocul se pogorâ Duhul Sfânt, îl rădică, și el auzi în urma sa un mare glas de tunet: „Bindecuvântată este slava Domnului din locul său!“ Impreună cu asta se ridică și zgomotul aripilor ce se atingeau una de alta a animalelor, și sgomotul roților de lângă ele, însoțind totodată puternicul bubuit de tunet. Vedenia a fost strașnică și uimitoare, dar ea în același timp deschise înaintea prorocului tot abisul necredinței poporului său, iar când vedenia conțeni, atunci prorocul se simți în mare amărăciune și neliniște. Dar de oare ce „mâna Domnului era puternică asupra lui“, atunci el plecă să împlinească misiunea sa la cei strămutați la Tel-Aviv, care trăiau la râul Hovar; și a rămas în mijlocul lor șapte zile, mirându-se de toate cele întâmplare și totodată pregătindu-și puterile pentru munca ce-i stătea înaintea a activității prorocești.

Ce se atinge de vedenia arătată, apoi ea se deosebește prin o deosebită misteriositate și înălțime. Clară după marele sale adevăruri ale atotștiinții, atotputerniciei și măreției lui Iehova, ea nu

poate fi supusă unei explicațiuni amărunțite în părțile și particularitățile ei. Greutatea lămuririi depline a ei totdeauna s'a recunoscut de către tâlcuitori, și, deja timpuriu la iudei¹⁾ cartea prorocului Iezechiil a ocupat loc între acele „tezaure“, care nu se îngăduia a se citi de persoanele mai mici de treizeci de ani¹⁾. Totuși multe se pot înțelege chiar și din o vedenie așa de tainică dacă se pătrunde în raportul dintre laturea naturală și divină a inspirației. Izvorul multora din trăsăturile ei mai uimitoare nu

Vedere pe râul Hooar

e greu de urmărit. Iehova s'a pogorât pe Sinai în tunete, fulgere și furtuni, ca și acum. El s'a arătat din o țară misterioasă a nordului. Norul de foc avea de prototip acel nor, care atârna deasupra cortului mărturiei, animalele înaripate umbreau sanctuarul în templele egiptene și în templul lui Solomon erau doi heruvimi, plecați deasupra scaunului îndurării, afară de care alți doi heruvimi de proporții uriașe stăteau pe de laturile Sfintei Sfințelor. În Babilonia afară de aceasta atențiunea prorocului putea neconținut să se oprească asupra figurilor enorme ale unor ființe înaripate, care unea într'insele cele mai diferite trăsături. Boii înaripați, leii și vulturii de ambele părți străjuiau intrarea în palate și temple în Babilon. Văzuți pentru prima oară de captivi după sosirea lor la Babilon, ei trebuie să-i fi însuflat o frică neobișnuită, ca unor oameni, aduși dintr'o țară, unde erau interzise orice chipuri sculptate, și unde chiar idolii, introduși spre violarea directă a legii sfinte, aveau numai figură de om, cu

1) Genazim. El au cuprins alcea deasemenea primele capitole ale cărții Facerea și Cântarea Cântărilor.

excepția poate a lui Moloh cel cu cap de bou. Formele, în toate privințele asemănătoare cu heruvimii vedeniei lui Iezechiil, negreșit nu puteau să se prezinte mai înainte privirilor prorocului, dar el în tot cazul putuse vedea mai înainte chipurile uriașe cu fața de om, cu aripi de vultur și cu trup de leu sau de bou. Că aceste forme au putut în parte să se combine în sufletul său cu vedenia maestății lui Iehova, aceasta e perfect de acord cu legile revelației și a naturei noastre înțelegătoare. Noi putem să pătrundem necunoscutul numai prin ceea ce ne este cunoscut. Noi putem să lărgim sau să înlănțuim elementele cunoscute nouă, dar nu avem putința să creem chipuri din nimica. De aceea scriitorii inspirați de Dumnezeu ai tuturor veacurilor s'au folosit de fapte și figurile, care deja înainte le-au fost cunoscute lor. Prima carte a Pentateucului poartă asupra ei urmele puternice a obiceiurilor și simbolurilor Egiptului. În Palestina figurile și metaforele scriitorilor sacrii se împrumută dela obiectele ce-i înconjoară pe dânsii și tot așa în Babilonia ei au recurs la acele figuri, cu care ei au făcut cunoștință în țara noii lor așezări. Nu va fi fără interes să arătăm, că însuși cuvântul „heruvim” își găsește un corespondent apropiat în cuvântul asirian „Cherub”

Symbolismul lui Iezechiil, comparat cu symbolismul prorocilor anteriori, este totuși foarte semnificativ. La Sinai strămoșii poporului Iudeu „n'au văzut nici o închipuire” a lui Dumnezeu. Dar fiindcă lui i-a fost dat să trăiască printre figurile omenești uriașe ale zeilor, acoperite cu aur strălucitor, apoi anume în vedeniile lui noi pentru prima oară vedem chipul strivitor al lui Iehova. Alegând pentru închipuirea lui Iehova toată strălucirea și toată măreția, înaintea cărora trebuiau să îngălbenească sau să pălească idoli indigeni, prorocul pare că a voit să ridice cugetarea compatrioților săi la închipuirea clară a slavei infinite de mari a lui Iehova, folosindu-se totuși în acest scop de lucrurile, care se dădeau în parte de religia locală. Trebuie să amintim, că în această privință lui Iezechiil i-a urmat în totul și Daniil, cartea căruia poartă asupra sa urmele acelorași înrăuriri. În vedeniile lui vedem noi aceleași ființe simbolice și închipuiri. De dovadă că vedeniile avute de Iezechiil purtau asupra lor urmele înrăuririi locale, servește interesanta închipuire de pe un cilindru asirian care se află acum în muzeul Britanic, și care prezintă o stranie asemănare cu chipurile văzute de Iezechiil. Pe valurile, ce prezintă linii neregulate, plutește o corabie misterioasă. Capetele ei la bot și la cârmă au formă omenească, care ajunge până la jumătatea trupului. Pe corabie se află doi cherubi sau boi înaripați; stând

că cozile unul înaintea altuia (coadă la coadă) ei întorc fața lor omenească spre privitor, în care caz din situația lor se poate conchide prezența altor doi îndărătul lor, așa că ei susțin cele patru colțuri ale suprafeței plane, care se razemă pe umerele lor și poate alcătuind temelul vedeniei lui Iezechiel. Pe suprafața plană stă un tron, pe care șede un zeu bărbos, înbrăcat cu o haină lungă și luxoasă, iar capul lui e împodobit cu o tiară babiloneană, și mâna lui întinsă ține un sceptru și un cerc mare sau un inel fără podoabe. Înaintea zeului stă o mică figură omenească, înbrăcată cu o haină lungă, pentru primirea ordinelor, îngerul lui sau, în asirienește, Șical. El este acel mijlocitor, prin care muritorii și pot să se apropie de divinitate. Deasupra capului, pe de lături, se află două semilune, ca și cum ar arăta la corpurile cerești, iar deasupra lor încă se văd părți din curcubeul, care poate în parte să corespundă curcubeului, indicat în vedenia lui Iezechiel. Boi cu capetele de om în Asiria și Babilonia de obicei se puneau la porțile palatelor și templelor, ca genii păzitoare, pentru apărarea intrării în ele de toate acele persoane, a cărora intrare era interzisă. Ei se considerau ca vii, și în formele lor enorme de piatră, după credința poporului, păzeau porțile palatelor cerești ale zeilor, precum și porțile sferelor subpământene; aceste din urmă ființe subpământene susțineau pământul pe umerii lor, păzeau intrarea în împărăția morților, și erau obiectul adorațiunii, ca păzitori acestei împărății a pomului sfânt al vieții¹⁾.

În curgere de șapte zile după vedenie, Iezechiel, cum istorisește el singur, n'a putut face nimic; ci a șezut în mijlocul poporului său în Tel-Aviv în adâncă mâhnire și singurătate; Sufletul lui a fost apăsător pentru o vreme atât de vedenia grozavă văzută, cât și de măreția dumnezeiești însărcinări date lui și de răspundabilitatea în calitate de prooroc. Numai după trecerea săptămânii muțenia lui în fine a fost întreruptă și după aceea el a auzit glasul lui Dumnezeu, care-i vorbește în liniștea sufletului său. El a fost formal numit slujitor obștesc al lui Iehova, dar nu putea încă să-și lămurească, în ce consta slujba sa. Înainte de a merge la frații săi, Iehova a voit să-i dea lui să simtă toată importanța slujbei lui. Destinat să slujească cuvântului dumnezeesc între oameni el trebuia să cugete deplin la importanța acestei slujbe, dând prin aceasta pilda cea mai instructivă pentru toți aceia, care și astăzi

1) Relativ de acest obiect vezi Lenormant, *Les origines de l'Histoire*, pag. 193-127; Dillman, articolul Cherub în *Bib. Lex. Fried. Delitsch*, *Was ist das Paradies?* pp. 156-155; Kurtz, articolul Chyrubim, în dicționarul lui Herzog.

iau asupra lor grija de sufletele omenești. „Fiul omului, — îi zice glasul lui Dumnezeu. Eu te-am pus străjăr al casei lui Israil, și tu vei auzi cuvintele din gura Mea, și-i vei cuminți din partea Mea. Când eu voi spune nelegitului: Cu moarte vei muri, iar tu nu-l vei deștepta și nu vei grăi, ca să ferești pe nelegiuit dela calea nelegiuirii lui, ca să fie viu, atunci nelegiuitul acela va muri în nelegiuirea sa, și Eu voi cere sufletul lui din mâinile tale. Iar dacă tu vei înțelepți pe nelegiuit, și el nu se va întoarce dela nelegiuirea sa, și dela calea lui nelegiuită, atunci el va muri în nelegiuirea sa, iar tu îți vei mântui sufletul tău. Și

Genti, care păzesc sfântul pom al vieții (după un monument asirian).

dacă dreptul se va abate dela dreptatea sa, și se va purta nelegiuit, când Eu voi pune înaintea lui poticnire și el va muri, atunci dacă tu nu l-ai povățuit, el va muri în păcatul său, și nu se vor pomeni faptele lui cele bune, pe care le-a făcut el, și Eu voi cere sângele lui din mâinile tale. Dacă însă vei sfătui pe dreptul, ca dreptul să nu greșască, și el nu va greși, atunci și el va fi viu, pentru că a fost sfătuit, și tu-ți vei mântui sufletul” (Iezec. III, 17-21).

Primind asemenea prevenire și povață, Iezechiil plecă în mijlocul poporului său, cum i se poruncise, cu scopul ca să proclame în mijlocul lor nevoea de a se pocăi și a duce o viață mai bună, și să împrăstie din mijlocul lor închipuirile deșarte și vătămătoare, că ei au a se întoarce curând în Iudeea și să găsească Ierusalimul în aceeași stare, în care l-au lăsat ei. El prin cuvântul său inspirat se silea să-i convingă, că lor li-i rânduit să rămână în Babilonia, șaptezeci de ani, și cetatea sfântă fără îndoială va fi dărâmată pentru păcatele poporului. Dar lui îi fu dat să vorbească la oameni, care cu încăpăținare făceau împotriva prezicerilor, atât de neasămănătoare cu visurile desmerdate de dânsii. Acea indig-

nare înflăcărată a sufletului său, cu care prorocul mustra necredința și infidelitatea poporului său, fu capabilă numai să iriteze și mai mult poporul, care dorea mai curând să creadă visurilor sale seci, decât cuvântul prorocului. Din această cauză prorocului îi fu dat să întâmpine mari pedici și neplăceri, dar în mijlocul lor el întâmpină sprijin în noile revelațiuni. Între altele se dovede, că poporul având simțurile grosolane, devenea din ce în ce mai nesâmșitor față de propoveduitor. Atunci prorocul, părăsind pentru o vreme soarta poporului său, rosti câteva prorocii înalte, referitoare la popoarele înconjurătoare, ca prin prevestirea soartei ce-i amenința să imprime mai puternic ideea despre pedeapsa lui Dumnezeu și pentru poporul ales în rătăcirea lui. El rosti câteva prorocii despre diferite neamuri ale Asiei Apusene, asupra lui Amon Moab, Edom, Filistia și Damasc, cucerirea cărora de Nabuhodemosor trebuia să servească de dovadă evidentă a împlinirii prorociilor lui. Și în adevăr, aceste popoare, așa zicând, au dispărut de pe fața pământului, și deja nu se mai considerau printre popoarele lumii de atunci. Mai multe decât altele și-a păstrat neatârarea sa Edom, dar și dela dânsul, în ținutul său de locuință, a rămas mai curând o neînsemnată colonie, decât un regat, celelalte au dispărut pentru totdeauna. După aceste popoară, după prezicerea prorocului, trebuia să dispară și Tirul, orașul cel mai bogat și mai măreț de pe litoralul Mediteranei, care îngărmădise în porturile sale bogății din toată lumea. Adevărat, orașul acesta a continuat să existe nu numai în cursul timpurilor clasice, ci chiar până la evul mediu, și în calitate de oraș nu tocmai mare există încă chiar și până astăzi, dar ca stat el a căzut sub lovitura cuceritorului babilonean. Ultima oară noi vedem acest oraș în toată măreția slavei lui, anume în strălucita închipuire a prorocului Iezechiil, care l-a desemnat sub chipul unia din cele mai slăvite și mai bogate corăbii, plutind mândru pe mările supuse lui cu vintrelele din cele mai bune pânze ale Egiptului și cu căptușelele de purpură ale scaunelor, având de mateloți ai săi pe cei mai bogați negustori ai lumii (Iezec. XXVII, 1-24). Prorocul închipuește, cum această măreață corabie este deodată cuprinsă de o furtună dela răsărit, și suferi un desăvârșit naufragiu în mijlocul vaetelor de desperare și groază, purtate pe toate litoralele mării Mediterane. Dar vederea prorocească a lui Iezechiil se întinde și mai departe de mormântul istoric al micilor popoară înconjurătoare. Înaintea privirilor lui se desfășura un tablou și mai măreț. Pe dinaintea lui se purta și acel eveniment mondial,

după care Țiria, cea puternică până atunci, care făcea să tremure înaintea sa toate popoarele de prin prejur, a căzut deodată de o sguduitură înfricoșată, ca un oare care cedru din Liban, așa încât căderea ei puse în sguduire toate regatele pământului (Iezec. XXXI, 3-17; XXXII, 22-23). Tot asemenea soartă, după prezicerea prorocului, trebuia să ajungă și pe monarhia mult mai veche și glorioasă a Egiptului. Egiptul, stăpânitorul culturii primitive, deasemenea trebuia să împărtășească soarta tuturor popoarelor lumii de atunci și să se supună noului cuceritor. Prorocia asupra Egiptului se distingea prin o figurațiune uimitoare, care reflectează asupra sa trăsăturile cele mai caracteristice ale Egiptului sub chipul unei corăbii pe Nil. "Tu, ca un leu tânăr între popoară, — se adresază către Egipt prorocul Iezechiil, — și ca un monstru pe mări, te arunci în râurile tale și chinuești cu picioarele tale apele, și calci pâraele lor. Așa grăește Domnul Dumnezeu: Eu voi arunca asupra ta mreaja Mea, în adunarea multor popoară, și ele te vor târâ cu mreja Mea, Și te voi arunca pe pământ, în câmp deschis te voi arunca și vor ședea pe tine tot felul de păseri ale cerului și să vor nutri cu tine hearele întregului pământ. Și voi risipi cărnurile tale prin munți, și văile le voi umplea cu cadavrele tale. Și pământul navigației tale îl voi adăpa cu sângele tău până la munți. Și râpile le voi umplea cu tine. Sabia regelui Babilionului va veni asupra ta. De sabia puternicilor va cădea poporul tău; ei cu toții sunt cei mai răi dintre popoară, și vor nimici mândria Egiptului și va peri toată mulțimea lui" (XXXII, 1-6, 11-13).

Între acestea evenimentele politice se perindau repede unele după altele, ca și cum ar fi urmat cuvintelor prorocului Iezechiil și le dădeau o confirmare faptică. Regimentele regelui Babilonului Nabuhodonosor cucereau popor după popor și încătușau tot mai mult nefericitul popor iudeu, care tot mai mult se apropia de soarta sa meritată. Prorocul Iezechiil cu inima tremurând urmări mersul acestor evenimente și se silea să lămurească înțelesul lor fraților săi rătăciți. Dar de oare ce aceștia din urmă tot rămăneau încă surzi și orbi față de toate cele ce se săvârșau, și inimile lor până întru atâta se împetrise, că ei conțineau de a mai da atențiune cuvintelor prorocului sau îl ascultau numai ca „pe un cântăreț distractiv cu voce plăcută și ca pe un muzicant de ocazie” — ca să audă și să uite, — apoi prorocul păși la o predică suigeneris prin ajutorul simbolurilor, în speranța că această predică poate influența puternic asupra inimii împetrite a poporului. De acum noi vom vedea o serie întreagă de simboluri

remarcabile, care alcătuiesc trăsătura distinctivă prorociei lui Iezechiil. Pentru a arăta confrăților săi dărâmarea neîndoelnică a Ierusalimului, cu deosebire contra prezicerilor mincinoase ale prorocilor mincinoși, care duceau poporul în rătăcire prin iluziuni irealizabile despre întoarcerea curândă a poporului la Ierusalim, pentru ca mai vizibil să zugrăvească asedierea apropiată a Ierusalimului și toate nenorocirile înjugate cu ea, Iezechiil recurse la un șir întreg de acte simbolice. Așa el luă una din cărămizile obișnuite, uscate la soare, din care erau construite mai toate clădirile de prin prejur, și desemnă pe dânsa Ierusalimul, cu toate împrejurările asediului; rădică împrejurul Ierusalimului ziduri, închipui turnurile de lemn, ridicate de regulă deasupra lor, valurile de pământ enorme, de pe care asediații puteau fi loviți de asediatori, — cu un cuvânt toate mijloacele, ce se întrebuintau în vechime la asedierea orașelor. Făcând aceasta, el luă o scândură de fer și o puse ca un zid de fer între sine și oraș, și vădit pași la asedierea lui. Toți cei ce treceau pe lângă proroc fără să vrea înforceau luarea aminte la această acțiune simbolică a lui, și el astfel le preda fără cuvinte marea lecțiune despre peirea Ierusalimului, ce se apropia. După aceea, pentru a le zugrăvi starea nenorocită a orașului în timpul asediului, și în genere suferința poporului său din cele dousprezece triburi, prorocului i se porunci de sus să se culce pe un pat, asemenea unui om legat de el de boală sau cu sila. În asemenea situație el trebui să stea culcat 390 de zile pe partea stângă, în scopul de a arăta durata nelegiuirii a zece triburi, și după aceea 40 de zile pe partea dreaptă, pentru designarea numărului corespunzător de ani ai nelegiuirii lui Iuda. După aceea prorocul recurse și la alte simboluri pentru închipuirea altor nenorociri ce așteptau poporul. Astfel, el coapse turte de orz pe excremente de om în semn de foamete și de nevoie extremă a celor asediați; nimici părul de pe cap și din barbă cu sabia, cu foc și vânt pentru închipuirea soartei nenorocite a iudeilor în timpul dărâmării Ierusalimului, și această predică simbolică fără cuvinte a influențat mai puternic asupra poporului, decât cea simplă prin cuvinte, în care prorocii mincinoși prin aratarea falsă puteau umbri pe adevăratul proroc cu adevărul lui neînpodobit.

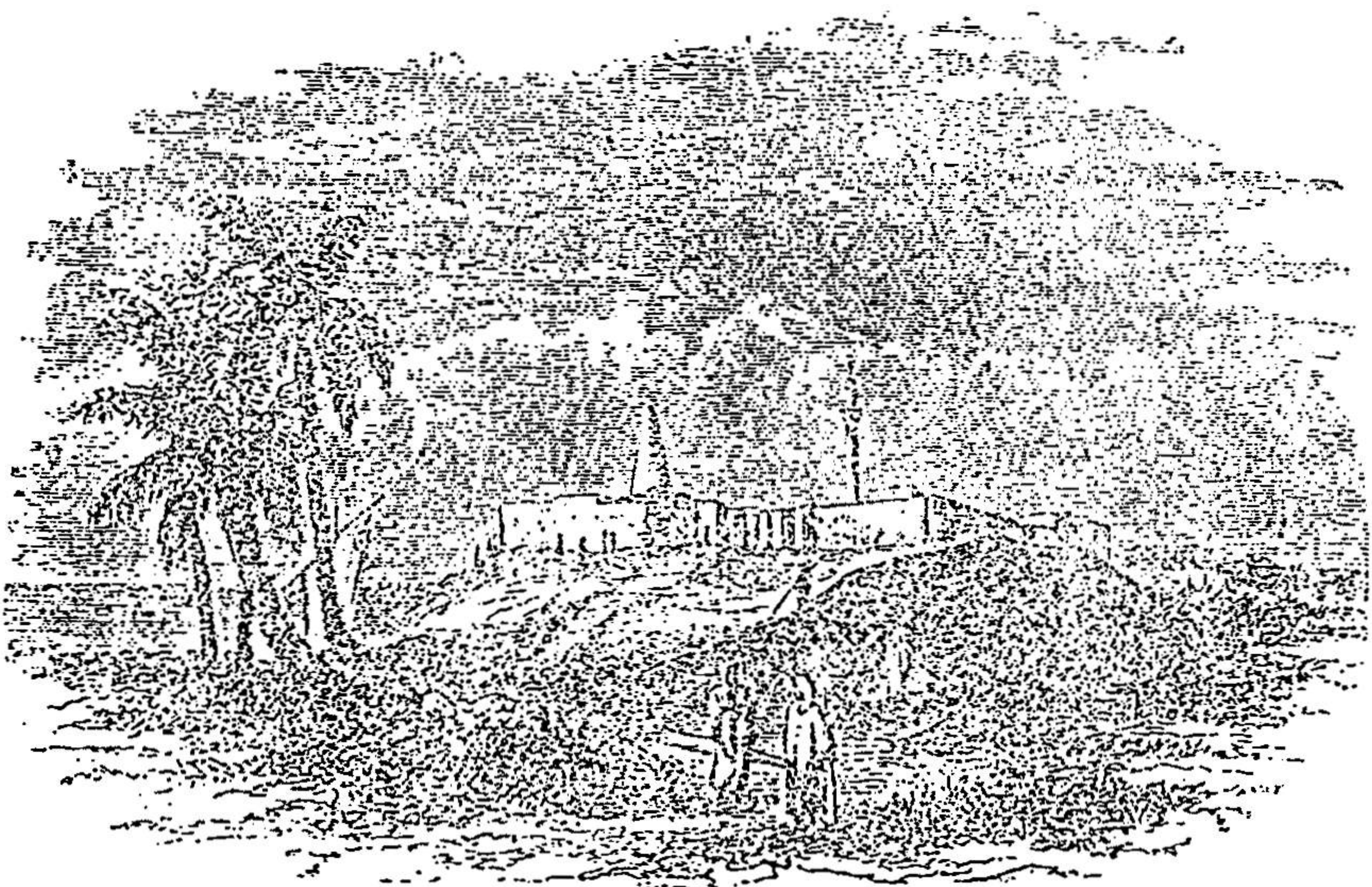
Între acestea grozavul eveniment se apropia de săvârșirea lui. În curgere de un an întreg, dela începutul asediului Ierusalimului, prorocul Iezechiil rămase mut, învățând pe confrății săi numai prin simboluri evidente. Dar iată, la apusul acelei zile,

în care, după calculul iudeu, a avut loc căderea Ierusalimului, Iezechiil iarăși deschise gura, și n'a mai fost tăcut; în sufletul său se ivi o profundă presimțire a marelui eveniment săvârșit. Și în adevăr, în zare se ivi venind spre dânsul un fugar din Ierusalim, care-i transmise grozava veste, că sfânta cetate a căzut. Astfel pe poporul iudeu îl ajunsesse lovitura cea mai grozavă și regatul lui David nu mai exista. S'ar fi putut crede, că acest eveniment trebuia să zdruncene cu totul inima lui Iezechiil prin cea mai adâncă întristare. Dar în realitate nu fu așa. Din acest moment spiritul lui Iezechiil se înbărbătă; înaintea lui începură a se dessemna noi tablouri mai luminoase și mai mărețe, și aceasta fu nu o simplă tranziție dela o așteptare nedeterminată la o soartă definită, cum s'a petrecut asta cu David după moartea primului său fiu dela Virsavia, ci ceva mult mai mult. Peste dânsul iar era mâna Domnului și-l puse în mijlocul șesului larg și deschis al Mesopotamiei. În această localitate pustie lui i se prezentă priveliștea atât de cunoscută călătorilor prin pustiu: oase și schelete de oameni și de animale, uscate și arse de soare pe nisipurile galbene, resturile unei oarecare caravane mari, care a lăsat după dânsa sute întregi de animale și oameni, periți de foamă sau de oboseală, sau poate locul de îngropare a vre unui neam sălbatec, sau a vre unei armate puternice din vremurile vechi, rămășițele căreia, demult acoperite de nisip, au put fi din nou descoperite de vre un vânt puternic și vijelios. La vederea tabloului acestor oase fără de viață și uscate, prorocul auzi glasul cunoscut lui din vedeniile anterioare, care-i zise: „Fiul omului, învia-vor oare oasele acestea?” — Doamne Dumnezeule, — răspunse prorocul, „Tu știi asta”. Apoi i se porunci să rostească prorocia către aceste oase moarte, ca și către niște oameni vii. Iezechiil începu să prorocească acestor ciudați ascultători, și când glasul lui răsună în mijlocul pustiului mort, atunci întru răspuns lui se revărsă ca un bubuit de tunet, și pământul vârtos și uscat s'a zguduît sub picioarele lui. Prorocul văzu o priveliște uimitoare: oasele se apropiară unele de altele încheietură la încheietură; pe ele se arătă din nou carne, și ele zăceau moarte și fără viață, asemenea trupurilor unei oștiri abea masacrate. La vederea acestei groaznice priveliști, prorocul iar făcu să răsună strigătul său prorocesc, și vântul, de care chiar el fusese adus aicea, iar se deslănțui pe această câmpie moartă, și spre mirarea prorocului, trupurile începură să învie și să se scoale în picioare și pustiul singuratec și grozav deodată se văzu plin de o mulțime mare de oameni vii. Această măreață vedenie a învierii oa-

selor uscate fu închipuirea vădită a restabilirei și izbăvirei poporului. Și senzul acestei vedenii a fost confirmat prin o nouă vedenie, care încă și mai mult a trebuit să încurajeze pe proroc. Același spirit a luat pe Iezechiil și l-a dus în țara sa natală. El se vedea stând pe vârful unui munte înalt, și acolo înaintea lui se deschise un plan tainic de oraș și de templu, în totul corespunzător aceleia, care-i era cunoscut lui încă din tinereță chiar până la cele mai mărunte detalii, dar de proporții uriașe. Aicea el văzu cum de sub pridvorul templului deodată începu să curgă un izvor, ascuns până atuncea sub bolta stâncoasă, care se prefăcu într'un curs mareț, îndreptându-se în jos pe trepte spre

Mormântul prorocului Iezechiil.

porțile răsăritene. Văgăuna uscată a Cedronului se umplu de un mareț râu, care, rădicându-se tot mai sus, înfine deveni un râu mareț și lat și prin udarea lui stâncele prăpăstioase și sterpe, care încadrau acest râu, se acoperiră de verdeață, și cursul de apă, despărțindu-se în două râuri, se îndreptă spre șesul pustiu al Iordanului și spre apele fără viață ale mării Moarte, care dela acțiunea binefăcătoare ale apelor lui s'au umplut de ființe vii și de o mulțime nenumărată de pești, asemenea lacului Tiberiadei, sau a mării Mediterane. Din această cauză pe malurile ei s'au ivit o mulțime de pescari, și înseși țărmurii ei se acoperiră de o vegetație luxuriantă, „începură să crească tot felul de arbori, care procurau hrană; frunzele lor nu se vestejeau și fructele în ei nu se sfârșau” (Iezec. XLVIII, 1-12).

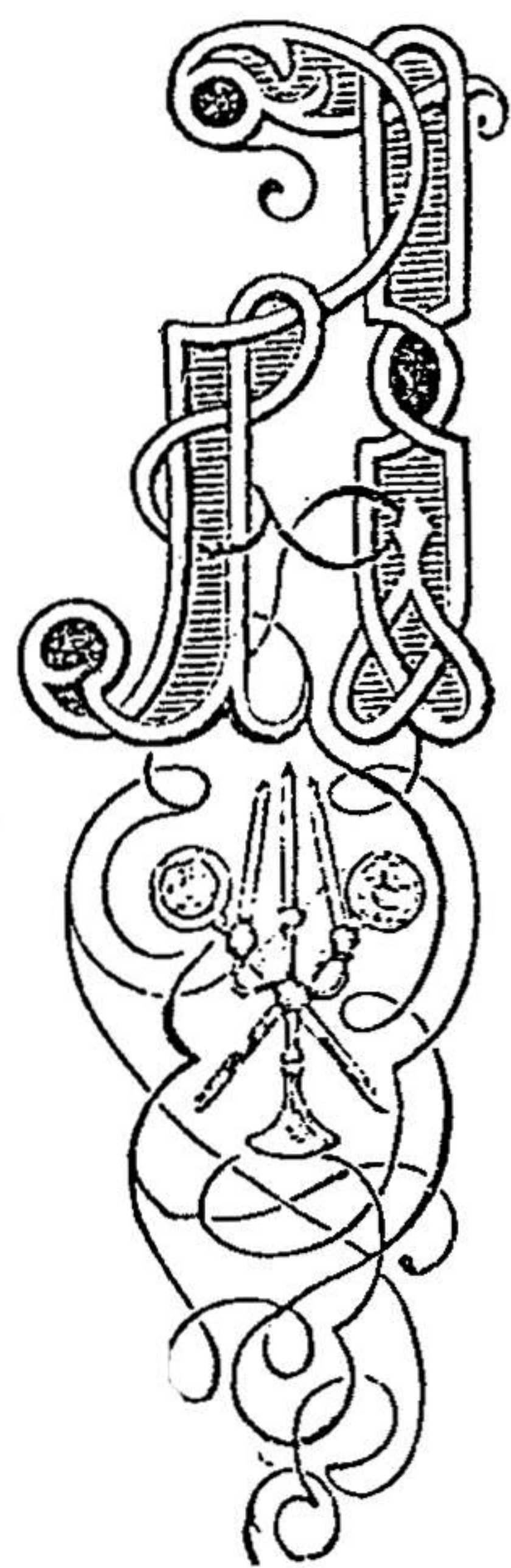
Astfel prorocul Iezechiil a fost nu numai învățător al poporului ales, în această epocă tristă a existenței sale istorice, ci și prototip atât al soartei triste a vieții lui prezente, cât și a soartei lui slăvite, rânduite pentru dânsul în viitor.

CAPITOLUL XIII

TINEREȚA PROROCULUI DANIIL.

Activitatea prorocului Iezechiil se mărgini la cercul nemijlocit al poporului iudeu și numai în parte se atinse de popoarele păgâne, asupra cărora el a rostit în absența lor o groznică prorocie. Dar afară de dânsul în timpul captivității babilonice a lucrat încă un alt proroc, care a fost reprezentantul și propoveduitorul adevăratului Dumnezeu înaintea teței a înseși regilor cuceritori. Acesta e anume prorocul Daniil. Acesta încă de tânăr a fost dus în robie la întâia luare a Ierusalimului de către Nabuhodonosor. Ca să atașeze la sine pe poporul iudeu, Nabuhodonosor chiar atuncea porunci șefului eunucilor săi, Asfenaze, să aleagă câțiva tineri iudei din cei mai cunoscuți, mai frumoși și mai capabili, „ca să-i învețe carte și limba haldeiană”, în scop de a pregăti din ei în urmă slugi capabile și devotate tronului în Babilon. Din numărul lor a fost Daniil cu tovarășii săi Anania, Azaria și Misail, cărora tuturor în Babilon li s'au dat nume nouă; Baltazar, Ședrah, Misah și Abdenago. Dar cu schimbarea numelor nu s'a schimbat într'înșii adâncă lor pietate și devotamentul nebiruit religiei celei adevărate, care au fost și îngrădite cu o serie întreagă de evenimente miraculoase, mai ales în soarta prorocului Daniil.

Cele mai noi monumente și cercetări istorice confirmă uimitor și ilustrează istoria lui Daniil în toate amănunțimile ei. Din ele se vede, că regii Asiriei și Babiloniei în scopul de a-și înlesni administrația supușilor lor din diferite neamuri și limbi de obicei alegeau dintre captivii sau dintre cei luați ca zălog dela fiecare popor oameni tineri, de obârșie nobilă, și să le dea educație în palatul regal, unde ei se și dădeau sub supravegherea eunucilor principali, și primeau creștere îngrijită și cultură superioară, pe cât era posibil în vremea aceea. Astfel din inscripțiile lui Senaherim aflăm din întâmplare, că el a avut la sine o astfel de școală în palatul său din Nineva pentru copiii persoanelor de neam ales din provinciile cucerite de dânsul. „Belibus, zice el, din poporul babilonean, care a fost adus din copilărie în palatul meu, a fost rânduit de mine peste regatul sumirilor și acadeiților”¹⁾. Despre acest obicei a regilor Asiriei și Babiloniei, confirmat astfel de inspirațiile Ninevei, până la descoperirea lor s’a știut numai din prorocul Daniil, coloritul local exact al cărței căruia în aceasta privință, ca și în multe altele, se confirmă uimitor prin mărturia documentelor contemporane. Tot un asemenea obicei au observat diferiții călători și în Turcia, când ea era încă putere cuceritoare. Pagii seraiului, slujitorii curții și majoritatea funcționarilor administrației și cărmuitorii localnici se luau dintre tinerii creștini, duși în robie din războaiele de cucerire sau cum-părați ca robi. Cei mai frumoși și deștepți dintre dânșii ședeau la palat și se încredințau griiei eunucilor albi, deși ei nu se supuneau la jigniri. Pentru ei erau organizate școli deosebite, în care primeau cea mai bună educație, pe care o putea da țara, inclusiv limba turcă în cea mai mare curățenie a ei. Întrebuințarea lor se da cu îngrijire, cu prescrierea până și a felurilor de mâncare, și ei purtau o haină deosebită în calitate de cadeși ai slujbei imperiale. Peste ei ziua și noaptea supravegheau anumiți educatori, care raportau despre purtarea lor și succesul la învățătură, prin care se și determina soarta lor viitoare prin numirea la diferite locuri. Dovada curioasă a unor asemenea instituțiuni în Nineva și Babilon, s’au descoperit la examinarea plăcilor de lut, găsite în cantitate colosală în bibliotecile lui Asurbarnipal din Nineva. Ele în chip principal erau destinate pentru învățătorii și elevii școlii palatului, unde tinerii de ambele sexe se educau pentru slujbă regală. O mare parte din ei constăteau din silabarii, gramatice, dicționare, istorie, geografie și diferite manuale de

1). Records of the Past. I, 23: Smith, History of Assyria, p. 111.

științe. S'au descoperit chiar și exerciții și probleme, ce se dădeau elevilor în unele cazuri; o placă, între altele, conține lecția pentru o tânără principesă în lectura asiriană și declinare¹⁾. A învăța să citească și să scrie în limba asiriană sau babiloneană nu era nici decum ușor, de oare ce scrierea asiriană constă din numeroase combinații de figuri ascuțite sau cuneiforme, pronunția deferită a cărora dădeau cu totul altă însemnare unui și aceleiași slove sau litere. Dar afară de limba propriu asiriană și babiloneană, în școli se predă încă și o altă limbă, acadiană care eșise deja demult din întrebuințare, dar se predă, ca să se capete o educație clasică, de oare ce în această limbă se păstrase toate scrierile cele mai vechi despre zei, pe diferite obiecte științifice, despre dezvoltarea în aceste țări a magiei, etc. Aceasta era anume „limba haldeiană”, și tinerii școalelor curții erau datori să o învețe cu îngrijire.

Documentele nou descoperite și plăcile dau confirmare istoriei vieții lui Daniil și în multe alte privințe. Așa, schimbarea numelor, dat tânărului proroc și prietenilor săi la intrarea în școala palatului, deasemenea se află în acord cu obiceiul aceluși veac. Psametih, cunoscutul rege egiptean, când trăia în Nineva, avea deasemenea un nume deosebit asirian, dat lui de Asurbanipal²⁾. Tot astfel au fost schimbate numele lui Daniil și a prietenilor săi cu nume, care fără îndoială erau babilonene deoarece într'însele intră numele diferitelor zeități babilonene. Astfel numele Baltazar, dat lui Daniil, sau Balatzu=Usur, înseamnă „Bel să ocrotească viața lui”, iar numele, date prietenilor săi, înseamnă: Abdenago sau Abed=Nebo = „servitorul zeului Nebo”. Ceva asemenea înseamnă fără îndoială, și celelalte nume, Ședrah și Mirah, deși în scrisul evreesc ele sunt așa de schimbate, încât în prezent e greu de arătat corespondentul lor din limba babiloneană. În tot cazul un învățat așa de competent, ca Lenormant, spune, că „toate aceste nume, dacă ele n'ar fi fost schimbate până la imposibilitate descoperirea sensului lor real, de către transcriitori, în realitate au caracter babilonean, și în tot cazul n'au putut fi inventate în Palestina în veacul al II a. Hr.” la care period de timp pun unii critici alcătuirea cărții lui Daniil.

Școala, în care au trebuit să învețe nobilii tineri evrei, prezenta cea mai înaltă concentrare a științei erudite a timpului de atunci. Aicea se concentra tot, ce era cunoscut sub numirea de înțelepciune haldeiană. Înțelepciunea aceasta consta din diferite

1) Acum aceste plăci se află în muzeul Britanic.

2) Lenormant, *Lettres Asyriologiques* I, 56. Numele lui era Nabu-Sezibani.

secțiuni ale științei. Mai întâi de toate aicea se studia sistema foarte complicată a teologiei babilonene, — complicată din acea cauză, că vederile religioase babilonene, ca unele ce se întemeiau în totul pe politeism, aveau extraordinar de multe ramificațiuni, de oare ce singuriții zei, plecând neconținut din principiul general, deveneau independenți în diferite orașe deosebite. Alături cu teologia abstracă, se studia o mulțime de dispozițiuni curat practice rituale, în legătură cu principiile religioase generale. În această privință babilonenii aveau deasemenea o sistemă foarte complicată. Nu numai fiecare lună era consacrată lui Dumnezeu, ci și fiecare zi a lunii era destinată pentru servire în cinstea unui zeu oare care. Babilonenii își aveau calendarul lor la fiecare zi și zilnic se observa cel mai exact ritualism. Așa, afară de zilele obișnuite, era prescris să se păzească deasemenea și sâmbetele. Sâmbăta se păzea în fiecare a șaptea zi, deși despre statornicirea ei primitivă nu se vorbește în literatura babiloneană. În anumite cazuri cunoscute era obiceiul a se designa deasemenea osebite posturi sau sărbători, așa că babilonenii, mai ales cei ce doreau în realitate să fie pioși, puteau avea numeroase prilejuri pentru exercitarea religiozității lor. Nu e nevoie să adăugăm, că în afară de zeii principali, se recunoșteau un număr nemărginit și diferiți zei mărunți, dintre care unii erau așa de puțin cunoscuți, că însuși numele lor nu dădeau oamenilor o idee despre ființa lor și se confundau cu eroii semi-istorici, deși li se atribuia puterea de a apăra sau de a face rău oamenilor.

Mintea babilonenilor se ocupa stăruitor cu diferite teorii pe chestiunile religioase. Așa la dânsii din timpuri foarte vechi se cerceta și greaua chestiune despre origina răului. Babilonenii se pare că rezolvau această întrebare grea în chipul următor. Judecând după faptul, că ei vedeau în natură partea bună și partea rea la fiecare lucru, se poate socoti, că ei priveau la zeii lor ca la făcătorii binelui și împreună și ai răului. Cu trecerea timpului principiul răului se privea pînă la zeii lor înalți, cari se considerau binefăcătorii omului, care ascultă rugăciunea lui, etc., pe când zeii mai mici sau demonii în același timp deveneau exclusiv purtătorii răului. „Dar vechea preînchipuire sau concepție, care scoate atât binele, cât și răul din unul și același izvor, n'a dispărut cu totul, și răul niciodată nu s'a considerat cu totul contrar binelui, ci mai curînd s'a privit ca o complectare și instrument în serviciul binelui“¹⁾. Mai departe ei nici nu s'au încercat să mai meargă.

1) Sayce, Hibbert Lectures, p. 205.

Spre lămurirea lucrului, cum babilonenii se referă către rău, se poate cita o pildă remarcabilă. Molima de ciumă se considera un demon, care purta război contra neamului omenesc. Molima nu numai se personifica, ci și în realitate se considera ființă divină. Acestei strașnice ființe se adscria chiar și o înfățișare externă deosebită. Ea se închipuia ca având patru aripi, trup de bărbat picior în formă de labă cu unghii ca la grifon, iar capul prezenta o scăfărlie pe jumătate distrusă și uscată. Există o poezie epică veche, în care se cânta apoteoza lui Debora, demonul molimei, și într'nsa între altele se spuneau următoarele:

„Dibora stă la porțile mari,
Culcat pe trupurile bogaților și săracilor;
Ăcolo și-a întărit el scaunul său;
Oamenii Babilonului, chiar și ei sunt supuși blestemului
Pe care tu l-arunci asupra lor
Prefăcându-i pe dâșii în pulbere.
O, ostașule Dibora, tu nu te depărtezi,
Când pleci în altă localitate,
Tu nimicești și pe câne
Și palatul unde întrii“.

Întreaga concepția religioasă a babilonenilor se cuprindea în cărțile religioase, care deasemenea se învățau în școala de înțelepciune haldeiană. Printre aceste cărți erau colecțiuni mari de imne și rugăciuni către zei¹⁾ O mare scriere consta din istoria Istarei și Tamuz, care în forma sa apusană se prezintă în calitate de legendă despre Venera și Adonise. Afară de această operă, între altele multe, se poate aminti de povestirea haldeiană despre facerea lumii, care prezintă în unele puncte, o remarcabilă asemănare cu primul capitol al cartei Facerei²⁾. Tot aicea se cuprindeau și povestiri despre turnul Babel și despre potop, în care deasemenea se pot observa oare care acord cu tradiția revelată, cuprinsă în cartea Facerei.

Toată această înțelepciune haldeiană trebuia negreșit să o învețe Daniil cu colegii săi. Nu-i nevoie să presupunem, că în timpul vieții sale la curte el participa la actele religioase ale babilonenilor, ceea ce ar fi fost protivnic credinței religioase, ca „rob al Dumnezeuului celui viu“. Tăria caracterului său, manifestată de el în timpurile lui Darie mideanul, arată, ce fel puteau fi purtarea sa și în timpul lui Nabuhodonosor, și mai putem fi de-

1) Modelele multora din ele se pot vedea în ediția Records of the Post, III, V. IX.

1) Extrageri din ea au fost făcute în tomul I, în cap. „despre facerea lumii“.

plin încredințați, că dacă lui i s'ar fi cerut să se închine chipului de aur al lui Bel, atunci el mai curând s'ar fi hotărît să se supună celei mai grozave morți, care s'a și destinat pentru cei trei colegi ai săi, decât să execute această poruncă a regelui.

Alături de religie, babilonenilor, existau tot felul de formule descântătoare și magice, care se cereau pentru felurite scopuri. Cunoașterea lor deasemenea se considera necesară, pentru a avea știință de om savant. Noi avem o mulțime din aceste formule și pentru cunoașterea lor se pot cita două sau trei exemple din ele. Mai întâi de toate atrage asupra sa atențiunea rugăciunea pentru un bolnav, care se citește așa: „peste omul bolnav, prin mijlocirea aducerei de jertfe, să strălucească o sănătate deplină; zeul soarelui să dea acestui om viață; Merodah, cel mai bătrân fiu al adâncului, să-i dea tărie, fericire și sănătate; să-l păzască împăratul cerurilor; să-l păzască împăratul pământului“. Dar în multe cazuri, în loc de aducerea de rugăciune, mai ales când boala, după presupunere, se trăgea de la duhul cel rău, se adresau la izgonirea dracilor. Așa, din inscripții e cunoscută formula descântătoare, care glăsuiește: „Zeită... soția zeului..., să-și întoarcă inima sa în altă parte, ca duhul cel rău să iasă dintr'însul și să se depărteze de el, și ca duhurile cele bune și puterile cele bune să se instaureze în trupul lui“¹⁾. După aceea se dădeau o mulțime de reguli diferite relativ de vindecarea bolnavului. O mare însemnătate se dădea legăturilor magice, care atârnavă împrejurul mânilor sau capului bolnavului. Una din reguli glăsuia: „ia batista femeii, înfășur-o împrejurul mâinii drepte, desfă-o de la mâna stângă, leagă-o cu șapte noduri. Fă așa de două ori. Strobește-o cu vin limpede. Leagă-o împrejurul capului omului bolnav. Pune-l în pat. Strobește-l cu apă sfântă. El va auzi glasul ei. Davchina îi va apăra, Marduc, cel mai vechiu fiu al cerurilor, îi va găsi o fericită sălășluire“²⁾. De aceea s'a și ivit printre babilonenii expresiunea, că omul înțelept, capabil să facă lucrurile cele mai grele, a fost omul capabil „să deslege toate nodurile“³⁾. Se poate adăuga încă și diferite vorbe, întrebuințate pentru diferite scopuri, și mai ales semne, extrase din diferite lucruri din lumea fizică. Înțelesul acestor din urmă se poate vedea din următoarele două exemple: „Dacă un câne alb va intra în templu, atunci temelile acestui templu sunt nedurabile“. „Când

1) Records of the Post, III, 139.

2) Ibidem, p. 141.

3) Dan. p. 12.

se va naște un copil cu șase degete la fiecare picior, atunci copilul nu va merge la școală" ¹⁾). Afară de științele religioase și rituale, care aveau caracter absolut exclusiv, la babiloneni erau științe mult mai serioase referitoare la laturile astronomice și naturale. O deosebită importanță în această privință are scrierea sub titlul: „Observațiile lui Bel“, o scriere foarte mare, având de obiect al său diferite fenomene astronomice, ca eclipsele, cometele și formele Venerei, etc. Negreșit, toate aceste științe se studiau nu deodată, ci treptat, și în această privință descoperirile moderne ne arată, că la babiloneni era dezvoltată sistemul strict treptat. Pentru elevii noi intrați se destinau manuale foarte simplificate. În ultima vreme a fost descoperit un întreg catalog de cărți, care conțin lecții, care erau destinate copiilor pentru studiu. Ele constau din poeme și imne, ca de exemplu „Merodah stăpânul slavei“ și altele, sau din basme, ca „istoria vulpei“, „istoria boului și calului“, „istoria gemenilor“, și altele. De aici se poate conchide, că învățătorii babiloneni se sileau să redea instrucției începătoare nu numai ușurință, ci și interes, și nu-i lipsit de interes a vedea, că vulpea în aceste vechi manuale pentru copii joacă un rol nu mai puțin interesant, decât cel pe care îl joacă în asemenea manuale și în ziua de astăzi.

Pecetă babiloneană cu închipuirea unor rituale superstițioase.

Una din cele mai dezvoltate științe în Babilon era medicina. Deși nu erau puțini astfel de practicanți, care vindeau pe bolnavi prin descânțece și tot felul de vorbiri (de felul celor arătate mai sus), totuși alții studiau medicina în calitate de știință, și într-o serie întreagă de plăci scrise expuneau rezultatele observațiilor lor științifice. În aceste din urmă găsim diferite prescripțiuni și rețete, destinate pentru vindecarea unor anumite boale. Adesevărat, urmele superstițiilor se pot observa încă și aici, dar asta dovedește numai că la medicii babiloneni, ca și la unii reprezentanți moderni ai medicinei, era în obicei să ferească în tot chipul pe pacienții lor. Așa, era chiar o deosebită vindecare de tristețea spiritului. Suferindului de această boală doftorul îi poruncea să stea în fața chipului său; gura lui se acoperea cu o deosebită unsoare, preparată din lapte de vacă, orz și din altă ma-

1) Vezi Records of the Past, V, 169, 174,

terie cleioasă. Prin „chîp“ probabil se înțelege o figură de ceară a însuși bolnavului. La aceasta din urmă medicii în unele cazuri se refereau ca și la însuși omul; dar dacă aceasta ei o făceau nu cu scopul simplu de a înveseli pe bolnav, atuncia e greu și de explicat asemenea proceduri. Medicii babilonenii după aceea erau în stare să facă diagnoza boalei. Așa, în caz de boală de inimă, după o mulțime de leacuri de tot felul, care se cereau amestecate și frecat bine, se prescria, ca în ziua a patra medicul „să observe“ după fața bolnavului; „dacă ea va fi albă, atunci inima omului e vindecată; dacă ea se va arăta galbenă, atunci în curgere de o zi omul se va însănătoși; dacă ea se va arăta neagră, atunci lui i se va face mai rău, și nu va mai trăi.

Aceste puține extrageri, orcât de neînsemnate s'ar părea ele în sine, totuși nu sunt lipsite de interes în acea privință, că ele ne dau o idee clară despre acel curs al științelor, pe care a fost nevoit să-l treacă Daniil cu colegii săi în școala înțelepților în Babilon. Luată în alcătuirea generală a științelor, această înțelepciune haldeană prezenta un lucru foarte greu, și tinerilor iudei li se cerea nu puțină încordare a minții pentru ca să dovedească, cu atât mai mult, că ea prezenta un complet contrast cu acea înțelepciune a adevăratei religii, în care ei fusese educați în țara lor natală.

Afară de educația intelectuală, babilonenii întorceau foarte multă atențiune și la educația fizică, așa că pentru elevi, cu deosebire a celor din școala palatului, li se prescrie cu seriozitate și hrana, și purtarea în genere. Hrana, care se dădea tinerilor iudei, evident prezenta hrana obișnuită a țării, și ea, după câte știm noi, din scrierile vechilor călători prin țările răsăritului, consta din diferite fructe, din care cele mai însemnate erau finicele, carnea și vegetale de tot felul, produsele firești ale Babiloniei, la care se adăoga și câteva delicatețe străine. În țară se întrebuința un vin deosebit, care se prepara din finicele de palmier; dar noi știm, că băutura cea mai fină era adusă din părțile de sus ale Eufratului în mici luntre rotunde și se vindea numai locuitorilor mai bogați ai orașului¹⁾ Cea mai bogată parte a populațiunei babilonene se distingea printr'un lux extraordinar, și în calitate de exemplu a ei se poate indica acea cunoscută împrejurare, că îndelungata oprire a armatei lui Alexandru cel Mare în acest oraș moleși considerabil pe soldați, și chiar distrusă disciplina militară între ei. Nu trebuie cu acest prilej să perdem din vedere

1) Herodot, I, 191.

nici aceea, că Babilonul se distingea prin o foarte puternică stricăciune morală. Cum nobililor tineri, lui Daniil și tovarășilor lui, li se rezervasă să se folosească de hrană și vin la masă, dar ei, temându-se să nu se spurce cumva prin primirea a ceva închinat idolilor, preferau să se hrănească cu legume simple și să bea apă. Supraveghetorul lor Amelsar se îndoea foarte tare relativ de aceea, cam ce înrâurire poate produce asupra lor asemenea trecere dela hrana luxoasă la cea mai simplă și grosieră; dar la cererea tinerilor le îngădui să facă experiență pentru zece zile. Experiența se dovedi reușită, și în curgerea periodului următor al petrecerei tinerilor sub conducerea lui Amelsar ei au trăit fără porție obișnuită de vin și de carne. Urmarea acestui lucru a fost aceea, ce prevăzuze Daniil. Exteriorul celor patru prieteni chiar se îmbunătăți mai mult, și ei nu numai nu suferiră vre o slăbire în puterile lor sufletești, ci împreună cu acestea dovediră și succes strălucit în înțelepciunea haldeiană. Credința lor îi făcură plăcuți lui Dumnezeu, și El binecuvântă munca lor cu succese neobișnuite.

În asemenea caz fără voe se ridică două întrebări, care cer măcar o mică observație. Ce fel era înțelepciunea dobândită de Daniil: miraculoasă sau naturală? Negreșit, te miră de poate fi vreo îndoială relativ de răspuns. Înțelepciunea nu vine din lăuntru ci de dinafară, și de aceea este darul lui Dumnezeu. Binecuvântările lui Dumnezeu, pe care El le dă așa, încât se pot numi daruri naturale ale omului, sunt la fel de miraculoase cu acelea, pe care El le dă materiei inerte, silindu-o să aducă hrană și altele asemenea fiilor oamenilor. Noi vorbim despre aceste lucruri ca fiind naturale, dar mult mai adevărat și mai exact ar fi să numim toate acestea dar, ce în chip miraculos pleacă dela Dumnezeu. Ceialaltă întrebare constă în următoarele: ar fi conform cu caracterul lui Daniil să studieze înțelepciunea babiloneană, dacă prevenirile erau așa de puternice, că el nu putea nici chiar să mănânce mâncarea babiloneană? Ca răspuns la această întrebare trebuie să observăm, că deși Daniil a arătat temere relativ de aceea, că să nu se spurce cu mâncarea babiloneană, totuși în realitate el dorea numai simplitatea felului de traiu, și înrâurirea acestui fel de traiu asupra lui a fost astfel, cum el totdeauna este la măsură în mâncare și băutură, dând sănătate și putere. Ce se atinge însă de filosofia și teologia haldeiană, apoi sufletul lui era până într-o atâta pătruns de hotărârile legii dumnezeiești a adevăratului Dumnezeu, convingerea sa

era așa de tare în adevărata religie, că lui nu-i putea pricinui nici un rău studiul înțelepciunii babilonene. Acelora, credința căroră e tare, nu poate nicidecum să le pricinuiască vreo vătămare studiul unor astfel de obiecte, care trebuie să le studieze. Daniil, întocmai ca scânteia de foc niciodată nu poate pricinui vătămare isvorului cristalîn. Daniil studia toate aceste științe babilonene nu din curiozitate de orgoliu sau din curiozitate ușuratică, ci pentru aceea, ca să primească puțința de a pricepe viața duhovnicească a oamenilor, cu care el se afla în permanentă atingere.

După terminarea cursului învățătorei, Daniil cu tovarășii săi a fost supus unui examen, și regele, după examenul făcut de dânsul, îi găsi, în deosebi pe Daniil, „de zece ori mai sus de toți cunoscătorii de taine și magii, care se aflau în tot regatul lui“. Așa, Dumnezeu în purtarea de grijă despre poporul Său cel ales, la fiecare încercare grea a lui, îi ridică conducător, ce stătea la înălțimea înțelepciunii vrășmașilor lui. Astfel a fost la mutarea în Egipt Iosif, înțelept tâlcuitor de vise și mare om de stat; la eșirea din Egipt așa a fost Moise, care știa „toată înțelepciunea egipteană“, iar acum Daniil, cel mai mare înțelept din regatul babilonean. Anume printr'însul Dumnezeu hotărî să dea mândrului cuceritor babilonean trei mari lecțiuni, care trebuiau să-i arate, că stăpânirea și puterea chiar și a celui mai puternic rege de pe pământ, cum era în acel timp Nabuhodonosor, regele Babilonului, e neputincioasă înaintea stăpânirii și puterniciei aceluiaș Dumnezeu, pe care el îl considera biruit în persoana poporului iudeu.

Cucerind toate popoarele înconjurătoare și stând în culmea puterii sale, Nabuhodonosor, asemenea tuturor marilor cuceritori răsăriteni, se lăsa legănat de iluzia despre întemeierea unei împărății universale, sub dominațiunea Babilonului. Aceasta e tot mai aceea iluziune, care se observase deja la primii fondatori ai Babilonului și a dus la zidirea unui turn până la ceriș, dărâmat de Dumnezeu. Dar ca răspuns la această iluzie i s'a dat prima lecțiune. Nabuhodonosor a văzut un vis neobișnuit care-l uimi prin misteriozitatea sa, cu atât mai mult, că regele uită și înseși conținutul său în amărunțimi. Viselor, ca în genere în vechime, așa și în Babilonia și Asiria, se da o foarte mare însemnătate. Dintr'o inscripție se știe, că Asurbanipal al Asiriei a fost extraordinar de turburat de un vis, pe care l-a văzut înainte de incursiunea în Asiria a sciților, și în timpul acestui vis primi incre-

dințarea dela Iștara despre succesul luptei sale cu dușmanul. Asemenea părere despre visuri era universal răspândită în ve-chime, după cum aceasta e îndeosebi cunoscut din exemplul faraonilor egipteni, și el n'a fost lipsit de înțelesul său lăuntric. Atotputernicului Dumnezeu i-a fost voia să descoperă voința Sa, prin mijlocirea Duhului Sfânt, acelora, pe care el i-a considerat vrednici de unealtă a împlinirii voinței sale. Astfel, El decoperi faraonului păgân nenorocirea, ce avea să ajungă țara lui, și îngădui prezicătorului păgân Valaam să prevestească venirea lui Mesia. Aceeași revelațiune a fost făcută și acum marelui rege idolatru pentru aceea, ca să ridice înaintea lui o parte din perdeaua, care ascundea viitorul împărăției lui Dumnezeu. Turburat de visul văzut, regele a chemat imediat pe toți înțelepții și magii din țara Haldeei, ca ei să amintească și să tâlcuiască acest vis neobișnuit. Babilonul, ca unul ce era capitala celui mai mare stat, era centrul înțelepciunii timpului său. Dar o înțelepciune deosebită, prin care era el cunoscut, constă în studierea astrologiei sau a științei, care dădea puțința, după mișcarea astrelor cerești, a lămurii fenomenele misterioase ale prezentului și a prezice viitorul. La templele principale se afla o clasă întreagă de înțelepți sau magi, care neconținut, de pe anumite observatorii sau de pe vârful templelor piramidale, își făceau observațiile lor și dădeau socoteală regelui despre cele ce aveau, după concluziile lor, să se săvârșască în natură, în politică și în viața particulară. Înțelepții aceștia se împărțeau în câteva clase, și din ei în cartea lui Daniil se pomenesc hartumimii¹⁾, cari probabil erau scriitorii sacrii, tâlcuitorii semnelor prezicătoare, sau descoperitorii tainelor sau a lucrurilor tainice; așa finii, sau pronunțătorii descântecelor magice²⁾; mexafinii rostitorii diferitelor vrăji, oameni, care se recunoșteau ca stând în legătură cu duhurile rele; hasdinii sau haldeii, foștii astrologi și tâlcuitori înrâuririi stelelor asupra lucrurilor omenești, de oarece Haldeia era patria acestei științe (Dan. II, 2); hacasimii sau magii, adică înțelepții, cu care titlu se numeau toate clasele înșirate mai sus, și hazerimii, poate o altă numire pentru astrologi, de oare ce cuvântul acesta însemnă „aruncarea horoscopurilor” și tâlcuirea presupusei influențe a stelelor și planetelor

1) Hartumim (văzători de taine), Dan. I, 20, este cuvânt evreesc dela Hereștil sau scrisoare veche.

2) În siriana cuvântul acesta se aplica acelorora, care vrăjau scorplonii și șerpil cu ajutorul unui anumit descântec. Acest cuvânt este atât evreesc, cât și haldelan. În Dan I, 20 el se traduce prin cuvântul „mag”. Porțile templului Bel se numeau zeul-anamit, „porțile gâcitoriei”, și în templu era o încăpere, cunoscută sub numirea Bit-assaput „casa prezicerilor”. Lenormant La divination, p. 133-134.

asupra soartei persoanelor și regatelor particulare. Toți acești înțelepți și văzători de taine au fost chemați pentru lămurirea visului, care neliniștise pe Nabuhodonosor. Unii văd o contradicție în asemenea cerință a lui Nabuhodonosor. Dar trebuie să ne amintim, că asemenea tuturor marilor cuceritori, el era înzestrat cu un puternic bun simț. El era încă om tânăr și poate nu tocmai dispus să creadă, că înțelepții aceștia aveau vreo capacitate să interprete, pe care nu o poseda nici el. Cu alte cuvinte, el zicea : un lucru nu e mai mult supranatural decât altele. Pentru zei nu e nimica greu. Dacă prin mijloace supranaturale presupuneți voi să-mi spuneți, ce înseamnă visul meu, atunci negreșit voi cu ajutorul aceluiași puteri veți fi în stare să îmi spuneți mie, în ce se coprindea visul meu. „Dacă-mi veți spune visul și tâlcuirea lui, atunci veți primi dela mine daruri, recompensă și mare cinste ; și deci, spuneți-mi visul și tâlcuirea lui“, Haldeii se plecară cu smerenie regelui și răspunseră : „Rege, în veci să trăești ! Spune visul robilor tăi, și noi îți vom lămuri însemnarea lui“. Când această rugă din partea haldeilor a fost de două ori exprimată de dânșii, atunci regele s'a mâniat și le observă tăios : „Știu bine, că voi voiți să câștigați vreme, pentru că vedeți, că cuvântul s'a depărtat de mine. De oare ce voi nu-mi spuneți visul, apoi voi aveți o singură intenție : „voi vă pregătiți să spuneți minciuni și înșălăciune, până va trece vremea ; deci, spuneți-mi visul, și atunci, eu voi recunoaște, că voi puteți să-mi explicați și înțelesul lui“. Înțelepții fură extrem de turburați de asemenea insistență a regelui și răspunseră : „Nu este om pe pământ, care ar putea să descopere acest lucru regelui, și deaceea nici un rege, mare și puternic, n'a cerut ceva asemenea nici dela un văzător de taine, gâcitor și haldeu. Lucrul pe care îl cere regele, e așa de greu, că nimenea altul nu-l poate descoperi regelui afară de zeii, care locuiesc în trup“. Asemenea opunere a haldeilor, care dovedea toată neputința slăvitei lor înțelepciuni, duse definitiv pe despot la furie. „Se înfurie regele și se mâniă peste măsură de aceasta, și porunci să nimicească pe toți înțelepții babiloneni“ (Dan. II, 1-12).

De oare ce Daniil cu cei trei tovarăși ai săi erau de asemenea elevi ai școalei de înțelepciune și, după examinare, au fost enumerați printre înțelepții haldeeni, apoi porunca dată pentru uciderea tuturor înțelepților firește că-i atingea și pe dânșii. Adevărat, că ei nu asistase în acel timp, când ceilalți fusese chemați la rege. Poate că ei n'au îndrăsnit să cerce căile Providenței,

care vegheau asupra lor, și nu tindeau să primească acele bogate daruri, care fusese făgăduite pentru tâlcuirea viselor. Ba poate lor chiar nici nu le era îngăduit să se arate la curte, din pricina zavistiei acelor, care se considerau mai bătrâni decât dâșii. Deja numai se începuse pregătirile pentru aducerea la îndeplinire a grozavei porunci a regelui, și când slugile regelui începură să caute pe Daniil și pe tovarășii lui, ca să-i omoare, abea atunci Daniil se hotărî să acționeze. Atunci se adresă el pentru sfat la Arioh, căpetenia gardei regelui, care făcea pregătirile pentru uciderea înțelepților babiloneni, și-l întrebă: „pentru ce această groznică poruncă dela rege?” Când Arioh istorisi ce e la mijloc, atunci Daniil, folosindu-se negreșit de bunăvoința lui Nabuhodonosor, obținu o întrevedere personală cu dânsul, și-l rugă să-i dea lui răgaz, cu făgăduința, că el va prezenta tâlcuirea unui vis așa de supra natural. Regele, liniștit prin asemenea făgăduință, conveni la această rugămintă, și Daniil, întorcându-se în camera rezervată lui, spuse toată chestiunea tovarășilor săi Anania, Azaria și Misail. Văzând toată seriozitatea lucrului, ei alergară cu rugăciune la Dumnezeuul părinților lor, ca să le descopere această taină, ca să nu piară împreună cu înțelepții babiloneni. Rugăciunea lor n'a fost zadarnică. Intr'o vedenie de noapte lui Daniil i se descoperi taina visului regesc, și asta l-a adus pe el într'un entuziasm religios, care s'a exprimat într'o cântare de laudă lui Dumnezeu :

„Binecuvântat să fie numele Domnului din veac în veac,
Căci a Lui este înțelepciunea și puterea.
El schimbă vremile și anii;
El detronează pe regi și el pune regi;
El dă înțelepciune înțelepților și pricepere pricepuților;
El descopere cele adânci și ascunse;
El știe ce-i în întuneric și lumina cu El locuște.
Slăvescu-Te și Te măresc pe Tine, Dumnezeuul părinților mei,
Că Tu mi-ai dat înțelepciune și putere,
Și mi-ai descoperit aceea, pentru care Te-am rugat;
Căci Tu ne-ai descoperit lucrul regelui”.

(Daniil, II, 19-23).

Bucuros pentru descoperirea de sus, Daniil mai întâiu de toate se adresă lui Arioh. Întâlnirea cu acest înalt, curtezan se produse cu o extremă grăbire, de oarece Daniil voea, ca prin descoperirea dumnezească, dată lui, să prevină executarea groznică porunci cu privire și la ceilalți înțelepți babiloneni. Ară-

tându-se înaintea lui, el îi zise: „să nu ucizi pe înțelepții babiloneni, introdu-mă pe mine la rege, și eu voi descoperi înțelesul visului“. Arioh făcu imediat cum îl rugase Daniil, și din cuvintele lui către rege putem înțelege, că asupra lui Arioh asemenea înțelegere a lui Daniil produsese o puternică impresiune, și el deja în oare care chip fusese adus la cunoașterea puterniciei Dumnezeului lui Israel. El fusese mișcat foarte tare prin aceea, că Daniil s'a rugat și pentru vrășmașii săi, și introducându-l la rege, nu omise să amintească, cum că Daniil nu era nici de cum sacrificator babilonean sau înțelept, ci simplu un captiv iudeu, ceea ce și dădu o deosebită semnificare însușirii lui de a împlini porunca regească, care să păruse nu după puterea înseși înțelepților haldeeni.

Când Daniil a fost introdus la rege, evident într'un mediu solemn, cum se întâmpla asta de obicei în asemenea cazuri, atunci regele, tot încă preocupat de visul său și uimit de misteriozitatea conținutului lui, se adresă către Daniil cu întrebarea „Poți tu oare să-mi spui visul, pe care l-am văzut eu și însemnarea lui?“ Daniil răspunse modest regelui: „Taina, de care întreabă regele, nu i-o pot descoperi regelui nici înțelepții, nici prezicătorii, nici văzătorii de taine, nici ghicitorii. Dar este în ceruri Dumnezeu, care descopere tainele, și El a descoperit regelui Nabuhodonosor, ceea ce are să fie în zilele cele de apoi“.

Pentru a înțelege, pentrue visul văzut de Nabuhodonosor a produs în el o neliniște așa de mare, trebuie să se aibă în vedere însuși timpul, când s'a întâmplat această vedenie. Acesta era anul al doilea al domniei lui Nabuhodonosor, sau după cronologia noastră, anul al treilea¹⁾. El abea începea să simtă puterea în posesiunile sale. Linia de graniță între Egipt și Babilonia era trasă în avantajul său. La nord el se afla în pace cu midenii. În realitate cu concursul lor el se urcase pe tron. Dar mai era o monarhie, care servea de izvor de neliniște pentru dânsul, și anume Persia. Acest regat deja începuse a da să se înțeleagă influența ei asupra răsăritului, și Nabuhodonosor se putea teme, că vremea de pace, pe care putea el conta, ca să des-

---

1) Răposatul asiriolog Smith face în această privință o curioasă observație: „E interesant, că regele Asiriei și Babiloniei de obicei numărau anii domniei lor nu mai timpuriu de începutul noului an, prin urmare după urcarea lor. În cursul celeilalte părți a aceluși an, în care ei se urcau pe tron, documentele glăsuiau: „în anul urcării cutărula și cutărula și primul an de domnie se începea din ziua următorului an nou, din ziua înălțării a lunii Nisan“ (Smith, *Assirian Discoveries*, p. 386).

volte în totul resursele interne ale statului său, putea să se expună pe neașteptate la violare. După aceea, dinspre apus, prin mijlocirea mulțimei năimiților, ce serveau în oștirea sa, până la dânsul ajungeau informațiuni, că acolo există un popor deosebit, cel grecesc, faptele strălucite ale căruia deja începuse a deveni temă pentru poeții străini. Nu pot oare și ei să aducă oare care vătămare statului său? În asemenea împrejurări, cugetarea sa involuntar trebuia să se neliniștească și relativ de urmașii săi. Fie vor oare urmașii săi în stare să păstreze ceea ce s'a câștigat de dânsul prin energia sa militară? Sau din potrivă, nu se va prefăce în praf marea sa monarhie cu aceeași repeziciune fulgerătoare, cu care a fost creată prin puterea armelor? Toate aceste neliniști firești putea să turbure într'însul visul ciudat. Deși visul odată era în sine supranatural, dar în fundamentul lui putea fi așternute și elemente curat naturale, asemenea aceloră, cum se afla și în toate minunile, de care istorisește Biblia, afară de creațiune. Dumnezeu a binevoit să se folosească de mijloace naturale pentru împlinirea voei Sale. Și iată, când Nabuhodonosor era preocupat cu toate închipuirile sale politice, atunci ele își și găsiră ecou în visul său grozav. Daniil începu să istoriască amărunit din ce anume a constatat visul său. Visul acesta a constatat din următoarele: „Tu, rege ~ istorisi Daniil, ~ în patul tău te gândeai la cele ce au să fie după asta. Și Cel ce descopere tainele și-a arătat cele ce au să fie. Iar mie taina asta mi s'a descoperit, nu ca să fiu mai înțelept decât toți cei ce trăesc, ci ca să fie descoperită regelui înțelesul, și ca tu să afli cugetul inimii tale. „O rege, tu priveai și iată un chip. Și chipul acesta era peste măsură de mare și strălucirea lui neobișnuită. El stătea înaintea ta și înfățișarea lui era grozavă. Acest chip avea capul de aur curat, pieptul și brațele de argint, pântecul și coapsele de aramă, picioarele de fer, iar picioarele parte de fer și parte de lut. Tu priveai la chip și iată o piatră desprinsă nu de mână, lovi chipul peste picioarele cele de fer și de lut și le sfărâmă. Atunci au fost sfărâmate în același timp lutul, ferul, arama, argintul și aurul și ajunseră ca pleava de pe arie vara și vântul le luă fără ca să se mai găsească locul lui. Iară piatra, care a lovit chipul a crescut munte mare și a umplut tot pământul“.

Când Daniil istorisi acest vis, atunci regele a fost mirat de exactitatea reproducerii lui, așa că înaintea lui imediat se reproduce vădit tot acest tablou văzut de dânsul. Dar ce însemna

acest vis? Daniil după aceea păși și la tâlcuirea înșămnării lui. Dar înainte de a expune tâlcuirea făcută de Daniil la acest vis, nu-i fără interes să observăm, că istoria întregii lumi aicea pentru prima oară se prezintă ca istoria unui om colosal, - a unui om, care a cugetat toate ipotezele filosofice, pe care le-a inventat mintea omenească, și a domnit peste toată lumea, cum s'a petrecut asta și se petrece cu diferiții cuceritori dela început până la sfârșit. Aicea pentru prima oară observăm în Biblie indicațiunea la aceea, că omul este micul univers în sine însuși (microcosm). De aicea noi aflăm, că fiecare om cuprinde în înseși forma trupului său istoria și prorociile soartei întregului univers dela începutul robiei babilonice până la cel mai îndepărtat viitor. Dar să ne întoarcem la tâlcuirea visului, cum a fost dată de Daniil. „Tu, rege, ești regele regilor, căruia Dumnezeuul cerului i-a dat împărăția, puterea, tăria și slava, și în mânele căruia a dat pe fiii oamenilor or în ce ținut ar locui, așisderea și fiarele câmpului, paserile cerului și stăpânirea peste toate: tu ești capul cel de aur“. Babilonul în adevăr pare că prezenta capul de aur al regatelor lunii; el era plin de comori adunate din așa de multe regate străine, din care pricină prorocii israiliți îl numeau orașul de aur (Is. XIV, 4). Peptul și mâinile chipului, făcute din argint, după tâlcuirea lui Daniil, însemna alt regat, tot pe atâta de inferior Babilonului, pe cât argintul este mai inferior aurului. Daniil nu a numit acest regat pe nume, dar noi, la lumina istoriei, vedem în el monarhia Medo-persană, care a fost prevestită să fie succesoarea monarhiei Babilonului, de acea mână, care a scris la câțiva ani mai pe urmă misterioasele cuvinte pe pereți. Acest regat se numește inferior Babilonului, și așa a și fost el în realitate, dacă nu după întindere, apoi cel puțin după soliditatea organizației și durabilității. Partea de aramă a chipului însemna un al treilea regat, căria deasemenea îi fu dat să stăpânească la vremea sa peste pământ. Acest regat de aramă este monarhia greacă care într'un timp foarte scurt a nimicit monarhia persană, și sub Alexandru cel Mare a stăpânit toată lumea cunoscută pe atunci. Sub regatul grecesc trebuie să înțelegem împărăția lui Alexandru cel Mare și sub urmașii săi, în care caz două părți de aramă (pânțele și șoldurile) în special indică cele două dinastii contemporane ale stăpânirii grecești - a Ptolomeilor și Seleucizilor, cărora în urmă le-a fost dat să joace un rol așa de mare în istoria lui Israil. Partea de fer a chipului însemna începutul unei a patra monarhii,

și la explicarea acestei de a patra monarhii Daniil s'a oprit mai mult decât asupra celorlalte, de oarece însuși alcătuirea acestui regat a fost mai complicat decât a celorlalte. Asemenea regatului al doilea și al treilea, ea se împărțea în două părți principale, închipuind picioarele chipului. Spre deosebire de cele precedente, el se subîmpărțea încă atât după materie, cât și după formă. Materia consta din două elemente diferite: fer și lut. Forma lui conținea subîmpărțirea ȣirloaelor, tălpilor și degetelor. Această parte însemnă imperiul Roman în diferitele lui faze ale existenței; în care caz cele două picioare închipuiau imperiul de Răsărit și imperiul de apus, în care la urmă s'a desfăcut monarhia romană. Monarhia aceasta a fost în diferite timpuri ba groaznică și tare ca ferul, ba slabă ca lutul, în care caz numărul tăinic 10. care închipuiau degetele picioarelor, probabil, indică vreo fază oare care deosebită în desvoltarea imperiului al patrulea, care încă nu este adevărită de istorie. Ce se atinge de piatra, desprinsă din munte, fără conlucrarea vreunei mâni, apoi ea închipuește acel imperiu indistructibil, pe care Dumnezeu îl va statornici în zilele regilor regatului al patrulea. Acest imperiu nu este altă ceva, ci împărăția înseși a lui Dumnezeu, care deja este întemeiat, dar despre deplina venire a căruia creștinii și până astăzi se roagă prin cuvintele rugăciunii, dată de însuși Domnul. Piatra aceasta a fost deja tăiată din munte și s'a îndreptat spre chip, ca să-l sfarme, dar încă n'a căzut asupra lui și încă nu l-a doborât. „Marele Dumnezeu a dat a înțelege regelui, ~ încheiă Daniil tâlcuirea sa, ~ ce are să fie după aceasta. Și visul e adevărat și exactă e și tâlcuirea lui“.

Dacă însuși expunerea visului de Daniil deja izbi puternic pe Nabuhodonosor, apoi tâlcuirea dată îl miră încă și mai tare pe rege și-l umplu de nemărginită evlavie. Nabuhodonosor văzu, că el a avut înaintea sa nu un tânăr obișnuit, cu înțelepciune obișnuită haldeiană, care așa de adesa s'a dovedit neputincioasă la deslegarea dificultăților, ci un tânăr, inspirat de sus. Într-o evlavie neobișnuită Nabuhodonosor „căzu pe fața sa și se închină lui Daniil, și porunci să i se aducă daruri și tămâeri miruitoare. Prin această cinstire deosebită, arătată lui Daniil, regele adevărit și declarația recunoașterii de către dânsul a Dumnezeului celui adevărat al lui Daniil. „Cu adevărat Dumnezeul vostru, ~ exclamă Nabuhodonosor, ~ este Dumnezeul dumnezeilor și Stăpânul regilor, care descopere tainele!“ Deplin mulțămit de înțelep-

ciunea inspirată de Dumnezeu a lui Daniil, regele imediat îl ridică la cin înalt și-i dădu daruri multe și mari, îl puse căpetenie peste toată provincia Babilonului și căpetenie principală peste toți înțelepții Babilonului. Dar Daniil era prea modest, ca să primească o numire așa de înaltă, și deaceea el se mărgini la rugăciunea către rege, ca el peste trebile Babilonului să pună pe tovarășii săi: Sedrah, Misah, Abdenago, iar el preferă să rămână la curtea regelui.

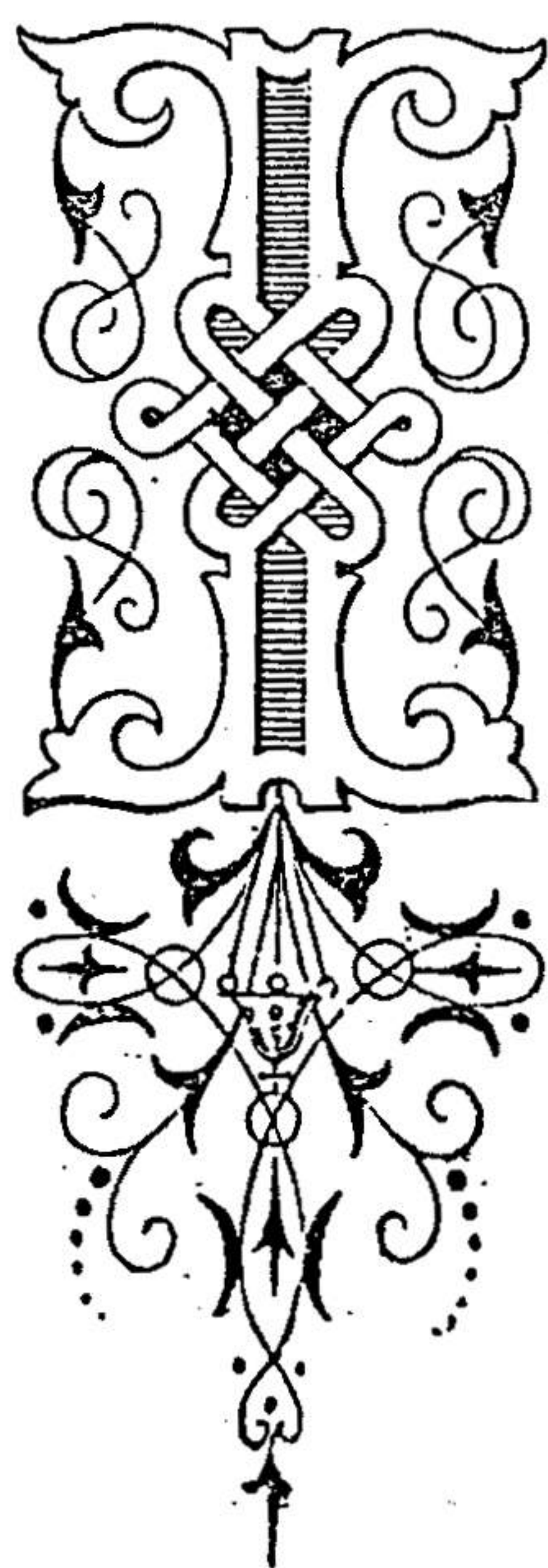

Situația topografică a Babilonului.

CAPITOLUL XIV.

MIRACULOASA SCĂPARE A CELOR TREI TINERI.

nălțarea celor trei tineri la înaltul post de căpetenii în monarhia Babilonului, servi de motiv pentru a doua lecțiune lui Nabuhodonosor. Acest din urmă, necunoscând hotar autocrației sale, în unul din accesele sale de capriciu autocratic, porunci să se ridice un enorm idol de aur aproape de Babilon, și în sărbătoarea rânduită pentru proslăvirea izbânzilor sale, porunci întregii populațiuni să se închine lui. Statuile colosale de aur erau un fenomen foarte obișnuit la babiloneni. După descrierea lui Diodor Sicilianul, trei statui de acestea împodobeau marele templu al lui Bel înainte de a fi prădat de Xerxe, și prezentau chipurile celor trei zei mari ai orașului. Cât de prețioase erau

aceste statui, se poate judeca pe aceea, că ele conțineau într'însele o mulțime de metale prețioase, valoarea căruia se urca până la o sută și mai bine de milioane ruble aur în monedă rusască, sau

până la 400.000.000 lei aur în moneda noastră din timpurile normale¹⁾. Afară de asta, în templul din Borap chiar până la timpul lui Xerxe, după mărturia lui Herodot, care a vizitat Babilonul curând după aceea, se afla o statuie de aur înaltă de 18 picioare. În muzeul Britanic o este placă, care cuprinde acuzația, scoasă înaintea regelui contra a doi înalți slujbași, cum că ei ar fi furat șapte talanți de aur curat, destinați pentru statuia lui însuși pentru pomenirea lui²⁾. Însăși hainele de aur dăruite cum se pare de Asurbanipal marilor idoli Merodah și Pirpanit din templul piramidal al Babilonului, cântăreau, cum se poate vedea dintr'o inscripție, patru talanți, ceea ce alcătuește 348.000 lei aur din timpurile normale, și afară de asta erau podoabe de diferite pietre prețioase. Cantitatea de aur adus de Nabuhodonosor în calitate de pradă, adunată din toată Asia Apusana, întrece orice închipuire și ar fi putut părea neverosimilă, dacă ea nu s'ar fi confirmat de documente neîndoelnice. În una din inscripțiile sale se comunică, cum că el a îmbrăcat jertfelnicul de dinaintea templului lui Bel cu aur curat de o greutate incalculabilă, și tot interiorul sanctuarului din vârful etajului de sus sau de pe terasa templului l-a împodobit „cu aur bătut din ciocan, care strălucea asemenea soarelui ce apune sau răsare”. În Nimrud au fost găsite statuile unuia din regii asirieni și statuile zeilor Nebo și Iștara. Astfel porunca lui Nabuhodonosor de a se face în cinstea sa un idol de aur, era în totul conform cu obiceiurile aceluși timp, în care caz volumul uriaș a idolului în cazul dat conglăsuia în totul cu alte produse la fel ale Babilonului.

Asemenea idoli se inaugura cu solemnități extraordinare, când statuia, cu tot felul de semne de respect, se purta în procesiuni solemne de personaje înalte și de sacrificatori, străbătînd mulțimile poporului, care umpleau văzduhul de strigăte răsunătoare de bucurie sărbătorească. Regele Asiriei Salmanaser, contemporanul lui Ahab și Iiui, și deasemenea și fiul său Samai-Rimon, au ridicat și sieși asemenea statui în Nineva pentru slăvirea domniei lor, iar asemenea monarh mare, ca Nabuhodonosor, negreșit, nu a fost departe de dorința de a-i întrece în această privință. Din această cauză a și poruncit el, ca în câmpia Deir, în provincia Babilonului, să fie înălțat un idol de aur, fie reprezentând pe sine însuși, sau pe zeul său principal Merodah și a fost tot

1) Diodor Sicil. II, 9.

2) Prețul acestei cantități de aur egala cu 600.000 lei aur.

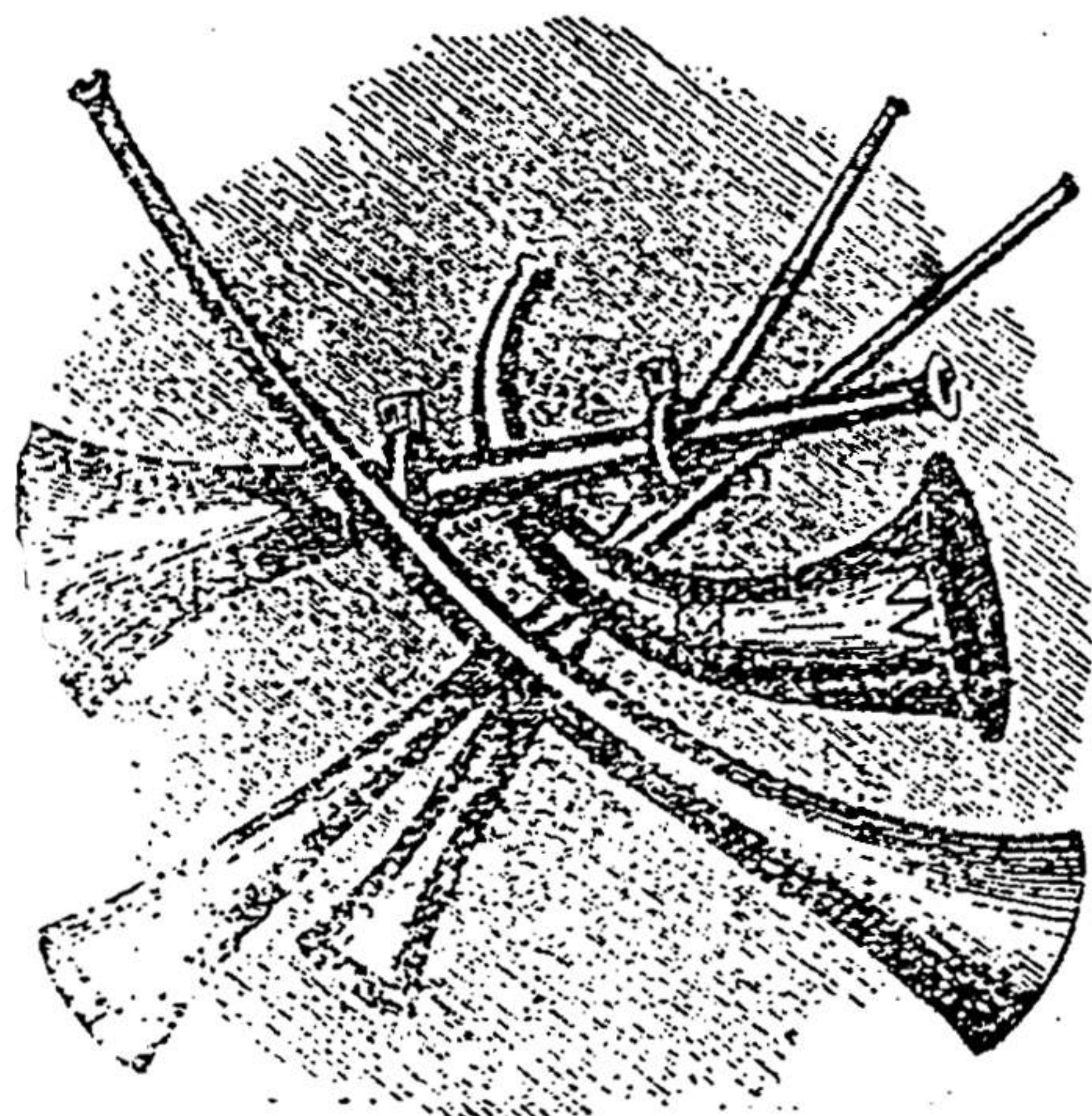
îmbrăcat cu plăci de aur. Câmpia Deir prezintă un târguşor aproape de Babilon şi până astăzi menţine încă aceeaşi numire. Ea e situată cam la opt kilometrii departe de Babilon, spre sud-vest dela dânsul, într'un loc brăzdat de văi seci a diferite canale vechi, care cândva răspândeau rodnicia în toate direcţiunile. Ea se numeşte astăzi Nar-Dura, adecă „pârâul zidurilor“, poate din cauza marilor şanţuri, ce înconjurau fortificaţiile. Dela ea drumul merge printr'o serie întreagă de dealuri, ce se întind pe o întreagă milă. Dealurile acestea în genere se numesc curganii Dura, în care caz la poalele lor se şi termină vechile conducte de apă. Unul din ele, cunoscut astăzi sub numirea de Mohatid, „curgan patrat“, e întors în cele patru părţi principale ale lumii, şi se ridică aproape la înălţimea de 20 picioare, în care caz fiecare laturi de bază avea aproape 56 picioare în lungime. La vârful lui Opert a găsit patru ruine de cărămidă, prezentând la început ceva întreg. „Privind la acest curgan, ~ zice el, ~ fără să vrei te miră asămănarea lui cu pedestalul uriaşului idol, şi totul duce la concluzia, că anume el a şi fost baza aceluia idol, de care se vorbeşte în cartea prorocului Daniil“¹⁾. Idolul făcut de Nabuhodonosor, inclusiv poate şi pedestalul, pe care el se înălţa, avea 60 de coţi în înălţime (adică 105 picioare) şi 6 coţi în lărgime ($10\frac{1}{2}$ picioare), ceea ce evident ne arată, că idolul acesta se afla mai curând în poziţiune şăzindă decât stând în picioare, asemenea acelorora statui colosale, pe care Nabuhodonosor a avut prilej să le vadă în Egipt. Asemenea idol putea fi văzut de la mare depărtare, de oare ce localitatea împrejur e foarte plană şi prezintă putinţa de a vedea tare departe până chiar la orizont.

Acest enorm idol se propusese să fie pus cu ceremonial solemn, care era în obicei în vremea aceea în Babilon. În diferite ţări au fost trimişi cîrieri, cărora li se porunci să invite la serbare pe satrapii şi autorităţile lor, pe şaliţi şi micii prinţişori, pe comandanţii militari, vistiernicii, judecătorii, legişti şi pe toţi cărmuitorii de ţinuturi. Supunându-se acestei porunci regeşti, toate aceste autorităţi se îndreptează spre capitală, şi drumurile, ce duceau la dânsa, s'au umplut de cavalcade măreţe, înşirate spre Babilon, şi la timpul convenit se strânsură la Deir mulţime de reprezentanţi străluciţi ai statului, ca prin prezenţa lor să sporească strălucirea sărbătorii. Religia în vechime era un lucru cu totul de stat; nerespectul către zei, expuşi pentru închinare publică, uşor putea fi interpretat în senz de nerespect faţă de monarhul care a ordonat să li se dea respect. Şi iată a eşit poruncă,

ca toată mulțimea enormă adunată de reprezentanți să se închine înaintea idolului, îndată ce va răsună sunetul solemn al muzicei; pentru refuzul de a îndeplini această poruncă se hotărâ o grozavă pedeapsă: arderea de vii într'un cuptor ars cu foc. Unei asemenea pedepse se supuneau în genere răsvrătorii îndrăsneți de felul lui Saubmugin, care s'a răsvrătit în timpul domniei lui Asurbanipal în Asiria, sau hulitorii de Dumnezeu, de felul lui Dimaun, care a blestemat pe zei în timpul domniei aceluiasi domnitor asirian. O închipuire de pe pereții palatului acestui monarh din Cuiundjic prezintă, cum acești doi oameni nenorociți au fost arși de vii, după ce mai întâiu li s'au smuls limbile.

Insfârșit sosi și ziua sărbătorii. După toată probabilitatea era disdedimineață și soarele abea răsărit revărsa razele sale calde pe întinsul șes, care se răsfrângeu pe acoperișurile de bronz ale templelor. Imprejurul idolului se îngrămădeau reprezentanții întregii întinsei monarhii a Babiloniei. Variațiunea hainelor, felurimea armăturilor, tot felul de tipuri a reprezentanților din Siria, Arabia, Armenia și din răsăritul depărtat sporeau frumuseța și variațiunea scenei. După ceilalți, înconjurat de o neobișnuită splendoare, se arată și însuși regele, înconjurat de prinții provinciilor cucerite. Cel mai apropiat de rege era arhiereul suprem sau nisacu, în îndatorirea căruia era turnarea în cinstea zeilor. Ceilalți sacrificatori în subordine erau înșirați într'o lungă procesiune, — sangu, ajutorul principal al arhiereului suprem, pasisu sau ungătorul, Cali sau vestitul, erau fie care la locul rânduit lui. Solemnitatea, negreșit, atrăsese mulțimea de negustori bogați și de artiști ai Babilonului. Noului zeu i s'a săvârșit turnarea, idolului

Trămbițe din pichime.

uns i se rândui un deosebit sangu, în datoria căruia era să îndeplinească toate slujbele cuvenite lui, și când răsună sunetul zguduitor a tot felul de instrumente muzicale, atunci toată enorma adunare, începând dela rege până la ultimul sătean, căzură pe fețele lor, ca un singur om, și se închinară „idolului celui de aur, pe care-l pusese Nabuhodonosor regele“.

Istoricul Biblic, istorisind despre laturea muzicală a solemnității, spune, că semnul de închinare s'a dat prin sunetul de trămbițe,

fluere, și tot felul de instrumente muzicale (Dan. III, 7). De oare ce unele din aceste instrumente au caracter grecesc, apoi unii critici au prepus, că cartea lui Daniil a fost alcătuită într'un period mult mai târziu decât cum se presupune de mersul evenimentelor. Dar deși instrumentele muzicale se întâlnesc rar în sculpturile vechilor regi, totuși ele au alcătuit o trăsătură caracteristică în toate ceremoniile religioase și sociale în Asiria și Babilonia, și la începutul veacului al VI a. Hr. tocmai înainte de timpul lui Nabuhodonosor și nu e nimic mai natural, dacă ne amintim cât de larg erau resfirate coloniile grecești și în periodul mult mai timpuriu decât domnia lui Nabuhodonosor; așa că instrumentele muzicale străine au putut fi deplin cunoscute pe Eufrat în acest timp. Armatele grecești au fost fenomen obișnuit în Egipt în curs de generațiuni întregi. Sargon încă cu mult înainte de timpul prorocului Isaia, știa deja de Ioaniți sau de greci. Senahirim a făcut incursiune asupra Ciliciei. Asarhadon și Asurbanipal au venit în conflict cu poporul fenician și amândurora acestor monarhi regii greci din Cipru li-au plătit tribut. Instrumentele străine, în afară de aceasta, au fost deasemenea obiectul curiozității și interesului în Babilon, cum servesc ele și astăzi, și dacă întâlnim cuvinte sanscrite pentru produsele indiene în istorisirea biblică despre comerțul maritim al lui Solomon, atunci nu e deloc de mirare să întâlnim și numirile instrumentelor muzicale în cartea lui Daniil, de oare ce aceste instrumente iarăși au putut fi obiectul introducerii de afară. În tot cazul se știe, că pe închipuirile sculpturale asiriene de mai târziu muzicanții se închipuesc că posedau diferite instrumente, din care multe erau fără îndoială de origine străină, ca chinorul sirian, fluerul dublu din Asia mică, sau chitara cu șapte strune, care este fără îndoială o invențiune grecească. Pe lângă aceasta nu e fără interes să amintim, cum captivii din diferite popoară au fost nevoiți de stăpânii lor babiloneni să cânte și să zică din instrumente cântecele lor naționale despre care așa de jalnic ne comunică psalmii referitori la captivii iudei (Ps. CXXXV).

Când s'a săvârșit această închinare solemnă noului idol și regele cu deplină satisfacție, în vederea îndeplinirii absolute a poruncii lui, voi să dea semnalul să se treacă la diferite petreceri vesele cu prilejul acestei solemnități, unii din curtezanii săi se apropiară mai tare de el și-i făcură un denunț despre aceea, că nu toți supușii lui au îndeplinit porunca lui. Caracterul absolut,

cu care se dăduse porunca despre închinarea la idol, singură de sine lasă să se înțeleagă influențarea asupra lui Nabuhodonosor a unor persoane lăaturalnice, a unor magi dela curte, care, vădit învidiau succesul străinilor urâți de dânșii, și în deosebi pe Daniil, care-î întrecuse cu înțelepciunea sa și prin asta îi expusese disprețului în ochii regelui și a poporului; aceștia căutau ocazia să-l expună disgrației regelui. Și această sărbătoare le dădeau șanse vădite de izbândă. Ei știau bine, că iudeii urâți de dânșii ar prefera mai curând să moară decât să se închine idolului. Așa a și fost în realitate. Tinerii, rădicați cu puțin înainte de aceasta la rangul de cărmuitori de provincie, au refuzat să se închine idolului. Ei nu asistase la solemnitate, de care lucru nu zăboviră să denunțe și să aducă la cunoștința regelui magii, dușmanii lor. Apropiindu-se de rege, ei îi spuseră: „Rege, în veci să trăești! Tu, rege, ai dat poruncă, ca fiecare om, care va auzi sunetul trâmbiții, al flautului, al chitarei, al harfei, al psaltirionului, al cimpoiului și al celorlalte instrumente muzicale, să cadă și să se închine chipului celui de aur; iar cine nu va cădea și nu se va închina, acela trebuie să fie aruncat în cuptorul, inferbântat cu foc. Sunt niște bărbați iudei, pe care tu i-ai pus peste trebile țării Babilonului: Sedrah, Mirah și Abdenago; acești bărbați nu se supun poruncilor tale, o rege, dumnezeilor tăi nu slujesc, și chipului celui de aur, pe care l-ai așezat tu, nu se închină” (Dan. III, 9 - 12). Acuzația a fost făcută cu iscusință răutăcioasă. Iudeii aceștia erau demnitari de stat și deci datorii erau să dea pildă de supunere poruncilor regale. Ei erau datorii ca prin înălțarea în mila regelui, și de aceea chiar în virtutea recunoștinței, ar fi fost datorii înaintea altora să arate cinste regelui. Ei erau străini, puși peste popor, și asupra lor era datoria să nu ofenseze cu nimic credințele naționale. Cu toate acestea ei arătară o vădită nerespectare a regelui, pentru că ei nu slujau zeilor lui, nu se închină chipului pus de dânsul. Nabuhodonosor, negreșit, anume în acest sens a și putut înțelege o asemenea lipsă a iudeilor miluiți de dânsul. Dar ce a făcut pe acești trei oameni nobili să-și expună viața lor pericolului? Aceasta, negreșit, a fost făcută de ei, nu din nerespect față de rege. După multe întreprinderi militare, e foarte posibil, că însuși Nabuhodonosor din omul uman de altă dată s'a transformat într'un despot crud și setos de sânge, cum se închipuește el în istoria următoare. Dar în tot cazul tinerii iudei refuzaseră să împlinească porunca lui nu din vreun senti-

ment dușmănos față de însuși regele. Ei avuseseră în vedere ceva mult mai important. Ei fusese educați în principiile adevăratei religii, care interzicea absolut orice închinare la idoli, și ei erau gata din această cauză mai curând să-și jărtfească viața lor, decât să calce această hotărâre a legii lui Dumnezeu. Nu așa, negreșit, privea la asta însuși regele. Idata ce el auzi denunțul ce i se făcuse și se încredință personal despre absența tinerilor iudei miluiți de dânsul, se și umplu de furie peste măsură de mare și imediat porunci să se aducă la sine vinovații. Când vinovații în adevăr au fost prezentați lui Nabuhodonosor, atunci el se adresează către dânsii cu reproș și dorind să se încredințeze de realitatea dispozițiunii lor către dânsul și către religia sa, îi întreabă: „oare intenționat voi, Sedrah, Misah și Abdengo, nu slujiți, zeilor mei și chipului celui de aur, pe care l-am pus eu, nu v'ați închinat?” După aceea el le propuse să se justifice de învinuire” și voi, ca ei, după sunetul, ce se va da de instrumentele muzicale, să se închine public înaintea chipului și prin aceasta să dea cinste atât regelui, cât și zeilor cinstiți de el. „Dacă însă — adăose dânsul — voi nu vă veți închina, atunci în același ceas veți fi aruncați în cuptorul ars cu foc, și atunci care Dumnezeu vă va izbăvi din mâna mea?” închee cu ironie răutăcioasă Nabuhodonosor. Propunerea era groaznică și amenințarea strașnică. Dar nici pe tinerii eroici nu-i turburară ea, căci ei răspunseră curajos lui Nabuhodonosor: „N'avem nevoie să-ți răspundem la asta — ziseră ei, — Dumnezeu nostru, căruia-I slujim noi, e puternic să ne mântuiască din cuptorul cel ars cu foc, și din mâna ta, o rege, ne va izbăvi. Dar chiar de nu va fi asta, atunci să-ți fie cunoscut ție, o rege, că noi zeilor tăi nu ne închinăm, nici nu le vom sluji, nici chipului celui de aur, pe care l-ai pus tu nu ne vom închina” (Dan. III, 16-18). Un astfel de răspuns n'a putut decât să confirme cele mai rele bănueli ale lui Nabuhodonosor. Acesta văzu în acești tineri niște îndrăzneți răzvrătiți, care refuzau să arate vreo cinstire și regelui, care-i miluise, și zeilor lui.

Muzicanți (după un monument asirian)

Plin de furie, cu fața roșită de mânie, regele porunci să se ardă cuptorul de șapte ori mai tare de cum îl ardeau de obicei,

ca să arunce într'însul pe neascultătorii tineri. Cuptorul se afla în apropiere de acel loc, unde se săvârşise solemnitatea în cinstea idolului, şi el fu repede pregătit, pentru tortura aceloră, pe care regele îi condamnase pentru necinstire şi necredinţă. Insuşi cuptorul, cum se poate judeca după istoria biblică, consta din două mari deschizături, din care una se afla în acoperişul în formă de boltă, iar ceialaltă la o coastă. Combustibilul era din belşug chiar în localitatea înconjurătoare, şi de oare ce împrejurul Babilonului se află multe izvoare de păcură, apoi nu era nici o greutate de procurat o căldură puternică comparativ cu condiţiile neînsemnate ce se cereau. De oare ce încălzirea prin ardere puternică era destinată pentru criminali de stat, apoi tortura s'a săvârşit public. Şi pentru ca criminalii să poată fi mai bine văzuţi de mulţimele adunate, apropierea de cuptor au fost anumne pregătite sub forma unor ridicături, de pe care se putea vedea bine însuşi procesul arderei.

Când totul fu pregătit pentru tortură, atunci tinerii au fost legaţi în hainele lor de desupt şi cele de deasupra, cu turbanele pe cap şi celelate haine în această înfăţişare au fost aruncaţi în cuptorul cel ars. Tortura aceasta de obicei era de scurtă durată, şi spectatorii adunaţi puteau numai cu groază să vadă, cum flacăra ucidea într'o clipă pe cei osândiţi la ardere. De oare ce cuptorul era acum ars de şapte ori faţă cu alte dăţi, apoi se văzu, că atunci când călăii, legând pe condamnaţi, îi aruncară în gura focului, atunci de o nesuferită flăcără au fost ucişi ei. Dacă asemenea soartă ajunseră chiar pe călăi, atunci lucru lămurit, că pentru condamnaţi nu mai era nici o scăpare. Dar care nu fu mirarea şi a regelui, şi a adunării, când se văzu, că cei aruncaţi în cuptorul răsinferbântat nu numai n'au fost omorâţi deodată de flăcări, ci, sculându-se din stare de aruncătură, au rămas cu totul nevătămaţi. În mijlocul pârâitului şi şuerăturile suigeneris ale înfricoşatei stihii, deodată răsună chiar o cântare, care uimi pe toţi. Uimit de toate acestea, Nabuhodonosor se sculă de pe scaunul său, ca să se uite mai de aproape în cuptor, şi spre marea lui mirare observa, că în cuptor se află nu trei, câţi fusese aruncaţi, ci patru. Sculându-se repede, el spuse nobililor săi: „Oare nu trei bărbaţi am aruncat noi în foc legaţi?“ „Adevărat aşa este, o rege“, răpunseră aceia. „Dar iată, — observă Nabuhodonosor, — eu văd patru bărbaţi nelegaţi care umblă prin foc, şi nu sunt vătămaţi; şi vederea celui de al patrulea bărbat e asemenea fiu-

lui lui Dumnezeu¹⁾". Găsind confirmarea observațiunii sale din partea boerilor săi, Nabuhodonosor își schimbă cu totul dispozițiunea sa și, apropiindu-se de deschizătura cuptorului înfocat și netemându-se că i se va pricinui vreo vătămare, se adresează către tineri cu cuvintele: „Şedrah, Misah Abdenago, robii Dumnezeului celui Preaînalt, eşiți și vă apropiați?". Supunându-se acestei chemări, tinerii în adevăr au eșit din foc. În ochii întregii adunări prezente aicea, ei parcă erau din nou înviați din morți, și deaceia îi înconjură o mulțime întreagă de curioși. „Și satrapii, cârmuitorii, comandantii și consilierii regelui adunați văzură, că asupra trupurilor bărbaților acestora focul nu avusese nici o putere, și părul din cap nu era ars; și hainele lor nu se schimbaseră; nici chiar mirosul focului nu se simțea din ei". Atunci Nabuhodonosor iar a fost nevoit să recunoască atotputernicia Dumnezeului lui Israil și cu un entuziasm neobișnuit exclamă: „Binecuvântat este Dumnezeul lui Sedrah, Misah și Abdenago, Care a trimis îngerul său și izbăvit pe robii Săi, care nădărdău întru'însul, și nu s'au supus poruncii regelui, și au dat trupurile lor focului, ca să nu slujască și să nu se închine altui Dumnezeu, fără numai Dumnezeului lor?. Și din partea mea se va da poruncă, ca din fiecare popor, neam și limbă, care va rosti hulă asupra Dumnezeului lui Şedrah, Misah și Abdenago, să fie tăiat în bucăți, și casa lui să fie prefăcută în ruine, căci nu este alt Dumnezeu, care să poată mântui astfel.

Aceasta a fost însemnată recunoaștere a unui singur Dumnezeu adevărat din partea celui mai mare dispunător de soarta lumii vechi, și însuși acest fapt ne arată, cum Pronia, risipind pe poporul israilit și pe cei mai buni fii ai lui printre popoarele păgâne, prin înseși aceasta a pregătit terenul pentru răspândirea luminii adevăratei credințe în mijlocul întunecului lumii păgâne. Dar regele nu se mărgini nici la această recunoaștere a Dumnezeului celui adevărat. El înălță pe Şedrah, Misah și Abdenago în țara Babilonului și-i puse căpetenii peste ceilalți iudei din regatul său. Iar pentruca lecția primită de dânsul să o facă cu nescută și la toți supușii săi, el se adresează către toate popoarele

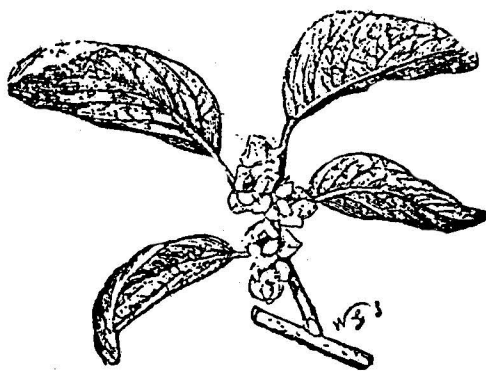
1) Inseși expresiunea „Fiul lui Dumnezeu", nu era nicidecum ceva neobișnuit pentru babiloneni. Plăcile de lut ne dau multe lămuriri despre sensul în care babilonienii întrebuințau cuvântul „tată" și „fiu" cu aplicare la diferite divinități. Așa, despre zeul Anu se spune, că el „posedă viața lui Asur, tatăl marilor zei". Despre marele rege se spune, că el este „Anu" primul născut al zeului Ea, așa că în genere „fiul lui Dumnezeu" era foarte obișnuită numire pentru unele zeițăi din Babilon.

cuprinse în monarhia sa, cu un ucaz, în care se spunea: „Na-
buhodonosor, regele tuturor popoarelor, ginților și limbelor, care
trăesc peste tot pământul: pace vouă să vi se înmulțască! Sem-
nele și minunile, pe care le-a săvârșit asupra mea Dumnezeuul
cel preaînalt, am plăcerea să v'o vestesc și vouă. Cât de mari
sunt semnele Lui, și cât de puternice sunt minunile Lui! Impă-
răția Lui este împărăție veșnică și stăpânirea Lui este din neam
în neam“ (Dan. III, 98-100).

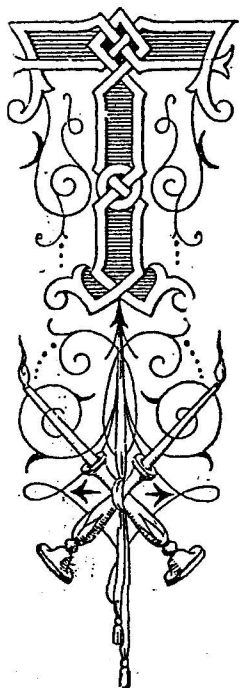

Lemnul negru din Biblie

CAPITOLUL XV.

AL DOILEA VIS AL LUI NABUHODONOSOR ȘI PEDEPSIREA LUI

recură câțiva ani după evenimentele descrise și Nabuhodonosor se bucură de o pace deplin asigurată. Războaiele fusese terminate de el, era stăpânitorul a unei mari părți a lumii cunoscute pe atunci și se dăduse cu totul pasiunii sale obișnuite: construcțiilor. Lecțiunile primite de dânsul, cu tot caracterul lor uimitor, se pare că n'au avut o înrăurire tocmai durabilă asupra sufletului său, și el afundându-se cu totul în treburile vieții sale de stat, curând uită iară de ele. Între acestea, în lume pe neabăgate de samă se pregăteau evenimente noi și Dumnezeu binevoi să dea o prevenire marelui rege. Nabuhodonosor avu un nou vis, care deasemenea prin caracterul său neobișnuit izbi pe rege.

Pentru ca să găsească tâlcuitori ai acestui vis, el deasemenea chemă pe toți înțelepții țării sale. După obicei, au venit la dânsul „văzătorii de taine, prestigiatorii, haldeii și gâcitorii”. Lucrul lor era acum ușurat prin aceea, că Nabuhodonosor nu uitase cuprinsul visului și li-l povesti; dar înțelepții

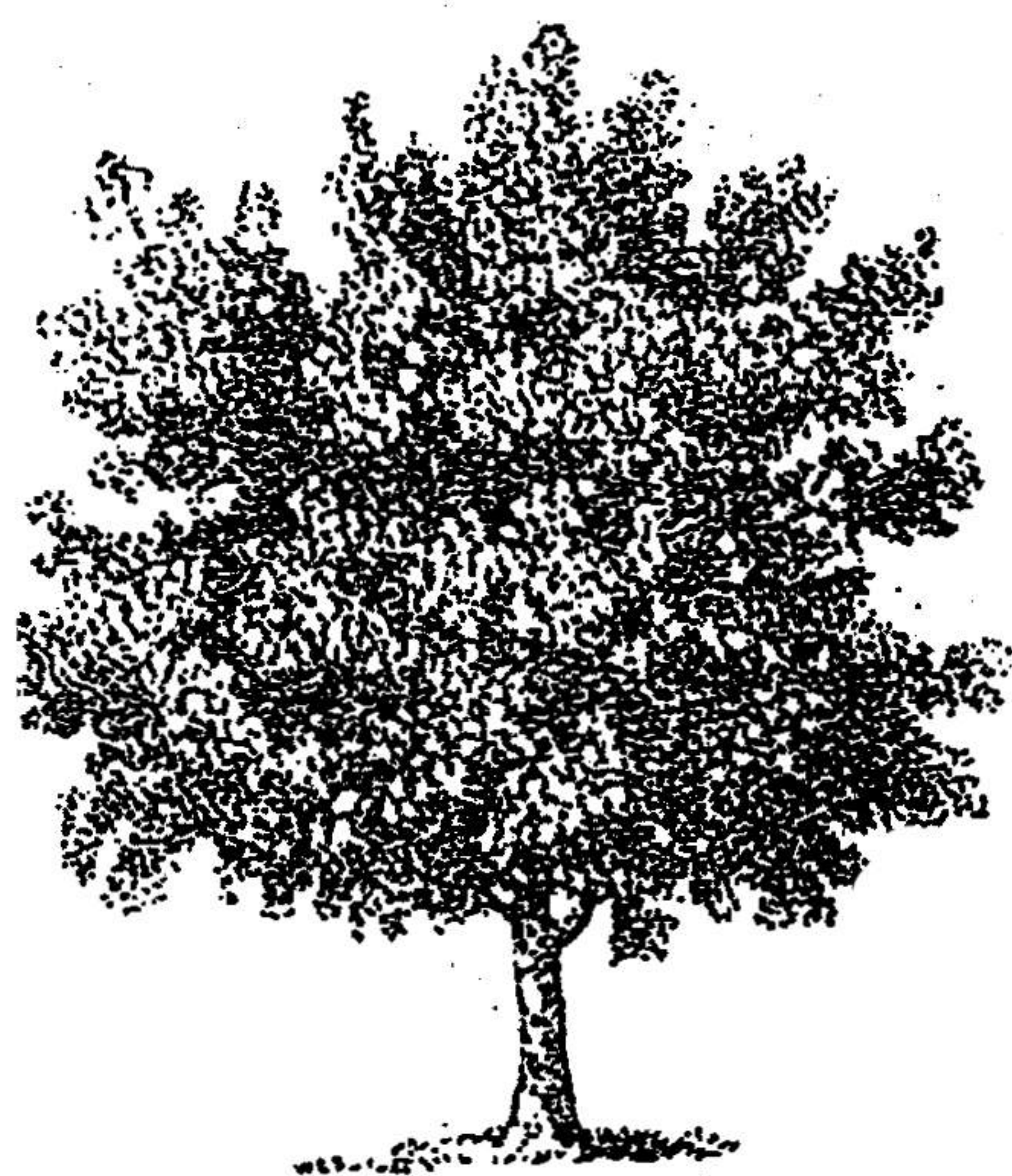
babiloneni data trecută dând dovada neputinței lor prin aceea, că ei nu știuse cuprinsul visului, acum se arătară neputincioși să tâlcuiască visul, măcar că le fusese povestit. Nebizuindu-se mai mult pe înțelepți și convingându-se de neputința lor, Nabuhodonosor, după experiența precedentă, se adresează acum singur la Daniil, și încă solemn, ca și când pentru batjocorirea celorlalți înțelepți dela curte, zise către dânsul: „Baltazar, căpetenia înțelepților, știu că în tine se află Duhul Dumnezeuului celui Sfânt și nici o taină nu este grea pentru tine. Spune-mi vedenia visului meu, pe care am văzut-o eu, și înțelesul ei“. După aceea el povesti și visul însuși. El văzuse în visul său un arbore uriaș, sădit în mijlocul pământului. Arborele acesta creștea din ce în ce mai mult, pe măsura ce el privea la dânsul, până când în fine ajunsese la așa volum, că el se putea vedea din toate marginile pământului. „Frunzele lui erau prea frumoase și roade într'însul o mulțime. Hrană în el pentru toți. Sub dânsul își găseau umbră hiarăle câmpului, în ramurile lui se încuibau paserile cerului și din el se hrănea tot trupul. Și iată, când regele sta culcat, nedumerindu-se, ce să însemneze această vedenie, „se pogorî din ceriu un oare care Veghetor, un Sfânt. Exclamând tare, El a zis: tăiați acest arbore, curățiți-l de crengi, scuturați frunzele de pe el, și aruncați roadele lui. Să se depărteze hiarăle de sub dânsul și paserile din ramurile lui. Dar rădăcina principală a lui lăsați-o în pământ; și el în legături de fer și de aramă, în iarba câmpului, să se ude de roua cerului și cu dobitoacele să fie partea lui în iarba câmpului. Inima omenească se va lua dela dânsul și se va da lui inimă de hiară; și vor trece peste dânsul șapte vremi, ca să știe cei ce trăiesc, că Preaînaltul stăpânește peste regatul omenesc, îl dă cui voește și pune peste el pe cel umilit între oameni“. (Dan. IV, 7-14).

Înainte de a expune tâlcuirea, dată de Daniil acestei vedenii, nu-i de prisos să ne întoarcem luarea aminte la câteva trăsături însemnate dintr'însa. Mai întâiu de toate ne atrage atențiunea însuși simbolul arborelui. Acest simbol era foarte obișnuit pentru mintea semită. Frunza verde: se considera semnul exterior a prosperității al omului drept, în care caz frunza veștedă, care se usucă la sosirea căldurii, închipuia tocmai starea contrară (Ps. I, 3; Ier. XVII, 8; Is. LXIV, 6). Astfel arborele se consideră simbolul vieții omenești (Eș. LXV, 22), și cu trecerea vremii, printre diferite popoare, arborii au devenit chiar obiectul unei osebite adorări. Așa se petrecu aceasta și cu israiliții în perioada monar-

hie. La asirieni arborele se considera emblema zeului Āsur, și închipuirea arborelui sfânt s'a găsit pe sarcofagii, referitoare la timpuri mult mai noi decât timpul lui Daniil. În timpul robiei babilonene, arborele se pare că se considera simbolul monarhiei asiriene. Iezechiil în prorocia sa despre căderea Egiptului, în calitate de simbol pentru Āsiria în zilele celei mai mare puternicii alegea cu deosebire Cedrul. „Iată, — zice el, — Āsur a fost Cedru din Liban, cu frumoase ramuri, cu frunziș umbros și cu statură înaltă. Statura lui se afla între crengi groase. Apele l-au crescut, abizul l-a înălțat, râurile ei au adăpat răsadnițele lui, și ea a trimis părăile sale la toți arborii câmpului. Deaceea înălțimea lui a întrecut toți arborii câmpiei și ramuri într'insul au fost multe. În ramurile lui erau cuiburi a tot felul de paseri ale cerului, iar sub ramurile lui scoteau copiii lor tot felul de fiară de ale câmpului, și sub umbra lui trăiau tot felul de popoară de ale sale (Iezechiil, XXXI, 3-6). E greu de citat acest loc, fără să nu rămâi uimit de asemănare cu visul văzut de Nabuhodonosor.

Deoarece comparația popoarelor cu arborii nu era necunoscută babilonenilor, apoi însuși aceasta dădea deja oare care fir pentru înțelegerea sensului vedeniei, și încă și mai mult descoperea mizera incapacitate a înțelepților de a pătrunde taina lumii duhovnicești. Al doilea, trebuie de observat, că regele văzuse arborele în timpul creșterii lui. Trebuie de amintit încă și regula, că baza oricărei vedenii obișnuite servește, în cea mai mare parte, vreo amărănțime, luată din viața

*Arbore de Castan
pomenit de Biblie.*

noastră de toate zilele, care îndeosebi preocupă mintea noastră în cursul zilei, se reproduce noaptea, înbrăcându-se întâmplător în vreo formă foarte fantastică. Același lucru de bună seamă se petrecu și cu Nabuhodonosor. În timpul de trezie el era neconținut ocupat cu ideea despre creșterea monarhiei sale. Această idee firește a și servit de motiv pentru visul său, cum ideea de creșterea neobișnuită a arborelui. Propria sa monarhie universală se prezenta vederilor sale duhovnicești ca un arbore de proporții enorme, și cum acele nenumărate idei de tot felul de paseri și animale, care atârnavă de acest arbore în chestia de hrana lor.

Poate că și el însuși își dădu cu gândul despre cauzele visului său, dar acum îl preocupa pe dânsul nu cauza acestei vedenii, ci însemnarea lui internă. După aceea atrage atențiunea și acel „Veghetor“, prin care s'a pogorât spre arbore și a dat poruncă să-l tae. Senzul a înseși cuvântului, prin care se desiginează „Veghetorul“ e tare greu. Traducătorii greci îl explică în înțeles de inger, care părere se aprobă și de fericitul Ieronim, și involuntar amintește o numire din psalmi: „nu va adormi și nu va dormi Celce păzește pe Israil“ (Ps. CXX, 4). Dar întrebarea e, ce anume a înțeles prin el însuși regele Babilonului? Se știe, că babilonenii foarte lămurit credeau în existența dumnezeieștei Providențe¹). Ei credeau, că pe pământ nimic nu se săvârșăște fără învoirea zeilor. Aceste din urmă totuși aveau nevoie de aceea, ca lor să li se comunice cele ce se săvârșau pe pământ, și deaceea ei aveau un deosebit curier, cu numele Papsucal, după cum în mitologia greacă soarele încunoștința pe zei cu cele ce se petreceau pe pământ. De aicea noi nu avem temeieri să ne îndoim, că oare care zeități babiloneană alcătuia și aceea, ce se poate numi bază naturală și pentru această vedenie din visul regelui. Dar în realitate vedenia aceasta s'a produs nu dela vre un zeu babilonean: ea fost, cum arată Daniil, „prin hotărârea Preaînaltului, care are să ajungă pe domnul rege“ (Dan. IV, 21). Însfârșit, atrage atențiunea asupra sa și sensul cuvântului „șapte vremi“. Numărul „șapte“ la babilonenii era sacru și deaceea nu cere o explicație deosebită, așa că toată dificultatea se învârtăște împrejurul întrebării cuvântului „vremi“. Se poate oare, în cazul dat prin „vreme“ să înțelegem anul de 365? După părerea lui Iosif Flavie, noi trebuie să înțelegem sub acest narecie prezicerea făcută regelui despre o nenorocire, de care el trebuia să sufere timp de șapte ani. Dar deja din cea mai timpurie vreme expresiei acesteia i se dase o interpretare mult mai mărginită. „Timpurile“ se înțelegeau în sens de două timpuri ale anului: vara și iarna, așa că șapte vremi se explicau și se înțelegeau trei ani și jumătate. Aceasta asemenea este părerea fer. Teodorit, tâlcurile căruia în genere se deosebesc prin o deosebită temeinicie. În genere, sensul acestui cuvânt rămâne până astăzi neexplicat. Dar, în tot cazul, fie că vom înțelege prin cuvintele „șapte vremi“ ani sau luni, pedeapsa ce amenința pe rege, a fost singură de sine atât de grozavă, că durată de timp nu mai avea deja o importanță deosebită.

¹. Diodorus, II, 30.

Când Nabuhodonosor a povestit visul său lui Daniil, atunci acest inspirat de Dumnezeu înțelept a fost pur și simplu uimit de dânsul. El imediat a văzut, că prevestirea cuprinsă în vedenie e extrem de nefavorabilă pentru rege. Între domnitor și vestitul lui supus izbutise deja să se statornicească o prietenie destul de strânsă. Unul fusese ridicat în înalta sa situație prin bunătatea celuilalt și totdeauna s'a dovedit credincios poruncitorului său. Sentimentul de neobișnuită recunoștință față de monarh și făcea acum pe Daniil să fie cuprins de neobișnuită turburare, așa că „aproape un ceas a stat el în uimire, și cugetarea lui îl turbura”. Ca să scoată pe Daniil din turburare, regele se adresă către dânsul cu cuvintele încurajătoare: „Baltazar, să nu te turbure acest vis și înțelesul lui”. – Domnul meu, – răspunse Daniil, – să fie acest vis celor ce te urăsc și dușmanilor tăi înțelesul lui?” „Arborele, – începui Daniil, – pe care l-ai văzut tu, care era mare și tare, care prin înălțimea sa ajungea până la ceruri, și se vedea în tot pământul, în care frunzele erau tare frumoase și roade multe și hrană pentru toate hiarele ce locuiau sub dânsul și în ramurile lui se încuibau paserile cerului, – acesta ești tu, o rege, care ai crescut și te-ai întărit, și mărirea ta a crescut și a ajuns până la ceruri și stăpânirea ta până la marginile pământului. Iar că regele a văzut un înger, un sfânt pogorându-se din ceruri, care a zis: „tăiați arborele și-l nimiciți, numai rădăcina principală a lui lăsați-o în pământ, și el în legături de fer și de aramă, în iarba câmpului, să se ude de roua cerului și ca fiarele câmpului să fie partea lui, până ce vor trece peste dânsul șapte vremi, – apoi iată înțelesul acestora, o rege, și iată hotărârea Preaînaltului, care va ajunge pe domnul meu, regele. Pe tine te vor despărți de oameni și locuința ta va fi cu hiarele câmpului; cu iarbă te vor hrăni, ca pe bou; cu roua cerului vei fi tu udat și șapte vremi vor trece peste tine, până vei cunoaște, că Preaînaltul stăpânește peste regatul omenesc și-l dă cui voește. Iar că s'a poruncit să se lese rădăcina principală a arborelui, aceasta însemnă, că regatul tău va rămânea după tine, când vei cunoaște stăpânirea cerească. De aceea, o rege, să-ți fi bineplăcut sfatul meu: „răscumpără păcatele tale prin dreptate și fărădelegile tale prin miloserdie către săraci: iată prin ce se poate prelungei nacea ta” (Dan. IV, 17-24).

Atât visul cât și însemnarea lui erau grozave și ar fi trebuit să producă o influență de trezire asupra orăru om. Dar regele Babilonului era prea trufaș și increzut, ca să se supună glasului

prevenitor al miraculoasei vedenii. El nu întoarse atențiunea cuvenită asupra lui și deaceia toate acestea în curând se și împliniră cu dânsul. Trecu încă ca un an și regele a putut ușor să și uite prezicerea ce i se făcuse, așa că însuși visul, el era inclinat să-l refere la cele irealizabile. Iar mâna lui Dumnezeu se ridicase deja asupra mândrului cuceritor, și el a trebuit să sufere o înjosire și smerire într'o măsură extrem de mare. Terminând numeroasele și mărețile sale construcțiuni în Babilon, Nabuhodonosor avea obiceiul să iasă pe acoperișul palatului său și de acolo să se distreze cu luxoasa panoramă, care se desfășura înaintea lui din tot orașul, cu templele, cu clădirile mărețe și cu gloatele împes-trițate ale poporului, care furnica prin pețile cele largi și se mișcau pe largile canaluri. Odată tabloul a fost cu deosebire măreț, și regele, într'un entuziasm involuntar, în care suna o neobișnuită aroganță, exclamă: „Acesta nu-i oare mărețul Babilon, pe care l-am zidit eu drept casă a domniei, prin puterea stăpânirii mele și întru slavă măririi mele!” Dar n'apucă bine să rostească aceste cuvinte mândre, când deasupra lui bubui glas din ceriu: „Ție ți se grăește, rege Nabuhodonosor, regatul a trecut dela tine. Și te vor esclude dintre oameni și locuința ta va fi cu hiarele câmpului, cu iarbă te vor hrăni ca pe bou, și șapte vremi vor trece peste tine, până ce vei cunoaște, că Preaînaltul stăpânește peste

regatul omenesc și El le dă cui voește!” Uimit de acest glas, regele se turbură și judecata într'însul se smintî. El fu expus la una din cele mai grele forme de boală sufletești, la așa numita licanthropie, și a început să fugă de oameni. Asemenea boală nu este ceva neobișnuit și ea de demult e cunoscută în medicină. Cuvântul „lican-tropie” propriu e aplicabil aceloră, care se inchipuesc prefăcuți în lupi și care în asemenea presupunere

Bou sălbatec.

săvârșesc ucideri și se ascund în păduri de vederea oamenilor. Lui Nabuhodonosor i se părea, că el s'a prefăcut în bou, sau mai curând în acei prea măreți tauri înaripați, cu care se împodobeau intrările palatelor regale, și care erau simbolurile puter-nicieii și măririi zeilor. Chiar în timpul când regele nu era tur-burat, cugetarea sa căpăta forme babilonene, care se purtau pe

dinaintea minții sale la vederea mediului ce-l înconjoară. Văzând înnebunirea deplină a regelui, curtenii, care negreșit se siliră cu multă grijă, ca taina acestei grozave boli a regelui să nu iasă în afară de pereții palatului, îl feriră de oameni, și el în adevăr „mânca iarbă, că boul, și se uda trupul lui cu roua cerului, așa că părul lui creșcu ca pe bou, și unghiile lui erau ca la paseri”. Se poate presupune, că în timpul acestei boale grozave soseau momente de luminare a minții sale, și atunci regelui nu odată se prezentau ocazie să cugete cât de deșartă este mărirea omului, și cât de mizer este el înaintea atotputerniciei mânei pedepsitoare a lui Dumnezeu?

În sfârșit cele șapte vremi, rânduite pentru dânsul, au trecut și mintea lui Nabuhodonosor din nou se luminează. Într-o extraordinară recunoștință își ridică ochii la ceriu, către Dumnezeu, Care cu milă îi restabili minte sănătoasă și amintindu-și odată cu aceasta și lecțiunea, ce i se dăduse mai înainte, hotărî încă odată să facă experiența vieții sale cunoscută tuturor popoarelor supuse lui și să se adreseze către ele cu decret, în care amărunit istorisi această grozavă încercare, ce se petrecuse cu dânsul. „Acum eu, Nabuhodonosor, — închiă el decretul său, — slăvesc, preainalt și măresc pe Împăratul ceresc, ale Căruia toate lucrurile sunt adevărate și căile drepte, și Care puternic este să smerească pe cei ce umblă trufaș”. Nu se știe câți ani a mai trăit Nabuhodonosor după în sănătoșirea sa, de oare ce nu știm propriu nici timpul boalei sale. Se știe totuși, că el a domnit de toți 43 de ani, și dacă se presupune, că idolul de aur a fost ridicat de dânsul în anul al 30-lea, apoi se poate crede, că după aceasta a mai domnit 10 ani în pace și prosperitate. În muzeul Britanic se află plăci, ce se referă către anul 36 și 40 a domniei lui. Dar de oare ce ele se referă cu preferință la fapte făcute de persoane particulare și nu cuprind nici un fel de documente deosebite, apoi nici nu e nevoie să le cităm aicea.

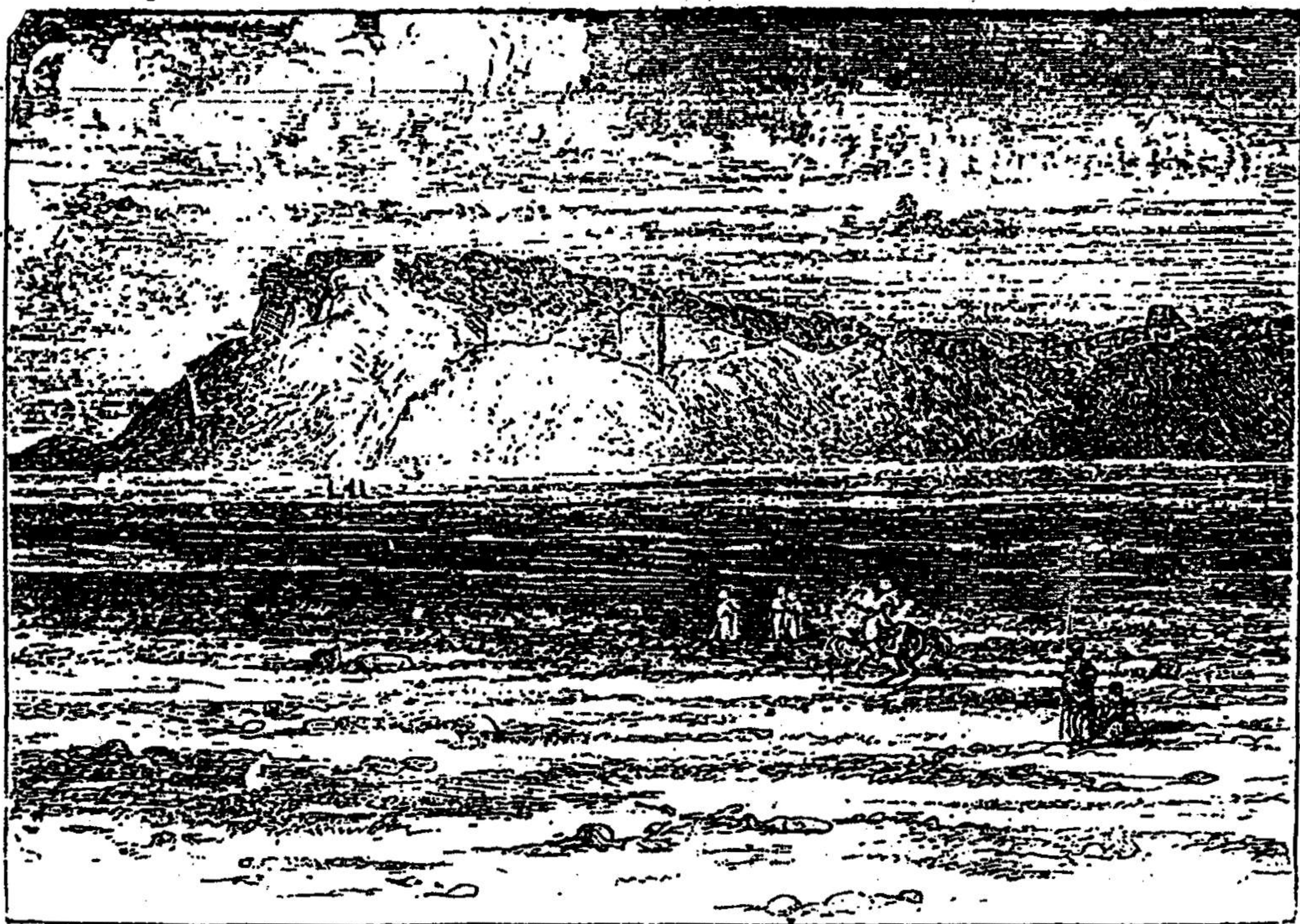
Despre moartea marelui rege nu știm nimica. Diferite fragmente din istoricii vechi s'au păstrat la Iosif Flavie și alți scriitori, care mărturisesc despre oare care misteriositate, care anturează ultimile zile ale vieții lui. La Beroze este observația, că Nabuhodonosor înainte de moartea sa a suferit de o lungă boală. Megasthen deasemenea, pomenind că el a făcut incursiune asupra Libiei și Iberia, mărturisește, că el s'a suit pe acoperișul palatului său și, fiind lovit de un oare care zeu, a exclamat: „Eu Nabuhodonosor, vă prezic vouă, babilonenilor, o nenorocire, care se

va prăbuși asupra voastră și pentru abaterea căria nu sunt în stare să vă spună nici Bel, străbunul meu, nici regina Belts. Va veni catărul persan, cu care zeii voștri vor intra în alianță și vă vor supune la robie... După rostirea acestei preziceri, el apoi dispărut". În aceste mărturii nu se poate să nu vedem oare care ecoul al istorisirii biblice, supusă negreșit la unele alterațiuni în mințile popoarelor păgâne. Tot ce se știe din datele istorice despre Nabuhodonosor, se mărginește la aceea, că cel mai mare din eroii păgâni ai Bibliei anume în acest punct se întâlnește sau se potrivește cu paginile istoriei și deja iarăși nu se mai întâlnește niciodată pe paginile sf. Scripturi. Dacă noi ne mirăm de mărirea cuceririlor sale și a clădirilor publice, apoi încă și mai mult ne mirăm de convingerea sa din urmă, pe care el a și exprimat-o în ultimul său decret, chemând pe toți supușii săi să laude și să slăvească pe Împăratul ceresc. Nu-i, negreșit, treaba noastră să discutăm, care va fi soarta lui la înfricoșata judecată a lui Dumnezeu; fi-va el așezat de a dreapta sau de a stânga Judecătorului. Dar întru aceea putem fi încredințați că dacă îndurarea lui Dumnezeu i s'a arătat deja lui în viață și inima lui a devenit accesibilă adevărului; apoi același Dumnezeu, care dă tuturor celor ce au primit Duhul Său cel Sfânt, va săvârși toate prin Iisus Hristos, și care l-a adus la cunoștința unui singur Dumnezeu adevărat, după aceea-i arăta lui îndurarea Sa și în ziua cea din urmă a judecății.

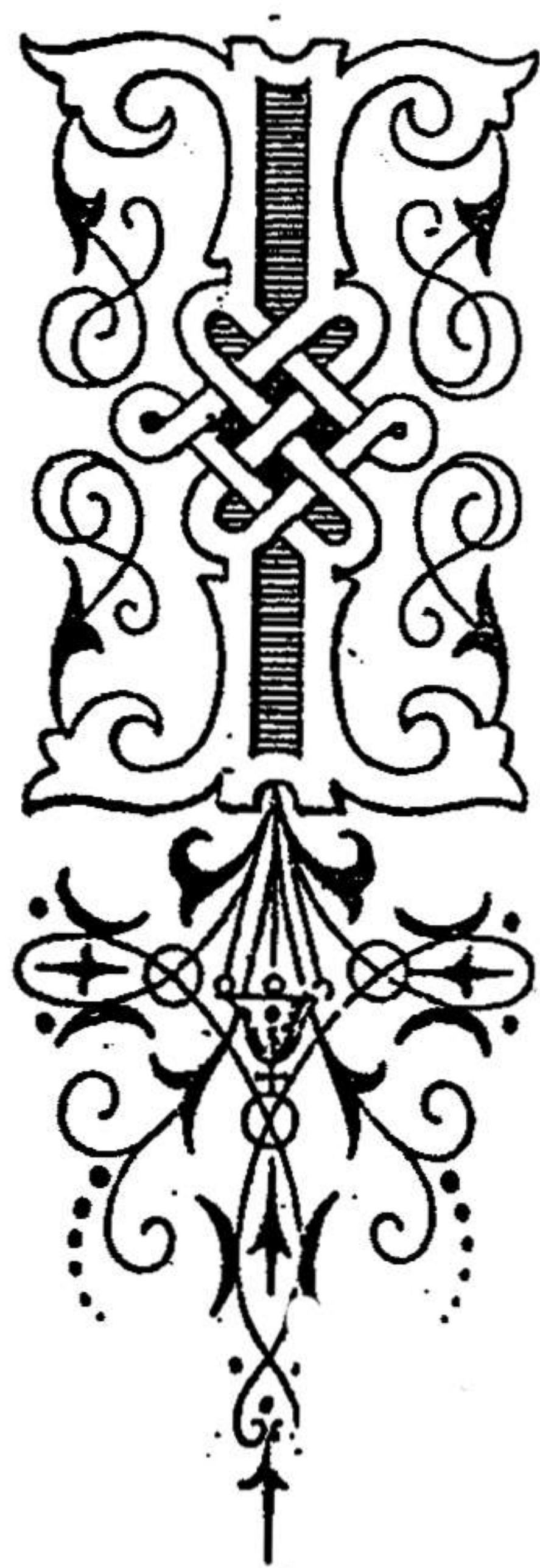

Ruinele vechitului Babilon.

CAPITOLUL XVI. CĂDEREA BABILONULUI.

In Babilon, sub succesorii lui Nabuhodonosor, situația iudeilor deveni încă și mai bună, de oarece regii, fiind mai puțin războinici și mai puțin bizuiți pe puterea puterniciei lor, se siliau să-și atașeze popoarele robite prin îndulcirea raporturilor cu ele și dăruindu-le diferite drepturi cetățenești. Crescând mulțămirea cu viața în Babilon, și împreună cu asta slăbirea întristării după patria pierdută, făcură și pe înseși captivii mai liniștiți în noua lor patrie. Limba Babiloniei era așa de aproape de cea evreească, și întrebuințarea ei așa de ușoară, încât ea începu încetul cu încetul să mărginească pe aceasta din urmă, introducând astfel printre descendenții marelui lor strămoș Avraam iară dialectul întrebuințat de ei cândva și părăsiră dialectul palestinian, care pentru zece veacuri întregi fusese însușit în locul lui. Prorocii Iezechiil și Daniil prin scrierile lor arată, cât de

timpuriu s'a început-această schimbare în limbă; o parte din cărțile lor e scrisă deja în limba așa numită arameiană sau haldeiană. Împreună cu asta capacitatea și talentul, și chiar frumuseța unui număr nu mic de Iudei chiar dela început atraseră asupra lor atențiunea în sferele înalte ale guvernului, cum se vede asta din exemplele lui Daniil și a tovarășilor săi, iar în timpul din urmă din pildele lui Neemia și a reginei Estera.

Nabuhodonosor fu urmat de fiul său Evil-Merodah și domnia lui scurtă a fost încă și mai favorabilă pentru captivi. Ioachim, care se chinuia în temniță de 37 de ani, fu înfărșit eliberat și lui i se rezervă loc la masa regelui cu îngăduirea să poarte și hainele de rege. Fiind închis încă de la vârsta de 18 ani și acum fiind bărbat înaintat în vârstă la 55 de ani, el, cum te miră de ne putem îndoi, întrebuința înrăurirea sa în folosul fraților săi, care din cauza tuturor suferințelor lui, erau tare devoțați lui, ca regelui lor. Dar după doi ani slabul și moleșitul fiu al lui Nabuhodonosor a fost ucis de gemenele său Pereglisar, care a ocupat tronul dela 559-556, după care lui i-a urmat fiul său cel mai mic, care a perit după nouă luni într'o conjurație a nobilimii. Unul din acești din urmă, anume oare care Nabonid (sau Nabunaghid), puse mâna pe tronul vacant și-l ocupă timp de 17 ani, până la înseși luarea Babilonului de către Cyrus.

Între acestea chiar în starea poporului în robia Babilonului se produsese importante fenomene. Nu se știe câți anume Iudei se aflau în robie, dar în tot cazul numărul lor nu putea fi tocmai mare. În timpurile lui David în Iudeea și în tribul lui Veniamin se număra aproape un milion de suflete, exclusiv leviții, și creșterea în cursul ultimelor patru veacuri, trebuie să presupunem, că a fost însemnată. Dar în robie au fost duși probabil nu mai mult de 100.000 de oameni. Mulți au fugit în Egipt și o mulțime de săteni au fost lăsați în țară, așa că aceia, care au fost duși în Babilon, prezentau în tot cazul minoritatea populațiunii. Între ei erau totuși reprezentanții cei mai nobili ai poporului, dela care, ca de la rădăcină, poporul trebuia să se ridice iară. Într'înșii Iudeea pierdu centrul său de viață organizată socială. Floarea principilor, a aristocrației și a preoților Iudei, a mecanicilor iscușiți și a cetățenilor cândva bogați au fost duși la Euftrat în cantitate suficientă, ca în timpul convenit să poată servi de renaștere a statului. Din nefericire, chiar nenorocirea, ce a atins pe popor, n'a putut deodată să săvârșască îmbunătățirea morală în mulțimea captivilor. Idolatria, către care ei de mult închinase Palestina, în-

flori printre dâșii și în Babilon. Oamenii însemnați se refereau către confrății lor cu aceeași cruzime fără de suflet, pentru care deja așa de des le reproșa prorocii în Iudeea. Ei împilau pe concetățenii lor, apăsau pe saraci prin tot felul de estoarceri, falsificau legea în folosul lor propriu și, în fine, cu neglijență se întorceau, pe care prădălnicia lor îi dusesese până la sărăcie. Se părea, cum că toată nădejdea la restaurarea poporului a perit, cum că nu mai rămăsese nimica din poporul cel atât de slăvit altă dată, decât niște oase uscate neîngropate. Dar anume însuși adâncimea nenorocirii și era capabilă să ducă la bine. Unii, în nenorocirea lor, învățară să se întoarcă la Dumnezeu părinților lor. Unii ca aceștia, oameni evlavioși cu lăcomie ascultau făgăduințele prorocilor, că lor li e dat să se întoarcă în Palestina și cercetau sf. Scriptură. Preoții din neamul lui Sadoc, care nicio dată nu s'au dedat la idolatrie, aduseseră cu dâșii din Iudeea cărțile legii, ucenicii prorocilor nutreau sentințele cele mai slăvite ale școlilor lor, primite de dâșii dela veacurile trecute; levii păstrau cu râvnă psalmii, alcătuiți de pe vremea lui David până în zilele lor proprii; înțelepții adunase pilde sacre și alte cărți instructive; cronicarii pastrară și transcriseră cronicile naționale istorice. Prorocii Ioil, Osie, Ieremia, Iezechiil și alții, devenise, prin cărțile scrise de dâșii, „izvoarele mântuirii pentru oamenii evlavioși din popor”. Cântările Sionului iară răsunară pe malurile Hovarului și în fiecare colonie iudaică din Babilonia. Pe fie care zi se răspândea o seriozitate tot mai mare în dispoziția poporului. Poporul citea cronicile de Dumnezeu inspirate și găsea în tr'însele dovezile adevăratei și vechii lor credințe. Către aceasta și însuși mersul evenimentelor înlesnea întărirea religio-morală a comunităților iudaice. Mai bine de un veac înainte de aceasta, cele zece triburi ale lui Israil fusese duse în robia Asiriei; dar, după dărâmarea Ninevei, multe din ele se alăturară la captivii din Iudeea, și astfel se spori încrederea oamenilor evlavioși în restaurarea poporului ales, de oare ce această alipire a triburilor singură de sine o împlinire a prorociei. În popor spori simțul pocăinței de păcatele trecutului și hotărîrea de a fi deacum credincioși lui Iehova (Is. LXVI, 2, 5; Ezdar. X, 3). Patru zile de necaz a proaspetei istorii a poporului iudeu, și anume ziua începutului asediului Ierusalimului de către Nabuhodonosor în luna zecea; ziua în care a fost luat orașul, în luna a patra; ziua dărâmării lui desăvârșite, în luna cincea, și ziua omorârei Godoliei în luna a zecea; toate zilele acestea au fost deosebite, ca zile de

post solemn și de plâns (Zah. VII, 1, 5, 19; Is, LXI, 3: LXVI, 10; Ps. LXVII, 11). Această renaștere religioasă se observa în tot poporul, dela gloata simplă a lui până la clasele înalte. La ei intra în întrebuințarea obștească obiceiul observării ceasurilor rânduite pentru rugăciune. Timpul aducerei tămăderii dimineața și sara deveni așa de sacru pentru oamenii religioși, încât însuși cuvântul „tămăe” în urmă deveni sinonim cu rugăciunea (Apoc. VIII, 3). La oamenii temători de Dumnezeu, intră în obicei să se adune la un loc pentru rugăciune și convorbiri religioase (Mal. III, 16). De obicei, cum se poate crede, pe malul apelor curgătoare, unde era ușor de procurat apă pentru curățire (3 Mac. VII, 30; Soref. Aant. XIV, 10, § 23; Eapt. XVI, 13). În timpul rugăciunii, fețele, ei le întorcea totdeauna spre locul templului dăruit, ca spre acel loc, unde Dumnezeu cândva a fost mai aproape ca oricând de om (Dan. VI, 11). Afară de dimineața și de sara rugăciunea începu a se săvârși și la amiază (Dan. VI, 11; Ps. LIV, 17). Devotamentul către religie din acest timp dobândi o așa importanță, cum nu mai fusese demult în popor. Casa de rugăciune deveni înlocuitorul templului și nu puțini psalmi s'au făcut tot în acest timp. În acea împrejurare, că la captivii iudei s'au alăturat mulți din captivii israiliți după căderea Asiriei. Simțul național al poporului își găsi o deosebită încurajare și devotament către vechea credință care se mai întări încă prin aceea, că mulți dintre păgâni cedară influenței captivilor fără să yrea și în calitate de prozeliti primiră adevărata credință (Is. LVI, 6). Cauza acestui lucru a putut fi nu atât citirea cărților sfinte iudaice, de oare ce ele erau scrise într-o limbă inaccesibilă majorității babilonenilor, ci mai ales efortul plin de râvnă a oamenilor evlavioși dintre captivi, care se sileau să șteargă indiferența lor de altă dată cu râvna pentru răpândirea slavei lui Iehova. Imprejurarea aceea, că nu puțini iudei, în genul lui Daniil, ocupau situații însemnate și înclinarea necontenită a lor pentru o împretenire cât mai stânsă cu trebile vieții de toate zilele, fără indoială deasemenea înlesni această operă misionară. Afară de aceasta, generațiunea născută în Babilon, trebuie cu mult mai mult să se fi raportat prietenos către această țară și către poporul ei, decât cum se raportase părinții ei. Unia din ei în realitate chiar primiră nume haldeene, cum s'a petrecut aceasta cu Zorobabel, care purta numele haldeian de Salmanasar, sau cu Mardoheu, care nume este sau babilonean, sau persan. În asemenea împrejurări, superioritatea nemăsurată a credinței iudaice

față de idolatrie ușor a putut atrage atențiunea celor mai serioși din păgânii înconjurători. Prozeliți ai adevăratei credințe, cum se poate socoti din experiența paralelă cu vechiul creștinism, erau de preferință saraci, de oarece iudeii saraci se purtau liber cu dânsii, și prin purtarea lor evlavioasă îi inclinau spre partea lor. Odată câștigați, acești prozeliti păzeau sâmbăta și respectau legea, ba poate, în fine, se supuneau și tăerei împrejur, și devotamentul lor către noua credință influența binefăcător și învers asupra iudeiilor, aprinzând într'înșii o iubire încă și mai mare către credința lor și un devotament înzecit.

Dar dacă unii iudei învățară în timpul robiei a prețui cu adevărat și înalt religia lor, apoi mulți pe de altă parte căzură și sub influența păgână a lumii înconjurătoare. Babilonul era Parisul sau Londra timpului lor, servind ca centru unui comerț uriaș la fel și a unei uriașe curgeri de străini din toate părțile lumii, care veneau aicea după treburi comerciale sau religioase, sau pur și simplu pentru plăcere. Imoralitatea într'însul nu se considera o rușine. Chiar templele primeau o însemnată parte de venit dela prostituție, care exista chiar în cuprinsul lor. Desfrânatele în realitate alcătuiau o instituție recunoscută în el ca legală, și exista chiar o lege, că fiecare femeie era datoră măcar odată să se aducă pe sine jertfă în acest chip greșos spre slujba zeilor. Nu-i de mirare deci, că mulțimea captivilor s'a supus molipsirii unui cult așa de necurat. Idolii babiloneni erau cinstiți prin familiile iudaice, din care multe după aceea călcau legea, luând parte la ospețe, în timpul cărora se întrebuințau animale necurate, ce se aduceau acestor zei. Ierusalimul fu uitat și însuși ideea de întoarcere în Palestina se lua în derâdere și se răspingea cu dispreț. Mulți din popor în realitate deveniră babiloneni adevărați și își băteau joc de fanatismul confrăților lor, care tot mai erau triști după Palestina. Printre ei înfloreau viciile și necinstea de tot felul. E clar deci, că întoarcerea, dacă îi era dat să se săvârșască, trebuia să constea numai din acea parte a poporului, care păstra în inima sa adevărata credință și adevăratele tradiții ale poporului, așa că toată ceialaltă mulțime, care căzuse sub influența babiloniană, trebuia să rămâne pe vecie în țara robiei.

Prorocul Osia a prezis, că, Israil are nevoie să fie încă odată în pustie, ca iarăși să se întărească în fidelitatea către Iehova, și în timpul robiei babilonene, când mulțimile poporului au fost duse prin pustiul oriental, prorocia asta s'a împlinit. Strigătele psalmiștilor și prorocilor timpului acela au exprimat numai în-

tristarea nemângălată a clasei celei mai bune de captivi. Sabia, temnița, biciul, foamea, golătatea, disprețul fără îndoială au nimicuit nu puțini din ei în timpul primelor zile ale robiei (Iezec. XXXIII, 27). Din mulțimile poporului, care au părăsit Iudeea, mulți au perit încă pe drumul spre Babilon. Pentru cei rămași în viață, viața între idolatrii cei necurați a fost un adevărat chin, deoarece lor la fiecare pas li se prezenta primejdia de moarte de a viola legea prin întinarea păgânească. În asemenea împrejurări, chiar oare care fire de bob, sau în genere cele mai simple legume se preferau de captivii evlavioși tuturor bunătăților din masa regelui (Iezec. IV, 12-15; Dan. I, 5-16). În psalmul CI, care se raportează către anii robiei babilonene, se reproduce viu înaintea noastră timpurile acestei robii. Adevărații slujitori ai lui Dumnezeu, chinuiți de nădejdea împlinirii făgăduinței despre întoarcerea în patrie exprimară în cuvinte plângărețe întristarea, care apăsa inima lor :

„Doamne! auzi rugăciunea mea,
Și strigarea mea să ajungă la Tine.

Să nu-Ți întorci fața ta dela mine;

În ziua întristării mele placă-Ți urechea Ta către mine.

Pelicanul.

În ziua, când Te chem, auzi-mă degrab.
Căci au perit ca fumul zilele mele,
Și oasele mele sunt arse ca un tăciune:
Inima mea e lovită, și s'a uscat ca iarba,
Așa că mi-am uitat să-mi mânânc pânea.
De glasul suspinelor mele,
Oasele mele s'au lipit de pielea mea.
Și m'am asemănat pelicanului pustiului,
Și am devenit ca bufnița pe ruine.
Toată ziua mă ocărăsc vrășmașii
Și grăitorii de rău se jură asupra mea.
Zilele mele s'ca umbra abătută;
Și eu ca iarba m'am uscat.
Iar Tu, Doamne, în veac ești,
Și pomenirea ta durează din neam în

[neam,

Tu sculându-te, vei milui Sionul.

Că e timpul să-l miluești,

Căci robii Tăi au iubit și pietrele lui,

Și de țărna lui le pare rău.

Și se vor teme popoarele de numele Domnului,

Și toți regii pământului se vor teme de slava Ta

Căci va zidi Domnul Sionul

Și se va arăta întru slava Sa".

Ps. CI, 2-17).

Adâncul devotament față de Ierusalim și de Iehova, ce transpiră din acest psalm, designează o schimbare, produse în clasele cele mai bune ale captivilor, atinși de nenorocirile lor. Această robie a distrus în ochii poporului tot farmecul idolatriei. Deacum, pentru toate timpurile viitoare, ei și descendenții lor au devenit râvnitori monoteiști. În rușinea lor națională și în suferințele lor ei au început să vadă pedeapsa pentru idolatria părinților lor, și s'au hotărât să se facă pentru totdeauna închinătorii unicului Dumnezeu. Acea asprime, cu care prorocii mustrau orice închinare la idoli, deveni simțul obștesc pentru tot poporul iudeu. În epistola lui Ieremia idolatria babiloneană spre lecție tuturor se zugrăvește cu cele mai vii culori. Zeii de argint, de aur și de lemn, după descrierea prorocului, acolo se poartă pe umere de oameni în marile procesiuni religioase; toată suprafața lor e căptușită cu aur și cu argint. Pe capetele lor sunt coroane de aur, și ei sunt îmbrăcați în haine luxoase. „Dar, — continuă prorocul, — ei nu se mântue de rugină și molii, deși îmbrăcați în haine de purpură. Iși șterg fața de praf în capiște, de care la ei sunt foarte multe. Are și sceptru ca om judecător al țării, dar el nu poate să omoare pe vinovat înaintea lui. Are sabie în mâna dreaptă și secure, dar pe sine însuși de oștire și bandiți nu se poate apăra: de aicea se cunoaște, că ei nu-s dumnezei; deci nu vă temeți de dânșii. Căci ca un vas spart se face nefolositor pentru om, așa zeii lor. După ce ei sunt puși în capiște, ochii lor sunt plini de praf de pe picioarele celor ce intră. Și după cum la cel ce a adus jignire regelui i se oprește intrarea în locuință, când e dus la moarte, așa capiștea lor o păzesc sacrificatorii cu uși și lăcăți și cu zăvoară, ca ei să nu fie prădați de hoți. Aprind pentru dânșii făclii, și mai mult decât pentru sine însuși, iar pe dânșii nimenea din ei nu-i poate vedea. Ei ca butucul sunt. Inima lor, se zice, scoate vermi de pământ și-i mănâncă pe ei însuși și haina lor, iar ei nu simt. Fețele lor sunt negre de tămâerile din capiște. Pe trupul lor și pe capul lor zboară lilieci și lăstunii și alte păseri, se cațără pe dânșii deasemenea și pisicile. Din asta veți înțelege, că aceștia nu-s dumnezei;

Molle de Palestina.

deci, nu vă temeți de dânșii (Epist. Ierem. 11-23). După aceea prorocul descrie desfrâul greșos, ce stătea în legătură cu idolatria în Babilon, mâncarea necurată, ce se oferea idolilor, strigătele străni ale sacrificatorilor, care „strigă cu plânset înaintea zeilor lor, ca unii la pomenirea morților; chiar interesul și rapacitatea sacrificatorilor, când ei își apucă haine de pe zei, și se îmbracă cu ele femeile și copiii lor, - toate acestea prorocul le descrie amărunit esenței reale a păgânismului. Și asemenea epistolă nu se poate să nu fi avut o înrăurire foarte puternică și desmetcitoare asupra poporului.

Alături cu această referire negativă către păgânism, în mijlocul iudeilor s'a dezvoltat treptat și adesa latura duhovnicească a religiei. Din reacția contra idolatriei s'a prelucrat o idee înaltă duhovnicească despre lume, pe lângă care inima umilită și duhul smerit pentru nevăzutul Dumnezeu se recunoșteau o jertfă mult mai bună decât tot felul de arderi de tot și de tămâeri. Întrucât teologia și moralitatea de mai târziu a iudeilor își datoresc origina lor influenței timpurilor robiei babilonice, e greu de spus, de oare ce în urmă părerea evreească despre lume a fost expusă unei mari înrăuriri a școlilor filosofice din Alexandria. Dar fără îndoială, iudeii după robia babiloneană au devenit cu totul alți oameni în comparație cu părinții lor, care prin păcatele lor își atraseră această robie. Învățătura în „cartea lui Daniil“ relativ de îngeri ne prezintă un însemnat pas înainte în dezvoltarea părerilor religioase. Mai întâi aici se întâlnește pomenirea despre Mihail, prințul lui Israil, prințul regatului Persiei (Dan. X, 13; XII, 1). În această carte se prezintă și prima învățătură mai lămurită despre învierea morților (Dan. XII, 2), se desfășură limpede persoana divină a lui Mesia cel așteptat, „Cuvântul dumnezeesc“ a iudaismului de mai târziu, și - „Cuvântul, care s'a făcut trup, după învățătura evanghelistului Ioan. Grijă deosebită de îngroparea morților și de milostenie, cum se vede aceasta din „Cartea Tobit“ și în genere din cărțile necanonice ale sf. Scripturi, își trage evident începutul său deasemenea tot dela robia babilonică, când, pe măsură ce se întuneca pentru captivi pământul, pentru dânșii se lumina tot mai mult cerul. Nu putem perde din vedere nici slăbirea exclusivității anterioare, ce s'a exprimat în râvna cu care iudeii se sileau să atragă la sine pe păgâni cu ajutorul prozelitismului. Anume în acest timp s'a început pentru prima oară împlinirea slăvitei prorocii a lui Isaia, după care păgânii inclusiv până la insulele apusene, cuprinzând țărmurii mării Mediterane și chiar Tartesul de pe țărmul Atlanticului Spaniol și

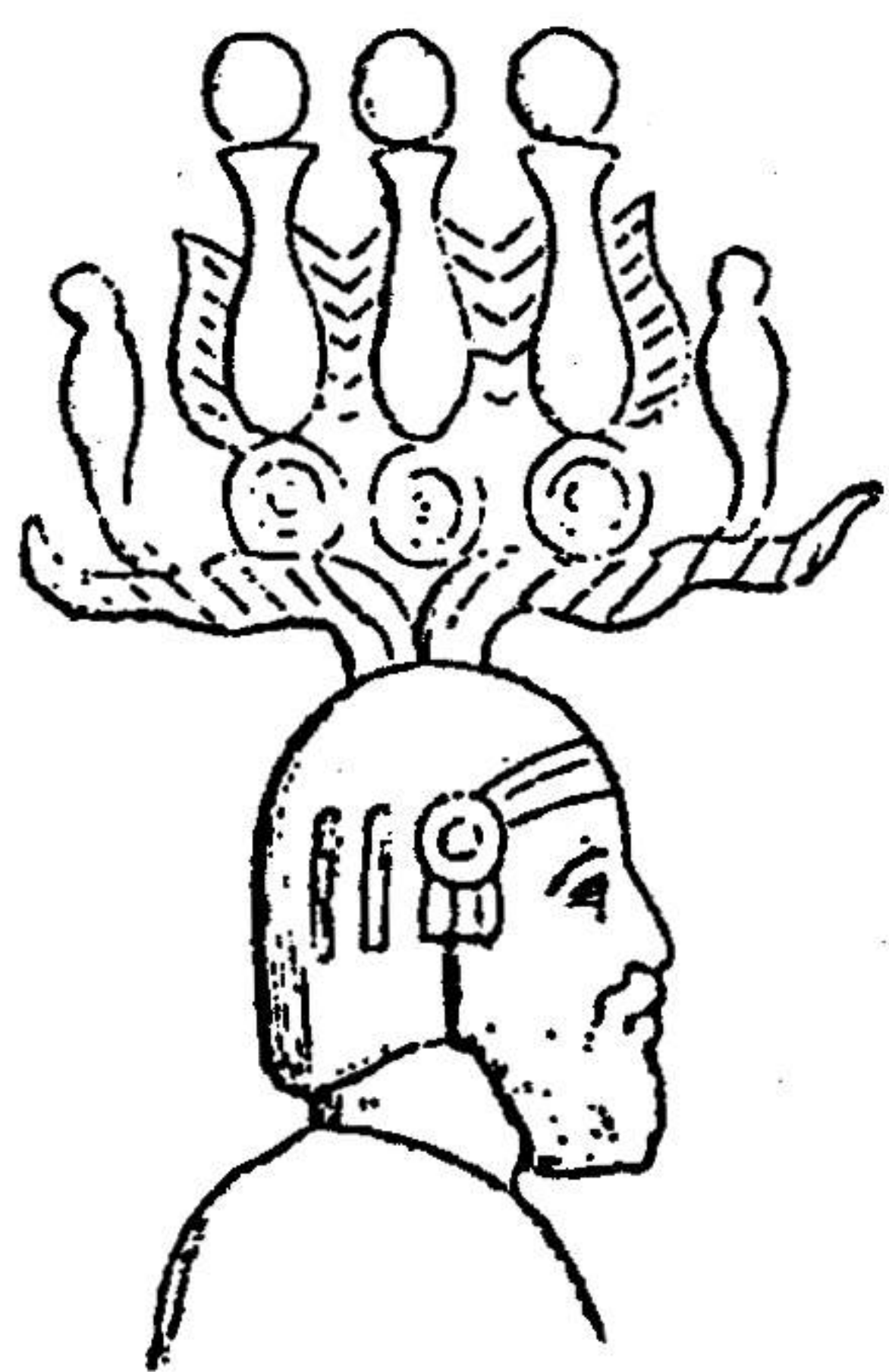
numeroase popoară până la țărmurii depărtatei China, toate trebuie să fie unite într-o singură comunitate pentru adorarea Unicului Dumnezeu adevărat într'un singur templu adevărat.

Unul din foarte puternicile izvoară de impulziune religioasă a fost și acela, că timpul robiei babilonene a fost mai ales acel period, în care păstrarea, transcrierea și studierea Sf. Scripturi devenise obiectul unei deosebite griji a unei deosebite clase, care în urmă au căpătat un mare renume în calitate de cărturari. Lipsit de privilegiile sale anterioare și nevoit mai curând să nădăjduiască la un viitor mai bun decât să se folosească de prezent, fiecare iudeu serios își concentrează ideile sale asupra sf. Scripturi, dedându-se ei cu toată acea pietate, cu care el mai înainte se dedase templului și slujbelor dumnezeiești dintr'însul. În acest timp se adunau scrierile prorocilor, la ele se alăturară cea mai mare parte din cărțile canonice, între care o importanță cu deosebire mare o căpătă cartea legii lui Moise, care cuprindea în sine vechile cronici ale poporului și a întregii omeniri. Tot la acest period de înjosirea națională se rapoartă și ultimile două „cărți ale regilor”, precum și operile prorocilor, ca Ieremia și Iezechiil. Dumnezeu, în pronia sa, supuse pe poporul Său pentru un timp oare care la înjosire și sărăcie, ca curățiți prin ele, el să poată iarăși să se întărească în pământul său cu râvnă pentru slava Lui, ducând cu sine, spre binele tuturor veacurilor viitoare, bogata comoară a slavei Lui, păstrarea căria a fost încredințată acestui nefericit popor.

Între acestea în lume sosiră evenimente, care au trebuit să producă o mare schimbare în situația captivilor iudei. Ultimii 20 de ani din robia babiloneană au trebuit să prezinte pentru iudei un timp de neobișnuită agitație în toată Asia Apusană și în deosebi printre înseși captivii iudei. Când puternicul Nabuhodonosor își termina domnia sa, în orașele îndepărtate, peste cursul de jos al Tigrului, se începuse mișcarea, căria îi era dat să producă o revoluție decisivă în istoria lumii. Vechile monarhii răsăritene, ca întemeiate pe cucerire și împilare, nu aveau în sine germenii durabilității și vitalității. Acestea erau în cea mai mare parte cu sila închegate din părți diferite și adesa reciproc dușmane ale statului, care s'au menținut numai până atuncea, cât a fost o mână puternică a domnitorului și s'au desfăcut la prima slăbire a cărmuitorului sau la prima lovitură de dinafară. Din această cauză viața popoarelor se afla în neconținută ferve, și atât înăuntrul monarhiei, cât și în afara ei neconținut se produ-

ceau revoluțiuni, mulțumită cărora unii cârmuitori și unele popoare cădeau, altele se ridicau în locul lor. Același lucru se săvârși și după moartea lui Nabuhodonosor. Așa moartea-i răpi mâna lui de fer dela cârma marelui monarhii întemeiate de dânsul, și sub slăbii lui succesori se și începu în lăuntrul statului frământarea popoarelor de diferite neamuri, care stăruiau să se folosească de ocazie pentru eliberarea lor și prin aceasta slăbirea puterea monarhiei. Aceasta la rândul său atrase cuceritori de dinafară, care nădăjduind să găsească aliați printre asemenea popoare ale monarhiei, pășau îndrăzneți la dărâmarea regatului așa de groaznic altă dată. Astfel de cuceritor apărură Cyrus, întemeietorul puternicei monarhii a Persiei. El își trăgea originea din membrii de neamul regesc persan Tempa, care, pare-se, cârmuise Elamul după căderea Asiriei. Posesiunile sale persane el le transmise fiului său, marelui bunică lui Dariu Histaspes. Insuși Cyrus, chiar și în anii săi de mai târziu, se numește pe sine cu preferință regele Babilonului, Sumirului sau Sinarului, Acadei și Elamului. și numai odată pomenește de Persia¹⁾. Monarhia persană a fost întemeiată de Dariu Histaspes, deși Ezdra dă lui Cyrus titlul de rege al Persiei, astfel, că el însuși ar fi primit în anii săi de mai târziu. Cyrus a fost fiul lui Cambize, regele Elamului și al Mandanei, fiica lui Astiag, regele Midiei, care însuși a fost fiul regelui Ciansarei, cu fiica căruia a fost căsătorit Nabuhodonosor după căderea Asiriei. Elamul în acest timp se afla se pare vasal Midiei și-i plătea ei tribut; dar

Capul lui Cyrus (după un monument persan).

Cyrus în războiul, care s'a prelungit dela 552 până la 549 a Hr., răsturnă pe Astiag și se făcu el rege al Midiei. Folosindu-se de alianța cu regele Armeniei, alt vasal al Midiei, el după aceea atrase de partea sa pe Iaruiș, conducătorul armatei Midiei trimisă contra sa. Urmând pilda comandantului său, grosul oștii deasemenea trecu de partea elamiților, care curând după aceea zdrobiră pe Astiag și-l luară în robie. Regele din pricina umilinței și amărăciunii muri curând, și Cyrus dând pe moștenitorul Midiei morței, luă pe Amita, fiica lui Astiag, femeia moștenito-

rului ucis de el, în haremul său, prin care lucru în adevăr păși la stăpânirea poporului midian.

1) Vezi așa numitul „Cilindru lui Cyrus”. Prorocul Isaia pomenește numai de Elam și Midia, nevorbind de Persia (XXI, 1-10).

Pășind cu succes la activitatea de cuceritor, marele soldat elamit începu să cucerească repede cu arma sa biruitoare țară după țară, până ce stăpânirii lui se supuse tot răsăritul, inclusiv până la munții Himalaia, care alcătuia ultimul hotar al lumii cunoscute lui. Ne mai având mai mult spațiu pentru cucerire spre răsărit, el o porni spre apus, care deasemenea trebuia să se plece înaintea lui. Pășirea lui Cîrus la activitatea cuceritoare marchează un period foarte însemnat în istoria omenirii. În persoana lui pe câmpul istoriei universale apăru un nou neam. Până acum dominațiunea și rolul principal aparținuse popoarelor hamite și semite (Egiptului și Asiro-Babiloniei), acum acest rol trecu în mâinile gîntei arieni (a lui Iafet), chiar a aceia gînte, căria-i aparținea viitorul și care deja începuse să crească și să se întărească la apus. Insuși urcarea lui Cîrus pe tronul tatălui său (în anul 560 a. Hr.) coincidea cu cărmuirea lui Pisistrat în Atena, a lui Cîresus în Lidia și a lui Tarquinii cel Mândru în Roma, a acelor persoane, care se prezintă ca reprezentanți ai lumii apusene cu totul nouă, care avea să înlocuiască vechea lume orientală. Monarhia persană a servit de tranziție către această lume nouă.

Intorcându-se spre apus, Cîrus mai întâiu de toate își îndreptă unealta contra lui Cîresus. Acesta era aliatul Egiptului contra Babilonului, și el, continuând războiul tatălui său cu orașele grecești ale Asiei Mici, către acest timp își sporise tare mult puternicia sa. Dar cu deosebire era el slăvit prin bogăția sa fără exemplu, și aceasta, în afară de alianța sa cu Egiptul, vrășmașul ereditar al monarhilor Asiei apusene, era deajuns pentru a întoarce asupra sa atențiunea noului cuceritor. Cîrus în adevăr se și porni imediat contra lui. Vulturul (steagul noului cuceritor), chemat, după cuvântul prorocului Isaia, „dela răsărit, dintr'o țară depărtată”, pentru îndeplinirea hotărârilor lui Dumnezeu (Is. XLVI, 11), străbătură victorios apusul până chiar la țărmurii mării Egeei, și toate popoarele Asiei mici și ale celei apusene se plecară înaintea lui. În aceste cuceriri se scurseră nu mai puțin de 20 de ani, dar Babilonul tot își mai păstra independența sa, deși multe din popoarele supuse lui se desbinase de dînsul și devenise prada lui Cîrus. Între acestea, pentru desăvârșirea activității cuceritoare era necesar să se ia și Babilonul, care anume și putea să servească numai ca centru a unei noi monarhii. Acesta era cel mai mare oraș al timpului său și centrul al vieții universale. Pe zidurile sale, încununete cu turnuri de

război, se bîzua așa zicând o întreagă pleiadă de orașe cu grădini resfirate între dânsule, cu râuri șerpuitoare și cu câmpii întinse. Printr'însul străbăteau cele mai mari căi comerciale ale Asiei, și activitatea și industria omenească transformase pustiul înconjurător într'o vastă oază udată și într'un șes din cele mai roditoare de pe globul pămîntesc. În școlile sale înflorea erudiția cea mai înaltă a acelui timp, iar în palatele și camerele lui erau adunate comori nenumărate, răpîte dela toți regii și popoarele cucerite. În fine, Babilonul era centrul religios al răsăritului, fortăreața groaznicilor și marilor zei, înaintea cărora tremurau popoarele. Deaceea monarhia persană nu s'ar fi putut considera universală, fără să smerească și necucerind Babilonul, și Cyrus în adevăr se îndreptă asupra mîndrei „capitale a lumii“, și era oare cum acea piatră, care (după tâlcuirea lui Daniil asupra primului vis a lui Nabuhodonosor) trebuia să sfărîme mîndra clădire a monarhiei Babilonului. Aceasta s'a și întîmplat sub Nabonid și fiul său Baltazar.

Istoria monarhiei babilonene în acest timp e strașnic de tulbure, și e greu să ne stabilim o idee clară despre adevărata stare a statului. Numai o inscripție contemporană, descoperită nu de mult, aruncă oare care lumină asupra acestei istorii. Haranul, după această inscripție, a fost luat și dărâmat „de barbarii Ectafani, adică de midenii, care au dărâmat și templul Lunei, ce se afla într'însul. „La începutul lungii mele domnii, — spuse Nabonid, — Merodah, marele stăpînitor și Sin, zeul Lunii, luminătorul cerului și al pămîntului, puternic în univers, mi-a descoperit mie un vis. Merodah mi-a vorbit așa: o, Nabonid, regele Babilonului, urcă-te pe calul căruței tale, fă cărămidă pentru templul bucuriei și într'însul să fie așezat tronul lui Sin, marele stăpînitor. Cu evlavie am răspuns eu lui Merodah, stăpînul zeilor: eu voi construi această casă, de care mi-ai vorbit tu. Barbarii (midenii) s'au apropiat de ea și puterile lor sunt grozave. — Merodah mi-a răspuns: barbarii, de care ai vorbit tu, nu vor exista, nici ei, nici țara lor, nici regele, nici aliații. — În anul al treilea, când ei (barbarii mideni) siliră pe Cyrus, regele Elamului, pe (Merodah) sluga lui tânără, să plece contra armatei lui: ei îl provocară la luptă; pe numeroșii barbari el i-a doborât, a luat în robie pe Astiag, regele acestor barbari și puse mîna pe comorile lor; în propria lor țară i-a prins pe dînșii“. După asta Nabonid a fost în stare să împlinească făgăduința sa. Adunând marea sa armată dela Gaza, la apus, și dela golful Persic, la

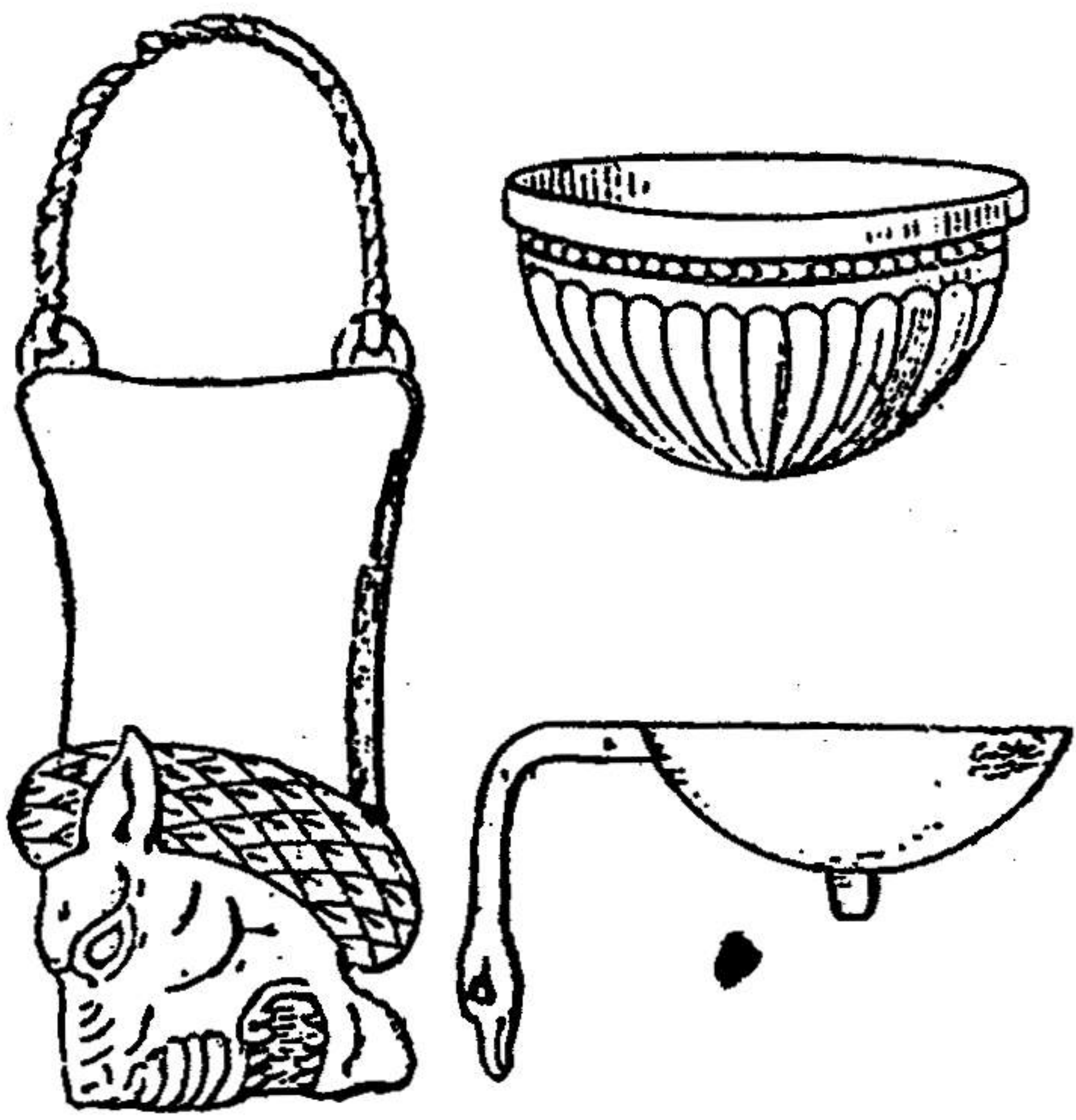

sud, păși la restaurarea templului din Haran, care fusese construit cu trei sute de ani înainte de aceasta de Salmanasar II, și în urmă restaurat de Asurbanipal. Dar furtuna războiului, ce a bântuit peste așa de multe țări, acum era gata să se prăbușască și chiar asupra Babilonului. Un „cilindru”, scris din porunca lui Cyrus și descoperit de Rassamon, ne dă puțință să urmărim mersul acestei catastrofe „În anul al noulea al lui Nabonid, — se spune pe acest „cilindru”, — Cyrus, regele persan, în luna lui Nisan, adună oștile sale și trecu peste Tigru, mai jos de Arbela, și în luna următoare înaintă contra țării... Regele ei luă argintul său și pe sine și sili pe proprii săi copii să se urce pe rugul mormântal, și după aceea atât regele, cât și copiii săi, au fost arși cu ajutorul lui”. Nabonid ne cumințit de soarta acestei țări vecine, tot mai continuă să rămână în neactivitate și nepăsare. Anul 545 el îl părăsi în iubită sa reședință din orașul Tem; conducerea armatei sale el o încredință moștenitorului său Bel-Şazar sau Baltazar, care își și așază cartierul său general în Ācada. „Chiar pânăla Nisan regele n'a venit în Babilon, după cum n'au venit în el nici zeii, nici Nebo, nici Bel. Dar poporul săvârșă prăznuiri în cinstea acestor zei și aducea jertfe de pace în templele pomenite pentru păstrarea Babilonului. Între acestea primejdia înainta mereu asupra monarhiei, de oare ce în ziua de 21 a lui Sivan ostașii elamiți făcură incursiune asupra Ācadelor”. Dar trecură încă 6 ani întregi până la criza definitivă. Cyrus nu a fost în stare să birue oștirea babiloneană în Ācada, și aceasta îi tăie drum pentru o vreme spre capitală. Deaceea el sau se ocupă cu intrigi politice, intrând în legătură cu populația, care trăia pe malul „mărei de Jos”, adică a golfului Persic, și, după toată probabilitatea, cu iudeii din Babilon, sau făcu chiar incursiune în provinciile de jos și le supuse sieși. În fine, în anul 539, aceste ținuturi se răsculară contra lui Nabonid, care acum tremura pentru siguranța sa și deja nu se hotărâ să trăiască afară din Babilon. Bel, după îndelungata sa absență, și vestiții zei localnici din locurile depărtate și apropiate fură adunați în Babilon, pentru ca ei cu toții cu puterile unite, pentru onorurile date lor, să mântuiască statul, care se găsea în primejdie. După cuvintele inscripției, „în Babilon au fost aduși din diferite locuri, și între alții din Ācada, și au fost lăsați numai zeii din Borzin, Cula și Sipnar, în calitate de strejeri ai acestor temple. Cu toate acestea însă totul a fost zadarnic, și Cyrus înainta cu persistență, apropiindu-se tot mai mult de Babilon. Armatele sale în acelaș timp

se apropiiau de capitală dinspre nord și dinspre sud, și în măsura apropierei lor situația lui Nabonid devenea tot mai rea, mai ales din cauza răsvrătirei Acadei. Rezultatul în genere a fost faptul, că orașul Sipnar (Separvaîm) a fost luat la 14 Tamîz (în Iulie) fără luptă și regele, care se află acolo, a trebuit să fugă la Babilon. După aceea, cum se istorisește „pe cilindru”, Cîrus nu mai întâmpină nici o împotrivire acătărea, așa că cuceritorul elamit a putut fără pedică să se apropie de zidurile Babilonului. Dar aicea el se întâlnește cu fortificații inaccesibile. Babilonul, cum s'a spus mai sus, prezenta o enormă piață patrată, prin care curgea Eufratu. Ziduri duble, înalte de 4 stânjini și de 12 stânjini grosime, cu 250 turnuri întărite și o mulțime de alte diferite întărituri și înlesniri de apărare, îl făceau absolut inaccesibil, așa că, cu tot asediul capitalei, regele ei și toți locuitorii puteau fără nici o grijă să se dedee la toate plăcerile vieții. Dar asupra Babilonului se rostise deja condamnarea supremă, și contra ei nu se putea apăra nici un fel de fortificații.

Slabul Nabonid între acestea sau muri din pricina sguduirilor politice, sau transmise stăpânirea în mâinile fiului său mai energic, dar în tot cazul persoana activă principală în Babilon în acest timp era anume Baltazar. Acest rege tânăr, care deja mai înainte avu a se întâlni în câmp deschis cu Cîrus și să-i arate o serioasă împotrivire, acum, aflându-se între zidurile impenetrabile ale Babilonului era cu totul încredințat de siguranța capitalei și se dădu unei vieți fără grijă, prin care se destingea în genere viața curtei Babilonene din acest timp. Odată el dădu un ospăț cu deosebire fastuos, la care au fost invitați până

Vase de masă astro-babilonene

la o mie de aristocrați și curteni, cu femeile lor și cu concubinele regelui. Ospetele babilonene se destingeau prin o necumpătare extremă. Nu numai bărbații se îmbătau cu vin, ci și femeile, care la beție perdeau orice rușine. Luxosul palat răsună de muzică și vasele prețioase, răpite dela diferite popoare cucerite, serveau ca vase la masă. Pentru a spori și mai mult solemnitatea ospățului, regele vesel de vin, porunci să se aducă acele vase de aur și de argint, care fusese jăfuite din templul Ierusa-

limului. Și iată, spre batjocorirea Dumnezeului acestui templu, „au băut dintr'însele regele și aristocrații lui, femeile și concubinele lui; au băut vin, și slăviră pe zeii cer de aur și de argint, de aramă, de lemn și de piatră”, în chip hulitor opunându-i puternicului Dumnezeu al lui Israil. O asemenea derâdere mai ales a Dumnezeului iudeilor își putea găsi explicarea sa mai ales în aceea, că anume iudeii se arătară supuși mai puțin credincioși ai Babilonului, și mulți dintr'înșii, cum se poate conchide din oare care istorisiri, cu nerăbdare așteptau căderea Babilonului și de aceea erau gata să dea orice concurs lui Cyrus. Dar iată, în mijlocul acestei bacanalii hulitoare de Dumnezeu, deodată pe perete, în plină lumină a lustrelor, se arată o mână omenească și începu să scrie încetîșor oare care cuvinte pe tencuiala de var a peretului. Văzându-o, „regele se schimbă la față, cugetele sale se încurcă, legăturile coapselor sale slăbiră, și genunchile lui de groază începură să se bată unul de altul” (Dan. V, 5, 6). Cuprins de groază strașnică, el strigă, ca imediat să fie chemați înțelepții să explice scrisoarea. După obicei, regele, pentru ațărarea înțelepciunii sacrificatorilor, le făgădui o mare recompensă: „cine va ceti cele scrise și-mi va explica înțelesul lor, acela va fi îmbrăcat în purpură și lanț de aur va avea la gâtul său, și va fi al treilea stăpânitor în regat”. Imdată deci au fost chemați toți înțelepții regești, dar cu toată recompensa mare, oferită de rege, ei se opriră în mirare mută înaintea inscripției tainice pentru dânsii, spre turburarea încă și mai mare a regelui, care îngălbeni și tremura. Împreună cu el se turburară și boeri săi, și ospățul vesel se transformă într'o scenă de groază mortală și de frică. Atunci în sala banchetului intră regina, probabil mama sau mătușa lui Baltazar și ea aducându-și aminte de înțelepciunea, pe care o arătase cândva Daniil, pe vremea lui Nabuhodonosor, dădu sfatul să se adreseze către dânsul pentru explicarea inscripției celei misterioase. Daniil în acest timp vădit nu se bucura de grația deosebită a regelui și nu participa nici la ospăț, deși era printre demnitarii țării. În urma acestora, când regina aminti lui Baltazar de aceea, cum acest înțelept a manifestat o neobișnuită „lumină, judecată și înțelepciune, asemenea înțelepciunii zeilor”, așa că Nabuhodonosor l-a pus chiar căpetenie a văzătorilor de taine, al haldeilor și gâcitorilor, regele porunci imediat să cheme pe Daniil. Prorocul în adevăr a fost adus la rege, și regele se adresă către dânsul cu cuvintele: „Tu ești Daniil, unul din captivii fiilor lui Iuda, pe care tatăl meu, regele, i-a adus din Iudeea?

Eu am auzit de tine, că duhul lui Dumnezeu este în tine, și lumina, și mintea, și înalta înțelepciune s'a pogorât peste tine. Iată, au fost aduși la mine înțelepții, și gâcitorii, ca să citească această scrisoare și să-mi explice înțelesul ei; dar ei n'au putut să-mi explice aceasta. Iar de tine am auzit, că tu poți să-mi explici sensul și să deslegi nodurile. Deci, dacă poți să citești această scrisoare și să explici sensul ei, atunci vei fi îmbrăcat cu purpură, și lanț de aur va fi la gâtul tău, și al treilea demnitar vei fi în regat". Daniil răspunse cu modestie regelui: „Darurile tale să rămână la tine, și onorurile dă-le altuia; iar cele scrise eu le voi citi regelui, și înțelesul îl voi explica lui". După aceia privind la scrisoarea tainică, el deodată pricepu sensul ei grozav, și adresându-se iar către rege, îl pregăti pentru citirea scrisului cu privirea unei istorisiri premergătoare. El îi istorisi, cum strămoșul lui Baltazar, Nabuhodonosor deveni cel mai mare stăpânitor al lumii, se desfăta în totul de domnie, mărire, cinste și slavă, așa că înaintea lui tremurau toate popoarele. Dar pentru mândria sa el a fost supus unei umilințe neobișnuite și asemenea unei hiare, a trăit cu asinii sălbatici, până „ce a cunoscut, că peste regatu omenesc stăpânește Dumnezeu Cel Preaînalt, și pune peste el pe cine voește". Toate acestea ar fi trebuit să fie cunoscute lui Baltazar, — continuă Daniil, și el trebuia să se conducă de lecțiunea trecutului. „Dar și tu, fiul său, Baltazar — continuă Daniil, — nu ți-ai smerit inima ta, deși ai știut toate acestea. Dar ridicând contra Domnului cerurilor, și vasele casei Domnului le-ai adus la tine, și tu, boerii tăi, femeile tale și concubinele tale ați băut din ele vin, și tu ai slăvit pe zeii cei de argint și de aur, de aramă, de fer, de lemn și de piatră, care nici nu văd, nici nu aud, nici nu pricep; iar pe Dumnezeul, în mâna căruia este suflarea ta, și la Care sunt toate căile tale, tu nu l-ai proslăvit. Pentru asta a și fost trimisă dela Dânsul mâna și s'a scris astă scrisoare". Intorcându-se apoi spre peretele cu scrisoarea, Daniil citi solemn cuvintele scrise acolo: „Mene, techel, uparsin". Înțelesul acestor cuvinte erau următoarele: „*mene*, a socotit Dumnezeu regatul tău și i-a pus capăt; *techel*, tu ești cântărit în cumpene și ai fost găsit tare ușor; *uparsin*, regatul tău este împărțit și dat midenilor și perșilor".

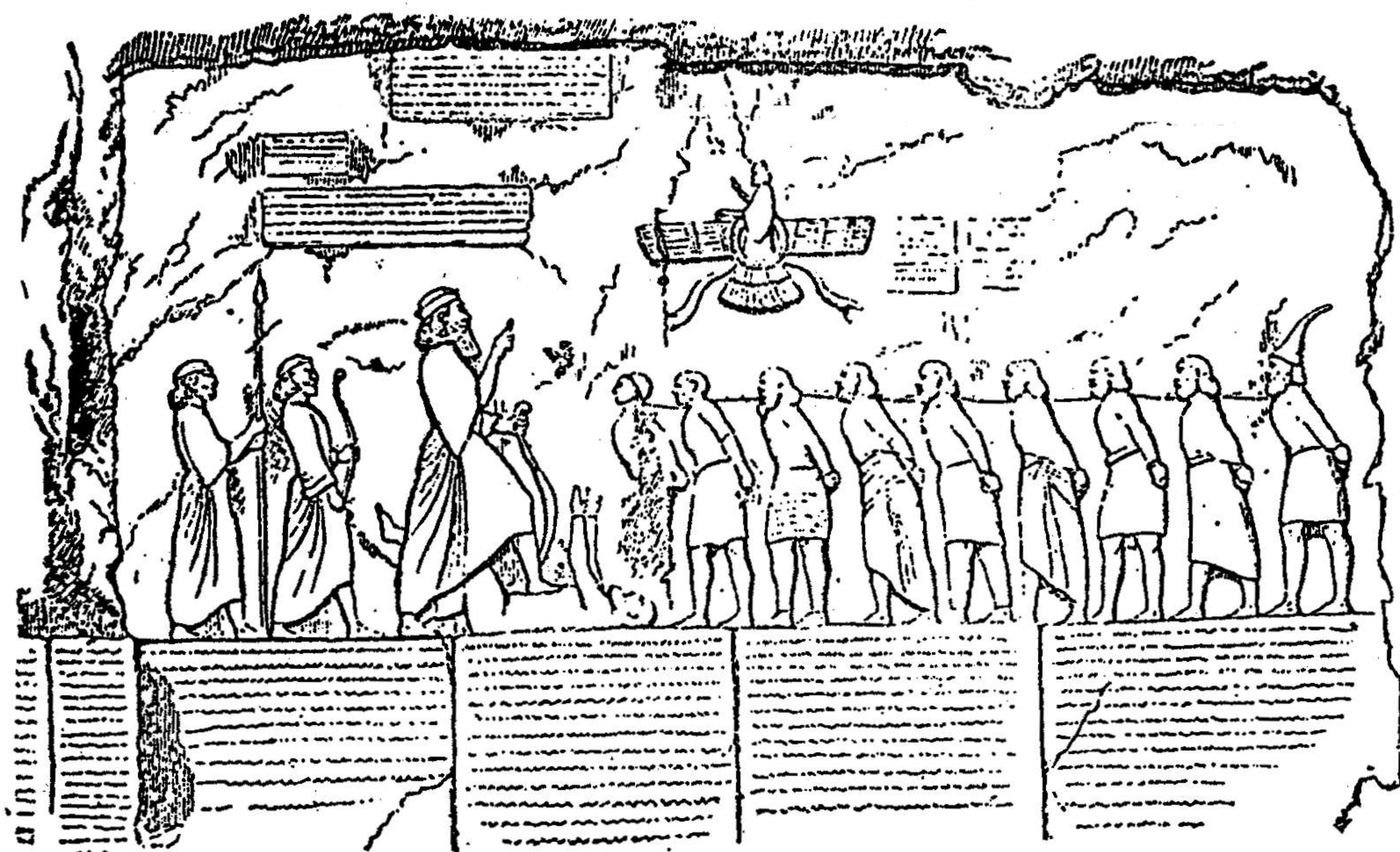
Tâlcuirea aceasta a fost încă și mai grozavă decât însuși inscripția. Ea evident aruncă pe Baltazar în așa disperare, încât el își lăsase cu totul să-i cadă mâinile și lăsă toate la voinea zeilor. În tot cazul, cu toate că tâlcuirea nu era deloc în folosul

regelui, el nu supuse pe tâlcuitor vre unei disgrații, cum era asta în obiceiul despoților orientali, ci dinpotrivă, pentru înțelepciune, recompesă pe proroc potrivit cu făgăduința sa. „După porunca lui Baltazar, Daniil a fost îmbrăcat în purpură și i se puse la gât lanț de aur, și-l proclamă al treilea demnitar în regat“. Dar soarta regatului era hotărâtă. Chiar în acea noapte se împlini prezicerea mânei tainice. Cirus, ne nădăjduind să ia orașul prin asalt, întrebuiță vicleșugul (la care îi arătară ajutor iudeii); el îndreptă apa Eufratului în anumite canaluri, pe albia eliberată de apă, pătrunse fără pedică în oraș, locuitorii cărora dormeau fără grijă sau se veseleau. Astfel puse Cirus mâna pe Babilon. Baltazar a perit în timpul turburării de noapte și monarhia babiloniană căzu.

Captivii înaintea lui Daria Hystaspes (După un basoreliev vechiu).

CAPITOLUL XVII.

DANIIL ȘI DARIA MIDEANUL.

Babilonul fiind cucerit, Cyrus deveni stăpânitorul suprem al întregii Asii dela India pânăla Dardanele; în diferite provincii cucerite el puse locotiitori ai săi, el rămânând dispunătorul suprem al întregii lumii aparținătoare lui. Locotiitor în Babilon el puse pe un midean, Daria, fiul lui Agaser sau Chiacsar, fără copii și om slab de caracter, care avea 62 de ani. Domnia nominală a acestui Daria a durat în total doi ani, dela 534 la 536, și ea prin nimica alta nu e însemnată, decât printr'un nou eveniment miraculos în soarta prorocului Daniil.

Noua monarhie era împărțită în 120 provincii, din care fiecare se cârmuia de satrapul ei propriu, cu trei președinți în cap. Daria Mideanul, voind să răsplătească neobișnuita înțelepciune a lui Daniil, care așa de minunat prezisese trecerea Babilonului în stăpânirea lui Cyrus, îl numi unul din cei trei prinți principali ai regatului. Dar avansarea unui iudeu, care nu da nici o importanță zeilor locali, firește a stârnit zavistia

aristocrației locale și asta duse la o conjurație, care avea de scop pierderea prorocului, care acum avea cel puțin 80 de ani, de oare ce în Babilon a fost adus deja în vrâstă de tânăr. Daniil în acest timp trăia în Babilon, de unde el, în scopul îndeplinirii funcțiunii sale, întreprindea călătorii prin diferite părți ale monarhiei Babilonului, și din cărțile lui se vede, că el mergea și la Luzah, oraș de primă capitală a provinciei Elamului, și lui nu-i erau necunoscute nici țărmurii Tigrului (Dan. VIII, 2; X, 4). Chiar în Babilon el avea casa sa, foarte asemănătoare negreșit cu acele sacre, care se descriu de călători: Ea prezenta probabil o vastă clădire cu multe camere, destinate pentru diferiți funcționari de stat, care se aflau sub ordinile sale, precum și cu o cameră mare pentru aer sus. În asemenea casă, sau palat, Daniil se și ocupa „cu trebile regești” (Dan. VIII, 27) și examina rapoartele diferiților satrapii, urmărind ca în țară să nu se săvârșască nimic în paguba monarhiei. Activitatea sa de stat curând atrase asupra lui o deosebită luare aminte, și Darie Mideanul, văzînd că a întrecut cu cîntea sa și cu capacitatea sa administrativă pe ceilalți principii și satrapii, voia chiar să-l pună peste tot imperiul (Dan. VIII, 27), adică să-l facă coregent al său peste monarhia încredințată lui. Dar aceasta negreșit încă și mai mult aprinse zavistia boerilor acolo, și aceștia hotărâră ca cu orice preț să piardă pe Daniil prin vicleșugul lor răutăcios. „Principii și satrapii să caute pretext de acuzare contra lui Daniil din punct de vedere al administrației imperiului, dar nici un motiv sau greșele nu putură să găsească, pentru că el era credincios, și nici o greșală sau vină nu se găsi la dînsul” (Dan. VI, 4). Atunci în sfârșit răutatea le șopti un mijloc, care putea duce la peirea sigură a cărmuitorului urât de ei. Odată principii și satrapii, mergînd la rege cu tot felul de semne de respect și supunere credincioasă, îi spuseră: „Rege Darie, în veci să trăiești! Toți principii regatului, locuitorii, satrapii, consilierii și comandanții au convenit între dînșii, ca să facă o decizie regală și să se dea poruncă, ca cel ce în curgere de treizeci de zile va ruga pe vre un zeu sau om, afară de tine, o rege, acela să se arunce în groapa cu lei. Deci întărește, o rege, această hotărâre și subscrie decretul, ca el să fie neschimbabil, ca lege midiană și persană, și ca el să nu fie violat” (Dan. VI, 6-8). Rugămintea aceasta se prezintă stranie, și învoirea dată de Darie ca să iscălească asemenea decret, se poate părea improbabilă, dar în realitate toate acestea corespund în totul vede-

rilor celor dedemult. Regii babiloneni, și prin urmare și succesorii lor, de mult se considerau un fel de zei, cărora li se dădea din când în când adorare divină. Așa era aceasta în Egipt, unde locuitorii dădeau regilor lor adorațiune și cinstire, ca și cum ei ar fi fost zei. Și în timpurile următoare aceeași idee a fost reînviată de romani și împărații romani, cum se știe, în poeziile entuziaste ale poeților latini se numesc zei, pentru neadorarea cărora așa de mulți dintre creștini nu numai că au fost supuși la martiriu, dar au fost și dați la moarte. Acest obicei de a se adora regii era răspândit peste tot în răsărit. Perșii nu numai zeificau pe regii lor, și li se închinau ca la zei, dar și considerau pe regi o zeitățe deosebită, ce ocrotea regatul. În vederea acestora nu-i de mirare, că perșii priveau la regii lor, ca la reprezentanții lui Ormuzd, și le dădeau onoruri divine, sau numeau pe regele lor descendent al zeilor sau chiar direct dumnezeu. Același lucru era și în Babilon. Dar la Dariu mai erau încă și alte pricini politice de a conveni cu plăcere la oferta de supunere credincioasă a satrapilor. Fiind midean, regele, ca naimit al regelui Persiei, prin necesitate trebuia în tot chipul să dea dovadă vădită, că e gata de a îndeplini toate obiceiurile religioase, proprii atât Persiei, cât și Babiloniei. Din cauza aceasta el fără nici o turburare s'a referit la propunerea satrapilor și imediat a întărit decretul. Decretul acesta nu putea fi nici decum ciudat nici pentru locuitorii Babilonului, de oare ce ei înseși nu erau străini de divinizarea regilor; cel puțin se știe, că la asirieni (care în totul imitau pe babiloneni) era obiceiul foarte apropiat de cel al divinizării regelui. Pentru violarea decretului, după obicei, se hotărâse o grea pedeapsă, și anume la fel cu aceea, care era în Babilon.

În vecinătatea Babilonului, cum se petrece aceasta și în multe din orașele cele mai nouă, era se pare, un adăpost de hiară, unde se adăposteau juvine sălbatece. Regii Asiriei de obicei țineau pentru sine Lei pentru nevoile vânătoarești, și în muzeul Britanic este un chip de om, care sloboade un leu dintr'o mare cușcă, unde fusese închis. Multe închipuiri de pe vechile monumente asiriene și babilonene arată, că regii acestor state erau amatori pasionați de vânătoare de lei. Dariu, ca midean, firește era deasemenea iubitor de asemenea vânătoare (Dan. VI, 17). El avea o mare încăpere în formă de boltă sau groapă, în care se păstrau pentru dânsul niște lei, de unde se și slobozeau ei în cazurile de vânătoare ale sale. Intrarea în această încăpere se

închidea cu o piatră enormă¹⁾, așa că eșirea dintr'însa era imposibilă, deși erau și alte deschizături, închise cu gratii de fer, pe care se putea privi de afară. Intru cât pedeapsa prin aruncarea spre mâncare de fiarăle sălbatece era în obicei la orientali, e tare greu de spus; dar în tot cazul e neîndoelnic, că ea era în uz la asirieni. Din epistolele ap. Pavel știm, că în Efes el a avut

*Transportarea unui leu mort
(după un monument asirian)*

a se lupta cu hiarele sălbatece, în care caz el a fost primul din lungul șir de creștini, asupra căruia a răsunat strigătul fatal al mulțimei: „La lei creștinii, la lei!”

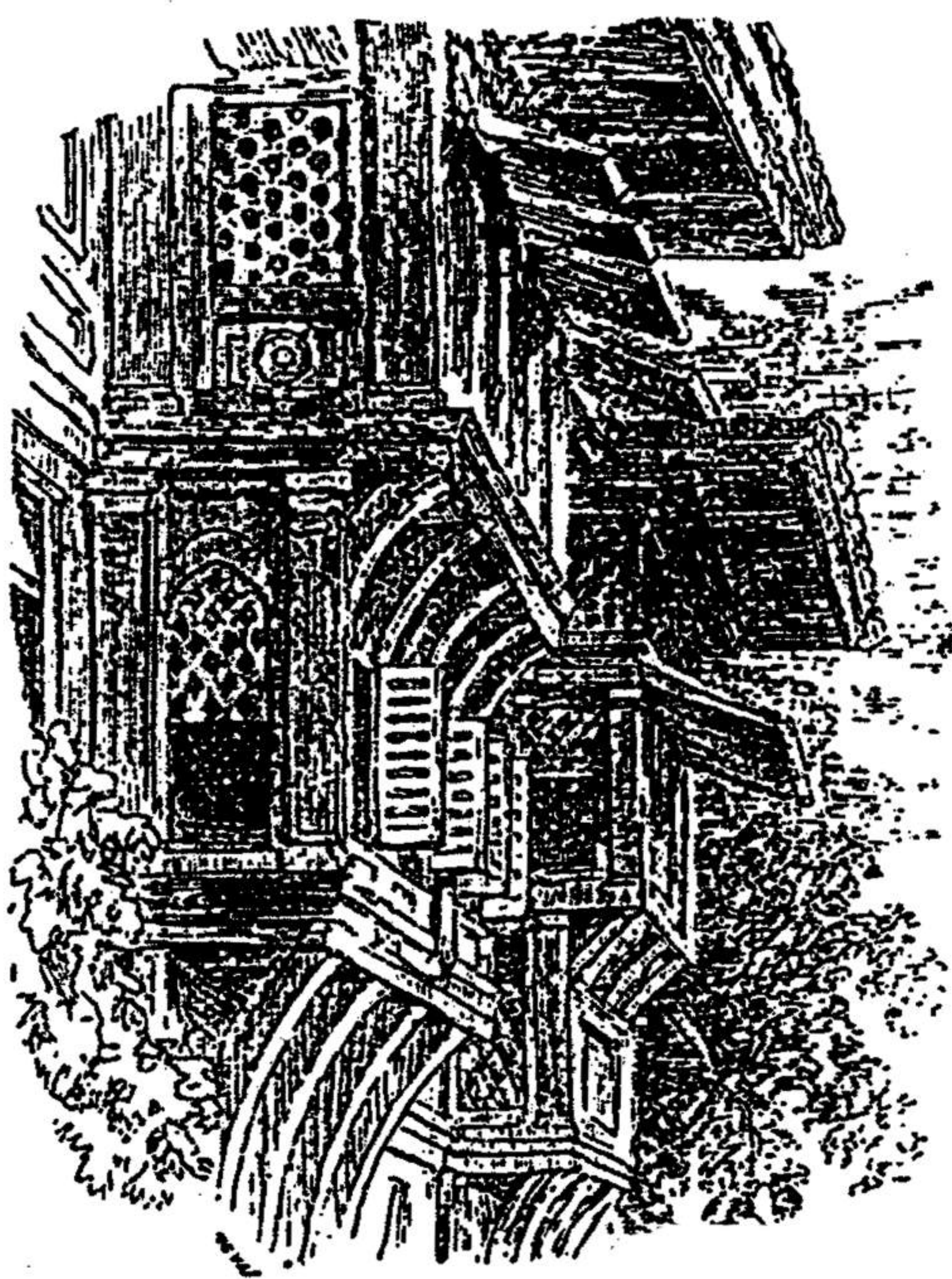
Când satrapii născocise acest vicleșug josnic, Daniil nu era în Babilon, din care el plecase pentru împlinirea îndatoririlor sale de stat, așa că el nu știa absolut nimica de decretul ce se dase. Dar iată, în fine, după cursul obișnuit al lucrurilor, ajunse și

până la cunoștința lui acest caz. El imediat a putut înțelege adevăratul scop al acestui decret, ca îndreptându-se contra sa personal, dar neturburându-se deloc de asemenea descoperire, plecă la casa sa. Ferestrele la încăperea sa de sus era aranjate așa, că se deschidea direct spre Ierusalim, și el de trei ori pe zi pleca de obicei genunchii și se ruga Dumnezeului său și-L slăvea. Cum făcea el aceasta mai înainte, tot așa făcu el și acum, cu tot decretul abea apărut. Și tocmai aceasta și trebuia satrapilor, voitorii lui de rău. Privind la Daniil și convingându-se, că el calcă vădit decretul regal, ei imediat raportară despre aceasta regelui și, în zelul lor fățarnic pentru paza decretelor regale, îi spuseră: „Oare nu tu ai iscălit decretul, ca fiecare om, care în curgere de treizeci de zile se va ruga vre unui zeu sau om, afară decât numai ție, o rege, să fie aruncat în groapa cea cu lei?” Regele răspunse, că „acest cuvânt e tare, ca legea midenilor și a perșilor, care nu admite schimbare”. Atunci denunțătorii arătară regelui, că Daniil, unul din captivii iudeii, nu dă

1) „În Feț, unde criminalii de stat iudei adesa erau aruncați la lei, groapa leilor prezenta o mare groapă patrată în pământ, despărțită printr'un perete în două jumătăți. În perețele acesta era o ușă, care se putea deschide și închide de sus. Slujitorii leilor aruncau mâncarea într'o despărțitură și astfel cheamau leii din cealaltă încăpere, pe care ei apoi o închideau și o curătau. Întreaga încăpere se afla sub cerul deschis și înconjurată cu zid, prin care poporul putea privi la lei”. Pusey, Daniel, p. 416.

atențiune nici regelui, nici decretului semnat de dânsul, ci de trei ori pe zi se roagă cu rugăciunile sale osebite. Denunțatorii presupusesese, ca prin această declarație vor umplea pe rege de mânie și de furie; dară ei s'au înșelat. Auzind de aceasta, regele se întristă adânc și se gândea chiar, n'ar putea oare micșora puterea decretului. El nu era departe să schimbe chiar decretul; dar, folosindu-se de caracterul său slab, satrapii, deja nu fără îndrăsneală, iar se îndreptară spre dânsul, și, cu aluziuni că se va raporta chiar regelui suprem, ziseră către dânsul: „Să știi, o rege, că după legea midenilor și a perșilor — nici o decizie sau hotărîre, întărită de rege, nu poate fi schimbată” (Dan. VI, 14, 15). Atunci regele forțat și cu mare măhnire a trebuit să dea ordin pentru aducerea decretului la îndeplinire. Bătrânul proroc a fost luat și aruncat în groapa cu lei. Cu mare amărăciune a petrecut regele la pedeapsă pe iubitul său

Ferestrele la casă orientală.

demnitar bătrân, și luându-și rămas bun dela dânsul, îi zise: „Dumnezeul tău, căruia tu-l slujești fără șovăire, te va mântui!” Când Daniil a fost aruncat în groapă, atunci pentru asigurarea pedepsei, „a fost adusă piatra și pusă pe gura gropii, și regele a pecetluit cu inelul său și cu inelele boerilor săi, ca nimica să nu se schimbe din poziția dentru Daniil”. În cazul acesta atrage atențiunea acea împrejurare, că gura gropii a fost pecetluită cu pecetă dublă. Mai probabil ca orce, asta se explică prin aceea, că între rege și demnitarii săi în chestiunea lui Daniil se produse mare discuție, și în sfârșit se ajunse la înțelegere obștească întru aceea, ca ambele părți să facă oare care asigurare pentru exactitatea aplicării pedepsei. De oare ce peceteile se puseră din ambele părți, atunci nici satrapii nu puteau să deschidă groapa samavolnic și să ucidă pe prorocul, în caz când leii nu l-ar omorâ, nici însuși regele nu putea la rândul său după bunătatea inimii sale să izbăvească pe Daniil din groapa fără învoirea trufașilor săi boeri. Terminând acest lucru, regele și boerii săi se depărtară, lăsând leii să-și facă opera lor grozavă asupra bătrânului proroc a lui Dumnezeu,

Regele se îndrepta spre palatul său extrem de mâhnit și într-o dispoziție posomorâtă a spiritului. El încercă să se mângâie cu ideea, că și-a îndeplinit numai datoria sa, și că el și-a pus toată stăruința într-o aceea, ca să izbăvească pe Daniil; dar cu toate acestea se socotea nefericit. El se culcă să doarmă fără să cîneze, ba chiar nu porunci să-i aducă mâncare; dar și somnul fugi dela dînsul, nedându-i nici o liniște. Tot timpul se gândi la vrednicul său demnitar, care, după presupunerea sa, era acum sfâșiat în bucăți, deși pe lângă aceasta nu era străin nici de oarecare nădejde tainică, neînțeleasă pentru dînsul, că Daniil va fi cumva mîntuit. Între acestea Daniil, aflîndu-se în groapa cu lei, se ruga cu aceeași liniște, cum făcea el aceasta și în camera sa de sus. Idată ce se luminează de ziuă, cum regele chinuit de nedormire, se repezi la groapa cu lei și, oscilînd între nădejde și desperare, striga printre gratiile de fer: „Daniile, robul Dumnezeului celui viu! Dumnezeul tău, Căreia tu neschimbat îi slujești, pututu-te-a mîntui dela lei?” Care însă nu fu bucuria lui, cînd la această întrebare, s'a auzit glasul răspunsului lui Daniil, care-i spuse: „Rege, în veci să trăiești! Dumnezeul meu a trimis pe îngerul Său, și a închis gura leilor, și ei nu m'au vătămat, pentru că eu m'am arătat înaintea Lui curat, ba și înaintea ta, o rege, eu n'am făcut faptă rea”. Bucurat peste măsură, regele imediat a poruncit să scoată pe prorocul din groapă. Daniil fu ridicat, și „nici o vătămare nu s'a găsit pe dînsul, pentru că el credea în Dumnezeul său”. Nevinovăția lui Daniil dovedindu-se așa de miraculos, cerea aplicare dreptății față de clevețitorii săi plini de răutate. În timpul discuției între rege și satrapii săi, între dînșii se pare intervenise încă o înțelegere, după care, în caz de nevătămarea lui Daniil în groapă, acestei soarte trebuie supuși acuzatorii lui. Și iată acum ei trebuiau să suporte soarta meritată. „Și porunci regele, și au fost aduși acei oameni, care învinuise pe Daniil, și aruncați în groapa cu lei, atît ei, cît și copiii lor, și femeile lor; dar ei nu ajunseră pînă la fundul gropii, cînd lei îi apucau și le sfărâma toate oasele lor” (Dan. VI, 24). Iosif Flavie mărturisește, că acești nefericiți sftnici, chiar și după mîntuirea lui Daniil, voiau să-l învinuiască de viclenie, declarînd regelui, că după porunca lui leii, înainte de aruncarea lui în groapă, au fost hrăniți pînă la saț, din care pricină nu l-au mîncat. De aceea și acum, fiind osândiți să fie aruncați în groapă, ei cerură să se facă aceasta și față de dînșii. Regele cu o posomorâtă cedare la asta, porunci imediat să hrănească bine pe lei, și numai după

aceea aruncă la ei pe satrapi, ca să se convingă: adevărat e oare, că lei! când sunt sătul, nu se atîng de oamenii aruncați la ei? Dar toată povestea lor se dovedî falsă; ei au fost imediat sfîșiați de lei. „Și după aceasta Darie să lămuri deplin, că Dumnezeu a păzit pe Daniil, pentru că lei! n'au cruțat pe nimenea din satrapii osândiți, ci i-au sfîșiat în bucăți de pare că ar fi fost flămânzi și aveau nevoie de hrană”¹⁾.

Între acestea Daniil se învrednici încă de cîteva vedenii, care tainic prevesteau viitoarele soarte ale poporului iudeu și a omenirii, și tot în vremea lui s'a învrednicit de marea descoperire, în care prin săptămîni s'a calculat chiar timpul, care mai rămăsese pînă la răscumpărarea lumii de dumnezeescul ei Mîntuitor. Din timpul căderei Babilonului încă nu trecuse nici un an, iar Daniil simți deja limpede, că în soarta poporului său se pregătește să se producă o mare prefacere. El era deja bătrîn și trăia în Babilon nu mai puțin de 70 de ani. Prin anii vieții sale el depășise deja acel period, care se considera în genere hotar al vieții omenestii. El avea cărțile sfinte, prin citirea cărora el se și mîngăia în clipele grele ale vieții, și se aprofunda în înțelesul lor, cugeta la acele soarte, care așteptau pe poporul său după prezicerea celorlalți proroci dinainte. Cu deosebire îl frapa pe dînsul prorocia lui Isaia. Cu însuși prorocul Isaia, Daniil negreșit nu putea să fie cunoscut personal, de oare ce el murise cel puțin cu 90 de ani înainte de anul al patrulea al domniei lui Ioachim. Cu toate acestea prorocia miraculoasă a lui relativ de Cîrus, ca eliberator al lui Israil, trebuie să fi servit de izvor principal de mîngăere, care susținuse pe prorocul în timpul celor șaptezeci de ani de robie. Pe dînsul negreșit îl preocupa puternic chestiunea: cine putea să fie acest Cîrus? Era asta oare în realitate numele unei persoane, care va apare pe scena vieții istorice, sau se poate considera simplu un simbol sau un nume simbolic, asemenea lui Șilah, așa că și însuși prorocia se poate înțelege numai în acel sens, că acest mare izbăvitor va fi asemenea „soarelui” (pentru că anume așa însemnătate se adscria cuvîntului Coreș sau Cîrus), care încălzește pămîntul după o îndelungată iarnă, și pe pămînt din nou se va instaura pacea și prosperitatea. Dar prorocia era așa de clară și deslușită, că toate imaginațiunile de felul aceasta se dovediră neîntemeiate și aceasta curînd s'a dovedit prin realitate, de oare ce numele Cîrus în

1) Antt. X, 11, § 6.

adevăr s'a dovedit aparținând vestitului cuceritor, locuitorul căruia, Darie Mideanul și cărmuia acum Babilonul. Dar oare acesta e acel Cyrus, despre care s'a prezis în prorocie sau va trebui să se aștepte altul? Niște dificultăți la fel se întâmpinau și în prorocia lui Ieremia. Acolo erau două locuri, în care se făcea arătare la robia de șaptezeci de ani. Intr'un loc Daniil citea: „și tot pământul acesta va fi pustietate și

Cirus pe tron (după un monument persan)

groază; și poporele acestea vor sluji regelui Babilonului 70 de ani (Ier. XXV, 11-13); iar în alt loc al cărții acestui proroc se cuprindeau următoarele locuri de mare încurajare: „așa grăește Domnul: când vi se vor împlini în Babilon 70 de ani, atunci Eu vă voi cerceta și voi împlini cuvântul cel bun al Meu pentru voi, ca să vă întorc în pământul

acesta (Ier. XXIX, 10). Dar în care oare din aceste prorocii s'a determinat timpul sfârșitului robiei? A trebuit oare să se numere cei 70 de ani din acel punct, care s'a arătat în prima sau în a doua din aceste prorocii? Din al patrulea an al domniei lui Ioachim, sau din timpul robiei lui Iehonia? Afară de acestea două locuri, prorocul Daniil a putut să-și întoarcă atențiunea deasemenea și la al treilea loc important. Fost-a oare dărâmarea Ierusalimului o astfel de epocă în istoria, care a avut o importanță deopotrivă cu ducerea poporului ierusalimlean în robie? Dacă-i așa, atunci n'au putut oare să fie și alt punct, de la care s'ar putea număra cei șaptezeci de ani? Trebuie avut în vedere, că peste 70 de ani după fie care din aceste trei epoci s'au săvârșit evenimente, care au exercitat o mare influență asupra stării captivilor. Numărând după al patrulea an al domniei lui Ioachim, atunci sunt dela anul 600 a Hr. 70 de ani ne duce la anul 536. De oarece Cyrus a luat Babilonul în anul 538, atunci noi putem privi la anul 70 ca la cifra rotundă pentru determinarea acelui lucru, că în realitate s'a întâmplat abea numai în cursul unui sau doi ani. După aceea, dela ducerea lui Iehonia în robie, în anul 598, până la periodul binecuvântat, care, după mărturia lui Ezdra, a sosit în anul 528, s'au scurs deasemenea exact 70 de ani, și dela dărâmarea templului în anul 588 până la edarea decretului lui Darie în anul 518 au trecut 70 deasemenea ani. Se prea poate, că tot asemenea idei să fi preocupat și mintea lui Daniil,

când el s'a dat la citirea cărților prorocesti. Ne știind cum să rezolve dificultatea întâmpinată, Daniil se adresează cu rugăciune către Dumnezeu, și în timpul unia din aceste rugăciuni s'a învrednicit de o vedenie, care-i descoperi nu numai apropiata soartă a poporului, ci și soarta lui depărtată, când trebuia să se împlinească așteptarea nu numai a fiilor lui Israel, ci și a toată omenirea. Rugăciunea lui fusese înflăcărată, și într'însa el mărturisea sincer păcatele întregului popor, care prin toată viața sa dinaintea merita greaua pedeapsă, îndurată de dânsul. Dar de oare ce îndurarea lui Dumnezeu e nemărginită, apoi Daniil a și cerut acum milă pentru popor. „Doamne! după toată dreptatea Ta să se abată mânia Ta și indignarea Ta dela orașul Tău Ierusalimul, dela muntele Tău cel sfânt; căci pentru păcatele noastre și pentru fărădelegile părinților noștri Ierusalimul și poporul tău este batjocura tuturor neamurilor înconjurătoare. Și acum auzi, Dumnezeul nostru, rugăciunea robului Tău și ruga lui, și privește cu fața Ta luminată la templul Tău cel pustiit, pentru Tine, Doamne! Pleacă, Dumnezeul meu, urechea Ta și auzi, deschide ochii Tăi și privește la pustiile noastre și la orașul, asupra căruia s'a numit numele Tău; căci noi așternem rugile noastre înaintea Ta, nădăjduind nu la dreptatea noastră, ci la îndurarea Ta cea mare. Doamne, auzi! Doamne, iartă! Doamne, ia aminte și fă, nu întârzia pentru Tine însuși, Dumnezeul meu; căci numele Tău e pe orașul Tău și pe poporul Tău.

Și rugăciunea lui Daniil a fost auzită. El s'a rugat în același ceas, în care cândva în templul din Ierusalim se aducea jertfa de sară, și când se ruga el încă, deodată „bărbatul Gavriil“ (care deja și mai înainte în una din vedenii l-a văzut Daniil), a venit în zbor, s'a atins de proroc și i-a zis: „Daniile, acum eu am eșit, ca să te învăț pricepere. La începutul rugăciunii tale a eșit cuvântul și eu am venit să ți-l vestesc ție, căci tu ești bărbatul doririlor; deci pătrunde în cuvânt și pricepe vedenia“. După aceea arhanghelul i-a făcut o mare descoperire despre săptămâni, care se cuprindea în următoarele: „70 de săptămâni sunt hotărâte pentru poporul tău și pentru orașul cel sfânt al tău, ca să fie acoperită fărădelegea, să fie pecetluite păcatele, și șterse nelegiuirile și ca să fie adusă dreptatea veșnică, și pecetluită să fie vedenia și prorocul, și să fie arătat sfântul sfinților. Deci, să știi și să pricepi: din acel timp, când va eși poruncă pentru restaurarea Ierusalimului până la Hristos Stăpânul sunt șapte săptămâni; și șasezeci și două de săptămâni; și se va întoarce poporul și se vor zidi ulițele și zidurile, dar în

vrămuri grele. Și după scurgerea a șasezeci și două de săptămâri va fi dat morții Hristos, și nu va fi; iar orașul și locașul sfâr vor fi dărmate de poporul conducător, care va veni, și sfârșitul lui va fi ca dela potop, și pânăla sfârșitul războiului vor fi pustiiri. Și va fi întărită pentru mulți o săptămână, iar la jumătatea săptămânii va conțeni jertfa și prinosul, și pe aripa locașului sfânt va fi urâciunea pustiirii, și peirea definitivă hotărâtă de mai înainte va ajunge pe pustiitorul" (Dan. IX, 24-27).

Aceasta a fost această mare descoperire. Ce se atinge de tâlcuirea ei, apoi ea a aștit mintea a multor tâlcuitori, și aceasta nu-i de mirare, de oarece ea prezintă multe dificultăți grele. Prima dificultate o prezintă însuși cuvântul „săptămână”. Se știe, că iudeii țineau socotelele prin săptămâni prin trei mijloace deosebite. Mai întâiu de toate ei aveau săptămâna alcătuită din zile, în care caz ea corespundea săptămânii. Al doilea, ei aveau „săptămâna” de ani, care alcătuea un cerc de șapte ani, cunoscut sub numirea de an sâmbătal. În fine, ei aveau „săptămâna” de ani sâmbătal, adecă un crug de patruzeci și nouă de ani, care se termina cu anul jubileu. Acum trebuie să examinăm, care din aceste săptămâni corespunde mai bine descoperirii făcute de Daniil.

Dacă noi vom înțelege printr'însa săptămâna în primul senz, adecă în senzul de săptămână obișnuită, și vom număra fiecare săptămână constând din șapte zile solare, atunci toată prorocia în cazul acesta trebuia să se săvârșască în timp de un an și patru luni după rostirea ei. Dar în istoria sfântă nu există nici o indicație la ivirea a vre unui rege uns care să se fi urcat pe tron în intervalul între primul și al treilea an al domniei lui Cyrus, precum deasemenea nimic nu dovedește, că Ierusalimul a fost restaurat în acest timp. Orică interpretare de felul acesta trebuie să fie socotită ca ne exactă, când ne amintim, că Daniil după toată probalitatea a trăit peste periodul de șaptezeci de ani, și dacă prorocia s'ar fi împlinit în curgerea acestui period, atunci el fără îndoială ar fi atras atențiunea cititorului la această împlinire a ei, cum a și făcut el aceasta în alte locuri (Dan. IX, 33). Dacă ea nu s'ar fi împlinit, atunci el ar fi înlăturat-o cu totul din cartea sa. Dacă noi deasemenea vom înțelege săptămâna în senzul crugului anului jubileu, adecă în al treilea din sensurile arătate, atunci iarăși ajungem la absurd. Împlinirea prorociei în asemenea caz s'ar referi la un viitor depărtat, ne prezentând posibilitatea pentru împlinirea ei nici chiar peste o mie de ani. Din

această cauză noi prin înseși forța lucrului suntem nevoiți să admitem al doilea senz al cuvântului săptămână, când prin ea se înțelege periodul constător din șapte ani obișnuiți. Înainte de a intra în cercetarea amărunită a celor șaptezeci de săptămâni, să ne întoarcem atențiunea la acel lucru, cum această revelațiune corespunse rugăciunei lui Daniil. Lui Daniil i s'a spus, că din acel timp, când el dorea cu sete să afle sfârșitul celor 70 de ani de robie, mai rămânea un period de șaptezeci de săptămâni, care va avea o foarte mare însemnătate pentru poporul său. În curgerea acestui timp nu numai că va fi restaurat Ierusalimul, ci și miluirea și cuvioșia vor deveni accesibile tuturor oamenilor prin Sfântul sfinților cel uns. După aceia lui Daniil i s'a explicat că toate aceste evenimente trebuiau să se săvârșască în intervalul de timp, exact prevestit de Dumnezeu, deși prin asta nu se va exclude voința liberă a omului, așa că și însuși încheierea evenimentelor va depinde de direcția viitoare a vieții lui Israil. În fine, după scurgerea celor șasezeci și nouă de săptămâni trebuie să se arate Acela, Care alcătuește așteptarea întregului Israil, Stăpânul Hristos, față de Care toți așa numiții unși și stăpâni au fost numai simple preînchipuri și umbre. În vederea misteriozității a înseși prezicerii nu-i de mirare, că printre tâlcuitorii cei mai noi există diferite păreri asupra săptămânilor. Dar pentru ca să pricepem sensul real al acestei revelațiuni, trebuie să ne întoarcem luarea aminte la acele trăsături istorice, care apar într'insa. Așa, prima condiție a împlinirii revelațiunii este porunca despre restabilirea și restaurarea Ierusalimului. Aici te miră de a putut să se aibă în vedere decretul lui Cyrus, de oarece prin el se dădea numai permisiune iudeilor să se întoarcă la Ierusalim și să zidească din nou templul. Alt decret, foarte asemănător după conținut a fost dat de Artaxerxe în al șaptelea an de domnie a lui, în anul 458. Deși acest decret se referă mai ales la înnoirea și împodobirea templului, totuși într'insul este și o întâmplătoare observație, care arată că prin el s'a învoit și înnoirea orașului, pentru că altminterlea ar fi fost de neînțeles ce importanță ar fi putut avea să se prezinte lui Ezdra dreptul să numească judecători și căpetenii, dacă iudeilor nu li s'ar fi îngăduit să locuiască în casele lor (2 Ezdra, VIII, 8-28)? Un decret foarte determinat a fost edat de Artaxerxe deasemenea și în anul al doisprezecelea al domniei lui. În acest din urmă caz (în anul 445) ucuzul nu numai îngăduia lui Neemia să restaureze zidurile Ierusalimului, ci în realitate

merse așa de departe cu bunăvoința către iudei, că le îngădu. să ia materiale pentru ridicarea citadelei și a zidurilor din pădurile regale (Neem. II, 7-9). Dar de oarece acest din urmă decret nu era decât o întărire a celui dat în anul al șaptelea al domniei lui Artaxerxe, apoi e și mai temeinic să considerăm ca punct de plecare al periodului de șaptezeci de săptămâni timpul edărei anume a acestui din urmă decret. Numărând astfel cele șaptezeci de săptămâni de ani din anul al șaptelea al domniei lui Artaxerxe, noi ajungem la anul 409 a. Hr. Acesta era al 15-lea an al domniei lui Darie Not. Dar ce anume s'a întâmplat în acest an, exact nu se știe. Dacă totuși suntem în drept să presupunem, că anume în cursul acestor șaptezeci săptămâni de ani „s'au aranjat ulițele și zidurile Ierusalimului, nu în vremi grele“, apoi se poate admite, că aceste vremuri grele le prezenta acel period, când la restaurarea Ierusalimului s'a întâmpinat împotrivire din partea a diferiți vrăjmași. Luând anul 408 ca termen, dela care trebuie să ducem mai departe numărătoarea, noi, considerând tot astfel șasezeci și două de săptămâni, care alcătuiesc 434 de ani, ajungem la anul 26 d. Hr., care (după presupunerea general primită, că nașterea lui Hristos a avut loc cu 4 ani înaintea erei creștine) va fi timpul începutului slujirii publice a Mântuitorului. Această slujire, săvârșită atât de El însuși, cât și de apostolii săi, întru cât ea în genere s'a atins de însuși Israil, s'a continuat în timp de șapte ani; la jumătatea acestui period de șapte ani Stăpânul Hristos a fost dat morții, adevărat lepădat de poporul său și a fost desrădăcinat din pământul celor vii, așa că nu a rămas nimic, nici chiar poporul Său. Dar îndelunga răbdare a lui Dumnezeu s'a continuat față de Israil încă în curgere de trei ani și jumătate, și numai în anul 33 d. Hr., s'a terminat tot periodul celor șaptezeci de săptămâni, și anume atuncia a fost definitiv adevărată atât vedenia, cât și prorocia prin evenimentul săvârșit atuncia. Dar prin care anume păcat final s'a încheiat ultima săptămână a harului, nu se știe. Unii socot, că păcatul complexator, care a umplut cupa mâniei dumnezeiești contra lui Israil, a fost mucenicia arhidiaconului Ștefan. În tot cazul se știe, că „în zilele acelea a avut loc o mare prigoană asupra bisericii în Ierusalim“ (Fapt. VIII, 1), și apostolii cari s'au împrăștiat au început a propovedui Evanghelia în Samaria, de unde se poate conchide, că apostolii au considerat misiunea lor la iudei, ca popor, terminată.

Asemenea înțeles al „săptămănilor lui Daniil” nu poate pre-
tinde o autenticitate oarecare absolută, de oarece alături de ea
mai există și alte interpretări, care și-au găsit partizani atât în
timpurile vechi, cât și în cele noi. Dar ea ne arată, că revela-
țiunea aceasta se află în corespondență exactă cu niște eveni-
mente istorice reale, și luminei științei istorice îi stă la îndemână
lămurirea mai departe a amănunțimilor ei.

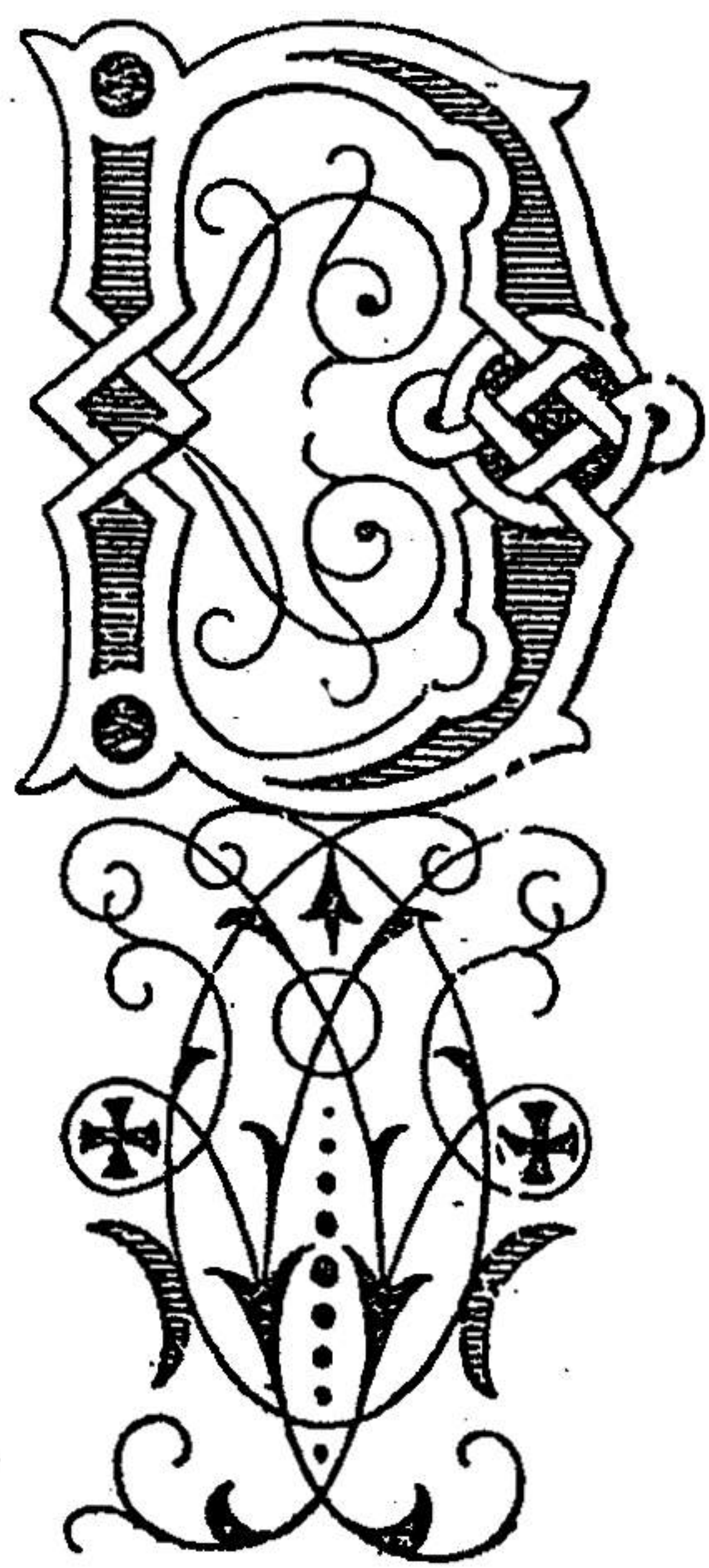

Grobnita prorocului Daniil și ruinele Suzel.

CAPITOLUL XVIII.

ELIBERAREA DIN ROBIE.

ar iată s'a apropiat sfârșitul robiei pentru iudei. Cyrus terminând activitatea sa cuceritoare, a luat Babilonul sub conducerea sa personală și păși la deplina reorganizare a vastului său stat. Ca rege înțelept și mărinimos, el hotărî să organizeze statul său pe principii mult mai drepte decât fusese sub stăpânitorii anteriori și de aceea mai înainte de toate se îngriji, ca să arate o deosebită clemență popoarelor, ce manifestase față de dânsul mai multă simpatie și dăduse deosebit concurs la cucerirea Babilonului. Multe indicii arată, că principalii ajutători ai lui la cucerirea Babilonului au fost anume iudeii, și de oare ce tot

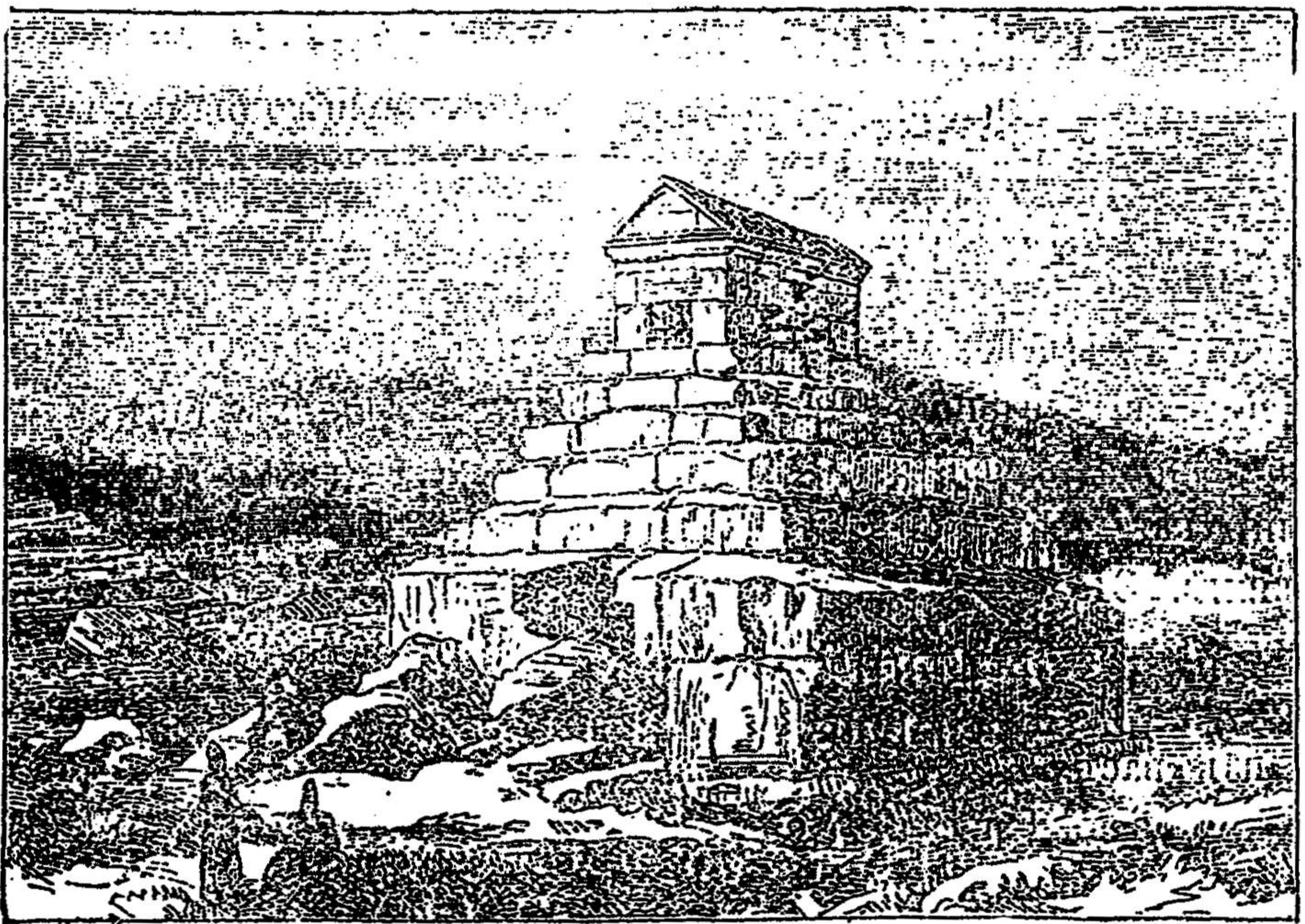
din iudei s'au ridicat cărmuitori așa de înțelepți, cum era Daniil și tovarășii săi, care atrăseseră asuprași o deosebită atențiune, a lui Darie Mideanul, apoi asupra acestui popor Cyrus și-a și întors atențiunea sa principală. Fără îndoială, sub înrăurirea lui

Daniil, care lucra prin înaltul său protector Darie Mideanul, Cîrus căpătă posibilitatea să cunoască mai deaproape soarta poporului iudeu, și aici între altele el află de toate semnele neobișnuite și miraculoase, săvârșite de Dumnezeuul acestui popor. Intru aceasta informațiile ajunse la dînsul au fost și acelea, că slăviții proroci ai acestui popor de mult au prezis, prin cuvântările lor inspirate despre aceea, că anume el a fost predestinat să fie eliberatorul poporului iudeu din robia Babilonului. Aceasta îl impresionează așa de tare, în cât el hotărî în adevăr să împlinească această predestinație, cu atât mai mult, că împlinirea ei coincide numai bine și cu calculele sale politice. De oare ce Cîrus, terminând cu cucerirea răsăritului, propusese pentru un timp să se ocupe cu organizația internă a monarhiei sale, și de aceea el trebuia să găsească siguranță contra acțiunelor dușmane posibile din partea Egiptului, apoi pentru dînsul era necesar, ca la hotarul, care-l despărțea de Egipt, să trăiască un popor prieten cu dînsul, care ar putea să-i servească de sprijin contra Egiptului. Și anume acestui scop putea să-i servească mai mult poporul iudeu, care, fiind miluit și ajutat de regele Persiei și întorcându-se pe vechea sa cenușă, cu a ei veșnică casă sfântă, negreșit, nu numai din recunoștință către eliberatorul său, ci și din atașament către țara sa, putea să servească de sprijin de nădejde pentru regii Persiei. Și iată, sub influența tuturor acestor impulsiuni atât lăuntrice, cât și externe, Cîrus, chiar în primul an al domniei lui în Babilon, edă vestitul decret pentru eliberarea iudeilor din robie și pentru zidirea templului din Ierusalim. Acest vestit decret cuvânta următoarele: „Așa grăește Cîrus, regele Persiei: toate regatele pămîntului mi le-a dat mie Domnul Dumnezeuul cel ceresc, și El mi-a poruncit să-I zidesc casă în Ierusalim, care este în Iudeea. Cine este din voi din acest popor al Lui, ~ să fie Dumnezeuul lui cu dînsul, ~ și să se ducă la Ierusalim. Iar toți ceilalți, din toate locurile, orunde ar trăi el, să-i ajute locuitorii locului aceluia cu argint și cu aur și cu altă avere, și cu animale, ca dăruire de bună voe pentru casa lui Dumnezeu, ce este în Ierusalim” (Ezdra, I, 1~4). După cuvântul și limba lui, acest decret este uimitor de asemănător cu decretele celorlalți monarhi persani. Așa, de exemplu în decretul lui Darie Histaspe, ce se cuprinde în inscripția lui Elneid, rămâne numai să se pună Ormuzd, Iehova, ca el să devină aproape identic cu cuvintele lui Cîrus. „Marele zeu Ormuzd, ~ se spune acolo, ~ cel mai mare dintre zei, care a făcut pămîntul și cerul și pe oameni, și a dat stăpînire oamenilor, și

a tăcut pe Darie rege" ¹⁾). Aproape tot astfel de expresiuni se întâlnesc și în inscripția aceluiași monarh din Persepole ²⁾). De aceea a fost cu totul natural, că și Cyrus a introdus în Decretul său numele lui Dumnezeu, deși despre Iehova el avea abea acea idee, pe care o putea avea un politeist, care dorea totuși să dea cîntea cuvenită zeului național a fiecăruia din popoarele supuse lui. Nici el, nici Darie. Histaspe în realitate nu erau monoteiști riguroși, deși ei erau considerați ca atare. În vederile sale religioase, ei cu preferință se conduceau de calcule politice, care cereau dela dînșii cea mai desăvârșită toleranță religioasă pentru toate religiile din monarhie. „Ormuzd, zeul arienilor, ~ zice Darie la finele vieții sale, ~ a fost protectorul meu, precum și ceilalți zei, căci

Mormântul lui Cyrus (presupus)

eu n'am fost necredincios. Și n'am fost nici mincinos, nici criminal, nici eu, nici familia mea. Și n'am săvârșit nici o sâlnicie asupra dreptilor și celor buni. Omul, care a fost credincios casei mele, eu l-am protejat din toată inima; pe cel ce a greșit, eu l-am ucis. Eu niciodată n'am făcut silnicie asupra ostașului viteaz". În același spirit Cyrus a așezat și locașul sfânt al zeului babilonian Merodah, numindu-l stăpânul său, și întoarse la locurile lor pe zeii, care aparțineau la diferite popoare și capturați și aduși la Babilon în timpul activității cuceritoare a regilor babiloneni. Un

1) Records of the Part, IX, 78.

2) Ibidem, IX, 74.

astfel de om putea deasemenea să dea cinstea cuvenită Dumnezeului acelui popor, care-i dăduse concursul cel mai mare la întreprinderile sale politice. Deși la aceasta el s'a călăuzit mai cu samă, de calculele politice arătate mai sus, dar în același timp a îndeplinit și hotărârile Proniei, și în tot cazul a deschis porțile pentru captivi, oferindu-le libertatea de a se întoarce în țara lor proprie și să restaureze teocrația distrusă.

Decretul lui Cyrus a fost edat în anul 536, cu care se și împlinise cei 70 de ani de robie babiloneană. Marele proroc Daniil, care fusese dus în robie în tinerețta sa înfloritoare, și care făcuse așa de mult pentru slava lui Dumnezeu și pentru slava poporului său în timpul acestei robii, a trăit până la acest fericit eveniment, care fără îndoială s'a și săvârșit într-o dată după înțeleptul său sfat, dat lui Cyrus. Insuși el în acest timp se afla deja în ani prea înaintați și, ocupând înalta situație în monarhia persană, a putut lua parte la bucuria poporului său eliberat numai duhovnicește, de oare ce și după ani și după situație, pentru dânsul era mai îndămânos să-și depună oasele în țara robiei sale și la locul slavei sale. Deaceia el urmărește cu multă atențiune pe cei ce se strămutau din Babilon, și deasemenea și după felul cum ei se vor aranja în pământul lor natal. În același timp în Babilon el continuă ca și mai înainte, să săvârșască datoriile sale religioase, cu toate că el, după datoriile slujbei sale, trebuia nu arare ori să fie și afară din Babilon. Și în acest timp el se învrednici încă de câteva vedenii, în care lui i se ridică perdeaua, ce acoperea viitorul nu numai a poporului său, ci și a întregii lumi antice. Una din remarcabilele vedenii a avut-o el în timpul când se afla pe malurile Tigrului. Localitatea asta era departe de locul reședinței sale obisnuite probabil cam la 90 sau 100 de kilometri, și canalul, care unea Eufratul cu Tigrul, făcea asemenea călătorie chiar și pentru bătrânul așa de înaintat în vârstă comparativ mai ușor. Pe țărmul acestui râu Daniil probabil avea oare care proprietate, la care el de obicei se și retrăgea în anii săi înaintați pentru odihnă de viața oficială. Aicea el își putuse aranja o locuință simplă, în genul acelor, în care locuiau vechii sfinți proroci, înzestrate numai „cu un pat, o masă, scaune și un sfeșnic” (4 Reg. IV, 10), și aicea poate locuiau împreună cu dânsul și oare care ucenici, care-l însoțeau pe malurile Tigrului, — ucenici, pe care tradiția iudaică îi identifică cu prorocii Agheu, Zaharia și Maleahi. Localitatea asta era cu deosebire îndămânoasă pentru înaltele revelațiuni. Râurile în vechime se conside-

rau simboluri popoarelor, prin pământul cărora curgeau ele. De aceea, și Eufreatul era pentru Babilon, aceea ce Tigru era pentru Persia. După cum bătăliile de la Carhemise pe Eufreat au atras după sine hotărârea soartei Babilonului, așa întocmai aceiași importanță au avut și victoriile lui Cyrus pe Tigru și în urmă victoria lui Alexandru cel Mare la Arbela, pe aproape de care curge același râu, a hotărât soarta Persiei. Acesta era timpul, care numai bine coincidea cu primii ani sosirii iudeilor eliberați în pământul natal, unde au avut să se lupte cu multe pedici. Știrea nefavorabilă de starea grea a iudeilor în Palestina a trebuit să influențeze puternic asupra inimii marelui proroc, și el se afla în stare de amărăciune. Sub înrăurirea unei asemenea stări, el începu un post aspru. „Pâne gustoasă, — zice el, — eu n'am mâncat; carne și vin în gura mea n'au intrat, și cu aromate eu nu m'am uns până la împlinirea a trei săptămâni de zile“. Și a nume în acest timp s'a și învrednicit el de o vedenie. „Și am rădăcat eu ochii mei și am văzut: iată un bărbat, în haină de în, și coapsele lui încinse cu aur din Ufaz. Trupul lui era ca topazul, fața lui ca înfățișarea fulgerului, ochii lui ca făclii aprinse, mâinile lui și picioarele lui la vedere ca arama lucitoare și glasul vorbirii lui ca glasul de oameni mulți. Și numai singur eu, Daniil, am văzut această vedenie, și cei ce erau cu mine, n'au văzut această vedenie, dar o frică mare a căzut peste dânșii, și ei au fugit să se ascundă“ (Dan. X, 1-7) Vedenia aceasta e neobișnuită, dar noi deodată putem găci persoana celei s'a arătat. Cu totul în același chip în descoperirea sf. Ioan s'a arătat cineva, „asemenea Fiului omului, îmbrăcat cu podir¹⁾, încins cu brâu de aur. Capul lui și părul erau albe, ca un val alb, ca zăpada, și ochii lui ca flacăra focului; și picioarele lui ca arama, ca înfățișate în cuptor; și glasul lui ca zgomotul de ape multe“ (Revel. I, 18-19). E lămurit, că aceasta e una și aceeași persoană, anume Fiul lui Dumnezeu, a doua persoană a Sfintei Treimi. El se arătase și mai înainte — lui Adam, lui Avraam, lui Moise și altora sub diferite chipuri, și acum învrednici arătării Sale pe bătrânul proroc. El se arată în chip de om înainte de a se face om. Chiar tradiția iudaică admitea, că Cuvântul, anume cel dintru început, Fiul primul născut, s'a îngrijit de poporul ales al lui Dumnezeu în pustiu, și tot El s'a arătat lui Adam și altor patriarhi ai Vechiului Testament²⁾. El și acum se arăta lui Daniil.

1) Podir, haină lungă a arhierilor iudei și a regilor.

2) Philo, De Agr. Sec. 12.

Și bătrânul proroc așa anume a și înțeles această vedenie. Ea produse asupra lui o impresiune strivitoare. În vedenia premergătoare, când s'a arătat lui Arhanghelul Gavriil, el „fără simțire zăcea cu fața la pământ” (Dan. VIII, 18), iar acum, când se arată lui marea vedenie, „într'însul nu mai rămase tărie, vederea feții sale se schimbase foarte tare, și zăcea cu fața la pământ” (Dan. X, 8, 9). Și asemenea putere a acestei impresiuni asupra prorocului nu e de mirare. Frica evlavioasă, de care fu izbit Daniil, se simți la fel și de mulți alți preasfinți dintre fiii oamenilor, cărora li s'a întâmplat să fie față în față cu Făcătorul. Cu cât mai mult omul își da seama de păcătoșia sa proprie, cu atât mai puternic el e frapat de privirea acelei strălucite sfințenii, care aparține numai lui Dumnezeu singur. Și pe de altă parte, — cu cât mai mult asemenea sfinți, ca Daniil, apostolii Pavel sau Ioan, cunosc sfințenia lui Dumnezeu, cu atât mai mult își dau sama și de păcătoșia lor proprie. Așa anume s'a simțit ap. Ioan în Patmos, când a văzut pe Fiul omenesc, „atunci a căzut la picioarele Lui, ca mort” (Apoc. I, 17). Același lucru s'a petrecut și cu prorocul Iezechiil la vederea de cătră el a luminii în formă de curcubeu pe nouri în timpul ploaii: văzând această strălucire a Domnului, el deasemenea „căzu pe fața sa” (Iezec. II, 1).

Când Daniil, zăcea înțepenit la pământ, atunci cineva s'a atins de el cu mâna sa, îl ridica pe genunchile lui, și el în mare agitație auzi cuvintele: „Daniile, bărbatul doririlor! pătrunde în cuvintele, ce ți le voi spune eu, și stai drept pe picioarele tale; căci la tine am fost eu trimis acum”. Când Daniil se sculă tremurând, atunci glasul continuă: „nu te teme, Daniile! Din ziua întâia, când tu ai dispus inima ta, ca să pătrunzi priceperea și te-ai smerit înaintea Dumnezeului tău, cuvintele tale au fost auzite și eu așa fi venit după cuvintele tale. Dar prințul regatului Persan a stătut împotriva mea 21 de zile; dar iată Mihail, unul din primii prinți, a venit să-mi ajute și eu am rămăs acolo pe lângă regii Persiei. Iar acum eu am venit să te vestesc, ce va fi cu poporul tău în timpurile de apoi, de oarece vedenia se referă la zile depărtate” (Dan. X, 11-14). Auzind această cuvântare, Daniil a căzut cu fața la pământ și muți, și numai când deja cineva la înfățișare cu fiii oamenilor, se atinse de buzele lui, el primi din nou puțința de a vorbi și cu cutremur zise: „Domnul meu, de vedenia aceasta lăuntru meu s'au răsturnat în mine și n'a mai rămas putere în mine. Și cum poate să vorbească robul unui astfel de domn al meu cu asemenea de domn al meu?

Căci în mine nu mai este putere și respirația s'a strâns în mine. Atunci dumnezeescul convorbitor a întărit pe proroc și din nou îi zise încurajator: „Nu te teme, bărbatul doririlor! Pace ție! Îmbărbătează-te, îmbărbătează-te!” Și după aceea lui Daniil i se făcu o descoperire despre însuși scopul arătării: „Știi tu oare, întrebă Fiul omului, la ce am venit Eu la tine? Acum eu mă întorc, ca să mă lupt cu prințul Persiei. Iar când voi eși eu, atunci iată va veni prințul Greciei. Dealtmîntrelea eu am să-ți vestesc, ce e scris în adevărata scriptură; și nu e nimeni, care să mă sprijinească întru aceea afară de Mihail, prințul vostru” (Dan. X, 18-21). Această mare vedenie descoperi atât prorocului inspirat, cât și tuturor celor ce citesc înțelepțește cuvintele lui, marele adevăr, că soartele nu numai a oamenilor în parte, ci și ale popoarelor, se află în atârnare de cutare sau cutare acțiune a puterilor cerești. Fie care popor, ca și fie care om își are îngerul său păzitor deosebit, care cu oștirea sa mijlocește înaintea lui Dumnezeu pentru bunastare a poporului, încredințat purtării lui de grijă, și în caz de mari zguduiri, intră în luptă cu îngerii protivnici ai altor popoară și țări dușmane. Ideea asta s'a recunoscut deja de timpuriu în Vechiul Testament, și Moise, în cântarea sa de adieu a spus: „Când Cel preainalt a dat părțile de pământ popoarelor, și a risipit pe fiii oamenilor, atunci a pus hotară popoarelor după numărul fiilor lui Israel”, sau, după traducerea greacă: „după numărul îngerilor lui Dumnezeu” (Deutor. XXXII, 8). Și acest adevăr acum este expresiune clară în vedenia avută, de Daniil. Vedenia a arătat, că deși îngerul păzitor a poporului iudeu a mijlocit pentru izbăvirea deplină a poporului său din robia babilonică, apoi în această privință el a întâlnit nu puțină împotrivire care el a avut de luptat. Rezultatul acestei împotriviri a și fost anume aceea, că în Palestina s'a întors numai o parte neînsemnată din poporul iudeu, iar majoritatea lui a fost reținută în hotarele monarhiei persane.

Daniil după aceea s'a învrednicit încă de câteva descoperiri, care-i prevedeau lui soarta viitoare atât a poporului său propriu, cât și a statelor înconjurătoare, în care caz i s'a descoperit și aceea, cum ca schimb în locul monarhiei persane, va apare o nouă mare monarhie, cea grecească, și cum poporului iudeu îi va fi dat să sufere prigoane din partea unor stăpânitori greci, cum aceasta s'a și dovedit în urmă. Dar iată se apropia și sfârșitul marelui proroc și el trecu în pace către părinții săi, în deplină cunoștință a împlinirii slujirii sale. La patul său de moarte el s'a petrecut cu cuvintele: „mergi către sfârșitul tău și te liniștește

și te vei scula pentru primirea sorțului la sfârșitul zilelor" (Dan XII, 13).

Intre acestea asupra Babilonului începu să se împlinească judecata lui Dumnezeu, rânduită lui. Insuși luarea Babilonului a fost un eveniment așa de mare în orient, care zgudui inima tuturor popoarelor. Aceasta a fost o revoluție așa de mare, care cu un ecou tunător a răsunat până la marginile lumii civilizate de atunci. Asupra lui s'a împlinit aceea, ce prezisese prorocul Ieremia. „Deși Babilonul s'ar înălța până la ceruri și deși el la înălțime și-ar întări fortărețile sale, nu dela Mine vor veni pustiitorii", zice Domnul prin prorocul. „Va vini strigare de plâns dinspre Babilon și de mare dărâmare din pământul haldeilor. Căci Domnul va pustii Babilonul și va pune capăt glasului trufaș din el. Vor fremeta valurile lui ca apele cele mari, răsună va glasul zgomotos al lor. Căci va veni asupra lui, asupra Babilonului, pustiitorul și vor fi luați apărătorii lui, vor fi sfărâmate arcurile lor, căci Domnul, Dumnezeul răsplătirilor, va răsplăti răsplătire. Zidurile cele groase ale Babilonului vor fi dărâmate până în temelie și porțile cele înalte vor fi arse cu foc; și așa în zadar s'au ostent popoarele și gințile au muncit pentru foc" (Ier. LI, 53-58). Alte orașe vechi, ca de exemplu Damascul, cu toate necazurile suferite de dânsle în soarta lor, s'au menținut până în timpul de față și până astăzi păstrează rămășițele vieții istorice din timpuri imemorabile. Dar din Babilon nu a rămas nici-o urmă, decât jalnice curgane de ruine. Pustiirea ce l'a ajuns a fost incomparabil mai grozavă decât aceea, la care a supus el Ierusalimul; pentru o întreagă mie de ani a fost uitat însuși locul situației lui, și abea în timpul de față s'au început săpăturile, care arată cum măreția fostei lui slave precum și groaznica judecată a lui Dumnezeu asupra lui s'a împlinit.

Robia de șaptezeci de ani se consideră dela prima lucrare a Ierusalimului de către Nabuhodonosor, în anul al patrulea a domniei lui Ioachim, când el a adus prima parte de captivi: aceasta a fost chiar în anul urcării pe tron al lui Nabuhodonosor în Babilon, cu zece ani înainte de dărâmarea Ierusalimului și a templului. Astfel robia s'a continuat în cursul întregii lui domnii de 43 de ani, sub fiul său Evil-Merodah doi ani, sub Neriglasar 3½ ani, sub Labbarosoarhod 9 luni, sub Merodah 2 ani, sub Nabonid 17 ani, sub Baltazar 2 ani și sub cărmuirea lui Darie Mideanul 2 ani; Suma acestor cifre alcătuește 70 de ani, dela anul 605 până la anul 536 a. Hr.

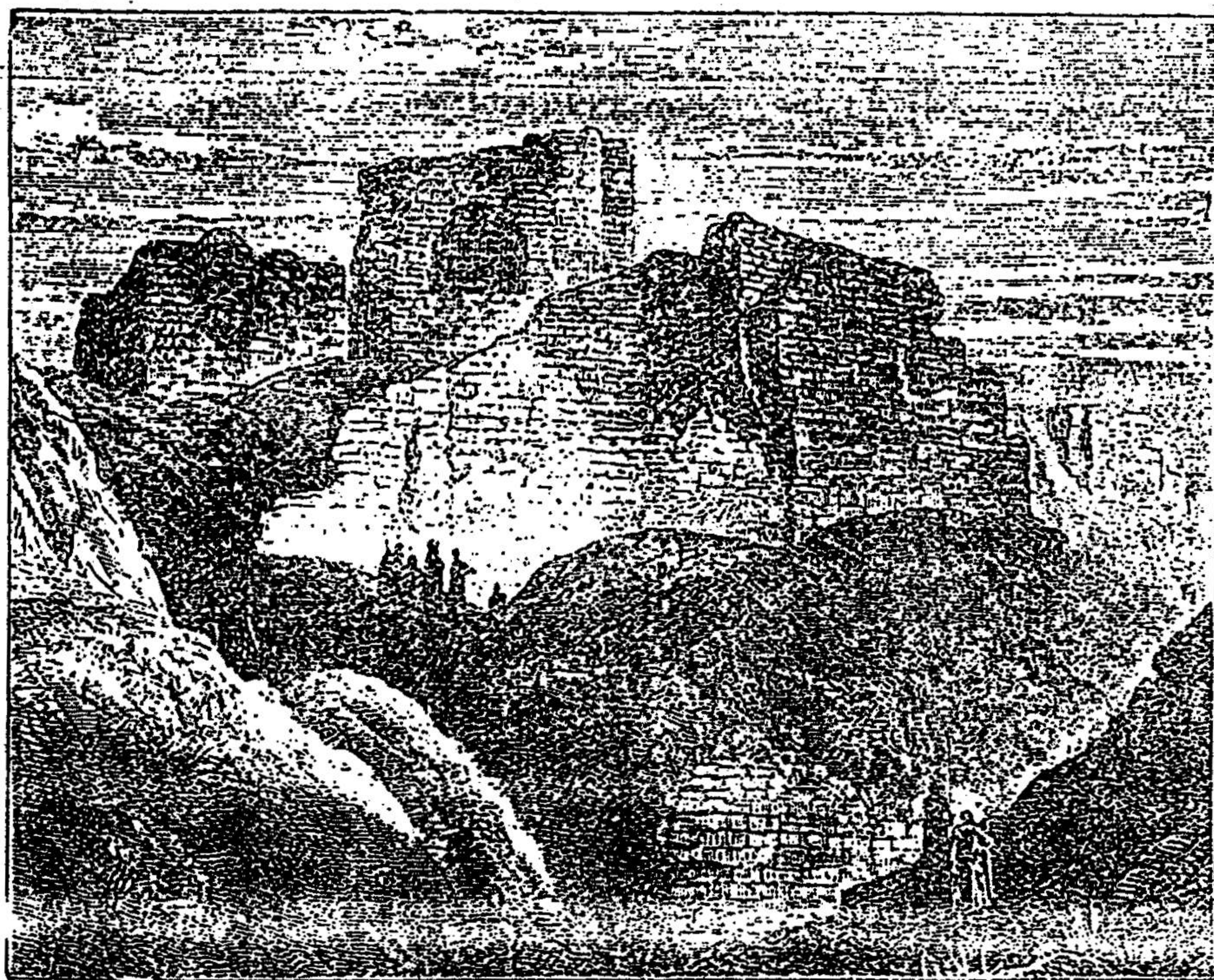

CARTEA A TREIA

De la întoarcerea din robie până la nașterea
lui Hristos.

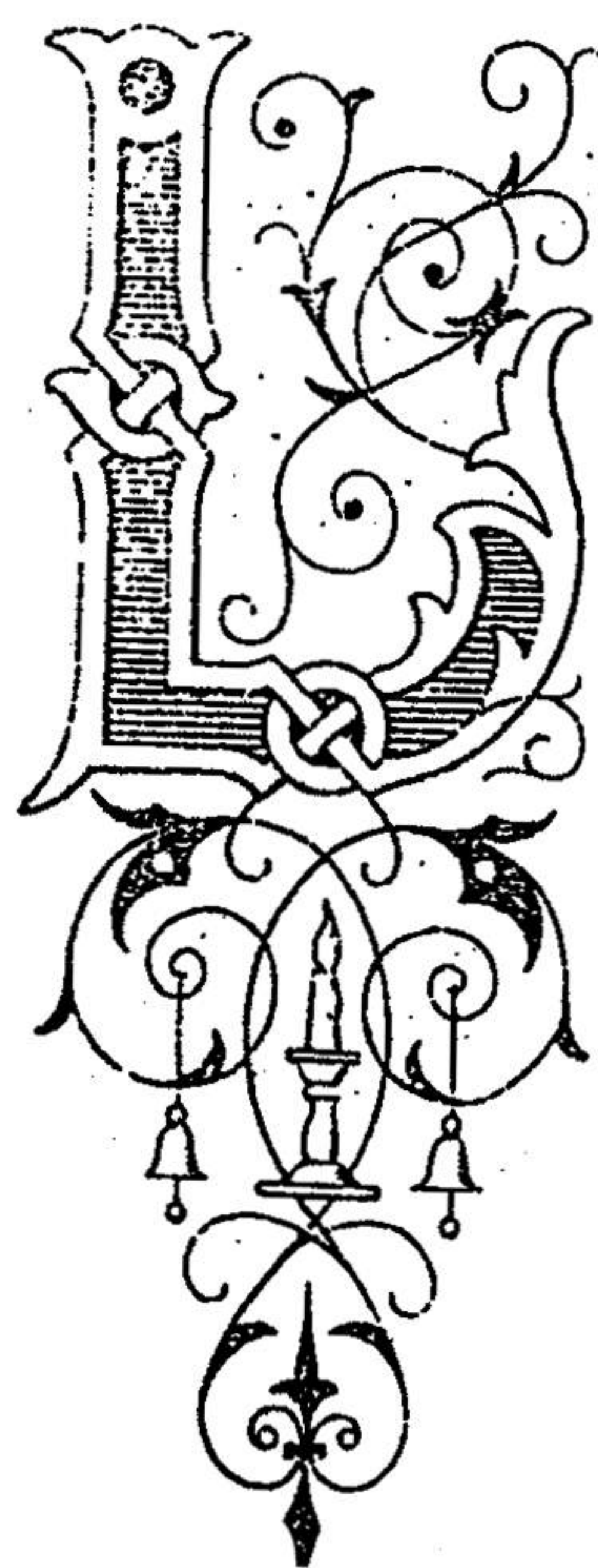

Ruinele Vechiului Babilon.

CAPITOLUL XIX.

INTOARCEREA IUDEILOR DIN ROBIE.

La chemarea decretului regal despre eliberare răspunseră toți iudeii, căroră li era scumpă și sfântă amintirea Ierusalimului. Insuși decretul ca un vestitor de bucurie sbură peste toată țara, unde trăiau iudei. Bucuria asta se simți adânc cu deosebire de aceia, căroră după împrejurările de trai, au trebuit în țara robiei să se pomenească în stare în adevăr grea de robie. Mulți din iudei, la prima strâmtoare a lor în Asiria și Babilonia au fost vânduți ca robi, și mulți negreșit au avut stăpâni foarte cruzi. Și iată aceia, care „au șezut în întunec și în umbra morții, ferecați în întristare și fier” (Ps. CVI, 10), au putut acum să răsufle liber, simțindu-se restatorniciți în vrednicia omenească de altă dată. Când vestea de eliberare trecea din

loc în loc, atunci toți, în care erau viu simțul patriotic, imediat s'au trezit sufletește și cu ochii triști se întoarseră în direcția

cătră pământul lor natal. Deoarece întoarcerea iudeilor și așezarea lor în Palestina intra în vederile politice ale lui Cyrus, apoi guvernul persan arată strămușilor tot concursul său și li se permise să ia cu sine tot acel avut, care era la dispoziția lor. Adevărat, iudeii mai bogați, toți aceia, care isbutise să-și înjghebeze o gospodărie mai însemnată în țara robiei lor, preferară să rămână acolo și între aceste clase mai înalte și mai bogate, care ușor își perdură credința și naționalitatea, se transformară în babiloneni. Dar și în clasele înalte tot mai rămăsese oameni adevărați patrioți și evlavioși, care s'au hotărât singuri să plece în Palestina, sau cel puțin arătară celor ce se strămutau concursul lor material. Pentru a da celor ce se strămutau o mare încurajare, Cyrus ordonă vistiernicului său Mitridat să predea, din tezaurul de pe lângă templul lui Bel, celor ce se strămutau toate vasele sfinte, de argint și de aur, rădicate de Nabuhodonosor la dărâmarea Ierusalimului. Din această cauză preoților iudei imediat li s'au predat toate aceste vase, care s'au văzut că sunt „blide de aur treizeci, blide de argint o mie, cuțite 29, cupe de aur 30, cupe de argint duble 410, alte vase 1000. De toate vasele, de aur și argint, 3400” (1 Ezdra, I, 7). Iar ca ajutor celor ce plecau li s'au dat animale de transport, li se eliberă o provizie considerabilă de hrană, și deasemenea și toate obiectele necesare pentru călătorie, așa că cei ce plecau se arătară oare cum în calitate de coloniști, aprovizionați pe contul guvernului.

Cu toate această încurajare a guvernului, cei ce plecau s'au dovedit puțini: de toți 42.360 de oameni, cu 7367 de slugi și slujnice. Aceștia în mare parte erau oameni săraci și toată moștenirea lor consta din 736 cai, 435 cămile și 6720 asini. Un procent foarte însemnat printre strămușii îl alcătuiau preoții, care erau în număr de 4000 oameni, așa că ei alcătuiau aproape a zecea parte din toată caravana. Dar toți acești preoți erau reprezentanți numai a patru dejurnii, așa că reprezentanții celorlalte douăzeci de dejurnii au rămas în Babilon, mărturisind prin aceasta, până la ce grad slăbise devotamentul cinului preoțesc către religia lor și cât de dăunătoare a fost înrâurirea robiei asupra preoției. Cu toate acestea prezența a atât de mulți preoți dădură o deosebită prestanță întregii caravane pe lângă care se aflau ei. Ei alcătuiau acel nod, în jurul căruia putea să se renască iarăși viața poporului. Afară de preoți se aflau câțiva leviiți, și deasemenea un grup ca la 392 de slujitori ai templului, sau de așa numiți netinimi, ~ descendenții acelor slujitori, care au fost robii templului în vre-

mea lui Solomon. O putere deosebită dădea caravanei aceea, că în fruntea ei stăteau oamenii cei mai influenți, cu adevărat patrioți și credincioși. Cel mai vădit dintre aceștia era prințul iudeu Zorobabel, primind asupra sa conducerea caravanei. Acesta era nepotul popularului rege Ioachim și, prin urmare, descendentul marelui erou național David, unicul om de sânge regesc, ce s'a întors în acest timp, deși mai târziu s'au întors și alții (1 Ezdra, I, 8; V, 14). Insuși numele lui ne arată, că el evident s'a născut în Babilon¹⁾. Probabil primii ani ai robiei, deși, asemenea lui David, el a avut deasemenea și numele haldeean Șeșbațar (1 Ezdra, I, 8). Astfel, în acest timp el nu putea încă să fie așa de bătrân și după robie a mai trăit încă 20 de ani. Împreună cu dânsul era arhiereul Iisus, omonimul acelui conducător, care pentru prima oară a introdus pe israiliți, poporul cel ales, în pământul făgăduinții, și a acelui dumnezeesc Răscumpărător, Care trebuia în viitor să introducă omenirea în împărăția cea nebiruită „nu din lumea aceasta“, și încă a zece bătrâni, care luaseră asupra lor sarcina aranjării strămutațiilor la fața locului în țara natală.

Și iată caravana cu pelerini plecă la drum. Intrarea în Palestina s'a săvârșit cu tot felul de strigăte de bucurie. Caravana a fost însoțită de un convoi de o mie de oameni călări pentru ca să le dea apărare de arabii prădalnici în pustiu, care și acum, tot așa și atunci, făceau atacuri neconținute asupra caravelor.

Pelerinii plecară la drum cu muzică, „cu timpane și trâmbițe, așa că din simpatie pentru ei se veseleau și toți frații lor, care din diferite împrejurări preferară să rămână în Babilon. Oamenii cei mai cuprinși meraseră negreșit călări pe cai, bărbații bătrâni, copiii și femeile ședeau pe cămile, iar ceilalți plecară pe jos. Caravana avea să treacă calea plicticoasă prin pustiu, care ceru nu mai puțin de patru luni. Dela malurile Eufratului spre partea de nord a Siriei drumul se întindea prin șesul petros și aspru, pe care nu se întâlnesc nici păduri, nici munți, nici izvoară, așa că nimica nu violează monotonia jalnică a tabloului. La început drumul

*Cântare din timpan
(de pe un monument asirian).*

1) Zorobabel, adică Zerno-Babel = născut în Babilon.

mergea pe laturea de apus a Eufratului, spre nord dinspre Babilon; după aceea îndreptându-se prin pustii spre munții Libanului, linia cărora se și putea zări de pelerini la orizontul sud estic al orizontului ceresc, dacă ei țineau drumul, care ducea spre Damasc, sau acel drum, care ducea prin Iman și Rivla, unde de obicei se întindea drumul obișnuit în acel timp. Această nouă eșire spre pământul făgăduinții s'a săvârșit, după o miraculoasă coincidență, în aceeași lună, în care Israil a eșit din Egipt acum câteva sute de ani în urmă, anume în prima lună a anului, adică în luna Nisan (2 Ezdr. V. 6).

Dar iată și hotarele pământului natal. Starea Palestinei în acest timp totuși era cu totul nemângâitoare. Edomiții apucase Hebronul și toată Iudeea inclusiv până la șesul filistenilor, iar spre nord-est dela Ierusalim, între Ierihon și provincia Samariei, și-au construit chiar și un oraș, pe care ei l-au numit Acravim, adică „scorpionii” sau „biciurile”. Pentru că acești dușmani vechi ai Ierusalimului, cari cu răutate își bătuseră joc de căderea lor și prădaseră după ațitarea haldeilor moștenirea lui Dumnezeu, reținuseră pentru sine o parte considerabilă din pământul făgăduinții, — aceasta nu o puteau suferi pelerinii și de acum inevitabil trebuia să se înceapă lupta sângeroasă între cele două popoare dușmane, care s'a și continuat în cursul următoarelor 400 de ani. Câteva orașe și o neînsemnată parte de pământ după decretul regal al lui Cirus, au fost date celor veniți din robie, dar edomiții erau atât de puternici, încât continuară să mențină pentru sine partea de pământ răpită de dânșii, până ce în sfârșit au fost definitiv supuși de Ioan Hircan, pela anul 130 a Hr. când ei au fost nevoiți să se supună circomciziunii și să primească căpetenii iudaice peste dânșii. Centrul țării se afla în mâinile unui amestec de popoare, strămutate aicea de regii asirieni după dărâmarea Samariei. Cu toate strămutările mari din regatul dela nord spre răsărit, foarte mulți israiliți au fugit din robie și prin căsătorii mixte cu noii strămuțați din țări străine, până întru atât impuseră simțimintele iudaice copiilor lor, că în urmă aceștia se considerau pe sine tot așa de curat popor iudeu, cum erau și adevărații iudei de pe vremea, când încă exista regatul lui Israil. Parte din pelerini din triburile lui Asir, Manasie și Zabulon, care asistase în timpul săvârșirii Paștelor sub regele Ezechia (2 Paral. XXX, 11), jertfele făcute cu scopul înnoirii templului sub Iosia, și partea de închinători, zdrobită în cale din Sihem, Silo și Samaria la ruinele orașului sfânt (Ier. XLI, 5-8),

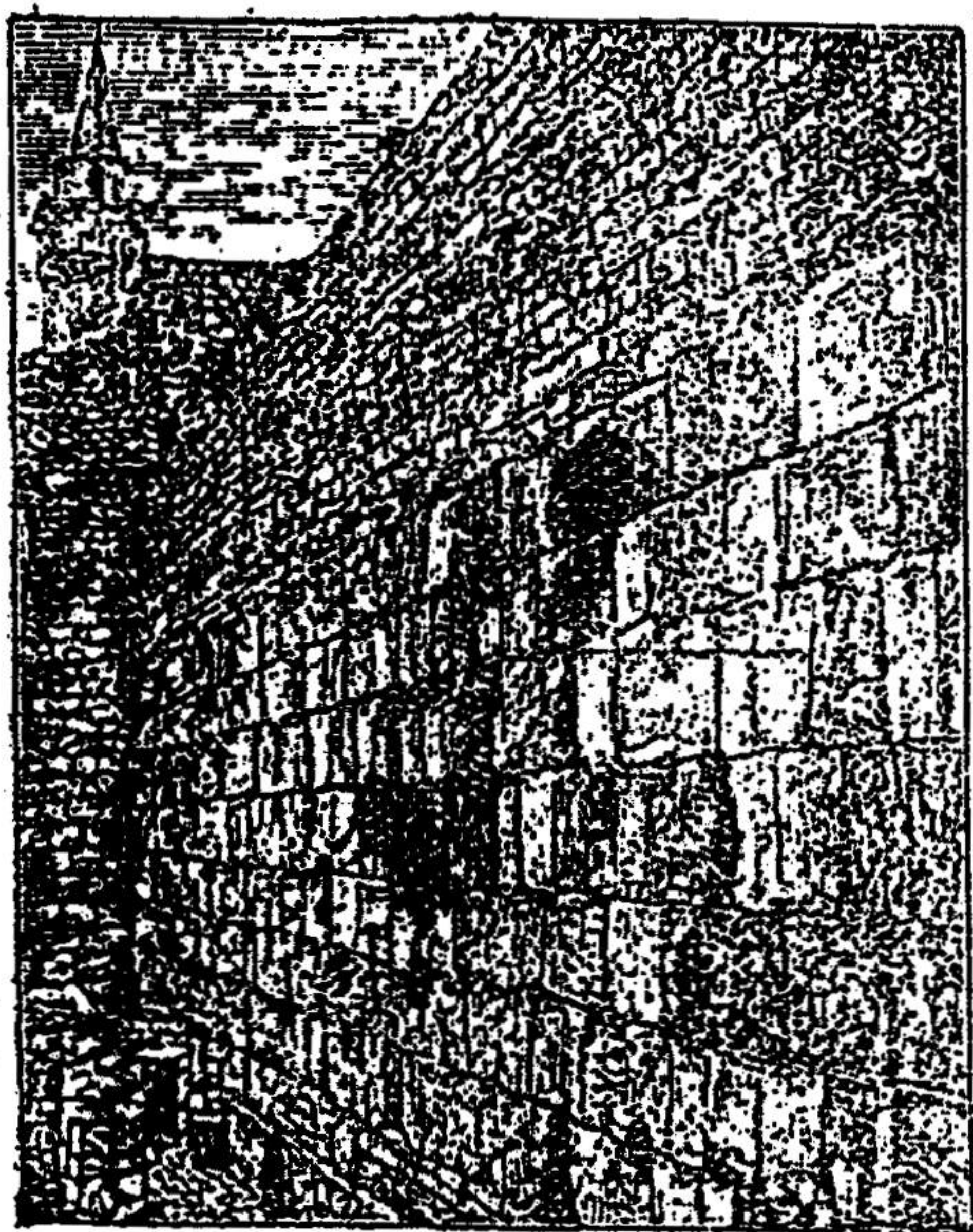

— acestea și alte fapte mărturisesc, cât de vii erau și la israiliții din nord simțimintele evlaviei religioase față de locașul sfânt obștesc național. Dar în urmă între cei strămutați din Babilon, ca unii ce se considerau pē sine descendenți adevărați ai poporului ales, și între acești locuitori amestecați ai Palestinei, s'au ridicat o puternică rivalitate, care a și dus la o crâncină dușmănie, care nu a mai conținut până la Nașterea lui Hristos. Fortăreața, care în urmă s'a numit Schitopole, se afla în stăpânirea descendenților acelor sciți, care rămăsese acolo după grozava năvală sub domnia lui Iosia, și prezentau așa zicând prima pătură de populații străine, care în urmă se așezară în provincia nordică a pământului făgăduinței, care a primit numirea de Galileea, deși populațiunea acestei țări în urmă primi o nuanță așa de puternică iudaică, încât galileenii se bucurau de renumele celor mai devotați cinstitori a locașului sfânt din Ierusalim. Tot din acest timp cei strămutați primiră și o nouă numire caracteristică. Dacă numirea primitivă a poporului era „evrei“, care în urmă se schimbă cu altă numire: „de izrailtean“, apoi începând din acest timp numirea exclusivă a poporului ales a devenit „iudeii“, care numire în diferitele ei forme s'a păstrat până astăzi. Numele acesta s'a născut așa zicând în acea zi, când poporul a eșit din Babilon, și istoria lui deacum este deja nu istoria lui Israil, ci istoria iudaismului.

Din cei veniți din robie negreșit fiecare s'a siliit să vadă mai curând vechea sa cenușă, și de aceea ei s'au întors în diferitele lor orașe. Dar în a 7-a lună sacră Tirs ei toți s'au adunat la Ierusalim și acolo, reînviind jertfelnicul pe o movilă de ruine, prăznuiră sărbătoarea corturilor. Toate celelalte lăcașuri sfinte și capitale ale poporului israilit, cu singura excepțiune a locașului sacru de pe muntele Garizim, se aflau în stare de distrugere. Sanctuarele din Betel și Silom, frumuseța regală a Samariei și a Izraelului dispăruseră pentru totdeauna. Ierusalimul rămăsese capitala incontestabilă a întregii țări. Chiar și acele triburi, care înainte erau rivale iudeilor, recunoscură, în starea nenorocită a poporului, acea superioritate, pe care ei o contestase în vremea lor de prosperitate. Săvârșind sărbătoarea corturilor, captivii întorși imediat pășiră și la lucrul restabilirii templului. La vederea ruinelor sanctuarului obștesc al poporului, pe toți îi cuprinse râvna pentru restaurarea lui, și cei întorși imediat se apucară să pregătească materialele pentru restaurarea templului, și întru aceasta, ca și pe vremea lui Solomon, lor le ajutară Tiriații și Sidomienii, care

s'au învoit să le procure lemn de cedru din munții Libanului. Lucrările erau supravegheate de arhiereu cu alți membrii ai preoșimei. Lucru mergea așa de izbutit, că deja în luna a doua a anului următor (535), chiar în timpul înființării cortului mărturie de către Moise, a avut loc așezarea solemnă a temeliei noului templu. Toată solemnitatea punerii temeliei a fost săvârșită „după rânduiala lui David” cu cântările preoților și leviților, care cu trâmbițe și chimvale slăviră pe Domnul, „și tot poporul striga cu glas mare slava Domnului pentru că se punea temelia casei Domnului”. Dar mulți la asta, mai ales bătrânii dintre preoți, leviți și căpetenii, care văzuseră templul dinainte, nu-și putură stăpâni lacrimile, și „plânseră tare și nu putu poporul să înțeleagă excla-

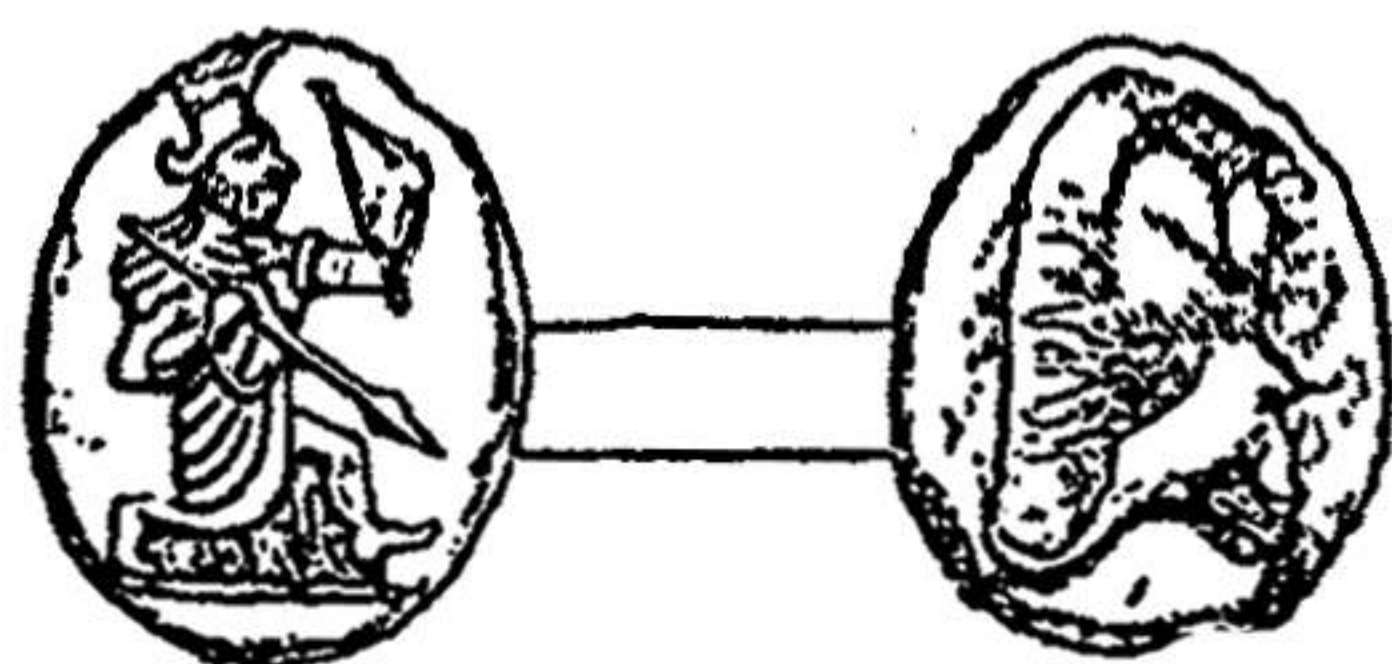
Locul plângerii iudeilor.

mațiile de bucurie de plânsul și bocetul preoților” (1 Ezdra, III, 13). După aceea s'a pășit și la zidirea templului. Conducătorii poporului se adresară către cei întorși din robie cu chemarea la jertfe și contribuții și întâlniră un ecou plin de râvnă. Cei mai bogați din ei au făcut danii însemnate, așa că capii familiilor au jărtfit o mare sumă de 20.000 de darici ceea ce face cam 120.000 de lei aur, și 3.000 mine argint, ceea ce face deasemenea cam 400.000 lei aur, la care și poporul simplu a adăos

jertfa sa nu mică în aur și argint, aducând în râvnă sa religioasă la templu toată moștenirea sa, așa că propriu dela popor s'a adunat aproape 480.000 lei aur și afară de asta 67 rânduri de vestimente pentru preoți. Singur Zorobabel, cel mai bogat dintre cei întorși din robie, a jărtfit 1.000 de darici, ceea ce face cam 160.000 lei aur, 50 de vase și 530 rânduri de vestimente pentru preoți, din care cea mai mare parte erau saraci. Cu toate aceste jertfe, mijloacele pentru templu se dovediră totuși insuficiente; din această pricină lucrul mergea încet, cu atât mai mult, că pentru asta nu erau prielnice nici înseși împrejurările externe. Țara se afla într-o stare tare neliniștită, pretutindenea mișunau bande de hoți, și era imposibil a face înșămânțări regulate de ceriale și secerișuri. În același timp începură să se observe și

primele urme ale rivalității zavistnice, care în urmă se instaură între populația Palestinei de sud și de nord. Samarinenii, la care se statornicise centrul lor de sanctuar pe muntele Garzim, se arătară protivnici furioși al ridicării templului din Ierusalim. Considerând Palestina acum posesiunea lor, ei se refereau tare dușmănos către cei veniți din robie și prin diferite pări către guvernul persan obținură chiar un decret pentru oprirea lucrărilor. În această privință ei, din nenorocire, izbutiră până într-o atâta, că în adevăr ei stârniră la guvernul persan diferite bănueli cu privire la captivii înapoiați în Palestina, și lucrările pentru zidirea templului au fost oprite până la moartea

Daricul persan.

lui Cirus, care a avut loc peste șapte ani după aceea, în timpul unui război depărtat în Asia (1 Ezdra, IV, 24). Dar chiar și după moartea lui nu deodată se îngădui iudeilor să se apuce iar de lucru. Cambize, fiul lui Cirus, era prea ocupat cu expedițiile sale, ca să se poată interesa de o neînsemnată colonie ca cea din Ierusalim, din care pricină și în cursul domniei lui nu s'a făcut nici un spor mai departe în această privință. După aceea a urmat domnia uzurpatorului Pseudo-Smerdis, care se dădea drept fratele omorât a lui Cambise¹⁾, dar a fost demascată și omorât, domnind de tot șapte sau opt luni. A doua în al doilea an al domniei următorului rege, Dariu Histaspes, s'a îngăduit din nou iudeilor să pășască la lucrările lor, și iar răsunară sunetele încurajatoare a ciocanelor și altor instrumente de lucru pe muntele cel sfânt Moria.

Toate aceste pedici și întârzieri se răsfârșiseră tare greu asupra celor întorși din robie, așa că printre dânsii începuse a slăbi entuziasmul anterior, și chiar începuse să decadă însuși moralitatea. Dar întru susținerea spiritului decăzut al poporului se iviră prorocii, cum au fost Agheu și Zaharia. Cel mai bătrân din ei era Agheu, pentru că el sau era unul din captivi, dus din Ierusalim de Nabuhodonosor, și astfel văzuse vechiul templu, întru toată slava sa, sau cel puțin se născuse în Babilon chiar la începutul robiei²⁾. În timpul robiei el, fără îndoială, a conlucrat la cea mare stârnire religioasă, prin care s'a remarcat timpul de dinaintea întoarcerii din robie, deși nu se știe nimica despre propoveduirea lui din acel timp. Al doilea proroc, Zaharia, era

1) Se știe, că Cambize a omorât pe ascuns pe fratele său Smerdis, și folosindu-se de asta, un uzurpator, magul Haumata apucă tronul în numele prințului ucid.

2) Agheu, II, 3. Ewald socoate, că el a văzut primul templu.

mult mai tânăr decât Agheu, și el aparținea unei familii preoțești, ce se întorsese din robie la Ierusalim. Dar fiind om de neam preoțesc, el totodată avea vrednicie și prorocie ereditară, moștenită de dânsul dela tatăl sau unchiul său. După tradiție, el a fost ucenic a lui Daniil și Iezechiil, din care cauză și la vedeniile sale prorocești se răsfrâng vedeniile acestor proroci. În genere pe chipurile expresiilor lui se observă marea înrâurie a vieții babilonene. Așa, pentru determinarea timpului, el se folosește de anii domnitorilor (Zah. I, 1-7), și în genere manifestă cunoașterea de aproape a moravurilor și obiceiurilor Babiloniei și Persiei. Și iată, acești proroci s'au ivit ca mari și puternici încurajatori ai poporului. În anul al doilea al domniei lui Darie Histaspe, în prima zi a lunii a șasa, în anul 521, Agheu se prezentă lui Zorobabel și Arhiereului Iisus, pentru ca să-i îndemne și poporul să-și înoiască puterile lor pentru restaurarea templului. El se adresa către dânsii cu o cuvântare înflăcărată, în care încuraja continuarea lucrului început, făgăduind ajutor de sus. El le reproșă întru aceea, că ei se îngrijesc mai mult de treburile lor obișnuite zilnic, decât de zidirea casei Domnului, din care pricină și treburile lor merg tare fără spor. Mai întâiu de toate era necesar să se zidească anume casa Domnului, care va servi pentru dânsii de izvor de înviorare morală și în toate celelalte privințe. „Întoarceți inima voastră pe calea voastră, zicea el către dânsii. Voi sămănați mult, dar strângeți puțin; mâncați, dar nu vă săturați; beți, dar nu vă indetulați; vă îmbrăcați, dar nu vă încălziți; cel ce muncește pe plată muncește pentru o pungă spartă. Așa zice Domnul Savaot: întoarceți inima voastră la căile voastre, suiți-vă în munte și aduceți lemn, și zidiți templu; și Eu voi avea bunăvoința Mea spre dânsul, și Mă voi proslăvi, zice Domnul”. Cuvântarea aceasta produse o puternică impresie asupra lui Zorobabel și a arhiereului, stăruii și spiritul celui alt popor, și ei cu toții pășiră din nou la lucru de zidire a templului. Trecând câțva timp tot cu asemenea îndemn apărui și Zaharia, și el transmise vedeniile sale, în care se zugrăvea slava noului Ierusalim, care încă și mai mult turnă curaj în sufletul poporului.

Jouă ni e cunoscut tare puțin templul zidit astfel. Dar se poate crede, că templul ocupa același spațiu, ca și templul lui Solomon. După cuprinsul său, clădirea era chiar mai mare decât templul lui Solomon. Spațiul larg a pământului templului a fost îngrădit cu un zid de trei rânduri de petre patrate întărite cu grinzi.

Sfânta Sfintelor, despărțită prin o mare perdea, era în acest timp cu totul goală. Dar în locul vechiului sicriu al legii în ea se remarcă un bloc natural de stâncă, care servea de loc al aducerii tămăderii din partea arhiereului în marea zi a curățirii. Aceasta probabil era chiar acea piatră, care în prezent se află în centrul tainic a mecetei lui Omar. Sicriul legii era sau ascuns de prorocul Ieremia pe muntele Nebo (2 Macab. II, 5), sau luat la cer până la arătarea lui Mesia (Apoc. XI, 19). Heruvimii, tablele legii, vasul cu mană și toiagul lui Aron, — toate aceste deasemenea nu mai erau în templu, de oare ce toate acestea au perit în timpul turburărilor politice precedente. Înaintea templului erau două curți din care în cea interioară se afla un enorm jertfelnic patrat pentru arderile de tot, făcut din pietre necioplite. În rând cu dânsul se afla un mare spălător pentru spălările necesare a preoților. În curte erau alăturate diferite încăperi și camere, menite pentru preoți și diferite rezerve. Prin valea dintre Moria și Sion era întins un pod și se făcuseră câteva porți, care dădeau acces liber din diferite părți. La templul anterior numeroșii arbori, „plantați în curțile Domnului¹⁾“, dădeau o umbră minunată mulțimii închinătorilor, dar acum nu se îngădui nici de cum să se planteze asemenea pomi aproape de noul templu cel de al doilea, poate de teamă, că acești arbori să nu dea motiv de transformare a lor în loc de închinare păgânească. Mai era încă o particularitate, care deosebea acest al doilea templu de cel dintâiu. De oarece poporul iudeu acum nu mai era popor cu totul independent, ci se afla în dependență de un stat străin, apoi această depedență se și exprimă în construcția unui turn militar sau castel în partea de nord-vest a templului, și această fortăreață deveni locul permanent al autorităților persane. Anume această clădire este aceea, care pe vremea stăpânirii romane era cunoscută sub numele de turnul lui Antonie, și pe vremea stăpânirii romanilor se numea de Baris. La porțile răsăritene al spațiului templului se vedea și alt semn al stăpânirii străine, și anume torma sculpturală a capitalei persane Suza, din care pricină și înseși porțile acelea începură a se numi suzaniene. Pentru prima oară deasemenea se trase un spațiu de despărțire unei părți din curtea exterioară, pentru prozeliții păgâni, care fiind schimbători ai lui Iehova, încă nu-și luase asupra-le toate ritualele iudaice.

Intreaga clădire a fost terminată în anul al șaselea al dom-

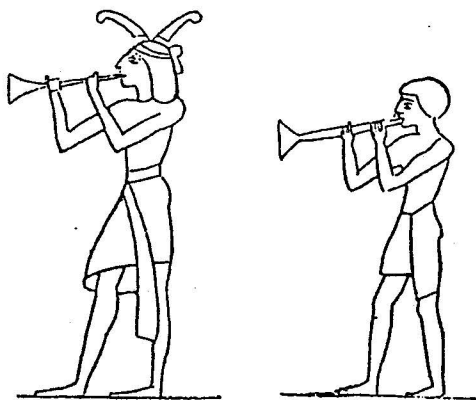
1) I. Flavie, c. Arlon, I, 22.

niei lui Darie (anul 515), peste 21 de ani dela punerea temeliei lui. S'a făcut o sfințire solemnă a noului templu, care în genere se construise după chipul celui dintâiu, deși din materiale mai puțin prețioase. Afară de 700 de jertfe de ardere de tot, au fost aduși 12 țapi ca jertfă pentru păcat „pentru tot Israilul, după numărul triburilor”. Au fost restabilite, după statutul lui David, „dejurnile” preoților și leviților, deși pentru a se alcătui numărul complet a acestor dejurnii, a trebuit ca cele patru dejurnii prezente să fie împărțite fiecare în șase părți. Sfințirea a fost încheiată cu săvârșirea solemnă a Paștelor. Intreagă sărbătoarea Paștelor a fost săvârșită după rânduiala severă a legii lui Moise. Preoții și leviții, toți fără excepție, au săvârșit asupra și curățire legiuită, și acești membrii curățiți ai cinului preoțesc aveau dreptul exclusiv de a junghia miei pashali, atât pentru preoți, cât și pentru mireni. În vechime acest ritual îl săvârșea fiecare cap de familie pentru casa sa proprie (Eșire, XII, 6). În timpul săvârșirii Paștelor sub Ezechia leviții junghiau miei pentru toți câți nu s'au supus curățirii după lege. Dar în timpul lui Iosia, marele restaurator al iudaismului în sensul lui strict, și în realitate, restabilitorul lui, și a introdus obiceiul, care a și devenit acum permanent, anume, ca miei pashali să se junghie numai de preoții și leviții, care s'au supus curățirii deosebite. Din acest timp Ierusalimul începu a se recunoaște tot mai mult singurul centru religios al iudaismului. Pentru săvârșirea Paștelor se adunau nu numai toți aceia, care ieșise dela Babilon, ci și mulți din populația, care rămăsese din regatul de nord și de sud, toți aceia, părinții cărora uitaseră strămutarea în Asiria sau pe Euftrat, și chiar risipiți prin alte țări. Familiile risipite, sau micile comunități de iudei curați, și în locurile depărtate ale satelor lor continuase să se considere unul și același popor, cu toate că ei trebuise să trăiască singurateci printre diferite popoare păgâne. Galileea trimise reprezentanți a zece triburi, — acele rămășițe ale lor, care scăpase de distrugerea regatului de nord de către Asiria. Asemenea prăznuire, atât de plină de nădejde și de dulci amintiri despre zilele de mult trecute ale slavei, fu o bună încheiere pentru turburările și greutatea încercate în curgerea celor douăzeci de ani trecuți. Recunoștința poporului față de Dumnezeu se exprimă în psalmi entuziaști, numiți în traducerea grecească cu numele prorocilor Agheu și Zaharia (Ps. CXLIII — CXLVII). Intr'înșii toată natura e chemată să laude numele cel mare al lui Dumnezeu, Care „este aproape de toți, cei ce-l cheamă întru adevăr”, „susține pe toți cei ce nă-

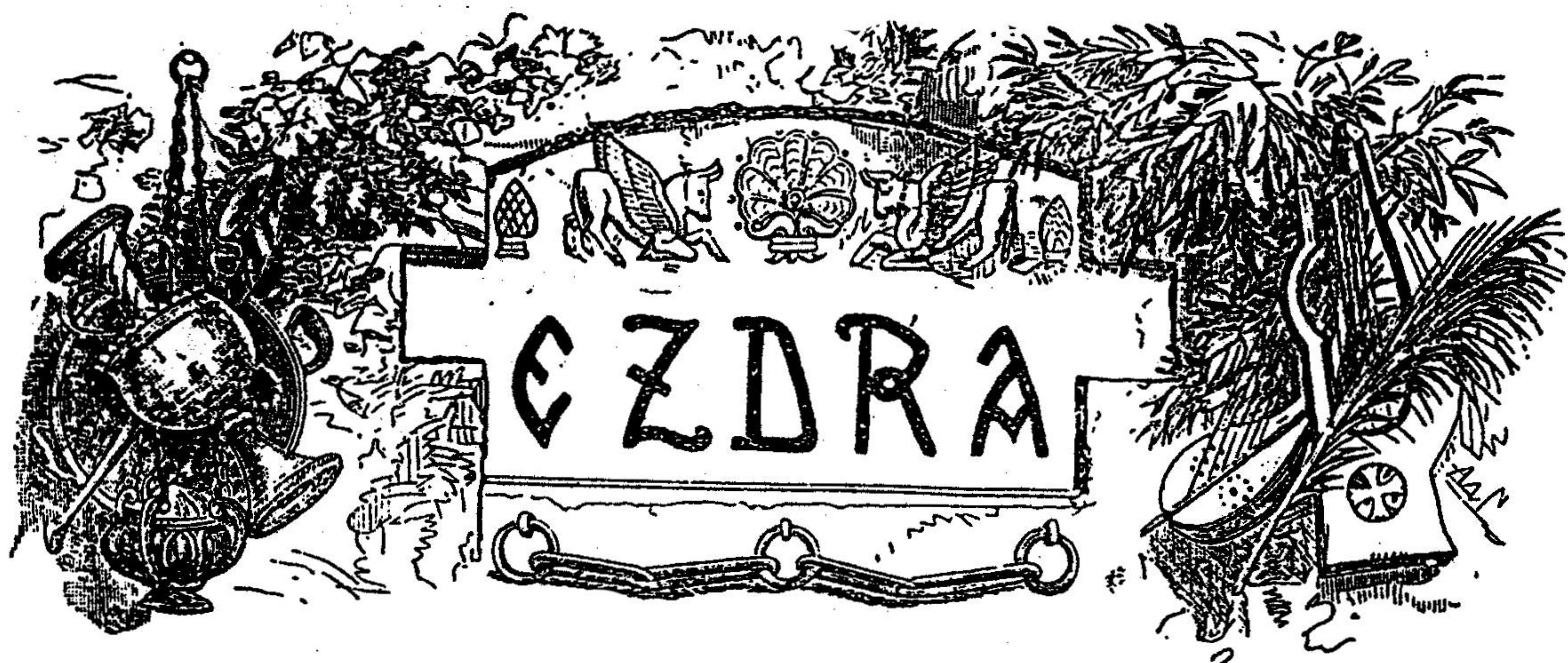
dăjduesc și ridică pe toți cei căzuți". Acest șir de psalmi de mulțămire se termină cu cântarea entuziastă de laudă: „Lăudați pe Domnul din ceruri, lăudați-L pe Dânsul întru cei de sus. Lăudați-L pe Dânsul toți îngerii Lui, lăudați-L pe Dânsul toate oștirile Lui. Lăudați-L pe Dânsul soarele și luna, lăudați-L pe Dânsul cerurile cerurilor și apele cele mai presus de ceruri. Să laude numele Domnului, căci El a zis și s'au făcut, El a poruncit și s'au desăvârșit. El le-a așezat pe veci de veci, a pus rânduială, peste care nu vor trece. Lăudați pe Domnul de pe pământ peștii cei mari și toate adâncurile, focul și grindina, noaptea și întunericul, zăpada și negura, vântul vijelios, care împlinesc cuvântul Lui, munții și toate dealurile, arborii roditori și toți cedrii, hiarele animalele cele mari, târătoarele și paserile cele înaripate, regii pământului și toate popoarele, prinții și toți judecătorii pământului, tinerii și fecioarele, bătrânii și tinerii să laude numele Domnului, căci numele Lui al unuia e preainălțat, slava Lui e pre pământ și în ceruri. El a înălțat neamul poporului Său, slava tuturor sfinților Lui, fiilor lui Israil, a poporului celui aproape de Dânsul. Aliluia" (Ps. CXLVIII). Sunetele solemne ale trâmbițelor, ale psaltirionului și arfelor din nou răsunară în laturile sfinte ale templului și poporul ales din nou a fost pus pe calea cea dreaptă pentru ajungerea la marea sa chemare.

*Trâmbițe antice
(după un monument egiptean)*

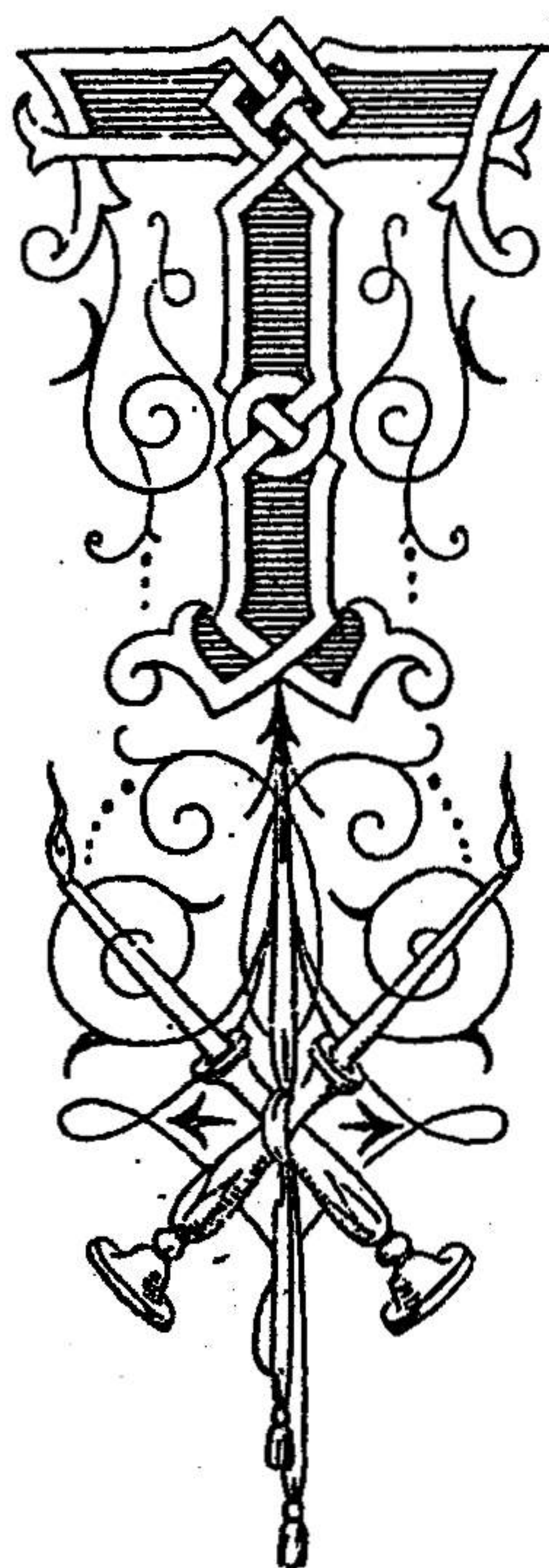

CAPITOLUL XX.

PREOTUL EZDRA.

rec şaptezeci de ani în plină lipsă de veşti peste istorie dela terminarea construirii templului, până la următorul eveniment important din Palestina, despre care există informaţiuni istorice. În decursul acestui timp Zorobabel şi-a părăsit cariera sa de activitate şi, de acord cu tradiţia iudaică, chiar se întoarse în patria sa în Babilon, ca acolo să-şi depună oasele. Descendenţii săi au continuat să existe mult după dânsul nu fără nici o autoritate, şi în locul lui în capul unui nou grup de captivi nu avu nici un nou prinţ indigen, nici prin influenţă proprie, nici prin numirea din partea guvernului persan. Neamul arhiereului se continuă dela Iisus, şi acum pentru prima oară, dela moartea lui Elie, conducerea supremă a poporului trecu iară în mâinile neamului lui Aaron, deşi încă sub un control suprem al guvernului persan, indigen sau străin, care locuia în fortăreaţă, care predomina asupra templului. Coloniştii se deteră la obişnuitele lor ocupaţiuni. Incet-încet ei se deprin-

seră cu vecinii lor, în care caz unii din capii familiilor chiar începură să intre în căsătorii mixte cu dânsii. Arhiereul Eliazar, care locuia în marele încăperi din cuprinsul templului, era legat prin îndoite legături cu principii indigeni, cari în Samaria și în Amanul Transiordanian erau reprezentanții guvernului persan (Neem. XIII, 4). Pe ulițele Ierusalimului din nou începu curentul comercial și industrial. Prin oraș treceau asini greu încărcăți cu saci cu grâu și cu coșuri cu fructe chiar și în zilele sacre de odihnă. Se iveau acolo chiar marinari tirieni, vânzându-și peștele lor și alte lucruri comerciale feniciene. La bazare își deschiseră atelierele lor giuvaergii, schimbătorii de bani și negustorii de legume. Clasele cele mai sarace, cel puțin multe din ele, prin necesitate căzură încet-încet în stare de atârnare de cei mai bogați, printre care iar începu să se arate luxul, iar odată cu el felul nerușinat de a lucra, prin care se destinsese vechea aristocrație, așa de adesa muștrată de vechii proroci. Insuși Ierusa-

Zidul plângerilor

limul era populat încă slab și se pare că nu dădea nădejde să se ajungă într'însul la acea prosperitate, la care se nădăjduse de către robii întorși din robie. În tot cazul e neîndoelnic, că fie după slăbirea internă a înseși celor întorși, sau din alte pricini oare care, ca de pildă incursiunea neamurilor vecine, despre care nu avem nici un fel de informațiuni mai lămurite, zidurile Ierusalimului tot nu erau încă terminate, mari spărturi tot mai erau încă într'insele, mai ales acolo, unde cândva se aflau porțile, distruse, dar

nefăcute acum. Munții înconjurători tot mai erau plini de ruine. Templul, deși acum terminat, tot nu era suficient înzestrat cu cele de nevoie și cu lucrurile de nevoie înăuntru și înafară. În asemenea împrejurări grele, nădejdea coloniștilor era îndreptată către concetățenii lor bogați din îndepărtatul Babilon și din Persia. Centrul poporului ce se renaște era în propria sa veche capitală, dar izvoarele lui, civilizația lui erau la curtea monarhilor persani. Și anume de acolo au eșit doi mari înfăptuitori, cari au lăsat o cronică originală de iubire pasionată către țara lor, pe care nu o văzuse niciodată, și această cronică, cu

toate multele sale neîzbutiri în activitatea lor, dă fiecărui pas al ei un interes neobișnuit din cauza acelui adânc patriotism, care-i însuflețea.

Primul și cel mai evident din ei a fost Ezdra, preot, cunoscut prin știința sa în ale legii și prin râvna sa pentru observarea strictă a ei. Genealogia sa care a fost urmărită până la Aaron (2 Ezdra, VIII, 1), cuprindea într'însa o serie lungă de preoți. El era strănepot arhiereului Helchia, chiar acela, care a găsit cartea legii în templu în zilele regelui Iosia, și a arhiereului Seraia, pe care Nabuhodonosor l-a dat morții în Rivla (4 Reg. XXV, 8). Din această cauză în ochii contemporanilor, el se considera preot cu preferință. Dar născându-se în Babilon, el nu văzuse niciodată templul. Cinul lui preoțesc deci era numai un simplu titlu, de oare ce Ezdra se afla departe de acel loc, unde se putea preoți. Dar cu atât mai serios el se cădu la studiul legii și cu atât mai râvnitor fu dedat el împlinirii riguroase a ei. Fiind preot riguros, el odată cu aceasta se remarcă în mijlocul compatrioților săi și prin aceea, că a fost primul reprezentant al acelei clase de învățați, care în urmă a primit o importanță așa de mare în istoria iudaismului și anume a fost „cărturar”. Cărturarii sau soferimii într'o formă oare care existaseră deja de mult. Ei la început fuseseră cronicari sau scriitori, de către care se număra poporul sau oștirea. Importanță însemnată au avut ei în calitate de cronicari regali sau logofeți. După aceea, când preveduirile prorocilor începură să se intrupeze în cărți scrise, și necazurile regatelor căzute și robia ce a urmat au îndemnat poporul să adune monumentele scrise ale trecutului, atunci ei ocupă un loc văzut alături cu prorocii. Astfel a fost în timpul trecut Baruh, prietenul lui Ieremia. Tot astfel, în înțeles și mai important, era Ezdra. El a primit educația în școlile iudaice a erudițiunii haldeene, pătrunsă de atmosfera castei sacrificatorilor, care-și avea sediul său în Borznin sau în templul lui Bel, unde în urmă a și apărut parafraza haldeiană și talmudul babilonean. Pentru erudițiunea sa el s'a bucurat nu numai de o vastă influență în mijlocul poporului său, ci și de o deosebită bunăvoință a regelui Artaxerxe Longimanul, decretul căruia în anul 457 servește drept început al enumerării săptămânilor lui Daniil.

Anume acest învățat respectat dintre preoți cu multă atențiune a urmărit mersul evenimentelor în pământul făgăduinței. Vestea despre restaurarea templului și a cultului în acel pământ se răspândi în toate hotarele monarhiei persane, pe unde mai

rămăsese iudei, și, încurajați de asemenea izbândă, a confrăților lor, mulți dintr'înșii se hotărîră, ca măcar acum să se folosească de decretul lui Cyrus. Din această cauză se adună o nouă grupă de emigranți, care, în număr de 1500 de familii, să plece în țara sfântă. Și iată, conducător al acestui grup apăru Ezdra, hotărîndu-se personal să viziteze Ierusalimul și să se convingă atât de starea religio-morală reală a celor duși în pămîntul făgăduinței, cât și în scopul de a contribui la organizarea cât mai bună a lor pe locul vechiului sanctuar. Această hotărîre a sa întîmpină o deplină bunăvoință din partea lui Artaxerxe, care îl a provizionă cu scrisoarea sa regală, asigurându-l de ajutorul și de protecțiunea din partea slujbașilor regatului, atât în timpul călătoriei, cât chiar și în Palestina. Atât regele, cât și nobilimea erau adânc interesați de o întreprindere a unui om așa de respectabil și de aceea îi făcură daruri mari în aur și argint pentru templu.

Funcționari persani.

Ezdra primind douăzeci de vase sfinte de aur, care costa 1000 de darici, și două vase de aramă foarte prețioase, așa că toate vasele pentru templu primite de el erau de o valoare mult mai mare ca 320.000 lei aur. Afară de asta, el a primit și direct în bani 650 de talanți, ceea ce pentru timpul acela prezinta un capital foarte mare. Prin decretul regal se poruncea să i se dea la fiecare stație grâu, vin, ulei și sare, cât trebuia pentru călători și el apoi era împuternicit să primească la acele stațiuni și banii, care s'ar fi cerut pentru jertfe la Ierusalim (1 Ezdr. VII, 11-22). Afară de aceasta, se dădea și scutire de orice dări, impozite și vămuiri a tuturor preoților, levitilor și a celorlalți slujitori la templu. În fine, el fu împuternicit să numească căpetenii și judecători în Iudeea, care să se îngrijască de îndeplinirea legii și să observe predarea ei cuvenită pretutindenea, în care caz neascultarea față de ei să se asigure prin frica închiderii în temniță, confiscării averilor, escluderea din comunitate și chiar a morții. În genere lui i se oferă stăpânire nemărginită în opera organizării poporului său.

Punctul de adunare pentru caravana călătorilor fu designat orașul Agava pe canalul cu același nume, în Babilonia, și acolo s'au adunat în ziua hotărâtă până la 1500 de familii din cele mai

Punctul de adunare pentru caravana călătorilor fu designat orașul Agava pe canalul cu același nume, în Babilonia, și acolo s'au adunat în ziua hotărâtă până la 1500 de familii din cele mai

bune clase, mireni, preoți și leviți. În această caravană se primă numai oameni de sânge curat iudeu și de aceea au trebuit trei zile pentru cercetarea actelor genealogice a celor ce doreau să ia parte la plecarea spre Iudeea. Spre mirarea tuturor celor ce doreau a face parte din caravană nu se arătară nicidecum leviți sau slujitori ai templului. Din această cauză s'a trimis o deputație de câțiva oameni influenți cu doi învățători de lege, membri ai noiei instituțiuni a cărturarilor, în colonia leviților și a netinenilor (cum se numeau slujitorii templului), în Casifio, ca să-i invite să ia parte la mutarea în țara sfântă. Rezultatul a fost alipirea la caravană a unui învățător sau cărturar și a vreo patruzece de leviți și a 220 de netinieni (1 Ezdr. VIII, 18-30).

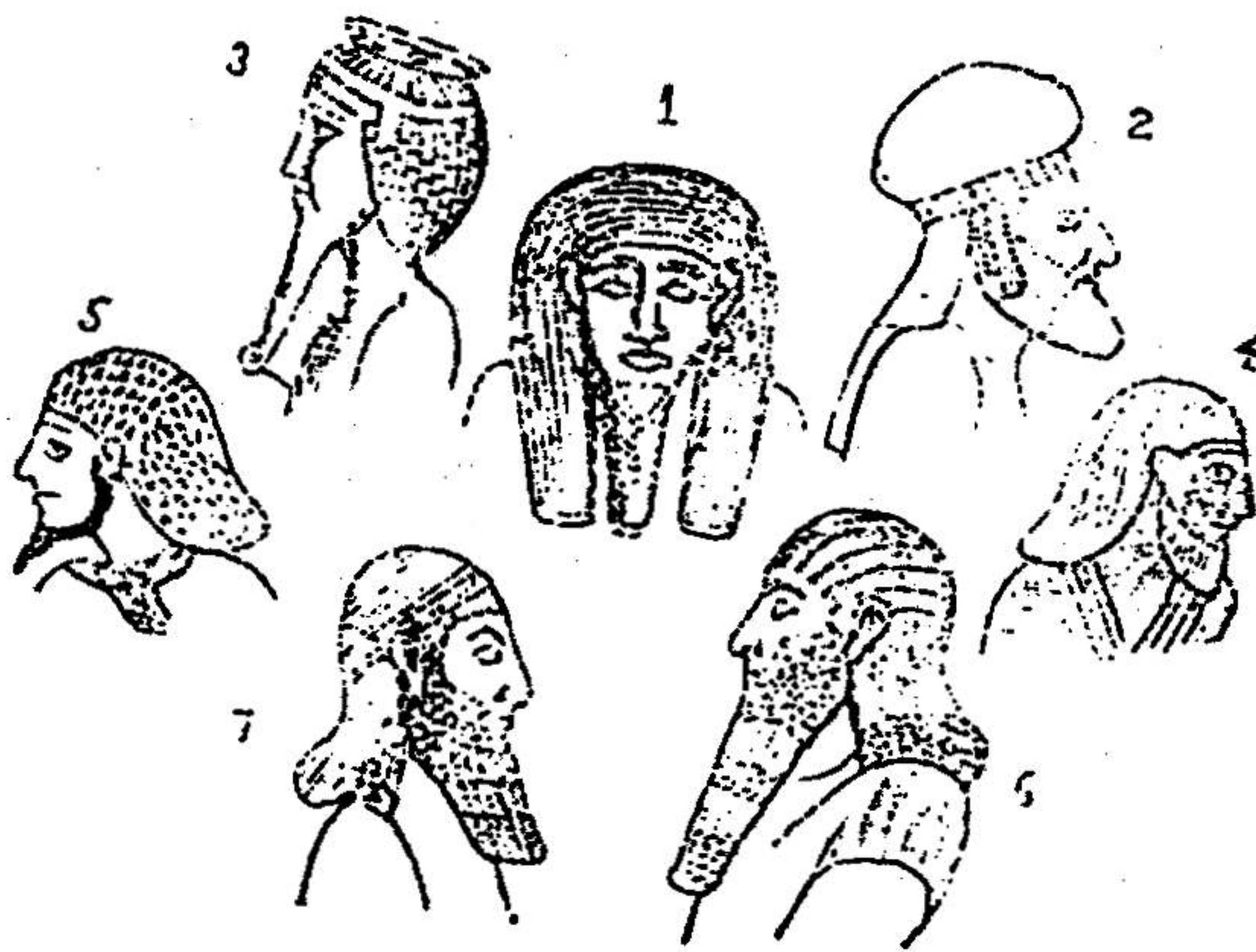
După asta caravana, compusă din mireni, preoți, leviți în înțelesul strict al acestui cuvânt, cântăreți la templu și străjeri netineni, era gata de plecare. Împreună cu femeile și copiii în toată caravana se enumera mai bine de 5000 de suflete. Acum rămăsese numai să pună întreaga întreprindere sub purtarea de grijă a celui Preaînalt, și în acest scop s'a rânduit un post. Comunicând regelui, că ei se încredințează pe sine sub mâna atât ocrotitoare a lui Iehova, Ezdra renunță la convoiul militar, pe care i-l oferea regele pentru a le asigura caravana cu averile ei ispititoare contra prădalnicilor arabi. Aurul și argintul și vasele sfinte au fost în fine încredințate purtării de grijă preoților și leviților aleși, corturile au fost ridicate și caravana plecă la drum. Toate lucrurile sfinte au fost încredințate celor mai evlavioși dintre preoți, cu condiția, ca ei după sosirea în Ierusalim să le predea cu cântarul preoților și leviților și în genere capilor generațiunilor israilite, la tezaurul dela casa Domnului (1 Ezdra, VIII, 29).

Patru luni și jumătate s'au cerut pentru călătoria dela Eufrat prin pustiu către Siria de nord și după aceea spre sud până la Ierusalim. „Mâna Dumnezeului nostru, - zice Ezdra, - a fost peste noi, și ne-a mântuit din mâna vrășmașului și de cei ce ne pândeau în drum (1 Ezdr. VIII, 31)”. Sosirea unui grup așa de însemnat de pelerini din țara robiei trebuie să fi bucurat peste măsură pe locuitorii Ierusalimului. Tezaurile aduse din Babilonia cu lunga caravană de cămile au fost puse cu grijă în orașul sfânt, și conducătorul, renumit prin știința sa în ale legii și prin râvna sa pentru împlinirea ei, împreună cu care mai poseda și autoritatea supremă pentru ajutorarea împlinirii ei. Ezdra pentru mulți cu adevărat a trebuit să se pară un nou Moise. În ziua a

patra după sosire, argintul, aurul și vasele sfinte au fost în chipul cuvenit cântărite și predate slujitorilor templului în prezența a doi preoți și a doi leviți. Toți locuitorii Ierusalimului se umplură de o deosebită bucurie, s'a organizat o mare sărbătoare religioasă, cu bogate jertfe și decretele marelui rege în favoarea iudeilor au fost trimise funcționarilor persani, stârnind nădejdea generală și entuziasmul poporului. Ezdra ocupă imediat situația de judecător suprem asupra comunității, umbrind chiar pe arhiereu și toate celelalte autorități. Uitându-se împrejurul său, noul cărmuitor începu să pătrundă în viața internă și externă a comunității. Așa au trecut câteva luni, și în curgerea lor nu se întâmplă nimic, ce ar fi turburat grija liniștită pentru așezarea instalațiilor templului. Dar în ziua de 16 a lunii a noua se produse un eveniment foarte important. În cursul acestui timp copiile legii, aduse de Ezdra din Babilon, fusese probabil răspândite în diferite sate ale Palestinei, dar în aceste copii se coprîdea opreliștea riguroasă a căsătoriilor mixte, lucru de care se pare că n'a știut nimeni până acum. Atunci căpeteniile poporului se prezentară la Ezdra și găsindu-l în curtea templului, declarară, că asemenea nelegiuire a pătruns în toate clasele comunității lor. Această știre

amări foarte tare pe Ezdra, și el imediat văzu, ce mare rău prezentau aceste căsătorii pentru poporul ce se regenera. Față cu slăbiciunea sa sub raport politic și religio-moral, poporul iudeu prin aceste căsătorii putea să se piardă cu totul pîntre popoarele mai tari decât el. Asemenea calcule dădură așa de mare importanță declara-

Bărbile în Vechiul orient.

rațiunii ce i se făcuse, ceea ce îl zgudui tare mult. Ca să producă o mare impresiune asupra poporului, Ezdra, în exprimarea neobișnuitei sale dureri, aicea pe loc înaintea poporului adunat își sfâșii hainele sale de desupt și de deasupra, își smulse părul din cap și din barbă, și cuprins de mare întristare șezu pe pământ (1 Ezdr. IX, 1-4). Imprejurul lui se adunară toți aceia, care simpatizau cu durerea lui și ei cu toții, apăsați de durere, șezură tăcuți pânăla apusul soarelui, când au trebuit să aducă jertfa de sară și când curțile templului au început iară să se umple de grupuri de închinători. Atunci Ezdra, se sculă din situația sa

necăjită, cu hainele sale rupte căzu în genunchi și, ridicându-și mâinile, se adresă cu o înflăcărată rugăciune către Dumnezeu, legea căruia fusese expusă la o violare așa de crudă (1 Ezdr. IX, 6-11). Rugăciunea lui era întreruptă de suspine, care zguduia adânc și inimile întregului popor adunat. În curțile templului se adună din ce în ce mai mult popor, care înconjură pe Ezdra și se împreună cu el la plâns și suspine. Aicea se aflau și bărbați maturi, și femei, și copii. În grozavă agitație, poporul, condus de un oare care Șehania, fiul lui Iehiil din fiii lui Elam, se adresă lui Ezdra cu cuvintele: „Noi am făcut nelegiuire înaintea Dumnezeului nostru, că ne-am luat femei de alt neam din popoarele țării; dar mai este nădejde pentru Israel în această faptă; încheiem acum așăzământ cu Dumnezeul nostru, că, după sfatul stăpânului meu și a celor ce-s cu evlavie în fața poruncilor Dumnezeului nostru, noi eliberăm dela noi toate femeile și copiii născuți de ele să fie după lege! Scoală, pentru că asta-i treaba ta, și noi suntem cu tine: încurajează-te și lucrează!” (1 Ezdr. X, 2-3). Auzind această declarație, Ezdra imediat s'a sculat în picioare și a luat dela toți cei care erau de față jurământ, că-i vor ajuta în munca sa de prefacere, și apoi se retrase îndată la încăperile fiului arhierelui, în unul din etajele de sus ale templului și acolo rămase în înfrânare totală până și dela pâne și apă timp de trei zile, care au trebuit să treacă înainte de a putea fi convocat adunarea solemnă pentru adevărarea dispoziției poporului relativ de acest important lucru.

Nu-i fără interes să vedem, ce anume ordine de cărmuire exista în același timp în poporul iudeu. Autoritatea supremă de stat peste dânsul se afla în mâinile unui satrap persan, care cărmuia întreaga Țară dinspre apus de Eufrat (1 Ezdr. V, 1-13). Sub supravegherea lui se aflau diferiți cărmuitori și conducători de provincii, care-și aveau reședința în orașele principale siriene (1 Ezdr. VI, 7, VIII, 36). În fortăreața principală a Samariei, pentru menținerea ordinei în țară, stătea o garnizoană persană (Neem. IV, 2). Dar, exceptând această cărmuire administrativă exterioară, poporul iudeu mai poseda o cărmuire lăuntrică proprie. Vrednicia princiară a casei unsului Domnului David se încheiase odată cu moartea lui Zorobabel. Arhieria, poate din cauza neînsemnății persoanelor ce o ocupau în tot cursul periodului stăpânirii persane, perduse orice importanță politică și socială. Cărmuirea obișnuită se afla în mâinile bătrânilor sau a căpeteniilor (1 Ezdr. X, 8, 14), care și ei însuși erau subalterni ai unor supraveghe-

tori din diferite arondismente. Dar și față de existența unor asemenea funcționari, în cazuri importante se credea indispensabil a se adresa pentru soluționarea chestiunii către înseși poporul, care se și convoca pentru a primi sau respinge o soluțiune dată. Anume o asemenea adunare a poporului s'a și hotărât să convoace acum Ezdra pentru soluționarea chestiunei, care-l interesa adânc.

Aceasta era în ziua de 20 a lunii a noua, pela jumătatea iernei siriene; o ploaie rece curgea în valuri de potop și poporul tremura din pricina sfaturilor căpeteniei sale severe și suferind de vremea rea, hotărî să fixeze o comisie deosebită ca să studieze, întru cât răul căsătoriilor mixte a pătruns în popor, ca după aceea să se ia măsurile cuvenite pentru divorțarea vinovaților de femeile lor și să-i despartă chiar de copiii lor. La începutul anului următor în adevăr a fost alcătuit un tablou, în care se indica patru oameni vinovați din neamul preoțesc și aproape vreo cincizeci din mireni. Tabloul acestor vinovați a fost citit public și Ezdra în concluzie proclamă, că „toți aceștia și-au luat femei de alt neam și unele din aceste femei li-au născut copii” (1 Ezdr. X, 44). Insuși vinovații au fost profund atinși de toate cele pe trecute, și mulți din ei, și în fruntea lor toți fiii arhiereului Iisus, „își dădură mâna ca încredințare, că vor da drumul femeilor lor, și că sunt vinovați să aducă o oare jertfă pentru vina lor”. După dănșii urmară și ceilalți preoți și leviți, precum și mireni, care locuiau în Ierusalim. Astfel lucrarea de curățire de legăturile ilegale se termină destul de satisfăcător în Ierusalim. Dar nu tot așa de ușor era de obținut aceasta în celelalte orașe mai mici. Locuitorii lor se aflau în mare comuniune cu popoarele vecine și se puteau teme, că prin alungarea femeilor, luate din familiile lor ei pot stârni contra lor o mare dușmănie din partea aceloră. Dar și ei deasemenea au trebuit să se supună întregii severități a legii. Pentru împlinirea legii rigurosului preot s'a rânduit un anumit consiliu, și acest din urmă a ordonat prin anumiți vestitori prin toate orașele Iudeei hotărârea, ca toți aceia, cari au intrat în căsătorii mixte, în curs de trei zile să se prezinte la Ierusalim, sub pedeapsa lipșirii de orice avere și escluderea din comunitate. Unei porunci așa de severe s'au supus imediat toți. Când a trecut timpul culesului viilor și s'au isprăvit lucrările câmpului, sătenii cu cârdul plecară la Ierusalim și s'au adunat în largă piață de dinaintea templului. Ezdra, mărginindu-se la activitatea de învățător, se adresa către cei adunați cu o cuvântare,

le explică nelegiuirea săvârșită de ei și ceru, ca ei să recunoască deschis păcatul lor și le ceru să se despartă de popoarele străine ale țării și îndeosebi de femeile lor de alt neam. Toată adunarea răspunse cu glas tare: „tot ceace dorești tu, vom îndeplini“, declarând totuși pe lângă asta, că ei în acest timp ploios nu pot rămânea mult în Ierusalim, până s'ar termina toată lucrarea. Din această cauză se primi cu plăcere propunerea de a se numi un consiliu deosebit pentru cercetarea acestui lucru. Insuși Ezdra alese din partea sa membrii pentru acest consiliu și terminară problema pusă lor în curgere de trei luni. Ei adunară informațiuni relativ la persoanele, care intrase în căsătorii mixte, și cerură, ca ele să se prezinte la Ierusalim și să declare desfacerea căsătoriilor cu femeile de alt neam, precum și pentru aducerea jertfei statornicite întru aceasta. Pentru rezolvirea acestei chestiuni în Ierusalim trebuiau să se prezinte deasemenea și bătrânii orașelor sau judecătorii. Membrii sfatului numit împărțiră între dânsii acelea dintre așezările omenești sau dintre orașele de provincie, care cădeau sub cercetarea lor, și făcură pretutindenea divorțurile cu femeile și copiii de alt neam, cum se făcuse aceasta și în Ierusalim. Unii de altmintrelea, din iubire pentru familie și din respect către părinții și rudele lor, cu care se aflau în raporturi de prietenie, arătară opoziție unei asemenea hotărâri. Aplicatu-s'a oare confiscarea averilor și escluderea din comunitate, - nu se știe.

Această severitate la aplicarea legii despre ferirea de popoarele vecine: de samarineni, amaleciți și alții, atrase după sine, cum și era de așteptat, nu puține urmări grele. Acel părete despărțitor, pe care Ezdra și ceilalți riguroși râvnitori ai legii voiau să-l ridice între poporul ales și celelalte neamuri prin aplicarea adevărată a pravilelor impuse de Ezdra, stârniră în mulți, mai ales dintre samarineni, o extremă dușmănie. Oare acum, cugetau ei, trebuie să fim străini de acel Dumnezeu, pe care ni l-am ales, și să fim excluși dela sanctuarul din Ierusalim, la care ei până acum luaseră parte? Fiecare carte de despărțenie, de care era urmată orce despărțire a israilitenilor de femeile și copiii de alt neam, servea de document, care susținea dușmănia cea mai furioasă din partea rudelor lor, așa de crud lepădate de căpeteniile poporului iudeu și de bărbații lor care se supuneau aceloră, negreșit era împărțită de părinții și frații lor, și de aicea dela sine se năștea o dușmănie extremă între aceste diferite neamuri. Din nefericire pentru iudei, în fruntea samarinenilor stătură doi oameni activi și întreprinzători, și anume Sanavalat și Tobie.

Amonitul Tobie se afla în înrudire cu familii iudaice, și tot așa probabil și Sanavalat. Acest din urmă din ei avea se pare dorința serioasă să intre mai de aproape cu comunitatea iudaică și să ia parte la slujbele dumnezeiești din Ierusalim și la templu. Acum însă ei, ca oameni de sânge străin, fiind excluși din comunitatea iudaică, ocupară o poziție dușmănoasă față de iudei și voiau cu sila sau prin vicleșug să obțină participarea sa la templul din Ierusalim. La început din partea lor s'au întreprins, poate, unele măsuri, ca iarăși să stabilească cumva acordul între cele două comunități și în parte să se abroge dispoziție de înstrăinare. În Ierusalim și în multe orașe era fără îndoială un partid, care privea mai indulgent la căsătoriile mixte și de aceea nu aprobase în totul felul de a proceda al lui Ezdra. Mulți iudei negreșit se supuseseră hotărârii divorțului de femeile și copiii lor de alt neam numai de frică de a nu atrage asupra lor pedeapsa sub forma de confiscarea averei și a excluderii din comunitate. Alții fără îndoială preferară chiar să o rupă cu poporul lor, numai să-și păstreze legătura cu familia sa, și asemenea persoane negreșit au fost primite cu bucurie de Samarineni. Ei deasemenea se raportau cu dârzenie contra legiuitorilor severi din Ierusalim și în genere către compatrioții lor și se apropiară mai mult de prozelitii cei excluși din comunitate, cei mai mulți dintre ei erau chiar de altă părere relativ de permisiunea sau nepermisiunea căsătoriilor mixte cu femei, care cel puțin de dinafară s'au supus legii. Dar corespundea această severitate cu litera legii? Nu ne prezintă oare istoria veacurilor trecute multe pilde, că israiliții au contractat căsătorii cu femei de alte neamuri? Asemenea și alte întrebări de felul acesta se discutau cu aprindere între acești nemulțumiți, și acești din urmă găsiră o vie simpatie în acel partid indulgent, care exista chiar în Ierusalim.

Între acestea în Ierusalim se continua riguroasa activitate reorganizatoare a lui Ezdra, și cu tot murmurul celor nemulțumiți, se producea curățirea cu îngrijire grăunțelor poporului ales de orice pleavă străină. Când încercările de împăcare, care fără îndoială s'au făcut din partea celor excluși din comunitate, au suferit neizbândă din partea puterii neînduplecate a râvnitorilor legii din Ierusalim, atunci chestiunea ajunsese până la ciocniri învrăjbite. Aceste ciocniri se continuă timp de câțiva ani, și de oare ce Ezdra era mai mult om de carte și dedat la rugăciune, atunci folosindu-se de aceasta mulți nemulțumiți se înțeleseseră pe ascuns cu protivnicii lui. De aceasta se folosiră Sanavalat și aliații

lui, care se distingeau printr'un caracter hotărât și prin o ură grozavă asupra protivnicilor lor, și au aprins dușmănia contra lor. Lucrurile ajunseră până acolo, că ei începură să facă atacuri chiar contra Ierusalimului. E greu de spus, ce le da lor atâta îndrăzneală, de oare ce ei totuși doar știau, că Ezdra se bucura de bunăvoința curții persane și mai ales din partea lui Artaxerxe. Ei poate se bizuiau pe schimbabilitatea simpatiilor și slăbiciunea acestui rege persan. În tot cazul, Sanavalat cu coteria lui adunară o armată înarmată și se îndreptă spre Ierusalim. Ierusalimul nu era amenințat de puțină primejdie, de oare ce reprezentanții autorității într'insul erau oameni în genere incapabili la treburile militare. Folosindu-se de aceasta, samarinenii făcură spărturi în zidurile Ierusalimului, arseră porțile de lemn și dărmăra multe case din oraș, așa că Ierusalimul iară deveni în parte o movilă de ruine. Dar ei cruțară chiar templul, de oare ce el se considera stânt și pentru dânsii. Cu ajutorul acestui atac dușmănos Sanavalat socotea să constrângă pe Ezdra, consiliul lui și pe ceilalți râvnitori ai legii din nou să-l primească pe dânsul și pe Samarineni în alianță cu sine. Desi templul nu era distrus, dar cu toate acestea el se pusti în mare măsură. Majoritatea locuitorilor Ierusalimului, lipsiți de apărarea zidurilor, îl părăsiseră și se strămutaseră în alte locuri, unde ei puteau găsi mai multă apărare și să ducă o viață mai liniștită. Preoții și leviții, ne mai primind întreținere pentru traiu și zeciuile din seceriș, deasemenea părăsiseră templul și-și căutară mijloace de traiu, unde puteau să și le găsească. Aceasta fu o vreme tristă pentru popor, care abea începuse să se ridice pe picioare după robia babilonică. Dar ce făcea în acest timp Ezdra și cei ce simpatizau cu dânsul? Unde se aflau ei? Despre asta nu se știe nimic. Multe familii nobile din nou intrară în înțelegere cu vecinii, din nou luară în casele lor femeile lepădate, sau chiar din nou intrară în căsătorie cu localnicii. Pentru a ne explica tăria acestor legături conjugale și pentru timpurile viitoare, ei pe lângă aceasta le întăreau se pare cu jurăminte reciproce. Opera lui Ezdra se dovedi se pare distrusă și însuși existența poporului se expuse primejdiei. Acum mai mult decât oricând în popor începură să pătrundă obiceiuri străine. Din nou copiii născuți din mame de alt neam învățau limba lor și uitau pe cea natală evreească, care în popor se considera limbă sacră, de oare ce în această limbă se alcătuisese legea cea mult cinstită și tot în ea

propoveduiseră prorocii. Graiul popoarelor vecine prezenta un ciudat amestec, care consta din diferite elemente arameice și din altele multe, până și din cele cusite, pe când limba ebraică, de și în timpul robiei babilonice pătrunsese și într'insa diferite elemente străine, totuși își păstrase caracterul său primordial și, prin introducerea de elemente străine, devenise numai încă și mai bogată și mai flexibilă. O asemenea stare de lucruri amenința în sfârșit cu peirea totală a naționalității, dar primejdia asta a fost înfrântă prin intrarea în acțiune a unui nou râvnitor pentru lege, care se arătă tare și puternic ajutător al preotului Ezdra.

NEEMIA

CAPITOLUL XXI.

N E E M I A.

Regele Artaxerxe lunile de vară de obicei le petrecea în Ecbatana între dealurile Midiei, iar iarna trăia în Suza, la 300 de kilometri spre sud, între munții Suziane, pe coastele lor apusene, unde climatul cald a golfului Persic se tempera de povârnișurile răcoroase ale munților. Acolo, printre slujbașii dela curtea lui Artaxerxe, era un iudeu Neemia, care ocupa postul important de paharnic și care-și da puțința să se atle în raporturi apropiate cu monarhul său. Pentru ca să ocupe un asemenea post, se cerea o deosebită încredere din partea monarhului, de oarece numai demnitarului, care inspira o absolută încredere îi era îngăduit să exercite o asemenea demnitate. Iosif Flavie istorisește, că atunci când acest înalt demnitar Neemia se primbla odată în afară de zidurile Suzei, văzu niște călători, care se îndreptau spre oraș, vădit obosiți de o lungă călătorie, și luând aminte la convorbirea dintre ei, înțelese, că ei vorbeau în limba evreiască. Nimic nu mișcă inima așa în țară străină, ca anume limba natală. Neemia imediat se apropia de dâșii și află, că aceștia erau că-

lători din Iudeea, și numai decât au urmat întrebări despre Ierusalim și despre cei ce se întorseseră acolo din robie, și informațiile comunicate de călători au fost extrem de nefericite. Zidurile orașului în măsură considerabilă se refăcuse, fusese restabilite și porțile arse de samarineni, dar în urma rapoartelor guvernatorului persan al Palestinei și a secretarului său, dela curtea regală a eșit poruncă să se oprească aceste lucrări. Folosindu-se de aceasta, popoarele vecine, furioase mai înainte de refuzul lui Zorobabel a ajutorului oferit de ele, și încă și mai tare iritate din pricina măsurii lui Ezdra pe chestiunea divorțului israiliților de femeile de alt neam, au năvălit asupra Ierusalimului, au dărâmat și au ars tot ce se făcuse acolo. Și aceasta nu era încă totul; țara a fost fățiș supusă dărâmarilor și mulți iudei prinși și duși în robie în timpul incursiunilor nocturne, cu care prilej trupurile celor uciși adesa au fost aruncate pe drum. Auzind această veste tristă, Neemia dădu drumul la vorbă, cu care prilej întristarea lui se exprimă în plânsetul șoptit lui prin psalmi și de cartea plângerile lui Ieremia". Intristarea îl reținu la poarta orașului, așa în cât el uită de curgerea vremii și se deșteptă numai atunci, când i se aduse aminte, că prezența sa era cerută la palat: regele se pregătea deja să treacă la cină și Neemia trebuia să grăbească, ca să-i servească în calitate de paharnic. După obicei, el pregăti vinul și-l dăde regelui, și se silea să-și înăbușe întristarea sa lăuntrică. Dar ea apărea vădit pe fața sa și în toate mișcărilor lui, așa că și fără să vrea atrase atențiunea înseși regelui, care îi și zise: „De ce fața ta este tristă. Nu cumva ești bolnav sau poate ai vreo întristare la inimă?" (Neem. II, 1-2). Atunci Neemia cu inimă curată descoperi regelui pricina întristării sale, spunându-i: „În veci să trăiască regele! Cum să nu fie tristă fața mea, când orașul, casa mormintelor părinților mei e în pustiire și porțile lui arse cu foc?" Artaxerxe, care totdeauna simpatiza pe iudei și luase parte cu inima sa caravana cu captivi, care se întorsese cu Ezdra, îi zise cu bună voință: „Ce dorești tu?" Incurajat de asemenea raport al regelui către chestiunea asta, Neemia îi ceru învoiala, ca să-i dea pentru un timp concediu să meargă în Palestina și să se îngrijască ca să pună acolo lucrurile în ordine. Regele iubea așa de mult pe credinciosul său paharnic, că imediat își dădu învoirea sa la cererea lui. Pentru ca această călătorie să fie cu deosebire lesnicioasă pentru dânsul, lui i se dăde scrisori către diferiți guvernatori de provincii din drumul său, cu oferirea de trecere liberă și dreptul

de a cere orice fel de ajutor la nevoie. Mai mult încă, i se dă dreptul să se folosească de lemnărie din pădurile regale pentru facerea porților, de a trăi în palatul guvernatorului provinciei și în fortăreața de pe muntele templului. Pentru asigurarea lui în călătorie, i se dă un convoi de călărași, și astfel asigurat din această latură, el pleacă spre Ierusalim în calitate de înalt demnitar din partea curții regale, având cu sine o însemnată ceată de însoțitori și de slugi personale.

Sosind o asemenea persoană însemnată dintre iudei, negreșit a fost un mare eveniment pentru Ierusalim și pentru tot poporul. Ezdra era judecător și șef pentru căpetenia guvernului persan, iar Neemia, care sosise acum, era însuși cărmuitor suprem al Ierusalimului și Iudeei, și se bucura de autoritate nemărginită. Țara în adevăr el a găsit-o în stare jalnică, orașul era fără ziduri și fără porți și prin urmare cu totul fără apărare,

Paharnic, (după un monument asirian)

expus la toate invaziile. Prorocul Zaharia a zugrăvit minunat acel timp, când o asemenea apărare exterioară nu va mai fi de trebuință (Zah. II, 4). Dar aceasta putea să se realizeze abea în viitor, iar acum Neemia vedea, că zidurile erau absolut necesare pentru asigurarea vieții poporului. Deaceia primul lui gând era: cât mai repede să se întărească orașul și să se facă inaccesibil pentru năvălirile dușmanilor. Dar dacă sosirea unei căpetenii iudaice așa de importante bucură pe iudei, apoi tot ea îngrijoră extrem de mult și înfură pe dușmanii Ierusalimului, cari totuși pentru un timp nu îndrăsniră să întreprindă nici un fel de acțiuni dușmănoase contra unei persoane așa de înalte, care se bucura de bunăvoința și iubirea puternicului monarh. Și iată Neemia păși imediat la lucru. Dușmănia protivnicilor poporului iudeu era așa de îndârjită, că și Neemia, cu toată poziția sa înaltă, nu se hotărî să lucreze deschis contra lor și de aceea decise să ducă organizarea poporului său la început așa, ca aceasta să nu se sară nimănui în ochi, și chiar sub vălul tăineii și a nopții. În întunerecul nopții a treia sau a patra după sosirea sa el plecă călare cu câteva persoane din șuita sa pentru cercetarea zidurilor. Pogorându-se în valea Ghinom la porțile apusene, undeva aproape de porțile lăfa, el se îndreptă spre izvorul Draconului, care nu se știa unde se află, dar care se identi-

fica cu pârâul vecin a apelor iazului Siluamului în partea sud-vest a oraşului. Ca să ajungă la acest punct, el trebuia să treacă de porţile din latura de sud-vest a Sionului, după care stăteau movilele de cenuşă şi de dărâmături ale oraşului. El voia să se încredinţeze personal de starea zidurilor şi a porţilor. La iazul regelui drumul era aşa de astupat de dărâmături, încât Neemia a trebuit să descalece de pe calul său. Continuând drumul pe jos, el observă toate fortificaţiile dărâmate şi astfel înconjură tot oraşul, şi după aceea se întoarse iară la acele porţi, pe care eşise pentru inspecţia sa. Toate acestea au fost făcute aşa de secret, că de asta nu aflară nici autorităţile superioare ale oraşului, nici preoţii, nici bătrânii, nici cetăţenii. Cunoscând temeinic starea reală a lucrurilor, Neemia imediat adună pe cetăţenii principali şi le declară hotărârea sa pentru restabilirea zidurilor. El le ceru să acţioneze imediat şi poporul îşi exprimă consimţimântul său înflăcărat. Tot zidul fu împărţit în părţi, care se distribuira între anumite grupe de lucrători de bună voe, şi deasemenea pe partidele bogate ale oraşului, care se prinseră să le restaureze. Râvna cărmuitorului însufleţi şi tot poporul. El credea, că Dumnezeu era ajutorul lui atotputernic şi inspiră poporului aceeaşi încredere. Pentru întărirea poporului şi înţelegerea lui la lucru, el arată deasemenea, că el are un decret dela marele rege, prin care se aprobă toată întreprinderea aceasta. Toate autorităţile poporului cu un zel neobişnuit se apucară de lucru. Arhiereului Eliazar şi celor de sub ordinele lui li se încredinţă poarta Oilor la capătul nordic al zidului răsăritean. Locuitorii Ierihonului trebuiau să zidească porţiunea următoare. Ridicarea porţiunilor deosebite se propuse şi claselor giuvaergiilor, meşterilor, farmaciştilor şi ferarilor. Numai singuri oamenii înstăriţi din Tecoa „nu plecară grumajii lor să lucreze pentru Domnul lor” (Neem. III, 5). Chiar leviţii luară parte la lucrul comun precum şi preoţii, care locuiau în localitate împrejurul Ierusalimului.

Munca ce presta poporului era extrem de grea. La început trebuiau îndepărtate mulţimile enorme de dărâmături din părţile de ziduri stricate, să se cioplească din nou pietre, ceea ce cerea o extraordinară muncă. Lucrările se îngreuiău încă şi prin aceea, că numărul de lucrători şi de meşteri iscusiţi era foarte mărginit, şi pe lângă aceasta lipseau şi mijloacele necesare. Pentru a face zidurile corespunzătoare cu destinaţia lor, trebuiau să fie făcute foarte groase şi solide, iar porţile să fie prevăzute cu bolţi masive şi incuitori. Deşi poporul se afla într'o însufleţire extraordi-

nară, dar sub arșița ne mai pomenită a razelor soarelui mulți au fost expuși la felurite boale și părăsiră lucrul înainte chiar de a curăți dărâmăturile. Lucrul se zădărnici și prin alte pedici. În timp ce unii din lucrătorii de bună voe erau oameni înstăriți, alții pentru întreținerea lor depindeau în totul de ei însuși, de oare ce la acest lucru obștesc pentru lucru nu se plătea nimic. Din această pricină mulți din cei ce se apucase de lucru se pomeniră într-o situație grea, de oare ce trebuiau pe lângă întreținerea lor proprie să procure mijloace și pentru întreținerea familiilor lor și pentru plata tributului guvernului persan. Că ei n'au părăsit lucrările și în asemenea situație, aceasta probabil se explică prin aceea, că munca lor s'a considerat obligatorie, și ei, îndată ce s'au declarat pentru ea, n'au îndrăsnit să se lepede. Acestei nenorociri ar fi putut ajuta negreșit locuitorii bogați ai Ierusalimului și printre ei ar fi putut fi adunat un fond deosebit pentru ajutorul unor asemenea muncitori nevoiași. Din nefericire, bogătașii Ierusalimului nu au manifestat asemenea râvnă nobilă. Mai mult încă, mulți din ei chiar cu o lăcomie nerușinată au hotărât să se folosească de o asemenea stare a muncitorilor flămânzi, ca să se îmbogățască pe socoteala lor. Contrar opreliștei aspre din partea legii a orișicărei rapacități (Eș. XXII, 24; Lev. XXV, 36), ei le-au dat bani pentru pâne, luând zălog părțile lor de pământ, viile, livezile de măslini și casele, sau chiar luând zălog libertatea lor personală și libertatea copiilor și fetelor lor, care astfel au devenit robi. Lucrătorii din cauza asta au intrat în datorii, pe care nici odată n'au fost în stare să le plătească. Asemenea neomenie pe de o parte, și sărăcia pe de altă parte, au deșteptat indignarea nobilă a lui Neemia. Chemând la sine pe cămătari, el le-a reproșat aspru și după aceea le-a cerut să se prezinte înaintea adunării generale a cetățenilor. Acolo el se adresă către dânșii cu cuvinte tăioase de mustrare. El însuși, le grăi lor, până la extrema limită a mijloacelor sale a răscumpărat pe iudeii robi dela păgâni, și ei, spre rușinea poporului lui Dumnezeu, au cumpărat și au vândut pe frații lor. Să rupă dar chiar acum toate obligațiile de datorii, ce posedă, și să înapoeze proprietatea acestora, dela care au luat-o, ertând totodată și datoriile toate. Dacă datornicii lor vor fi în stare cândva să plătească datoriile făcute, deși fără procente, apoi să fie așa. Dar dacă ei nu vor fi în stare să facă aceasta, atunci împrumuturile date lor în bani să servească ca dar. Insuși Neemia și membrii suitei sale deasemenea au putut cere bani și pâne, dar ei n'au cerut nici una, nici alta. Acestui

exemplu să urmeze și toți ceilalți. Se poate oare ca ei să fi uitat frica de Dumnezeu și să nu se rușineze de a-și atrage reproșul din partea păgânilor asupra întregului popor iudeu? Rușinați de asemenea cuvântare, cămătarii conveniră să urmeze sfatul lui Neemia și dela dânsii fu luat jurământ solemn întru aceasta, săvârșit de preoți. Sfășiindu-și haina sa, Neemia zise: „Așa să rupă Dumnezeu pe tot omul, care nu va păzi cuvântul acesta, dela casa lui și dela numele lui, și așa să fie la el scuturat și pustiu!” Și tot poporul adunat adevări cu glas mare hotărârea lui, zicând „Amin!”

Când a fost înlăturat acest abuz mare și treburile cu ridicarea zidurilor Ierusalimului au început din nou, atunci acest succes a stârnit dușmănie din partea vechilor protivnici ai poporului iudeu, a lui Sanavalat și Tobie. Aceștia au fost extrem de iritați, auzind de împuternicirile date lui Neemia din partea regelui Persiei, dar n'au îndrăsnit să lucreze fățiș contra decretului lui Artaxerxe. Poate ei la început socoteau, că și însuși planul restaurării zidurilor și a orașului va fi cu totul peste puterile unei comunități neînsemnate. Bătându-și joc de slăbiciunea iudeilor în fața slujbașilor și a garnizoanei persane din Samaria, Sanavalat exprima o mirare prefăcută, în ce chip cetățenii Ierusalimului au putut să se hotărască să pășască la asemenea lucru. „Ce fac acești mizeri iudei? ~ ziceau ei, ~ Se poate oare să li se îngăduie aceasta? Se poate oare să aducă jertfe? Au doară vor termina ei vreodată? Au doară vor învia ei pietrele din movilele de moloz, și încă arse?” Repetându-le aceasta în bătae de joc, Tobie amonitul observa batjocoritor: „Lasă-i să zidească; va veni vulpea și va dărâma peretele lor de piatră” (Neem. V, 1-3). Aceste bătaie de joc ale dușmanilor totuși încă și mai tare aprinde râvna lui Neemia. El nu era astfel de om, ca să-l poți abate dela lucrul întreprins prin glume. Rostind asupra batjocoritorilor blestemul meritat de dânsii, el continua lucrul încă și cu mai mare sîrguință. Mulțămită acestei energii și cu râvna poporului, ruinele încetul cu încetul fură curățite, spărturile din ziduri drese și întreprinderea repede înaintă spre scopul ei. Putința izbânzii din partea sa deja nu mai putea fi pusă la îndoială, dacă acest lucru nu-l va opri vreo putere deschisă. Convingându-se de aceasta, Sanavalat și Tobie în adevăr se deciseră să întrebuițeze forța armată și, unindu-se cu arabii, amoniții și filistenii din Azot, se hotărâră să năvălească asupra Ierusalimului și să distrugă tot ceea ce se făcuse până acum. Dar Neemia, aflând despre această dușmănie,

rândui pretutindenea străji și detașamente înarmate, și rugându-se neconținut lui Dumnezeu, încuraja pe ziditori să continue încă și mai cu râvnă lucrul. Acesta a fost un moment critic din întreprinderea aceasta. Pentru asigurarea lucrului a trebuit ca o jumătate din lucrători să-i pună sub arme, anume pentru preîntâmpinarea vreunui atac fără de veste. Chiar și aceia, care continuau să se ocupe cu lucrul, cu o mână lucrau, iar cu cealaltă țineau sulita. Din cauza retragerii unei însemnate forțe dela lucru, ceilalți trebuiau să facă îndoit mai mult și din cauza asta muncitorii erau peste măsură de obosiți. Cu toate acestea Neemia nu căzu cu duhul, și în aceste vremuri grele nici el însuși, nici cei de aproape ai săi nu-și desbrăcau hainele nici ziua, nici noaptea. Asemenea abnegațiune a conducătorului deșteptă în popor o nouă energie, și zidurile începeau a se apropia repede de terminarea lor. Rămăsese numai puse la cale două din porțile cele mari. Văzînd aceasta, Sanavalat și Tobie se hotărâră să facă ultimile eforturi pentru atingerea scopului lor. Sub pretext de a se sfătui cu Neemia, ei îl invitară să meargă la dânsii în unul din satele de pe litoralul mării, anume Ono, astăzi satul Ana, cam la 45 kilometri spre nord-vest dela Ierusalim. Scopul lor la asta era să-l prindă și să-l ia în robie. Propunerea asta o făcură ei de patru ori, dar Neemia răspunse statornic, că lucrul grăbit la trebile din cetate nu-i îngăduie să lipsască de acolo. Atunci Sanavalat recurse la altă măsură. Dându-se drept prieten sincer al lui Neemia, el trimise la dânsul un prieten cu scrisoare deschisă, în care se spunea: „Zvonul umblă prin popoară, cum că tu și iudeii ați pus la cale să decădeți, dela credincioșia statului protector, și de aceea și ridicați zidurile, că vrei să te faci rege la ei, după aceleași zvonuri; și proroci ai pus tu, ca ei să vestească despre tine în Ierusalim și să spună că ești regele iudeilor. Și asemenea vorbe vor ajunge pânăla rege. Deci vină și să ne sfătuim împreună (Neem. VI, 5-7). Dar Neemia pătrunse în senzul lăuntric și al acestei viclenii și de aceea îi trimise un răspuns tăios: „Nimic de felul acesta n'a fost, de care vorbești tu; tu ai născocit asta în mintea ta“. Cu toate neizbutirile acestea, dușmanii nu cedară și nu renunțară la planurile lor dușmănoase. Ei duseră înainte cu mare sîrguință agitația lor chiar și în oraș. Ei mituiră pe oarecare proroci și chiar pe prorocița Noadia; în scopul de a stârni nemulțumire pîntre cetățeni contra lui Neemia. Unii dintre cei mai însemnați cetățeni afară de asta, sub influența lui Tobie, întrețineau cu dânsul contact strîns, îi trimiteau scrisori și primeau

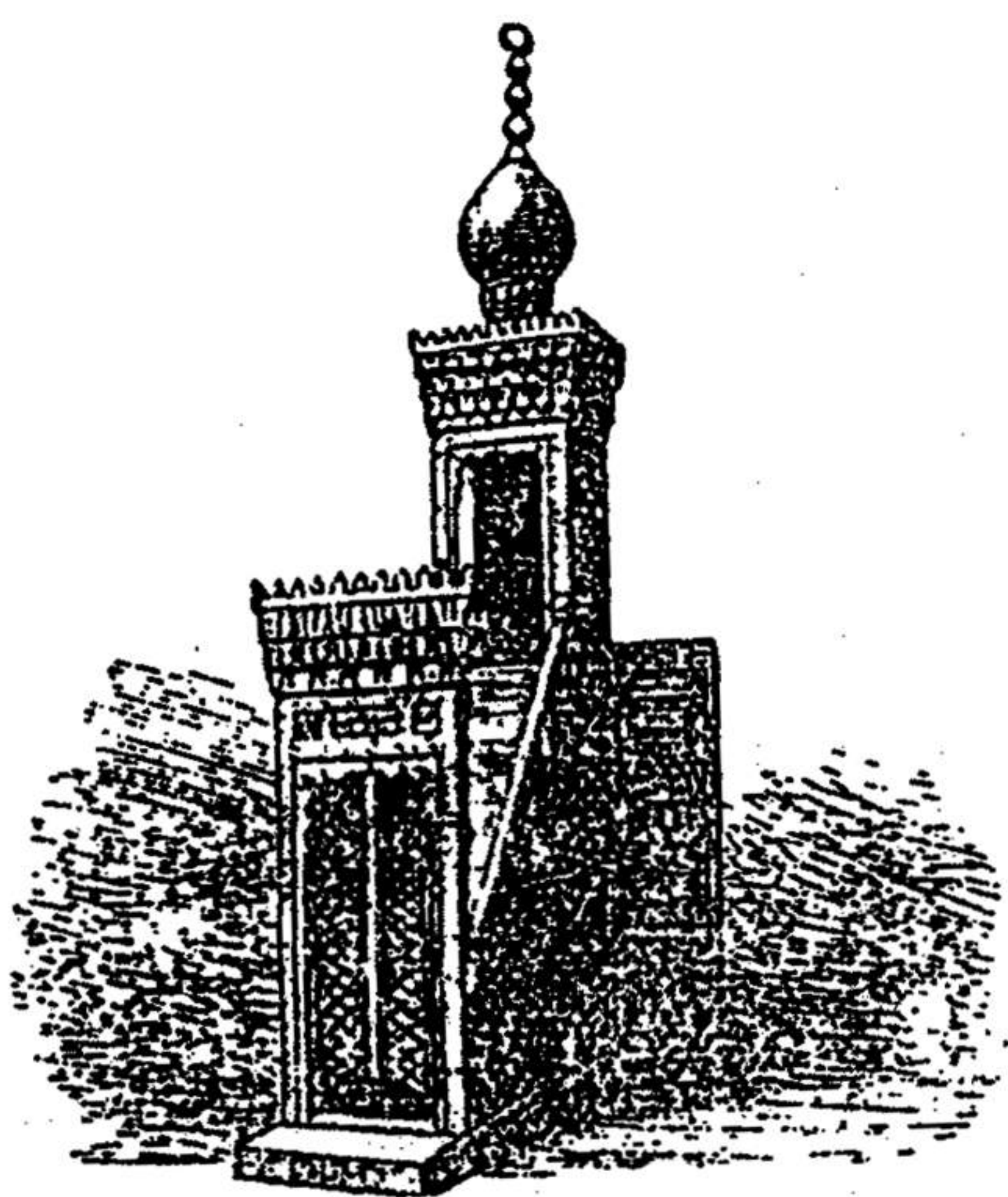
răspuns dela dânsul. Orice cuvânt rostit de Neemia din această pricină era cunoscut dușmanilor. Un proroc trădător, închizându-se în casa sa oare cum de frică pentru viața sa, preveni pe cârmuitor, cum că lui îi este cunoscută o hotărâre de a-l ucide peste noapte și da sfat, ca să fugă în sanctuarul templului și să închidă bine ușa. Dar nici acest plan nu avu izbândă. „Poate oare să fugă un astfel de om, ca mine?” răspunse Neemia. Pe lângă aceasta sanctuarul era un așa loc, în care nu putea să intre un mirean. De aceea a și refuzat el să urmeze sfatul viclean a prorocului mincinos, de oare ce a pătruns planurile sale viclene de a-l da pe mâna vrășmașilor.

Zidurile în fine fură terminate, porțile puse și fu adunat detașamentul de strajă pentru ele și pentru templu, în care caz paza orașului Neemia o încredință fratelui său Hanani și căpeteniei fortăreței Ierusalimului Hanania. În timpuri obișnuite, templul și împrejurimile lui se păzeau numai de străjeri, dar în acest timp primejdios, pentru întărirea lor au fost chemați și leviții. S'a făcut după aceea dispozițiuni, ca porțile orașului să se deschidă numai după ce a răsărit bine soarele și ziua să vie strajă deosebită și să schimbe pe cea de noapte. Din înseși cetățenii să fie alese patrile deosebite, care noaptea să cutreere anumite părți ale orașului.

Rămăsese totuși încă o dificultate serioasă. Inconjurul zidurilor era mare, dar case înlăuntrul lor erau încă așa de puține, în cât rămăsese spații mari nepopulate. Înțeleptul cârmuitor de aceea hotărî să mărească numărul cetățenilor, strămutând diferite familii de prin sate în Ierusalim, ca prin locuințele lor să ocupe spațiile goale de pe uliți, și să sporească numărul cetățenilor, capabil de a apăra capitala. În această privință se dovedi foarte de folos înscrierea poporului, făcută încă de Zorobabel. Pentru desăvârșirea acestui lucru a fost convocată adunarea poporului, ca să introducă în înscriere pe toți aceia, care s'au strămutat în țară după Zorobabel. În acest scop a fost designată luna a șaptea, aceiași, în care și mai înainte se făceau adunările naționale pentru sfințirea noului jertfelnic și pentru restabilirea ordinei aducerii jertfelor. În cazul de față totuși autoritățile deciseră să se folosească de această adunare a poporului și pentru alte treburi naționale importante. Afară de complectarea cronicilor familiare, se cereau să se ia și alte măsuri tare importante. Pentru a atrage poporul în oraș la sfințirea solemnă a zidurilor orașului din nou construite, în număr cât mai mare. Această veste în adevăr atrase toată populația în orașul Ierusalim, când chiar femeile părăsiră adă-

postul lor familiar obișnuit și aduseră cu sine copiii lor. De astfel de adunare se și folosi Neemia, ca să deștepte spiritul moral în popor. Înainte de deschiderea solemnității, el intră în înțelegere cu Ezdra, care continua să conducă activitatea educației religioase morale în popor, ca în timpul acestei sărbători să predea poporului o învățătură din lege. Rugămintea aceasta corespundea în totul ideilor și intențiunilor ale înseși râvnitorului preot și el

Catedră orientală.

hotărî să se folosească de ea spre binele poporului. Înaintea porților apei, spre sud-est de templu, fu pregătit un spațiu deschis pentru adunarea solemnă, și acolo la vremea rânduită se arătă Ezdra împreună cu slujitorii săi. Acolo era ridicată o catedră, – prima despre care se vorbește în istorisirea biblică, – și disdedimineață Ezdra ocupă loc pe dânsa în ziua întâia a lunii nouă a șaptea, din vechime renumită prin aceea, că această zi se anunța prin sunete de trâmbiță, și de obicei se considera ziua odihnei și a contere-

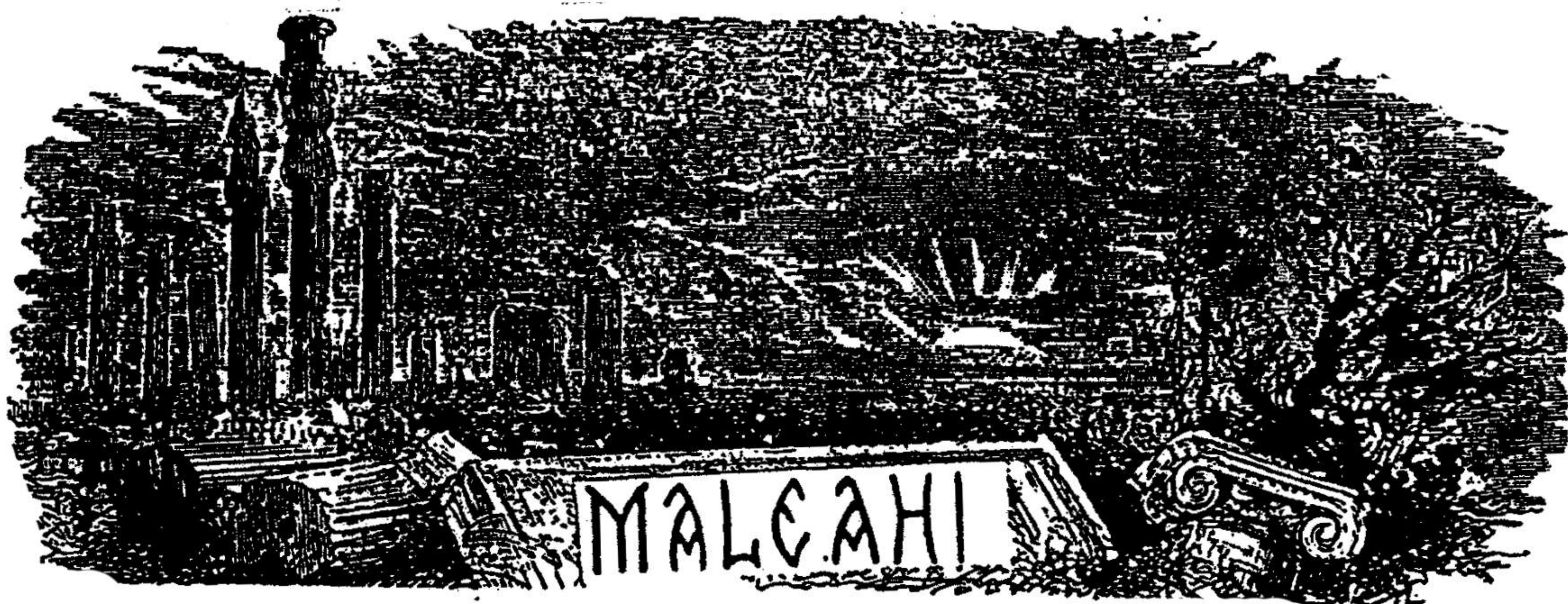
nirei lucrului. Cu cea mai mare evlavie deschizând cartea legii, el începu să o citească poporului, care cu umilință asculta sfânta citire. Dar în timpul petrecerii sale în robie poporul deja uitase mult vechea limbă evreiască, în care era scrisă cartea legii lui Moise, și de aceea era nevoie de o traducere citită în limba populară, cum era aramaica, ceea ce și făcuse leviții cărturari, care însoțeau citirea legii în traducere și cu lămuririle cuvenite. Poporul plângea de evlavie, mulțămind lui Dumnezeu de toate binefacerile Lui pentru poporul iubit de Dânsul, și se căia de toate păcatele și nelegiuirile, prin care fusese atrase toate pedepsele dreptei Sale mâinii. Toată solemnitatea asta a fost terminată prin încheierea a unui nou așezământ cu Dumnezeu care a fost întărit cu iscălitura și pecetea principilor, preoților și leviților. După aceea a avut loc adunarea poporului, ca în prezența lui să se sfințească zidurile cu așa trudă ridicate. Cu această ocaziune, ca și la prima citire a legii, poporul a asistat în întreaga lui alcătuire cu femeile și copiii. Pentru a da o solemnitate cât se putea mai mare acestei sărbători, Neemia dispuse, ca toți leviții din clasa cântăreților, care se aflau în diferite sate și orașe, să vie la Ierusalim și cu cântările lor și cu muzica lor să entuziasmeze inima adunării. Toată adunarea el o împărți în două mari grupe,

care, plecând dintr'un singur loc în direcțiuni opuse, înconjurară zidurile și iarăși se întâlniră în templu. Fiecărei procesiuni îi premergea un cor de cântăreți leviți, care cântau cântări de laudă și recunoștință cu prilejul evenimentului de bucurie, și pe lângă fiecare cor erau atașați câte opt leviți, care acompaniau cântarea cu cântări din arfă și alte instrumente muzicale. După un cor mergea Ezdra, iar după celălalt Neemia, ambii conducători ai poporului. Sunetele de bucurie ale trâmbițelor, arfelor și cântecele din gură ale numeroșilor leviți se revărsau până departe peste oraș și împrejurimile lui, găsându-și ecou în munții înconjurători și mai ales în inimile poporului în sărbătoare. Sfințirea zidurilor a fost prăznuită prin jertfele de bucurie și de mulțămire. Sărbătoarea sfințirii a durat timp de opt zile și a fost săvârșită peste doi ani și patru luni după începutul lucrului.

După sărbătoare, Neemia păși la organizarea rânduelei cetățenești a poporului său și din această cauză numi în diferite provincii și orașe anumite căpetenii și reprezentanți ai stăpânirii. Prin râvna sa de colaborator în opera de refacere a poporului, pe preotul Ezdra el l-a făcut slăvit supraveghetor al templului. Împreună cu dânsul el întoarse o deosebită atențiune asupra mersului regulat al slujbelor la templu. A fost înființată ordinea regulată a aducerilor jertfelor la templu și din cauza aceasta au fost luate măsuri pentru asigurarea cuvenită a preoților și leviților. Dela posesorii de pământ a fost luată obligația solemnă să aducă prinoase unora și să dea zeciuială celorlalți, iar pentru asigurarea regularității veniturilor au fost numiți anumiți leviți, care erau datori în timpul secerișului să umble pe ogoară, să adune desatinele și să le prezinte la Ierusalim. Pentru păstrarea acestor colecte și regulata împărțire a lor între slujitori, Neemia se îngriji pentru înființarea unor mari magazine, unde să și păstra pâinea adunată și fructele și de unde să făcea predarea ei la diferiții slujitori sfințiți. Pentru supravegherea acestor magazii au fost puse diferite persoane. Din nou a fost pusă în ordine și întărită și sistemul servirei dejurnelor (împărțirea în douăzeci și patru de dejurnii mai probabil se raportează anume către timpul lui Neemia). Acele patru familii preoțești, care au eșit din Babilon cu Zorobabel, în curgerea veacului trecut se înmulțiră, se ramificară și se împărțiră între dânsule. Afară de aceasta, către acest timp din Babilon au mai sosit și familii noi, care deasemenea au trebuit să fie primite și luate în samă, din care cauză s'a și ivit nevoia de o nouă împărțire a lor.

CAPITOLUL XXII.

PROROCUL MALEAHI ȘI INCHEIEREA ACTIVITĂȚII
LUI EZDRA ȘI NEEMIA.

Ultimul eveniment din periodul întâiu al cărmuirii lui Neemia, a fost sărbătoarea sfințirii nouilor ziduri ale Ierusalimului. După o absență de doisprezece ani din Persia, obosindu-se extrem și cu duhul și cu trupul, el avea nevoie măcar de o odihnă vremelnică, în curgerea căreia el ar fi putut să se întoarcă către stăpânul său regesc la Ecbatana sau în Suza și să facă cunvenita dare de samă a însărcinării sale. Toate se păreau liniștite și bine puse la cale în Iudeea; zidurile Ierusalimului fusese zidite, orașul mărit considerabil prin introducerea nu demult într'însul a populațiunii rurale, slujbele templului se săvârșau în plină ordine și în deplinătatea ritualelor și poporul jurase solemn să susțină această ordine. Trebile se puseră la cale încă și mai bine. Citirile publice ale legii, care în urmă se desvoltară într'o instituție ca cea a marei sinagoge, deveniră un obicei statornic; după una din aceste citiri poporul de bună voe se lepădă de orice contact deaproape cu vecinii de origină păgână, inclusiv amoniții și moabiții, și se sileau în tot felul să-și arate fidelitatea lor tuturor

cerințelor legii lui Moise. Mulțămît cu toate acestea, Neemia în adevăr plecă în Persia. Dar abea se mișcă el dela locul muncii sale de doisprezece ani, când se descoperi cu totul nedurabilitatea acestor ocupațiuni. Cu toată prezența lui Ezdra în Ierusalim, curând se văzu, că schimbarea, introdusă de autoritatea civilă, nu alcătuia convingerea internă, nu avea importanță vitală și adâncă. Desatinele, puse pentru templu, leviți și preoți, în absența lui Neemia nu se mai dădeau, și din această pricină se instaură un mare necaz printre toți aceia, care atârnavă de ele în ce privește întreținerea lor. Cântăreții, paznicii porților și leviții de rând — toți deopotrivă au fost nevoiți să plece întru ale sale, pe la casele lor și să lucreze ogoarele lor, ca să-și câștige mijloace de traiu. Slujbele dumnezeiești publice au fost astfel întrerupte, și templul, părăsit de slujitorii săi, a fost părăsit deasemenea și de poporul său (Neem. XIII, 10-11). Dar refuzul de a plăti desatinele n'a fost ultimul semn al desbinării dispozițiunii în popor. Sâmbăta deasemenea nu se păzea nici în oraș, nici prin sate, și în ceasurile ei sfinte se lucra cu hărnicie la mașini de vin; drumurile și ogoarele erau pline de lucrători, care cărau grâul din magazii pe asinii lor greu încărcăți. În inșeși Ierusalimul sâmbăta era violată de bazarul de sâmbăta, la care se aducea mulțime de vin, struguri, smochine și tot felul de mărfuri. Pescarii fenicieni aduceau de vânzare vânatul lor și negustorii din Tîr depozitau tot felul de mărfuri. După toate declarațiile râvnei de a pune capăt căsătoriilor mixte, toate se întoarseră aproape la o stare mai bună ca înainte. Nu erau puțini acei bărbați, care-și părăsiră femeile lor iudeeance și-și luară feniciene, amonitence sau moabitence (Malah. II, 10-11), și copiii din aceste căsătorii arătau deja prin graiul lor stricat, pe jumătate evreesc, cât de curând ei încetară de a mai da importanță a tot ce este iudeu. Chiar preoții pierdură repede înaltul lor ton. Nerespectul, indiferența și dedarea lor la cele lumești umplură de turburare pe cei mai evlavioși din popor (Malah. I, 6, 9, 10). Oamenii banului iară își arătară lăcomia lor și deveniră împilătorii celor săraci (Malah. III, 5). Tot ceeace cu mare trudă creiaseră și statorniciră Ezdra și Neemia, evident se dărâmasă iarăși.

Această stare tristă în genere apăsa grozav pe oamenii evlavioși ai timpului lor, dară ei nu știau, unde să caute ajutor și sprijin. Ezdra, după anii săi înaintați, vădit slăbise, ca să mai aibă vreo înrăurire în viața obștească, și se dedase cu totul ocupației sale iubite: studiului sf. Scripturi. Activul Neemia era departe de

țară și ocupat cu trebile lui la curtea regelui Persiei. Atunci ca apărătorul legii și al evlaviei păși un nou lucrător, anume Malahia, ultimul dintre prorocii Vechiului Testament. După Ageu și Zaharia se arătară câțiva reprezentanți ai cinului prorocesc sacru și apărură chiar prorocițe, dar toți aceștia, sau erau stăpâniți de duhul minciunei și luptară contra începuturilor bune ale lui Ezdra și Neemia, sau fuseseră prea slabi, ca să arate vreo înrăurire asupra societății. În Malahia cinul prorocesc acum iarăși găsi un reprezentant vrednic. Înțelegând limpede nevoile strigătoare ale timpului, neînfricat în reproșurile sale și aspru în pretențiile și muștrările lui, el nu mai puțin influența și prin entuziasmul său vioiu pentru Mesia viitor. Până atuncia acest Izbăvitor făgăduit era așteptat ca următor regesc al lui David; Malahia însă acum cânta, că acest Mesia făgăduit nu este altul, ci însuși Iehova, în persoana unui înger sau vestitor al așezământului Lui (Malah. III, 1). Prorocul evident stătea cu Ezdra și Neemia în aceleași raporturi, în care Isaia stătuse cu Ezechia, sau Ageu cu Zorobabel, și se dovedi un puternic aliat. În cuvintele lui noi auzim pentru ultima oară tonul vechilor proroci mari.

Scurta prorocie a lui Malahia se începe cu duioasa indicațiune la iubirea, arătată de Iehova în timpurile trecute către poporul iudeu, cum se descopere aceasta cu deosebire în raporturile diferite către dânsul și către Edom prin Iacov și Isav, ca doi frați de gemene; dar cu toată această preferință arătată lui, Iuda a devenit necredincios Tatălui său ceresc. Ce nrecunoștință grozavă a fost aceasta? „Eu v'am iubit pe voi, zice Domnul; iară voi ziceți: prin ce ți-ai arătat tu iubirea către noi?” Iehova însă a răspuns: „oare Isav nu-i frate cu Iacov, și cu toate acestea Eu am iubit pe Iacov și pe Isav l-am urât, și am dat munții lui pustiirii și posesiunile lui le-am dat șacalilor pustiului”¹⁾. Dacă Edom va zice: noi suntem ruinați, dar noi vom restabili cele ruinate, atunci Domnul Savaot va zice: ei vor zidi, iar Eu voi dărâma, și se va numi țara lor necredincioasă, popor pe care Domnul s'a mâniat pentru totdeauna. Și vor vedea aceasta ochii voștri, și veți zice: Măritu-s'a Domnul peste hotarele lui Israil” (Malah. I, 2-5).

Arătând drepturile lui Iehova la o iubire deosebită și ascultare din partea poporului ales, prorocul după aceea trece la învinuirea lui de contrarul; începând cu păcatele preoției. „Fiul cinstește pe tatăl său și robul pe stăpânul său; dacă Eu sunt

1) Acea pustiere a lui Edom, de care se vorbește alcea, s'a produs nu cu mult înainte de apariția prorocului. Iudeea, deasemenea și Idumeea, era supuse de Babilonia.

Tatăl vostru, atuncea unde este respectul către Mine? Și dacă Eu sunt Domnul, atunci unde este bunăcuviința față de Mine? zice Domnul Savaot către voi, preoții, cei ce necinstiți numele Meu. Voi ziceți: cu ce necinstim noi numele Tău? Voi aduceți pe jertfelnicul Meu pâine necurată și ziceți: cu ce Te necinstim pe Tine? Da, mă necinstiți prin aceea, că ziceți: masa Domnului nu merită respect. Și când aduceți jertfă animal orb, nu-i oare aceasta rău? Sau când aduceți animal șchiop și bolnav, oare aceasta nu e un rău¹⁾. Adă acestea prințului tău, și va fi el mulțămît de tine sau te va primi el binevoitor? ~ zice Domnul Savaot“. Deci, rugați-vă Domnului, ca să vă miluiască, și când asemenea es din mâinile voastre, atunci poate El oare să vă primească milostiv? zice Domnul Savaot. E mai bine ca cineva din voi să încue ușa sa, ca să nu țină zadarnic foc pe jertfelnicul Meu. Nu-i binecuvântarea Mea către voi, zice Domnul Savaot, și prinosul din mâinile voastre nu-i plăcut Mie (Malah. I, 6-10). Dumnezeu nu are nevoie de asemenea adorare din inimă necurată; El va primi cînste în închinare dela toată lumea din partea păgânilor, pe care ei îi disprețuesc acum. „Dela răsăritul soarelui pânăla apus mare va fi numele Meu între popoare și în orice loc vor aduce tămâe numelui Meu, jertfă curată; mare va fi numele Meu între popoare, zice Domnul Savaot. Iar voi îl huliți prin aceea, că ziceți: masa Domnului nu merită respect, și venitul dela dânsa este hrană de nimica. Pe lângă asta ziceți: iată câtă muncă și o disprețuiți, zice Domnul Savaot, și aduceți din cele de furat, șchioape și bolnave, și de aceeași calitate aduceți și darul de pâine: pot Eu oare să primesc cu bună voință acestea din mâinile voastre? zice Domnul. Blestămat cel mincinos, la care în turmă este lucru nevătămat, și el a dat făgăduință, dar aduce ca jertfă Domnului cele vătămate: căci eu sunt regele universului, și numele Meu este înfricoșat la popoară“ (Mal. I, 11-14). Muștrând astfel fără frică pe preoți, Malahia trece la declararea pedepsei, ce are să-i ajungă în cazul când ei nu se vor folosi de această prevenire și nu vor împlini de bună voie datoriile lor. „Deci, pentru voi preoților, această poruncă este: dacă voi nu veți asculta și dacă nu veți primi la inimă, ca să dați slavă numelui Meu, zice Domnul Savaot, atunci Eu voi trimite asupra voastră blestăm și voi blestăma binecuvântările voastre și deja blestăm, pentru că voi nu voiți să vă lipiți la asta inimile voastre. Iată Eu voi lua dela voi

1) A aduce asemenea jertfe era oprit de lege. Lev. XXII, 20, 22.

umărul și gunoiul îl voi arunca în obrazul vostru, pentru jertfele de sărbători ale voastre, și veți fi aruncați împreună cu dânsule. Și veți afla, că Eu am dat această poruncă pentru păzirea așezământului Meu cu Levi, zice Domnul Savaot. Așezământul Meu cu dânsii a fost așezământ de viață și pace, și Eu i l-am dat lui pentru frică și el s'a temut de Mine și era pătruns de respect înaintea numelui Meu. Legea adevărului a fost în gura lui și nedreptate nu s'a aflat pe limba lui; în pace și dreptate a umblat el cu Mine și pe mulți i-a abătut dela păcat. Căci gura preotului trebuie să păstreze știința și legea o vor cere din gura lui, pentru că el este vestitorul Domnului Savaot. Dar voi v'ați abătut dela calea aceasta, pentru mulți ați servit de sminteală în lege, ați dărâmat așezământul lui Levi, zice Domnul Savaot. Pentru aceea și Eu vă voi face disprețuiți și înjosiți înaintea a tot poporul, de oare ce voi n'ați păzit căile Mele, făcărnicind în faptele legii.

Dela mustrarea preoților prorocul trece la mustrarea păcatelor acelor, care se căsătorise cu femei păgâne, despărțindu-se pentru asta de iudeence, neținând samă de legiuirea asupra acestui lucru și nesocotind vechile opreliști în privința asta din legea lui Moise „Oare nu avem noi toți un singur Tată? Oare nu un singur Dumnezeu ne-a făcut pe noi toți? Pentru ce dară ne purtăm noi nelegiuit unul cu altul, călcând prin asta așezământul părinților noștri? În chip nelegiuit procedează Iuda și urâciune se săvârșește în Israil și în Ierusalim, căci a înjosit Iuda sfințenia Domnului, pe care a iubit-o și s'a căsătorit cu fiicele altui dumnezeu străin. La acela, care face aceasta, va stârpi Domnul din corturile lui Iacov pe cel ce priveghează la strajă și pe cel ce răspunde și pe cel ce aduce jertfă Domnului Savaot. Și iată ce mai faceți voi: voi siliți să se ude cu lacrimi jertfelnicul Domnului cu plâns și cenușă, așa că El deja nu se mai uită la prinos și nu primește jertfa de milostivire din mâinile voastre. Voi veți zice: Pentru ce? Pentru aceea, că Domnul a fost martor între tine și femeia tinereții tale, contra căreia tu te-ai purtat ca un călcător de credință, pe când ea e tovarășa ta și femeia legiuită a ta.

Mustrând păcatele cele mai vădite ale timpului său, prorocul după aceea se îndreaptă către viitor. În popor era multă neliniște și murmur. Exista credința, că necredincioșii se bucură de mila lui Dumnezeu și de prosperitate, pecând cei buni trebuie să sufere și aceia ~ și băteau joc de părerea, că este o judecată viitoare înfricoșată, de marea zi a Domnului, de care așa de mult pro-

poveduise prorocii din veac în veac. Arătând aceasta, prorocul le grăia: „Voi mâniați pe Domnul cu cuvintele voastre și ziceți: Cu ce-L mâniem noi? Prin aceea, că spuneți fiecare, din cei ce fac rău, este bun înaintea ochilor Domnului și spre unii ca aceștia binevoește El, sau: Unde este Dumnezeu dreptății?” Răspunzând riguros la acest murmur neînțelept, prorocul în numele lui Iehova vestește venirea sa pentru marea judecată: „Iată Eu trimit pe îngerul Meu, și el va pregăti calea înaintea Mea și fără de veste va veni în biserică sa Domnul, pe care voi îl cântați, și Ingerul Așezământului, pe care voi îl doriți; iată-L vine, zice Domnul Savaot (Malah. III, 1).

Ziua Domnului, după vederile lui Malahia, se deosebește de aceea, ce se numește prin același termen la Ioil și la alți proroci de mai înainte, de oarece prin ea la dânsul se înțelege nu venirea lui Iehova în calitate de luptător a lui Israil pentru nimicirea păgânilor, ci venirea Aceluia, care va curăți împărăția lui Dumnezeu de necredință și să instaureze triumful dreptății. „Și cine suporta ziua venirii lui Dumnezeu, și cine va rămânea, când se va arăta El? Căci El ca un foc mistuitor, va ședea să topiască și să curățe argintul, și va curăți pe fiii lui Levi, și-i va topi, ca aurul și ca argintul, ca să aducă jertfă Domnului întru dreptate. Atunci va fi plăcută Domnului jertfa lui Iuda și a Ierusalimului, ca în zilele cele de demult și a în anii din trecut” (Malah. III, 2-4). Infricoșatei judecăți mai întâiu de toate vor fi supuși preoții și leviții, dar după aceea judecata va ajunge și pe aceia, pe toți, care fac rău: „și voi veni la voi pentru judecată și voi fi mustrător grabnic al vrăjitorilor și rădesfrânaților și a acelorora, care se jură strâmb și opresc plata năimitului, strămtorează văduva și orfanul, și răsping pe venetic și de Mine nu se tem, zice Domnul Savaot. Căci Eu sunt Domnul; Eu nu Mă schimb; deaceia voi, fiii lui Iacov n'ați fost nimiciti. Din zilele părinților voștri voi v'ați abătut dela rânduețele Mele și nu le-ați păzit; întoarceți-vă la mine și Eu mă voi întoarce la voi, zice Domnul Savaot. Voi veți zice: Cum să ne întoarcem? Poate oare omul să prade pe Dumnezeu? Voi însă M'ați prădat pe Mine. Veți zice poate: Ce ți-am luat noi? Desatina și prinoasele. Cu blestăm sunteți voi blestămați, pentru că voi tot poporul l-ați furat dela mine. Aduceți toate desatinele în casa de păstrare, ca în casa Mea să fie hrană, și deși în asta mă ispitiți pe Mine, zice Domnul Savaot: veți vedea de nu voi deschide Eu pentru voi stavilarele ceriului și de nu voi turna eu peste voi binecu-

vântare până la prisosire? Eu pentru voi, voi certa forfăcarul să nu strice la voi roadele pământului, și vișele de vie dela câmp să nu să lipsească de roadele lor, zice Domnul Savaot. Și fericiți vă vor numi pe voi toate popoarele, pentru că voi veți fi o țară dorită de tot pământul, zice Domnul Savaot. Indrăsnește sunt pentru mine cuvintele voastre, zice Domnul. Voi veți zice: ce vorbim noi contra Ta? Voi ziceți: e zadarnic a sluji Domnului și ce folos, că noi am păzit hotărârile Lui și am umblat în haină de doliu înaintea feții Domnului Savaot? Și acum noi numim pe cei trufași fericiți: mai bine se chivernisesc cei care fac fărădelege, și de și ispitesc pe Dumnezeu, dar rămân întregi" (Malah. III, 5-15).

Aceste graiuri nebune prorocul le compară cu purtarea și cu povața oamenilor evlavioși din popor, vestind afară de asta acele binecuvântări, care se dau celor credincioși și prevenind pe cei nepocăiți despre neîndoelnica osândire viitoare a lor: „Cei care se tem de Dumnezeu, zic unul către altul: Domnul ia aminte și vede aceasta, și înaintea feții Lui scrie carte de amintiri despre cei care se tem de Domnul și citesc cartea Lui. Și ei vor fi ai Mei, zice Domnul Savaot, proprietatea Mea în ziua aceea, pe care o voi face Eu, și-i voi milui, cum miluește omul pe fiul său, care-i slujește. Și atunci veți vedea din nou deosebirea dintre drept și necredincios, dintre cei care slujește lui Dumnezeu și cei care nu-l slujește. Căci iată vine ziua, înflăcărată ca noaptea; atunci toți cei trufași și care se poartă necredincios vor fi ca paele și le va arde ziua ce vine, zice Domnul Savaot, așa că nu le va rămâne nici rădăcină, nici ramuri. Iar pentru Voi, cari respectați numele Meu, va răsări soarele dreptății și vindecare va fi în razele lui, și voi veți eși și veți salta ca vișele îngrășate, și veți călca peste cei necredincioși; căci ei vor fi pulbere sub tălpile picioarelor voastre în ziua aceea, pe care o voi face Eu, zice Domnul Savaot“.

Malahia termină prorocia sa cu ultima vestire și îndemn: „Aduceți-vă aminte de legea lui Moise, robul Meu, pe care i-am dat-o Eu lui pe Horeb pentru tot Izraelul, precum și de pravelele și rânduețele lui. Iată Eu voi trimite la voi pe Ilie prorocul înainte de venirea zilei Domnului cea mare și înfricoșată. Și el va întoarce inimile părinților către copii și inimile copiilor către părinții lor, ca Eu, venind, să nu lovesc pământul cu blestăm" (Malah. IV, 4-6).

În persoana lui Malahia prorocia Vechiului Testament și-a spus ultimul său cuvânt. În propoveduirea lui se aude deja

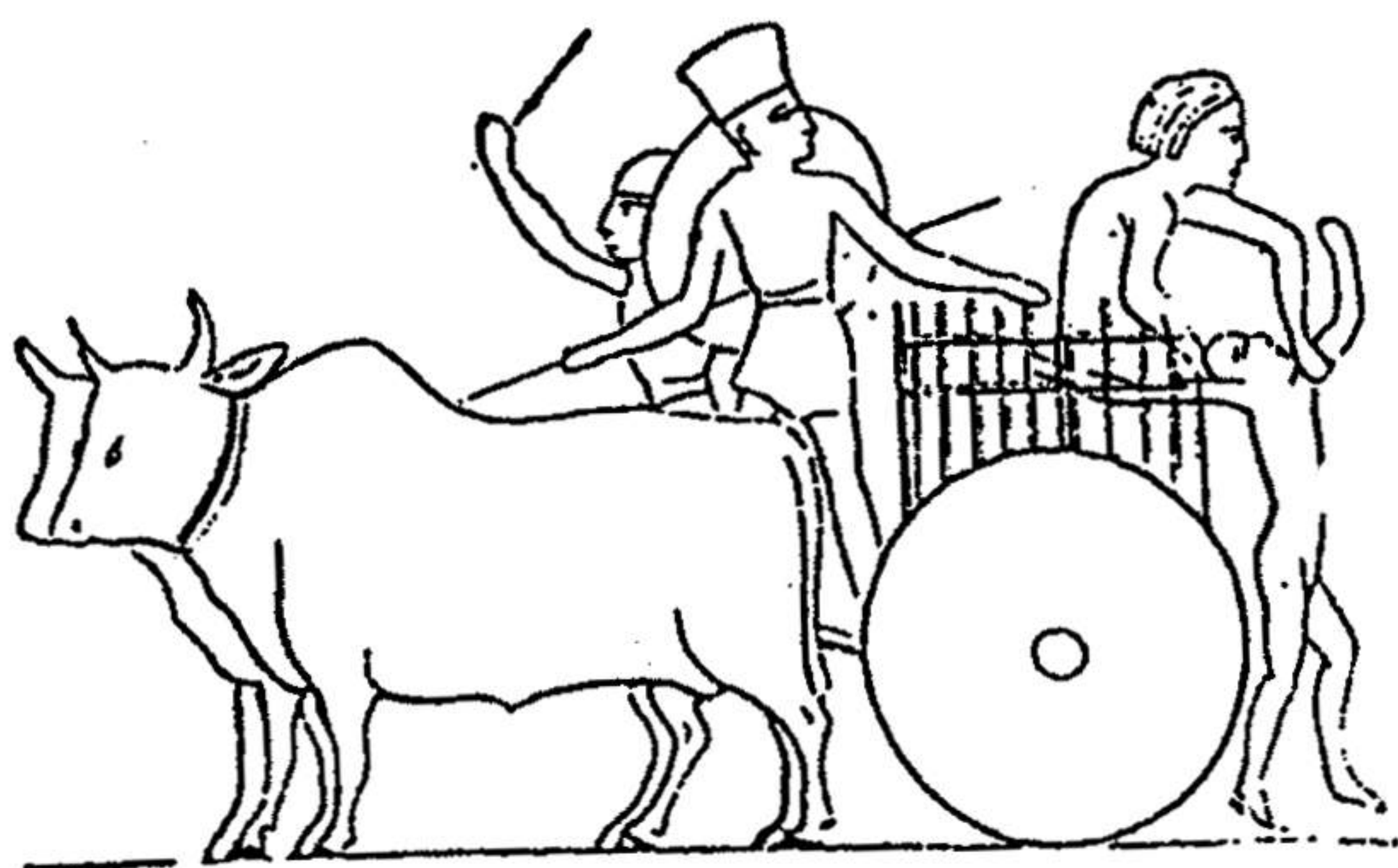
limpede prevestirea despre apropierea împlinirii vremurilor, și el a chemat poporul la pocăință, ca să întâmpine cu vrednicie acest moment. De oare ce în propoveduirea lui se muștră aceleași dispozițiuni, cu care s'a luptat Neemia, apoi și activitatea lor trebuie să o socotim contemporană. În tot cazul activitatea procească a lui Malahia cade pela sfârșitul veacului al cincilea, și e posibil, că Ezdra, care a alcătuit în acest timp canonul cărților Vechiului Testament, l-a încheiat prin introducerea întrînsul și „a cărții prorocului Malahia“, cu care se și termină canonul ebraic al sf. Scripturi.

Între acestea vestea despre desordinele din nou ivite în pământul Iudeei, ajunseră până la Neemia și l-au amărât peste măsură. El se hotărî din nou să vină în pământul făgăduinței și iară rugă pentru asta permisiune de la milostivul său suveran. După întoarcerea sa din Persia, el a găsit, că informațiunile așjunse până la dânsul nu erau nicidecum exagerate. Raporturile prietenești cu dușmanii fățiși ai iudaismului riguros le susținea chiar arhiereul Eliașiu, sau se afla în înrudire cu Tobie amoniteanul prin raporturi conjugale, sau își dase mîna cu acel partid care se referea prietenește către el cei din societatea înaltă iudaică. Neglijînd fățiș hotărîrile cărții lui Ezdra și tot așa și a lui Neemia, Eliașiu a mers așa de departe în timpul absenței cărmuitorului, încât dădu lui Tobie chiar una din casele din posesiunile externe ale templului, rezărvându-i lui între altele pentru întrebuințare și acea mare încăpere, în care se păstra proviziile de făină și de mirezme pentru jertfelnic, vasele pentru măsurarea prinoaselor și zeciuețele de grăunțe, de vin și unt de lemn pentru leviți, pentru păzitorii porților și pentru cântăreți (Neem, XIII, 5). Asemenea abuzuri stârni indignarea puternică a lui Neemia. Arzînd de râvnă pentru locașul sfânt, Neemia izgoni pe Tobie din locuința pusă lui la îndemână. Toate lucrurile lui de casă le aruncă și făcu observație starostilor pentru nerînduețele îngăduite de dânsii. Aceste nerîndueli, cu toate acestea, erau numai una din slăbiciunile morale larg răspândite, așa de aspru muștrate de prorocul Malahia. Neemia cu deosebire fu jignit de neplata desatinei. Chemînd la sine pe bătrânii poporului, el le reproșă amar pentru neglijența lor pentru adunarea zeciuețelor și a prinoaselelor cuvenite templului și pentru preoți. „Pentru ce s'a părăsit de voi datoria către Dumnezeu?“ îi întrebă el cu asprime. Acest lucru era extraordinar de însemnat. Slujba dumnezească la templu, din pricina lipsei de leviți pentru îndeplinirea

datoriilor sacre, și din această pricină și ușile templului s'au pustiit și s'au lipsit de închinători. Asemenea nepăsare nu se putea suferi. Starostii diferitelor orașe și sate au trebuit să pășască imediat la îndeplinirea datoriei neglijate de dâșii. O asemenea severitate a avut rezultate bune. Imediat din toată țara au fost adunate zeciuețele și astfel fu asigurată săvârșirea slujbelor sfinte.

Adevărate s'au dovedit și veștile ajunse pânăla dânsul despre călcarea rușinoasă a repausului de sâmbăta. Teascurile de struguri în adevăr lucrau în ceasurile de odihnă ale sâmbetei întocmai tot așa, cași în celelalte zile ; secerișul se făcea cu aceeași regularitate și pânea adunată se căra cu asini înșeuai la hambare și sâmbăta, ca și în oricare altă zi. Chiar în Ierusalim sâmbăta prin comerțul zgomotos la bazar, din care causă vineri sara veneau în oraș tabere întregi cu diferite produse, care se și vindeau sâmbătă. Pescarii fenicieni și comerțul cu pește uscat și cu diferite mărfuri tiriene soseau în cantități mari la Ierusalim, ca să se neguțeze sâmbătă, nădăjduind că în această

Teleagă din vechime (după un monument asirian).

zi vor obține mai mare câștig de cât în zilele obișnuite. O asemenea călcare a legii lui Moise în această privință întristă peste măsură pe Neemia și el a luat măsuri pentru curmarea unei asemenea neregule. Adunând iară pe bătrânii poporului, el le reproșă tăios, amintindu-le că o asemenea purtare din partea părinților lor a și fost pricina în parte a nenorocirilor lor naționale. Deacum, după porunca lui, porțile orașului se închideau vineri sara, îndată ce arcadele lor deveneau întunecate, și nu se deschideau pânăla apusul soarelui sâmbătă sara. La fiecare poartă erau puși deasemenea niște oameni deosebiți ca să observe, ca în ziua odihnei să nu se aducă niciun fel de încărcături. Lipsindu-se de puțința de târguri în piață în lăuntrul orașului, mulțimea târgoveților și negustorii nu mai încercară să deschidă prăvăliile sau o piață în afară de oraș, folosindu-se de aceea, că din oraș se învoia să iasă liber pentru popor, deși comerțul era interzis. Dar această șmichirie a durat numai tare puțină vreme. În scopul curmării și a unei astfel de călcare a repausului sâmbăta, cărmuitorul exprimă amenințarea, că el va porunci să se aresteze orice călcător al legii. Pentru susținerea ordinii sabatului la fie-

care poartă în cursul sâmbetei au fost puși anume leviți, care să urmărească pe cei ce intră sau ies din oraș (Neem. VIII, 22).

Multă neliniște și întristare după aceea a pricinuit chestiunea despre căsătoriile mixte, care, cu toată sfortarea din partea lui Ezdra și Neemia și cu toate promisiunile în această privință din partea poporului, a rămas nerezolvată. Nu puțini erau de aceia, cum se vede din muștrările prorocului Malahia, cei cari călcau legea în această privință până în așa măsură nelegiuită, că despărțindu-se de o iudeancă, se cununa cu femei păgână, sau cel puțin cu o prozelită. Neemia dădu cea mai severă atențiune și asupra acestei nelegiuiri. Asemenea indiferență într-o chestiune, pe care el, ca și Ezdra, o credea vitală pentru popor, stârnește într'însul o puternică indignare. Când au fost aduși la dânsul unii din vinovați în această privință, el, cu tot rangul său înalt, nu-și putu stăpâni mânia. Reproșându-le pentru aceea, că ei calcă o lege așa de importantă, și indicând la aceea, că fiii lor vorbesc pe jumătate limba filisteană și jumătate în limba altor popoare nu pot grăi în limba iudaică, el le făcu cea mai aspră observație pentru asta; dar nemărginindu-se numai la observațiune, el arzind de o nestăpânită indignare, îi blestăma, iar după aceea pe unii dintre dânsii chiar îi bătu, le smulse părul din cap și barba și-i jură pe numele lui Dumnezeu, ca să nu-și dea fetele lor după fecior de alt neam, nici să ia fete de alt neam pentru feciorii lor și pentru dânsii (Neem. VIII, 24, 25). Unul dintre vinovații de felul acesta se dovedi și Manase, nepotul arhiereului Eliașiu, care îndrăsnise să se căsătorească cu fata lui Sanavalat, cel mai înverșunat vrășmaș al Ierusalimului în cele mai grele încercări ale sale din trecut, și lui, ca unui om influent după situația sa, nu i se putu erta această crimă așa de ușor, ca celorlalți. De oare ce el refuză să divorțeze de femeea sa cea de alt neam, apoi indignarea lui Neemia nu-și găsi margini. Preotul după lege era obligat să se căsătorească numai cu o fată din propriul său popor, și astfel prin această căsătorie cu o străină a fost batjocorită și profanată înseși preoția. Nelegiuirea asta în realitate era călcarea legii, încheiată cândva cu tribul lui Levi (Numer. XXV, 13; Eș. XXVIII, 1; Lev. XXI, 6-14). Neemia de aceea cu rușine îl izgoni din preoție, gonindu-l dela sine cu mânioasă afurisenie, ca pe un om, care prin familia sa „a batjocorit preoția și așezământul preoțesc și levitic” (Neem. XIII, 29).

Despre activitatea următoare a lui Neemia istoria biblică nu mai vorbește nimic, dar el și Ezdra ocupară locul important în

tradițiile iudaice. În ochii generațiilor următoare celor mai apropiate din acesta două persoane, care au lucrat pentru poporul iudeu, cea mai însemnată a fost persoana lui Neemia, de oare ce anume pe dânsul, nu pe Ezdra, îl întâlnim în catalogul eroilor poporului, transmis de fiul lui Sirah, care zice: „Mare e memoria lui Neemia, care ne-a ridicat zidurile căzute, a restaurat porțile și încuetoarele, și a înnoit casele dărămate ale noastre” (Sir. XXIX, 15). În secolul Macabeilor lui Neemia anume, iar nu lui Zorobabel, se atribuie slava restaurării templului, refacerii jerifelnicului, aducerea primei jertfe pe dânsul și așigarea focului sacru pe care preoții până atunci l-ar fi ascuns într’o fântână seacă. Lui de asemenea se atribue și adunarea cărților sfinte și formarea canonului (2 Mac. II, 13). Iar în timpurile cele mai târzii în amintirea poporului locul principal l-a ocupat Ezdra. Unii chiar îl consideră pe dânsul persoana identică cu prorocul, cunoscut sub numele de Malahia. El ar fi reprodus toate cărțile Vechiului Testament după memorie, după ce haldeii le nimiciseră. În numele său s’au scris cărți întregi și el a fost proslăvit ca întemeietorul al marelui sinagogi, căreia mai ales i se atribue prelucrarea legii.

Activitatea sa, Neemia a descris-o într’o carte deosebită, care poartă numele său de Cartea lui Neemia și care se termină cu rugăciunea: „Pomeneste-mă Doamne Dumnezeul meu, spre binele meu”. Activitatea lui Ezdra e descrisă amărunit în „Cărțile lui Ezdra”.

CAPITOLUL XXIII.

E S T E R A

ărbați mari și pioși s'au ridicat pentru organizarea vieții iudeilor, care se întoarse din robie în pământul făgăduinței, și atunci Domnul n'a părăsit cu pronia Sa nici pe aceia, care rămăsese între hotarele regatului Persiei. În anul nenorocirilor mâna Lui le ridicară lor și acolo apăraitori vrednici de răutatea vrășmașilor. Și asta se dovedește strălucit prin istoria despre vestita regină Estera.

Intervalul dela întoarcerea iudeilor captivi în pământul făgăduinței în anul 536 a. Hr. până la terminarea templului în anul 516, a fost foarte semnificativ în istoria lumii. În anul 529 Cîrus a căzut în timpul unui război depărtat și lui i-a urmat fiul său Cambize, domnia căruia, chiar dela început, prin uciderea tainică de către dînsul a fratelui său Bardes, și la urmă prin uciderea a uneia din surorile sale, care era deasemenea și femeea lui, pentru că ea a îndrăznit să plângă soarta fratelui său. Hotărîndu-se să cucerească din nou Egiptul, domnia sa el a petrecut-o în mare parte pe malurile Nilului, până ce în timpul expediției sale de întoarcere la răsărit în anul 522 se si-

nucise într'un acces de disperare în Siria, de oare ce mustrarea conștiinței pentru uciderea surorii și fratelui său, răscoala fără de veste a popoarelor supuse și neliniștea, suferită de dânsul în timpul expedițiilor egiptene și neisbutirile sale, chinui peste măsură spiritul lui¹⁾. În timpul domniei lui pelerinii iudei la Ierusalim au trebuit să se afle neconținut în neliniște și alarmă din pricina neconținutelor mișcări de oștiri în lungul țărmului și a turburărilor militare. Darie Histaspe, care a urmat după dânsul, după acel scurt interval, când a fost detronat falsul Bardes sau falsul Smerdis, care răpise tronul, petrecu domnia aproape în războaie neconținute, care aveau de scop de a potoli răscoala în provincie după provincie pe enormul spațiu de la Herat până

Vânătoare de lei (cilindru pecete a lui Darie Histaspe,

la arhipelagul grecesc. Chiar în acest an, când a fost terminat templul (anul 516), un comandant de oștire persan avu fericirea să ia Babilonul dela domnitorul armean, când însuși regele se afla în timpul acesta în Egipt.

Domnia lui Darie totuși, e cu deosebire remarcabilă prin

1. Cambize era idolatru deplin. Monumentele egiptene ne arată, că istoria, povestită de Herodot, cum că el și-a bătut joc de zeii egipteni, a distrus chipurile lor și a junghiat boul Apis, e cu totul neadevărat. În inscripțiile a înseși sacrificatorilor despre el se spune, că el a fost prietenul lor, cinstitorul zeilor lor și binefăcătorul templelor lor. Insuși boul, pe care el l-ar fi ucis, e descoperit în chip de mumie într'un enorm sarcofag, pe latura externă a căruia Cambize este închipuit închinându-se înaintea acestui animal sacru, care, cum se vede din inscripție, a fost cinstit cu ceremoniile de îngropare cuvenite, când însuși Cambize personal a luat parte la aceste ceremonii. Vezi Gelche, la locul corespunzător.

aceea, că în curgerea ei în realitate a fost rezolvată marea luptă între barbaria asiatică și civilizația apusană, — luptă, ce s'a prelungit timp de generațiuni întregi. El, ca și Cyrus, nutrea ideea de a supune pe greci, în mâinile cărora în acel timp se afla soarta lumii, și triumful lui în această privință ar fi răspândit despotismul oriental și peste Europa, și astfel libertatea și progresul omenirii ar fi fost înăbușite și nimicite. Dar această primejdie a fost pentru totdeauna înlăturată în bătălia dela Maraton, în anul 490, când grecii prin victoria lor în această mare zi istorică au întărit triumful libertății pentru toate veacurile următoare în continentul apusean. Istoria modernă s'a început anume din acel moment, când hoardele persane au fost gonite înapoi pe corăbiile lor de Miltiade. În vremea aceea peste lume a înflorit o nouă zi de viață politică și intelectuală, și Asia, renunțând la întăetatea asupra rasei europene, a fost definitiv împinsă înapoi peste Helesponte. Domnia lui Darie a durat până la anul 486 a Hr. și a fost timp de pace și de prosperitate pentru iudei, deși ei încă erau supuși la diferite necazuri din pricina intrigilor vrășmașilor lor la curtea lui Darie. După moartea lui, tronul Asiei apusene în curs de douăzeci și unu de ani se afla în mâinile lui Xerxe, care a înnoit lupta, în care tatăl său suferise o așa de mare înfrângere. Dar el numai epuiză monarhia sa, de oare ce extraordinarele sale forțe de a înfrânge apusul, se spulberă ca praful la Termopile și Salamina. Vestea despre aceste mari evenimente, s'a răspândit fulgerător printre pelerinii din Ierusalim și din Iudeea.

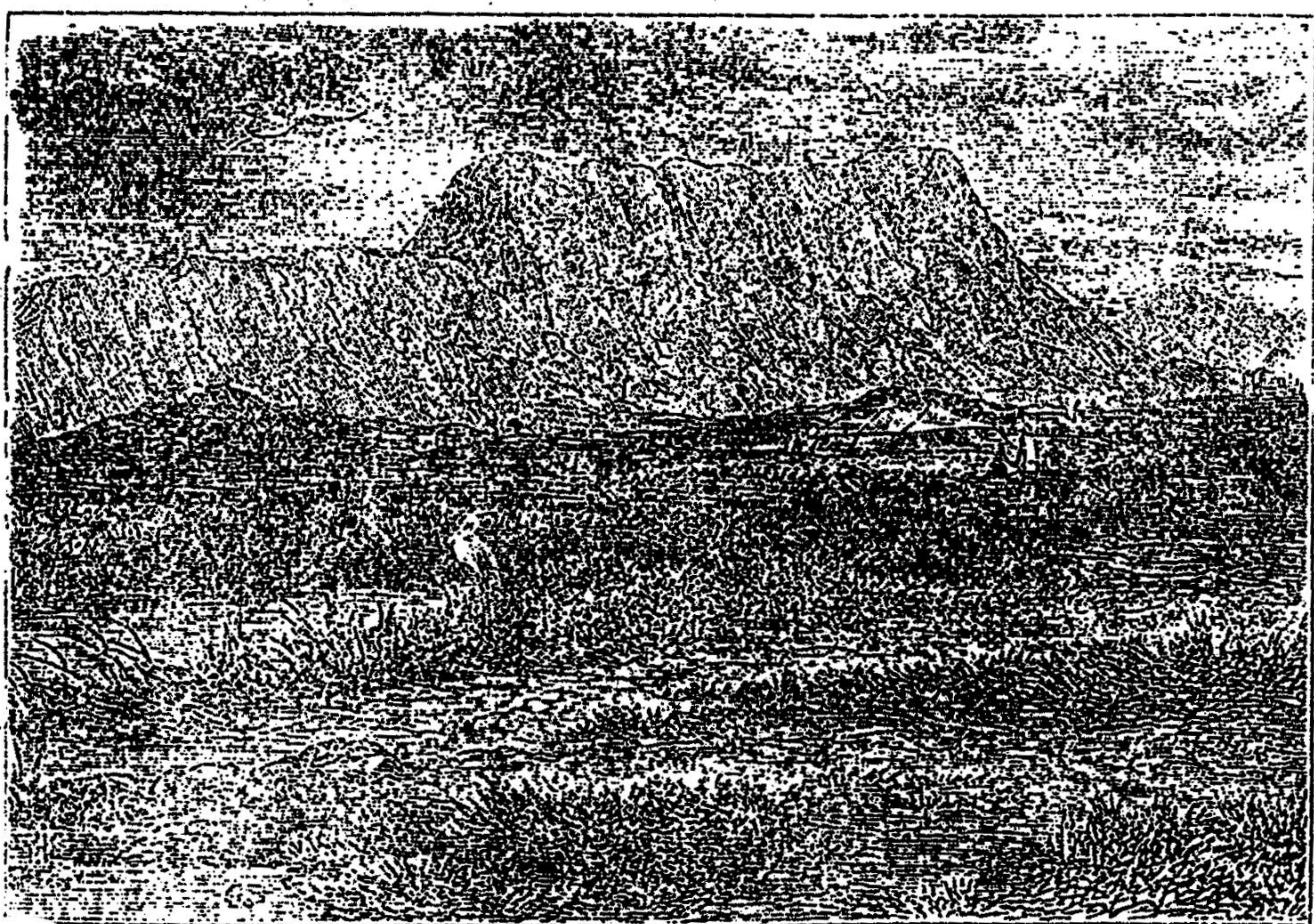
Anume în timpul domniei acestui rege, numele căruia era cunoscut grecilor în forma de Ahazver, se întâmplă în istoria poporului iudeu un eveniment, care alcătuește obiectul „Cărții Ester”. Mândrul rege își ducea viața sa în palatul fortificat din Suza în răcoarea de munte a provinciei sale principale, când comandantii oștirii sale și soldații se luptau și mureau pentru dânsul în răsărit și în apus. Istoria despre Estera vine în anul al treilea al domniei lui, peste șapte ani după bătălia dela Maraton¹⁾, când se continua încă bătălia cu grecii, care se dovedise așa de nenorocită pentru Persia. Dar marea monarhie a lui Cyrus și Darie se înalță tot așa de mândră, întinzându-se dela India până la Etiopia, cuprinzând 127 de provincii și înconjura

1) Bătălia dela Maraton a fost în anul 490. Domnia lui Xerse se întinde dela 486 până la 465, sau după alții dela 485 până la 465.

pe monarhul său suprem cu strălucire și bogăție aproape de neînchipuit.

Orașul Suza era situat cam la 225 de kilometri spre nord de golful Persic, pe înălțimile Suziane, țară muntoasă spre răsărit de Tigru. Râul Hoasp își mână repede valurile sale pe vale spre răsărit de oraș, în timp ce Iavlei sau Ulaî, cum numește acest râu prorocul Daniil (Dan. VIII, 2, 16), împreună cu Sapurul și alte râuri, răspândea împrejur o întreagă rețea de ape limpezi, făcând această localitate atât de luxoasă și de roditoare, încât ea a intrat chiar în proverb. Capitala se mândrea cu palatul său

Sus, vechea Suza (Susān).

fortificat, servind ca loc de reședință al vestitului monarh, la care fiecare monarh adăuga câte o casă deosebită pentru sine la vastul șir de alte case, deja construite de predecesorii săi. Curganele enorme alcătuiesc aproape singura rămășiță din toate aceste măreții istorice, dar în Persepole, în munți, cam la 450 kilometri spre sud-est, resturile păstrate ale palatului, construit de însuși Xerxe, ne dau puțința să prezentăm strălucirea și a palatului dela Suza (vezi pag. 874). Marea platformă de piatră cioplită servea ca terasă pentru clădirea centrală, care avea 350 picioare în lung și 250 picioare în lățime. Unile din coloane, care susțineau porticile sale, stau în picioare chiar și astăzi, și diferă în înălțimea lor dela 60 până la 76 picioare, dar toată suprafața lor e acoperită cu o ornamentație iscusită. Vasta sală, în care se află tronul, se întindea

pe laturea fațadă a acestei clădiri centrale, în caz când celelalte încăperi, deopotrivă de mărețe, se alăturau la ea din ambele părți. În Suza palatul stătea tot pe o astfel de platformă, prezentând un patrat, având cam 1000 de picioare pe fiecare latură și mândru dela 50 la 60 picioare deasupra localității înconjurătoare. Pereții salei centrale, care prezenta o încăpere până la 200 de picioare patrute, erau de 18 picioare în grosime și trei camere anterioare avea fiecare câte 200 picioare în lungime și câte 65 în lățime. Acoperișul încăperii principale se susținea de 36 coloane, iar acoperișul, fiecărei din camerile anterioare, se odihnea pe 12 coloane. Dar acesta era numai etajul exterior. Deasupra acestuia, clădirea se ridica încă la înălțimea dela 100 la 120 picioare, așa că în total ea trebuia să prezinte o clădire în formă de turn, care avea 170-180 picioare deasupra nivelului terenului înconjurător. Imprejurul acestei clădiri uimitoare se întindeau în toate părțile până departe grădini, care se numeau paradis sau raiu. Coloși enormi cu patru picioare, cu aripi și cu capete de om stăteau la toate porțile și ușile; și scări magnifice de marmură, în construcția cărora intrau petre uriașe, prezentau o măreață intrare, vrednică de asemenea clădire.

O jumătate de veac trecut din timpul întoarcerei iudeilor din robie și cam tot pe această vreme Xerxe din simpla trufie și nemărginita bogăție, porunci să se dea în palatele și încăperile sale o serie întreagă de banchete, prin neobișnuita măreție a cărora voise să uimească lumea. Masa acestui mare rege a intrat chiar în proverb prin mediul luxos și prin scumpetea celor servite. În fiecare zi la această masă se consuma mulțime nenumărată de boi și tot felul de vânat, pentru că în palat se folosea de masă nu numai regele, cultea sa și haremul, ci și întregul detașament de gardă, care se compunea din 2000 cavalerie, 2000 căruțași și 10.000 pedestrine¹⁾. Primind invitația la marile sărbări, toți satrapii și supușii lor, comandanții oștirilor persane și midene, aristocrații și guvernatorii provinciilor monarhiei, se adunară treptat în curgere de șase luni, de oarece în curgere anume de atâta vreme se urmă succesiv banchetele, și fiecare se distingea prin tot felul de măreție, cu scopul de a arăta bogăția și a gâdili mândria regelui. Dar nici aceasta nu fu totul. După ce a fost ospătată cum se cuvine toată floarea monarhiei, s'a făcut cunoscută o prăznuire de șapte zile pentru toată populația capitalei

1) Herodat, VIII, 40, 4. După părerea lui Ebers, Xerxe zilnic hrănea 15.000 de oameni, așa că fiecare zi întreținerea palatului costa pe rege la 2.000.000 lei aur.

Suza, „la Casa regelui dela palatul grădinilor“. Țeseturi albe și gălbui de lână, prinse pe șnururi vișinii și purpurii, petrecute prin inele de argint și pe stâlpii de marmoră, transformară vasta încăpăre, pregătită pentru banchete într'o încăpăre grandioasă sub cerul liber. Șiruri lungi de canapele aurii și argintii au fost așezate pentru invitați, și tot spațiul în acest scop a fost podit cu alabastru, așternut cu petre de culoare verde, cu marmoră, perlamută și cu pietre de culoare neagră. Pe mese erau înșirate vase pentru mulțimea poporului invitat, de toate formele posibile și toate de aur și vinul la mese se turnă din pivnițele regale, care prezentau sau numai vin de Alepo, de care bea numai regele, sau alte oare care varietăți renumite ¹⁾. Orcât de scump era acest vin, el curgea ca apa și fiecare putea să bea cât voia.

Regii persani totdeauna aveau câteva femei de diferite grade ²⁾, cuprinzând în genere una sau mai multe din propriile lor surori. În acest timp o deosebită favorită a regelui era regina Astin, — „prea frumoasă“, deși probabil, ea nu era femeie de primul rang. De partea ei căzuse îndatorirea să întrețină femeile din Suza în timpul prânzului deosebit, de oarece oaspeții erau prea mulți, ca să se îngăduie femeilor să șadă, cum era obiceiul la persani, împreună cu bărbații lor (Herod. IX, 110, v. 18). Serbarea s'a prelungit timp de șase zile, și a trebuit să fie terminată în ziua a șaptea. Vinul și agitația prelungită înegură întru câtva crierul lui Xerxe. Uitând demnitatea sa de rege și demnitatea reginelor sale el porunci la șase eunuci, care-l serviau pe dânsul, să aducă la dânsul pe Astin, ca dânsa ridicându-și vâlul, să-și descopere gîștile sale, înaintea mulțimii bărbaților adunați, pe jumătate beți. Dar poate amintind cum pe vremea lui Darie, femeile macedonene aduse tot astfel la un ospăț, au fost expuse unor jigniri groșolane (Herod. v, 18). Astin, atât din respect pentru rege, cât din respect pentru sine însuși, a refuzat să vină. Aceasta a fost deajuns. Nesupunerea din partea cuiva, chiar și la cele mai mici capricii, nu se puteau suferi de mândrul rege. Afară de asta Astin avea și un dușman, în căpetenia eunucilor, care, nemulțămît de dânsa, se sili să ațâțe mânia nebună a suveranului său. Întâmplarea cu neascultarea Astinei de către soțul său rege, o prezenta ca o pildă foarte primejdioasă și pentru toate celelalte femei din monarhia persană. „Nu numai înaintea regelui, — zise eunuc

1) Xerxe, oriunde s'ar fi aflat, bea apă numai din râul Hoarpa, din Suza, numai pâine de grâu din Egipt și bea numai vin de Alepo.

2) Herod. III, 2, 69, Darie avea șase.

Memuhan, — e vinovată regina Astin, ci și față de toții principii și față, de toate popoarele din toate provinciile regelui, pentru că purtarea reginei va ajunge la cunoștința tuturor femeilor, și ele vor neglija pe bărbații lor și vor zice: „regele Xerxe a poruncit să se aducă regina Astin înaintea feții lui, iar ea nu s'a dus. Acum principeșele persane și indiene, care vor auzi de purtarea reginei, vor vorbi la fel tuturor prinților regelui și amărăciune și îndărătnicie va fi multă. Dacă binevoiește regele, să iasă dela dânsul hotărîre regală și să înscrie în legile persane și indiene, și să nu se schimbe, că Astin nu va mai intra înaintea feții regelui Xerxe, iar vrednicia regească a ei, regele o dă alteia, care va fi mai bună decât dânsa. Când vor auzi de această hotărîre a regelui, care se va răspândi în toată monarhia, oricât de mare este ea, atunci toate femeile vor respecta pe bărbații lor, dela mare până la mic“. Auzind această propunere, regele amețit, nu putu să deosebească adevărul de vicleșug, și se învoi în totul cu propunerea eunucului său principal. Imediat a fost alcătuit un decret regal, dictat de Memuhan, și trimis în toate provinciile „cu scrisul lor și fiecărui popor în limba lui, ca fiecare bărbat să fie stăpân în casa sa și ca aceasta să fie arătat fiecăruia în limba lui firească (Ester. I, 16-22).

Vaze cu inscripția numelui lui Xerxe.

Când după terminarea ospățului se potoli mânia regelui, el își aduse aminte de Astin și de ceeace făcuse ea și de cele ce se hotărâse pentru dânsa. Dar lucrurile ajunseseră tare departe ca să se mai poată îndrepta, și atunci cei de aproape ai regelui îi propuseră să caute în locul ei, fete frumoase și tinere. „Să se caute, — ziseră ei, — pentru rege fete tinere, frumoase, și să rânduiască regele observatori în toate provinciile regatului, care să adune toate fetele tinere, frumoase la înfățișare, în capitala Suza, în casa femeilor, sub supravegherea lui Gehai, eunucul regal, străjerul femeilor și să le dea îngrijire și tot ce le trebuie. Și fata care va plăcea ochilor regelui, să fie regină în locul Astinei. „Propunerea asta plăcu regelui și anume așa se și făcu. După decretul regal, în toate părțile regatului începură să vină părinții cu fiicele lor cele mai frumoase, pentru ca din ele regele să-și

aleagă soție. Fiecare din ei negreșit ar fi socotit ca o cinste deosebită pentru sine, dacă alegerea regelui ar cădea anume de partea fiicei sale, dar toate nădejdlile lor se arătară zadarnice, de oarece alegerea căzu de partea unei fete chiar din Suza. În capitală trăia un iudeu cu numele de Mardoheu. El se pogora din tribul lui Veniamin și era descendentul lui Chis. Împreună cu regele Iehonia el, sub Nabuhodonosor, a fost strămutat din Ierusalim și a fost așezat chiar în Suza. Fiind fără copii, Mardoheu creștea pe o tânără orfană Hadasa, ca pe fiica sa proprie, și fapta lui bună a fost răsplătită miraculos de soartă, care i-a dus pe amândoi la o neobișnuită înălțare. Mardoheu ocupând slujba modestă de portar la curtea regală, odată cu totul întâmplător mântui viața regelui. Stând la postul său, el auzi odată cum eunucii palatului Havaso și Tara vorbeau între ei de ceva bănuitor și trăgând cu urechea la această convorbire, el auzi cu groază, că ei plănuiau o conjurație: să pue mâna pe rege. Atunci el imediat raportă despre ei regelui, care supuse pe acești doi eunuci la torturi, și când ei recunoscuseră vina, atunci i-a și executat. Regele înscrise această întâmplare spre amintire. Și iată, acest slujitor al palatului, Mardoheu, aflând de porunca regelui relativ de chemarea celor mai frumoase fete pentru rege, decise să încerce norocul fetei sale de suflet. „Hadasa sîrașnic de impozantă la statură și prea frumoasă la față“. Când au fost adunate fetele din tot regatul și date sub supravegherea eunucului Gehai pentru un timp de supraveghere, atunci Mardoheu dete sub supravegherea lui și pe fiica sa sufletească. Prin frumusețea și modestia sa ea deodată îi atrase luarea aminte și află la dînsul o deosebită bunăvoință, așa că el se grăbi să-i dea „îngrijirea și tot ce era rînduit ca parte a ei, și să pună pelângă ea șapte fete, vrednice să fie pelângă dînsa, din casa regală; și o mută cu fetele ei în apartamentul cel mai bun din casa femeilor“. Bucuroasă de asemenea atențiune deosebită a eunucului regesc, Hadasa totuși se temea, ca nu cumva să nu-i vatăme situația origina ei, și de aceea „nu pomeni nici de poporul ei, nici de rudele sale, pentru că Mardoheu îi dăduse poruncă, ca ea să nu spună“. În fiecare zi Mardoheu venea să se informeze de sănătatea Hadasei și de ce se petrece cu dînsa. Asemenea examinare a fetelor se continuă timp de douăsprezece luni, de oarece anume atîta vreme se continuară zilele curățirii lor: „șase luni cu ulei de mir și șase luni cu aromate și alte curățiri femești. Așa atunci fetele puteau să intre la rege. Și tot, orce ar fi cerut ea, i se da pentru intrarea în casa regelui“. Când

rândul ajunse la Hadasa, atunci și ea deasemenea în haine luxoase și cu toate gătelele posibile, care cu toate acestea păleau în fața frumuseței ei, și când intră la Rege, îndată „puse stăpânire pe inima regelui”. După dânsa se arătară de prisos toate prezentările ce ar fi mai fost de făcut și Hadasa deveni aleasa lui Xerxe. El îi dădu un nume nou de Estera, adică „steaua”. „Și a iubit regele pe Estera mai mult decât pe toate soțiile și ea dobândi bunăvoința și predispoziția lui mai mult decât toate fetele, și el puse coroana regală pe capul ei și o făcu pe dânsa regină în locul Āstinei”.

Asemenea înălțare a reprezentantei poporului iudeu provocă cu toate acestea o extremă ură și răutate din partea unor curteni, și în deosebi din partea unui oarecare Aman, amalecit, care, însuși fiind pus „mai presus de toți prinții regatului” se folosi de puterea sa numai pentru apăsarea trufașă a tuturor, care nu se prosternau cu supunere de rob înaintea sa. Dintr’o pricină oarecare, fie din pricina naționalității lui Aman, sau pentru că a se prosterne la pământ înaintea unui om muritor se părea lui Mardoheu lucru echivalent cu idolatria, în tot cazul el singur dintre toți curtenii nu arăta asemenea cinste arogantului aristocrat, când intra la palat sau când eșa deacolo. Asemenea nerespect din partea unui iudeu, umplu pe Aman de furie și hotărî să-l piardă nu numai pe dânsul singur, ci și tot poporul lui. Cu o singură lovitură el voia să răzbune atât ofensa sa personală, cât împreună cu asta să satisfacă și ura ereditară a poporului său față de iudeii cei disprețuiți cu sângele neamului lor întreg. Prin intrigi viclene la rege contra iudeilor, ca și contra unui popor foarte primejdios, — popor, care spre deosebire de celelalte popoare supuse ale monarhiei, se ține cu îndărătnicie de paza propriilor sale legi, disprețuind pentru acelea chiar legile monarhiei, și astfel neconținut a servit de centru a tot felul de turburări și răscoale, Aman obținu învoiala regelui pentru edarea unui decret pentru nimicirea lor în toată monarhia, cu care prilej exprimă chiar dorința ca din propriile sale sume să dea o sumă însemnată de 10.000 talanți de argint pentru aducerea la îndeplinire a acestui decret în monarhie. Atât frica, cât și lăcomia ușor înclină pe despot pentru propunerea demnitarului de încredere.

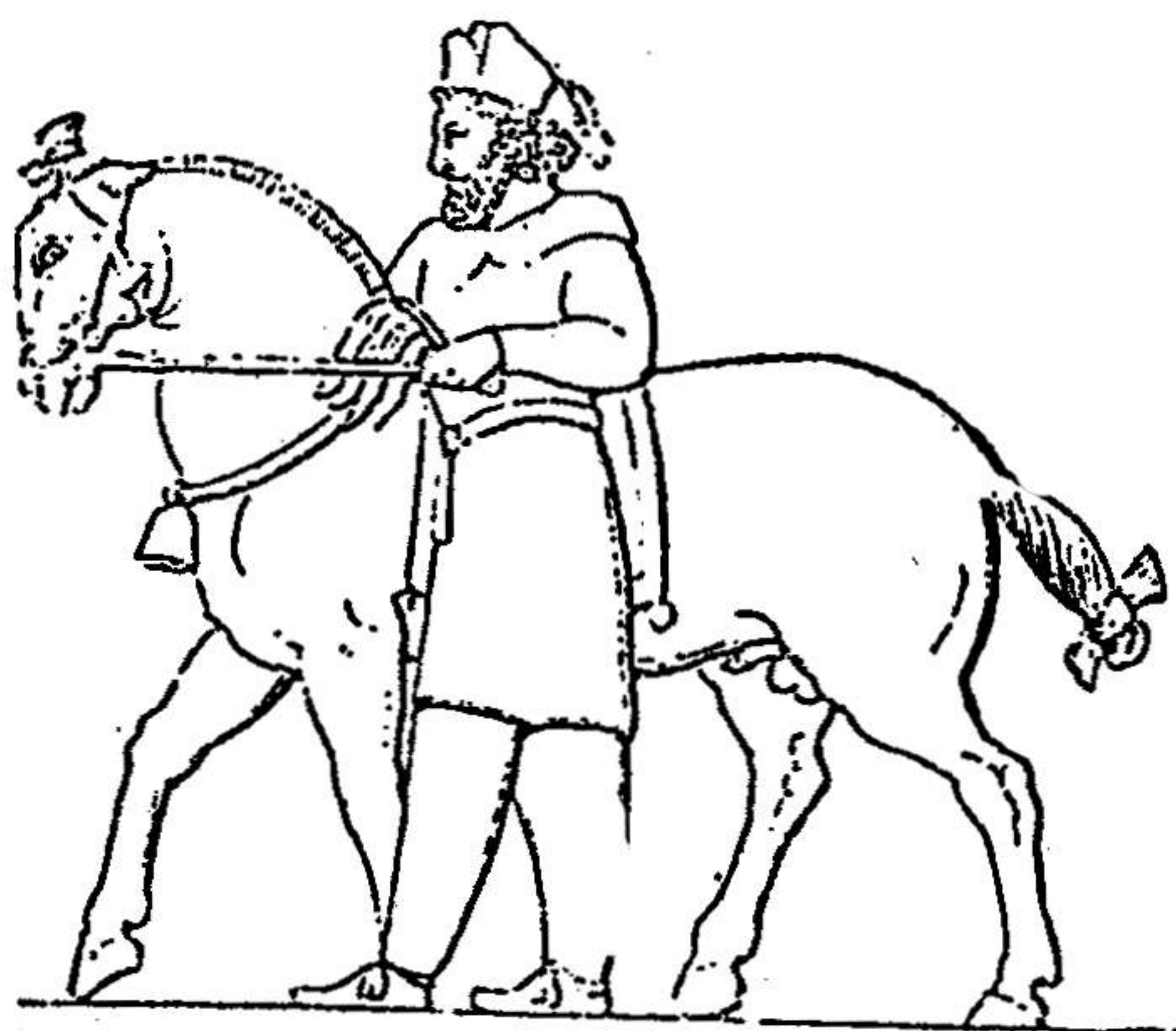
Damă persană.

Nefericitul neam și toată proprietatea lui fură date pe mâna lui Aman, ca și cum uciderea și jăfuirea unui întreg popor era un lucru pentru îndeplinirea căreia era deajuns o simplă vorbă. Pentru a-i da împuternicirea cuvenită, la această faptă, regele scoase inelul său dela mâna sa și-l dete lui Aman, „ca să întărească decretul contra iudeilor“. Arzind de dorul de răzbunare pe uricîosul popor, Aman imediat se apucă de lucru. „Au fost chemați scriitorii regești în luna întâia, în treisprezece ale ei, și s'a scris, cum a poruncit Aman, satrapilor regatului și conducătorului fiecărei provincii (dela provincia Iudeiei pânăla Etiopia, la toate cele 127 de provincii), și principilor fiecărui popor, în fiecare provincie cu scrisul ei și către fiecare popor în limba lui: tot a fost scris în numele regelui Xerxe și întărit cu inelul lui regesc. Și au fost trimise scrisorile prin curieri în toate provinciile regelui, ca săucidă, să piardă și să nimicească pe toți iudeii, mic și mare, copiii și femeile, într'o singură zi în 13 a lunii a douăsprezecea, adică în luna Adar, și averea lor să o jăfuiască“. Acest decret sângeros, care caracterizază în totul despotismul nemărginit al monarhilor persani glasua astfel: „Marele rege Xerxe către căpeteniile dela India pânăla Etiopia peste 127 de provincii și ajutoarelor lor. Domnind peste multe popoare și stăpânind toată lumea, eu am voit, ne conducându-mă de mândria stăpînirii, cîcîrmuind totdeauna blînd și liniștit, să fac viața supușilor totdeauna fără turburare, și, păzind regatul meu pașnic și ușor de străbătut pânăla marginile lui, restabilind pentru toți oamenii pacea. Când însă eu am întrebam pe sfetnici, în ce chip s'ar putea aduce acestea la îndeplinire, atunci persoana, care se distinge la noi prin înțelepciune și care se bucură de neschimbată bunăvoință și care a dovedit credincioșie tare și a primit locul al doilea în cinste după rege, anume Aman, ne-a explicat nouă, că între toate neamurile, s'a amestecat un popor dușmănos, după legile lui protivnic orcărui popor, neconținut neglijînd poruncile regale, ca să nu se organizeze cum trebuie ireproșabil săvârșită de noi coadministrați, Deci, aflînd, că numai singur acest popor se împotrivese totdeauna orcărui om, duce un fel de viață contrar legilor, și, împotrîvindu-se acțiunelor noastre, săvârșește o mare nelegiuire, ca regatul nostru să nu ajungă la prosperitate, noi am poruncit cele arătate vouă în scrisorile lui Aman, pus ca al doilea părinte al nostru, pe toți, cu femeile și copiii să-i nimicească de tot cu săbii dușmănoase, fără nici o milă și cruțare, în ziua de 13 a lunii a douăsprezecea Adar a

anului acestuia, ca acești oameni vrășmași și eri și azi, să fie într'o singură zi aruncați în iad, să nu ne mai împedice în timpurile viitoare de a ne duce viața în pace și neturburați până la sfârșit ¹⁾". Copiile cu acest decret au fost trimise în fiecare provincie, în calitate de lege, obligatorii pentru oricare popor. Curierii au sburat repede cu ele în toate direcțiunile. Căile de comunicație în monarhia persană fusesse stabilite încă de Cyrus, cu care ocazie fusesse introdusă o deosebită sistemă de depeșe, așa că curierii puteau acuși – acuși să schimbe caii pe la stațiuni, situate una de alta la distanță de douăzeci și cinci de kilometri ²⁾.

Călăreț persan.

Sângerosul decret a fost publicat și în Suza, și în acel timp, când regele și Aman luau o gustare și beau, felicitându-se unul pe altul cu reușitele măsuri de stat, Suza se umplu de turburare. Înainte de alții află de asta negreșit Mardoheu. Uimit de o asemenea stare de lucruri și văzind aicea mâna dornică de sânge a dușmanului plin de ură, Aman, el imediat lăsând postul său de portar regesc și îmbrăcându-se în sdrențe și presurându-și capul cu cenușă, eși în una din piețele orașului și cu plâns tare răspândi pretutindenea despre grozavul decret referitor la poporul său. Plânsul și suspinul se instaurară în fiecare casă de iudeu. În asemenea extremitate, singura nădejde de mântuire a poporului rămasese numai Estera. Între acestea Estera, după obiceiul reginelor răsăritene, care erau străine de a lua parte la trebile statului, nu știa încă nimic despre cele petrecute; dar când servitoarele sale îi comunicară despre starea nenorocită a lui Mardoheu, care îmbrăcat în zdrență plângea în piață, atunci socotind, că i s'a adus vreo jignire personală din partea cuiva dintre curteni, îi trimise haine în semn de mângâiere, și când el n'a primit aceste

1) Ester. III, 13. Decretul acesta exista numai în traducerea greacă a celor LXX.

2) Caravan-seraiul persan sau hanurile de poposire pentru călători, ceva în felul stațiunilor noastre poștale, datorându-și originea lor lui Cyrus, care se silise să scurteze spațiul enorm a monarhiei sale universale prin facerea și întreținerea de drumuri bune. El stabilii deasemenea și sistemul regulat de poștă. La fiecare stație poștalionu, ce ducea poșta o da altuia, care primindu-o, încăleca un cal odihnit și ca vijelia pleca mai departe, ca să o dea unui al treilea poștalion la stația următoare. Acești curieri se numeau *actari* și se considerau cei mai luți fugari din lume.

haine, atunci ea trimise pe unul din eunucii săi, anume Hatah, să întrebe pe Mardoheu: „Ce-i asta și pentru ce e asta?” Atunci Mardoheu spuse eunucului adevărata pricină a neobișnuitei sale amărăciuni și-i încredință copia decretului, publicat în Suza, ca să arate Esterei și să-i dea de știre despre toate, și pelângă aceasta, în puterea înrudirii, îi porunci, ca ea să se ducă la rege și să-l roage de îndurare, și să ceară pentru poporul său milă. Estera fu peste măsură lovită de această veste, dar se pomeni într-o extrem de grea situație. Eticheta curții îi interzicea, fără invitație specială, să se înfățișeze la rege, de oare ce pentru o asemenea samavolnicie se pedepsea chiar cu moartea, atât bărbații, cât și femeile. Dar când Mardoheu îi reproșă pentru această nehotărâre, zicând, că și ea intră sub decretul edat și astfel va peri și ea, și casa părintelui ei, și observă, că poate anume pentru acest lucru a și ajuns ea regină, după pronia dumnezească, atunci Estera, arzând de iubire pentru poporul său, dădu răspunsul hotărât: „mergi și adună toți iudeii, aflători în Suza, și postiți pentru mine, să nu mâncați și să nu beți trei zile, nici ziua, nici noaptea, și eu cu slugile mele deasemenea voi posti, și apoi voi intra la rege, deși asta e în contra legii, și dacă e să pier, voi peri” (Ester. IV, 13-16). Bucurat de asemenea hotărâre a Esterei, Mardoheu și tot poporul iudeu din capitală imediat pășiră la împlinirea poruncei ei și a postului și prin rugăciune se sileau să abată nenorocirea și dela sine, și dela înalta lor protectoare.

A treia zi Estera, încetând de a se ruga și desbrăcând hainele de doliu, se îmbracă ca regină și, devenind măreață, luă două servitoare și plecă la rege, „de una ea se sprijinea, ca și cum dedându-se moleciunei, iar cealaltă urma după dânsa, ținând coada hainei ei. Ea era minunat de frumoasă după culoarea frumuseței ei și fața ei veselă, oare cum plină de iubire, dar inima ei era strânsă de frică”. Intrând în curtea interioară a casei regale, chiar în fața încăperei lui Xerxe, ea se opri acolo. Regele în vremea aceea ședea pe tronul său regesc, direct în fața intrării în casă, îmbrăcat în toate hainele mării sale, tot în aur și pietre prețioase. El era groaznic și, observând apariția neașteptată a Esterei, pe care el nu o invitase la dânsul în curgere de treizeci de zile, el privi la dânsa cu mare mânie. Regina căzu cu duhul, se schimbă la față și de slăbiciune se plecă pe capul slujnicei ce o urma. Observând această turburare a frumoasei Estera, regele potoli duhul său și, sculându-se repede de pe tronul său, eși repede la dânsa, o primi în brațele sale, până ce ea-și veni în fire.

În semn de bunăvoință, el îi întinse sceptrul său de aur, care se afla în mână sa, și, apropiindu-se de dânsa, o sărută și zise „Ce-i cu tine, Estera, și ce cerere ai? Chiar pânăla jumătate din regat îți se va da” (Ester. V, 1-3). Cu toată această purtare, ea nu fu în stare să-și spună imediat cererea, și ea se hotărî să facă aceasta mai pe urmă, iar acum se adresează către rege cu rugămintea, ca regele, dacă binevoiește, să poștească împreună cu Aman la ospăț la dânsa, pe care i l-a pregătit. Asemenea invitație în bună încă și mai mult pe rege și el imediat își dădu învoirea sa și trimise după Aman. În palatul Esterei în adevăr, era regulat ospăț mareț, și veselindu-se și bucurându-se fiind de Estera, regele, ridicând cupa cu vin, ca și în chip de osebă tuast, se adresează către Estera cu cuvintele: „Care e dorința ta? Ea va fi satisfăcută; Și care e rugămintea ta? Măcar și o jumătate de regat, ea va fi împlinită”. Dar pe Estera nici de data asta nu o ajută puterile să-și exprime adevărata ei

Ospățul regelui cu regina (depe un monument asirian)

cerere, și ea, ca să-și adune puterile, pofti pe rege și a doua oară, împreună cu Aman, să vină la dânsa la ospăț, la care regele imediat își dădu învoirea sa. Aman eși dela ospăț extrem de vesel, și, măgulit de asemenea atențiune a reginei, cugeta, că Estera nu-i va pune nici un fel de pedici la împlinirea răzbunării sale pe iudei. Dar dispozițiunea sa veselă fu stricată în parte prin aceea, că, chiar la eșirea din palat, el întâlnește pe Mardoheu cel urât de dânsul, care și de data asta nu-i arată nici un respect, neplecându-se înaintea lui, nu se sculă, ba nici nu se mișcă din loc înaintea lui. Aceasta înfură grozav pe Aman, dar el se reținu de data asta și, ajungând acasă, povesti cu ce respect a fost el primit la curte și cum l-a primit regina, poftindu-l la masă, singur numai pe dânsul împreună cu regele. „Și mâine sunt invitat la dânsa cu regele”, ~ adăose el. „Dar toate aceste nu-s deajuns pentru mine” ~ cu amărăciune adăose el, ~ „câtă vreme eu văd pe Mardoheu iudeul stând la porțile regale”. Femeea lui Aman, Zareșa și toți prietenii lui imediat îi observară, că doar el foarte ușor se poate decotorosi de Mardoheu: trebuie numai să se facă o spânzurătoare și într'însa să fie spânzurat Mardoheu, și atunci nimic nu va mai întuneca

veselia lui la ospetele dela rege și dela regină. Această propunere plăcu foarte mult lui Aman, și el imediat porunci să se facă spânzurătoarea.

Intre acestea regele, ca să alunge urâtul unei nopți nedormite, porunci să i se citească cronicile regale. Lui nu se știe pentru ce îi veni în minte istoria despre atentatul făcut contra lui din partea a doi eunuci. Ca să reproducă și mai viu în mintea

Piatră neagră de Suza.

sa amărunțimele acestui eveniment el porunci anume să se citească despre el, și după ce a ascultat scrisoarea, atunci întrebă: cu ce a fost răsplătit Mardoheu, care i-a scăpat viața? Se văzu, că cu nimica. În dimineața următoare el hotărî să împlinească această scăpare din vedere și în chip vrednic să se răsplătească persoana, căreia el îi datora viața sa. Când la dânsul intra iubitul său Aman, atunci regele se adresă către dânsul cu întrebarea:

„Ce să se facă acelui om, pe care regele vrea să-l distingă cu cinste?” Aman convins în totul că regele nu are în vedere pe altcineva, decât pe dânsul, răspunse, că pe un astfel de om urmează a-l răsplăti, cinstindu-l cu cunună și îmbrăcăminte regească, să-l sue pe cal și să pue pe unul din principii regali să-l poarte pe ulițele orașului cu rostirea milei regale, zicând: „Așa se face acelui om, pe care regele vrea să-l cinstească” (Ester. VI, 5-9). Ce însemna asta la o curte în felul celei vechi persane, e greu și de închipuit. Podoabele de aur, îmbrăcăminte regească, și celelalte lucruri de tualetă ale lui Artaxerxe, succesorul lui Xerxe, costau 10.000 de talanți, sumă, care se poate defini numai cu zeci de milioane lei aur. Haina regală înseși a lui Xerxe se prețui de greci până la 12.000 de talanți, și asta, după cât se pare, nu era o prețaluire exagerată, de oare ce încă și caii unor șahi persani purtau haine uimitoare în ce privește prețul lor. Un călător prin Persia (în anii 1817-1820), descriind îmbrăcăminte șahului văzută de dânsul, spune: „el strălucea în briliantele, care literalmente orbeau ochii. El pe cap avea o tiară înaltă triunghiulară, complet acoperită de briliante, mărgăritare, rubine și smaragde, așa aranjate, că într'insele se răsfrângea un mare joc de lumini. Printre șirurile de briliante erau câteva

pene negre, probabil de păun, în care caz marginile lor erau împodobite de mărgăritare în format de perișoare, de mărime neobișnuită. Inseși haina lui țesută din fire de aur, împodobită în mare parte tot așa cu pietre scumpe și perle, și împrejurul gâtului atârna o salbă de perle, poate cele mai mari din lume. Dar mânicile lui și brăul întrecea toate, pentru că ele străluceau la soare asemenea focului. Mânica dreaptă se numea „munte de lumină“, cea stângă se numea „mare de lumină“, așa de minunate erau briliantele de pe ele¹⁾. La o asemenea haină se gândea ambițiosul Aman. Dar, spre marea lui mirare și răutate, el auzi dela rege porunca, că el însuși personal să facă toate acestea lui Mardoheu, și trufașul Aman, spre uimirea întregii capitale, a trebuit să ducă de căpăstru calul, pe care ședea disprețuitul Mardoheu.

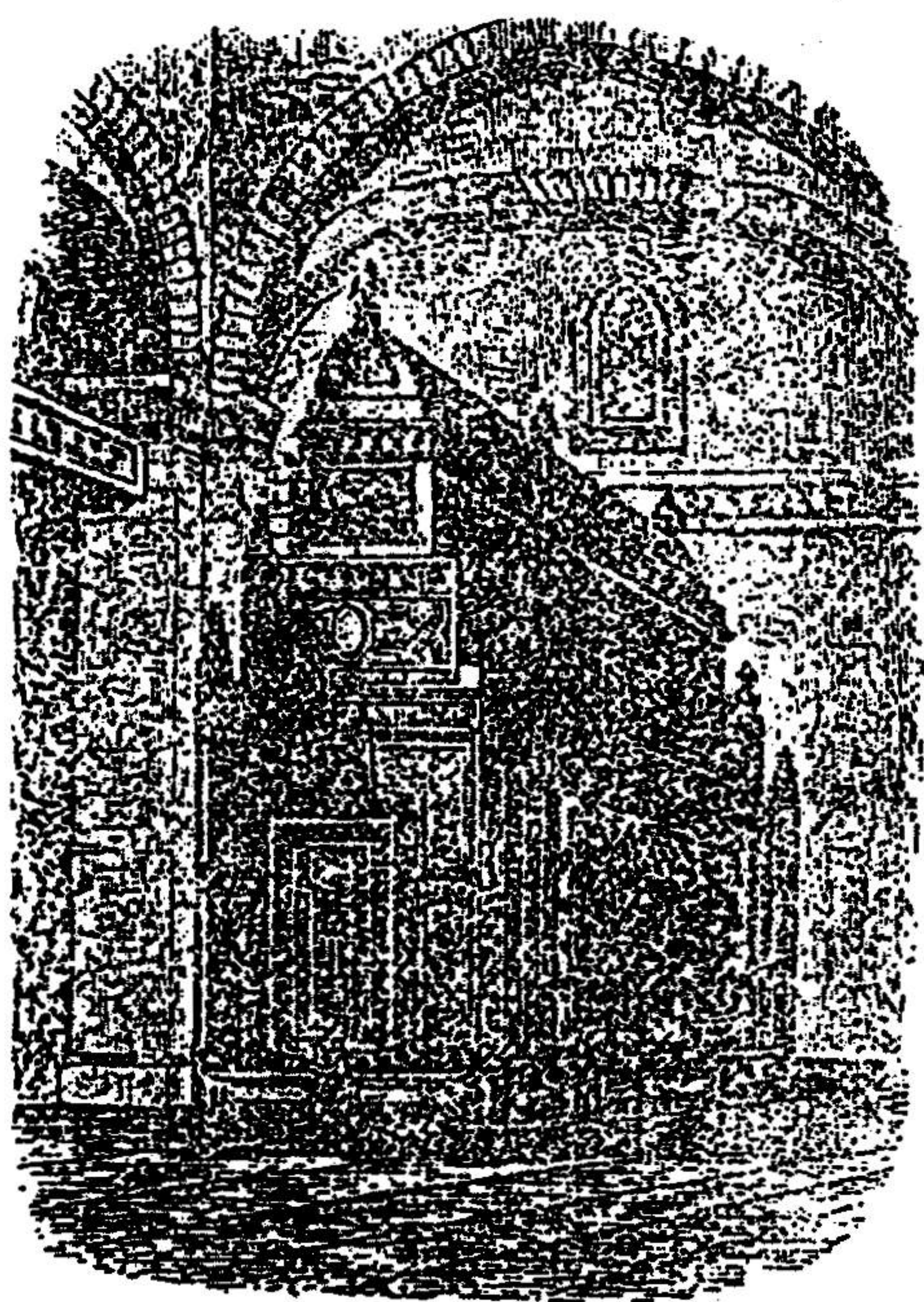
Haine regale și hamaj regal pentru cal în Persia.

Demnitarul se simți în disperare pentru o așa înjosire. Sdorbit sufletește, el se duse la ospățul reginei, dar acolo îl aștepta soarta meritată. Mulțămît de tratament, Xerxe din nou propuse Esterei să spună cererea sa și să ceară dela el tot ce ea dorește, repetând și făgăduința sa să-i dea, măcar și jumătate din regat“. Atunci Estera se hotărî în fine să-și spună cererea sa, și zise regelui: „dacă am aflat bunăvoință în ochii tăi, o rege, și dacă regele binevoiește, atunci să-mi fie dăruită mie viața mea, după dorința mea, și poporul meu, după rugămintea mea“. Regele firește, s'a mirat de o cerere așa de ciudată din partea reginei sale, viața căreia era mai scumpă decât viața tuturor supușilor din regatul său, și el își exprimă mirarea sa prin un gest plin de nerăbdare, iar Estera continuă: „căci noi suntem vânduți, eu și poporul meu, la nimicire, la ucidere și la peire. Dacă noi am fi vânduți să fim robi și roabe, eu aș fi tăcut, deși dușmanul n'ar fi răsplătit paguba regelui“. Încă și mai nedumerit, prin aceasta, Xerxe întrebă: „Cine-i acela și unde-i acela, care a îndrăznit în inima sa să facă așa?“ Atunci Estera, îndreptându-și privirea sa dulce, dar de data asta groaznică asupra lui Aman, care ospăta la dânsa și care deja se cutremura în conștiința sa, zise către rege: dușmanul și neprietenul este acest răutăcios Aman!“ Ne-

1. Porter, Travels (1817-1820), pag. 124.

fericitul curtezan „se cutremură în fața regelui și a reginei“, regele imediat, cuprins de mânie extraordinară, se sculă dela ospăț și se duse în grădina palatului, iar Aman rămase să roage pentru viața sa pe regina Estera, și în chip jalnic se tăvălea înaintea ei, de oare ce văzuse, că „se gătise lui o soartă rea din partea regelui“. Dar pe când Aman se svârcolea astfel înaintea reginei și chiar se uitase în amărăciunea sa, căzu pe sofa, pe care ședea Estera, atunci, chiar în acea clipă intră și însuși Xerxe, și nepricepând ce este, ci văzând starea agitată a Esterei și a lui Aman, strigă groaznic: „Vrei să siluești și pe regina în casa mea!“ Prin aceasta soarta lui Aman fu hotărâtă. Imediat se dădu o poruncă, ca Aman să fie pus sub pază, și în semnul vinovă-

*Mausoleul Esterei și al lui Mardoheu
(presupus)*

ției lui, i se acoperi fața. Mulți din curteni se bucurară de o asemenea cădere a curtezanului tru-
faș și periculos, și spuseră rege-
lui, că aproape de casa lui Aman
s'a pregătit pentru cineva o spân-
zurătoare înaltă de 30 de coți.
Atunci regele dăte poruncă să-l
spânzure pe dânsul într'însa. „Și
au spânzurat pe Aman pe lemnul,
pe care-l pregătise el pentru Mar-
doheu“, Și abea atunci s'a potolit
mânia regelui. Dar odată cu ni-
micirea vrășmașului principal al
iudeilor, trebuia grăbit și schim-
barea decretului, făurit sub unel-
tirile crudului curtezan. Estera se
adresă regelui cu rugămintea, ca

el să ia măsuri pentru abaterea primejdiei dela poporul ei, și regele, complet mulțămit de dânsa, și pentru aceea, că s'a izbă-
vit de un așa răutăcios și tru-
faș curtezan, imediat dăte un nou
decret, care iarăși a fost trimis tuturor provinciilor nu numai spre
revocarea decretului anterior, ci chiar și cu prezentare evreilor
dreptul să se împotrivescă cu puterea îndeplinirii lui. De oare ce,
în puterea primului decret, în diferite locuri se începuse deja
pregătirile pentru executarea lui și pretutindenea se manifestase
diferiți vrășmași ai iudeilor, apoi acum noul decret le da putința
nu numai cu armele în mână să pășască la apărarea vieții lor, ci
să și lovească pe acești noi vrășmași ai lor, ceea ce ei și făcură

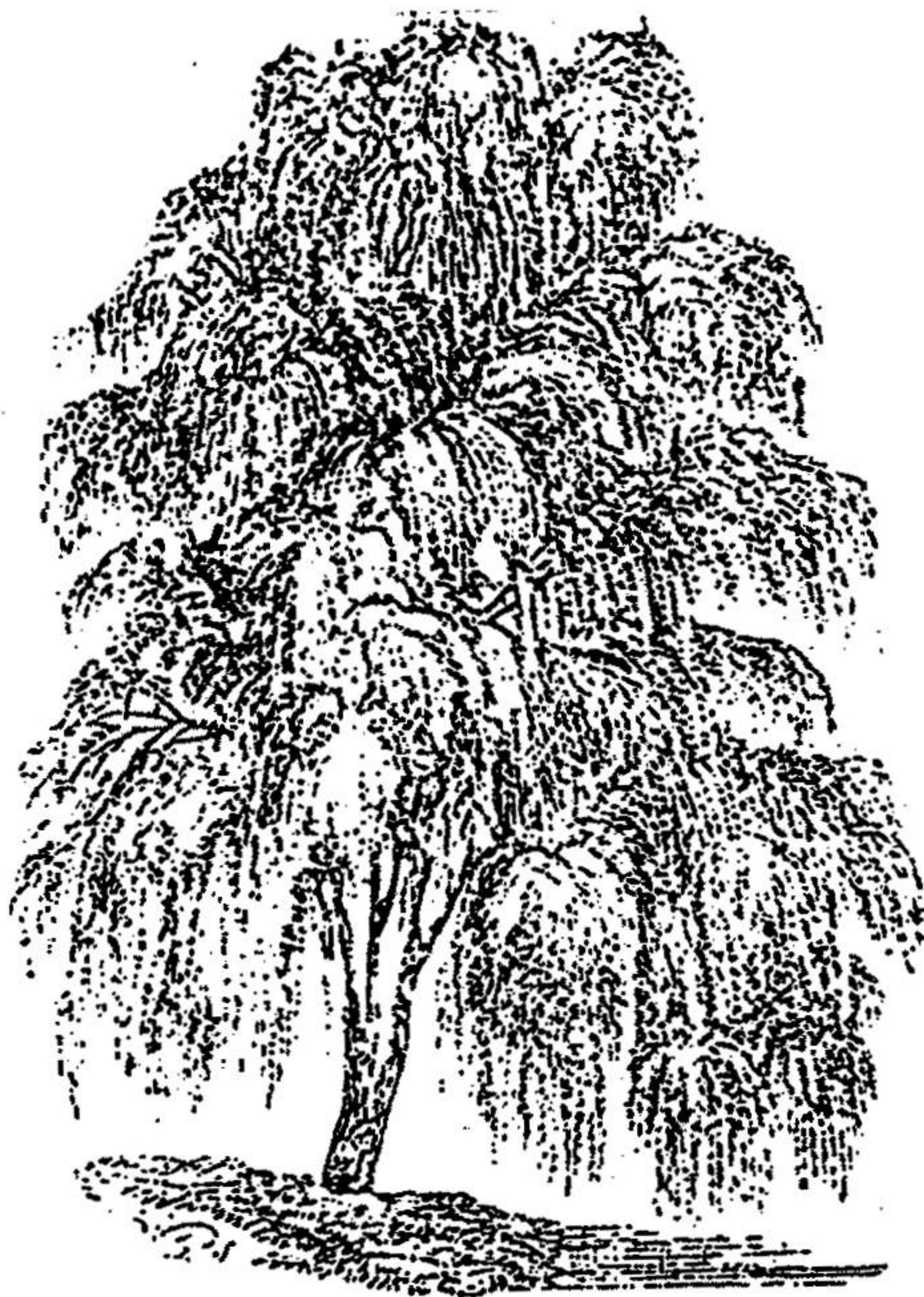

omorând 75.000 din cei ce-i urau. De oarece natural vrășmașii principali ai iudeilor puteau fi fiii lui Aman, apoi și toți cei zece fii ai lui fură expuși aceleiași soarte cu tatăl lor. Inelul care fusese dat cândva lui Aman în semn de osebită bunăvoință a regelui și a împuternicirilor rezervate lui, acum fu redat lui Mardoheu, care a și fost înălțat la înaltă demnitate, devenind al doilea demnitar după rege. În această situație a sa el deveni iubitul numeroșilor săi frați, căci căuta binele poporului său și zicea în folosul întregii sale ginte" (Ester, X, 3). Chiar când regele, pentru îndreptarea finanțelor sale, desorganizate poate prin necumpănitele prăznuiri, pune un impozit nou pe pământ, apoi de acest impozit iudeii, mulțămită anume meritelor marelui lor ocrotitor Mardoheu, evident erau scăpați și se desfătau de pace și prosperitate în tot vastul imperiu persan.

În amintirea unei mântuiri așa de miraculoase fu statornicită o sărbătoare deosebită Purim (dela cuvântul pur = „sort”, pentru că Aman aruncase sort asupra pierderii iudeilor). Înaintea prăznuirii, la 13 Adar (în Februarie), se petrecea un post aspru, iar în 14 și 15 poporul trecea la veselie nestăpânită. În adunările poporului, se citea cu evlavie „Cartea Ester”, și la fiecare pomenire a numelui lui Aman, toți cei prezenți loveau cu mâinile și băteau din picioare, strigând tare: „să piară pomenirea lui”. Întreaga istorie miraculoasă e descrisă în „carte Ester”, care face parte din numărul cărților necanonice ale sf. Scripturi.

Salcie palestiniană (Ps. CXXVI, 1).

CAPITOLUL XXIV.

STAREA POPORULUI IUDEU IN PALESTINĂ

ntre acestea poporul iudeu în pământul făgăduinței începu încet să se organizeze în viața sa și să ducă luptă cu popoarele localnice ce-l înconjurau. Cu deosebire a avut multe de suferit el dela dușmanul său neîmpăcat Sanavalat, care a pășit ca reprezentant al samarinenilor. Răzbunându-și pentru refuzul iudeilor de a-i primi în calitate de frați după credință și a le oferi participare la slujbele din templu Ierusalimului, samarinenii sporeau tot mai mult în furie și însfârșit se hotărâră să-și deschidă pentru dânsii un sanctuar deosebit, ca să-l facă rivalul și concurentul templului din Ierusalim. Pentru asta fură ajutați mai cu samă de întâmplarea aceea, că și în mediul poporului iudeu erau mulți nemulțămiiți și nu puțini de acei, care erau cu totul excluși din comunitatea iudaică, pentru că nu voiau să se împace cu hotărârile aspre ale lui Ezdra și Neemia. Persoană cu deosebire importantă în această privință era ginerele

lui Sanavalat, Manasie, care, pentru legătura cu fiica sa, ca streină, fusese exclus din comunitate. Folosindu-se de această împrejurare, vicleanul său socru Sanavalat alcătui planul să aplice o lovitură crudă comunității iudaice prin zidirea unui sanctuar independent, în care izgonitul Manasie să se poată face arhiereu, de oarece el se pogora din neamul lui Aaron. Așa în adevăr a și fost hotărât. Pentru ca să înalțe templul, te miră de trebuia vre o învoire deosebită din partea curții persane; și chiar dacă ea s'ar fi cerut apoi pentru Sanavalat nu era greu de primit o asemenea învoire dela guvernatorul de provincie sau dela satrap, cu care el se afla în raporturi de prietenie.

Și iată, pe vârful muntelui Garizim, la poalele orașului Sihem, în localitatea, care în adevăr alcătuește centrul întregii Palestine, Sanavalat a înălțat templul, ceea ce probabil a fost după moartea regelui Aftaxerxe (aproape de anul 420). Alegerea acestui loc a fost făcută de cunoscătorii sf. Scripturi, de membrii neamului lui Aaron și de izgoniții din comunitatea iudaică, care-l indicară, pentrucă anume de pe acest munte în timpul lui Iisus Navi, după hotărârea lui Moise, au fost rostite binecuvântările pentru cei ce păzesc legea, pecând de pe muntele opus Gheval, mai puțin roditor, au fost rostite blestămile. Samarinenii au dat și însuși numitului munte o altă însemnare. Ei au numit și numesc până astăzi muntele Garizim „muntele binecuvântării”, ca și cum anume dela dânsul se pogoară în genere mântuirea și binecuvântarea. Insuși orașul Sihem ei îl numeau deasemenea „binecuvântare” (Mabrahta). Dar alegerea aceasta n'a fost reușită sub toate raporturile, de oarece Garizim e accesibil numai dintr'o parte, iar din celelalte părți cade brusc în vale. Chiar și pentru cei ce trăesc pe aproape trebuie să se fi prezentat dificil de urcat pe vârful muntelui la templu, dacă el a fost ridicat pe locul opus orașului, unde urmașii de mai târziu ai samarinenilor încă și acum îl arată. Ca să-și dea importanță, samarinenii au început să se dea obârșia nu din acei strămutați, care au fost aduși din Asiria de regele asirian în locul israiliților duși în robie, ci se considerau anume restul înseși izrailiților, din care pricină își și deduceau neamul lor din Iosif și din fiul său Efrem. Dar înseși limba lor îi demasca, că ei alcătuiau o populațiune de strânsură; ei alcătuiau o ciudată amestecătură de arameeni și de alte elemente, ce și astăzi se arată imposibil de determinat origina lor. Totuși planul lor a izbutit în totul. La samarineni în adevăr s'a construit templul, împrejurul căruia ei au putut să se adune pentru slujba dumnezească, au

avut proprii lor preoți din casa lui Aaron, cu îndrăzneală opuseră Gargarismul, cum numeau ei muntele lor sfânt, sfântului munte iudeu Moria, dovedind pe temeiul cărții legii, că însuși Dumnezeu a sfințit acest munte, și-și dădeau numirea mândră „de israiliți”. Sanavalat și adepții săi în același timp se sileau ca să atragă la sine cât mai mulți din adevărații iudei. Acelora, care treceau la dânsii, ei le ofereau locuri de case și ogoară, și în genere se sileau să-i ajute și să-i susțină. Din aceasă cauză la samarineni au trecut dela Ierusalim și din Iudeea toți aceia, care săvârșind vreo nelegiuire, scăpau de pedeapsă acolo, și la muntele Garizim au fost primiți cu brațele deschise. Din asemenea amestecătură fugară se alcătui un popor semi-iudeu, alcătuind din sine o nouă sectă religioasă, așa numitul samarianism. Mărturisitorii sau membrii acestei secte prezintau un neam șiret, viclean și inventiv, ca și cum ar fi moștenit în sângele lor caracterul, prin care se distingea căpetenia lor Sanavalat. Fără a lua în samă cantitatea lor de nimica, acest popor cu o uimitoare neschimbabilitate s'a conservat până în timpul de față ¹⁾. Cimentându-se într'o comunitate bine legată, samarinenii așezară în temelia religiei lor Pentateucul lui Moise, și, cu toată această bază comună a religiei cu poporul iudeu, cu trecerea timpului deveniră vrășmași tot mai înverșunați ai iudeilor. Ei se mândreau cu aceea, că prezentau pe adevărații descendenți ai lui Israil, înjoseau sanctuarul din Ierusalim, și templul de acolo, explicau tot ceeace făcuse și întemeiease poporul iudeu drept falsificare a vechei religii israilite. Ei acuși — acuși treceau peste hotarele provinciei lor, ca să introducă și la dânsii ceeace se organizase în Iudeea, deși în același timp erau atât de însuflețiți de ură contra iudeilor, încât nu s'ar fi dat înlături să nimicească cu totul templul din Ierusalim. Din această pricină, nu mai puțin puternică era și ura iudeilor contra vecinilor lor samarineni. În ochii lor samarinenii erau un popor prost și mizerabil (Sir. I, 26). În această dușmănie se manifesta poate ecoul acelei dușmăнії, care existase între regatele lui Iuda și al lui Israil încă pe vremea independenței lor politice. Dar acum această dușmănie nu mai avea caracter politic, ci caracter interior-religios, care-i dădea încă și mai mare înverșunare și fanatism.

Formarea sectei samarinene influență asupra iudeilor în

1) Încă și acum în Nablusa, sau în vechiul Sihem există o mică comunitate samariană, care numără până la 135 de suflete; ea are o sinagogă, în care se păstrează un vechiu sul al Pentateucului și arhiereul, care-și trage genealogia sa în linie dreaptă dela Aaron.

chip iritant. Văzînd în fața sa niște vrășmași religioși înverșunați, ei cu atît mai mare rîvnă trebuiau să se îngrijască de curățenia și neschimbăciunea cultului său propriu și a religiei sale. Samarinenii, așa zicînd, i-a ajutat în opera de purificare și de curățire. În vederea unor asemenea raporturi cu samarinenii, iudeii se concentrară tot mai tare între dînșii, găsînd elementul de legătură nu în interesul politic, ci în mărturisirea religioasă. Insuși numirea „iudeu” perduse acum importanța originii naționale și începu să însemneze apartinența la iudaism, ca de un osebit fel de religie. Esența acestei confesiuni servea ca recunoaștere unui singur Dumnezeu, Care a făcut ceriul și pămîntul, marea și toată deplinătatea lor, stăpînește peste toată lumea, și a ales un popor în calitate de rob iubit al Său. La această confesiune aparținea și recunoașterea legii lui Moise în calitate de revelație nemijlocită a acestui Dumnezeu prin Moise. Pe cît de mare a fost în trecut indiferența poporului în genere către hotărârile, cuprinse în această lege, pe atît de mare acum a fost respectul către această lege. „Omul înțelept crede legea, și legea pentru dînsul e adevărată, ca răspuns al Urimului”, a vorbit exponentul acestui timp, Iisus fiul lui Sirah (Sir. XXXIII, 3).

Asemenea respect pentru legea lui Moise a influențat binefăcător și asupra întregii vieți a comunității iudaice. Toate într'însa s'au făcut după prescrierile legii. Robia pîntre iudei conținea cu totul. Când iudeul voia să se vîndă în robie, atunci el nu găsea nici cumpărători. Din această cauză nici anul jubileu, după care se reda libertatea celui din robie, deveni de prisos. Din contra, anul sîmbătal, cu dispozițiunile sale relativ de persoane și ogoară, se aduse la severă executare. Peste fiecare grupă de șapte ani se erta datoria săracilor și ogorul rămînea nelucrat în cursul anului. Probabil deja și înainte favoriții iudei la cîrtea persană ajunsese la aceea, că în acest an sîmbătal nu se lua impozite de pe produsele pămîntului¹⁾. O deosebită grijă poporul manifesta pentru săraci, conducându-se de sfaturile Pentateucului de a se îngriji, ca în pămîntul făgăduinței să nu fie nevoieși. Impărțirea milosteniei se considera cea mai înaltă virtute. În fiecare oraș se alegeau din comunitate anumiți membrii, care și conduceau împărțirea milosteniei. Atît de adesea se regreta de proroci

1) Asta se poate deduce din I. Flavie, Antic. XI, 8 § § 5 și 6, unde se spune, că iudeii au cerut și obținut dela Alexandru cel Mare abrogarea impozitelor pentru anul sîmbătal, din care lucru se poate conchide, că ei se bucurau de acest privilegiu și dela regii Persiei.

și de psalmiști, tânguirile contra celor cu inima împetrită față de nevoiași și de cei lipsiți deja nu se mai întâlnesc pe vremea aceasta. Inima poporului din piatră învârtoșată se prefăcu oarecum de ceară. Judecata fu dusă pânăla desăvârșire, și ea se efectua pânăla așa bunătate de conștiință, că se putea considera de model între toate popoarele pământului. Deplină egalitate înaintea legii era fenomen obișnuit până în așa măsură, că ea nici nu cerea o anumită întărire legală. În toate orașele mari de două ori pe săptămână se deschidea ședință publică de judecată, anume luna și joia, fie că în aceste zile și înainte se deschideau iarmaroace săptămânale pentru săteni, sau pentru că ei primeau oare care importanță deosebită, după oare care altă împrejurare necunoscută. În Deuteronom se presupune înființarea unui tribunal superior, în sarcina căruia era să dea deslegare în cazurile dubioase, așa că acestui tribunal aparținea autoritatea supremă, dela deslegarea căruia nu se putea abate nici la dreapta, nici la stânga. Asemenea consiliu suprem existase deja pe lângă Moise, când el a ales pe cei șaptezeci de bătrâni, ca ei să împartă cu dânsul sarcina cărmuirii poporului (Numer. XI, 16-17, 24). Ideea de a înființa ceva în genul acestui consiliu s'a ivit acum la iudei. În adevăr, anume în acest timp, a fost format consiliul de șaptezeci de bătrâni, care a și devenit din acel timp păstrătorul legilor și din când în când căpăta o foarte mare importanță. Și apoi în care timp era mai îndămânos să se producă el? Ar fi greu de arătat un timp mai favorabil pentru o astfel de instituire, decât acela, care a urmat după Neemia, de oare ce anume atuncea se ivise în popor râvna înflăcărată pentru împlinirea legii lui Moise și tendința de a face Tora (legea lui Moise) călăuzirea fundamentală pentru viața publică. Din marea adunare de pe lângă Neemia, care a fost convocată numai ca să ia asupra sa obligația, s'a dezvoltat o corporație permanentă pentru consfătuirea asupra lucrurilor importante religios-morale. Cei șaptezeci de membrii ai acestui sfat suprem, evident erau aleși din diferite familii; arhiepiscopul negreșit n'a putut fi ocolit la această alegere, sau în tot cazul fie că era vrednic de aceasta sau nu, după însuși rangul său, el trebuia să stea în cap și să fie președintele acestui sfat. Din această cauză numărul membrilor sfatului a fost mărit încă cu unul, și acest număr a devenit permanent. Președintele sfatului primi titlul de „Părintele tribunalului” (ab-beodîn), iar înseși consiliul în urmă căpăta numirea de Sinedriu.

Sfatul acesta puse problema principală a activității sale aceea,

ca să continue și să susțină directiva; indicată de Ezdra și Neemia, și anume să introducă legea lui Moise în viața și obiceiurile poporului, și el în adevăr a produs o întreagă prefacere. Toate schimbările, care s'au manifestat în timp de două veacuri mai târziu în viața poporului iudeu, a fost opera sa; nouile instituțiuni, pe care tradiția iudaică le referă la Ezdra, sau au devenit pentru totdeauna sub numirea de definițiuni soferiste, au fost în mare măsură creațiunea acestui sfat. El a pus o temelie solidă pentru consolidare, — temelie, care a putut să perziste mii de ani întregi. Mai înainte de toate în acest timp au fost introduse citirile regulate din Tora. Tora este comoara duhovnicească a poporului, importanța căreia a fost ridicată cu atât mai sus, cu cât mai îndelungat a fost supuse neglijenței; dumnezeescul cuvânt, chemat să înlocuiască glasul prorocilor, nu mai trebuia să mai rămână în nepăsare și necunoștință, ci trebuia să se predea tuturor și să devină cunoscut pentru toți. În fiecare sâmbătă și în toate sărbătorile, cum a stabilit sfatul legiuitor, trebuia să se citească în adunare o secțiune din Pentateuc. Afară de aceasta, și încă de două ori în săptămână, când sătenii din sate se adunau de obicei la piață din orașele apropiate, sau la judecată, de asemenea trebuiau să se citească public câteva versete. La început cu citirea se ocupau negreșit oameni cunoscători și exercitați, dar de oarece încetul cu încetul aparținerea la numărul acestor cititori începu să se considere deja ca o cinste, apoi se silea fiecare să ajungă cititor. De aicea se văzu necesitatea să se păzească o ordine anumită; ca la citire la început să se admită preoții, după aceea leviții și în fine simplii mireni. Dar pentru ca fiecăruia să-i vie rândul să citească câte câteva versuri, sf. Scriptură a trebuit să fie îndămânos de citit. Dar textul Torii până atunci era scris în scrisoarea veche, anume cu litere feniciene sau vechi babilonene, pe care le puteau descifra numai oamenii, care primise o cultură îngrijită. Pentru iudeii din regatul persan Tora, mai mult decât pentru indigeni, rămăsese o carte închisă cu șapte peceti. Din această cauză se ivi necesitatea să se înlocuiască scrierile vechi, așa zisa „scriptura evreească“, cu alta oarecare, care în vremea aceea intrase în întrebuințare în țările situate pe Eufrat și Tigru. Această scriere, adevărat, se produsese de la scrisoarea alfabetului vechiu semit, precum ca și din scrierile, întrebuințate de ianițieni și alte popoare. Și acelea și celelalte, deși mâinile scriitorilor în curgere de multe veacuri au transmis diferit și au schimbat trăsăturile primitive, n'au putut să șteargă

cu totul vecnile urme. Dar schimbarea fu așa de însemnată, că deja în alfabetele împrumutate fu imposibil de a recunoaște trăsăturile proto-părintelui lor. Acest scris nou sau prefăcut, pe care iudeii în patrie, și încă și mai mult în provinciile persane, se foloseau în viața de toate zilele, a fost introdusă și pentru textul Torei și a celorlalte cărți sacre, și, spre deosebire de cea veche, acest scris a fost numit asirian, de oare ce el s'a prelucrat în una din provinciile asiriene de atunci. Samarinenii, dinpotrivă, din dispoziția dușmănoasă ce-i ațîța scrisul vechiu ebraic pentru textul Pentateucului, deși abea numai puțini din ei, poate numai membrii preoții lui Aaron, trecuți la dânsii, erau în stare să le citească, și asta au făcut-o ei numai pentru aceea, ca să aibă puțința să reproșeze protivnicilor lor întru aceea, că ei au admis o inovație neîngăduită și au alterat Tora. Încă și acum sf. Scriptură a lor se cuprinde în acest scris vechiu, care chiar pentru majoritatea preoților lor este carte închisă. Din pricina aceasta s'a întâmplat aceea, că în timp ce iudeii, mulțămită faptului că sf. Scriptură e accesibilă tuturor și pentru fiecare, au devenit toți mai bine cunoscători a ei, așa că ea a început să se considere parte integrală a ființei lor, samarinenii au rămas în ignoranță și n'au putut din această cauză să facă un pas mai mult sau mai puțin sub raport religios. Insuși limba lor a rămas necultivată, prezentând un amestec grosolan a diferite elemente. Se înțelege, că ei n'au putut nici într'un timp să formeze școli, în care tinerii puteau să facă cunoștință cu litera și spiritul sf. Scripturi. La iudei, dinpotrivă, mulțămită citirei regulate din Tora și a ușurinței studiului textului, s'a produs un fel de renaștere, care, încetul cu încetul, a dat un caracter suigeneris întregului popor. Tora a devenit proprietatea lui duhovnicească, sanctuarul interior al ființei sale.

O vechi copie samarineană a legii.

Tot în acest timp apăru încă o instituțiune importantă, și anume scoala pentru tinerii maturi, care avea de scop să-i facă să cunoască învățătura și legile, și să sădească într'înșii și în

inimile lor iubirea. Conducătorii duhovnicești ai poporului recomandau stăruitor generațiunii viitoare: „dați cât mai mulți tineri la învățătură”, și ceeace ei recomanda așa de stăruitor altora, fără îndoială săvârșau înseși cu mare râvnă. Asemenea școală înaltă a fost, cum se știe, înființată și chiar în Ierusalim, deși numele conducătorilor lor au rămas necunoscute, ca și în genere numele acelor persoane, care prin muncă tăcută și netrâmbițată au creat o puternică temelie pentru conținutul și dezvoltarea mai departe a iudaismului. Libertatea nemărginită a învățării și râvna pentru răspândirea legilor cu trecerea timpului au mărit extraordinar numărul elevilor. Dascălii se numeau „cărturari” (soferimi) sau înțelepți, iar elevii se numeau „ucenici ai înțelepților”. Activitatea înțelepților sau a „cărturarilor” era de două feluri: pe de o parte se îndrepta către expunerea legilor Torei, iar pe de altă parte era îndreptată către aplicarea lor la viața persoanelor particulare și a întregii obști. De oarece unele prescripțiuni ale legii erau expuse destul de neclar și conțineau întrînsele expresiuni tainice, anume atingător cuprinsul obligativității lor, adevărat fie că se refereau la clase deosebite ale poporului sau exclusiv la persoane singuratece, fie de ambele sexe sau exclusiv la unul din ele, apoi și îndatorirea cărturarilor devenea de a explica, a mărgini sau a lărgi prescripțiunea, poruncii sau interdicției, de a determina timpul obligativității lor și în genere a le completa. Această expunere complectătoare a sf. Scripturi a fost numită tâlcuire (Midraș), care nu putea fi arbitrară, ci se condiționa de anumite reguli de lămurire. Consiliul și școala munceau mână în mână și se complectau unul pe altul. Dela dânsii pleacă o mișcare nevăzută, dar foarte cuprinzătoare, și ea imprimă urmașilor o particularitate caracteristică a străbunilor, care a devenit o însușire aproape înăscută, anume tendința de a cerceta, a expune, a încorda ingeniositatea, ca să descopere în fiecare cuvânt sau lucru, vreo latură nouă. Această tendință nu totdeauna negreșit rămânea numai cu o latură luminoasă, ci produse mai târziu și ciudățanii urâte, dar în genere ea ațîță puterea cugetătoare și capacitatea de judecată în poporul iudeu. Dacă în acest popor și în altele, înrudite cu dânsul după originea semitică generală, rămăsese încă urmele acestei vechi înrudiri, apoi această însușire din nou dobândită a lui de a se aprofunda în sf. Scriptură, a o citi și a o cerceta, șterse cu desăvârșire această urmă.

Consiliul suprem, din care au rezultat încet-încet toate celelalte instituțiuni și așezăminte, între acestea nu se mărgini la o

simplă expunere și introducere și în viață prescrisă în Tora legilor, ci dădea și legi independente, ca să stârnească, să ațîțe și să întărească viața religioso-morală a poporului. Acest tribunal suprem a poporului iudeu care și trăgea origina sa de la timpurile vechi, se adresa către generațiunile prezentă și viitoare cu sfaturi statornice: „faceți ogradă împrejurul legii”. În acest sfat apărea o deosebită directivă pentru legiferare, după care se interzicea câteodată și acțiunile îngăduite, când anume ele puteau fi amestecate cu ele. Această îngrijire deosebită, ca dinainte să prevină orice puțință de crimă sau „de ferire”, a avut în timpurile de tranziție temeiul său și justificare. Poporul, în totalul său, nu era încă pătruns de învățătură, trebuia deprins prin aceasta cu respectarea legilor și îndeplinirea îndatoririlor propuse de ele. Din această temă fundamentală, care avea în vedere de a preveni orice călcare a legii, a rezultat o serie întreagă de legi nouă, care se referă anume la acest timp. Au fost cu îngrijire determinate noi teme relativ de gradele, ce se îndreptă în toate părțile. Cu această ocazie s’au luat diferite măsuri pentru păstrarea curăteniei. Bărbatul nu trebuia să stea de vorbă cu femeie străină ochiu la ochiu, în vreun loc într’un spațiu singuratic, puțin cercetat. Contra acelei slăbiciuni, cu care se observa dispozițiile referitoare la sâmbătă pe vremea lui Neemia, acum fu introdusă relativ de asta o severitate neobișnuită. Au fost determinate exact diferite forme de interziceri de lucru. Toate lucrurile la cultivarea pământului, la secăriș, prefacerea fructelor în hrană, orice prefacere a materialului crud în lucruri sau vase, orice întrebuințare a focului sau a luminii, jungherea animalelor și lucrarea peilor de animal, scrisul sau ștergerea scrisului, cusutul sau descusutul; toate aceste acțiuni, și precum deasemenea scoaterea unui anumit lucru dintr’un spațiu închis la uliță sau invers, în genere treizeci și nouă de lucrări principale, erau declarate după legile cărturarilor interzise. Cu scopul înălțării solemnității sâmbetei au fost interzise și alte acțiuni, care au cu ele măcar cea mai mică asemănare, ca de exemplu fu interzisă urcarea în copaci, a umbla călare, a naviga, a dănțui, a face judecată, a cumpăra și a vinde, a te logodi, etc. Prin toate aceste hotărâri legale, s’a avut în vedere a statornici odihna deplină sâmbătală, pentru ca să se ridice acestei zile și deasemenea și celorlalte sărbători caracterul de zi de lucru. Rigurozitatea sâmbetei în acest timp ajunsese până acolo, că era interzis chiar a strămuta o unealtă de lucru sau un vas de lucru, necesare pentru lucru sau în genere pentru vreo acțiune

oarecare, dintr'un loc în altul. Pentru a preveni orice profanare posibilă a sâmbetei și a zilelor de sărbătoare, lucrul trebuia să contenească încă înainte de apusul soarelui în ziua precedentă. În acest scop fu însărcinat un anumit om de serviciu, care trebuia cu o trâmbiță deosebită să dea semnalul despre sosirea odihnei. La primul semnal trebuiau să-și termine ocupațiile sale lucrătorii din câmp, la al doilea meseriașii, la al treilea toți cei ocupați cu lucruri la căminul casnic. Afară de aceasta, prin semnale deosebite se vestea deasemenea și înseși sosirea sâmbetei.

Trâmbițaș asirian.

Sâmbăta și zilele de sărbătoare trebuiau să producă o dispoziție înaltă și sfântă în suflet și să dea uitării munca și greutatea zilelor de lucru. În acest scop în timpul de care e vorba era hotărât, la intrarea și la ieșirea în aceste zile de odihnă, să bea câte o cupă de vin, chiar la începutul lor a rosti o anumită formă de binecuvântare, ca aceste zile să fie sfinte și sfințite de Dumnezeu, și la sfârșit să-și aducă în conștiință aceea, că ele, în comparație cu zilele de lucru, au o însemnătate înaltă. Mulțumind prin această instituire, care nu mânia o li-

teră moartă, sâmbăta avea un caracter foarte sacru și pentru mărturisitorii iudaismului nu era nicidecum o povoaară, ci le da o dispoziție veselă - serioasă, care-i ridica deasupra zilelor obișnuite și de nevoile vieții, și-i întărea la suportare suferințelor, ce le pregătea lor viitorul. Ajunul Paștelor, când de obicei se mânca mielul pashal, în acest timp își căpătă și însemnătatea sa înaltă și anume în senzul amintirii izbândirii din Egipt. În scopul înălțării solemnității sale se ivi prescripția sau obiceiul, să bea în timpul săvârșirii ei patru cupe de vin, și obiceiul acesta era așa de răspândit, încât chiar și saracul căuta mijloace pentru această „desfătare veselitoare de inimă”, sau în caz de totală lipsă, primea pentru aceasta mijloace deosebite dela comunitate. Membrii familiei ședeau pașnici și prietenii cei mai de aproape în seara pashală la masă, nu ca să se dedeie vre unui ospăț luxos, ci ca să se reproducă în amintirea miraculoasa eliberare a strămoșilor săi din Egipt, și în cântări de laudă să proslăvească pe Dumnezeuul părinților lor, mâncau erburi amare, rupeau pâine nedospită în amintirea acestui eveniment, gustau puțină jertfă pashală, și tre-

ceau dela unul la altul cupa de vin, nu ca să se îmbete; ci ca să petreacă sărbătoarea într'o dispoziție mai vioae și mai veselă. Incetul cu incetul se introduse obiceiul, după care începură să se adune la un loc prietenii și cunoscuții, ca să petreacă seara pashală împreună cu membrii familiei sale și să mănânce melul pashal într'o adunare comună. Pelângă aceasta se cântau psalmi. Cu trecerea vremii Paștile se transforma într'o sărbătoare familiară foarte plăcută. În genere în timpul cântărilor, introducând tropare de mulțămire și de laudă pelângă mâncare și băutură, bătrânii se îngrijiră, ca mâncarea să nu se primească în chip dobitocesc, ci avea un caracter cu totul demn de om. Fiecărei mâncări preceda o mulțămită, înălțată Dătătorului de hrană, și fiecare prânz se termina cu o rugăciune deosebită.

Rugăciunile în acest timp nu aveau vreo formă permanentă, ci în genere era indicat un anumit mers al ideilor de rugăciune, - rugăciuni, care se rosteau în templu, erau model pentru casele de rugăciune și afară din Ierusalim. Slujba dumnezească se săvârșea dimineața într'o încăpere deosebită a templului, construită din pietre mari cioplite de formă patrată, și consta din unul sau câțiva psalmi de laudă sau de mulțămită aleși. După sfârșitul cântării psalmilor, toată adunarea dădea verglasul: „Lăudat să fie Iehova, Dumnezeuul lui Israil, singurul care face minuni, și lăudat să fie numele slavei Lui în veci, și slava Lui să umple tot pământul“. După asta urma rugăciunea de mulțămire pentru lumina învățăturii, dăruită de Dânsul lui Israil. Apoi urma citirea a câtorva fragmente din Tora. La încheierea șemei: „Domnul lui Israil, Iehova Dumnezeuul nostru este unul“, toată adunarea iarăși într'un glas rostea: „Să se slăvească numele slavei împărăției Lui în vecii vecilor“. Trecerea dela citirea secțiunilor din Tora propriu la rugăciune alcătuia mărturisirea, că, cuvântul Torei se bazează pe adevăr. Rugăciunea principală din șase cereri nu mari și avea de conținut al său: „mulțămita pentru aceea, că Dumnezeu a ales pe părinții poporului în slujba Sa, recunoașterea atotputerniciei dumnezești în natură prin trimiterea de ploi roditoare și pînă la oameni prin repetarea nu odată a învierii de morți din morminte, recunoașterea slavei lui Dumnezeu, rugăciunea pentru îndeplinirea dorințelor fiecăruia rostitor de rugăciune și despre binevoitoarea primire de jertfe, rugăciunea de mulțămită pentru dăruirea și păstrarea vieții, și în fine rugăciunea de mulțămită pentru dăruirea și păstrarea vieții, și în fine rugăciunea despre pace, după care urma binecuvântarea preoțască.

După prânz și sara comunitatea se aduna încă odată la rugăciune. Rugăciunea aceasta se continua numai puțin, de oare ce aicea deja nu se propunea cântare de psalmi sau citirea legii. Sâmbăta și în zilele de sărbători slujba de dimineață nu se deosebea prin ceva esențial, afară de aceea, că se introdusese niște rugăciuni deosebite, prin care se proslăveau măreția zilei și se inspira respectul ei de către cei ce se rugau. Slujba de sărbătoare se deosebea numai prin aceea, că la sfârșitul ei se citeau o secțiune mai lungă din Tora. La asta cu trecerea timpului se adăose și citirea din proroci, și anume astfel de secțiuni, care avea legătură cu ziua de sărbătoare și-i dădeau o deosebită expresivitate. Motiv la asta a servit acel raport dușmănos, în care iudeii se plasaseră față de samarineni. Aceștia din urmă înjoseau sfințenia templului din Ierusalim și lepădară cu totul cărțile procești, de oare ce ele sunt pline de laude a „acestui oraș al lui Dumnezeu” și de ideea despre deosebita alegere a acestui sanctuar. Cu atât mai insistent se părea reprezentanților iudeilor să recurgă la proroci, ca la martorii acestora, într’un anumit sens în genere recunoscut membru al credinței, să dea o anumită importanță acestei mărturii și să-l predea mărturisitorilor iudaismului în fiecare sâmbătă și în toate zilele de sărbătoare. Din cauza unei asemenea statorniciri cuvântul prorocilor, care în curgerea vieții lor au găsit în genere puțini ascultători și nu s’au bucurat de un respect deosebit, răsuna în fiecare casă de rugăciune iudaică, și deși majoritatea numai pe jumătate îl pricepeau, inspira totuși sufletului o deosebită dispozițiune înaltă. De oare ce citirea din proroci de obicei se cuprindea în slujba de dimineață, apoi se și numea ca încheiere (havtara). Această așezare provocă nevoea de a aduna cărțile procești sau mai bine a dispune care anume cărți să aparțină la cele procești și care trebuiau să fie excluse din colecția cărților. Pentru întrebuițarea la citirea publică toate cărțile sacre au fost cuprinse într’un sul. Această admitere și statornicire pentru întrebuițat la slujbă dădu cărților procești caracterul unei deosebite sfințiri (cononicitate). Din pricina unei atari întrebuițări a lor în slujba dumnezească, cărțile acestea au primit deasemenea numirea de sf. Scriptură, care, alături de Tora, au și devenit canonul duhovnicesc al poporului iudeu.

Așa s’a stabilit cultul divin anume în acest timp; el era simplu și înalt, nu avea nimic de prisos, sau obositor, și după sfârșitul său, consta din acei psalmi pentru cult și imne, care

fusesse create în timpurile vechi de prorocii și psalmiști însuflați de Dumnezeu. Propriu în templu se continuă slujba anume în acea formă cum ea fusesse statornicită în timpurile vechi. Măcar că prorocii și psalmiști se sileau să ridice conștiința poporului pe o treaptă mai înaltă a cinstirii de Dumnezeu, când inima curată și duhul smerit au mai mare importanță, decât orce jertfă, totuși vechea sistemă a aducerii de jertfe tot se continua încă să-și păstreze importanța sa. Dealtmintrelea jertfele de mare mulțimi, cum era în timpurile vechi, deja nu se mai aduceau. Legea a mărginit numărul lor la un număr foarte neînsemnat. Zilnic de obicei se aduceau pentru popor și în numele lui numai doi mei, care se ardeau pe jertfelnic la timpul jertfei de dimineață și de sara; sâmbăta se aduceau încă doi mei, iar în zilele de sărbători șapte și, afară de ei, încă unul sau doi boi și un berbec, și deasemenea jertfa pentru păcat. Asemenea sărbători erau prima zi a fiecărei luni, ziua de cinsprezece a lunii de primăvară, sărbătoarea săptămânală după cinzeci de zile, și deasemenea ziua întâia al fiecărei a șaptea luni, care își păstră importanța sa înaltă, și în fine ziua de încheiere după sărbătoarea de șapte zile a corturilor. Numai de două ori în an numărul jertfelor era mai mare, și anume la sărbătoarea de șapte zile a corturilor, la care, în loc de un bou în ziua întâia, se aduce treisprezece boi, întru amintirea simbolică a treisprezece triburi, și doi de două ori câte șapte mei, iar în zilele următoare cu un bou mai puțin. După aceea, în marea zi a curățirii, în care importanța de gradul întâiu o avea jertfa pentru păcat și se aducea jertfă un țap, iară altul, ca țap al izbăvirei, se alungă în pustie și se aruncă într'o prăpastie, prezentând probabil mărturia vădită a lepădării a cultului greșos, care se săvârșa în cinstea țapului, în Egipt.

Tap sălbatec de Palestina.

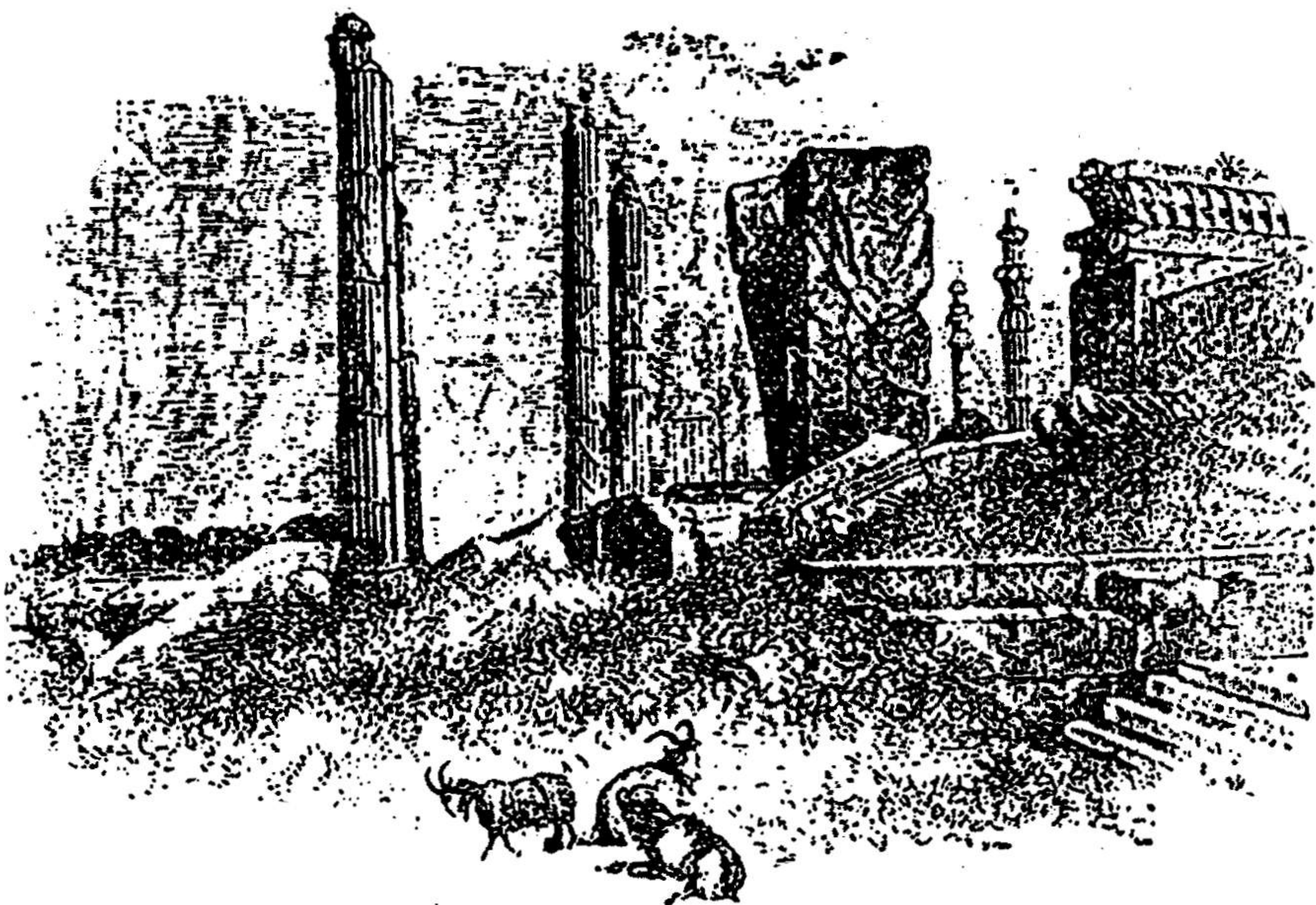
La sărbătoarea paștelor, jertfele se aduceau incomparabil în mai mare cantitate, când fiecare familie junghia un mel deosebit. Dar jertfele pashale nu erau publice în înțelesul riguros al cuvântului, ci erau mai curând jertfele ale fiecărei familii aparte.

Pentru săvârșirea jertfelor era nevoie de preoți din neamul lui Aăron și de aceea ei ocupau o situație remarcabilă. Adevărat, despre jungherea animalelor de jefă, a jupuerii de pe ele a peilor și curățirea lor se îngrijau leviții slujitori (Vezi de ex. 2 Pasal. XXXV, 11). Dar stropirea cu sânge la jertfelnicul exterior și interior, întreținerea focului nestâns pe el, aprinderea sfeșnicului și a altarului tămăderii, punerea celor douăsprezece pâni pe masa de aur din sâmbătă în sâmbătă, toate acestea aparțineau îndatoririi exclusive membrilor neamului lui Aăron, cari, după robia babilonică, alcătuiau avantajul lor incontestabil. Numai ei singuri purtau haine albe de in, pe care ei le puteau îmbrăca la săvârșirea jertfelor, pe când leviții nu aveau dreptul să pună pe dânșii acest semn exterior a funcției lor. Pentru această latură a slujbei divine a fost introdusă o ordine riguroasă, care determina cum trebuia să urmeze acțiunile aducerii de jertfe una după alta. Când vinul se turna pe jertfelnic, leviții dintre cântăreți cântau psalmii aleși pentru fiecare zi sub acompaniamentul sunetului de trâmbițe ale fiilor lui Aăron pe cele cincizeci de trepte ale curții anterioare care duceau deasupra curții femeilor; închierea slujbei divine zilnic consta din binecuvântările preoților. Preoții se adunau pe treptele curții deschise și cu mâinile ridicate rostea prescrierea binecuvântării de către Tora pentru popor. La asta poporul răspunde cu respect: „Slăvit să fie numele slavei împărăției Lui în vecii vecilor“.

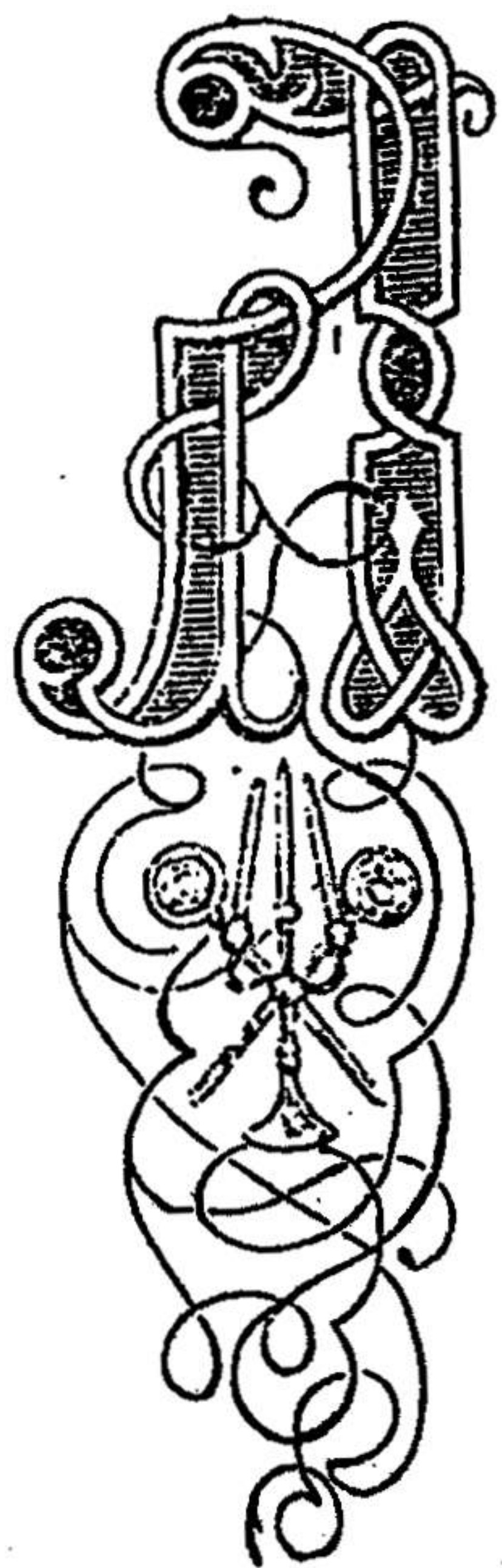

Ruinele Persepolei.

CAPITOLUL XXV.

EVREII SUB STĂPÂNIREA GRECEASCĂ

rhieriei cârmuitori, cum se vede din cele expuse, mulțămită raporturilor domoale ale guvernului persan, au avut putința să se ocupe fără pedică cu organizațiunea externă și religioasă a poporului, deși, în lipsa unei autorități solide, n'a fost lipsită de turburări interne. Așa, unul din arhieriei, Ionatan, s-a batjocorit chiar prin uciderea fratelui său Iisus, pe care el, bănuindu-l de atentat la funcția de arhieriu, l-a ucis chiar în templu. Dar iată, în acord cu prorocia lui Daniil, sosi și sfârșitul monarhiei Persane, și ea a trebuit să cedeze locul unei a treia monarhii ~ celei grecești. Acest period a avut o foarte mare însemnătate pentru poporul iudeu, de oare ce grecii, ca popor, în acest timp au început să exercite o influență uni-

versală prin însușirile lor suigeneris religioase-morale și prin contemplarea lor asupra lumii. ~

Poporul acesta a produs o adâncă prefacere în chipul de cugetare, în moravuri și obiceiurile omenirii, și sub raport înțe-

lectual a înălțat popoarele existente atunci cu câteva trepte mai sus față cu acea stare, în care se aflau ele. După răspândirea acestei culturi suigeneris prin cucerirea politică și prin stăpânirea universală a eșit propriu nu dela greci, ci dela poporul amestecat, din greci și din barbari, adică dela macedonenii. Poporul grec n'ar fi fost în stare să ajungă la stăpânirea universală, sau, chiar și în obținerea ei, n'ar fi fost în stare să o păstreze pentru sine. Orcât de înzestrați cu pricepere erau unele neamuri grecești și orcât de mult au creiat ele minunat și frumos, totuși ele aveau un mare cusur esențial, din pricina căruia ei nu puteau să creieze din sine o putere politică mai mult sau mai puțin influențată și durabilă. Din mediul poporului grec au eșit multe personalități cu mari însușiri și cu strălucit caracter, eroi, comandanți, bărbați de stat, legiuitori, artiști, cugetători și poeți, în care caz mica Alica cu orașul ei principal Atena, îi puse chiar mai sus decât toate celelalte țări și colonii grecești la un loc luate. Atena era centrul duhovnicesc al întregii țări și al spațiului vast pe care se răsfrase așezările grecești. Aicea s'a cultivat gustul fin al frumosului și mintea limpede și adâncă creatoare și pătrunzătoare. Arta constructivă, ale cărei baze le așezară fenicienii și asirienii, a fost dusă în Atena până la cea mai înaltă perfecțiune. Meșteșugul corăbieresc, prin care tirienii, sidonienii și cartaginezii predominau mările, insulele și țărmurii, a devenit la dâșii așa de perfect, încât plutirea pe suprafața mării, cu toată schimbarea vânturilor, se considera ca o ușoară primblare. Arta sculpturală, în care înalta treaptă a frumosului îl atinsese deja asirienii, a fost încă și mai mult înobilată și dusă până la cea mai înaltă înflorire. Artiștii greci turnară în blocurile de marmoră viață și duh, și exprimară în ele diferite sentimente, care mișcă inima omenească și se exprimă în mișcările corpului. Prin această artă ei au personificat blândeța, expresia plăcută și frumuseța, și cu ajutorul ei deosemena au putut ei să închipuiască așa de vioi vrednicia zeilor și semizeilor lor, încât nu numai poporul simplu și incult, ci și clasele înalte ale lui își plecau genunchile în fața prea frumoaselor lor statui. Alături de sculptorii, artiștii greci știau deosemena prin vâpsele și linii fine nu numai până la iluzie să imiteze lucrurile naturale și pe oameni cu pasiunile lor, ci să le și dea viață. Iar în operele lor poetice câtă perfecțiune poetică, atinsă prin o limbă fermecătoare, prin sonoritate, prin armoniile picioarelor, și echilibrul conținutului și formelor! Două poeme principale ale lui Homer, apărute în Asia Mică ioniană, deși

și-au găsit imitatori în alte limbi și în alte timpuri, rămân și astăzi neîntrecute și au devenit mina de aur pentru alte opere poetice și mijlocul de cultură pentru rafinarea gustului și prin celelalte neamuri grece. Floarea superioară a artei poetice, poezia dramatică, este născocirea lor, și ea anume în mediul lor și-a ajuns treapta sa cea mai înaltă. Poeții lor tragici au știut să umplă inimile privitorilor de groază, și comicii lor știau să umplă inimile omenești de veselie. Știința, cea mai adâncă pătrundere în legile, prin care se susține organismul ființei universului și a feluritelor ființe, observația fină asupra popoarelor și obiceiurilor lor, asupra sufletului și a forțelor lui, și, ca floare superioară a lui, înțelepciunea universală (filosofia) a fost prelucrată de mintea greacă și dusă de ea până la o înălțime uimitoare. Alături cu aceste înalte vrednicii, poporul grec avea și slăbiciuni mari. Mândru de însușirile sale și de deplinătatea puterilor sale nepuizabile, el era ușuratec, deșert, trufaș, nestatornic, sfădăuș și iritant. Astăzi el proslăvea pe vreun cetățean, pentru vreun merit al lui dubios, îl încărca cu cele mai înalte onoruri, și-l ridica pe contul statului statue, iar mâine tot același putea să-i dea o cupă cu otravă. Cu toată origina comună, comunitatea de limbă, de moravuri și de felurite legături, ca adorarea zeilor, jocurile publice și alte așezăminte, grecii niciodată n'au putut să ajungă la o unitate strânsă. Spiritul de libertate degeneră la ei în lauda de sine și samavolnicie a persoanelor singuratece. Prețuind peste măsură mintea sa proprie, fiecare din ei voea să poruncească și nimenea nu voia să se supună. Numai primejdia comună de a fi robiți de către perși a putut pentru o vreme să strângă la o laltă pentru un timp neamurile grecești, dar și atunci nu pe toate, pentru o luptă comună pentru libertate. Dar îndată ce a trecut această primejdie, un neam se ridică contra altui neam de greci, oraș contra altui oraș și grecii ca și mai înainta se dedară la lupte intestinale. Războaiele grecești pentru libertate au continuat numai timp de câteva decenii de ani, iar războaiele intestinale s'au prelungit mai mult de un secol. Aproape în fiecare oraș, pe continent și în insule erau două partide, care se luptau între dânsese până la uitarea oricărei înrudiri de neam și de omene. Partidul doborât sau conducătorul jignit în ambiția sa, nu se sinchisa deloc să intre în alianță cu vrjămașii ereditari ai Greciei, cu perșii, să intre în legătură cu ei în paguba patriei și să săvârșască trădare. Trei orașe principale, care pe rând avuseser hegemonia în curgere de câțva timp, și anume Sparta, Atena și

Teba, se urau mlut mai mult unele pe altele, decât pe străini, contra cărora ei se luptaseră în scopul de a-și apăra libertatea. Conștiinciositatea în genere nu era trăsătura caracteristică a grecilor. Legile se edau numai pentru ca să nu se împlinească. Or, cât de superstițioși erau ei, totuși ei nu se temeau a jăfui și a profana templele, consacrate zeilor adorați de dânșii, și acele neamuri sau partide, care declarau războiul profanatorilor de temple, făceau aceasta numai de ochii lumii, ca să tragă de aicea vre un avantaj pentru sine. La acest neajuns sau defect, se adăoga încă și setea de desfătări și lăcomia de bani. Una din aceste pasiuni ducea la desfrâu și la vicii nefirești, iar cealaltă ducea la necinste. Delicateța și iubirea de soț către soție în Grecia era fenomen rar, de oare ce ea se cheltuia pentru diferite prietene libere, și infidelitatea bărbatului față de soție nu se pedepsa nici de lege, și nici de obiceiuri. Despre castitate și severitate în viață, ca de o condiție fundamentală pentru îmbunătățirea moravurilor, grecii nu aveau nici o idee. Iosif, care fugise de femeia lui Putifar, în poezia greacă era de necugetat nici ca închipuire fantastică. Înțelepciunea greacă cosmică întrupată în persoana lui Socrate sau Platon, care desemna planul unui stat ideal, găsi puțința de admitere, ca femeile tinere și fetele împreună cu bărbați, fără nici o taină, săvârșau exerciții corporale în piețe, locurile favorite a petrecerii grecilor, pentru aceea, ca să se pregătească pentru războiul. În acest stat ideal se statornicise o așa amestecare de sexe, încât nici un copil nu trebuia să cunoască pe tatăl său, ci trebuiau să se considere ca atare toți cei capabili de război și toți bărbații viteji. Această înțelepciune cosmică înțelegea așa de puțin nobleța căsătoriei în castitate, în cât ea acelor bărbați tineri, care cu deosebire se distingueau în război sau în altă ceva, în calitate de premiu și distincțiune i se prezentau câteva femei, ca dela ele să ridice câțiva copii talentați. Din statul ideal se escludea orice egalitate; toți aceia, care nu erau capabili de război sau de filosofie, nu puteau avea drept egal cu ceilalți. Această înțelepciune greacă se pogora chiar până la omucidere, copilul nou născut slab, sau acei care s'au ivit în lume fără învoirea cârmuirii, trebuiau să fie omorâți chiar la naștere sau aruncați. Până la așa absurdități ajunsese lumea greacă cu mintea sa. Interesul duse la aceea, că din greci începură să se alcătuiască detașamente de năimiți, pentru care era indiferent să lupte pentru perși sau contra lor. În toate bătăliile dintre hotarele statului persan, ce s'au produs în veacul

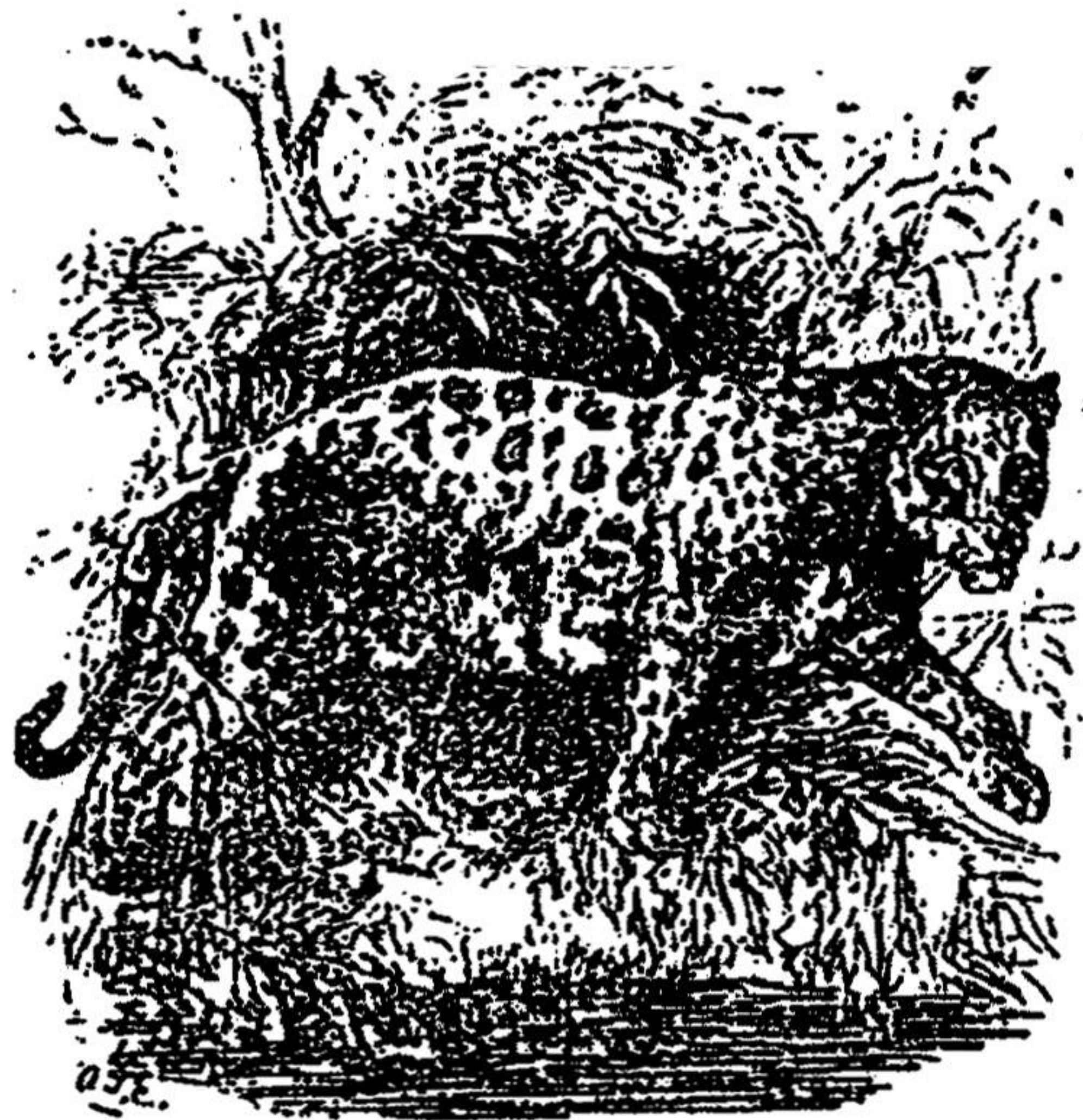

al IV sub ultimii doi Artaxerse, de obicei grecii pășiră contra grecilor și cu iscusință militară egală, se deteră la ucidere reciprocă. Ca pricină stăruitoare a luptelor lor eroice, a fost lăcomia de bani și prada, ba deasemenea și pasiunea de aventuri, iar nu vreo idee oare care înaltă. Divergența între deosebite neamuri grece, a întunecat în sufletul lor concepția reală despre ce e drept sau ce e nedrept, și deasemenea și capacitatea de a face deosebirea între frumos și demn și între ce este înjositor, deși acest simț natural avea în ochii lor chiar mai multă importanță decât înseși virtutea. Oratorii și înțelepții lor (sofiștii), care tunau cu discursurile lor răsunătoare prin adunările poporului, prin tribunale și în consiliile lor politice, induceau poporul încă în și mai mare rătăcire și încurcătură mintală, de oare ce acești oratori nicidecum și nicăirea nu se îngrijau despre adevăr, ci tindeau numai către un exterior distins și către ticălosul lor interes. Înțelepciunea lor devenise la dânsii prostie și contribuia numai la descompunerea vieții normale a poporului. Oamenii iertă grecilor marile lor neajunsuri, pentru aceea, pentru că ei erau niște păcătoși foarte spilcuiți, dar Cărmuitorul Dümnezeesc al popoarelor nu le iertă marile lor păcate, și ei și-au atras asupra-și o grozavă răsplată. Indată ce pe scena istoriei apărui oinul, care a aflat desbinarea lor, rivalitățile lor și slăbiciunile și a știut să se folosească de dânsule, nu se lăsă ademenit de cuvântările lingușitoare și de lăcirea aurului, ci se bizui exclusiv pe puterea militară, astfel că toată Grecia a trebuit să devină pradă lui și să recunoască stăpânirea lui. Acesta a și ajuns-o regele Macedoniei Filip, parte cu forța armelor sale, parte prin vicleșug și bani. Curând toată Grecia zăcea la picioarele sale. Dar chiar și în acel timp când el într'o mare adunare la Corint expuse înaintea grecilor planul satisfacerii mândriei lor naționale și declară expediția militară contra statului persan, ca să-și răzbune pe dânsul pentru desele atacuri asupra Greciei, precum și ca să dobândească slava militară și o bogată pradă, ei nici atunci nu putură să învingă rivalitățile lor mărunte. Unele orașe nu trimiseră deloc reprezentanți la această adunare sau reprezentanții lor au trebuit cumpărați numai cu aur, pentru a-i înclina de partea planului. Filip nu reuși să întreprindă această expediție, de oare ce el a fost ucis chiar în timpul pregătirii de război. Atunci în locul lui păși marele său fiu Alexandru, căruia-i fu dat să producă o întreagă reformă în raporturile popoarelor și să introducă în hotarele războiului universal și neînsemnata

Iudee. Mulțămită acelei zguduirii istorice, căria s'a supus toată lumea de atuncea, dela o margine pânăla ceialaltă, asupra poporului iudeu se prăbușiră noui nenorociri și încercări.

După comparația prorocului Daniil, Alexandru cu ale sale cuceriri sămăna cu un leopard, care poseda aripi de vultur (Dan. VII, 6). În două bătălii aplică hlebuitului stat persan o lovitură de moarte. La picioarele sale zăceau Asia Mică, Siria și Fenicia; mulți regi au venit la dânsul în vestmintele lor regale și dădură onoruri. Numai Tirul și Gaza, sau, mai exact, garnizoanele per-

Leopard sirian.

sane ce se aflau într'însele și comandanții îndrăsniră să facă împotrivire cuceritorului macedonean și să se expună unei puternice asedieri. Tirul a fost luat numai după un asediu de șapte luni, iar Gaza numai după două luni (în August și Noembrie, anul 332), și ambele aceste orașe pentru aceasta au suferit o grea pedeapsă. După dărâmarea acestor orașe, cuceritorul a putut să se îndrepte fără pedică

spre Ierusalim. Locuitorii lui tremurau și se rugau lui Dumnezeu pentru apărare, și arhiereul Iadui, în toate vestmintele sale și însoțit de preoți și de leviți, eși întru întâmpinarea lui Alexandru. Alexandru era un cuceritor nobil și mărinimos, care pedepsea crunt numai pentru împotrivirea voinței și planului său. În caz contrar, tuturor acelor popoare, care de bună voe se supuneau lui, el le rezerva dreptul de a se folosi liber de religia, obiceiurile și proprietatea lor. El nici unui popor nu-i impunea nici religia greacă, nici obiceiurile grecești. Ceea ce el nu refuza popoarelor, nu refuză deasemenea nici iudeilor, și le îngădui să trăiască după legea lor. El primi binevoitor deputația solemnă și alături cu arhiereul intră în Ierusalim, intră în templu și aduse, după indicația preoților, jertfă, ascultând cu acest prilej și pro-rocia lui Daniil despre dânsul. Mișcat de toate acestea, oferă iudeilor scutirea de dări în anii sămbătăli și le îngădui să trăiască după legile lor proprii. Iudeea deveni o parte din întinsa provincie, care se întindea între coamele muntoase ale Taurului și Liban la nord, Egipt la sud, și spre deosebire de Siria de sus, care se întindea spre Eufrat, se numea Calesiria (adecă Siria de

jos). Cărmuitorul acelei provincii, care în timpurile trecute consta din câteva state independente, își avea reședința în Samaria, care prezenta un oraș întărit și populat. Acest avantaj sau, mai exact, această primejdioasă importanță ea o datora situației sale în mijlocul țării și într-o localitate roditoare. Șeful, pe care-l puse Alexandru peste Colesiria, a fost Andromah.

Cu toată cinstea arătată Samariei de către marele cuceritor, samarinenii erau nemulțămiiți. Nu se știe de unde venea această nemulțămire. Se simțau oare samarinenii strâmtorați în mișcărilor lor din partea cărmuitorului, sau ei erau nemulțămiiți de Alexandru pentru că el era așa de binevoitor cu iudeii cei urâți de dânsii? Nemulțămirea lor merse așa de departe, că ei, sau conducătorii lor, ne uitându-se la consecințe, dădură loc la o răscoală contra lui Andromah, îl înșăcăară și-l aruncară în foc (în primăvara anului 331). Mânia lui Alexandru la știrea despre un raport așa de crud față de reprezentantul său, fu tot atât de dreaptă, pe cât și de puternică. Tot Egiptul era la picioarele lui, mândrii preoți se plecau înaintea lui și proslăveau mărirea lui, iar acest poporaș de nimic a îndrăsnit să i se împotrivească! După întoarcerea sa din Egipt, pentru a-și supune Persia, el se îndreptă repede spre Samaria, și porunci să-i predea morții prin chinuri aspre, puse alt cărmuitor cu numele Memnon, și populă orașul cu coloniști din Macedonia. Alexandru se pare că încă și în alte provincii smeri aroganța samarinenilor. De oare ce lui nu se putea să-i fie necunoscut, că ei se dușmănesc cu iudeii, apoi el se și raporta către acești din urmă binevoitor, ca să dea prin aceasta să se știe și să se cunoască toată urgia sa către dânsii. Unele provincii de pe lângă hotar între Iudeea și Samaria, care adesea servise de obiect de desbînare între populația ambelor acestor provincii, el oferă perșilor și, probabil, după cererea iudeilor, îi eliberă și pe dânsii de impozite în anul sămbătal. Aceasta pentru însuși cuceritorul era o mică bunăvoință, iar pentru iudei însemna o mare milă, stârni încă și mai mare ură în samarineni contra vrășmașilor lor iudei. Fiecare vântișor de aici înainte adăoga o nouă ațîtare a focului urei. Dar câtă vreme se menținu puter-nicia lui Alexandru, samarinenii au trebuit ca furia lor să și-o înfrâneze în ei înseși. El nu suferea, ca un poporaș oare care să producă agitații între hotarele lumii cucerite de dânsul. Cuceririle sale repezi și fericite până la hotarele Indiei și Caucazului, ținură mințile tuturor oare cum încătușate, și nimiciră orice mișcare independentă. Pe toată enorma întindere de spațiu, dela Grecia până la India și dela

Etiopia și până la malurile mării Caspice, exceptând numai localitățile, în care se ducea războiul, domnea pace adâncă. Alexandru cel Mare alcătui un plan uriaș pentru viitor. El voia să întemeieze o monarhie universală dela răsăritul soarelui până la apusul lui, — o monarhie, în care trebuia să dispară cu totul hotarele țărilor și deosebirea între ele a popoarelor. Grecii și barbarii trebuiau să se contopească cu totul între ei. Dar și înainte de a se săvârși această contopire, diferite popoare sub sceptrul lui și sub sceptrul urmașilor lui, trebuiau să se folosească deja de deplină egalitate de drepturi. Alexandru a fost primul

Capul lui Alexandru cel Mare în calitate de Jupiter - Amon

cuceritor, care a pus în temelie înțelepciunii de stat toleranța particularităților naționale; deasemenea el a voit să respecte și deosebirea credințelor religioase și a cultelor, în speranța că sacrificatorii atunci nu se vor împotrivi planurilor și poruncilor lui. În Egipt el dădu cinste Apisului și lui Amon, și în Babilonia zeilor haldeenii. Templul idolului babilonean Bel, dărâmat de Artaxerxe, el propuse să se zidească din nou. În acest scop el deja po-

runcise soldaților să îndepărteze moluzurile ce se îngrădise la temeliiile lui. Aceasta o făcură toți, afară de soldații iudei, care de bună voe, sau de silă, serveau în armata lui; ei refuzară să participe la zidirea templului pentru un idol, pe care ei îl considerau uriciune. Se înțelege, că pentru această nesupunere poruncii lui, ei au fost supuși unei aspre pedepse; dar ei suportară stoic pedeapsa, numai să nu calce legea fundamentală a religiunii lor. Când însfârșit, Alexandru însuși primi știrea despre îndoielele de conștiință și despre perzistența soldaților iudei, atunci el a fost destul de mărinimos pentru aceea, ca să le dăruiască iertare¹⁾. Dar aceasta fu o prevestire a acelui eveniment sângeros, care s'a produs între iudaism și elinism mai târziu.

Dar iată tânărul erou a răposat în desfășurarea planurilor pentru crearea unei monarhii universale (în Iunie, anul 323), nelăsând după sine nici chiar un moștenitor a tronului său sau a intențiilor sale. Din această pricină, între popoarele din toate părțile lumii, ca și în inșeși armatele lui Alexandru, se produse

1) Vezi la I. Flavie, Condr. Aspion I, 22.

turburare totală și desordine, ca și cum ar fi urmat o oarecare întrerupere în legile naturii, care făcuse pe oameni nesiguri nici măcar pe ziua de mâine. Din această pricină se produsese războaie sângeroase, asemănătoare cu luptele titanilor. Alexandru a lăsat după sine așa de mulți comandanți de trupe, iscusința războinică a cărora fusese încercată pe multe câmpuri de luptă, că ei ar fi fost în stare să susțină edificiul monarhiei macedonene, dacă ar fi fost de acord între dânsii. Din nefericire, deși ei nu făceau parte din grecii adevărați, ci mai curând disprețuiau pe greci, totuși împrumutase în totul dela dânsii spiritul îndărătniciei și necumpătării, pasiunea de a pune propria lor persoană mai presus de binele statului, să privească la autoritate ca la un mijloc de desfătare și corupție, cu un cuvânt, își însușise în totul stricăciunea lor morală. Aproape în prezența chiar a trupului marelui erou macedonean lucrul între dânsii ajunsese deja până la încăerare sângeroasă. Cei mai chibzuiți dintre ei totuși statorniciră oare care pace cu acea condițiune, ca acela, căruia muribundul i-a transmis inelul său cu pecetea, și anume Perdica, să fie investit cu puterea de cărmuitor până la nașterea ce se avea în vedere a moștenitorului firesc al tronului. Perdica a designat guvernatori pentru diferite țări. Colsiria trecu la un om neînsemnat, cu numele loamedon, și împreună cu dânsa, tot la dânsul trecu și Iudeea. Dar pacea nu dură mult. Perdica răspinse din jurul său pe tovarășii săi prin felul de a se purta brutal și nepolitic. El manifesta tot mai fățiș intenția de a deveni singur autocrat a toată marea monarhie. Dar în calea lui, în același scop stătea Ptolomeu I, fiul lui Lag, căruia i se prezentase locotenența în Egipt, și acesta, fiind tot așa de șiret și de priceput, pe cât și de om războinic, nutrea planul să facă provincia rezervată lui, independentă în totul, ca regat. Perdica îi declară războiu și plecă în expediție spre hotarele Egiptului. El conta și pe aceea, că în caz, când norocul armelor nu-l va ajuta, să întemeieze în Colsiria și cu deosebire în Palestina, puternice puncte de sprijin, pe care să se poată sprijini și de acolo să continue lupta. Palestina, cu dealurile ei, era foarte potrivită pentru fortificare. Din această cauză, Perdica fortifică Samaria. Iudeii în Ierusalim deasemenea au fost înduplecați să fie de partea sa. Dar expediția lui contra lui Ptolomeu a avut un sfârșit foarte trist. Perdica pierdu bătălia și viața (în primăvara anului 321), din cauza superiorității războinice a potrivnicului său, dar și din cauza trădării comandantului militar și a unei

însemnate părți a oștirii sale. Minciuna și înșălătoria deveniră fenomene obișnuite în mâinile succesorilor lui Alexandru. Toate rudele de sânge ale marelui erou au fost pierdute cu vicleșug de generali lui. Ptolomeu, că să nu fie neconținut obiectul zavistiei sângeroase a tovarășilor săi, în chip cuminte, a renunțat la regență, pe care i-o propusese armata macedoneană, dar el n'a voit să se mărginească la Egipt și la țările vecine, ci dori să susțină legătura cu monarhia sa. Cu deosebire i se păru importantă posedarea Colesiriei cu Fenicia și cu țărmul mării; ele îi puteau servi așa zicând drept, două mâni, pe care el putea să le tindă pedeoparte asupra țărilor Eufratului și Persiei, iar pe de altă parte, asupra Asiei Mici, insulele Greciei și Macedoniei. Alcătuiindu-și acest plan, el imediat păși la realizarea lui. De oarece în Colesiria el nu avea nici un adversar serios, afară de slăbănogul Laomedon, care în acest scop nu avea la dispoziția sa nici un fel de armată, apoi acesta din urmă fără greutate fu adus în calitate de captiv în Egipt și toată provincia aceasta fu alăturată la Egipt (în anul 320). Încă înainte ca Laomedon să fie dus în robie la Ptolomeu, acest din urmă ceru Ierusalimului să se supună lui. Locuitorii se împotriviră să-i deschidă porțile și atuncea el într-o sâmbătă pe neașteptate, tăbări asupra orașului, și de oarece iudeii în această zi socoteau că e o nelegiuire a lupta, apoi luară pe mulți în robie și-i duse în Egipt¹⁾. În robie, trimise el deasemenea și mulți samarineni în acest timp, poate, pentru că ei n'au voit să i se supună de bunăvoie. Iudeii, ca și samarinenii, ar fi putut să trăiască perfect fericiți, întrucât aceasta era posibil pentru oamenii în acele vremuri crude, dacă ei ar fi rămas și mai departe supușii lui Ptolomeu. Acesta era cel mai blând din urmașii militari de atuncea ai lui Alexandru, știa să prețuiască vrednicia oamenilor și nu le-a pricinuit mai mult rău, de cât l-a constrâns la aceasta nevoia sa. Dar Ptolomeu nu avea nici un drept să posede Colesiria. Epitropii statului care au urmat apoi unul după altul, și care tot mai susțineau într-o câțva caracterul unității administrării nu-i permitea lui să întărească pentru sine posesiunea a acestor pământuri. În deosebi unul dintre foștii săi colegi și prieteni, Antigon, om foarte iritant și totodată și experient și eroic luptător, care gândea să cucerească el și să întemeieze un mare stat, se hotărî să umilească pe toți foștii săi prieteni și începu să se gândească la unirea tu-

1) I. Flavie, Antiq. XII, 1 § 1; Contr. Apion, I, 22.

turor pământurilor marei monarhii macedonene în mâinile sale. Când el păși la realizarea acestui plan ambițios așa de fățiș, că foștii săi prieteni începură să se neliniștească și se uniră contra lui, atunci se aprinse o nouă luptă ucigătoare, din cauza căria Colesiria fu pierdută pentru Ptolomeu. În curgere de câțva ani (315~312) Antigon din când în când străbătea provinciile alipite la ea, tăia cedrii și chipariși din muntele Libanului, ca să-și facă o flotă, și adăose garnizoanele așezate de Ptolomeu în forturile de pe malurile Mediteranei, la oștirea sa. În Iudeea pe dânsul se părea că-l iubesc, pentru că unuia din capii născuți în vremea lui, din care în urmă a eșit mare cărturar, părinții i-a pus numele Antigon. Macedonenul Antigon era om mărinimos și darnic, și a putut arăta iudeilor diferite binefaceri. Pentru ocuparea Iudeei, el a chemat pe fiul său Dimitrie, atuncea încă tânăr, care în urma mașinilor noi de asediu, inventate de dânsul, căpătă porecla de Poliarcheta, adică asediatorul orașelor. El a fost tot așa curajos și tot așa iubea aventurile, ca și tatăl său. Dimitrie reprezintă tipul desăvârșit al adevăratului grec, asemenea lui Alcibiade, pentru că el pe de o parte se distingea printr'o amabilitate neobișnuită, prin minte aleasă și inventivă, iar pe de altă parte era om de o nesăturată poftă trupească și destrăbălată până la nebunie, și în timpul îndelungatei sale șederi în apropierea Ierusalimului, și probabil nu odată și chiar în oraș, el de nenumărate ori a aplicat rane crude castității iudaice. După o pregătire de mulți ani, lucrul în fine ajunsese la o luptă decisivă între Dimitrie și Ptolomeu, și această bătălie se dovedi nenorocită pentru cel dintâiu. Lupta dela Gaza din primăvara anului 312, s'a eternizat într'o amintire, de oare ce anume din acest timp cel ce s'a luptat cu Ptolomeu în calitate de general Seleuc, a început numărarea anilor atot puterniciei sale și introduse chiar o nouă eră de numărarea anilor, așa numită a Seleucilor sau greacă, care intră în întrebuințare și la iudei și cel mai mult s'a păstrat la dânsii ¹⁾. Dimitrie, în urma înfrângerii suferite de el la Gaza, a trebuit să se retragă la nord și lăsă toată țara cuceritorului. Dar de oare ce curând după aceea, Antigon și fiul său și-au unit oștirile lor și pășiră la un nou războiu, atunci prietenii lui Ptolomeu, care iarăși pusese stăpânire pe toată Colesiria și Fenicia, îl sfătuiră să se lepede iarăși de ele și să se întoarcă în Egipt. El în adevăr și săvârși această retragere, și porunci să sape întăriri orașelor

1) Era Seleuc, de obicei se număra din toamna anului 312. Dealtmintelea babilonenii și Sirienii începură era asta abea din anul următor, 311.

de pe malul mării și pe continent, anume Acko, Zopi, Gaza, Samaria, și deasemenea și Ierusalimul, ca ele să nu devină puncte de sprijin pentru vrășmașul său. Această stare nesigură a Iudeei și a pământurilor aparținătoare Colesiriei, a continuat încă vreo câțiva ani, până ce Antigon, care până atunci rămăsese nebiruit, își perdu viața sa și slava sa militară în bătălia la Ipsa, în Asia Mică, în anul 301, unde i se aplică o înfrângere de puterele unite ale celor patru generali ai lui: Ptolomeu, Lizimah, Casandru și Seleuc. Acești patru generali care deja și înainte, după pilda lui Antigon, deveniseră cu totul independenți de monarhie și primiseră titluri regale, o împărțiră între dâșii. Ptolomeu primi Egiptul și țările vecine, iar Seleuc aproape toată Asia, care prezenta totuși, din cauza vastității sale, o problemă tare grea pentru guvern, pe când posesiunile lui Ptolomeu prezentau o provincie cu totul rotunjită și bine definită. Din această pricină Seleuc neconținut se împotmolea în Colesiria și Fenicia, în scopul de a le uni la statul său, ba deasemenea, ca să intre în legătură cu marea și cu Europa. Dar Ptolomeu stăruia tare întru aceea, ca aceste țări să-i rămână lui, de oare ce el în curgere de multă vreme a fost posesorul lor real, și ca să nu strice alianța acestor patru regi, care nu devenise de prisos nici după moartea lui Antigon, Seleuc de odată cedă, deși nu de tot renunță la pretențiile sale asupra lor. Astfel Iudeea intră în hotarele lui Ptolomeu, și soarta ei în curgere de lungă vreme a fost strâns legată de dâșul.

Situația iudeilor din această cauză, nu se schimbă mult. Ceeace erau înainte obligați să plătească curții persane, și anume douzeci de talanți dare anuală, plăteau ei și acum curții Macedono-egiptene. Libertatea și independența lor se mărginea deasemenea nu mai mult de cât erau acestea și mai înainte. Mai degrabă chiar putem spune, că în situația lor se produse o îmbunătățire, anume din cauză că se micșoră numărul slujitorilor intermediari. Regii persani, care-și aveau centrul lor în răsărit, trebuiau să aibă în provinciile lor apusene, satrapi, care la rândul lor puneau pe ținuturile deosebite, ce intrau în cuprinsul provinciilor lor, slubași subalterni. Ptolomeu, din contra, de oare ce Colesiria se întindea foarte aproape de țara sa principală, nu avea nevoie de așa mare număr de slujbași intermediari pentru aceste provincii. În Iudeea arhiereul, care era răspunzător pentru strângerea dărilor, în același timp se considera și cap politic; el ocupa anume funcțiunea de cărmuitor provincial și se considera principe duhovnicesc. Ptolomeu I, după poreclă „mântuitor” (so-

tir), era, după cum s'a spus deja, om foarte blând la caracter și se îngrija de bunăstarea supușilor săi. De a împila pe iudei, el nici nu avea motiv, nici pretext. Orașul maritim Alexandria, întemeiat de Alexandru, care oraș, cel dintâiu a fost înălțat de regele egipto-macedonean la rangul de capitală, avea nevoie de o populație numeroasă, și lui îi putea fi plăcut și avantajos, dacă într'insul s'ar așeza și iudei din țara vecină. Deja pe vremea lui Alexandru acolo, au fost strămutați câțiva iudei, și de oare ce acest pătrunzător erou, în puterea obișnuinței sale sisteme, dădu drepturi deopotrivă cu ale macedonenilor tuturor coloniștilor, apoi și prima colonie iudaică din Alexandria primi aceeași egalitate de drepturi și se simți bine în această patrie nouă. Această colonie în timpul furtunelor războinice, propuse de Antigon și Dimitrie, atrase la sine un număr încă și mai mare de coloniști din Iudeia, cari au primit dela Ptolomeu același drepturi. Așa s'a și format comunitatea egipto-iudaică, căria-i fu dat să joace un rol foarte însemnat în istorie. Colonii iudaice s'au format deasemene și în alte localități. Ptolomeu convingându-se de devotamentul iudeilor, așeză din ei și în alte orașe întărite ale Egiptului, și de asemenea și în Cirena. Seleuc, întemeietorul imperiului Seleucizilor, centrul de greutate al căruia se afla în Persia, a primit deasemenea și partea de sus a Siriei, spre nord de Liban, și acolo el a construit primul oraș (pe la anul 300) Antiokia, care a devenit în urmă reședința regilor, pentru a popula acestea și alte orașe din nou construite de dânsul, el a trebuit tot astfel să atragă coloniști, și deasemenea așezară în ele și iudei din Babilon și Persia, care au trecut aicea, parte de bunăvoie, parte siliți. El deasemenea dădu coloniștilor iudei, drepturi depline de cetățeni macedoneni.

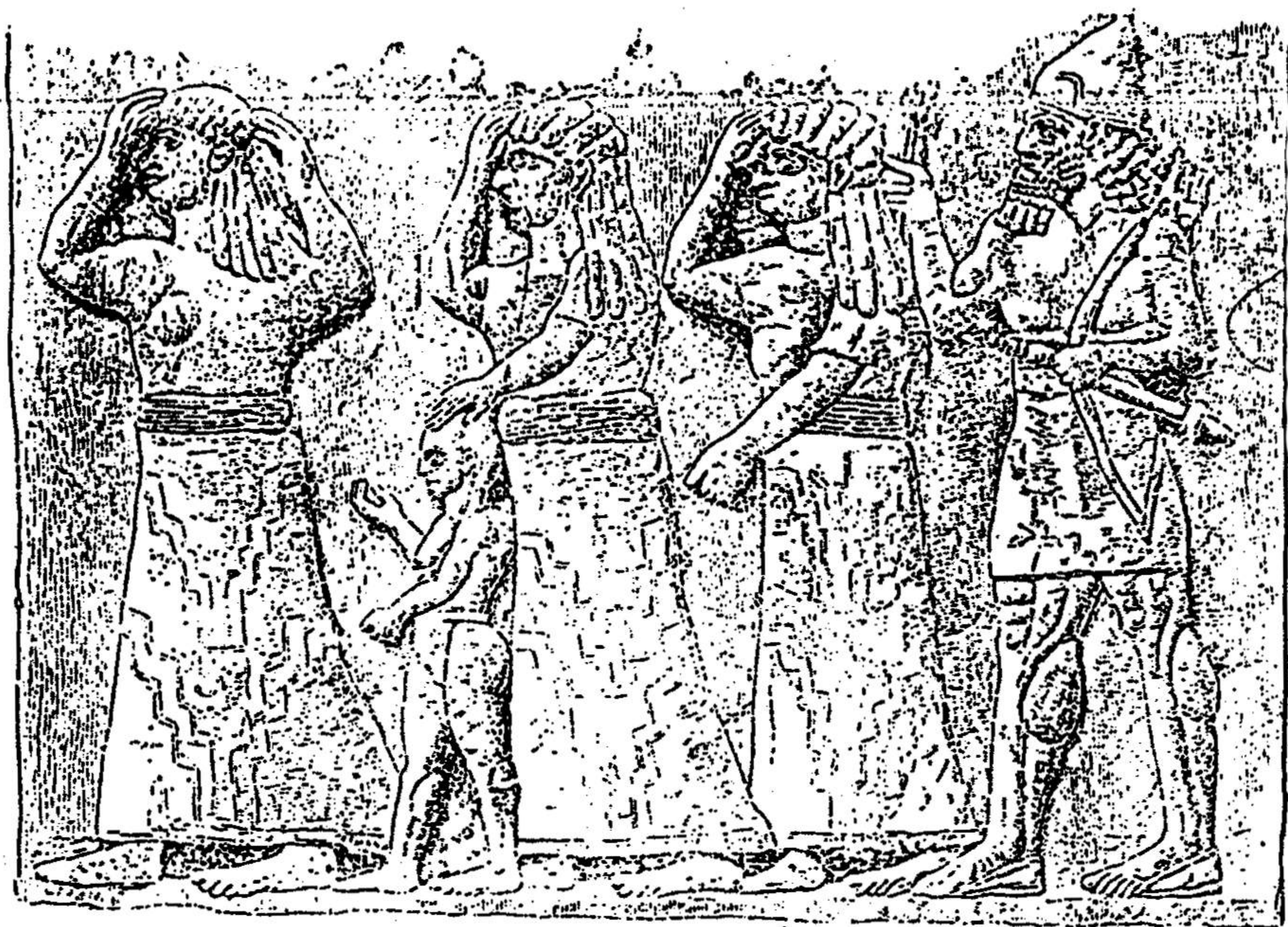
Dar după cum în ținuturile greco-macedonene s'au întemeiat colonii iudaice, așa și în ținuturile iudaice s'au așezat la rândul lor, colonii grecești. În lungul țărmului mării Mediterane au fost urzite noi porturi, sau lărgite și îmbunătățite cele vechi, dându-li-se noi numiri grecești. Vechiul port Acco a fost numit Ptolemaida. Mai departe, spre sud la muntele Carmil, pe malul mării era situat Sicomenatul (numit așa din pricina mulțimii sicomorilor ce-l înconjurau), și nu departe de dânsul, ceva mai departe de Carmil, era „orașul Crocodililor”, în urmă schimbat în Gaza sau Haifa. Încă și mai departe spre sud, pe țărmul mării orașul vechiu, fost cândva hamanian, și mai târziu israilit, anume Dar, a fost de iznoavă reorganizat și fortificat în calitate de port,

și corespunzător cu expresiunea greacă, a fost numit Dar. La apus de lacul Tiberiada s'a ridicat orașul grec Filoteria, iar la lacul Mirom apăru orașul Seleucia, numit după numele lui Seleuc. Incântătoarea vale, la poalele de sud ale muntelui Ermon, aproape de obârșiile Iordanului, în apropiere de orașul de mai înainte Dan, consacrat cândva lui Baal, grecii acum o consacrară lui Pan, zeul desfrâului și al pădurilor, adorat de dânșii; iar pe înălțimea sudică a Ermonului, zidiră templul Panian. Spre apus de Iordan orașul Betsean a fost numit Schitopole. De cea parte de Iordan, în localitățile unde mai înainte locuiau cele două triburi și jumătate, au fost întemeiate orașe noi: Nipos, mai la sud Gadara, la un izvor Derbinte, și încă și mai departe spre sud Pella și Dian. În toate aceste orașe se așezară colonii grecești și macedonene. Marele plan al lui Alexandru de a lega apusul cu răsăritul, îl continuară și succesorii săi, siliți la aceasta de înseși împrejurările. Iudeea astfel fu înconjurată din toate părțile de populațiune, care vorbea grecește. Limba predominantă într'însa, negreșit chiar și la indigeni, era limba greacă, iar împreună cu limba se introduseră și moravurile grecești și imoralitatea greacă. Dar înseși Iudeea încă multă vreme rămase liberă de influența grecească. Nici însuși pământul, nici oamenii n'au avut o deosebită atracțiune pentru coloniștii străini. Inseși țara nu era destul de bogată, iar oamenii se păreau grecilor în deosebi neplăcuți. Ușurătatea veselă pe de o parte, și seriozitatea posomorât pe de altă parte, n'a putut să aibă nici o simpatie a unuia de altul. Cu toate acestea prin vecinătate, fără să vrea împrumutată cuvinte singuratice grecești, care încetul cu încetul își găsiră acces și în graiul de toate zilele al iudeilor. Ba și contra desfrâului vieții senzuale grecești, degenerată în timpul ospetilor și prăznuirilor în desfrâul bacanalelor, iudeii de asemenea n'au putut să se asigure în totul, și asupra iudeilor deasemenea influențară ademenitor acest fel de traiu prin plăcerile suigeneris și prin slujirea neînfrânată a patimilor și a trupului.

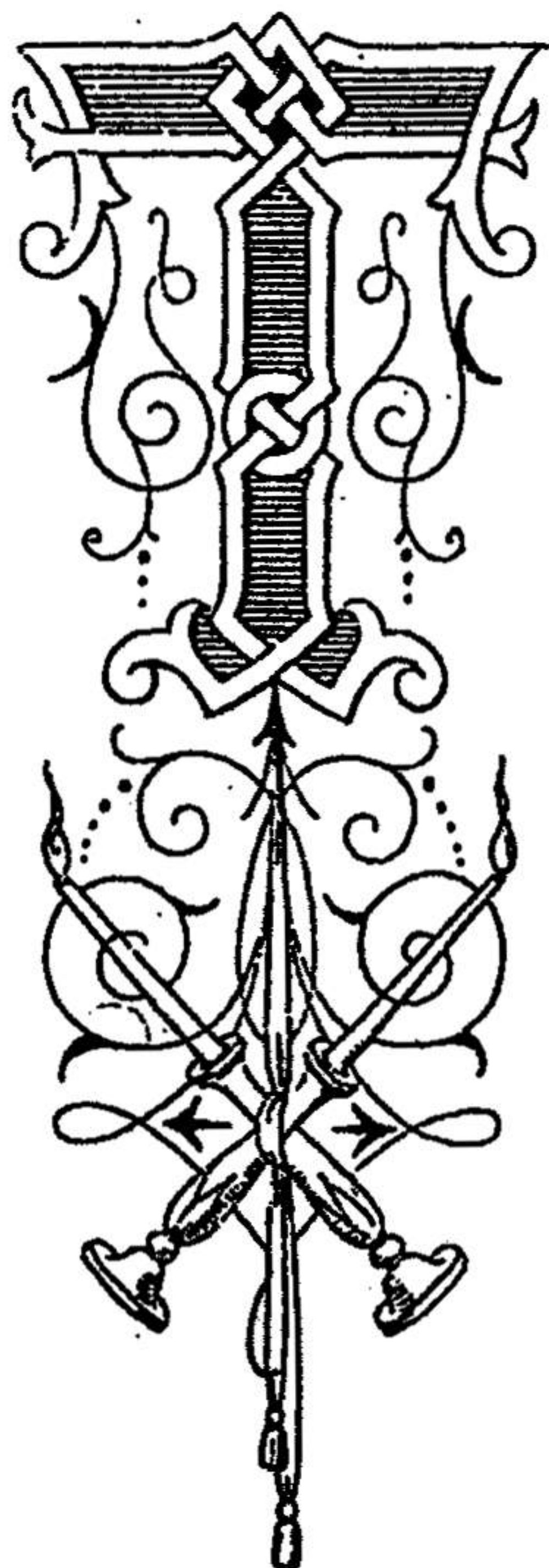

Femei captivă (după un monument asirian).

CAPITOLUL XXVI.

IUDEII SUB STĂPÂNIRE EGIPTEANĂ.

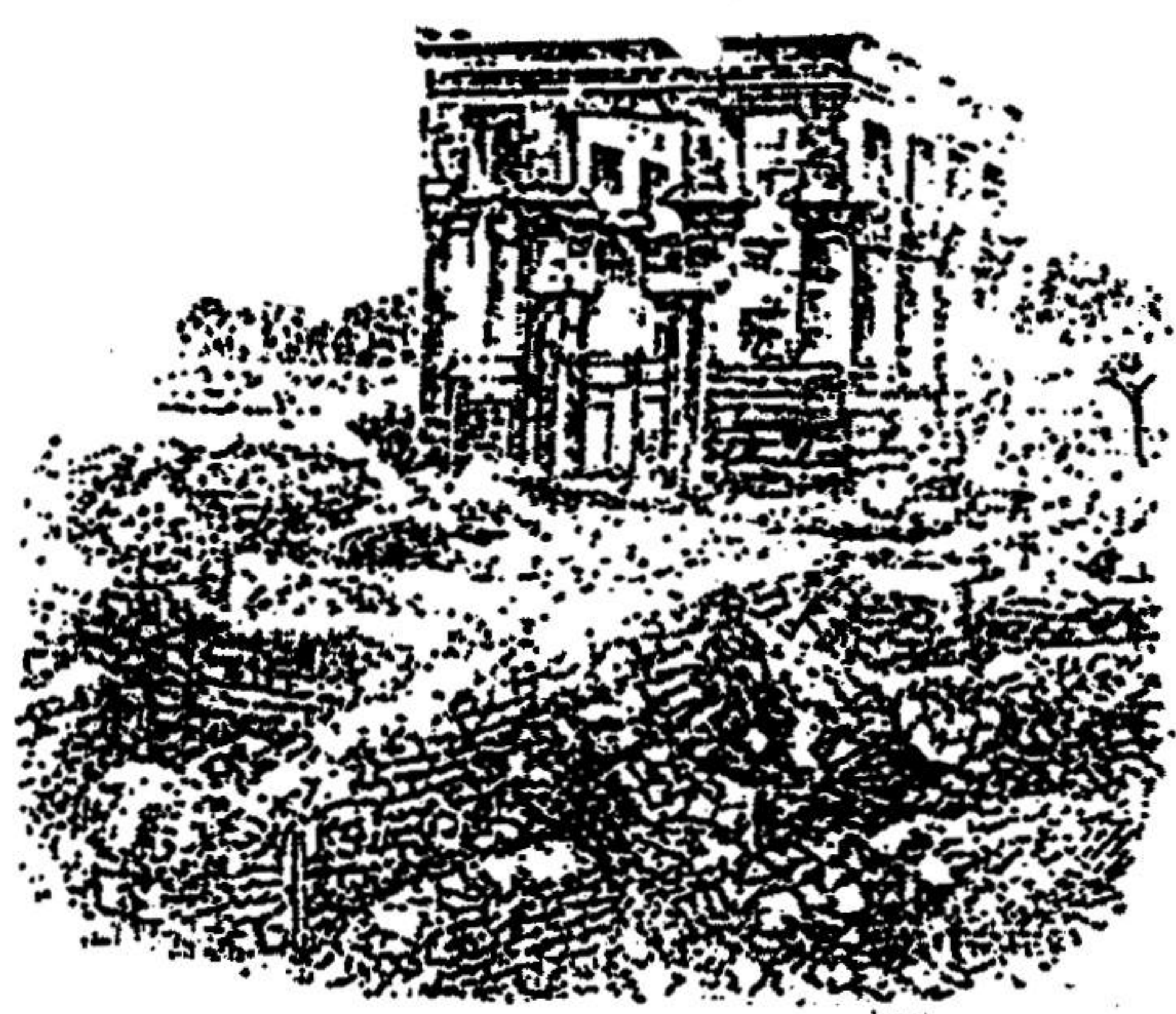

recând sub stăpânirea egipteană, iudeii se bucurară de o independență relativă, și cărmuitorul principal al țării era arhiereul, căruia îi era încredințată și autoritatea civilă, mai ales în ce privește adunarea dărilor pentru regele egiptean. De aici se născu rivalitatea ambițioasă capului unui neam, care sub numirea de fiii lui Tobie, s'a bucurat multă vreme de înrâurire atât la curtea Alexandreană, cât și la templul din Ierusalim. Neamul acesta își arată pretenția că s'ar pogori din casa lui David, și reprezentantul său din acest timp, Iosif, nepotul arhiereului Onie, prin dibăcia sa știu să câștige mari treceri la Ptolomeu IV ¹⁾. Nu e nevoie să expunem pe larg istoria vieții acestui remarcabil arhiereu. Din neamul lui a rămas un monument permanent. Fiul său cel mai mic, Hircan, moștenitorul averilor sale, le depuse la bancă, care, precum în Grecia, așa și în Iudeea, exista pe lângă templu, și după aceea, în calitate de

1) Iosephus, Antiq. XII, 4, 2.

om independent, întări și stabili șederea sa într'un târgușor fortificat peste Iordan. Acesta era un castel de marmoră albă, împodobit cu figuri colosale și înconjurat cu un șanț adânc; iar înaintea lui se afla o stâncă, în care era scobit un întreg labirint de peștere. Castelul acesta se numea simplu „stânca”. În această reședință fantastică a trăit el în calitate de prinț neatârnat între arabii vecini, până ce în sfârșit, a fost izgonit de regii Siriei. Dar castelul și stânca există încă și astăzi și-și păstrează numele de Hircan, a șefului semiarab purtând o nouă numire de Arac-El-Emir.

*Rutnile din Filah, numite patul
lui faraon.*

Un leu, dărăburi colosale, porțile dela intrare cu lei colosali sculptați pe frizele lor, un amestec de capitoare grecești iomime în genul arhitecturii templului lui Ptolomeu în Filah, vastele grajduri, scobite în stânca de alături, — toate acestea mărturisesc strălucirea și bogăția acestui principe samavolnic, a acestui îndepărtat moștenitor al neamului lui David.

Printre arhierii acestui timp, care nu s'au remarcat în genere prin oare care însușiri, se înalță o singură personalitate demnă: arhierul Simon cel Drept, stând mai presus de toți cei ce au ocupat înainte de dânsul și după dânsul această vrednicie, din timpul lui Zorobabel și până la Macabei. După o zicătoare, el anume a întâmpinat pe Alexandru cel Mare. După alta, el a fost ultimul membru al marelui sinagogi. El n'a fost acel om, care a abătut atentașul sacrilegiu al regelui crud și capricios al Egiptului Ptolomeu Filopator de a intra în Ierusalim. Intenția exprimată de acesta din urmă în această pricină, — așa se spune în povestire, — aruncă tot orașul în mare turburare. Din numeroasa gloată de popor răsună un țipet așa de pătrunzător, ca și cum ar fi fost produs de înseși pereții și temeliiile orașului. În toiul acestei turburări nu se auzea rugăciunea lui Simon, care ruga pe Dumnezeu cel a toate văzător, și atunci, ca o trestie, frântă de vânt, regele egiptean căzu pe caldarâm și fu luat de garda sa. (3 Mac. I, 11).

Toate tradițiile se întâlnesc în zugrăvirea lui Simon ca om, care a încheiat cele mai bune zile ale iudaismului. Până la vremea lui, după spusele iudaice, totdeauna mâna dreaptă a arhierului scotea sorțul țapului consacrat, iar după timpul lui stânga

și dreapta oscilau și variau. Până la timpul lui ața roșie dela gâtul țapului eliberării se prefăcea în albă, ca semn al ertării păcatelor poporului; după dansul schimbarea aceasta devenea nu pentru fofdeauna neîndoelnică. Sfeșnicul dela intrarea în templu ardea în timpul său neînterupt; după dansul însă adesea se stângea. Două brațe de uscături pe zi ajungeau pentru susținerea flacărei pe jertfelnic în vremea lui, iară după, se dovedi că nu ajungeau sarcini întregi de lemne. În ultimul an al vieții sale el, după tradiție, prezise moartea sa pe temeiul prevestirii, că în acea vreme când la toate întâmplările anterioare el era însoțit în sfânta sfintelor în ziua curățirii până la intrare numai de un bătrân, îmbrăcat în alb din cap până în tălpi, în acest an însoțitorul lui era îmbrăcat în haine negre și urma după dansul când el a intrat și a eșit. În asemenea forme tradiția iudaică de mai târziu exprimă conștiința lui de vrednicie neobișnuită și despre diferite schimbări ce au urmat după dansul. Dar și mărturiile cele mai vrednice produc aceeași impresie.

Insuși titlul „de cel drept” ne arată, că el stătea singuratic în veacul său de joasă moralitate. După descrierea, ajunsă până la noi, datorită contimporanilor săi, el a încheiat demn lunga serie de eroi vechi, și prezintă o personalitate respectabilă, care aparținea unui secol mult mai nobil și cum n'a mai apărut apoi. Tradiția a păstrat amintirea despre exteriorul său, când el apărea de după perdeaua sfintei sfintelor în mijlocul poporului, care se îngrămădea la templu în marea zi a curățirii. El era asemenea luceafărului de dimineață, care strălucește dintre nori, sau lunii în plinătatea ei. El era asemenea luminii soarelui, care luminează turlele aurite ale templului, sau curcubeului pe norii furtunoși. El era asemenea unei roze proaspăt înflorită sau crinilor, care împodobesc văile, sau unui smochin, care atinge cerul, în același timp mirosind asemenea erburilor aromate, și strălucind asemenea unui vas de aur, împodobit cu perle. Fiecare mișcare a lui poporul o urmărea cu mare evlavie. Vestmintelor luxoase ale cinului său el le dedia încă și mai multă măreție prin înseși

Sacrificator egiptean în vestimente sacre (după un monument egiptean).

felul de a le purta. Când el stătea în mijlocul preoților, atunci se înălța între ei, asemenea unui cedru într'o livadă de palmieri. Când el făcea turnare sau săvârșa jertfă, atunci sunetul trâmbițelor de argint, strigătul puternic al poporului, armonia diferitelor voci, prelungitele închinăciuni, - toate acestea prezentau un tablou uimitor, și binecuvântarea sa de încheiere era un eveniment, îndelung păstrat de cei ce o primeau.

El a lăsat urme durabile ale cărmuirii sale în oraș și în templu, de oarece a restabilit, a întărit și a înălțat zidurile, a făcut încăperi duble, precum și plăci de aramă, cu care a căptușit enorma spălătoare dela intrarea templului. Mulțumită respectului, de care se bucura el din partea lui Antioh cel Mare, el primi dela dânsul lemnăria și piatra pentru această lucrare. El se distinse tot odată și prin o altă învățătură, și din învățătura lui s'a păstrat o normă foarte remarcabilă: „Lumea are trei temelii: legea, slujba dumnezească și bunăvoința”. Potrivit cu o astfel de concepție umanitară, capătă importanță și istorisirea, transmisă relativ de ideile lui deosebite. „Eu niciodată, - zicea el, - n'am putut suferi primirea, consacrarea pusnicească a nazareilor. Dar odată am făcut excepție. Odată pentru consacrare a venit la mine un tânăr din sud. Eu m'am uitat la dânsul: ochii lui erau minunați; înfățișarea lui măreață; părul lui în bucle mari frumoase cădeau pe fața lui. „Pentru ce, - întrebai eu, - să-ți tunzi tu aceste bucle minunate?” „Eu am fost păstorul oilor tatălui meu, - răspunse el, - în satul meu natal. Odată, scoțind apă din fântână, am văzut cu o mândrie necuvenită reflectarea mea în apă. Apoi m'am dedat unei înclinațiuni rele și puteam să per! Atunci eu mi-am zis: netrebnic om ești tu! Oare tu te mândrești cu aceea, ce nu-ți aparține ție, și tu ești verme și pulbere? - O, Dumnezeule, eu am să tai aceste bucle în cinstea cerului”. Atunci a zis Simon, eu am îmbrățișat capul lui și am exclamat: o, de ar fi cât mai mulți de acești nazarei în Israil”.

Între acestea centrul vieții poporului iudeu în acest timp, în mare măsură se mișca în direcția către Egipt și acolo se formase centre locale de viață iudaică, care în urmă au avut așa de importantă însemnătate istorică pentru tot poporul. Un astfel de centru cu deosebire a fost așezarea din Leontopole. Când în vremea turburărilor, ce au urmat în Palestina când se părea că peirea amenința chiar și templul, unul din arhierescul neam, un oare care Nehonia sau Conia, în grecește Onia, a fugit în Egipt; acesta și-a cerut dela guvern spre folosință vremelnică un templu

părăsit a Paștei, „zeița pisicilor”, nu departe de Iliopolis¹⁾. Acolo, posedând și oare care experiență dobândită poate pe timpul, când el stătea în fruntea unui detașament militar în unul din luptele intestinale din Egipt, el construi o fortăreață și un templu, care, de și nu în proporții mari, se destina ca concurent templului din Ierusalim, unde el și fiii lui, susținând tradiția tribului lui Levi, alcătuiră un puternic detașament de ostași, care au primit numirea și toate rânduețele unui lagăr militar. Caracterul general al acestui sanctuar era se pare nu iudeu, ci mai curând egiptean. Deasupra lui se ridica un enorm turn, poate imitând marele porți ale templelor egiptene, și care avea pânăla 60 de coți înălțime. Aproape de templu nu se aflau obeliscuri, ci se pare că intrarea spre el consta dintr'un lung șir de coloane. Jertfelnicul sămăna cu jertfelnicul dela templul iudeilor. Dar în locul sfeșnicului era atârnată o mare candelă de acoperiș cu un lanț de aur. Templul era îngrădit cu un zid de cărămidă, cum era aceasta și la sanctuarul Iliopolei, și ruinele lor se văd și astăzi, alcătuiind trei dealuri unghiulare de moloș, cunoscute sub denumirea „curganele iudaice”. Încercarea de a forma un nou centru al iudaismului a fost foarte îndrăznească și ea se baza pe una din vechile sforțări de a găsi în limba inspirată ale vechilor proroci o aplicare locală, prozaică, vremelnică. În înflăcărata prevestire a acelei cinstiri, pe care egiptenii trebuiau în urmă să o arate lui Israil, prorocul Isaia exprimă speranța, că în Egipt vor fi cinci orașe, care vor vorbi limba Hanaanului și vor cinsti numele sfânt, și că unul din ele va fi oraș sfânt al soarelui. Ceeace atuncea se considera solemnitatea cea mai impresionantă, anume prefacerea sanctuarului principal a cultului egiptean în religia cea adevărată, a fost interpretată de Onie în calitate de dovadă a acelui lucru, că în vecinătate, dacă nu cumva chiar în zidurile orașului soarelui, pe care grecii îl numeau Iliopolis, iar egiptenii On, a trebuit să se ridice templul lui Iehova. Insuși numirea On avea asemănare cu numele propriu al întemeietorului templului, Onie. Locul indicat la prorocul Isaia după aceea fusese schimbat în scopul de a da orașului o numire, care să se

1) Insuși numirea Leontopole (orașul leilor), în legătură cu templul Onia, a rezultat probabil în chipul următor. Fiecare templu al Paștei (numit la greci Bubastis) prezenta (cum e cunoscută aceasta orărilor vizitator al Tebei) o menajerie de pisici vii, imbalsamate sau de platră. Anume aceasta a și servit pentru greci, ca și pentru arabi, care au dat pisicii ca și leului aceeași numire, de motiv să numească această capiște Pașta „orașul leilor”, și deaceea nu avem nevoie să căutăm această localitate în oare care altă parte a Egiptului. E posibil, totuși, ca orașul acesta să se fi numit deasemenea și dela Ieli sacri, cari se întrețineau în case deosebite, unde în timpul primirei hranei li se cânta imne sacre. Stanley, Lectures, III, 222.

potrivească mai exact cu numirea Ierusalimului. De oare ce orașul templului palestinian se numea oraș sfânt, orașul sfințeniei, atunci acestui nou oraș i se aplică numirea prorocească de orașul dreptului, orașul dreptății (Is. XIX, 18, 19). Afară de asta el nu era departe de acel colegiu sfânt, unde, după tradiția egipteană, învățase Moise. Dar cultului și sistemului, așa de meticulos lucrate după etimologia dubioasă și a jocului de cuvinte echivoce, nu i-a fost dat să existe multă vreme, și deși acestei noi arhierii îi fusese oferite de regii egipteni avantaje însemnate și mijloace, deși însuși pământul împrejurul lui multă vreme s'a numit pământurile lui Onie, și înseși sanctuarul a existat în curgere de trei veacuri, el totuși a perit sub împilarea guvernului roman și nu a lăsat urme statornice nici chiar printre iudeii alexandreni. Se poate crede, că anume împrejurul acestui centru al vechilor tradiții iudaice, despărțit în cuprinsul hotarelor pustiului de marea lume a Alexandriei, s'a concentrat opoziția erudiției grecești, ce s'a observat în veacul următor. Dar în tot cazul templul acesta a avut numai o existență locală sau așa zicând sectară. Cursul vieții religioase a noului Israel în Egipt a curs pe alături acestui sanctuar artificial și izolat. Geniul principal al iudaismului egiptean a fost nu casa arhierască a lui Onia, ci casa regală a lui Ptolomeiu.

Sacrificator egiptean (de pe un monument egiptean)

Coloniștii iudei din Egipt, ca și egiptenii indigeni, cel puțin în cursul primelor patru domnii ale Ptolomeilor, s'au bucurat de o ocârmuire foarte dulce și de diferite favoruri. Sacrificatorii egipteni, după o dominațiune crudă a luptătorilor de idoli persani, i-a salutat ca pe niște salvatori. Templele au fost restaurate sau riziuite după modelele vechi. Numirea regilor greci și regine au fost sculptate cu heroglife și chipurile lor se pictară pe pereții templelor în forma faraonilor. Ei au devenit egipteni pentru egipteni, dar odată cu aceasta și pentru iudei au fost aproape iudei, de oare ce trimiteau prinoase și jertfe templului din Ierusalim și ocroteau pământurile și privilegiile templului din Leontopole¹⁾. Muzeul, cu unica bibliotecă în genul său, învățații, care

1) Singura excepție din ei se prezintă Ptolomeu Filopator, încercarea căruia de a intra în templu și întrebuintarea de dansul a pedepsei indiene pentru neascultători, prin metoda călcării cu picioarele de elefanți furioși, alcătuește obiectul istorisirii „cărții a treia a Macabellor”. Dar chiar aceste cazuri s'au terminat fericit pentru iudei. Dela intrarea în templu, cum s'a observat mai sus, el a fost reținut de Simion cel Drept; el a fost nevoit să recunoască drepturile iudeilor alexandreni, și acest eveniment a fost amintit prin o sărbătoare, în genul sărbătorii purim.

vizitau curtea (și între ei Euclid geometrul, Apeles pictorul, Erastasten gramaticul), aduse erudiția greacă chiar la ușa poporului iudeu. În această atmosferă stârnitoare au și apărut acele înrăuriri, pe care Alexandria le exercita asupra bisericii iudaice și după aceea și asupra celei creștine.

Prima și cea mai renumită manifestare a înrăuririi acestea servește traducerea cărților ebraice ale sf. Scripturi în limba greacă, apariția a aceea, ce se poate numi Biblia grecească. Causa acesteia a fost aceea, că limba ebraică pînă la coloniștii iudei în Egipt se tot uita și să mîrginea de limba greacă, care s'a și însușit de toți cei ce trăiau în Palestina și cu deosebire de iudeii din Egipt. Din această cauză pentru dînșii deveni cu totul necesară o traducere a sf. Scripturi în limba greacă, și această traducere s'a săvârșit în timpul domniei regelui egiptean Ptolomei II Filadelful. Acest rege se hotărî să îmbogățească noua sa bibliotecă cu o comoară așa de interesantă, ca traducerea înțeleasă a cărților sacre. În acest scop regele a intrat în înțelegere cu arhiereul Eleazar, rugându-l să-i trimită atât originalul sf. Scripturi, cât și traducători. Iosif Flavie enumeră amănunțit o serie întreagă de mese frumoase, cisterne și cupe, care au fost trimise de Ptolomeiu ca daruri pentru înduplecarea arhiereului iudeu pentru opera sa. Arhiereul în adevăr îi trimise traducători în număr de 72 de oameni (câte șase din fiecare trib). Acestora, pentru această muncă li se puse la îndărmână o insulă deosebită a farului Farosc. Acolo ei se ocupau cu lucrul lor, departe de zgomotul și învălmășala ulițelor Alexandriei, și avînd putință să săvârșască în fiecare dimineață spălările religioase în marea, care spăla locuințele lor, și la țărîmul ei încă în veacul II d. Hr., se arătau rămășițele celor șaptezeci sau cel puțin treizeci și șase de chilii, unde fusese așezați traducătorii, dintre care fiecare, după tradiție, au făcut miraculos exact aceeași traducere inspirată, ca și ceilalți, fără nici o eroare sau contradicere. Traducerea în genere a fost făcută de ei izbutită și, după aprobarea ei de o adunare deosebită din cei mai învățați oameni, a intrat în întrebuințarea generală. Ea este cunoscută sub denumirea de traducerea celor șaptezeci de traducători (sau simplu traducerea LXX), și pînă astăzi se întrebuințează în biserica greacă.

Traducerea greacă, după importanță, a căpătat însemnătate egală cu a originalului. Aname această traducere, iar nu originalul ebraic, a fost acel mijloc, prin care adevărurile religioase ale iudaismului au devenit cunoscute grecilor și românilor. Tot

această traducere a fost Biblia evangheliștilor și a apostolilor în primul veac, și a bisericii creștine în veacul întâiu a istoriei ei: ea și astăzi se recunoaște încă ca text autorizat al bisericii ortodoxe. Or cât de mult se deosebește ea de textul ebreu după formă, fond, cronologie și limbă, cu toate acestea ea, cu toate unele inexactități de redare sau în unele decopieri, în curgerea perioadelor următoare ale istoriei bisericești, a rivalizat, dacă nu cumva a întrecut înseși originalul ebraic. Causa unei atari importanțe a traducerei celor șaptezeci a fost acea libertate și inspirație divină, prin care se distinge executarea ei. Nici o severitate de urmărire a exactității literare nu poate susține prezenței acelei forme, că apostolii sau bărbații apostolici, în dovezile lor s'au adresat anume la această traducere. Traducerea aceasta și până astăzi își păstrează importanța sa pentru știință, prezentând ceva nou pentru cunoașterea soartelor lumii vechi. Cei șaptezeci de traducători, între altele, manifestă în opera lor cunoașterea de aproape a localităților egiptene și obiceiurile, și această cunoștință a lor revarsă o lumină considerabilă asupra a multe laturi ale vieții egiptene, care altmintrelea n'ar fi fost cunoscute. Acea conștiințiozitate, cu care traducătorii greci, izbindu-se de cuvintele evreești necunoscute lor, ca de exemplu la descrierea uneltelor templului, sau tonul psalmilor, își reținură condeile lor și lăsară expresiile neînțelese în obscuritatea lor primitivă nelămurite, — ne prezintă o pildă de iubire modestă de adevăr, capabilă de a-și recunoaște neștiința sa, modestie, care atât de adesea lipsește traducătorilor. Dacă numeroșii traducători ai sf. Scripturi privesc cu iubire la chilia fer. Ieronim din Betleem, sau la castelul Varburg, unde Luter a făcut traducerea germană, apoi cu atât mai mare iubire ei pot privi la îngustul și stâncosul ostrov a portului Aleaxandrean, unde a fost aprins un far mai luminos și mai perzistent în sfera intelectuală și religioasă, de cât chiar farosul cunoscut întregii lumi, care în lumea marină a fost străbunul tuturor farurilor, ce dela țărm la țărm și din mare în mare servesc de călăuze marinarilor în curgere de 2000 de ani.

Ce se atinge de înseși caracterul traducerei, apoi într'insa s'ar putea arăta multe exemple de asemenea abateri, pe care ei le-au făcut în textul sfânt, schimbând cronologia, în scopul de a o aduce în corespondență cu cele mai căutate cerințe ale științei egiptene, îndulcind expresiunile antropomorfice despre Divinitate, — pentru satisfacerea cerințelor filosofiei grecești, și în ge-

nere făcând schimbările de forme, care se păreau folositoare și neapărate în vederea împrejurărilor locale. Sub ultimul raport se poate indica un exemplu, care ne arată legătura traducerei cu curtea alexandriană și cu cultura greacă. În Talmud este o tradiție, că traducătorii greci, redând în Pentateuc cuvântul arnebet (epure) nu prin cuvântul lagos (obișnuita numire greacă a epurelui), ci prin cuvântul dasipus (picioare flocoase), s'au călăuzit la asta de dorința de a evita aluzia prin cuvântul lagos la numele Lag, străbunul dinastiei Ptolomeilor. Simpla presupunere a unei astfel de concesiuni amabile într'un punct așa de neînsemnat ne arată însemnătatea dependenței a traducătorilor de domnitorul grec. Dar te miră de trebue chiar să recurgem la o presupunere așa de stranie: explicarea reală a lucrului ne va duce la descoperirea altei înrâuriri mai raționale și mai ciudate asupra textului. Înlocuirea cuvântului lagos cu cuvântul Dasipus nu era neobișnuită în acel timp, ci pricina întrebuițării lui era mai interesantă de cât puternicia Lagizilor. Cuceririle lui Alexandru cel Mare contribuă la crearea a unui monument mai durabil a succeselor lui decât dinastia

Epure (Leo. XI, 6).

Ptolomeilor. Pe baza acelor înfățișări de animale, pe care eroul macedonean le trimisese acasă marelui său învățător, a fost întemeiată și edată cea mai măreață operă științifică a timpurilor vechi, anume scrierea lui Aristotel pe „istoria animalelor”. În această scriere cel mai nou cuvânt dasipus aproape a exclus prin întrebuițarea sa vechiul cuvânt lagos, și traducătorii din Alexandria deaceia au putut să se folosească în totul de această nouă expresiune. Dar aicea noi avem încă un exemplu mult mai izbitor de înrâurire a lui Aristotel asupra acestui loc. În același context epurele în sf. Scriptură se descrie ca animal rumegător. În lumea veche, înainte de apariția observațiilor naturale științifice, ceea ce se pare numai rumegătură, se lua ca reală rumegarea și se considera ca atare. Dar în timp ce traducătorii greci își îndeplineau opera lor, această particularitate ciudată a epurelui, a fost descoperită de istoria naturală a lui Aristotel, și pe acest punct neînsemnat se produse prima ciocnire directă, care apoi s'a repetat adesea între religie și știință. Traducătorii vrednici de respect, care se ocupau cu lucrarea lor în insula

Faros, au fost foarte conștiincioși, ca să respingă evidența clară a faptului. Dar ei în același timp se temeau să expună vădit contradicția, și de aceea, cu o îndrăsneală neobișnuită pentru traducători, de două ori puseră în textul sfânt particula *ne*, și astfel, schimbând într-o câțiva locuri, îl împăca cu știința (Levit. XI, 5, 6).

Apariția traducerei celor șaptezeci a fost importantă nu numai singură de sine, ci și senzual ocaziunii de nouă adăugări la sf. Scriptură. Scriptura evreească era deja aproape terminată. Dacă din timp în timp și apărea vreo carte nouă evreească sau vre un psalm oarecare nou, apoi primirea lui în canonul sacru, deja încheiat de Ezdra, era lucru prea dubios și greu. Dar producția acum trecu în literatura greacă și în acea lume vastă, în care acum trăia poporul iudeu. Din acest timp, cu foarte puține excepții, fiecare carte sacră nouă apărea deja ca parte importantă nu a Bibliei evreiești, ci a Bibliei grecești. Corturile lui Sim au fost închise, dar ușile lui Iafet se deschideau tot mai mult pentru primirea de noi produse ale inspirației dumnezeiești. Primile pagini ale Bibliei grecești se începeau cu traducerea greacă a Pentateucului, dar ultimele ei pagini se terminau nu mai timpuriu de cât după ce într-o zi au intrat și ultimile scrieri, care purtau numele apostolului Ioan. Aceasta a fost legătura externă principală între Scriptura iudaică și creștină. Prin această unitate a limbii sacre începutul și sfârșitul ale literaturii sacre au fost legate insolubil între dănsese. Din cărțile, origina cărora se referă anume la acest timp, sunt „cartea a treia a lui Ezdra” și „Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirah”. Ultima e cea mai remarcabilă din ele. Ea se pare că a dobândit de timpuriu o foarte mare însemnătate în popor. Autorul ei a venit în Alexandria în timpul domniei turburi a lui Ptolomei Fiscon, al doilea din acei regi, care s’au preamărit între păgâni prin aceea, că purtau serios sau ironic supranumele de „binefăcătorii” (Evergeți). Fiind între compatrioții săi în pământ străin, el găsi nu puțină deosebire în cultura lor, și în același timp observă dorința puternică din partea lor să învețe obiceiurile și moravurile părinților lor. În scopul de a satisface această necesitate, el găsi, că n’ar fi problemă mai demnă pentru munca și știința sa, decât traducerea în limba greacă colecțiunea a tot ce era mai instructiv și mai inspirat de Dumnezeu în poveștile din istoria poporului său. „Legea” și „Prorocii” erau deja terminați. Alte cărți, afară de aceste, se considerau în felul lor un adaos, capabil de a intra în strânsă legătură cu cărțile mai vechi, pe lângă care începuse

deja să se statornicească o trăsătură clară și înțeleasă, care le deosebea de cărțile dintr'un period mult mai nou. Fiul lui Sirah foarte zelos continua citirea lor; el era, putem zice, primul biblist; dar el își dădea sama, că în canonul cărților sfinte s'ar fi putut adăugi încă ceva, și anume ceva rămas dela vechime. El, după cuvintele lui proprii, „cel din urmă se ostenise cu râvnă, ca unul ce adună bobite pe urma culegătorilor viei, și după binecuvântarea Domnului reușise și umpluse teascu ca un culegător al viei“. Tendința cea mai înaltă a lui era să împlinească chiar și în cele mai mărunte îndatoriri ale vieții, zilnic principiile vechii sale legi: „Osteniți-vă nu numai pentru voi, ci și pentru toți ceice caută învățătură“. Cartea, alcătuită de dânsul, aparține numărului din cărțile cele mai voluminoase din Biblie. Ea conține prima indicațiune la cele mai vechi cronici ale poporului iudeu. Psalmistii, ba câteodată și prorocii, deasemenea s'au atins de Avraam, Iacov, Moise și Samuil. Dar nici în psalmi, nici la proroci, nici în pilde, nici în istorie nu se găsește nici cea mai mică indicațiune la descoperirea tainică a Cărții Facerea, care în timpurile creștinismului a fost câmpul de luptă pentru așa de multe discuții teologice, științifice și critice. Centrul ideilor lui a fost Ierusalimul, iar orizontul lor Palestina. Preoții cu jertfele, îndatoririle și frumoasele vestimente se prezintă pentru dânsul ca persoanele cele mai remarcabile ale poporului iudeu. Nu e uitat la dânsul nici instituția cea mai nouă a cărturarilor. Figurile sale de măreție le ia de la cedrii Libanului sălcile ce îmbracă coastele Ermonului, dela terevintul cu ramurile sale stufoase; figurile sale de frumuseță le împrumută dela palmieri din arșița tropicală a lui Enghedi, sau dela rozele și crinii și dela umbra parfumată ale livezilor Ierihonului, din belșug udate. În unele privințe cartea lui Iisus, fiul lui Sirah, este numai o repetare a vechilor opere a lui Solomon. El însuși era un înțelept, silindu-se în toate să urmeze marelui înțelept al poporului iudeu. Chiar din tinereță el a tins spre înțelepciune, și se ruga în templu lui Dumnezeu despre aceea, că El să-l facă părtaș al înțelepciunii Lui, și când el a găsit această înțelepciune, atunci se ținu strâns de dânsa în cursul întregii sale vieți. El fu fericit prin aceea, că Dumnezeu i-a dăruit o limbă elocventă și și-a pus de scop al vieții sale aceea, ca să-L slăvească cu buzele sale. Sirah a pățit mult, și din suferință a ajuns la concluzia mântuitoare, că „cine n'a avut experiențe, acela știe puțin; iar cine a călătorit, acela și-a înmulțit știința. De multe ori am fost eu în primejdie

de moarte, și am scăpat cu ajutorul experienței" (Sir. XXXIV, 10-12). Ca om, în totul devotat scopurilor vieții, el s'a ocupat mult cu starea politică a poporului său și în deosebi cu corupția morală. Sirah a biciuit prin cuvinte usturătoare aroganța, minciuna și desmățul bogaților, — aceste neajunsuri principale a adepților culturii grecești, cari adorau pe Mamona „cine se atinge de smoală, — zice el, — acela se pătează, și cine intră în comuniune cu fudulul, se face asemenea lui. Nu ridică greutate mai presus de puterile tale și nu intra în comuniune cu cel mai tare și mai bogat de cât tine. Ce comuniune are oala cu cazanul? Acesta o izbește și ea se sparge. Bogatul ofensează și tot el amenință; săracul e ofensat și tot el se roagă. Dacă tu ești tre-

Vedere din Enghedi, aproape de marea Moartă.

buincios pentru dânsul, el te întrebuințează, iar dacă sărăcești, el te părăsește. Dacă tu ești indestulat, el va trăi cu tine și te va săcătui, iar pe el nu-l doare inima. A avut el nevoie de tine, te va linguși, îți va îmbia și te va încredința cu vorba, îți va vorbi delicat și-ți va spune: nu-ți trebuie ceva? Cu ospătărilor tale el te va plictisi, până ce te va jăfui de două-trei ori și în fine va râde de tine. După aceea el, văzându-te, se va feri de tine și va da din cap la întâlnirea cu tine" (Sir. XIII, 1-8). „Fiecare animal iubește pe semenul său, și fiecare om pe aproapele său. Ce părtășie are lupul cu mielul? Așa-i și păcătosul cu evlaviosul. Ce pace e între hienă și câine? Și ce pace e între bogat și sărac? Smerenia e desgustătoare pentru cei mândrii, tot așa de desgustători sunt pentru cei bogați, săracii" (Sir. XIII, 19-21). Sirah a

muștră raporturile desfrânate ale sexelor, a prevenit contactul cu cântăreții și dănțuitorii, acel păcat iscusit, pe care iudeii îl împrumutaseră dela greci (Sir. IX, 1; XIX, 3). El prin limba sa expresivă a desenat chipul desgustător a fiicii lui Israil, care-i prezintă într'o înfățișare foarte neplăcută. „Fiica pentru tată e o grije tainică permanentă, și grija de ea alungă somnul tatălui: cât este tânără, nu cumva să-i treacă vârsta și după ce să mărită, să nu fie urâtă de bărbatul ei. Cât este fecioară, să nu cumva să se pângărească și să rămână grea în casa părintească, și împreună locuind, nu cumva să stârpească” (Sir. XLII, 9). Desfrâul poftelor, ce predomina printre iudeii elinizați, el l'a descris sub formă de rugăciune, în care el spune: „Doamne, Părinte și Dumnezeu al vieții mele! Nu-mi da mie ridicarea ochilor, și pofta abate-o dela mine. Dorința pântecelui și pofta de plăceri să nu mă stăpânească, și să nu mă dai sufletului nerușinat” (Sir. XXIII, 4-5). Cu deosebire el se răscula contra corupțiunii tineretului. „Nu dori mulți copii netrebnici, și nu te bucura de fiii necredincioși. Când ei se îmulțesc, nu te bucura de ei, dacă nu este într'înșii frica de Dumnezeu. Nu nădăjdui în viața lor și nu te bizui pe mulțimea lor. E mai bun un drept decât mii de păcătoși. Și mai bine să mori fără copii, decât să ai copii necredincioși” (Sir. XXII, 4).

Răul principal și rădăcina a toată această decădere morală Sirah consideră nerespectul față de învățătura iudaismului, și ridicarea respectului față de dânsa a și fost scopul cărței lui. Cu o însuflețire neobișnuită exclamă el: „Vai vouă, oameni necredincioși, care ați părăsit legea Dumnezeului celui Preaînalt! Când voi vă nașteți, atunci vă nașteți spre blestăm; și când muriți, atunci primiți drept parte blestămul. Rușinați-vă înaintea tatălui și mamei desfrâului, înaintea căpeteniei și stăpânului minciunei, înaintea judecătorului și prințului crimei, înaintea adunării și a poporului fărădelegii, înaintea tovarășului și a prietenului nedreptății, înaintea vecinilor furtului, dar nu te rușina de exacta împlinire a legii celui Preaînalt și a așezământului” (Sir. XLI, 10, 12, 21-23; XLII, 2). Fiul lui Sirah s'a silit să găsească și mijlocul să vindece ranele adânci și morale ale poporului său. Mijlocul acesta, după părerea lui, era deja mijlocul special de mult încercat, cuprins în împlinirea legii poruncilor lui Dumnezeu și a vieții sfinte. Pe lângă neobișnuitul său devotament învățaturii iudaice, el zugrăvi înalta sa vrednicie cu entuziasmul poetic și o lăudă ca întrupare a înțelepciunii. Numind toată legea înțelepciune iudaică, el se exprimă în numele ei:

„Eu am eșit din gura celui Preaînalt,
 Și asemenea norului am acoperit pământul
 Eu am așezat cortul la înălțime,
 Și tronul meu e în stâlp de nor.
 Eu singură am cutrierat crugul ceresc,
 Și am umblat în adâncul abizului.
 În valurile mării, și pe tot pământul,
 Și în orice popor și neam am avut posesiuni.
 Între toate am căutat liniște,
 Și în a cui moștenire să mă instaurez.
 Atunci Creator tuturor mi-a poruncit,
 Și cel ce m'a făcut mi-a arătat locuință pașnică și a zis
 Așază-te în Iacov,
 Și primește moștenire în Israel.
 Eu am slujit înaintea Lui în sfântul Cort,
 Și așa m'am stabilit în Sion.
 El mi-a dat deasemenea odihnă în orașul iubit,
 Și în Ierusalim stăpânirea mea.

Malva.

Și m'am înălțat, ca cedrul din Liban,
 Și ca chiparisul din munții Ermonului.
 Eu m'am înălțat, ca palmierul din Enghedi,
 Și ca tufele de trandafir din Erihon.
 Eu sunt ca maslinul frumos de pe vale
 Și ca un platan m'am ridicat.
 Ca scorțișoara și mirtul am dat miros aromat,
 Și ca smirna aleasă am răspândit miresmă,
 Și mi-am întins crengile ca terevintul,
 Și ramurile mele sunt ramurile slavei și harului.
 Eu, ca vița de vie, sunt ca harul răspândit;
 Și florile mele sunt rodul slavei și harului.
 Apropieți-vă de mine, cei ce mă doriți,
 Și vă hrăniți cu roadele mele.

Căci amintirea de mine e mai dulce ca mierea,
 Și posedarea mea mai plăcută ca fagurul.
 Toate acestea s cartea așezământului Dumnezeuului celui Preaînalt
 Legea, care a poruncit-o Moise,
 Ca moștenire cetelor lui Iacov.

(Sir. XXIV, 3-26).

Fiul lui Sirah a fost ca un proroc al timpului său, învățând pe poporul său să păzască poruncile și legea lui Dumnezeu. Cu exemple din istoria poporului israelit el a voit să arate compatrioților săi, ce urmări fericite atrage după sine devotamentul către lege și ordine, și ce sfârșit trist se prezintă ca rezultat neglijarea lor. Cu acest scop, el citează un șir întreg de persoane proslăvite istoricește din vechime și comunică pe scurt faptele lor. În calitate de introducere, Sirah schițază istoria naturală, ca să arate dintr'însa mărirea lui Dumnezeu. Și același Dumnezeu cercetează adâncurile mărilor, cercetează și inima, și vede toate cotiturile lor; căci Domnul știe toate vedeniile și pătrunde semnele veacului, vestind trecutul și viitorul, și descoperind urmele ascunsului. Nu scapă El nici un cuget și nu se ascunde de Dânsul nici un cuvânt" (Sir. XLII, 18-20). În trăsături scurte și puternice Sirah a descris minunile naturei, arșița soarelui, mișcarea regulată a lunii, frumuseța ceriului cu miriadele de stele ce scânteiază pe dânsul, norii ce sboară asemenea paserilor, glasul tunetului, vâjâitul plăcut al vântului și mugetul furtunii, zăpada presărată pe pământ ca sarea, și frigul, care îmbracă apa ca și cu niște plătoșe; marea cu insulele ce se ridică dintr'însa și cu monștrii ce înoată în adâncurile ei, și după aceea, generalizând toate, zice:

„Multe putem noi spune,
 Și totuși nu-L putem pătrunde,
 Și sfârșitul cuvintelor: El este totul.
 Toate le-a făcut Domnul,
 Și celor credincioși le-a dăruit înțelepciune”.

(Sir. XLIII, 1-36).

După această introducere, Sirah reproduce înaintea sufletelor cititorilor săi persoanele istorice din istoria trecută a poporului lui Israel, și dincolo de toate se oprește la acelea, virtuțile sau viciile cărora au putut servi pentru urmași sau de model sau ca pildă de îngrozire:

„Sunt între ei astfel, care au lăsat după ei nume
 Pentru vestirea laudei lor, ~
 Și sunt de aceia, despre care n'a rămas amintire,
 Cari au dispărut, ca și cum n'ar fi mai fost,
 Și au ajuns ca și cum n'ar fi mai fost”

(Sir. XLIV, 3).

Seria exemplelor istorice el o începe cu Enoh, ca „model de pocăință pentru toate generațiunile”; după aceea urmează Noe, care s'a arătat drept desăvârșit în timpul potopului; Avraam, „marele părinte a mulțime de popoară, care a păzit legea celui Preaînalt și a fost în așezământ cu Dânsul”; Isaac și Iacov, proto-părintele celor douăsprezece triburi, și în fine Moise, „iubitul lui Dumnezeu și al oamenilor, egal într-o slavă cu sfinții”; încă și mai mult decât asupra lui Moise, Sirah se oprește asupra lui Aaron, după sfințenie asemenea fratelui său, dar care se bucura de mai mare avantaje din acea cauză, că lui s'a încredințat de la Dumnezeu preoția în popor, și lui i s'a rezervat dreptul să poarte mărețele vestminte, peptarul cu Urim și Tunim și diadema. Povestind cunoscuta istorie a rescoalei lui Corei contra lui Aaron, care a atras asupra lui groznica pedeapsă prin nimicirea prin flacăra miraculoasă, Sirah după aceea se oprește și asupra slavei nepotului lui Aaron, Finees, pentru că „el a râvnit pentru frica Domnului, și la decăderea poporului, a insistat în buna dispozițiune a sufletului său, și a milostivit pe Domnul către Israil. Pomenind după aceea de Iisus Navi și Haleb, și apoi pe scurt de judecători, înțeleptul vorbește despre Samuil și Natan, și în treacăt pomenind de Saul, mai departe se oprește asupra lui David și Solomon, când n'a tăcut nici despre pata rușinoasă din viața lui Solomon, despre atașamentul lui de femei despre urmarea firească a acestui lucru: dezbinarea regatului. Cu acest prilej el exprimă și marea nădejde, că din casa lui David iarăși se va ridica un mare Stăpânitor peste Israil:

„Dar Domnul nu va părăsi mila Sa
 Și nu va distruge nici unul din lucrurile Sale;
 Nu va nimici pe urmașii alesului Său,
 Și nu va desrădăcina sămânța iubitului Său
 Și El a dat lui Iacov rămășiță,
 Și lui David rădăcină din el”

(Sir. LVII, 24, 25).

Răpede apoi trece în revistă vremea nenorocită a dezbinării și căderea păcătoasă a poporului din pricina ei, și apoi mai

departe se oprește asupra activității prorocilor Ilie, Elisei, Ieremia, Iezechiel și a evlavioșilor regi Ezechia și Iosia. Din timpul de după robia babilonică el ne arată numai pe Zorobabel, pe arhiereul Iisus și Neemia, înconjurând cu totul activitatea lui Ezdra. În concluzie la toate, Sirah a zugrăvit pe arhiereul Simon cel Drept, din timpul cel mai apropiat de dânsul, laudând opera lui și vrednicia sa arhierească. Revista sa istorică, fiul lui Sirah a încheiat-o cu o rugăciune plină de nădejdi către Dumnezeu, în care Îl proslăvește pentru binefacerile anterioare, arătate poporului, și le cere și pentru viitor :

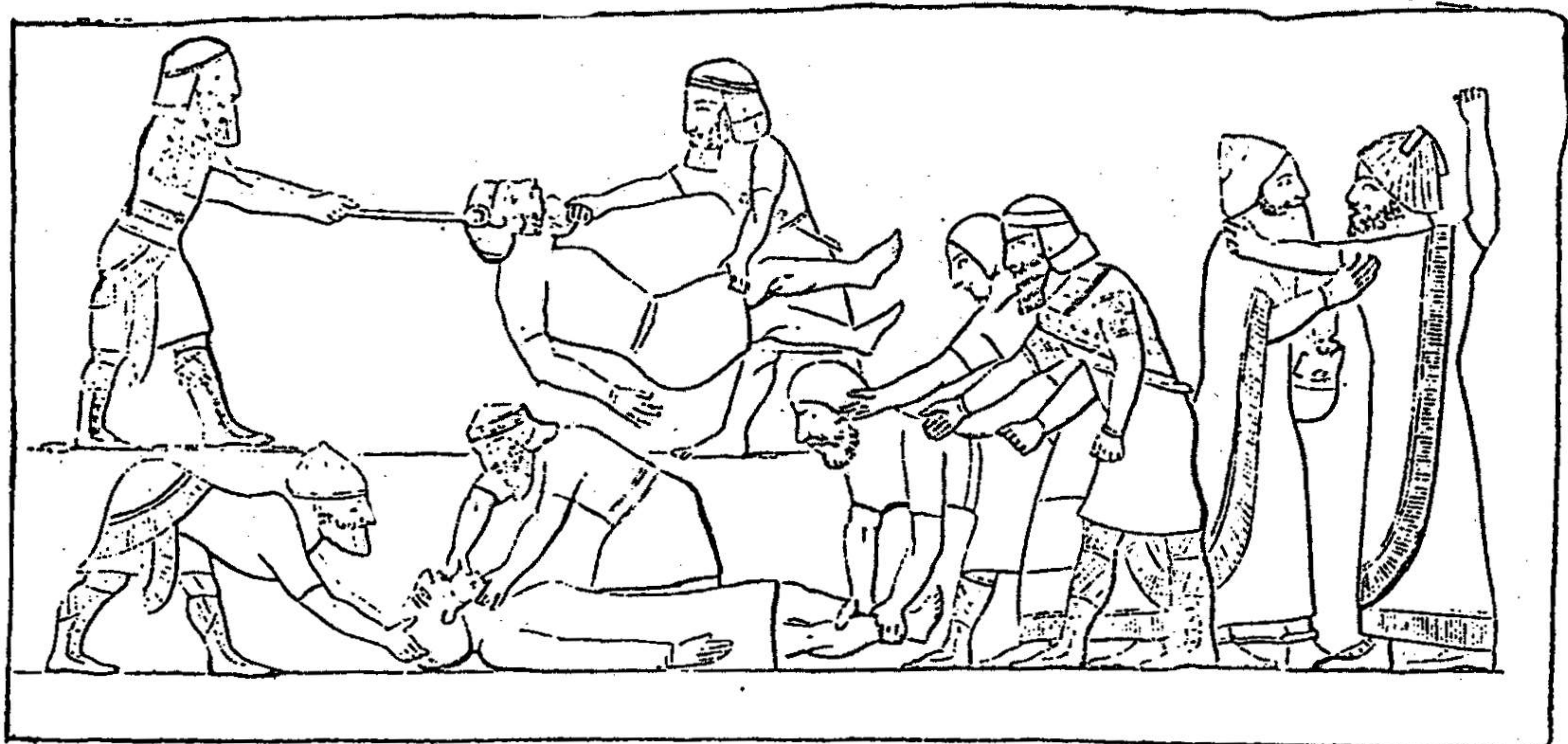
Și acum bine cuvântați toți pe Dumnezeu,
Care pretutindenea face lucruri mari,
Care a prelungit zilele noastre din pânțece,
Și se poartă cu noi după mila Sa:
Să ne dea El nouă veselia inimii,
Și să fie în zilele noastre pace în Israil pe veci;
Să păstreze mila Sa pentru noi
Și la timp să ne izbăvească".

(Sir. I., 24-26).

Dar nădejtile și rugile înflăcăratului patriot al poporului său, nu le-a fost dat să se realizeze curând. În loc de pace, pentru poporul iudeu curând au venit vremuri turburi și împilări, și din pricina netrebniciilor și a corupției a diferiți adoratori ai cultului grecesc, poporul a stat un timp chiar pe margina peirei.

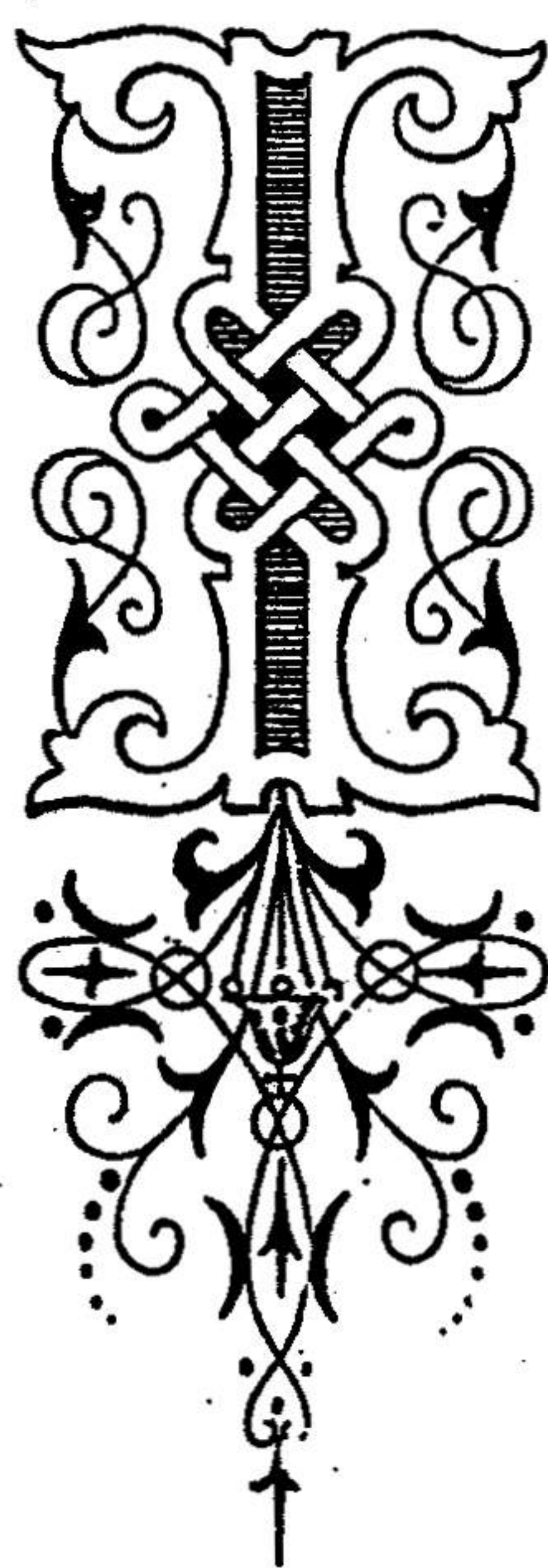

Lucrul călăilor în vremea veche (după un monument egiptean).

CAPITOLUL XXVII.

PRIGOANA CONTRA IUDEILOR DIN PARTEA LUI ANTIOH EPIFANUL.

În vremea când Iudeea s'a aflat sub stăpânirea Egiptului, poporul iudeu s'ar fi bucurat de deplină libertate a conștiinței lor religioase. și ar fi putut prospera pe calea dezvoltării culturale și religio-morală, dacă el, în anumite clase ale sale, n'ar fi cedat prea mult influenței grecești, în părțile ei rele. Dar iată, că spre neașteptare pentru această din urmă pasiune, în soarta Iudeei se săvârși o nouă schimbare, care a dus la urmări foarte importante. Ea a trecut sub stăpânirea regilor Sirei, și din acest timp s'au început timpurile grele pentru poporul iudeu. Regii sirieni, întâmpinând în iudei devotați legii și credinței lor împotrivire pentru planurile lor de a introduce religia și cultura greacă în statul lor, începură să-i apese în tot felul; primul împărat al lor a fost regele Seleuc Filopator, care a poruncit să jăfuiască tezaurul templului, cu depunerile din el, bănești publice și particulare, în folosul hasnalei statului său, iar succesorul său,

Antioh Epifan, merse și mai departe, și se hotărî să nimicească de tot religia lui Iehova, și în locul ei să instaureze păgânismul grecesc.

Acesta a fost unul din acele caractere, în care excentricitatea învecinându-se cu nebunia, și geniul, aliindu-se cu puterea nemărginită și cu pasiunea nelegiuită, produce rezultatul monstruos, mulțumită căruia în istorie după el s'au afirmat două nume: Epifan „slăvitul” și Epifan „nebunul”. Pe de o parte un tablou grozav, descris de istoricii iudei, ne redă într'însul unele trăsături de nobleță și chiar de bunătate. În mărețele sale clădiri, în extinderea și aproape din nou creiată de dânsul Antiohia în calitate de măreață capitală, în planurile lui de a uni capitala cu golful Icanderon și astfel să o facă port maritim, în slava sa peste toată lumea greacă, în hotărârea sa, deși nenorocită după urmările ei, de a uni monarhia răsăritului contra mișcării năvălitoare a imperiului Apusului din nou ridicată, ~ în toate acestea se află un fel de mărire, corespunzătoare vechilor preînchipuiri prorocști a regelui, „care va proceda după capriciul său, și se va mări mai presus de orice divinitate, și despre Dumnezeu dumnezeilor, se vor apuca să grăiască hule, și va avea succes, până ce se va săvârși mânia (Dan. XI, 36). Pe de altă parte, în tot felul său de purtare se observă oarecare ciudățenie, micime, corespunzătoare ideii unui nebun neprișcut al scriitorilor păgâni, a unui om netrebnic al psalmiștilor și al istoricilor iudei. În locul lui Alexandru celui asemănător cu zeii, sau al luminaților Ptolomei, ei vedeau o ființă monstruoasă, fără nicio demnitate sau stăpânire de sine, care imitează în mascarada publică și în haine mărețe, de magistrat roman, făcând diferite gimbușlicuri pe ulițele și în băile din Antiohia, sperind pe tinerii bețivani prin neașteptatul sunet din trâmbiță și din cornuri, puñând pedică băeșilor pe marmora luncioasă a pardoselei, când ei se grăbeau să aducă miresmele prețioase, pregătite de dânsii chiar pentru el. Contrazicerea acestor două laturi în caracterul său își atinse culmea în strălucirea procesiunii, pe care a aranjat-o el în Dafne, în scopul de a întrece cel mai măreț triumf roman, dar în timpul căruia însuși el apăru călare pe o mârțoagă de măgar, jucând rolul de lacheu principal, de saltimbanc și scamator. Pricina unei asemenea dubluri în caracterul acestui rege se cuprindea în înseși educația sa. Acea școală, pe care a frecventat-o el în tinereța sa, a făcut totul, ca să-l scoată din cărarea unei vieți regulate. Tatăl său l-a trimis la Roma în

calitate de zălog, spre asigurarea păcei încheiate și plata cheltuielilor militare la romani, și el a rămas acolo timp de doisprezece ani. Roma, numai bine după cucerirea cartaginezilor, macedonenilor, și sirienilor, deveni capitala lumii și se afla la trecerea dela severitatea morală a Catonilor la desfrăul Claydiilor. Desmățul moral al grecilor pătrunsese și aicea, unde deasemenea se instaurase desfrăul și setea nenaturală de plăceri. Anume în timpul șederei lui Antioh la Roma, cu deosebire se răspândi acolo cultul tainic al lui Vach, introdus de un sacrificator grec, nu numai în capitală, ci și în toată Italia, — cult, la adunările căruia se săvârșa cel mai grozav desfrău, care ducea la crime grețoase, la otrăviri și falsificare de testamente. Dealtmintelea Antioh, a putut să învețe acest viciu și dela grecii macedoneni. Ceea ce el pentru prima oară a învățat la Roma, a fost disprețul de oameni și deprinderile lor obicinuite, trufia neobișnuită, cruzimea de fer, care nu cunoștea nici o compătimire, răutate ce se juca cu jertfa, înainte de a o ucide. Dacă într'însul s'ar fi și aflat întru câțva mișcări nobile; apoi ele au fost cu totul înăbușite în această școală imorală așa că în caracterul său predomina în totul viciul. În Roma, Antioh a făcut cunoștință cu familii nobile și însemnate, și pe lângă aceasta află, că dominația lumească, care trecuse atuncea în mâna Romei, de fapt se afla în mâna a puțini care știură cu ajutorul șurubărilor, mituirii și lingușirii poporului, să obțină puterea nemărginită și să o rețină de partea lor, și nu numai poporul, ci și mândrul senat îi constrânseră să meargă după indicația acelor. Mulțămită cunoștinței sale cu familiile romane influente, prin vicleșug și îndrăsneală, el reuși să apuce în mâinile sale tronul tatălui său, și el a putut să mențină acest tron pentru sine cu atât mai mult, că romanii se referiră binevoitor către această acaparare a sa, nădăduind să aibă într'însul o uneltă supusă lor. Dar Antioh a știut să dejoace și acest vicleșug roman. Marele proroc iudeu a prezis lămurit despre urcarea sa pe tron, zicând: „Și în locul lui va veni un batjocoritor, căruia nu i se va da onoruri regești; dar el va veni fără zgomot și prin lingușiri va pune mâna pe domnie. Și oștirile atotpoto-pitoare vor fi potopite și sfărâmate de dânsul, deasemenea și căpetenia așezământului. Căci după împrietenirea cu dânsul, el va lucra cu vicleșug, și va porni și va birui cu puțin popor. Și va intra în țările pašnice și roditoare și va face ceea ce n'au făcut părinții lui, nici părinții părinților lui; prada, averea jăfuită și bogăția le va irosi cu ai săi, și planurile lui vor fi și asupra

fortărețelor, dar numai pentru o vreme" (Dan. XI, 21-24). Apoi, când împreună cu tronul și toate bogățiile ce aparțineau acestuia, el deveni risipitor, și risipa lui a ajuns de pomină; el făcu daruri bogate nu numai prietenilor, ci și la oameni cu totul străini de dânsul, cu care el avu prilej să se întâlnească. Poporul nu știa ce să creadă de dânsul și cei mai buni prieteni ai lui îl socoteau drept un smintit. Dar acestei ciudate purtări, el se dădu cu calcul, de oare ce voia să amăgească pe romani și să li se înfățișeze ca om nepericulos. Tot pentru asta contau și urmarea lui obiceiurilor romane. După cum fruntașii romani, în timpul alegerilor la vreun loc înalt, strângeau mâna orcărui cetățean orcât de mic ar fi fost, ca să-i obțină votul, întocmai așa făcea și Antioh. Adesea el își desbrăca hainele sale regale și eșa în haine obișnuite în piață, ca să-și adune voturi; cu care prilej pe unul îl apuca de mână, pe altul îl îmbrățișa, și-l ruga să-și dea voturile lor pentru numirea lui în demnitatea de primar al orașului, de judecător sau de tribun al poporului. În Antiohia el introduse jocurile de gladiatori din Roma, cu care ocazie captivii de război și robii să se lupte așa de mult între dânsii cu armele, până ce unul din ei cădea sau era ucis. Pentru dobândirea unor astfel de gladiatori din Roma, el plăti sume mari de bani. Ca și mai mult să-i lingușască pe romani și să-i încredințeze de devotamentul său către dânsii, el porunci să se construiască în Antiohia un templu mare, captușit cu plăci de aur, și-l consacră zeului roman Jupiter Capitolinul. Cu lingușitoarele imitațiuni a obiceiurilor romane și cu prostiile sale, el nădăjduia să retragă dela sine atenția pătrunzătoare a romanilor nemulțumiți, și folosindu-se de aceasta, împreună cu Eumenie de Pergam, alcătui în ascuns planurile pentru mărirea statului său. În desfrâu și risipă, Antioh nu rămase mai prejos de cât nici unul din contemporanii săi greci. Ajunge să spunem, că el, ibovnicei sale Antiohida îi dăruî toate veniturile din orașele Colesiriei Taras și Mala (2 Mac. IV, 30). Ceva la fel făcură și toți demnitarii deatuncea, dar el satisfăcu pasiunea sa animalică și a doi frați, din care pe unul îl făcu satrap al Babiloniei, iar pe altul supraveghetor al veniturilor. De frica zeilor, Antioh se eliberă cu totul. „La zeii tatălui său el nu se gândea, nici vreo zeitățe oare care nu respecta, căci se socotea pe sine mai presus de toți" (Dan. XI, 37).

Acestui monstru, care avea inimă de piatră și disprețuia oamenii, legea, moravurile și religia, a și fost dată în stăpânire Iudeea. Dacă în Iudeea ar fi domnit înțelegerea și s'ar fi plătit

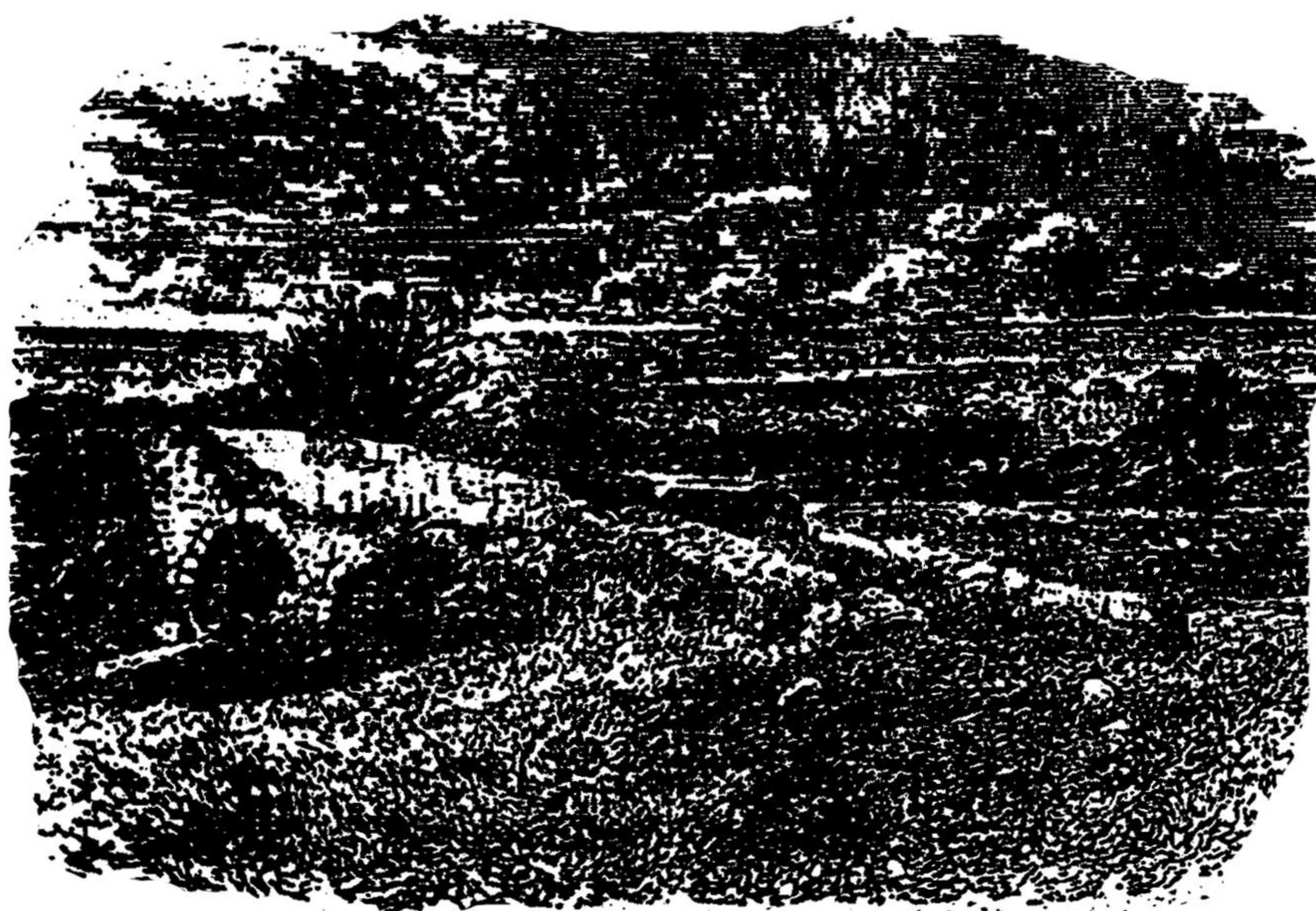

regula dărilor, atunci poate ea ar fi evitat atențiunea lui. Dar din cauza desbinărilor ce se produceau acolo între partizanii iudaismului și ai culturii grecești, privirile sale erau îndreptate asupra poporului iudeu, și voia să-i încurce în planurile sale viclene. Amestecurile sale în trebile interne ale Iudeei se cereau de nsuși partizanii elinismului, sau, cum începuseră ei să se numească, de eliniști. Mai întâiu de toate, ei atraseră atențiunea lui asupra lui Hircan, care din castelul său dela Esavan aduna dări dela locuitorii arabi ai țării în numele regelui Egiptului. Partidul elinist îl ura, ca pe adversarul său. Folosindu-se de acest motiv, Antioh hotărî să-și întindă stăpânirea sa asupra întregii provincii Transiordaniei. Hircan, temându-se de o moarte rușinoasă, își puse mana asupra sa, și Antioh își uni la regatul său toate posesiunile lui. După aceea Eliniștii deciseră să aducă la îndeplinire și planul lor de mult nutrit, și anume să lipsască de arhierie pe al doilea dușman al lor, pe arhieroul Onia. După intriga lor, propriul lui frate Iisus, schimbat în Iason, promise lui Antioh o enormă sumă de bani, ca el să-i rezerve lui vrednicia de arhierou, și având nevoie de bani regele nu stătu deloc la gânduri de a împlini această propunere. Bani au fost luați din tezaurul păstrat la templu, și anume banii lui Hircan. Al doilea pas al Eliniștilor sau al arhieroului nou Iisus Iason, a fost rugămintea către Antioh, ca acei iudei, care trebuiau să participe la jocurile grecești să se considere antioheni sau macedoneni, adică egali în drepturi cetățânești și să se admită în toate adunările sociale și la toate jocurile grecilor. Grecii neconținut priveau la jocuri serios, și-și puneau într'insele chiar scopul vieții. Strămutându-se în Palestina și Fenicia, grecii susțineau prin strămutarea jocurilor olimpice, după expirarea a fiecare patru ani, în țările barbare, legătura națională a originii comune. Cine dintre ne greci era admis la participare la ele, considera aceasta pentru sine drept o cinste neobișnuită, devenind oarecum membru al aristocrației grecești. Iason și eliniștii aveau în vedere, cu introducerea gimnaziului în Ierusalim, ca prin înseși aceasta să se obțină și pentru iudei dreptul superior civil grecesc, și prin asta să slăbească acea ură și dispreț, din pricina cărora ei sufereau așa de mult. Iată ce Antioh le-a dăruit acest drept, Iason imediat a luat măsuri să aranjeze exerciții, care erau necesare pentru participarea la jocurile olimpice. În Bira sau Acra, spre nord vest de templu, arhieroul aranjă o piață deosebită pentru asemenea exerciții, gimnaziul pentru tineri și școală pentru băeți (1 Mac. I, 14; 2 Mac. IV, 12). Pentru în-

vățarea tinerilor și bărbaților iudei a jocurilor și luptei gimnastice, probabil au fost angajați învățători greci. Jocurile acestea constau din întrecere la fugă, în sărituri, în luptă, în aruncarea îndămănoasă a discurilor grele și în bătaea cu pumnii.

Dar în curând se manifestă nepotrivirea unor asemenea jocuri cu acea părere cu totul alta despre viață, pe care o aveau iudeii. Exercițiul în asemenea jocuri trebuia să se producă în trupul gol, cum cerea obiceiul grecesc. Tinerii iudei, ce se dădeau la aceste jocuri, trebuiau astfel în vederea templului, unde nu se propunea nici chiar trepte la jertfelnic, ca nu cumva să se vadă

Ruinele vechiului Tlr.

goliciunea trupului, ca să înăbușe în sine orice simț al rușinii. Dar afară de asta pe dâșii îi turbura încă și o altă împrejurare. La desgolirea trupului, la ei se vedea „pecetea așezământului”, prin care ei deodată se deosebeau de membrii celorlalte popoare. Puteau ei oare cu această pecete să ia parte la jocurile olimpice și astfel să se expună derăderei grecilor mucaliți? Dar și aceasta era un lucru cu puțință de îndreptat; ei își făceau un cap artificial al trupului, și se supuneau celei mai grele operațiuni, numai ca în chip exterior să nu samene a iudei (1 Mac. I, 18). Curând tinerii începură cu cărdul să se îngrămădească la gimnaziu, și preoții tineri lăsau slujba dela templu, ca deasemenea să ia parte în exercitarea palestirei și stadiului. Oamenii binecredincioși priveau cu groază la această instrăinare dela religia proprie și dela obiceiuri, la această decădere dela legile nărintești și trecerea la

obiceiurile străine, dar ei tăceau. Între acestea însuși partizanii lui Iason deveniră nemulțămii de atasamentul lui la străinism, mai ales când acest atasament duse la negarea principiilor fundamentale ale iudaismului. Când anume în Tir odată se produsese jocuri olimpice (în Iunie, anul 172), cu care prilej de obicei se aduceau jertfe zeului grec Hercule, care se considera întemeietorul acestor jocuri, Iason trimise acolo soli pentru sărbători, și anume astfel, care deja se exercitase la jocuri și din această cauză aveau dreptul la participarea deplină la ele. La aceste jocuri din Tir asistă și însuși Antioh Epifanul. Această împrejurare cu deosebire a și putut să facă pe Iason să trimită solie de sărbători, ca sub ochii regelui însuși pentru prima oară să dea a se ști comuniunea strânsă dintre iudei și greci. Persoanelor trimise de dânsul, el după obiceiul statornicit, le-a înmănat și o sumă de bani, care trebuia să meargă la jertfa adusă lui Hercule. Dar cu toate că trimișii de bună samă erau dispuși cu totul în spiritul grecesc, ei simțiră o extremă mustrare de cuget și se abținură să dea daru de jertfă idolului Hercule; aceasta li se păru lor o directă participare la slujirea de idoli și recunoașterea chipului de marmoră drept Dumnezeu. Din cauza aceasta ei primiră suma înmănată lor cu condiția, ca ei să dea acestei sume altă destinație. Și în adevăr, solii lui Iason predașă banii încredințați lor ca dar pentru plată, pe care Antioh poruncise să se organizeze în Tir. Față cu un așa raport al lui Iason către cultul păgân, stricăciunea preoților deveni din ce în ce mai nerușinată. Se instaură o concurență nerușinată între ambițioșii de jos, care tindeau la vrednicia de arhieru. Ca concurent al lui Iason la vrednicia de arhieru se prezintă Menelau, care, obținând arhieria, pentru a o reține pentru sine, nu se sfii să jăfuiască tezaurul templului. Denunțatorul lui de acest jaf, fostul arhieru Onia, își căută refugiu contra silniciilor lui în sanctuarul lui Apolon din Dafne, aproape de Antiohia, dar a fost târât de acolo și ucis cu necredință apostatică, care totuși turbură pe iudei și pe păgâni și provocă aproape unicul semn de sentiment omenesc, pe care cronicile iudaice îl atribue regelui Siriei.

Între acestea Antioh Epifanul găsi posibilitatea să pășască la îndeplinirea planului de mult nutrit de dânsul, de a face incursiune chiar asupra Egiptului, ca să-l alipească la posesiunile sale și să se folosească de bogățiile lui. Motive de războiu totdeauna se puteau găsi, și de ele n'a fost lipsă nici pentru vicleanul Antioh. Sora sa, Cleopatra, care fusese măritată cu Ptolomeu V,

căruia tatăl său în calitate de cadou, îi dăduse veniturile din Colesiria, murise și lăsase doi fii minori: pe Filometer și Fiscon, din care primul a fost numit rege, iar în locul lui cărmuiau Eunuh Evlei și al doilea tutore Lenei. Folosindu-se de minoritatea regelui Egiptului și scoțind la iveală ambiția tutorilor, ca și cum ar fi dorit a lua cu totul dela dânsul Colesiria, Antioh adună armată și plecă contra Egiptului, deși întârzia destul de mult incursiunea de frica romanilor. Dar de oare ce acești din urmă se încurcaseră tot mai mult într'o nouă luptă cu Persei, regele Macedoniei, și armatele romane suferise înfrângere după înfrângere, apoi el însfârșit îndrăsni să treacă granița Egiptului, (în toamna anului 170), deși nu scăpă din vedere să trimită soli către puternicul senat roman să aprobe acest pas al său. Ambii tutori fugiră cu tânărul rege Filometer în Samotracia. Antioh puse mâna pe tot Egiptul de nord și se îndreptă spre Alexandria ca să o asedieze. Între acestea locuitorii proclamară rege pe fratele mai mic Ptolomei Fiscon și apărără orașul, cu așa stărnicie, că regele Siriei desperă de cucerirea lui. Deaceea el legă contact cu fratele mai mare, îi permise să se întoarcă în Egipt, încheie cu dânsul alianță și propuse să continue războiul numai în folosul lui. Dar Antioh a fost nevoit să încheie pace și să între în înțelegere cu Filometer. Roma care după părerea sa era ocupată cu războiul său și nu se putea amesteca în treburile lui, totuși îl urmărea pas cu pas, și nu dubios îi dădu să înțeleagă, că ea nu este înclinată să privească la aceste incursiuni asupra Egiptului. De aceea Antioh n'a putut să se bucure prea mult de păruta sa biruință, cu atât mai mult, cu cât el nu fusese în stare să ia Alexandria, orașul principal și cheia întregii țări.

În Iudeea poporul urmărea sfârșitul acestei lupte cu o neobișnuită încordare. Dacă ar fi învins pe egipteni, atunci ar fi putut nădăjdui, că va veni sfârșitul tuturor turburărilor și necazurilor, pricinuite de uriciosul arhiereu, curtea egipteană era binevoitoare partidului național iudeu și primea pe prietenii patriei, care fugeau acolo de tirania lui Antioh și Menelau, și printre ei se bucura de deosebită bunăvoință fiul cel mai tânăr al nobilului arhiereu Onie III, așa de revoltător ucis, anume cu numele de Onie. Cu încordare agitată ascultau în Iudeea orce știre despre mersul războiului în Egipt. Deodată veni vestea, că Antioh a căzut, și aceasta agită strașnic mințile. Arhiereul depus Iason-lisus grăbi să se întoarcă din Amonit, unde și găsisse refugiu, la

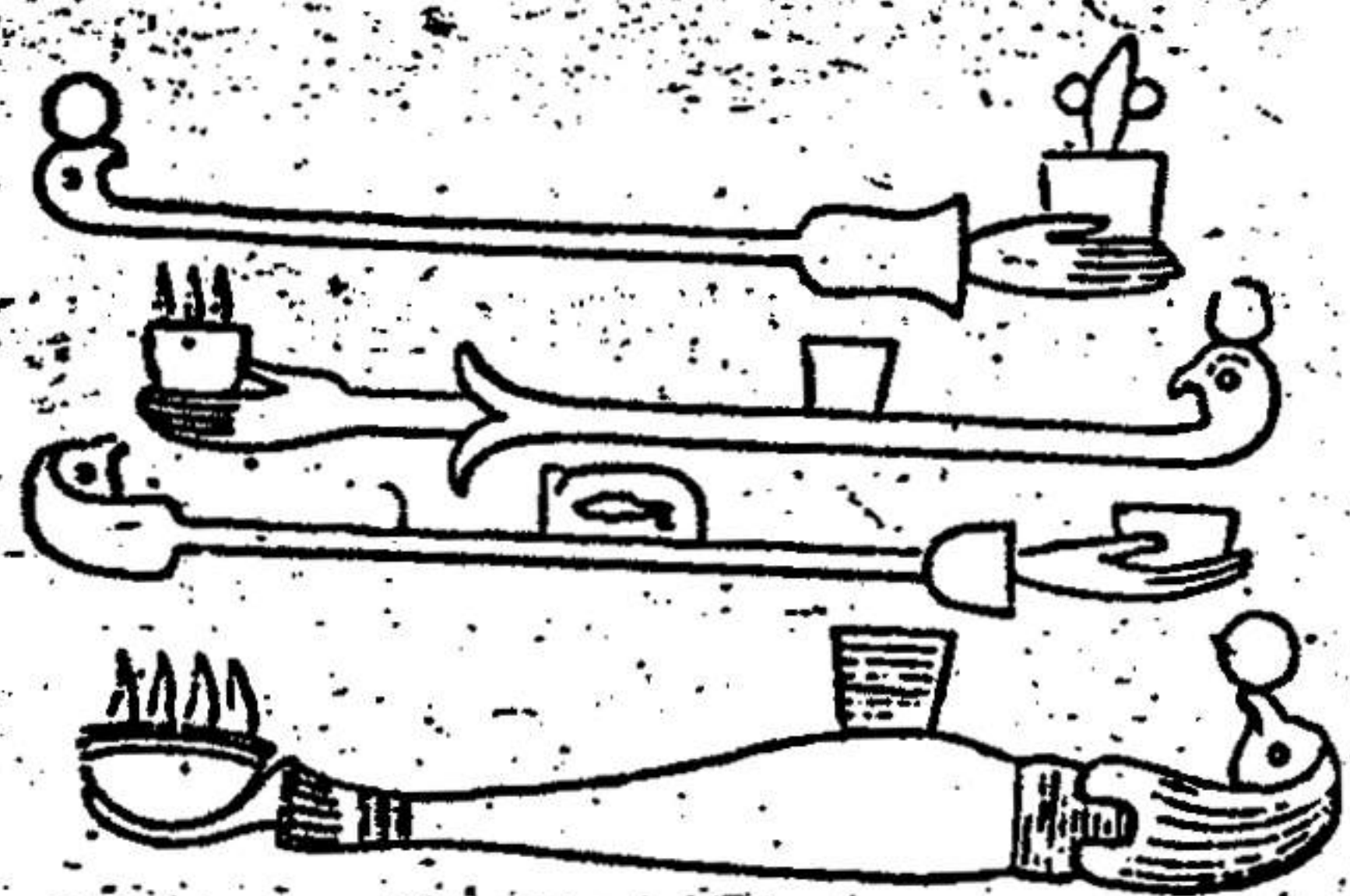
Ierusalim, și aduse cu sine un detașament de aproape o mie de oameni, ca să cuprindă orașul. Menelau porunci să încue porțile Ierusalimului și de pe ziduri să se facă împotrivire detașamentului ce se apropia. Din această cauză se produse un război intestine, provocat de ambiția a două persoane, care tindeau către vrednicia de arhieru, ca un mijloc de autoritate. De oare ce Menelau cel urât de toți avea puțini partizani în Ierusalim, apoi Iason isbuti să pătrundă cu partizanii săi în Ierusalim și organizeze o bătălie întreagă de sânge în oraș, ucizând pe partizanii adevărați sau presupuși ai lui Menelau. Acesta din urmă căută refugiu între zidurile Acrei.

Între acestea Antioh se întoarse din Egipt cu bogată pradă, apucată de dânsul acolo, poate pentru aceea, ca să adune armată nouă pentru întărirea oștii sale. Când el auzi despre evenimentele din Ierusalim, se aprinse de o neobișnuită mânie asupra poporului iudeu și asupra întregului iudaism. Natura sa crudă, răutăcioasă și neomenoasă, manifestarea căria el a trebuit, prin necesitate, să o înăbușe în Egipt de frica de romani, acum se silea oare cum să-și verse toată răutatea, ce clocotea într'însul, asupra iudeilor. El tăbări fără de veste asupra Ierusalimului, săvârși un măcel sângeros între locuitorii orașului, n'a cruțat nici bătrân, nici tânăr, nici etatea slabă, n'a deosebit nici prieteni, nici dușmani, pătrunse în templu și în sfânta sfintelor, ca să-și arate tot disprețul către Dumnezeu, care se cinștea acolo; ordonă să se îndepărteze de acolo tot ce era de valoare; jertfelnicul cel de aur, masa, sfeșnicul, toate vasele de aur și tezaurul templului, cât mai rămăsese acolo. Menelau servi pentru el de călăuză la această profanare a templului (2 Mac. I, 20-24; 2 Mac. V, 11-16). Contra Dumnezeului lui Israel, puterea căruia o proslăveau așa de mult mărturisitorii lui, și care se dovedi așa de fără putere contra celui ce-l aduse jignire și care exprimă cu îndrăzneală săgură cele mai urâte batjocuri.

Ca să șteargă măcar cât de cât rușinea marelui marelui nevinovați și jăfuirea templului, el răspândi chiar o poveste mincinoasă, care pentru multă vreme acoperi pe iudei cu un nume rău printre popoarele culte ale lumii de atunci. Antioh anume povestea, că el în sfânta sfintelor a templului, a observat un chip de piatră a unui om cu barbă lungă, și că acest chip ar fi stat pe un măgar și ținea în mână o sulță. Acest chip el l-a luat drept chipul legiuitorului Moise, care ar fi dat iudeilor legea cea mai urâtă de oameni și mai greșită, poruncind să

se țină departe de oameni și de toate popoarele și nu le-a arătat nici un pic de bunăvoință. Nu se știe ce anume a dat motiv la asemenea poveste, dar în tot cazul printre greci și romani s'a răspândit în urmă vestea, că Antioh a găsit în templu un cap de asin de aur, căruia iudeii îi dădeau onoruri, din care cauză ei s'au și considerat adoratorii unui asin. Antioh însă probabil a răspândit și altă minciună spre ponegrirea iudeilor, sau cel puțin a dat motiv pentru așa ceva: el ar fi găsit în templu un grec culcat în pat, care se ruga să fie eliberat de oare ce iudeii l-ar fi ținut în acest loc tainic și-l hrăneau pentru aceea, ca în ziua hotărâtă să-l aducă jertfă. În fiecare an iudeii ar fi ucis astfel câte un grec, cu măruntaile căruia se hrăneau dând cu acest prilej jurământ spre urărea grecilor și spre nimicirea lor. A eșit oare această clevețire răutăcioasă contra iudeilor ne-mijlocit dela însuși Antioh sau i-a pus-o în gură un inventator de minciuni, în tot cazul, el a supus pe iudei la lung banat, ca și cum ei propoveduesc ura contra celorlalte popoare. Acesta a fost rezultatul pentru un veac și jumătate, mai ales în relațiile cu grecii.

Cadelnițe vechi

Intristarea și durerea se răspândi peste tot Ierusalimul, și casa lui Iacov fu din nou acoperită de rușine. „Și a fost mare plângere în Israil, în toate locurile lui; gemeau căpeteniile și bătrânii, suspinau fecioarele și tinerii, și s'a schimbat frumuseța femească. Tot mirele s'a pus pe plâns și ceea ce ședea în cămara de nuntă era cuprinsă de întristare” (1 Mac. I, 25-27). Dar asta nu era totul; au trebuit să vie zile încă și mai triste pentru Iudeea. Încă odată Antioh întreprinse expediție militară asupra Egiptului, și a doua oară poporul Iudeu a trebuit să simtă toată mânia lui, provocată de o nouă neisbândă. Frații regești, Filometer și Fiscon, mulțămită mijlocirii surorii lor și romanilor, se împăcară între dânsii. Primul fu recunoscut ca rege al orașului Alexandria. Aceasta infuriă pe Antioh, de oare ce el presupusese să se folosească de Filometer cel slab și lipsit de ajutor în calitate de unealtă și prin mijlocirea lui să stăpânească Egiptul. De oare ce romanii tot mai erau încă ocupați cu războiul macedonean, apoi el se gândise să facă a doua incursiune în Egipt (în anul 168). Fără nici o împotrivire Antioh pătrunse în adâncul Egiptului, și încă odată pași până aproape de Alexandria. Intre acestea

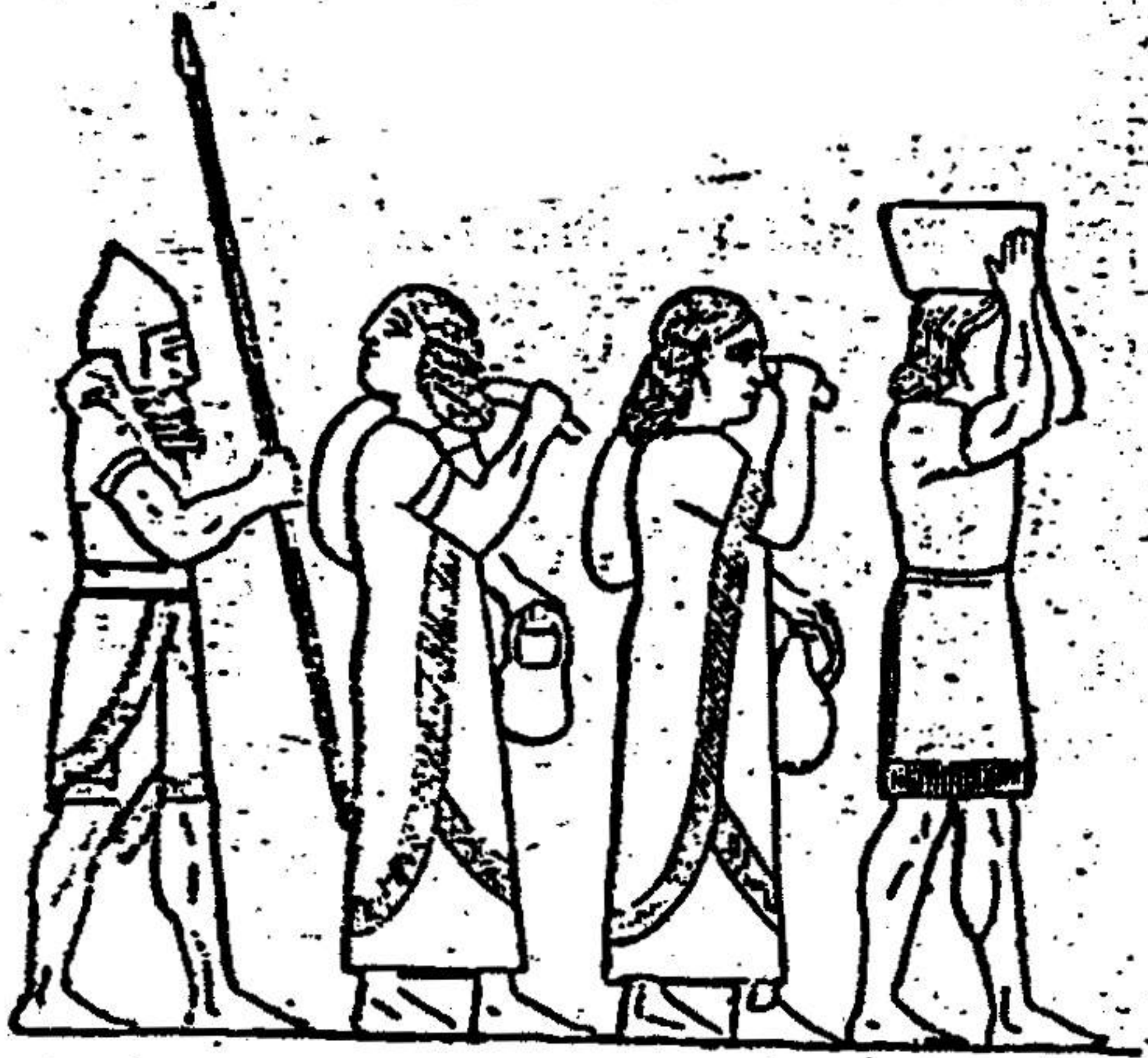

regii Egiptului trimiseră la Roma ambasadori și cu lacrimi cerură ajutor și ca senatul să nu-i lase. Din această cauză, au fost împuterniciți trei trimiși romani la Antioh să-i poruncească să se oprească, dar în același timp ei aveau și porunca secretă să zăbovească puțin, până ce războiul macedonean va lua o întorsătură favorabilă pentru romani. Războiul acesta a fost decis prin bătălia fericită de la Pidna, când armatei macedonene i se aplică o înfrângere hotărâtă, și regele Persei a trebuit să fugă (la 22 Iunie, anul 168). Atunci împuterniciții romani plecară imediat la lagărul lui Antioh și-i predete ordinul senatului să evacueze Egiptul în cel mai scurt timp. Când regele sirian ceru timp de cugetare, atunci unul din romani, severul Popilie Sena, trase împrejurul lui o linie cu toiagul și-i zise, că înainte de a părăsi acest cerc, trebuie să declare: preferă oare amicitia cu Roma, sau războiul? Antioh știa statornicia poruncilor romane, și se hotări să cedeze imediat. A fost destulă o aluziune din partea împuterniciților romani, ca să i se dea a înțelege toată neputința lui și toată zădărnicia planurilor lui cu vicleșug puse la cale. Infuriat, înrăit și nemulțumit de sine însuși cu prilejul înjosirii suferite, Antioh „slăvitul” se întoarse în capitala sa. Simțul înjosirii îl chinuia cu atât mai vârtos, că el trebuia fățarnic să se prefacă mulțumit și prietenos față de romani.

Această furie înăbușită el hotări pentru a doua oară să o verse cu o ne mai auzită furie asupra iudeilor. Se poate, ca el iară să fi exprimat bucurie cu prilejul neizbutirii lui, și vorbeau tare, că Dumnezeuul lor, cel ce smerește pe trufași, a smerit și pe „slăvitul” Antioh. În tot cazul, el iar se îndreaptă asupra Ierusalimului celui fără de ajutor. Se părea, că cu intențiuni pașnice sosi în capitala iudaică unul din principii lui, Apolonie, care mai înainte fusese locuitor în Media. Acesta intră în oraș cu o armată furioasă și deodată sâmbătă, când nici de gândit nu era la o împotrivire cu armele în mână, îndreptă armata năimită de greci sau macedoneni, deprinsă cu vărsările de sânge, asupra locuitorilor, ucise bărbații și tinerii prinși, luă în robie femeile și copiii și li trimise la piețele de nevolnici (1 Mac. I, 29-30, 2 Mac. VIII, 24-26). Cruțați au fost numai eliniștii îndărătnici, adepții lui Menelau. Chiar multe case din capitală a poruncit el să se dărâme și să destemelieze chiar zidurile Ierusalimului. Orașul acesta, după intențiunea sa trebuia să dispară dintre orașele de seamă. Dar de remărcat e, că pe lângă acest principe furios și pe lângă salbateca sa oștire, s'a cruțat templul. În tot cazul, el nu l-au dă-

rămas, de oarece Antioh avea intenția să-i dea altă destinație. Dar ei își vărsară furia lor asupra lucrurilor externe, arseră porțile de lemn și dărămară încăperile învecinate cu topoarele și cu ciocanele. Tradiția ne-a păstrat numele unuia din acești vandali, anume al celuiia, care a pus foc la porți: numele lui era Calisten. De furat din templu nu mai era nimica. Lucrurile prețioase dintr'insul fusese luate deja mai înainte de Antioh. Apolonie, impli-

Capitol (după un monument asirian).

nind dorința domnitorului său, răfui orașul sfânt, locuitorii, pe care i-a cruțat moartea, și-au căutat mântuirea prin fugă. Numai eliniștii, soldații sirieni și străinii se mișcau prin piețele pustiite: „Ierusalimul era străin fiilor săi”. In pustiire rămase și templul. Preoții credincioși și leviții l-au părăsit, iar eliniștii foarte puțin se ocupau de dânsul. Punctul lor de adunare era un alt loc din

Ierusalim, anume Acra. Aicea era o puternică garnizoană siriană, și tot aicea trăiau eliniștii. Pentru a-i asigura de orce atac, această parte era înconjurată cu ziduri înalte și țări și turnuri, așa că ea întrecea prin înălțimea sa templul, și într'insa se afla destulă rezervă de arme și de provizii.

Intre acestea, pustiirea produsă umplu de amărăciune până și pe Menelau, autorul tuturor acestor nenorociri. Pentru cine era el arhiereu, dacă nu mai erau cercetători ai templului? Pentru cine era el înainte stătător, dacă acest popor s'a lepădat de dânsul? Aceasta era extrem de neplăcut și desavantajos pentru el. Ca să se debaraseze de această situație, el se hotărî să facă un nou pas disperat, să nimicească și să schimbe cu totul iudaismul, legea, învățătura și moravurile lui, și să silească pe mărturisitorii lui să primească cultul grecesc. Antioh, în mânia sa și în furia lui, atât contra iudeilor, cât și a religiei lor, imediat primi acest plan și porunci și să-l aducă la împlinire, cu toată neînduplecarea capriciului său și a caracterului său nebunesc. Poporul iudeu a trebuit să se elinizeze și prin asta să-i dovedească fidelitatea sa, sau, în cazul contrar, dacă el se va împotrivi lui, să se expună morții. Orcă împotrivire dorințelor lui, pentru dânsul se părea o trădare și o simpatie pentru curtea egipteană, dușmană lui. Și nu numai dorea el să umilească poporul iudeu, ci și fățiș să dovedească neputința celui Dumnezeu, căruia el îi arăta o asemenea

fidelitate. Pentru omul, care se referea indiferent chiar către zeii părinților săi și care în genere nu avea nici o frică de Divinitate, suna aproape ca o ironie asupra lui, când poporul iudeu în timpul prigonirilor sângeroase, cărora el hotărâse deja să supună, tot nădăjduia încă la Dumnezeu părinților săi, nădăjduind că El va sfărâma pe trufașul batjocoritor. Acestui Dumnezeu al lui Israel Antioh voi să-i facă provocare și să-L biruiască. Din această pricină Antioh dădu poruncă, împrăștiată prin toate orașele Iudeei, ca toți iudeii să curme imediat împlinirea legilor Dumnezeului lor și deacum trebuiau să aducă jertfă numai zeilor grecești. În acest scop pretutindenea se porunci să se ridice jertfelnicile și chipurile acelor zei. Ca să aplice lovitură iudaismului chiar în inimă, Antioh porunci, ca să se ducă ca jertfe animale necurate, și în deosebi porci, animale, care după legea și după obiceiul înrădăcinat, le considerau cu deosebire necurate (1 Mac. I, 47). Trei semne ale vieții religioase, prin care iudeii se deosebeau tăios de păgâni, și anume circumciziunea, păzirea sâmbetei și înfrânarea dela mâncările oprite, erau interzise sub amenințarea unor pedepse din cele mai aspre (1 Mac. I, 43-47). Au fost numiți și funcționari deosebiți, cărora li se lăsase împuternicirea să observe îndeplinirea decretului edat. Aceștia erau „supraveghetori” cruzi la inimă, care pedepsau fără milă cu moartea orice violare a decretului regal.

Aducerea la îndeplinire a decretului regal s'a început chiar dela templul iudeu. Antioh a trimis acolo pe un antiohean respectabil ¹⁾, ca să consacre templul lui Zeus Olimpianu, recunoscut de toate neamurile grecești ca zeu. Această consacrare sau, mai exact, această profanare a templului împuternicitul o săvârși cu așa ceremonial, care, fusese calculată așa, ca înima credincioșilor, sau, mai exact, inima întregului popor, în care eliniștii alcătuiau numai o parte neînsemnată, să fie nu numai lignită, ci rănită greu, așa zicând, cu ascuțișul săbiei. Pe jertfelnicul din curtea templului a fost adus jertfă un porc, cu sângele căruia a fost stropit jertfelnicul însuși, și în sfânta sfintelor stânca, pe care Antioh o socotise drept închipuirea lui Moise, carnea porcului a fost fiartă, și împreună cu ea au fost ferte și foi din lege sau din Tora sau din sf. Scriptură a evreilor. Feartă astfel carnea de porc, trebuia să servească de obiect al mâncării pentru așa numitul arhieru Menelau și pentru ceilalți iudei eliniști. Carnea de porc, după obiceiul înrădăcinat, negreșit stârnea într'înșii greață,

1) În traducerea sinodală: „atenian”, dar majoritatea cercetătorilor socot, că alcea s'a produs o greșală de transcriere, și în loc de „ateneanin” trebuie să citim „antiohian”.

dar ei au fost nevoiți să înăbușe greața într'înșii. Sulul Torei, găsit în templu, antiohianul, adevărat, nu l-a profanat, ci numai l-a ars, căci acest propoveduitor de curăție morală și iubire de oameni, după părerea lui Antioh și a consilierilor săi aleși, conținea în sine învățătura despre ura de oameni. Aceasta a fost primul lui botez prin foc. După aceea pe jertfelnic a fost ridicat chipul lui Zevs, această „urâciune a pustirii” și i-se aduse jertfă.

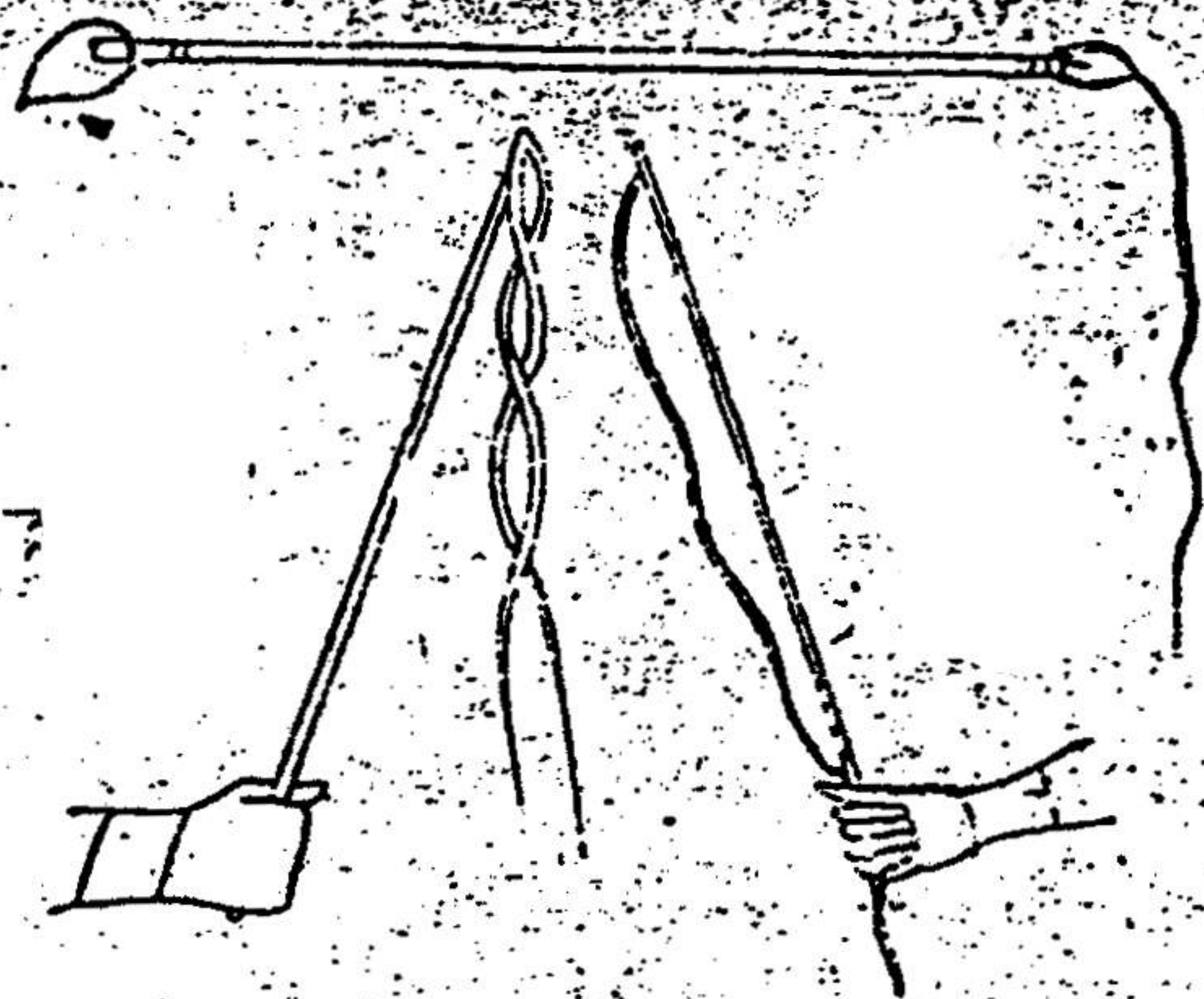
Astfel templul din Ierusalim, singurul loc de adevărată sfințenie pe pământ în lumea veche, a fost cu totul profanată și e bine că n'a fost încă prefăcut în local de adunare al desfrânaților, care numai în clădirile atașate la dânsul se dedeau la desfrâu și corupțiuni cu prietenele lor grețose. Dumnezeu lui Israil se vede că fusese isgonit de acolo de Zevs al Eladei. Adevărat, templul și înainte adesea fusese profanat în necuviincioase chipuri idolești. Regele Ahab și Manase deschisese larg ușile lui pentru păgânismul asirian. Dară ei făcuse aceasta într-o câțva din nepricepere și neștiință, necunoscând legea și deosebirea dintre religia lor și cele străine, de oarece credeau în puterea înaltă a zeilor asirieni. Menelau și susținătorii lui, dimpotrivă, tot așa de puțin credea în Zevs, ca și în Dumnezeu lui Israil. Ei voiau să nimicească de tot naționalitatea iudaică, dar de oarece cu această naționalitate erau strâns legate adorarea lui Dumnezeu și templu suigeneris, apoi ei au și săvârșit această profanare cu deplină conștiință și cu scop intenționat. Dar cum s'a raportat către această profanare poporul iudeu? Cum s'a raportat el către severul decret al regelui celui crud și către măsurile supraveghetorilor lui de a-l lipsi de naționalitate și a-i răpi pe Dumnezeu? În tot cazul, el a fost supus unei ispite grele și fatale și a trebuit să o rupă nu numai cu trecutul său, ci și cu profundele sale principii de viață. Moarte de mâna călăului amenință pe toți aceia, care mărturisea fațăș iudaismul. Ei nu îndrăsneau să se numească pe sine chiar nici iudei, și se pare că nu puteau să mai vorbească în limba lor proprie. (2 Mac. VI. 6; 1 Mac. I. 41).

Dar poporul iudeu susținu victorios această grozavă ispitire, și pecetlui legământul său cu Dumnezeu și devotamentul său către legile sale cu sânge mucenicesc. Iudeii, cari erau răspândiți prin orașele siriene și feniciene și trăind în vecinătatea apropiată cu grecii, prin necesitate au fost nevoiți să între cu dănsule în diferite raporturi de traiu, adevărat, își plecară capul, aduceau, pentru ochii lumii, jertfe idolilor grecești, și ascundeau sau lepădau religia lor. Dar și între ei au fost astfel de adevă-

rați credincioși, care prin viața lor au pecetluit mărturie în fa-
voarea adevărului învățaturii lor. Chiar în Antiohia, înaintea
ochilor groaznicului rege, un bătrân de nouăzeci de ani, Eleazar
cărturarul, a suferit pentru statornicia bărbăției sale, „lăsând în
moarte sa nu numai tinerilor, ci și foarte multora din popor,
model de vitejie și monument de virtute” (1 Mac. VI, 27-31).
Lui i-a urmat o văduvă, mama a șapte fii, care de asemenea toți
au primit mucenicia pentru devotamentul lor față de credința,
care chemau mânia dreaptă a lui Dumnezeu asupra sălbatecului
rege torturator.

În Iudeea prigoana sângeroasă sporea din zi în zi. Supra-
vegheții puși de Antioh, pentru executarea poruncilor sale, își
întoarseră atențiunea asupra satelor, unde fugise locuitorii din
Ierusalim. Aicea ei deasemenea, după sosirea lor, ridicară jertfel-
nice și cerură în numele regelui, ca populațiunea să aducă lui Zevs
ca jertfă porci și să mănânce
carnea lor, și când venea sâm-
băta o petreceau la lucru. Cu
deosebire insistau ei într-o aceea,
ca în fiecare săptămână prin jertfe
păgânești să prăznuiască ziua, cu
care coincidea ziua nașterii lui
Antioh. La sărbătoarea lui Dionisie
sau ziua de bucurie începerei bu-

Bice bechi.

toiului de vin, pe care și iudeii erau demult deprinși să o întâmpine
cu băutură de vin și cu cadouri pentru prieteni, ei erau siliți acum,
după pilda grecilor, să-și pue cununi, să facă procesiuni solemne
și să scoată strigăte sălbatece de bucurie desfrânată în cinstea
zeului grecesc al vinului. Indată ce un asemenea supraveghetor
venea într'un anumit sat sau oraș de provincie, și chema popo-
rul, cerându-i, ca măcar cumva să adeverească decăderea sa
dela iudaism, atunci el găsea numai foarte puțini. Majoritatea
imediat o lua la fugă și-și căuta refugiu prin peștere și prin vă-
găunile munților Iudeei, sau în localitatea pustie aproape de marea
Moartă. Această împotrivire infuriă încă și mai tare pe Antioh,
și el dăte poruncă după poruncă, amenințând cu cele mai aspre
pedepse pe neascultători. Din această pricină și supraveghetorii
dublară prigoana lor. Orunde găseau ei sfitorii de ale Torei,
ei le rupeau cu furie, adesea le ardeau și ucideau pe acela, la
care le găseau. Toate casele de rugăciune și de școală din țară
erau distruse de dânsii, și dacă ei găseau undeva femei slabe.

după naștere, din cauza lipsei bărbatului, singure își tăieze împrejur pe fiii lor noui născuți, atunci monștrii aceștia le apucau împreună cu copiii noui născuți de gât și le spânzurau pe zidurile orașului (1 Mac. I, 60; 2 Mac. VI, 10).

Dar toate aceste cruzimi nu numai n'au înspăimântat poporul, ci încă l'au făcut mai tare în credința lui. Moartea pentru mulți își pierduse groaza sa. Unii preferau să moară, numai să nu mănânce mâncări oprite. Această rezistență și această bărbăție sufletească o susținea cercul hasideilor riguroși, care îl alcătuiau oamenii pioși, alcătuit din Nazorei. Unele din persoanele râvnitoare din acest cerc pe căi tainice pătrundeau în orașe și sate cu convingere înflăcărată chemau locuitorii și le vorbea, că Dumnezeu n'a părăsit încă pe poporul său și-i va arăta la vremea sa un ajutor neașteptat, îi îndemneau la rezistență și-i întărea pe cei ce șovăiau. Acțiunea propoveduirii lor era cu atât mai puternică, cu cât lor le premersese pilda de mucenie, care privise direct moartea în ochi, și curând supraveghetorii sirieni din Ierusalim aflară, unde era propriu vorbind centrul acestei îndărătnicii neînduplecate a iudeilor; despre propoveduirea hasideilor, probabil, s'a denunțat de unii eliniști disperați, și imediat căpetenia garnizoanei, frigianul Filip, se îndreptă cu detașamentul său, ca să caute locul de refugiu al acestor propoveduitori, cu deplină nădejde, că odată cu stângerea acestui focar de opunere ușor va fi supus și însuși poporul. Intr'o sâmbătă el porunci soldaților săi să înconjoare peșterile, în care se ascunseseră cu mii, bărbați, femei și copii, să ceară să iasă și să se supună cererilor lui Antioh, și le făgădui că cu această condiție le va cruța viața. La această cerere, toți într'un glas răspunseră: „nu, noi nu ne supunem poruncii de a profana sâmbăta”. În urma acestora, Filip porunci armatei sale să asalteze peșterile. Hasideii priviră cu bărbăție direct în ochi pe năvălitori, nu se îngrijiră de nici o apărare, nu mișcară nicio piatră în scopul de a împedea intrarea în peșteră, ca nu cumva prin asta să violeze repaosul sâmbetei, ci chemară cerul și pământul ca martori ai faptului, căci fără vină au fost dați morții. Și iată toate aceste persoane, ascunse în peșteră, au fost pierdute de haita dornică de sânge a lui Filip, atât cu ajutorul rugurilor, așezate de ei la gurile peșterilor cât și din cauza fumului ce pătrundea acolo (1 Mac. II, 32-38; 2 Mac. VI, 11). Dar o asemenea prigoană trecu toate marginile răbdării, și ea servi de început a unei noi mișcări, care a dus la detronarea crudului prigonitor.

Azot

CAPITOLUL XXVIII. RĂSCOALA MACABEILOR.

ând prigoana sângeroasă asupra poporului iudeu ajunsese până acolo, încât amenința cu pierderea totală a poporului sau cu înclinarea lui spre inevitabil, din cauza epuizării și a desperării, lui i se arătă ajutor neașteptat prin o răscoală falnică. Ea a luat naștere dintr'o familie, membrii căreia se distingeau prin pletate și abnegațiune și prin bărbăție, cumințenie și prevedere; aceasta era familia Asmoneilor sau a Macabeilor. Răscoala a făcut-o un bătrân cu părul alb cu cinci fii curajoși ai lui, care pentru totdeauna au consolidat iudaismul, și viața națională a poporului au întărit-o pentru un secol și jumătate. Bătrânul se numea Matatia, fiul lui Iohanan, fiul lui Simon Asmoneul. El era preot, avea locuința statornică în Ierusalim, dar din cauza profanării templului se retrăsese în orașul Modin, situat la 20 kilometri spre nord de Ierusalim. Din cei cinci fii ai lui, care toți împreună au conlucrat la ridicarea poporului din adâncă lui înjosire și și-au găsit moartea întru apărarea lui, fiecare purta o

poreclă deosebită, care în aramaica suna se pare a ceva deosebit: primul fiu al său Ioan, avea porecla Iadis; al doilea era Simon, după poreclă Thassi; al treilea Iuda, după poreclă Maccabeu; al patrulea Eleazar, după poreclă Avaron; și al cincilea Ionatan, poreclit Apfus. Această casă asmonee, din cauza influenței de care se bucura, având mulți partizani, simțea cu deosebire grea situația patriei. Văzând huirile de Dumnezeu, ce se petreceau în Iudeea și în Ierusalim, respectabilul bătrân zise fiilor săi, ce-l înconjurau: „Vai mie! Pentru ce m'am născut eu în anii destrămării poporului și a destrămării orașului sfânt, și să rămân aici, când el este dat în mâinile vrășmașilor, și sanctuarul lăsat pe mâna străinilor? La ce să mai trăim noi? Și-și rupse hainele Matatia și fiii săi și se îmbrăcară în zdrențe, și plâneră cu amar” (1 Mac. II, 6-14). Dar amărăciunea și participarea sa la durerea poporului, ei nu o mărginiră numai la vorbe, ci se hotărîră să sară în ajutor sau să piară pentru acest lucru. Când unul din supraveghetorii sirieni, cu numele Apeles, sosit în Modin, ca să ceară și acolo dela locuitori închinarea la idoli și lepădarea de adevărata credință, atunci la adunare apăru și Matatia cu fii săi și cu aderenții săi. Când lui, ca celei mai respectabile persoane, i se ceru să dea exemplu de supunere poruncei regale, el răspunse tare: „dacă chiar toate popoarele din regatul regelui s'ar supune lui și ar părăsi fiecare cultul părinților, și s'ar învoi cu porunca lui, -apoi eu și mii mei, și frații mei ne vom purta după așezământul părinților noștri, să ne ferească Dumnezeu să ne părăsim legea și poruncile! Nu ne supunem cuvintelor regelui, ca să ne lăsăm și să ne abatem noi dela cultul nostru la dreapta sau la stânga” (1 Mac. II, 15-22). Când un iudeu se apropiă de jertfelnicul ridicat acolo, ca să se închine lui Zevs, Matatia nu se putu stăpâni mai mult: râvna lui se aprinse într'insul; el se aruncă asupra apostatului și-l ucise aici pe loc lângă jertfelnic. Fiii lui, înarmați cu cuite mari, tăbăriră asupra lui Apeles și a defășamentului lui, îl ucisă și dărâmară jertfelnicul. Această purtare hotărî întreaga chestiune. Aicea se dădu pilda părăsirii inactivității rușinoase, a părăsirii luptă și a nu mai ceda crudelor împilări. Dacă moartea-i amenință din toate părțile, apoi ei, cel puțin, să-și dea viața foarte scump, ca astfel prin împotrivirea vitejască dușmanului să-l constrângă a respecta pe poporul împilât. După masacrarea supraveghetorului și a gardei lui, Matatia se adresă către popor, exclamând: „Tot cel râvnitor pentru lege și care se ține de așezământ, să-mi urmeze!” (1 Mac. II, 27). La che-

marea curajosului bătrân răspunseră toți locuitorii din Modin și din împrejurimi, și el le arătă un adăpost de nădejde pentru dânșii în munții lui Efrem. Aicea ei găsiră un rest de hasidei, care scăpaseră de masacrele din peștere, și pe toți aceia, care fuseseră nevoiți să fugă de prigoană. În urma acestora numărul apărătorilor hotărâți ai patriei și legii creștea pe fiecare zi. Matatia nu ascundea de dânșii, că ei vor trebui să susțină luptă crâncenă, și sfătuia să se pregătească pentru dansa și să nu dea nici o importanță vieții. Primind prevenire de la unii din hasidei, care și exprimau îndoiala relativ de aceea: se poate oare să miște sâmbăta petre pentru apărare, adunarea poporului împrejurul bătrânului asmoniu hotărî, ca în viitor fiecare atac, chiar dacă el se va face asupra lor în ziua odihnei, să se respingă cu putere înarmată, de oare ce legea despre sâmbătă nu trebuie să servească de pedică pentru apărarea poporului și pentru susținerea unei legi așa de necesare vieții. Hasideii nu avură nimic contra acestei hotărâri, și ei, deprinși până atuncia să se aprofundeze în sf. Scriptură, bărbații cu un fel de viață liniștită și pașnică puseră imediat mâna pe arme. Increderea în conducătorii influenți creiază ostași viteji. Acum se repetase acea împrejurare disperată prin care trecuse poporul la finele periodului judecătorilor. Pământul se afla sub jug străin, ca și la începutul domniei lui Saul, locuitorii se ascundeau prin peștere și prin văgăunele munților, parte trecuseră de partea vrășmașului, și numai o mână de oameni era gata să apere patria supusă la rușine, deși nu avea arme și nu era deprinsă la război. Speranțele de victorie acum erau chiar și mai mici de cât atuncia, de oare ce dușmanul era incomparabil mai puternic și din cauza iscusinței militare perfecționate, era în stare prin o singură lovitură să nimicească mâna de răsculați. De aceea Matatia se ferea cu neînsemnatul său detașament să întreprindă oare care acțiuni vrășmășești contra sirienilor. Cunoscând fiecare colțișor al țării sale, el cu fiii săi și cu cei ce-l urmau pătrundeau numai prin sate, distrugea capeștile idolești și jertfelnicile, pedepsea pe locuitorii ce se țineau de dușman, urmărea pe eliniști, orunde da peste ei și aplica pecetea testamentului copiilor rămași necircomciși. Din timp în timp ataca chiar și câte un detașament sirian mai slab, dacă acesta-i împedica drumul. În caz când șeful garnizoanei din Ierusalim trimitea vre un detașament mare pentru urmărirea iudeilor răsculați, atunci aceștea se ascundeau și erau cu neputință de găsit. Cu un cuvânt Matatia purta contra dușmanului o măruntă

luptă de partizani, care e posibilă numai în țările muntoase, și atunci e capabilă să obosască chiar și pe un protivnic puternic. Matatia totuși muri curând, dar el nu lăsă pe urmașii săi fără un comandant cum trebuie; el încredință fiului său Iuda să continue lucrul său pentru eliberarea țării sale de sub jugul idololatrilor. Testamentul dinaintea de moarte a bătrânului tată înbărbătat pe Iuda și-l umplu de râvnă eroică, și el, sub numele de Macabeul, adică „ciocanul asupra vrășmașilor”, împreună cu frații săi pășiră eroic întru apărarea religiei. Cu pășirea lui la postul de frunte a acțiunii, răskoala luă o întorsătură încă și mai favorabilă. Iuda era erou războinic, cum israiliții nu mai văzuseră de pe vremea lui David și Ioab, decât numai cu o dispozițiune mult mai înaltă și mai nobilă. Din eroicul său suflet izvora o putere nevăzută, care pe toți cei adunați împrejurul său îi umplea cu nepăsarea de moarte și setea de biruință. El era în același timp înzestrat cu talentul de comandant iscusit: putea întreprinde lupta într'un anumit ceas, știa să se folosească de slăbiciunea vrășmașului și să-l înșele cu prelinsele sale atacuri. Pe de o parte el „era asemenea unui leu în culcușul său, iar pe de alta asemenea porumbelului blând și simplu cu inima. Lui Dumnezeu și legii, el era devotat din tot sufletul asemenea acelor mari bărbați, prin care s'a proslăvit vechea istorie a lui Israil. El nu se bîzua pe robia sa, ci pe ajutorul lui Dumnezeu, pe care el îl cerea la fiecare luptă hotărâtoare. Iuda Macabeul a fost cu adevărat erou israilit, care recurgea la vărsarea de sânge numai la nevoie, ca să cucerească iară libertatea călcată în picioare și să restabilească duhul decăzut al poporului. Prin eroismul său el a dat numele său unei întregi epoci. Războaiele macabeice în timpurile de mai târziu, au servit de model chiar și la alte popoare.

La început și Iuda continuă numai metodele de războiu ale tatălui său, apărea tainic sau noaptea, ca să pedepsească pe apostăți, să atragă la sine pe cei șovăelnici și să aplăce mici vătămări micilor detașamente siriene. Dar pe măsură ce numărul aderenților săi creștea mereu prin atașarea la dânsul a celor ce până atunci, din iubirea de viață liniștită, recunoscând după exterior poruncile și răspingând iudaismul, acum se aprindeau de dragostea luptei, precum și a acelor, pe care cruzimile și pustiirile lui Antioh îi vindecaseră cu totul de nebunescul lor devotament elinismului. Iuda îndrăsnea să iasă la luptă deschisă contra detașamentului sirlan, ce înainta asupra lui cu comandantul Apolonie. Acesta din urmă, la luptă cu răsculații iudei, trimetea și detașamente din gar-

nizoană Samariei, întărindu-le și cu alte detașamente, de oare ce i se părea foarte periculos a lipsi cu totul de putere militară Ierusalimul sau, mai exact, Acra. Aceasta a fost prima bătălie deschisă, pe care a primit-o Iuda, și el o câștigă fericit, în anul 166 a Hr. Comandantul Apolonie a fost ucis și soldații lui au căzut răniți pe câmpul de bătae sau și-au căutat scăparea prin fugă. Orcât de neînsemnată a fost după număr armata siriacă învinsă, totuși această victorie dăde o nouă încredere apărătorilor iudaismului. Ei, pentru prima oară priviră drept în ochi pe crudul vrășmaș. Curagiul lor stătu drept în cazul acesta, și ei văzură în asta un semn bun, că Dumnezeu n'a părăsit pe poporul său, ci-l ocrotește cu ajutorul său nevăzut. Sabia căzută din mâna lui Apolonie o luă însuși Iuda și s'a luptat cu ea în toate luptele următoare până la ultima sa suflare (1 Mac. III, 12). Lupta ce s'a continuat după aceea a putut din când în când să se arate și nefericită pentru patrioți, producând desnădăjdi vremelnice în sufletele lor; dar întreprinderea lor până întru atâta era dreaptă, încât apărătorii iudaismului imediat după asta se înzdrăveniră și și puse în totul nădejdea în ajutorul atotputernicului Dumnezeu, și nădejdea lor curând se adevăra prin aceea, că de partea lor căzu curând o strălucită victorie. Un general sirian, în același an păși contra lui Iuda cu o mare armată, în scopul de a înăbuși detașamentul său cu superioritatea forțelor sale. Cu el plecaseră și eliniștii trădători, ca să-l conducă pe căile cele mai îndămânoase prin munții, unde se ascuseseră resculații. Când patrioții iudei văzură pentru prima oară această enormă armată pe înălțimile Vektorovului, unde fusese zdrobit lagărul lui Siron, atunci ei strigară cu disperare: „cum putem noi în număr așa de mic să ne luptăm contra unei mulțimi așa de puternice?” Intre acestea Iuda reuși să potolească frica lor, el le pomeni de acele bunuri prețioase, pe care ei trebuiau să le apere, și anume viața lor. Iuda porunci detașamentului său să înainteze cu curaj asupra sirienilor, și-i zdrobi pe un cap. 800 de ostași ai lui Siron rămăseră, pe câmpul de bătae, iar ceilalți fugiră spre apus, în țara filistenilor (1 Mac. III, 13-24). Această primă victorie decizivă a lui Iuda asupra armatei considerabile la Vektoron, în anul 166 a Hr., insuflă iudeilor nădejdea într'un sfârșit fericit al întreprinderii lor, iar popoarelor frică în fața eroismului Macabeului, a conducerii lui iscusite și a tăriei poporului.

Dar ce a făcut între acestea Antioh, autorul tuturor acestor turburări? La început el dădu puțină atențiune iudeilor, nădăjduind, că poruncile lui vor fi cu totul suficiente, ca să-i supună

sieși și să-i plece spre planul pregătit de el. Dar când lui i se raporta despre nereușita detașamentului lui în lupta cu ei și pânăla auzul lui ajunse numele eroic al lui Iuda, atunci el înțelese, că foarte puțin a prețuit puterea împotrivirii lor. Sub influența mâniei ce clocotea, primul său gând a fost să se despartă imediat de acești iudei turbulenți, trimițând contra lor o mare armată sub conducerea unor comandanți experienți, ca să-i nimicească pânăla unul și țara lor să o împartă la străini. Dar acest plan el nu l-a putut realiza curând; el avea foarte puțină armată, și pe lângă asta el trebuia să recurgă la nevoia de a năimi armata. Pentru asta iarăși i se cereau bani, iar aceștia tot mai sărăcăcios veneau în vistieria sa. Cheltuețele lui risipitoare întreceau cu mult veniturile, care scădeau mereu. Tributul dela iudei, din cauza luptei deschise, nu mai intrau deloc în caseta lui. Ierusalimul fusese pustiit și nu putea aduce nimic, iar populațiunea sătească în diferite chipuri era în răzvrătire față de el. La asta se mai alăturară încă și alte dificultăți. Dela răsărit și nord ajunseseră pânăla dânsul vești grozave. Arsac, satrapul său din Parția, decăzuse dela statul siro-babilonean și-și declară poporul său independent. Artaxie, regele Armeniei, deasemenea nu mai da nici o atențiune suveranului său suprem Antioh, ci se purta ca un rege cu totul independent. Chiar și locuitorii Aradului și ai altor orașe filistene îi refuzaseră supunerea, văzînd cum el se dedă tot mai mult vieții desfrânate și făcea prostie peste prostie. Prin asta veniturile lui se împuținară și mai mult. Pentru a umplea iar caseta sa, el trebuia să cucerească iar popoarele decăzute dela dânsul, și pentru a purta asemenea război, el avea nevoie de bani. Astfel el cădea din dificultate în dificultate. Totuși el reuși să strângă atâtea bani, ca să năimească o armată de război pentru un an (1 Mac. II, 28). Detașamentul năimit astfel, el socoti jumătate să-l conducă contra țărilor decăzute dela dânsul de dincolo de Eufrat, iar jumătate să o încredințeze slujbaşului său de încredere de sange fegesc și anume Lisie, punându-l locțiitorul său peste țările dela Eufrat pânăla Egipt și încredințându-i educația tânărului său fiu. Tot lui el îi trecu și elefanții, pe care dânsul, contrar angajamentului cu Roma și cu oare care secrete, îi pregătise pentru război, ca să-i întrebuițeze în război contra poporului iudeu. În raport cu ultimul el schimbă cu totul planul său. El nu se mai gândea să elinizeze acest popor, care cu asemenea îndărătnicie începuse să se opună bunelor sale intențiuni, cum socotea el, de a instaura într'însul moralitatea superioară și a-l ridica, prin

dăruirea cetății grecești, la un grad mai înalt de respect, și ei a îndrăsnit să se ridice chiar cu armele contra ostrii sale. Astfel prin asemenea procedare a sa, poporul iudeu s'a arătat nedemn de binefacerea plănuită pentru dânsul, și de aceea și de neîndreptat, de oare ce se îndărătnicea în aceea, ca să rămână popor deosebit, separat de toate celelalte popoare, și nutrea față de el ură, lepădând cu dispreț orice idee de contopire cu dânsule. De aceea nu rămânea decât una de făcut cu el: a-i nimici, a-i nimici până la unul. Lisie primi dela Antioh însărcinarea să plece cu oștirea încredințată lui contra Iudeei, și după aceea, după supunerea ei, să nimicească și să distrugă orice urmă a Ierusalimului, nimicind însuși amintirea lui de pe pământ, și să strămute în locul lor alte neamuri, împărțindu-le chiar și pământul prin sorți (Mac. III, 35-36). Acestui plan nimicitor erau expuși și eliniștii iudei; Antioh se lepădă și de dânsii. Ce treabă avea el de numărul neînsemnat al acelor, care cîm slugărnicie se supuseseră poruncilor lui, sau chiar ajutaseră pe ceilalți? Și ei deasemenea aparțineau acestei ginți menite nimicirii și nu meritau mila sa.

Indată ce acest plan sângeros se făcu cunoscut, pe toți iudeii îi cuprinseseră frica și disperarea, și cu deosebire pe aceia, care trăiau amestecați afară din Iudeea, pîntre alte popoare. Fi-va oare în stare micul deși viteazul cetașament de sub comanda Macabeului să susțină atacul cu o armată numeroasă, aprovisionată și cu elefanți de războiu? Prin toată țara și prin toate orașele, pe unde ajunse știrea despre acest plan, se instaură deplină disperare pîntre iudei, pretutindenea răsuna plânsete și bocete. Dar acest plan nemai-auzit de neînșesc de a nimici tot poporul, cu bărbați, femei și copii, care nu aveau nici o vină alta, decât aceea, că respingea orice amestec în treburile sale interne, cele mai scumpe. El atrase la apărătorii patriei mulțime de noi luptători. Chiar și cei dedați lumii dintre oamenii uzuratici ai iudeilor, acum se alăturară la Macabei, pentru că nu mai rămăsese pentru dânsii altă alegere. Numai eliniștii de calitate cea mai coruptă, în felul lui Menelan și partidul său, tot se mai țineau încă de Antioh, de oare ce la ei nu se mai nutrea nicio nădejde, ca ei să se poată altoi pîntre străluciții apărători ai credinței părinților.

Între acestea situația vremelnică se părea departe de orice mângăiere. Pe fiecare moment se aștepta numeroasa oaste siriacă, care trebuia prin înșeși numărul său și prin superioritatea sa să strivească pe apărătorii iudaismului. Prin urmare, trebuia înflăcă-

rat tot poporul la luptă și la răbdare bărbătească. Bărbăția asta și răbdarea puteau fi sorbite numai din tradițiile vechimei istorice a poporului, și în acest scop cele mai vădite tradiții au fost înscrise în cărți, ca de exemplu „cartea Esterei”, în care se expunea miraculoasa prorie Dumnezeuască despre poporul iudeu în unul din cele mai grele perioade ale vieții sale istorice. În această carte poporul putea citi istorisirea mângâietoare despre aceea, cum poporul iudeu a fost mântuit de vicleșugul unui crud vrășmaș prin frumusețea și cumințenia unei biete fete iudaice, devenită prin o dumnezească purtare de grijă regina unui puternic rege. O asemenea istorisire putea mai ales să însufle apărătorilor iudaismului ideea despre miraculoasa participare a lui Dumnezeu la soarta poporului ales de Dânsul, și convingerea, că El nu-l va părăsi nici în acest ceas greu. Dar primejdia înainta asupra iudeilor tot mai mult și se apropia. Când Antioh cu o parte din armată se îndreptă spre răsărit (în anul 166 a Hr.), atunci înlocuitorul său Lisie, își alege de căpetenie supremă pe un oare care Ptolomeu, care era guvernator, de provincie, în Colesiria și Fenicia, și-i dăte lui sub comandă doi comandanți subalterni, Nicamor, fiul lui Patroclu, din persoanele de încredere ale regelui, și Garghie, experient în treburile militare (2 Mac. VIII, 8-10). Acestui din urmă i se dăte însărcinarea să plece contra resculaților evrei, și el cu detașamentul său, care se ridică pânăla 40.000 de oameni cu cavalerie, pleacă în lungul șesului maritin, ca să pătrundă chiar în inima Iudei. Samarinenii și filistenii, ca vechi dușmani ai iudeilor, se alăturară imediat la dânsul. El era până într-o atâta sigur de victorie, încât chemă la sine pe negustorii de robi, care trebuiau să se prezinte la lagărul său cu sacușori de bani și cu lanțuri, pentru cumpărare de iudei, socotind să se vândă câte 90 de iudei pentru un talant. Comandantul sirian socoti mai avantajat pentru sine, ca în loc să ucidă pe iudei, să-i vândă în robie și din câștig să plătească romanilor datorie, ce recalculase pentru Antioh. Pe când relativ de popor se duceau asemenea tratative, ostașii iudei se strânsară împrejurul eroicului lor conducător Iuda Macabeul; ei erau de toți 6000 de oameni¹⁾. Înainte de a-i vâri în luptă, conducătorul crezu că e nevoie să toarne în duhul lor bărbăție eroică. El îi chemă într-o adunare solemnă în orașul de munte Masifa (la două ceasuri depărtare de Ierusalim). Remarcabilă repetiție în is-

1) 2 Macab. VIII, 16. În 1 Macab. IV, 5 numărul ostașilor lui Iuda se determină la trei mil; tot așa și la Iosif Flavie. Contrazicerea aceasta, a rezultat, probabil din cauza erorii transcriitorului.

lorle! Cu nouă veacuri înainte de aceasta, prorocul Samuil, tot într-o asemenea împrejurare a situației poporului, chiar în acest loc a convocat tot o asemenea adunare, ca să aleagă conducător pentru lupta de eliberare a lui Israel, rânduit la peire de un puternic vrășmaș. Iuda a ales Masifa, ca punct de adunare, pentru că ea, după dărâmarea templului sub Hodolia servea pentru ceilalți iudei de centru, unde se afla un mic templu. De oare ce era imposibil a se aduna pentru rugăciune în Ierusalim, pentru că templul Ierusalimului era profanat și ocupat de vrășmași, și vrășmașii locuiau aproape, în Acra, apoi Masifa se și părea locul cel mai îndemânos pentru rugăciune. Aicea din orașele vecine se aduna mulțime de popor, ca să ia parte la adunarea solemnă de rugăciune. Chiar nazoreii, care o vreme hotărâtă se abțineau dela vin și aveau pentru ridicarea votului nevoie de templu, deasemenea veneau la Masifa. Adunarea a fost pătrunsă de o dispozițiune extrem de serioasă; ea în curgere de o zi întreagă păstră un post din cele mai severe, se îmbracă în zdrențe, și din prisosirea de simțiminte, în care numai era capabilă inima necăjită să se roage lui Dumnezeu pentru milă și ajutor. A fost scos sulul legii sau al Torei, pe care armata iudaică îl avea neconținut cu sine, și răsună tânguirea, că Antioh a vrut să-l smulgă din inima poporului, ca să-i facă asemenea păgânilor și idolatrilor (1 Mac. III, 44-48). La vederea zeciuelelor primilor născuți, a vestmintelor preoțești și în deosebi a nazoreilor ce asistau, în popor se deșteptară cele mai amare tânguiri. Ce era de făcut cu toate acestea, când templul era inaccesibil și când nu se putea nici chiar să se ridice votul de pe aceia, care-l primise asupra-le? Intre acestea Iuda avea în vedere nu numai să trezască poporul și să-l aducă până la conștiința situației lui, dar deasemenea să-l și umple de bărbăție și de a fi gata pentru cea mai disperată luptă cu vrășmașul cel mai crud. El împărți oștirea sa în patru detașamente și peste fiecare detașament puse peste trei pe cei trei frați ai săi mai mari. Potrivit cu prescripțiile legii, el porunci unor anumiți împuterniciți să facă publicație, că acelora, care nu de mult s'au căsătorit sau au zidit casă nouă, sau au plantat vie, sau cărora le lipsește bărbăție indostulătoare, li se îngăduia să plece din armată (1 Mac. III, 55-58). După aceea el plecă asupra dușmanului la Emaus¹⁾, situat la opt sau nouă ceasuri depărtare de

1) Emausul, în urmă numindu-se Niopole, era situat la 22 mii romane dela Ierusalim și la 10 mii dela Lido. Dar situația asta este discutabilă.

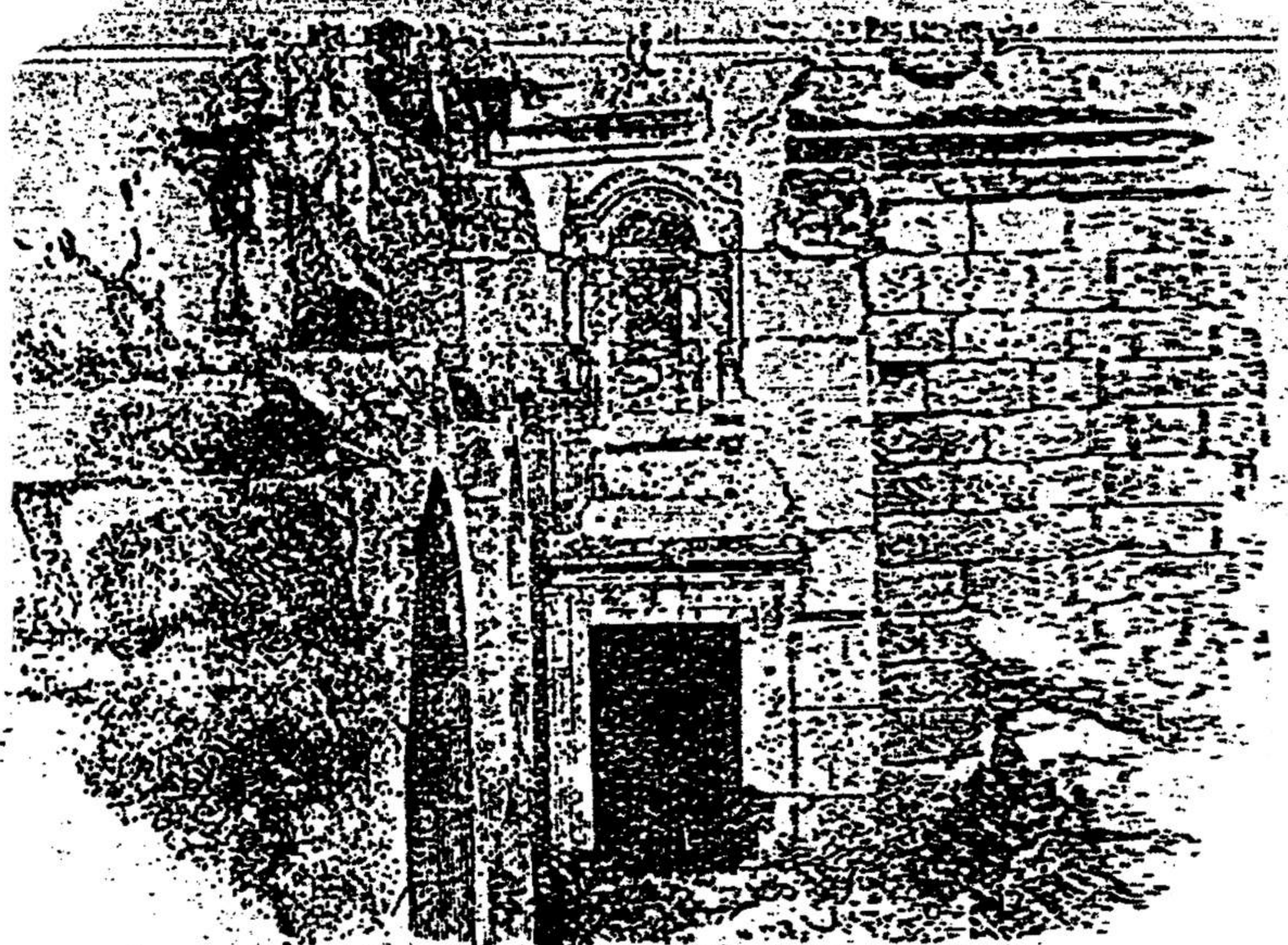
Masifa, între Veton și Iamnia, acolo unde munții apuseni intră în șes. Gorgie își aranjase lagărul în șes, aproape de acest loc, de oare ce de aici i se părea lui mai ușor decât de orunde să pătrundă în munții Iudeii și astfel să tâbărăscă chiar asupra punctului de adunare a armatei macabeene. Iuda se aranjă cu detașamentul său spre sud de Emaus, pe cele mai apropiate înălțimi, ca să nu fie observat de dușman. Comandantul sirian socotea să tâbărăscă asupra iudeilor noaptea. Dar Iuda Macabeul întrecu acest vicleșug militar. Cu sosirea nopții, el cu oștirea lui părăsi tabăra sa, și pe căile cunoscute lui, se depărtă spre apus și astfel ajunse în spatele dușmanului. De oare ce Gorgie găsi poziția iudeilor goală, atunci lui i se păru, că ei, de frica lui, s'au retras mai departe în munți și plecă în urmărirea lor. Pe aceasta și contase viclenia militară a lui Iuda. El lovi pe sirieni din spate, ajunse la lagărul lor, îl arse și apoi se aruncă chiar asupra oștirii. Abia cu sosirea zilei Gorgie observă, că vrășmașul, pe care el îl căutase în munți, se afla în urma lui, dinspre șes. De aceea nu-i rămăsese, decât să dea repede ordin unui detașament al armatei sale să se oprească și să pășască contra iudeilor. Între acestea Macabeul așezase detașamentul său în ordine de bătaie prin o cuvântare înflăcărată îl dispuse la bătaie pentru patrie, pentru lege și pentru lucrul cel sfânt. Fratele său mai mic citi repede câteva stihuri inspirate din Tora și dădu ostașilor parola: „ajutorul lui Dumnezeu”. De oarece oștirea iudaică întrecea cu numărul său acest detașament deosebit al armatelor siriene și se luptă cu o deosebită însuflețire, apoi el obținu victoria și dușmanul își căută scăparea prin fugă, când o parte a lui se îndreptă spre nord până la Gazer, iar altă parte apuca spre apus până la Iamnia, și spre sud până la Azot. Iuda sfătui pe ostași săi să nu se arunce la pradă, de oare ce ei au încă de luptat cu celelalte detașamente, care se întorceau din munți. Curând după aceea se arătară și acele detașamente, și ostașii iudei erau gata să intre în luptă cu dănsle. Dar lucrurile nu ajunseră până la asta. Imdată ce aceștia și alți sirieni văzură fumul, ce se ridica de pe locul lagărului anterior, atunci ei imediat o luară la fugă, îndreptându-se spre sud în țara filistenilor. „Și a fost în acea zi mare mântuire a lui Israil” (1 Mac. IV, 25). Și în adevăr, victoria dela Emaus, obținută prin calculul înțelept al ghibăciei militare și prin vitejia îndârjită, a avut extraordinar de mari urmări. Ea destrămă puterea vrășmașului și însuflă iudeilor încrederea în sine de a se lupta cu armate numeroase și bine înarmate. Nici cavaleria, nici

~~pedestrimea apărată cu coifuri și platoșe, n'au fost în stare să-i~~ mai înspăimânte după aceea. Arma, de care la începutul luptei aveau mare nevoie iudeii, acum inamicul care o luase fugă, le-o lăsase în mare număr. Odată cu aceasta lor le venise și o bogată pradă, așa că ei „apucase mult aur și argint, haine de tot felul și o mare bogăție. Victoria asta le dădură mijloace pentru biruință și în luptele ce aveau să se urmeze. Iuda și tot poporul său fură cuprinși de o neobișnuită însuflețire și, întorcându-se de pe câmpul de luptă, „cântară și mulțămira Domnului ceresc, pentru că El este bun și că în veac este mila Lui“. (1 Mac. IV, 23-24).

Dar cu toată biruința câștigată, iudeilor încă nu li era cu putință să lese arma din mână; ei puteau fi deplini convinși, că Lisie, căruia i se dase nebuna însărcinare să nimicească pe iudei, nu se va împăca cu înfrângerea aplicată comandantului său, ci va lua măsuri puternice, ca să șteargă de pe pământ pe acest popor. În urma acestora, ei rămaseră sub arme, și se bucurară foarte tare de aceea, că numărul lor creștea și ajunse până la 10.000 de oameni (1 Mac. IV, 29). Dacă a existat cândva război sfânt, apoi o așa numire a meritat-o acesta, dus de Macabei. Când în anul următor (în toamna lui 165) singur Lisie porni în expediție contra iudeilor cu o puternică oștire aleasă, care constă din pedestrime și cavalerie, atunci el găsi pe apărătorii iudei încă și mai însuflețiți și statornici. El nu îndrăzni să intre în țară pe aceeași cale prin câmpia mării, ci porunci să facă calea împrejur pe la sud prin provincia ocupată de iudumei, ca de acolo să facă incursiunea în Iudeea. Lagărul său el îl întinse la Vetsura, cam la cinci ceasuri la sud de Ierusalim. Macabeul păși contra lui cu detașamentul de zece mii; treaba ajunsesse până la o luptă regulată și apăsarea strânsă a iudeilor iarăși triumfă asupra artei militare a sirienilor năimiți. Lisie a fost bătut, și convingându-se în atacul neobișnuit al iudeilor, se retrase, mângâindu-se cu nădejdea că va triumfa însfârșit asupra lor cu timpul, când se va spori armata sa. Iudeea din cauza asta a fost cu totul curățită de dușmani; numai în Ācra și în Ierusalim continuau să trăiască încă eliniștii, împreună cu Menelau și poate deasemenea cu o neînsemnată garnizoană siriană.

Pridoorul răsăritean al templului.

CAPITOLUL XXIX.

SFINȚIREA TEMPLULUI ȘI MOARTEA LUI IUDA MACABEUL

upă cele două victorii decizive, dela Masifa, și dela Vetsura, s'au schimbat cu totul starea lucrurilor. Primejdia amenințătoare a fost înfrântă. Lisie n'a putut să plece curând cu noile oștiri spre Iudeea, deoarece lui, ca și domnitorului său, le lipsea mijloacele ca să le năimească. Chiar dela începutul prigoanei religioase și a profanării templului, trecuse aproape trei ani și jumătate. După neobișnuita stărnire sosise oare care liniștire. De această binecuvântată împrejurare se și folosi Iuda Macabeul cu adepții săi, ca să pășască spre Ierusalim și să-l curățe de urăciunea pustiirii, ce se incuibase acolo. Aspectul orașului sfânt uimi prin tristețea fiilor săi credincioși, care și vărsase pentru cinstea lui sângele. Fiii lui criminali, apostatii dela credința părinților lor, slăbise și desfigurase până într-atâta orașul, că nici nu se mai putea cunoaște. El sămăna a pustiu, în care umblase numai distrugătorii lui și cei ce-l urau. În deosebi fusese pustiit

sanctuarul: uşile lui erau arse, încăperile ruinate; pretutindenea fusese ridicate jertfelnice idoleşti, şi pe jertfelnice se înălţau obraznic chipurile lui Zevs al grecilor şi chipurile lui Antioh nebunul. Apărătorii iudaismului totuşi nu putuse să se dedee multă vreme întristărei şi durerii cu ocazia devastării şi profanării sanctuarului naţional, ci au trebuit să acţioneze repede, ca să nu fie găsiţi chiar în timpul curăţirii. Primul lor lucru a fost să dărâme chipurile lui Zevs şi să îndepărteze asemenea şi pietrele, ca şi celelalte lucruri necurate de prin curţi¹⁾. Dar ei îndepărtară deasemenea şi jertfelnicul; din cauza deseii săvârşiri pe dânsul a numeroaselor profanări, el se păru că nu mai este demn, ca să se mai aducă pe dânsul jertfe Dumnezeului Celui Preaînalt. La consfătuirea ce s'a ținut de legiști, s'a hotărât să nu se arunce pietrele jertfelnicului împreună cu celelalte lucruri în vreun loc necurat, ci să fie puse în vreo încăpere din curtea templului şi să se păstreze acolo, până va veni aşteptatul proroc Ilie şi va arăta, ce să se facă cu dânsule. După aceea, s'a ridicat un nou jertfelnic din pietre necioplite, tăete din păturile calcaroase subterane. Se dresă din nou porţile şi se aşezară vase noi, sfeşnicul de aur, altarul tămâerei şi masă aurită pentru pâinile punerii înainte. Toate aceste sfinte vase fuseseră furate de Antioh; prăda luată dela armata lui zdrobită, dădu mijloacele, ca să se facă din ea vase noi. În curgere de trei săptămâni toate pregătirile au fost terminate, şi disdedimineată, în ziua de 25 Haslev (în Noemvrie, anul 165) s'a săvârşit sfîntirea solemnă a templului, însoţită de aducerea de jertfe şi de rugăciuni de mulţămire (1 Mac. IV, 52-54). Sfîntirea s'a săvârşit într'o dispoziţie respectoasă şi plină de recunoştinţă. Asistenţii erau însufleţiţi de sentimente de recunoştinţă din cele mai curate. Poyoara nenorocirii şi a fricei de moarte, ce apăsase asupra lor timp de trei ani şi jumătate, acum căzuse de pe dânsli, şi ei puteau să respire slobod şi să privească cu bucurie în viitor. Sfîntirea asta însemna nu numai victoria celor slabi asupra celor puternici, a celor credincioşi asupra necredincioşilor, dar îndeosebi şi victoria iudaismului asupra idolatriei eliniste, a Dumnezeului lui Israil asupra idolilor. Sărbătoarea sfîntirii s'a continuat timp de opt zile, după pilda tot a unui asemenea praznic, ce s'a săvârşit în vremea lui Solomon, sau poate deasemenea cu scopul înlocuirii sărbătorii de opt zile a sărbătorii corturilor, pe care popo-

1) Asta era în ziua a treia a lui Haslev, sau în Noemvrie, anul 165. 1 Mac. IV, 42-43; 2 Mac. X, 2.

rul nu o mai putuse săvârși din pricina împrejurărilor grele de atunci. La ea luă parte tot poporul din toate orașele Iudeei; în cinstea marelui eveniment locuitorii Ierusalimului aprinseră înaintea caselor lor lumini, ca simbol al Torei, pe care psalmiștii o numeau lumină, și care pentru a doua oară deveni moștenirea poporului. Frații Macabei, cu conglăsuirea membrilor consiliului suprem, luară o importantă hotărâre pentru viitor. De acum anual, întru amintirea sfințirii templului, trebuia să se săvârșască o sărbătoare de opt zile din ziua de 25 a lunii Haslev. Din an în an toți membrii casei lui Israel trebuiau să prăznuiască astfel slăvita biruință a unei mici grupe de oameni, apărători ai adevăratei religii contra unui puternic dușman și să-și aducă aminte de restabilirea locașului sfânt. Această hotărâre sincer și conștiincios se îndeplini după aceea. Din acest timp s'a stabilit pentru totdeauna printre iudei un nou praznic „a înolirii” templului, care deasemenea se numea și sărbătoarea focurilor.

Candele din vechime.

Se înțelege, că în templu a fost introdus orânduiala de dinainte și preoții și leviții iarăși au fost restabiliți în funcțiile lor. Numai acei membri ai casei lui Aaron, care luaseră parte la idolatrie, au fost excluși dela templu și dela onorurile legate de el, ca și dela avantaje. Această severitate dreaptă cu toate acestea, a avut urmări vătămătoare și a făcut situația lucrurilor încă și mai încordată. Preoții din mediul eliniștilor și partizanii lui Menelaï, fiind refuzați de fi a primiți din partea reprezentanților poporului, simțiră mai puternic ura pentru partidul religiunii naționale, și-și îndoiră dușmănia lor în timpul curățirii templului. Iuda a trebuit să pună ostașii săi de strajă, ca să nu se expună atacului din partea eliniștilor, și îndată ce trecu vremea sfințirii, el ordonă să inconjoare muntele Sion cu zid, apărat cu turnuri înalte și tari, și îl ocupă cu o puternică garnizoană pentru apărarea lui de vreo năvălire fără de veste din vecina Biro sau Acra. Presupunând, că poporul are de dus încă o luptă îndelungată, înainte de a fi cucerit definitiv libertatea, el se îngrijă dea

semenea și de alte mijloace de apărare a patriei. Așa, el porunci să fortifice și orașul Vetsura, din sudul Ierusalimului, din care ultima dată Lisie se încercase să pătrundă cu armata sa. Orașul acesta trebuia deasemenea să prezinte și o fortăreață pentru apărarea de năvălirea idumeenilor (1 Mac. IV, 60-61).

Victoriile apărătorilor iudei a libertății contra armatelor siriene bine înarmate stârniră între altele o ură furioasă a popoarelor înconjurătoare contra poporului iudeu și le îndemna la o dușmănie înverșunată contra iudeilor, care trăiau printre ele sau căutau acolo refugiu, de oare ce aceste populațiuni sau erau nemulțumite de succesele lor, sau se temeau de dominațiunea lor. Filistenii dela sud-vest, amoniții de dincolo de Iordan și Sirieni și macedonenii în genere din împrejurimi — toți aceștia erau în sufletești deopotrivă de dușmănie față de iudei, și mai ales idumeii dela sud. Răspinși din propria lor țară de vrășmașii lor, ei se mutară în provinciile anterioare ale iudeilor, parte la apus, unde erau orașele Moreșa, Adara și altele, iar parte la răsărit, aproape de marea Moartă. Acest ținut se numea Idumeea Acrovatină. Idumeenii stăpâneau chiar Hebronul și nutreau speranța, ca să devină posesorii întregii țări. Ca pe vremea năvălirii lui Nabuhodonosor, tot așa și în timpul situației nenorocite a poporului iudeu în timpul domniei lui Antioh, ei manifestară o dușmănie neobișnuită față de iudei, pândeau pe fugari, îi batjocoreau, ba pe unii îi și ucideau. De aceea era interesant în cea mai mare măsură a-i lipsi de putința de a le mai aduce vătămare. Deoarece drumul către ei nu era tare lung, apoi Iuda mai înainte de toate întreprinse o expediție contra fiilor lui Isaac în Acravitin, îi birui și-i izgoni din localitatea ocupată de dânșii. Iuda cu deosebire sever pedepsi pe fiii lui Veian, care urau mult pe iudei. Deși ei se închiseseră de dânșii în turnuri, dar el luă aceste turnuri și le arse cu toți cei ce erau într'însele. După aceea, cu armata sa trece peste Iordan. După câteva lupte, îi înfrânse, cuceră câteva orașe și între ele capitala Rava lui Amon, care a căpătat în urmă numirea de Filadelfia, ba deasemenea și orașul fortificat Iazer, unde voise să găsească refugiu călăuza lor vitează Timoteiu. Biruind aicea pe toți vrășmașii săi, Iuda cu triumf se întoarsă în Iudeea.

Abea oastea iudaică se întorsese în Ierusalim, și începu iară să vină vești triste despre împilarea fraților iudei din partea vecinilor lor păgâni. Precum cândva către Saul, așa acum iudeii în nenorocirea lor se adresau către Iuda Macabeul. Aceia dintr'înșii

care locuiau în Galaad și în Vasan, îndreptară către dânsul scrisoare, în care vesteau, că împotriva lor s'au adunat popoarele păgâne, în scopul de a-i nimici, și în capul vrășmașilor lor se afla iarăși crudul și viteazul Timoteiu. În același timp ei comunicau despre confrății lor din provincia Tov, că dușmanii acolo au ucis o mie de bărbați iudei, au dus femeile și copii în robie și au jăfuit toată moștenirea. După asta au sosit și vestitori cu hainele sfâșiate și cu scrisoare dela iudeii din Galileia, că pe dânsii deasemenea îi amenință moartea din partea locuitorilor din Aco (Ptolemaidei), Tirului și Sidonului. Ei cu toții rugau pe Iuda să grăbească către dânsii în ajutor cu oștirea sa și cât se poate mai degrabă, de oare ce altmintrelea va fi târziu. El nu avu nevoie, asemenea lui Saul, să trimită vestitori la toate triburile și să recurgă la amenințări, ca să adune oaste în ajutorul împilaților confrăți. Oștirea se afla lângă dânsul; ea consta din ostași deja experimentați în trebile militare și erau însufleșiți de dispoziția bucuroasă să-și pună viața lor pentru mântuirea nefericiților compatrioți. Iuda împărți armata sa; el încredință o parte fratelui său Simon pentru eliberarea iudeilor Galileei, iar el însuși, cu fratele său Ionatan plecă peste Iordan (în Perea) pentru a da ajutor confrăților apăsați acolo; iar cealaltă parte de soldați iudei îi încredință la doi conducători pentru paza hotarelor Iudeei la apus contra incursiunilor din partea filistenilor, unde se afla cartierul general al lui Gorghie. El le porunci să ocupe exclusiv o situație de apărare și să nu treacă nicidecum la atac și avansare.

Simon execută problema pusă lui repede și fericit. Mai întâiu de toate, el atacă Aco, ai căruia locuitori iudei, fuseseră supuși împilării din partea grecilor sau a macedonenilor. Aicea el se izbi de un detașament dușman, care a fost distrus de dânsul, împrăștiat și urmărit până la zidurile acestui port. Această biruință puse capăt întregii chestiuni. Macedonenii celorlalte orașe nu mai îndrăsniră să pășască contra lui. Arbela, din apropierea locului Galileei, adună pe iudeii ce trăiau acolo, și hotări să-i mute de acolo și după aceea să-i ducă pe toți în Iudeea. Relativ de acest plan, el fără îndoială, dinainte să sfătui cu Iuda Macabeul, hotărându-se să nu mai leze pe compatrioții săi printre păgânii ce-l înconjurau, unde ei zilnic erau supuși batjocurei și primejdiei. Familiile galiliene strămutate se aciuoaseră în orașele iudaice (1 Mac. V, 20-23). Iuda Macabeul între acestea se hotări să susțină o luptă foarte îndârjită în provincia Perea. Aicea erau, ca și în timpul trecut,

ridicate pe înălțimi fortărețe tari, care trebuia să le ia cu asalt. În calea sa, el iarăși întâlnește pe vânosul comandant dușman, Timotei. Iuda între acestea ia câteva fortărețe; Bosora, Carnaim, Efron și altele; le separe de cetăți, lasă în pace pe locuitorii lor, eliberează pe iudeii închisi într-o fortăreață, precum și iudeii din Tov. Dease-menea adună pe toți iudeii din Galaad, ca să-i strămute peste Iordan și să-i așeze acolo. El îi conduse prin orașul Betsan sau Schitopole, locuitorii păgâni ai căruia se referiră către concetățenii lor iudei mai pașnic și prietenos și nu le causeră nici o neplăcere. De aceea Iuda a putut să-i lese în această localitate iudaică. Nu cu mult înainte de sărbătoarea corturilor (2 Mac. XII, 31), se întoarse el cu o mulțime de galaditeni, în strămutare la Ierusalim. Din toate orașele Iudeei se adună poporul, ca să salute pe biruitor și să prăznuiască sărbătoarea cu bucurie de mulțămintă. În templu răsunară iară psalmii de mulțămintă și poporul israilit a putut din toată inima să strige:

„Slăviți pe Domnul, că este bun,
Că în veac este mila Lui.

Din strâmtorare am strigat către Domnul și m'a auzit,
Și la loc larg m'a scos Domnul.

Aceasta este ziua, care a făcut-o Domnul,
Să ne bucurăm și să ne veselim într'însa!

Slăviți pe Domnul, că este bun,
Că în veac este mila Lui”

(Ps. CXVII, 1, 5, 24, 29)

Îndată după terminarea sărbătorii, Iuda plecă cu detașamentul său, ca să șteargă vătămarea pricinuită fără de veste într-o pricină. În timpul absenței sale anume doi comandanți supuși, cărora el le poruncise să păzască țara dinspre apus, Iosif, fiul lui Zaharia, și Azaria, contrar ordinilor sale, năvăliră în Iamnia asupra detașamentului lui Gorghia, dar au suferit înfrângere și au fost respinși până la munții Iudeei. De aceea Iuda întreprinse o expediție militară contra lui Gorghie, ca cu groaza numelui său și cu puterea armatei sale să-l răspingă. Comandantul sirian între acestea se opri în Idumeia. De aceea Iuda își îndreptă armele sale anume la început contra acestei țări. El luă Hebronul, care se afla în stăpânirea idumeilor, și dărâă fortificațiile lui și turnurile lui. Iudeii aduși din Galaad și din Tova se luptară vitejește împreună cu dânsul. Un toviaan cu numele Dositei, se aruncă chiar asupra lui Gorghie și se înleștă puternic cu dânsul, ca să-l ia în robie;

dar unul din călăreții traci scapă pe comandantul sirian, tăind cu sabia sa mâinile agresorului (2 Mac. XII, 35). De oare ce Gorghie cu ceialaltă oștire fugi la Mareaș, care se afla la depărtare de câteva ceasuri de Hebron, apoi Iuda îl urmări, dar evident nu obțină asupra lui nicio victorie hotărâtă. Deaceia oștirea iudaică se îndreptă contra filistenilor din orașul maritim Azot, locuitorii căruia se supuseseră de bună voință, din care cauză să mărgini numai la dărâmarea idolilor și a jertfelnicilor idolești și a chipurilor zeilor. În acest timp Iuda se vede că a supus la o pedeapsă meritată și pe locuitorii greci din Ionia. Acești din urmă, sub un pretext oarecare, ademenise pe concetățenii lor iudei pe corăbiile lor ținute gata, și când ei, nebănuind nimica rău, ademeniți de o purtare așa de prietenoasă, săvârșiră o călătorie pe lângă țărm, împreună cu femeile și copiii, atunci deodată în numărul celor două sute de oameni au fost aruncați de barbari în mare și în valurile ei și-au găsit mormântul. Ca pedeapsă pentru această crimă față de concetățenii săi, Iuda plecă spre Ionia, dădu foc portului și arse corăbiile ce se aflau acolo. A cucerii însuși orașul, situat pe o înălțime inaccesibilă, se păru un lucru greu de făcut; de aceea el se retrase de acolo, exprimând totuși amenințarea, că în curând se va întoarce iară (2 Mac. XII, 3-7). Asemenea și în orașul Iamnia, locuitorii căreia deasemenea au fost dușmănoși față de iudei, el arse portul cu toate mărfurile, care s'au putut găsi acolo (2 Mac. XII, 8-9).

În acel timp, când Iuda prefăcea pe conaționalii săi din fugari neînarmați, ce se ascundeau prin peștere, în disprețuitori ai morții și în eroi, însufleța poporul cu duhul ajutorărei de sine și a încrederii în viitor, și pretutindenea smerea și pedepsea pe dușmanii iudeilor, oștirea siriană rămânea liniștită, ca și cum toate acestea nu o privea pe dânsa. Trecu un an întreg dela înfrângerea lui Lisie la Vetsura și în cursul acestui an Iuda și poporul nu numai arătau față de împotrivire regelui, ci și pretutindenea cu arma în mână tăbăra asupra supușilor lui, neîntâmpinând nici o pedică din partea lociitorului său de stat, care nu da nici o apărare celor supuși la incursiuni. Ce a putut fi pricina a acestei inactivități a lui Lisie, în mâinile căruia se aflau frânele guvernării? Poate că lui i-au lipsit mijloacele bănești pentru a năimi noi soldați pentru oștire, sau, poate el chiar considera pe iudei invincibili. În tot cazul până la Antioh Epifanul, din diferite țări ale Asiei ajungeau vești foarte neplăcute și grele. După aducerea la supunere pe neascultătorul lociitor al Armeniei, Artaxie, el

întreprinse o expediție în Partia, neobținând totuși acolo nici un succes și neumplându-și nici decum hasnaua sa cea goală. Apăsător de lipsa de bani, el întreprinse o expediție asupra orașului Suza, în Elimaida, ca să jăfuiască tezaurile îngrămădite în templul zeiței Anaïda. Dar locuitorii îi opuseră o puternică împotrivire și-l siliră să se retragă. Acesta a fost ultimul său gând de cercare de izbândă și apoi curând căzu într-o boală grețoasă în orașul persan Tava și-și termină viața în nebunie (în Decembrie, anul 164). Boala lui, pricinuită de o cădere, din căruță, căpătă o dezvoltare neobișnuită și se transformă într-o putreziciune grețoasă, „arătând tuturor vădita putere a lui Dumnezeu, așa că în trupul necredinciosului mișunau vermi și încă de viu cădeau părți de trup din pricina bolii și a suferințelor; iar putoarea dela dânsul era nesuferită în toată armata. Și pe acela, care nu cu mult înainte de aceasta visa să atingă stelele cerului, acum nimenea nu-l putea suferi din pricina urâtei putori” (2 Mac. IX, 7-11). Într-o astfel de stare nesuferită, în Antioh se trezi mustrarea conștiinței pentru toate crimele anterioare și cu deosebire pentru eșirile nebunești contra iudeilor și a templului lor, și el se cădea de toate acestea. Înainte de moarte el se adresă chiar cu un decret deosebit către iudei, în care căindu-se de toate nenorocirile pricinuite lor, el le făgădui în viitor tot felul de bunuri și de îndurări, numai dacă ei se vor arăta credincioși fiului său succesor. „Așa acest ucigaș de om și hulitor de Dumnezeu, — conchide istoricul biblic, — suferind grele pătimiri, pe care le-a cauzat altora, și-a sfârșit viața în țară străină, în munți, prin cea mai icăloasă moarte” (2 Mac. IX, 28). Înainte de moarte el își arătă în totul starea sa sufletească nenormală, de oare ce el numi pe una din persoanele sale de încredere, Filip, regent al statului, și epítrop al tânărului său fiu Antioh V, deși el deja mai înainte oferise împuternicire nemărginită lui Lisie. Prin această dispoziție el expuse tot statul său primejdiei rivalității între cei doi împuterniciți, și în adevăr testamentul său dinaintea morții a fost fatal pentru monarhia siriană, macedoneană și în genere Seleucizilor.

Moartea lui Antioh Epifanul nu a adus cu sine vre-o schimbare oarecare hotărâtă în situația iudeilor. Lisie continuă să guverneze absolutistic ca și mai înainte, se considera epítrop împuternicit al tânărului rege Antioh V Eupator și nu întreprinse nimic contra iudeilor. Acum el avea mai multe temeuri să nu fărâmițeze forțele ce le avea la îndemână, de oare ce pe el acum îl amenințau doi vrășmasi. Pe de o parte, în fiecare zi puteau

năvăli asupra lui Filip, în scopul de a arăta dreptul de episcop asupra tânărului rege, lăsat lui pe patul de moarte de Antioh Epifanul, și puterea de regent și să-l izgonească din situația sa; iar pe de altă parte în Roma prințul Dimitrie, cum era cunoscut lui Lisie, aflându-se în calitate de amanet la Roma, stăruia la senat și la persoanele influente să obțină îngăduința să se întoarcă în Antiohia și să ocupe tronul ce-i aparținea. Nu avea decât Roma să spună un cuvânt contra lui Eupator și el ar fi perit. De aceea Lisie și rămase cu totul inactiv, ca să nu mai atragă asupra sa atențiunea puternicei Rome. Prin această inactivitate a regentului sirian se folosi Iuda Macabeul, ca să îmbunătățească situația internă grea a poporului său.

Situația poporului iudeu în realitate era extraordinar de ciudată. La Ierusalim prin apropiere erau două locuri întărite, din care partidele dușmane zilnic își pricinuiau unul altuia dărămturi și omoruri. În Acra sau Bira, spre nord-vest de templu, tot mai trăiau încă Eliniștii cu arhiereul lor Menelau și aceștia, deși fusese părăsiți de curtea siriană, totuși continuau să fie în dușmănie cu partidul național și cu locașul sfânt. Ca să facă atacurile lor asupra templului nevătămătoare, Iuda îl înconjură cu un zid înalt și-l înzestră cu turnuri. De unde își procurau eliniștii provizie, de oare ce ei erau izolați de lumea înconjurătoare și ședeau în castelul lor întărit, rămâne de găcit, precum și aceea, cum puteau ei să susțină contactul cu cei de un gând cu dâșii din alte locuri. Cu acest prilej, ei au trebuit să întrebuințeze toate șireteniile posibile și intrări subterane. Dar oare mult a trebuit să continue acest războlu în două tabere așa de aproape așezate una de alta? Iuda Macabeul luă măsuri, ca să pună capăt unei asemenea stări de lucruri. El întreprinse cu oștirile sale un asediu formal contra Acrei, rădică valuri și așază mașini de tras la țintă, ca să țintească în ziduri cu pietre mari. Într-o așa extremitate unii eliniști s'au încercat să rupă lanțul asediatorilor, ca să ajungă până la tânărul rege Eupator, să-i aducă plângere contra strămătorării lor și să-l roage pentru ajutor. La ei se alipiră și unele sate, care se țineau tainic în contact cu dâșii și de aceea erau nemulțumite de răscoala poporului. Sosind în Antiohia, ei expuseră înaintea tânărului rege în plângerea lor, că pentru supunerea poruncilor tatălui său ei se expun pe depsei din partea răzvrătiților, sunt uciși și averile lor sunt jefuite. După aceea ei au arătat mai departe lui Eupator, sau episcopului lui, că dacă Acra va cădea în mâinile Macabeilor,

atunci răzvrătiții vor deveni nebriuiți (1 Mac. VII, 19-27). În vederea acestora la curtea siriană se făcu o consfătuire, și se hotărî să se înăbușe cu putere militară răscoala în Iudeea, până ce nu e încă târziu. Printre consilieri se ridică glasul lui Ptolomeu Macron, pentru ca pe cale pașnică să se împăciuiască lucrurile, dar el fu acuzat de mincinos și de înțelegere tainică trădătoare cu iudeii, așa că el de întristare preferă să ia otravă (2 Mac. X, 12-13). Și iată iară se aprinse focul războiului (în primăvara anului 163). Pentru iudei acesta era un timp nepotrivit, pentru că acesta era anul sâmbătal, în care nu se făceau sămănături, și legea anului sâmbătal se ținea riguros și conștiincios de iudei, care își jertfise viața lor pentru credința lor și pentru învățătura lor. Din această cauză, în acest an nu erau nici sămănături, nici secerișuri. Populațiunea trebuia să se mulțumească cu fructele pomilor și cu puținele roade, ce le dădea pământul fără sămănătură de semințe, ci cu răsărirea semințelor ce s'au scuturat anul trecut la seceriș. Întăririle, aflătoare în mâinile lor deci, nu puteau da provizii îndestulătoare. Lisie, în tovărășia tânărului rege Eupator, plecă iară contra iudeilor cu o puternică armată, compusă din pedestrime, cavalerie și deasemenea și din elefanți de războiu,

Seceris (depe un monument indian).

și ca și în trecut hotărî să năvălească în Iudeea pe la sud. Iuda Macabeul a putut expune contra lui abea câteva mii de soldați, de oarece el trebui ca detașamentele mai însemnate să le lese pentru apărarea orașelor, templului și Betsura. Din această cauză el a trebuit să se mărginească la apărare. Primul asalt, Lisie îl întâlni în Betsura, garnizoana căria răspinse vitejește atacul, ba au făcut și încercări, ca să dărâme întăriturile mașinilor de atac. Dar orașul acesta nu putu să reziste unui asediu îndelungat, pentru că avea puțină provizie, și pe lângă aceasta un trădător, anume Rodoc, dintre eliniștii apărători ai orașului, arătă dușmănuului drumurile tainice, pe care se aduceau într'însul cele pentru traiu. Chinuită de foame, garnizoana din Vetsura a trebuit să predea fortăreața asediatorului, cu condiția unei eșiri libere. Curățindu-și drumul din această parte, armata siriană plecă spre Ierusalim. Atunci Iuda Macabeul nu mai avea nimic de făcut, decât să iasă într-o întâmpinare. El își așază lagărul aproape de Bet-Sahara, nu departe de Vetsur, și când treaba ajunse până la luptă, atunci iudeii iarăși arătară minune de vi-

elie de lei. — Unul din frații Asmonel, Eleazar Savaran, se tări sub unul din elefanți, cu presupunerea că cel ce se afla pe dânsul era însuși regele; junghiiă elefantul și călărețul fu strivit de animalul ucis. Dar armata siriană întrecând pe cea iudaică prin număr, birui. Iuda cu detașamentul său se retrase spre Ierusalim și se întări în fortăreața templului. Curând se apropie și Lisie cu regele și oștirea, și începu să facă un asediu în toată regula contra templului, înălță valuri și începu să țină cu petre și cu săgeți din mașinile de ținut. Iuda totuși nu rămase fără împotrivire din partea sa și ridică deasemenea mașini de tras la țință. De oare ce asediul se târăgăna, apoi provizia fiind cu totul insuficientă, se consumă foarte repede de armată. Chinuți de foame, soldații începură încetul cu încetul să părăsască fortăreața templului pe căi subterane și se împrăstieră prin țară. Numai Iuda, trei frați ai lui și detașamentul deplin devotat lor, răbdară bărbătește chiar și foamea. Ierusalimul, sau mai exact ultimul refugiu, — templul, — era aproape de cădere din cauza lipsei de hrană și poate de aceeași distrugere, căreia el fusese deja expus în timpul lui Nabuhodonosor. Atunci el a fost mântuit de un eveniment cu totul neașteptat.

Filip, pe care în nebunia de dinainte de moarte Antioh Epifan îl numise regent al statului și epítrop al fiului său, în cursul acestui timp își adună armată în Midia și Persia și se îndreptă asupra Antiohiei, ca să smulgă puterea din mâinile lui Lisie. Îndată ce acesta primi vestea în lagărul său despre expediția îndreptată contra sa, lui fără să vrea îi veni în gând, ca să plece cât mai repede cu armata sa, ocupată cu asediul Ierusalimului contra inamicului. De aceea el convinse pe tânărul rege să încheie pace cu iudeii. În favoarea acestui lucru el expuse acel temei, că lipsa de provizie curând și fără asta va sili pe asediatorii la retragere. Din această cauză a și fost încheiată pacea (în anul 163), condiția principală a căria fu aceea, că iudeilor li se lasă libertate nemărginită a religiei și se lasă neatinsă fortăreața templului. Regele și epítropul său se obligară cu jurământ să împlinească convenția, și după aceasta li se deschiseră porțile pentru a intra în curtea externă a templului. Dar intrând în oraș, ei, cu tot jurământul dat, dădură soldaților lor poruncă să dărâme zidurile și turnurile, ca să lipsască pe iudei de ultimul lor refugiu. În alte privințe nu aduseră templului nici o vătămare și nu i pricinuiră nici un fel de profanare. Lisie trebui să se grăbească contra dușmanului său Filip, care între acestea ocupase deja capitala Antiohia. Asa nu.

meroasele armate ale asmoneilor terminase totuși cu un rezultat favorabil. Mai întâiu de toate fusese asigurată libertatea religiei și iudeii nu mai erau deja siliți să aducă jertfă lui Zevs, să-și calce legile lor și să se elinizeze cu sila. Dar lupta avusese și alt rezultat important. Curtea siriană ridică protecția sa de deasupra eliniștilor și ei trebuiau să părăsască castelul Acro. Menelau, autorul tuturor nenorocirilor negrăite, fu adus de Lisie jărtfă. El văzu într'însul pe vinovatul capital al violării păcii și porunci să fie torturat în Boreo (Alepo), după ce, el în timp de zece ani batjocorise arhieria cu crimele și nelegiuirile sale. Iason, care deși nu ajunsese pânăla necredința lui Menelau, ba chiar ajutase la restabilirea ordinii, murise deja mai înainte în țara străină. Prigonit de Antioh Epifanul și de prietenul său Areta, prințul nabufteu, isgonit din țara sa, el fugise în Egipt, dar și acolo nu și-a găsit nici un refugiu, și rătăcind din oraș în oraș, însfârșit și-a găsit mormântul în Sparta (2 Mac. V, 8).

De oare ce din cauza păcii închiate între curtea siriană și poporul iudeu pentru oare care timp se instaură pacea și pentru oarecare vreme putea fi fără pedică restabilită ordinea anterioară, apoi trebui așezat în mod legal iară un arhiereu, că după obiceiul anterior să stea el nu numai în fruntea templului și a preoției, ci și în fruntea a tot poporul. Dar pentru această vrednicie sacră și pentru conducerea poporului cine era mai demn decât însuși Iuda Macabeul? Lui se pare i-a și fost oferită această demnitate de Antioh Eupator, sau episcopul său Lisie, cu atât mai mult, că el deja și fără asta, în cursul luptei de doi ani și jumătate după curățirea templului, a fost oare cum-un fel de arhiereu și cărmuitor al poporului. În timpul liniștit, ce se instaurase acum, ostașii puteau acum să-și depue armele, agricultorii să se ocupe cu cultivarea țărilor sale, cărturarii să se îndeletnicească cu legea și tâlcuirea ei, și ranele sângeroase ale poporului începură să se închidă și să se vindece. Din nefericire, acest period liniștit n'a fost de lungă durată. Vai! din cauza împărțirii în partide și a luptelor civile, totul era într'o strașnică agitație, ca să se poată arunca vâlul uitării asupra trecutului. Rămăsese încă eliniștii fățiși și tainici, care urau pe Iuda și pe adepții săi. Pe de altă parte, Iuda și cei de un gând cu dânsul se refereau cu mare asprime către aceia, care erau vinovați de abatere dela obiceiurile părintești. Mulți din ei au fost isgoniți din țară și pedepsiți pentru apostasia religioasă; preoții eliniști n'au fost admiși la slujbă în Templu. Acești lepădați și prigoniți negreșit nu așteptau decât prilej potrivit ca să-și răzbune

pe vrășmașii lor, și prilejul acesta curând li se prezentă. Principele Dimitrie, pe care Antioh Epifanul îl lipsise de tron, și care tot era reținut la Roma în calitate de amanet (deși nimenea nu știa pentru cine și pentru ce), se folosi de un moment prielnic, ca să plece din Roma și să detroneze pe fiul răpitorului tronului său împreună cu episcopul său. Lisie anume făcuse o prostie, introducând la sine elefanți învățați la război și construindu-și corăbii de război, deși aceasta i se interzisesse de senatul roman. În vederea călcării unei asemenea porunci romane, Roma trimise în Siria pe unul din cei mai severi oameni de stat ai săi, pe ambasadorul Cnei Octaviu, ca nu numai să facă regentului observația cea mai aspră, ci să ardă și corăbiile. Însărcinarea asta a fost adusă de dânsul la îndeplinire fără nici o împotrivire, pentru care Octaviu de altminterlea a fost ucis de un patriot în baa din Laodicheia. Stăpânitorii Romei, extrem de nemulțamiți de curtea din Antiohia, priviră printre degete la faptul, că Dimitrie plecă pe ascuns din Roma, se urcă pe o corabie la Tripoli, plecă la Antiohia, atrase de partea sa poporul și armata și ordonă să se ucidă regele Eupator împreună cu episcopul lui, Lisie. De această neașteptată schimbare, care atrase după sine depunerea câtorva persoane marcante pe lângă amândoi regii, se folosiră iudeii eliniști nemulțamiți, ca să aducă plângere asupra fraților asmonei și asupra partizanilor lor. În capul lor iarăși apărură un preot, anume Ioachim, sau în grecește Alchim, despre care nu se știe de aparținea eliniștilor hotărâți, sau numai semieliniștilor. În tot cazul se știe, că el era om ambițios și, în scopul de a-și ajunge împlinirea ambițiunei sale, era gata de a-și jertfi convinșerile sale. El tindea la demnitatea de arhiereu, la care el, după părerea sa, avea mai multe drepturi, pe temeiul originii sale, decât Iuda Macabeul, care se trăgea numai din familia preoțească a lui Ioariv. Alchim supărat pentru aceea, că fusese lepădat din pricina trecutului său și exclus dela templu, fusese lipsit de dreptul de a sluji la jertfelnic. El și partizanii săi, aprovizionându-se, cum se zicea de o însemnată sumă în aur, se îndreptară spre Dimitrie, expuseră înaintea lui tabloul întunecat al situației iudeei, și se tânguiră contra lui Iuda și adepților săi, ca contra autorilor tuturor nenorocirilor, de oare ce numai ei ar fi pus la cale rășcoala și războiul și au produs turburările din țară. Toată puterea plângerei era îndreptată contra Macabeilor, de oare ce câtă vreme ei vor fi vii, țara niciodată nu se va bucura de pace. Pentru Dimitrie această jalbă era foarte apropo, pentru că îi da lui prilej să-și arate puterea asupra acestei țări, care era pe jumătate despărțită de Siria,

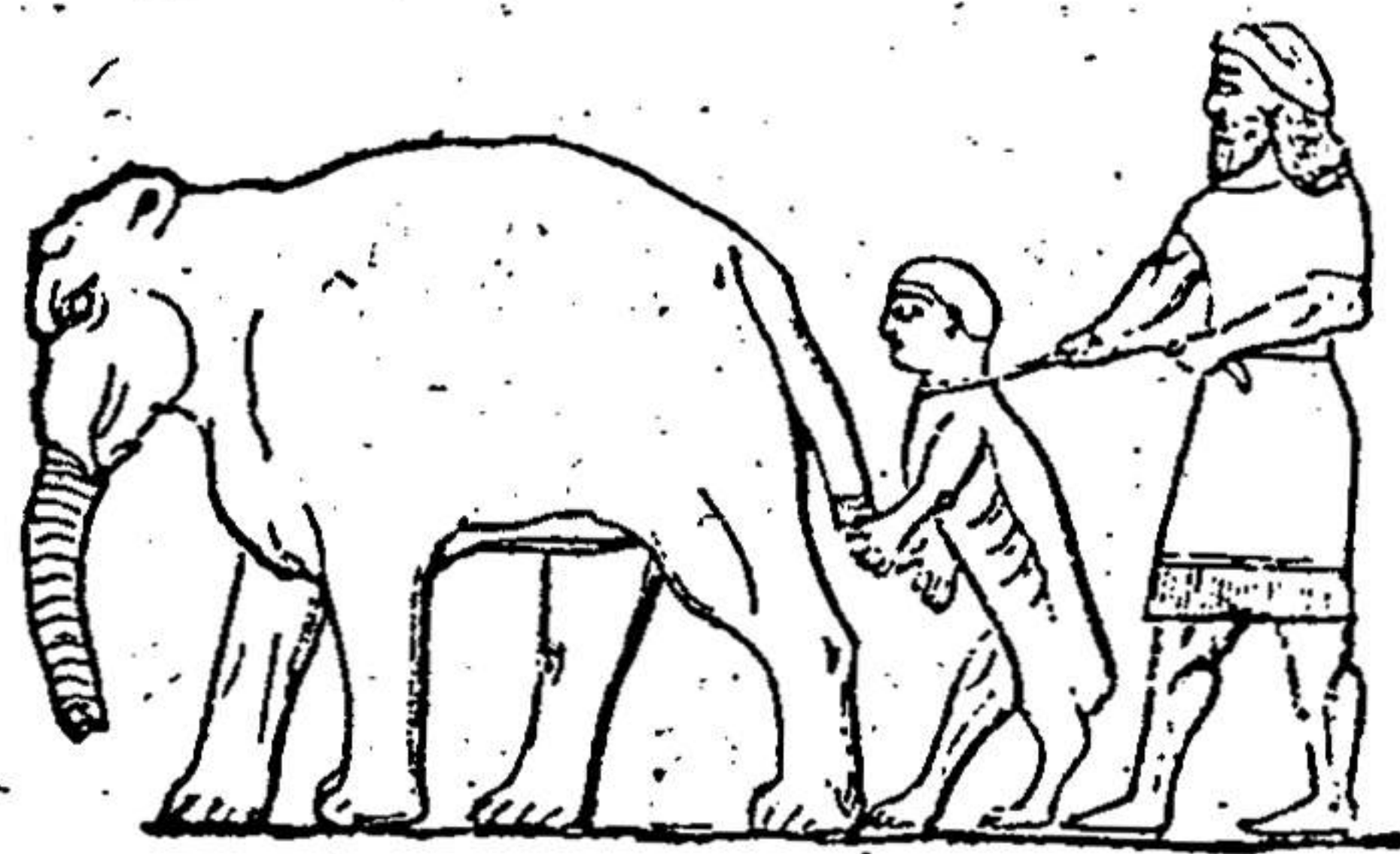

pilda căreia putea influența ademenitor și asupra altora. Pe urmele moșului său totuși el nu plecă, și nu dădu poruncă pentru o nouă prigoană religioasă. Dar prin punerea unui preot după propria sa alegere, în calitate de căpetenie politică a țării, el voi să se arate pe sine domn al poporului iudeu. Ca să înlăture or ce contrazicere și opoziție, el trimise pe șiretul, dar neînțeleptul comandant Valhid cu un detașament militar la Ierusalim, ca să ridice pe Alchim la gradul de arhieru și să facă cunoscută porunca regelui, că el pentru orice neascultare de poruncile sale va supune la pedeapsă fără cruțare. Alchim și eliniștii, temându-se de bărbăția eroică a Macabeilor, se pare că au sfătuit pe Valhid să între mai întâiu în contact prietenesc cu poporul și prin făgăduințe pašnice și prin vicleșug să atragă pe partidul național la supunere autorității sale. Din cauza aceasta imputernicitul Siriei se apropiă de Ierusalim cu pacea pe buză, dar prin asta el nicidecum nu amăgi pe Iuda, pe frații săi și pe partizanii lor credincioși. Ei erau siguri, că era vorba de viața lor și de o nouă supunere a țării; deaceea părăsiră capitala și se îndepărtară iară în munți, ca din nou deacolo să pășască ca mântuitori ai patriei într'o vreme mai prielnică. Intre acestea unii din partizanii săi (hasidei) cedară înșelăciunii. Ei se încrezură lui Alchim, de oare ce acesta se trăgea din neamul lui Aaron sau poate pentru că el se afla în raporturi de înrudire cu unul din învățătorii de lege respectabili. Mulți din cărturarii respectabili, poate toată corporația înaltului sfat restabilit, se predase lui Valhid și Alchim, îi asigurară de devotamentul lor și dorinții de pace, și rugară să se îngrijască de pacificarea țării și să pună capăt silniciilor, care duceau la sălbătăcie. Noul arhieru din partea sa dădu încredințarea, că el are aceeași intențiune de a dăruir țării pacea și prosperitatea și se jură întru aceasta. Dar de îndată ce el ocupă templul și orașul, el sau Valhid, porunci ca într'o singură zi să se tortureze șasezeci de hasidei, trecuți la dânsul, și pîntre ei era probabil și unchiul lui Alchim, respectabilul învățător de lege Iosia. Această faptă de rușine, împreună cu călcarea jurământului, răspândi groaza și durerea în toată țara. Iarăși se părea că au sosit zilele grozave ale lui Antioh Epifanul și ale lui Mene-lau. Ochii poporului iarăși se îndreptară spre Macabei, toate inimile se îndreptară spre Iuda. Mulți din cei ce trecuseră mai înainte la partidul lui Alchim, iarăși decăzură dela dânsul și începură să se adune împrejurul fraților Asmonei, în Modin.

Când după aceea Valhid într'un târgușor, anume în Vetsahar,

nu departe de Ierusalim, — porunci să ucidă și să arunce în cisternă pe mulți din aceia, care se lepădase de Alchim, atunci din nou se aprinse războiul intestine, în anul 161. Bărbații și tinerii, care și iubeau patria și libertatea, iară începură să se adune sub steagul fraților Asmonei. Alchim, din contră, atrăgea la sine pe toți ambițioșii, care iubeau plăcerile, și pe călcătorii de lege. Și iată, iară pășiră unul în fața altuia două partide dușmane. La început partidul elinistic era mai tare, de oare ce el iarăși găsi sprijinul în o armată străină, pe care Valchid o lăsase în Iudeea și iar a fost așezată în Acra (1 Mac. VII, 33). Cu această armată el umblă prin toată țara, în scopul de a aduce pe locuitori la supunerea lui Dimitrie și la recunoașterea cinului său. Dar încetul cu încetul crescă și numărul partizanilor Macabeilor și ei iară au început acțiunile dușmănoase contra eliniștilor, pedepsiră pe fugari și stârni așa groază, încât partizanii lui Alchim n'au putut să mai rămână prin sate. Din cauza aceasta ei cu toții s'au adunat la Ierusalim. După cum predecesorii lui Alchim, așa și el acum socoti să găsească sprijin pentru situația sa mai curând la curtea siriană decât în dispozițiunea poporului către dânsul. El grăbi către Antiohia, aduse o nouă plângere asupra Asmoneilor, și iar găsi atențiune binevoitoare la Regele Dimitrie, chiar în primul an al domniei lui. Prin acțiunile sale pripite și nechibzuite, își făcu mulți vrășmași, așa că din dife-

Elefantul și momița (după un monument egiptean).

rite părți se izbi de dușmănie, în care caz chiar și romanii nu se raportau către dânsul cu bunăvoință. De aceea el a trebuit cu deosebire să se refere cu râvnă către autoritatea sa regală și socotea ca orice nesupunere să o înlăture prin măsurile cele mai severe. Cu răzvrățiții iudei el socotea să se răfuiască curând. De aceea trimise în Iudeea pe una din căpeteniile sale militare, anume Nicanor, care fugise împreună cu dânsul din Roma, în fruntea detașamentului de elefanți, ca să pedepsească pe răsculați cu asprime fără de milă. Acest comandant deasemenea credea ca cel mai bun lucru ca la început să încerce să aplaneze lucrul pe cale pașnică, de oare ce el știa, ce influență aveau Macabeii asupra poporului și cum știau ei să însuflețească poporul în lupta disperată, în care caz victoria ar fi devenit tare grea. Odată cu aceasta Nicanor voia să câștige și timp, până se vor strânge oștiri su-

ficiente pentru dânsul. Mai mult încă, se spune că comandantul sirian, cunoscându-se deaproape cu nevoițele vitejiei și eroismului lui Iuda, fu pătruns chiar de respect pentru dânsul și voia chiar să statornicească pace între el și rege. Deaceea trimise la Iuda Macabeul trei persoane de încredere. Acești trimiși nu fură neplăcuți nici pentru Iuda și aderenților săi și în urma acestora între ei și Nicanor se statornici înțelegere. Acesta din urmă, prin cunoștința personală cu eroul iudeu, fu până într-ata fermecat de dânsul, încât îl sfătuî, după instaurarea păcei, să se căsătorească, ca să-și continue neamul său eroic și în viitor. Această bună înțelegere neliniști extrem de tare pe Alchim, când el raportă regelui, că Nicanor a jucat un rol fals, se raportă indulgent cu vrășmașul regelui Iuda, și a socotit chiar să pună arhiepiscop în locul său. Din această cauză regele trimise poruncă lui Nicanor să curme toate tratativele și să aducă la el pe Iuda în lanțuri la Antiohia.

Iuda între acestea deja și însuși ajunsese la convingerea, că lui nu fără primejdie ar fi să se razeme pe prietenie, și deaceea se depărtase din timp în munți. Acolo Nicanor îl urmări cu armata sa. Oștirea lui Nicanor suferi înfrângere și trebui să se retragă la Acra. Infuriat și poate temându-se, ca aceasta înfrângere să nu fie socotită la curtea antiohiană ca o vină a lui în senz. greșit a acelui joc fals, Nicanor se apucă energic să continue războiul. El voea mai ales să ducă în robie pe însuși Iuda Macabeul, de oare ce el însuși cuprindea în sine o întreagă oștire. Deaceea el, îndreptându-se spre muntele templului, dăde de acolo poruncă, că lui să-i fie predat eroul. Când într-întâmpinarea lui eșise prietenoși preoții și membrii sfatului și-i declară, că ei sunt cu totul fideli regelui, ceea ce și dovediseră prin zilnica aducere de jertfe pentru prosperitatea lui, atunci Nicanor îi primi grosolan, își bătu joc de dânsii și rădică mâna amenințător asupra templului, cu jurământ, îl va da focului, dacă nu-i va fi predat Iuda. Nicanor intenționat făcu tot poporul și pe fie care răspunzător pentru asta. Dacă ei în adevăr prețuiau lăcașul sfânt și voiau să înlăture dărâmare lui, apoi trebuiau să-i dea concursul să prindă pe Iuda. Ca să constrângă și mai mult pe iudei la asemenea predare a eroului lor, Nicanor dădu poruncă să prindă pe omul cel mai respectat din Ierusalim, pe piosul Razeș sau pe Razis, care, din cauza iubirii generale către el a poporului, se numea „părintele iudeilor”, și să-l țină pe dânsul în calitate de amanet, ba poate să-l supună și la torturi,

până ce va fi predat lui acel erou al poporului iudeu, așa de grozav pentru dânsul. Dar Razis la apropierea de dânsul a vrășmașilor, își curmă singur zilele. Nicanor cu o deosebită aprindere se aruncă după Iuda în munți, însoțit de o numeroasă armată. Iuda între acestea adunase împrejurul său trei mii din cei mai viteji partizani ai săi și și așază tabăra la Adasa. Când lucrurile ajunse până la luptă, atunci vitejia iudaică iarăși triumfă asupra mulțimei sirienilor. Nicanor, chiar la începutul luptei, își pierde viața, iar apoi și toată oștirea sa se dădu la o fugă disperată, urmărită de ostașii iudei. Locuitorii tuturor orașelor și satelor, pe lângă care fugeau soldații sirieni, îi urmăreau, îi ucideau și nici unul din ei n'a putut ajunge la Gazara, încotro se îndreptase fuga lor. Bătălia dela Adasa, în ziua de 13 Adar (anul 160), fu așa de decisivă, încât ziua acestei bătălii a devenit pentru totdeauna ziua biruinței și a bucuriei, asemenea zilei sfințirii templului și încă mult după aceasta a fost cunoscută sub denumirea de „ziua lui Nicanor”. Capul și mâna lui Nicanor, despărțite de trupul lui, biruitorii le-au spânzurat în calitate de trofee pe zidurile Ierusalimului. ×

Iuda și adepții lui iarăși deveniră stăpânitorii deplinii ai Ierusalimului, de oarece Alchim deja înainte de luptă se depărtă de pe acolo. Probabil că ei iară au stabilit ordinea violată și izgoniră pe partizanii partidului dușmănos lor. Dar de oare ce Iuda Macabeul n'a închis ochii la situația nesigură și prevăzuse, că Dimitrie altmintrelea se va referi la înfrângerea părții de armată a sa, de cât cum făcuseră asta predecesorii săi în surprinderea lor, apoi el făcu un pas de un caracter foarte dubios. El intră în legătură cu Roma cea foarte puternică pe vremea aceea, căci el știa, că Dimitrie nu era încă recunoscut de senatul roman și că la Roma se da atențiune oricărei plângeri contra lui. Din această cauză trimise în delegație doi iudei, care știau bine limba greacă, pe Iuda Eupolem, fiul lui Ioan, din familia preoțască a lui Acos, și pe Iason, fiul lui Eleazar, sau direct la Roma, sau către delegații romani, care adesa călătoreau în Egipt, în Siria și Asia Mică, ca prin imputernicirea lor să țină în frică pe principii și popoarele. Dar îndată ce imputerniciții săi și-au ajuns scopul călătoriei lor, Iuda iară a trebuit să apuce armele.

Dimitrie, primind știrea despre înfrângerea lui Nicanor, porunci îndată să adune o oaste numeroasă și să o îndrepte spre Iudeea, cu necruțătorul Vachid în frunte. Acest comandant plecă

prin Galileea ¹⁾, luă orașul Mesalot, care evident i-a arătat împotrivire, și-l arse. După aceea plecă mai departe prin șes, nimici pe toți iudeii, ce întâlnea și în Ima Visan se opri deja înaintea Ierusalimului. Iuda a trebuit să părăsască capitala, de oare ce ea, lipsită fiind de ziduri, nu mai prezenta nici o apărare. Dar el se adresă cu chemare către bărbați și tineri să pășască la luptă pentru patrie, lege și libertate. La această chemare răspunseră puțini și împrejurul lui se adună un detașament numai de vreo trei mii de oameni. Poate că numeroasa armată siriană înspăimânta pe toți și-i aruncă în căsperare, și mulți se ținură la o parte de la acțiunile militare, de oare ce Dimitrie căuta numai supunere sieși, dar nu silea la violarea conștiinței; și poate cauza acestui lucru a fost și aceea, că oamenii strict religioși erau nemulțumiți de Iuda, pentru că el recungea la mijloace lumești și căuta ajutor la păgâni. Ultima presupunere era chiar mai probabilă, de oare ce ecouri de nemulțumiri anume de această procedare a Asmoneilor s'au păstrat și în urmă, și cu aluzie la asta, s'a format și zicătoarea: „Blestemat e omul, care chiamă trupul în ajutor sieși; binecuvântat este omul, care toate nădejțile sale și le pune în Dumnezeu”. Dar oricare ar fi fost pricina unei asemenea neparticipări, în tot cazul Iuda avea acum mai puțini adepți pentru opera națională. Cu cele trei mii de ostași el se mișcă spre sud și-și așază tabăra la Elease, de oarece munții din nord nu mai prezentau deja nici un refugiu pentru dânsul. Vachid urmări armata iudaică cu douăzeci de mii de oameni pedestrași și cu două mii de oameni cavalerie și-și întinse lagărul la Vereea. La vederea unei așa de colosale armate, bărbăția părăsi pe cei mai mulți din iudei. Ei insistau întru aceea, ca să nu intre în luptă, ci să se retragă și să aștepte întăriri. În zadar Iuda își toci elocvența sa, ca să-i înălăcăreze. Majoritatea îl părăsiră și împrejurul lui Iuda rămase de toți numai opt sute de ostași. Cu cei mai dârji din acest mic detașament, el cu o vitejie disperată tăbări asupra lui Vachid din flancul drept, și pricinui o înfrângere, îl puse pe îngă și-l urmări până la hotarul Azotului. Dar ceilalți ostași iudei nu putură susține atacul din stânga a armatei siriene, au fost striviți, și când Iuda se întoarse, atunci el a trebuit să intre iară în luptă și cu această aripă a armatei. El însuși și tovarășii săi iară făcură minuni de vitejie.

1. In 1 Mac. IX, 2. In traducerea sinodală, în loc de Galileea se citește Galgal, ca și în grecește, dar în presupunerea cercetărilor, aceasta e o simplă omisiune. Orașul amintit mai departe, Mesalot era situat la intrarea din Galileea în șesul Ezerlonului.

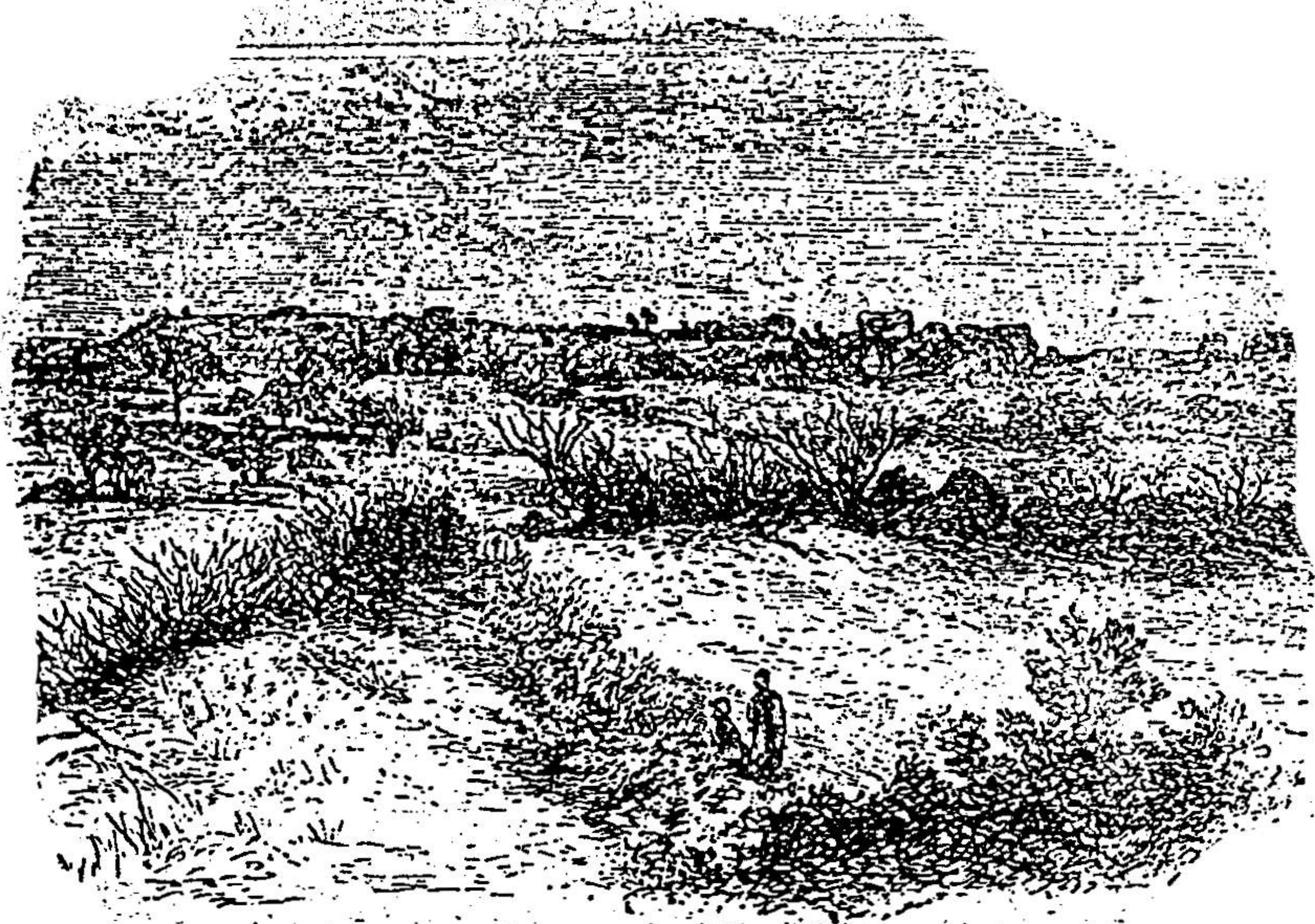

De ambele părți căzură o mulțime uciși și răniți, dar bătălia lură de dimineață până sara. Dar ostașii iudei se topeau tot mai mult și rămășița neînsemnată a lor fu înconjurată de dușmani. Însfârșit, căzu și însuși Iuda Macabeul cu sabia în mână. Atunci toți ceilalți fugiră și frații lui socotiră o fericire pentru ei cel puțin aceea, că ei au putut să mântuiască trupul eroului de bătaea de joc a dușmanului, și-l duseră într'un loc sigur.

Lupta de la Eleaze sau Vereea (în Nisan sau Aprilie, anul 160) a pierdut se pare pentru totdeauna toate cuceririle făcute până acum. Mâna de luptători asmei viteji a fost împrăștiată. Alchim ocupă iară capitala și templu și putu să triumfe în voe. Dar lupta de mulți ani a Macabeilor nu se putea să rămână zadarnică. Ea scoase poporul din amorțirea lui și încurajă duhul lui. Sângele mucenicilor eșii dintr'insul vindecă ranele sale. Și în adevăr, jertfele de sânge aduse, au vindecat toate vechile rane. De dinafară a fost spălată acea rușine, de care era acoperit numele de iudeu. Grecii glumeți, simțind mâna lui Iuda, nu mai îndrăsneau la vederea iudeilor să se dedee la derâderea lor și iudeii nu mai aveau nevoie să mai facă copilăriile jocurilor olimpice, ca să câștige egalitatea de drepturi cetățenești. Din partea lăuntrică, însuși poporul se află din nou pe sine însuși și problema ce sta asupra lui; el se considera pe sine iarăși poporul lui Dumnezeu, chemat la aceea ca să fie purtătorul adevăratei învățături, a religiei sale și a legii sale morale, și prin puterea manifestației întru acestea arată, că el este în stare să apere această moștenire a sa. Eroica abnegație, exemplele de uimitoare răbdare, manifestate în timpul războaelor macabeice prin mucenici glorioși, au devenit moștenirea istorică a poporului și deacum serveau de modele pentru dânsul în viața și activitatea viitoare.

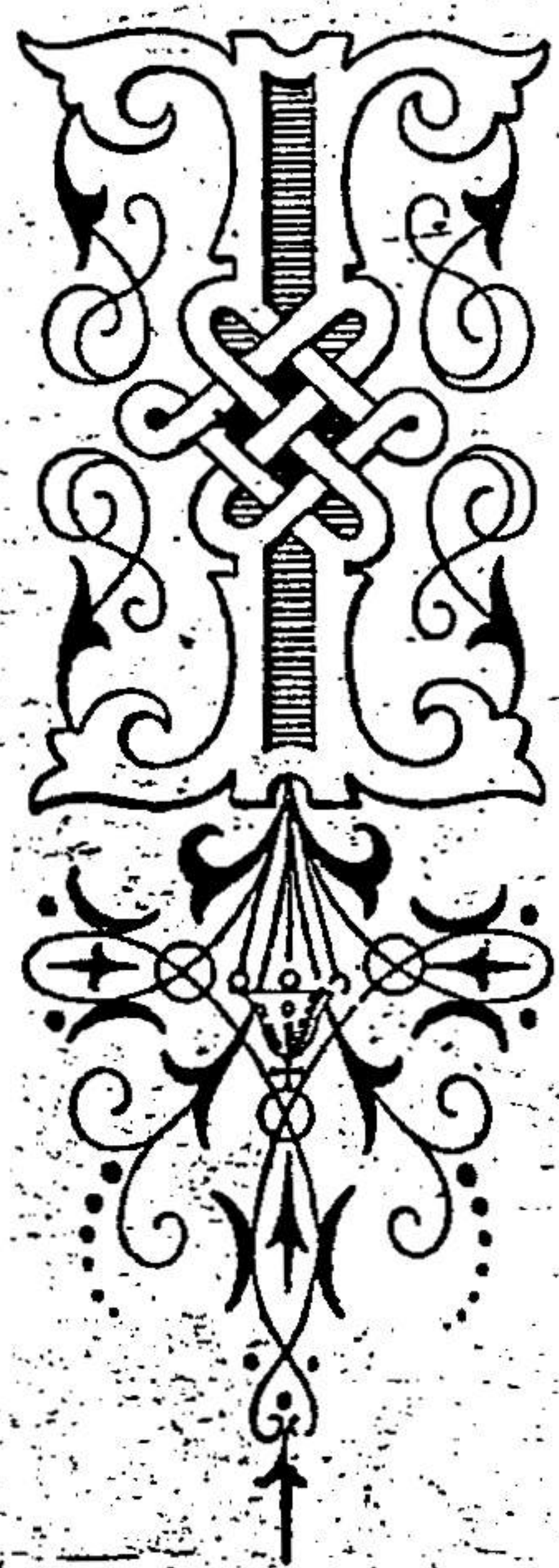

Vederea Ascalonului dinspre răsărit

CAPITOLUL XXX.

DINASTIA ASMONEILOR

uda Macabeul a căzut de moarte slăvită de erou, dar odată cu dânsul n'a perit lucrul început de el, care s'a continuat de ceilalți frați ai săi Macabei. Intre acestea în înseși situația poporului se produse o schimbare foarte importantă. După moartea regelui — torturator, Macabeii deveniră neatârnați cârmuitori ai țării și au fost protopărinți ai neamului, așa numit al prinților Asmonei, după numele protopărintelui Macabeilor, Matatia-Asmoneul. Primul reprezentant al acestui neam, după Iuda Macabeul, a fost al doilea frate al său, Ionatan, care, punându-se în fruntea poporului, reuși pentru câțva timp să instaureze în sânul lui pacea și prosperitatea. Atât prin cârmuirea sa, cât și prin actele sale militare, Ionatan câștigă așa influență asupra poporului, încât ochii tuturor erau îndreptați asupra lui, ca asupra mântuitorului principal al țării, și lui i se oferi cinul înalt de arhieru. Pentru concepțiile moderne, alegerea unui om militar în

cinul de arhieru se pare incompatibil. Dar preoția iudaică era pe cât militară după caracterul său, pe cât și ceremonială în actele sale sfinte, și după concepția Vechiului Testament nu era deloc ceva incompatibil în aceea, că una și aceeași mână posedă pe rând când sabia și sulita lui Finees, când cădelnița sau toiagul lui Aaron.

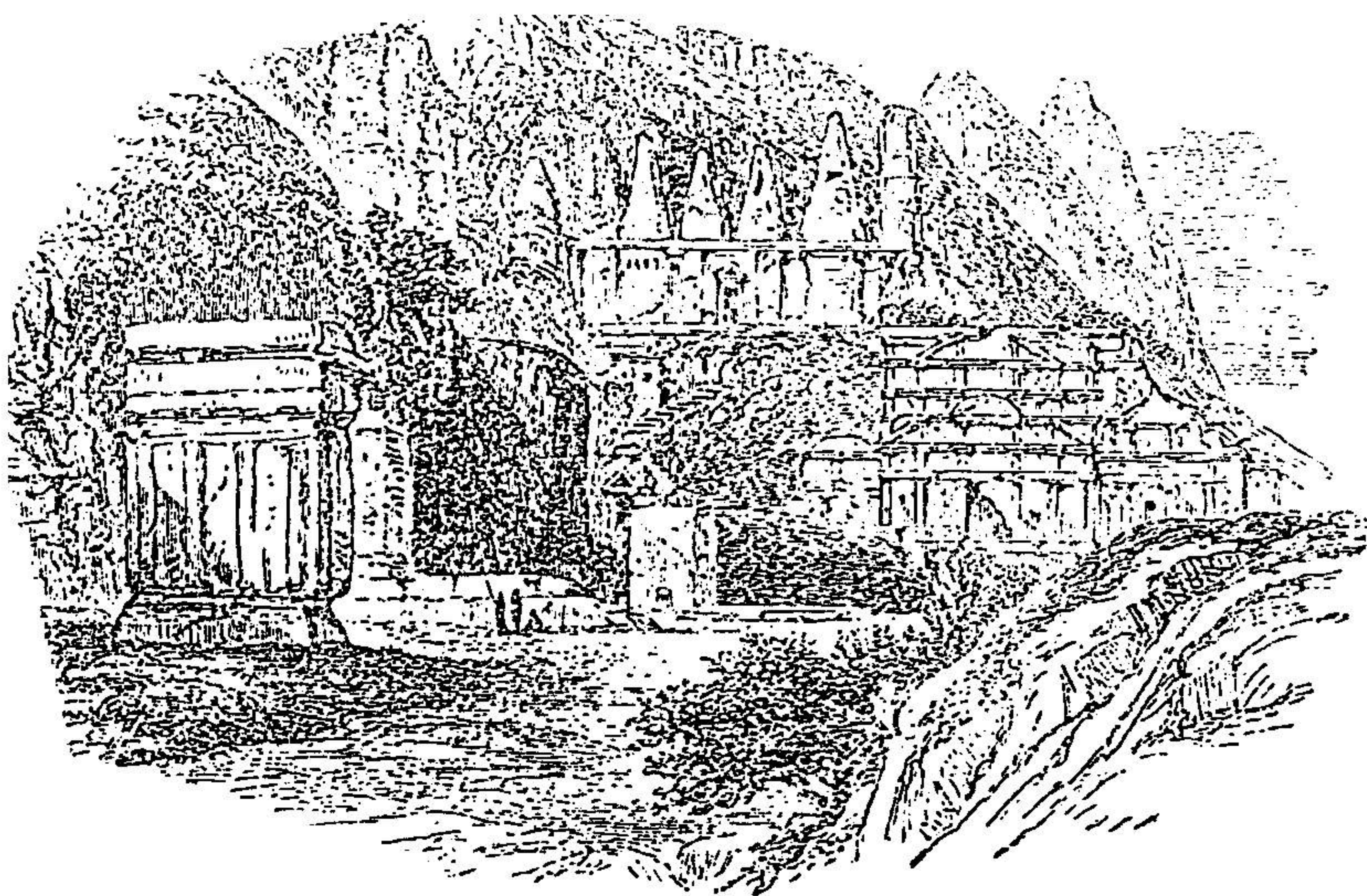
Intrarea lui Ionatan în cinul arhieresc s'a săvârșit cu solemnitatea cuvenită. Ea constă din sărbătoarea veselă a corturilor, care așa de des se alegea pentru solemnitățile de felul acesta. Din acest timp unirea căpeteniei de arhieru și de cap civil a fost săvârșită. Nevoințele militare ale lui Ionatan însuși, nu s'au întrerupt deloc din această cauză. El întări din nou muntele templului cu pietre patrâte, presupunând vădit, din cauza imposibilității de a îndepărta fortăreața siriacă, să o facă cu totul separată de oraș, cu care prilej el ridică în fața ei un enorm val și din nou construie părțile distruse ale zidului de pe malul pârâului Cedron.

Când Dimitrie, regele Siriei, socoti să supună din nou poporul iudeu, atuncea Ionatan îl ademeni în șesul Filistenilor și acolo cu arcașii săi birui cavaleria, pe care cu deosebire se bizuiau sirienii, își asigură Iopia și Ascalonul și arse vechea capiștea a lui Dagon al filistenilor din Azot. Capiștea aceasta a fost transformată în ruine și trupurile arse ale acelora, care au perit într'însa, zăcură multă vreme într'însa fără îngropare. De și nu posedă eroismul fratelui său Iuda, continuă totuși a susține independența poporului iudeu, până ce în fine odată a fost prins de comandantul sirian Trifon, care, în timpul unei furtuni de zăpadă fiind fără de veste prins, îl duse cu sine și-l dete morții într'un sat necunoscut peste Iordan (1 Mac. XII, 48). Iudeii plânseră amar moartea conducătorului lor, dar nu se dădură unei desperări neputincioase.

Simon, ultimul din cei cinci Macabei frați, se proslăvi nu mai puțin prin vitejia sa și prin înțelepciunea conducerei. El deodată chiar se arată la înălțimea chemării sale. Imediat după moartea fratelui, el se adresă către compatrioții săi cu o înflăcărată chemare, prin care îi îndemnă să se unească cu toții sub steagul credinței. Incurajind pe poporul descurajat, el îi spuse: „Voi și singuri știți, câte am făcut eu, și frații mei, și casa tatălui meu, pentru aceste legi și sfințenii; știți războaiele și împilările, pe care noi le-am suferit. Pentru aceea au și perit toți frații mei pentru Israil, și am rămas numai eu singur. Și acum să nu fie aceea, ca eu să încep a-mi cruța viața mea, în tot timpul împilării, căci eu nu sunt mai bun decât frații mei. Ci-mi voi răzbuna pentru poporul meu, și pen-

tru locașul sfânt, și pentru femei, și pentru copiii noștri; căci s'au unit toate popoarele, ca să ne nimicească pe noi din ură (1 Mac. XIII, 2-6)". Această cuvântare înflăcărată însufleți poporul și cu glas puternic răspunse: „Tu ești conducător în locul lui Iuda și Ionatan, frații tăi. Du războiul nostru, și orice ne vei spune tu nouă, noi vom face toate". El deja și mai înainte se glorificase în luptele cu sirienii, așa că proclamarea lui ca conducător singură de sine umplu de frică pe sirieni. Prima sa lucrare a fost căutarea oaselor fratelui său în scopul de a le îngropa în peștera strămoșască din Modin. În culmea, ce se ridica deasupra șesului filistenilor, locul atâtor biruințe slăvite, și care se vede de pe malul mării Mediterane, Simon, dându-și perfect sama, că el este ultimul din neamul eroilor, zidi un monument, care prezintă un

Gropnița din Petra

amestec de stil greco-egiptean, care se poate vedea în Petra, în valea Cedronului și pe calea Apia. Aceasta era o clădire patrată, înconjurată de o colonadă de stâlpi monoliți, laturile din față și din spate a căroră erau din piatră albă lustruită. Pe acest vârf Simon a înălțat șapte piramide în amintirea tatălui și mamei și a celor patru frați, care cu toții odihneau acolo, menind pe a șaptea pentru sine însuși, când și pentru dânsul va veni vremea. Fațada monumentului era împodobită cu bazoreliefuri, care închipuiau legătura suliței cu scutul spre veșnica amintire a multor bătălii slăvite. Monumentul acesta a rămas în toată întregimea sa până la veacul întâiu, și destul de întreg chiar până la veacul al patrulea al erei creștine. Dar după aceea toate urmele existenței lui și chiar și însuși numirea localității, au dis-

părut, și numai în timpul din urmă prin osteneala cercetătorilor moderni s'a descoperit situația Modinului în satul Modie, și acolo, printre ruinele marilor bolți mormântale, și coloane rupte, se poate probabil vedea și gropnița Macabeilor, deoarece ea, după situația sa și după puținele urme, rămase după dânsa, corespunde anume monumentului Macabeilor.

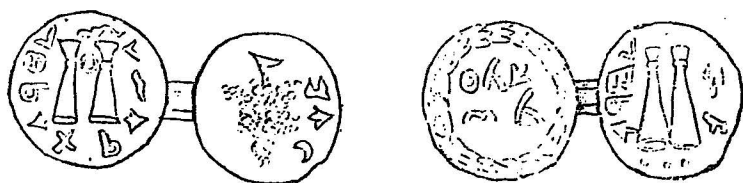
Dar Simon se hotărî să ridice un monument și mai slăvit memoriei fraților săi, de cât gropnița din Modin: cu toți anii săi deja înaintați, el întreprinse trei mari nevoințe, încununare vrednică a slăvitei lupte a Macabilor. Partidul sirian din pământul Iudeei mai avea încă trei fortărețe, care cu toată efortul lui Iuda și Ionatan, tot rămăsese încă în mâinile dușmanului. Una era Gezerul ¹⁾, vechea fortăreață hananiană în șesul sud-vestic, care, după multe nenorociri, trecu în mâinile israiliților, și acum iară, în acest din urmă period a vieții lor istorice, deveni locul slăvitei garnizoane siriene pe marele drum, ce duce prin Filistia. Simon se hotărî să o ia din mâinile dușmanului și folosindu-se de mașina macedoneană, nu de mult inventată, făcu asupra ei un atac de neînfrânt. Locuitorii înfricoșați se predară lui. Toți idolii din capişti au fost nimiciți și în oraș a fost așezată o colonie de iudei sub conducerea fiului lui Simon, Ioan. După aceea a fost luată și a doua fortăreață a dușmanului care se afla pe drumul spre Hebron, anume la Vetsura. Dar triumful definitiv al lui Simon a fost izgonirea sirienilor din citadela care atâta vreme a dominat chiar asupra locașului sfânt. Acesta era cel mai mare dușman al lui Israil, dar acum însfârșit veni rândul și până la dânsul, ca să cedeze bărbăției eroice a iudeilor. Fortăreața se predete și Simon, izgonind pe dușmani de acolo, o curăți de profanare. Bucuria cu prilejul luării celei mai urâte fortărețe a dușmanilor a fost așa de mare, încât intrarea întrânsa se săvârși cu o solemnitate neobișnuită. Simon intră într'insa în 23 a lunii a doua cu slavoslovii, cu ramuri de palmier, cu chimvale și surle, cu psalmi și cu cântări, că fusese răpus marele dușman al lui Israil". În amintirea acestui eveniment a fost statornicită chiar și o sărbătoare anuală, care de obicei se și petrecea cu tot felul de expresiuni de veselie și de bucurie.

Dar aceste izbânzi militare nu erau încă slava principală a lui Simon. Dacă Iuda a fost, așa zicând, David al neamului As-

1. In unele manuscrise se citește Gaza, dar aceasta, se vede, că este o eroare în loc de Gazara sau Gezera, cum să și spune la I. Flavie, Bel. Jud. I, 2, § 2; Art. XIII, 6, §. 7. Gezer a fost descoperit în anul 1873 în Tel-el-Ezer, la zece kilometri spre sud-est dela Ramla.

moneu, apoi Simon a fost Solomonul lui, restabilitorul păcii și al libertății. Din timpul lui cărmuirea a început o eră nouă, primul an de independență, când poporul a încetat de a mai plăti tributul, pe care din timpul regilor persani el îl plătea fiecărei dinastii cuceritoare următoare. Deacum în toate contractele iudaice timpul începu să se însenineze după anii și datele, enumărați din timpul lui Simon, „marele arhiereu și comandant militar, și conducătorul iudeilor“. Către timpul lui se referă și o importantă inovație, și anume baterea monedei iudaice naționale. Acest privilegiu formal a fost dat iudeilor de Antioh VII, și deși, probabil, au fost cazuri de bătae de monede, și înainte de darea reală a permisiunii la asta, apoi totuși anume din acest timp, din anul al patrulea al cărmuirii lui Simon, monedele poartă deja pe dânsule inscripția și numele său. Toate simbolurile, ce apar pe dânsule, servesc de indiciu al păcii și prosperității, pe care el le-a instaurat

Monede iudaice cu inscripție.

în țară, și ca atari simboluri serveau cupa, vița de vie, ramuri de palmier, crinii, tufișuri roditoare ale Palestinei. Vița de vie și crinii în emblemele sculpturale sau în convorbirea obișnuită din acest timp, au devenit moștenirea poporului său. Istoricii cei mai târzii aproape cu entuziasm poetic descriu, „cum țara s'a liniștit în toate zilele lui Simon; cum urmând vederilor mai largi ale slăvitului său frate și astfel realizând simboluri, pe care el le-a făcut pe monumentul fenician în Modin, el transformă portul Ioniuv pentru corăbiile din marea Mediterană, cum după cucerirea celor trei fortărețe urâte de dânsul, din nou se înviorară agricultura și grădiniaria părăsite; cum, folosindu-se de binecuvântarea cu pace „bătrânii, șezând la uliță, toți se sfătuiau despre foloasele obștești, și tinerii s'au îmbrăcat în haine luxoase militare“ (1 Mac. XIV, 9), după asămănarea zilelor de demult, „ședea fiecare sub smochinul său și nimeni nu-i înspăimânta“; cum în toată țara sub înțeleapta sa cărmuire propășea lucrurile de pietate și ale facerei de bine, fără piedică se făcea aprovizionarea și întărirea orașelor, învățarea legii și curățirea templului. Odată cu acestea, nu se poate să nu se observe fără un profund interes istoric, cum soarta poporului

iudeu din acest timp a început să se apropie din ce în ce mai mult în contact cu acea vâjnoasă putere, care acum apărea la vasta activitate cuceritoare în apusul depărtat. Încă Iuda Macabeul, în timpul luptei sale eroice cu dușmanul oriental, întorsese priviri pline de nădejde asupra apusului depărtat, asupra puterii Rome, care stârnise într'însul nădejdea de ajutor contra unui crud dușman. Iuda însă nu reuși să între în oare care raporturi reale cu Roma, dar ideea lui fu susținută de frații lui, între

Acoperăminte de cap pentru femei în orient

alții de Ionatan; dar în deosebi această idee își găsi un partizan activ în persoana lui Simon. Pentru ca să-și asigure alianța romanilor, Simon trimise la Roma un scut de aur, în greutate de 400 kilograme. Romanii la rândul lor trimiseră o proclamație la mulți din regii orientului, în toate orașele monarhiei, în care trăiau iudeii, declarând că ei recunosc pe Simon în calitate de principe al Iudeei. Îndemnând pe iudei să recunoască pe Simon în calitate de cărmuitor, ei în același

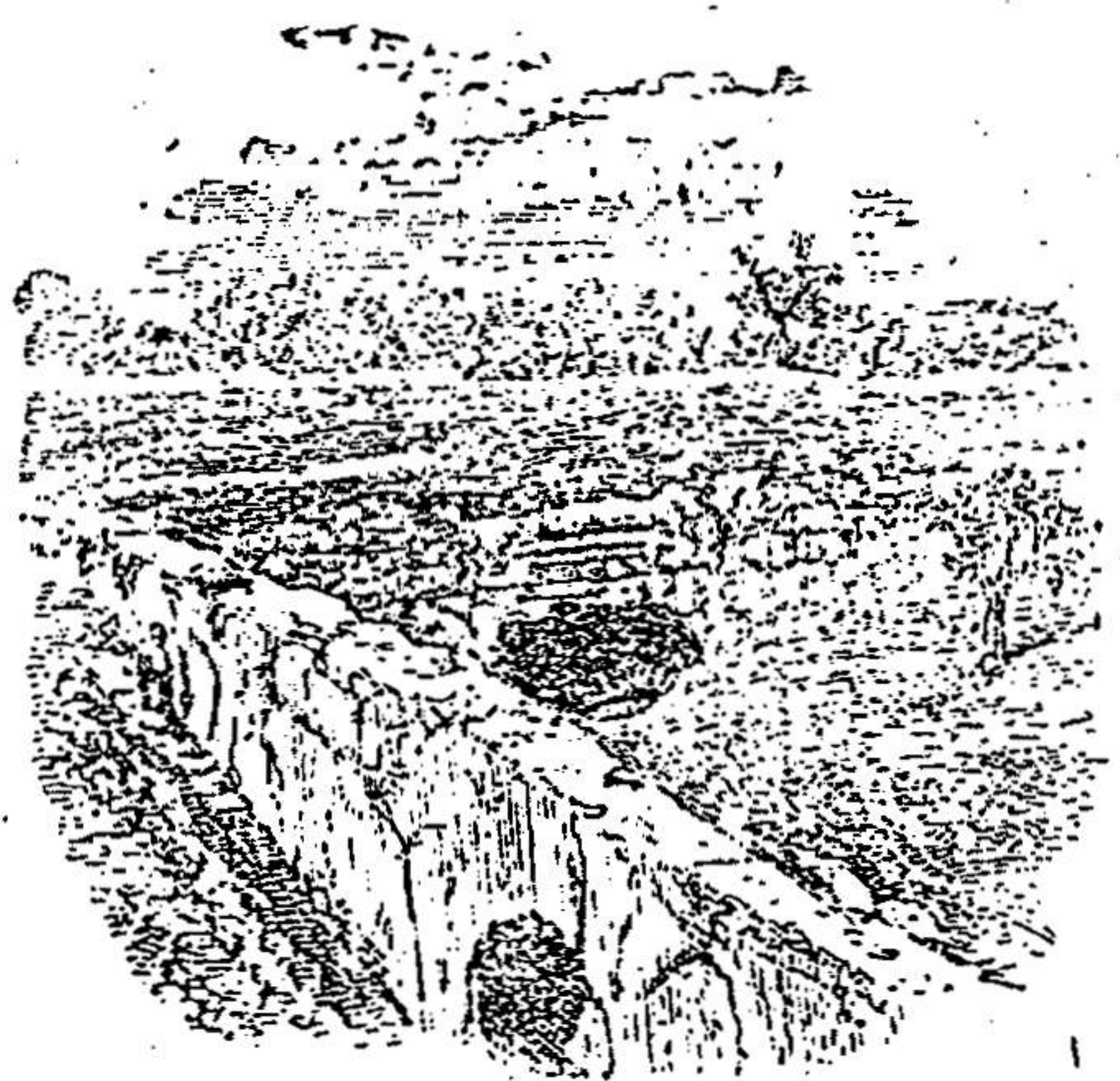
timp trufăș declarară regilor și orașelor de sub stăpânirea lor, că iudeii se află sub protecția lor. Mulțămită acestei susțineri din partea Romei, Simon putu să pășască în calitate de monarh cu drepturi depline, și se îmbracă în așa haine luxoase regale, în care puse în respect chiar și pe trimișii regelui Siriei.

Dar asupra neamului Macabeilor pare că atârna o soartă neînduplecată și lui îi fu dat să piară de silnicie. Situația comparativ strălucită a lui Simon în vrednicia sa princiară stârni zavistia persoanelor ce-l înconjurau. Ptolomeu, fiul lui Abud, ginerele lui Simon, intrând în înțelegere tainică cu Antioh, regele Siriei, înighebă o conjurație, cu scopul de a apuca în mâinile sale cărmuirea Iudeei. La un banchet în Ierihon, el în chip trădător ucise pe Simon și pe fiul lui mai mare, și în același timp să sili să piardă și pe fiul lui cel mai mic, Ioan Hircan la Gazara. Dar Ioan, care moștenise bărbăția și însușirile neamului său, evită primejdia, apăru în Ierusalim, și fu unanim proclamat arhiereu și cărmuitor al țării. Prima lui măsură a fost să plece contra Ierihonului, cu scopul să-și răsbune pentru josnica ucidere a tatălui său; dar Ptolomeu avea în stăpânirea sa pe mama și frații lui

Hircan. El se închise într'o fortăreață și puse pe acești captivi a săi pe zid, expunându-i biciuirilor și amenințând să-i dea morții. Nobila femeie vesti pe fiul său, fără să țină seama de pericolul ce o amenința, să-și răzbune pentru tatăl său, dar Hircan încetenî.

Asediul s'a întins, și în fine, în timpul anului sâmbătal el chiar ridică cu totul asediul orașului. Ptolomeu fugi în Fildelfia și despre soarta lui următoare nu se mai știe nimica. Mișcarea repede a lui Hircan turbură alianța dintre ucigaș și Antioh. Cu toate acestea, armata siriană inundă toată țara. Hircan fu asediat în Ierusalim, unde el fu dus de foamete până la o extremă nenorocire. Prin această nenorocire el fu silit să recurgă la măsura crudă a izgonirii din oraș a celor bătrâni și micuți de ambele sexe, care nu erau capabili să ajute la apărare. Asediații refuzară să le dea drumul să iasă, mulți periră în șanțuri și pe valurile de pământ militare. Iar Antioh se arătă mări-nimos; la sărbătoarea corturilor el dădu orașului un armistițiu de o săptămână, aprovizionă pe cei împresurați cu animale pentru aducere de jertfe, boi cu coarnele aurite, și vase de aur și de argint pentru slujba de templu. Ca recunoștință, poporul, comparându-l cu strămoșul său necredincios Antioh Epifanul, îl numi Antioh „blagocestivul”. În sfârșit, el a încheiat și pace, condițiile căreia, deși crude, au fost totuși mai bune decât le putea aștepta chiar și Hircan în situația sa nenorocită și imposibilă de înlăturat. După acest tratat, țara trebuia să primească situație de vasală față de regele Siriei și să plătească tribut pentru Ionia și alte orașe, ce se aflau în mâinile iudeilor încă din timpul predecesorilor lui Antioh, și Ierusalimul a fost eliberat. Hircan cu acest prilej ar fi deschis gropnița regelui David și acolo ar fi găsit trei mii de talanți de argint care i-ar fi și servit la repararea finanțelor sale desorganizate. Peste patru ani Ioan Hircan primi invitația de a lua parte la expediția în Parția sub pretextul eliberării lui Dimitrie Nicanor, fratele regelui, care ocupase mai înainte tronul Siriei și acum se afla în captivitate în Parția. Hircan se întoarse înainte de înfrângere, din care cauză Antioh își pierdu și tronul său, și viața sa. Dimitrie fugi și

Gropnița regilor.

redobândi tronul Antiohiei. Hircan se folosi de această împrejurare fericită pentru scuturarea jugului Siriei, și poporul iudeu își păstră neatârhnarea sa, până ce a fost forțat de stăpânirea romană, la început sub dinastia asmoneică, și apoi sub casa lui Irod.

Când monarhia siriană a fost cu totul absorbită cu lupta rivalilor și concurenților la tron, înțeleptul Ion Hircan nu perdur ocazia pentru lărgirea posesiunilor sale și pentru întărirea acestei puteri. El luă Samega și Medeva, în provincia Transiordaniei. Dar cel mai mare triumf al său, care cu deosebire l'a pus sus în opinia concetățenilor săi, a fost luarea Sichemului, și ruînarea totală a templului samarinean de pe muntele Garizim (Iosif, Antic, II). Templul acesta a fost săpat până sub temelii, și din el n'a rămas nici o urmă. În curgere de două veacuri această clădire uricioasă jignise privirile tuturor pelerinilor evlavioși, care mergeau la Ierusalim. Acum templul Ierusalimului din nou deveni unicul lăcaș sfânt, unde se săvârșea adorarea Dumnezeului părinților, cel puțin în hotarele Palestinei. Templul samarinean totdeauna s'a numit atentat la credință, în universalitate unicul Dumnezeu, prin care se destîngea poporul iudeu. Acum ei erau iarăși posesorii incontestabili atât ai prezenței dumnezeiești, cât și ai ocrotirei divine, strâns legate cu dânsa. După asta rămăsese numai un templu de concurență, și anume templul lui Onie din Egipt. Deși iudeii palestinieni priveau la confrății lor egipteni cu trufașă aroganță, dar odată cu asta și nu fără o zavistie interioară, și poate numai depărtarea de spații împedeca desvoltarea unei așa dușmăanii, pe care ei o nutriseră față de samarineni¹).

Intre acestea Iudeia, sub cârmuirea înțeleaptă și bărbătească a lui Hircan, continuă să se bucure de pace și prosperitate deplină. Dărâmând Sichemul, el își îndreptă după aceea armele contra Idumeei, supuse această țară, silind pe vechii concurenți ai poporului său să se supună circumciziunii și să primească religia iudaică, și așa de deplin uni aceste două popoară, încât numirea Idumeea din acest timp deja nu se mai arată mai mult în istorie în calitate de principat separat. Hircan menținu alianță strânsă cu romanii și înnoia contractul de cucerire și apărare contra dușmanului lor co-

1. Despre existența acestei dușmăanii se poate judeca după următorul loc din Mișna: „preoții, care preoțau în templu Onia, nu pot preoți în Ierusalim; la ei trebuie de privit ca la preoții, care au neajunsuri; cu ei trebuie de avut contact și a mânca prinos, dar ei nu pot însuși aduce jertfă”. Din acest loc se vede, că cultul dumnezeesc din templul Onia nu se considera idolatrie, ci la el se privea totuși ca la aducerea de jertfe într'un loc nelegiuit. Omul, care dădea făgăduința să aducă jertfă, dacă el o aducea în templul Onia, prin asta nu-și îndeplinea făgăduința sa.

mun. În anul 26 al cărmuirii sale, el hotărî să supună provincia și orașul Samaria autorității sale. El încredință comanda oștirilor sale fiilor săi Aristobul și Antigon. Samarinenii se adresară cu rugămintă de ajutor către Antioh al Chizichemului, regele de atunci al Damascului, care se îndreptă în ajutorul lor, dar suferi o totală înfrângere din partea fraților Asmonei. Împreună cu un detașament de 6000 de egipteni aliați, Antioh făcu a doua încercare de a izbăvi această provincie din stăpânirea iudeilor, dar nu cu un succes mai bun. După o împotrivire îndărătnică timp de un an, Samaria căzu; unul din comandanții detașamentelor siriene dădu iudeilor Schitopolea și alte orașe. Astfel Hircan deveni stăpânitorul întregii Samarii și a provinciei de nord, Galileea. Orașul Samaria a fost distrus până în temelie, au fost sapate canale, de oare ce dealul, pe care stătea acest oraș abundă în isvoară, și tot locul uriciosului oraș a fost inundat și trasformat în iaz.

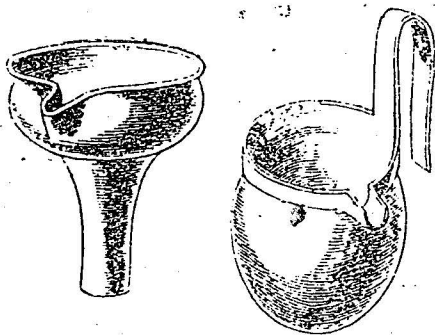
Dar triumfând astfel peste hotarele țării sale, Hircan la sfârșitul cărmuirii sale a fost silit să lupte cu multe neplăceri și dezbinări la sine acasă. Statul său se împărți în două partide puternice religioase și politice, și anume în partidul fariseilor și al saduceilor. Chestiunea despre origina acestor două partide este extrem de obscură și încurcată. Macabeii în mare măsură își datorau succesul lor primilor patrioți înflăcărați, ce s'au ivit și cari vedeau în credință și în tradițiunile poporului lor unica ancoră a mântuirii. Dar mai târziu patriotismul lor se prefăcu în fanatism religios și în închipuiți, așa că ei înfierau pe toți ceice nu erau de acord cu dânsii cu numirea de liber cugetători și necredincioși. În contrast cu dânsii se formă alt partid al saduceilor, care se distingeau mai ales prin un duh cosmopolit, care se împăca ușor cu stăpânirea străină și cu necredința. În istoria următoare s'au dușmănit grozav între ele și câteodată se dădură la desbinări așa de crude și periculoase, prin care se deosebea Grecia de Roma în timpul cărmuirii lor republicane. La început Hircan se sprijini în totul pe farisei, dar la sfârșitul cărmuirii sale rupse cu acest partid orice contact și pe față se alătură la partidul opus. Cauza acestei rupturi a servit caracteristica foarte interesantă a vederilor iudaice. În timpul unui ospăți, la care asistă căpetenia sectei predominante, Hircan întrebă părerea lor despre purtarea și cărmuirea lor obștească, în care, după declarațiunea sa, el se conducea după marele principii ale dreptății și de severa atașare la vederile sectei lor. Fariseii mărturisiră unanim aprobarea lor relativ de toate acțiunile lui, dar se ridică un glas, anume glasul lui, Eleazar, care

distruse această armonie obștească prin observația: „Dacă tu ești om drept, lasă arhieria, de oarece tu nu ai dreptul la ea prin nașterea ta ilegală“. Mama lui Hircan, după tradiție (deși, după mărturia lui I. Flavie, este falsă), a fost luată în robie și a fost expusă îmbrățișerilor profanatoare ale stăpânului său păgân. Hircan indignat ceru ca Eleazar să fie judecat pentru această ocară. În persoana fariseilor el totuși și-a găsit apărarea și toată chestiunea se mărgini la biciuirea lui Eleazar și închiderea în temniță. Hircan, infuriat de asemenea neașteptată dușmănie, ascultă spusa saduceului Ionatan, care acuza pe partidul opus de conjurație, în scopul de a rupe autoritatea de stat, și din acest timp se îndepărtă în totul de farisei și de consiliile lor. Acest principe capabil a cârmuit în curs de 29 ani; el a construit castelul Baris pe o stâncă în hotarele fortificațiilor, care înconjoară muntele templului, în ungherul nord-estic al muntelui. În urmă acest castel sub Irod, a căpătat denumirea Antonia.

Lui Hircan i-a urmat fiul său Aristobul: cârmuirea lui, deși scurtă, a fost remarcată prin multe nelegiuiri și nenorociri. Mama lui, după testamentul lui Hircan, își arată pretențiunile la întâietatea de conducere în stat; el o închise în temniță și o omorî prin foame. Despre soarta fratelui său Antigon, cel mai iubit dintre frații lui, se va vorbi mai la vale, iar pe alți trei frați ai săi i-a ținut în închisoare. Curând după urcarea pe tron, el în-

treprinse o reușită expediție militară și supuse Ituria, ținut la poalele Anti-libanului, care apoi s'a numit Abrahinitida. Din expediție, el s'a întors suferind de o boală periculoasă. Fratele său Antigon, curând după aceea termină cucerirea acestei țări, împreună cu ostașii săi, își exprimă simțimintele sale pioase în templu și de a înălța rugăciuni de mulțămire

Vase metalice (egiptene)

pentru însănătoșarea fratelui său. Acest act nevinovat a fost răstălmăcit de regină și de haremul lui Aristobul în sensul de intenție trădătoare. Aristobul trimise să prindă pe fratele său și să-l aducă la sine desarmat. Vrășmașii trădători ai lui Antigon, din contra, îi transmisera ordinul așa, cum că i se poruncise să se prezinte în toată strălucirea armăturii sale, în care fratele său ar fi voït să-l vadă. Între acestea se puse străji și Antigon, prezentându-se în toată armătura, a fost ucis într'o galerie subterană,

care ducea din templu în palatul Baris. Aristobul, chinuit de muștrările conștiinței pentru crima sa, s'a expus la vărsături până la sânge. Sclavul, care scotea vasul cu acest sânge, din întâmplare se izbi în acel loc, unde fusese ucis Antigon și astfel sângele celor doi frați se amestecă pe pardosală. Prin curte răsună țipet de groază. Regele aflând dela slugi despre groaznicul eveniment, fu apucat de așa agonie de chin al conștiinței și de groază, în cât își dete duhul.

Tronul după aceea trecu la Alexandru Ianei; din partea fratelui său mai tânăr fu făcută o slabă încercare să apuce tronul, dar răsculatul fu prins și dat morții. Cărmuirea lui Alexandru se distinse prin mai multă întreprindere decât succes, și poate încă o fericire pentru iudei a fost aceea, că statele vecine erau slăbite de certuri și dușmănia reciprocă. Egiptul se afla sub cărmuirea Cleopatrei, văduva lui Ptolomeiu Fiscon. Cipru se cărmuia de Ptolomeiu Latirul, fiul ei mai mare și cel mai cumplit dușman. Monarhia Siriei se cărmuia de Antioh Gripul și de Antioh Chiziceanul, din care unul își avea curtea sa în Antiohia, iar celălalt în Damasc. Iudeii stăpâneau toată Palestina, exceptând portul Ptolemaida. Dora și turnul Stratonov erau în mâinile lui Zoilă, care se afla într-o câțva în supușenia Siriei. Gaza de asemenea era independentă de cărmuirea iudaică. Primul scop al lui Alexandru era să supună toate aceste orașe. El impresură Ptolemaida. Locuitorii trimisără să ceară ajutor dela Ptolomeiu Latirul, dar când regele Ciprului adună armata în număr de 30.000 de oameni, ptolemaidenii, temându-se de pierderea independenței lor, refuzară să-i admită în orașul lor. Ptolomeiu se îndreptă spre posesiunea Zoib și asupra Gazei. Alexandru intră în contact cu Ptolomeiu relativ de predarea pașnică a acestor locuri și în același timp cu Cleopatra pentru mărirea forțelor sale, ca să izgonească pe regele Ciprului din Palestina. Ptolomeiu aflând despre această îndoită intrigă, se îndreptă spre Iudeia, luă Aschisul din apropierea Iordanului într-o sâmbătă, pustii țara, și cu ajutorul tacticei pline de experiență a lui Filostefan, zdrobi cu totul pe Alexandru, aplicându-i o pagubă de 30.000 de oameni, continuă prădăciunile sale și pentru aceea, ca să răspândească groaza numelui său, cum că ar fi recurgând la cele mai mari grozăvii. Năvălind odată asupra unui sat plin de femei și de copii, el porunci să-i taie în bucăți și să-i arunce în cazane clocotitoare, așa că groaza acestei incursiuni a canibalilor, s'a lăsat peste toată țara. Iudeea ar fi perit, dacă nu i s'ar fi arătat în ajutor marea armată a egiptenilor,

sub comanda lui Helchia și Anania, doi iudei alexandreni ¹⁾ Latir se retrase în Colesiria; o parte din armata Cleopatrei îl urmări, iar cealaltă parte impresură Ptolemaida. Latir hotărî să recurgă la o măsură îndrăsneată și plecă spre Egipt, dar a fost răspins și se retrase la Gaza, Ptolemaida căzu și Alexandru sosi să feli- cîte pe regina Egiptului pentru victoria ei. Cleopatra fu îndem- nată stăruitor să aresteze pe acest principe și astfel să pună stă- pînire pe Iudeea. Dar iudeul Anania o sfătui să nu întreprindă acest pas.

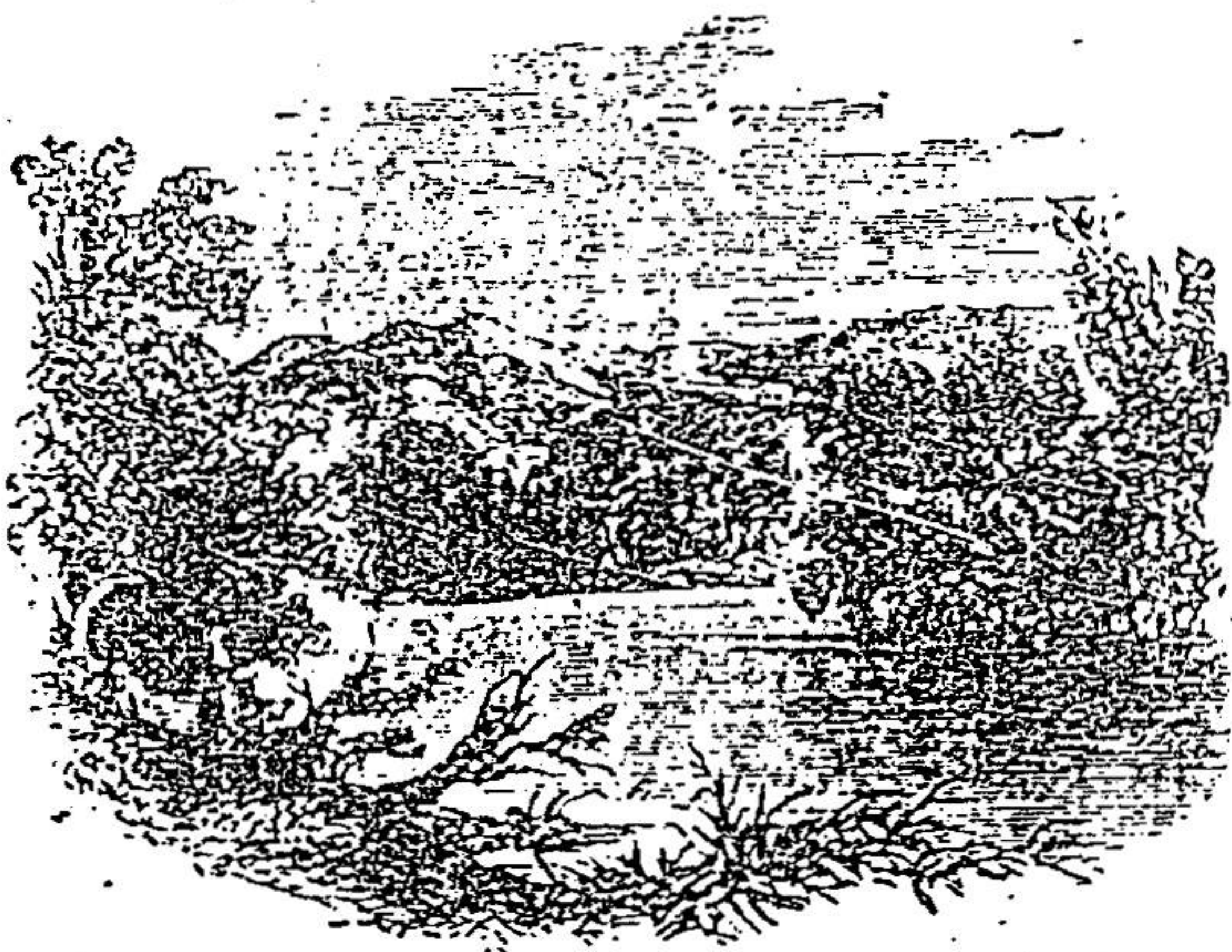
După îndepărtarea oștirilor cipriote și egiptene, Alexandru iarăși luă cărmuirea în mâinile sale, dar caracterul său turburent îl atrase în războaie noi, întovărășite de succese nu mai fericite. El năvăli asupra țării din răsăritul Iordanului, luă Gadara, dar fu învins la Amota, în care el puse mîna pe tezaurile lui Teodor, prințul Filaldelfiei. Nepotolitul rege-arhiereu după aceea năvăli asupra provinciei Gaza, luă Rafio și Antedonul, și deși a fost nevoit să ridice asediul dela Gaza de mișcarea lui Latir, totuși în anul următor o asediă din nou. Gaza dovedi o împotrivire îndărătnică. Intr'o vreme asediatorii își perduse aproape toată armata lor, în urma unei eșiri disperate a asediaților, dar, însfârșit, când căpetenia gardei Apolodot a fost ucis din cauza trădării, Gaza se predete. Alexandru la început pare-se era înclinat spre milă, dar după aceea permise armatelor sale să-și reverse toată răzbunarea lor asupra orașului. Locuitorii apucară armele, dar după perderi însemnate cuceritorul reuși să-i desarmeze cu totul și să ruineze acest oraș vechiu, din care el lăsă numai movile de ruine.

Dar cei mai periculoși vrășmași ai lui Alexandru erau acasă. Partidul fariseic avea la dispoziția sa mulțimea poporului și la sărbătoarea corturilor când el sluja ca rege și arhiereu, contra lui se produse răzvrătire. Vulgul îl improșcă cu lămâi, îi reproșă că e de obârșie josnică și nelegală, și-i nega dreptul la arhierie. Alexandru porunci oștirii sale să tăbărască asupra mulțimii dezar- mate și au fost uciși din ea 6000 de oameni. Pentru împede- carea unor asemenea jigniri, pe viitor, Alexandru a ridicat un părete de lemn, care să despartă curtea preoților de curtea po- porului, și cu scopul înlăturării răsculaților, adună un detaș- ment de gardă din năimiți străini, mai ales pisidieni și cilicieni. După aceea el a doua oară făcu incursiune asupra țării dinspre

1) I. Flavie, At. XIII, 13, § 1.

răsărit de Iordan, o silă să plătească tribut, luă Amatul, dar iarăși suferi o totală înfrângere dela Orod, regele Arabiei. Iudeii se folosiră de prilej să producă răscoală și în curgere de șase ani țara a suferit tot felul de grozăvii ale războiului intestine. Alexandru la început a avut mai mult succes de partea sa, dar după aceea, când voi să pacifice răzvrătiții, aceștia strigară într'un glas, că cedează numai cu o condiție, ca el să se predea pe sine singur morții. Însfârșit, strâmtorați din toate părțile, răsculații cerură ajutorul lui Dimitrie Enhor, unul din regii Siriei. Alexandru totdeauna nefericit în lupte, fu biruit, pierzând pe toți cei 6000 de năiniți ai săi și multă din cealaltă oștire a sa. El atunci fugi în munți. Dar în popor se produse fără de veste o schimbare de dispoziție în folosul său și împrejurul lui se adună o oștire de 60.000 de oameni. Dimitrie se retrase și Alexandru, supunând toată țara, înconjură pe vrășmașii săi în Betan, luă acest oraș și se îndreptă solemn spre Ierusalim. Răsbunarea lui a fost semnificativă și groaznică. În timpul unui ospăț între concubinele sale, el răstigni public 800 de oameni și înaintea ochilor lor ucise pe femeile și copiii lor. Din cauza acestei sângeroase cruzimi el a fost supranumit tracian. Dintre cei nemulțămiiți de dânsul, 8000 de oameni părăsiră orașul, dar, sub cârmuirea sa de fer, toată țara deopotrivă activă. Posesiunile iudeilor către timpul morții sale cuprindeau laturea țărmului dela turnul lui Straton până la Rinocorura, Idumeea, Samaria și însemnatele provincii spre răsărit de Iordan. În anul al patrulea după victoria sa contra răzvrătiților, Alexandru Ianei a fost cuprins de o boală de moarte. Statul agitat și răzvrătit, cu provinciile sale noui cucerite, te miră de s'ar fi putut supune unei stăpâniri slabe de femei și de copii. Cârmuitorul murind chemă la sine pe femeea sa Alexandra și, văzând în aceasta singurul mijloc al păstrării statului, o sfătuiește, ca ea după moartea lui să se consacre cu totul în mâna partidului fariseic, puternic prin numărul său, și răzvrătirilor, și mai ales din cauza, că el avea la dispoziția sa tot poporul. Apoi după domnia de 27 de ani plină de neliniște și de aventuri, Alexandru Ianei a murit. Văduva lui, Alexandra

Vederi de pe râul Iordan

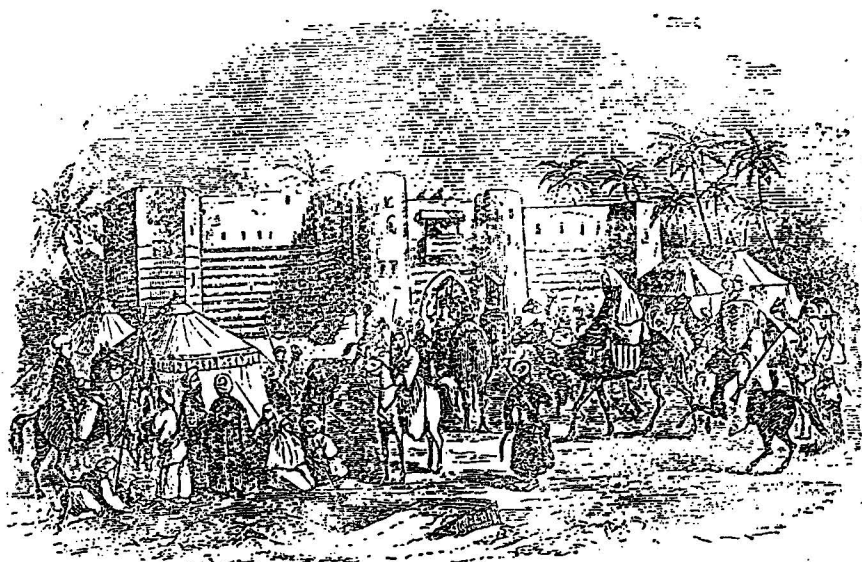
imediat și-a însușit acea politică, pe care i-o recomandase el și dădu cârmuirea pe mâna fariseilor. Urmă o rapidă schimbare în toate; rămășițelor lui Ianei celui nepopular, li se dădu cele mai înalte onoruri și arhieria fu oferită fiului lui celui mai mare Hircan II.

În tot timpul carmuiei Alexandrei, înțelepciunea sau, mai exact, necesitatea insistentă a sfatului bărbatului ei de pe patul de moarte, din ce în ce mai mult lăsa să se înțeleagă; tronul sta solid, toată țara, după mărturia lui Iosif Flavie se bucura de liniște, exceptând pe farisei, care începură a prigonii și a apăsa pe foștii lor protivnici. Întărind partidul lor prin eliberarea generală a legaților și întoarcerea celor isgoniți, ei mai întâiu de toate tăbărâră asupra lui Diogen, favoritul răposatului cârmuitor. După aceea fariseii cerură judecată obștească pentru toți, cari au fost părtași la tortură celor 800 de oameni răstigniți. Alexandra, nefiind în stare să se împotrivească la asta, a fost silită să se învoiască, dar al doilea fiu al ei, Aristobul om îndrăzneț, ambițios și dedat la intrigă, se folosi de o împrejurare, se puse în fruntea partidului, care, deși se afla în prigoană, tot era încă tare. Ei se adresară atât dreptății, cât și la milorserdia cârmuitorului și arătară la imposibilitatea de a preda pe partizanii credincioși ai bărbatului ei, răzbunării vrășmașilor lor. Din această cauză ea luă măsuri să-i scape, fără să jignească pe farisei. Lor li se permise să părăsască Ierusalimul și ei au fost enumerați în garnizoana orașelor de pe frontieră. În scopul de a preocupa cu ceva spiritul neliniștit al fiului său Aristobul, ea îl trimise cu o armată însemnată, sub pretextul de a curma prădăciunile lui Ptolomeu, care cârmuia un neînsemnat principat din Colhida, dar cu scopul ascuns să cuprindă Damascul, Aristobul izbuti atât scopul mamei sale, cât și al său propriu; el puse stăpânire pe Damasc și ațără puternic armata la sine. După o reușită cârmuire de nouă ani, Alexandra se bolnăvi și muri, lăsând după sine amintirea, ca de o femeie curajoasă, întreprinzătoare și energică. Înainte de boala ei, Aristobul fugi tainic din Ierusalim, se puse în capul armatei, chemă în ajutorul său toate garnizoanele de pe frontieră, alcătuite din partidul său propriu, și, imediat după moartea mamei sale, plecă repede spre Ierusalim. Partidul fariseic, cu Hircan în cap, apucară în calitate de zălog femeea și copiii lui Aristobul și, adunând în grabă forțele lor, întâmpină pe Aristobul la Ierihon. Dar oștirile înclinară spre partea îndrăznețului și întreprinzătorului Aristobul; o parte însemnată

fugi, ceialaltă căzu cu duhul. Fratele cel mai mic se retrase în Ierusalim, iar cel mai mare fu asediat în palatul Baris, până ce în urmă blândul și inactivul Hircan se îndoi să cedeze autoritatea de stat și se depărtă, poate, la o stare mai bună de om particular. Lovitura aceasta a fost fatală pentru partidul fariseic.

Dar mai rămăsese încă un frate, descendenții căruia erau mult mai primejdioși, protivnici ai casei Asmoneilor chiar decât fariseii. Acesta era Antipatru, un idumeean de origine nobilă, fiul lui Antipa, cărmuitorul Idumeei pe timpul cărmuirii lui Alexandru Ianeu. Antipatru căpătă o mare înrăurire asupra

Elaoul, port la Marea Roșie.

lui Hircan cel slab cu duhul în calitate de prim ministru al său. El se folosi de toate afară de titlul de domnitor, dar și la asta visa să ajungă curând. Succesele lui Aristobul aduse o puternică lovitură speranțelor sale ambițioase. Însfârșit, după îndelungate stăruințe de a influența asupra lui Hircan, prin aceea, că i-ar prezenta cum că viața lui e în primejdie, Antipatru îl sfătui să fugă la Areta, prințul Arabiei. Acest principat treptat-treptat crescuse până la o mare întindere și putere, și Petra, capitala lui, devenise către acest timp mare loc de depozit de mărfuri pentru comerț care se purta între Marea Roșie și Golful Persic. Acesta se mișcă contra lui Aristobul în capul unei armate de 50.000 de oameni. Armata nedisciplinată a iudeilor se clătină. Aristobul suferi înfrângere și fugi la Ierusalim. Acolo părăsit la fel și de popor, el se închise în templu, unde preoții se pregătise de apărare. El fu puternic constrâns de Areta, Antipatru și Hircan. În timpul

acestui asediu se petrecură două împrejurări caracteristice. Un bătrân, cu numele Onia, era renumit prin aceea, că în timpul unei secete se rugase pentru ploae, și a căzut îndată ploae. Partidul lui Hircan voi să se folosească de puternicile sale rugăciuni contra lui Aristobul. Patrioticul bătrân se puse în genunchi și rosti următoarea rupăciune: „O Dumnezeule, Impăratul lumii! De oare ce deoparte e poporul tău, iar de cealaltă preoții tăi, apoi eu Te rog, ca Tu să nu ascuți rugăciunile nici acestei părți, nici a celeilalte, spre distrugerea a unuia de către cealaltă, spre distrugerea a unuia de către cealaltă”. Mulțimea crudă și înfuriată îl ucise cu pietre. Al doilea eveniment a constat din următoarele. Se apropiase Paștele, și între altele la templu nu se aflau animale pentru jertfe. Impresurații intrară în înțelegere cu asediatorii, ca pentru anumită plată să le fie dați meii pentru marea solemnitate națională. În acest scop sloboziră panere în jos de pe ziduri, dar sperjuri de asediatori luând banii, lăsară panerile goale sau, cum în urmă cu strașnică groază povesteau rabinii, le încărcau cu porci.

Între acestea din toate aceste neregule, care epuizau cu totul poporul, se ivi fără de veste izbăvitorul, anume în persoana comandantului acelei mari republice, care în acest timp tindea la stăpânirea universală și, sdrobind acum trufia și puterea marilor monarhii apusene, pretindea dreptul de a se amesteca în trebile fiecărui stat neatârnat. Roma, care pânăla acest timp se mărginise la a umplea de groază Asia și în genere răsăritul prin bubuituri de tunet depărtate încheind alinanțe cu statele puternice și arătând protecție celor slabe, care o rugau pentru ajutor, acum, în persoana consulilor săi și a reprezentanților supuși păși direct pe câmpul supunerii de fapt a lumii răsăritene. Scavru, căpetenie supusă lui Pompeiu, cuprinse Damascul, și rivalii, care tindeau să pună mâna pe tronul iudaic, se sileau pe întrecutele să caute protecțiunea lui: Aristobul oferea 400 de talanți, Hircan la fel. Prădalnicul roman oscila, dar în mâna lui Aristobul se aflau tezaurile publice ale Templului, și deaceea cel mai bun lucru era să încline de partea lui. Scavru trimise ordin lui Areta să ridice asediul, și prințul arab se supuse acestui ordin. Întreprinzătorul Aristobul, adunând grabnic oștirea, năvăli pe neașteptate asupra lui din spate și-i aduse o strașnică înfrângere.

Trecând câțva timp, la Damasc sosi și Pompeiu însuși. Regișorii și prințșorii din toate părțile alergară să-i arate onoruri și cu frumoase daruri să-l încline în partea lor pe marele cetățean al republicei romane. Darurile regelui Egiptului consta din o coroană

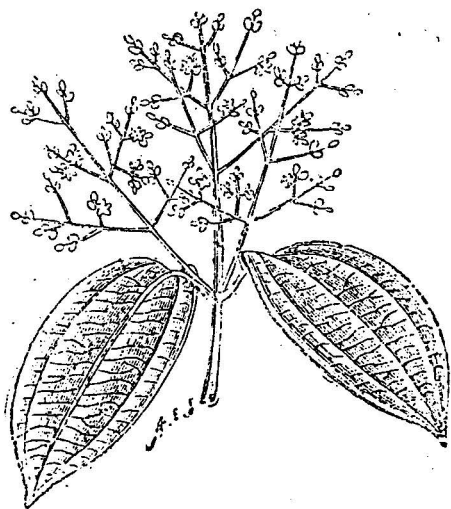

de aur, care consta din 4000 monede de aur; darul lui Aristobul prezenta o viță de vie de aur, care costa 500 talanți. După o scurtă absență în Pont și Armenia, Pompeiu se întoarce în Siria, și trimișii lui Hircan și Aristobul apărură înaintea tribunalului lui, ca a stăpânului lor: șiretul Antipatru din partea lui Hircan, iar din partea lui Aristobul un oarecare Nicodim, care înaintă numai cu o jalbă asupra capacității comandanților romani: Scavru și Gabinie. Pompeiu numi o cercetare deschisă în această afacere în primăvara următoare la Damasc și conform cu aceasta, către acest timp înaintea tribunalului roman apărură trimișii lui Hircan și Aristobul și a poporului iudeu. Poporul începu să impună acuzații contra ambilor frați, și anume, că ei au apucat ilegal autoritatea, care aparține numai arhiereului, au introdus despotismul regal și au redus pe poporul liber la treapta de rob. Trimisul lui Hircan dovedi drepturile stăpânului său, ca mai mare după naștere, acuzând pe Aristobul nu numai de apucare ilegală a tronului fratelui său și reducerea lui la starea de simplu om particular, ci și de săvârșirea de prădăciuni nebunești pe uscat și pe mare contra tuturor statelor vecine. Cauza lui Hircan a fost susținută de mai bine de o mie din cei mai de samă iudei. Din partea lui Aristobul se arată totala incapacitate a lui Hircan, cu atât mai mult, că propriile sale pretențiuni asupra puterii s'au mărginit la acea putere, de care s'a folosit tatăl său Alexandru. Din partea sa s'a arătat numai îndrăsneala tinerilor, strălucit îmbrăcați în purpură, cu părul buclat și cu bogată armătură, care se țineau așa, ca și cum ei ar fi fost adevărata aristocrație a țării. Dar Pompeiu avea un scop mult mai important în vedere, decât aplanarea lucrurilor în Iudeea, și anume supunerea Arabiei cu cucerirea cetății Petra cu comerțul ei. El cu mare amabilitate eliberă toate partidele, cu deosebire pe Aristobul, care avea putința să se opună intențiilor lui. Aristobul, gâcînd avantajele propriei sale situațiuni, stărnă să pună țara în stare de apărare, dar Pompeiu, după întoarcerea sa din Arabia, începu să ia un ton mai înalt. El adună forțele sale și plecă direct în Iudeea. Pe Aristobul el l-a găsit închis într-o puternică citadelă pe o stîncă, care se numea Alexandrion, de unde el se încercă să între în înțelegere cu Pompeiu; de două ori a eșit el din întăritura sa în acest scop, dar a treia oară Pompeiu îl sili să iscălească porunci scrise pentru predarea tuturor întăriturilor sale. Indrăsnețul și întreprinzătorul spirit al lui Aristobul nu putu suporta necinstea unei asemenea predări;

prea arogant pentru ca să cedeze, prea slab ca să se împotri-
vească, el în purtarea sa manifestă un anumit grad de neho-
tărâre și oscilare, care era mai drept a le atribui situației sale
dificile, decât lipsei de bărbăție în caracterul său. El fugi în
Ierusalim și acolo începu să se pregătească pentru împotrivire.

Pompeiu se mișcă spre Iersalim, unde romanii fură cuprinși
de entuziasm la vederea minunatelor dumbrăvi de palmieri și a
grădinelor de tufișuri de balsam, care fiind aduse la început din
Arabia, cu lux neobișnuit se apucară în această provincie, așa

Casta.

că produsele lor au devenit obiec-
tul însemnat al comerțului. Când
ele se apropiă de Ierusalim, Aris-
tobul, găsind orașul prea împărțit
în partide, ca să facă o împotrivire
cu succes, îi oferi o mare sumă
de bani odată cu predarea capi-
talei ineseși. Gabinie a fost trimis
înainte pentru luarea orașului în
stăpânire, și între altele căpitenia
în oraș trecu în mâinile partidului
celui mai îndrăzneț, și el găsi
porțile închise și zidurile ocupate
de o oștire înarmată. Indignat de

această trădare, Pompeiu puse pe principe în lanțuri și înaintă
personal spre Ierusalim. În oraș predomina partidul lui Hircan și
imediat întâmpină pe generalul roman, cu armele în mână. Armata
lui Aristobul ocupă templul și împreună cu preoții săi toate podu-
rile și drumurile, care-l uneau cu orașul, și se pregăti pentru o
îndărătnică împotrivire. Muntele templului răpos din acele părți,
era inespugnabil, decât numai dispre nord. Din această lature
Pompeiu se și apropiă de dânsul, unde totuși era un pripor tare
împoncișat, garnisit cu turnuri înalte. Cu toate că sosise mașini
militare dela Tîr, întăritura sacră s'a menținut timp de trei luni și
căzu numai mulțămîta observațiunei superstițioase a sâmbetei. Ro-
manii observară răpede, că ei ar fi putut continua activitatea lor
fără nici o împotrivire din partea iudeilor în această zi. Deaceea
ei regulat sâmbăta repetau atacul lor, dar se folosiră de acest timp
pentru aducerea mașinilor la ziduri, pentru umplerea tranșeelor și
pentru săvârșirea altor lucrări, pe care ei le și făceau fără cea
mai mică împotrivire. După terminarea celor trei luni, una din
mașinile fără cruțare dărmă unul din cele mai mari turnuri.

Corneliu Faust, fiul lui Sula, se sui pe ruină, și după o îndărătnică împotrivire și după o mare vărsare de sânge, romanii puse mâna pe templu. În timpul atacului acesta, preoții se ocupau cu obișnuitele aduceri de jertfe. Fără să-și întoarcă luarea aminte la groază, la turburare și la vărsarea de sânge din împrejurimi, ei petreceau liniștiți sfintele slujbe. Mulți dintr'înșii au fost uciși, și mulți din râvnitorii apărători ai templului singuri s'au aruncat jos de pe înălțime. Purtarea comandantului roman stârni totodată și groază și entuziasmul iudeilor. El a intrat în templu, observă toate laturile lui și chiar pătrunse și profană cu prezența sa sfânta sfintelor, în care se îngăduia să între numai arhiereul, ba și acesta numai odată în an. Spre extrema lui mirare, el găsi, că acest sanctuar misterios era cu totul pustiu, într'însul nu erau nici statui, nici vre un chip oarecare de simbol sau de divinitate, căreia să fi fost el consacrat. În celelalte părți ale templului el găsi mari bogății, masa de aur și sfeșnicul de aur, un mare depozit de mi-resme prețioase și 2000 talanți în tezaur.

Toate acestea cu mărinimie, nu mai puțin nobilă, ca și politică, el le lăsa neatinse, porunci să se curețe templul de trupurile celor uciși și numi pe Hircan arhiereu, deși fără coroana regală. După aceea, fixă un tribut, pe care trebuia să-l plătească țara, dărâmând zidurile orașului și mărginind posesiunile lui Hircan al Iudeei, el se depărta, apucând cu sine pe Aristobul, pe cei doi fii ai lui și pe cele două fete, în calitate de captivi, și-i duse la Roma. Alexandru, fiul său cel mai mare, în timpul călătoriei a fugit, dar celalalt prinț iudeu, fiul său al doilea, servi de podoabă a strălucitului triumf al cuceritorului. Mărinimia lui Pompeiu, arătată lor cu privire la tezaurul templului, n'a putut cu totul să șteargă impresia mai profundă de ură, stârntă de intrarea sa profanatoare în sfânta sfintelor, în cel mai sfânt loc al lor. Iudeii cu plăcere priveau la decăderea puterii lui Pompei, care începuse din acest timp, și atribuiău această decădere a lui Pompeiu în întregime impietății sale profanatoare. În toată lumea ei, pentru fericirea lor, luară partea cezarului, și această direcțiune, pe care ei o urmară din pasiune oarbă, duse la urma urmelor la interesele lor reale, și le procură privilegiu însemnat și protecțiunea din partea casei imperiale.

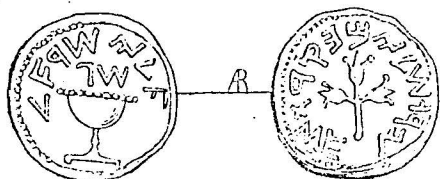
Fiul lui Aristobul, Alexandru, moșteni îndrăzneala, activitatea și bărbăția tatălui său; el curând adună o însemnată forță și întări Maher și Hircania, și puternica fortăreață Alexandrion. Hircan chemă grăbit pe romani în ajutor. Gabinie intră în lu-

deea, și, biruind pe Alexandru, de oare ce iudeii nu putură mai mult să arate împotrivire în câmp deschis, îl impresură în Alexandrion. În timpul asediului, în scopul de a atrage la sine populația provinciei, Gabinie porunci de a restaura multe din orașele ruinate de Asmonei, și anume: Samaria, Dora, Schitopole, Gaza și altele. Între acestea mama lui Alexandru, care totdeauna susținuse partidul roman, prin contactul său cu Gabinie obținut contractul, în care Alexandru căpătă amnistia pentru răscoala sa, cu condiția să predea fortărețele sale. Îndată ce el se supuse, însuși Aristobul și fiul său cel mai mic fugiră din Roma și ridicară iarăși steagul răscoalei. Dar deși mulți din iudei s'au adunat sub steagul lor, și el a avut destulă vreme, ca să întărească din nou Alexandria, totuși lucrurile se terminară rău pentru dânsul: fiind strașnic de rău rănit, el fu luat în lanțuri și dus la Roma. Mama iarăși reuși prin intervenția lui Gabinie și în folosul eliberării fiului său Antigone, care i-a și fost dăruit de senat. Aristobul rămase captiv. În intervalul dintre aceste restabiliri, Gabinie reorganiză toată administrația țării; el lipsi de arhierie, de autoritatea princiară și întemeie cinci senate independente sau sinedrioane, de acord cu forma marelui senedrion din 71 de persoane, întemeiat curând după captivitatea babilonică. Locurile unde funcționau aceste sinedrii, erau Ierusalimul, Ierihonul, Gadara, Amot și Sepforis. Această formă de cârmuire s'a prelungit până atunci, până când Iuliu Cezar oferă lui Hircan vrednicia supremă. Gabinie, împreună cu Marcu Antonie, manifestându-și vitejia sa în timpul celor trei campanii în calitate de supraveghetor al cailor lui, se hotărî acum să cucerească Egiptul; dar îndată ce deplasă oștirile sale din Siria, numai decât neastâmpăratul Alexandru iar apucă armele și sili pe puținii romani rămași să se retragă în puternica poziție de pe muntele Garizim, unde el îi și înconjură. După întoarcerea lui Gabinie, Alexandru avu îndrăsneala să pășască contra lui în fruntea a 80.000 de oameni, în câmpul deschis aproape de muntele Tabor. Dar nebiruita disciplină romană căpătă dominațiunea asupra tuturor și principele iudeu fu nevoit să apuce fuga. Această împrejurare contribuă puternic la întărirea iudeilor în convingerea lor, că ei se aflau sub o deosebită ocrotire atotputernică, că pe cei mai răi dușmani ai poporului lor i-a ajuns neconținut nenorocirea și rușinea. Gabinie, curând după întoarcerea sa la Roma, a fost prins cu rușine pentru jafurile sale. După aceea soarta lui lovi și pe Crasus în Partia, aproape curând după nelegiuirea jăfuire a

templului iudaic. Când acest triumvir jăfuitor intră în Ierusalim, pe calea sa întru această expediție fatală, Arhiereul Eliazar s'a încercat să-i satisfacă lăcomia prin cedarea tezaurului de aur de o valoare extraordinară, ascuns sub o movilă de bârne, unde nu știa nimeni despre existența lui, afară de el. Acest prinos totuși numai stârni apetitul lui Crasus; el fără nici o turburare jăfui totul ce cruțase Pompeiu, chiar și lucrurile sacre și tot ce s'a aflat pretutindenea; o sumă mare de bani, de oare ce iudeii răspândiți aproape prin toată lumea, considerau ca o datorie religioasă a lor de a trimite anual prinoase la templu. Această sumă a fost așa de mare chiar și în Italia, încât Cicerone, în cuvântarea sa, în apărarea lui Flac, chiar insistă asupra necesității de măsuri, asemenea aceia, care fusese luată de clientul său în Asia Mică, anume prin interzicerea unui asemenea obicei, ca unul ce distruge bogăția provinciilor romane. De aceea jafurile lui Crasus la templul din Ierusalim au fost de 10.000 talanți aur, ceea ce alcătuește 60.000.000 lei aur după cursul normal dinainte de război, care poate nu-i departe de adevăr.

Sticlul sacru.

În timpul marelui război civil iudei, ca și toată lumea, se aflau în alarmare. Cezarul, stăpânitorul Romei, trimise lui Aristobul ordin să producă diversiune în provinciile Palestinei. Partizanilor lui, Pompeiu le scrisese să otrăvească pe nefericitul principe, și Scipione public dădu la torturi pe strălucitul său fiu Alexandru în Antiohia, și Hircan sau, mai exact, Antipatru sub numele său, își reîntoarce autoritatea supremă. După moartea lui Pompei, în vestitul război roman, pe care Cezar amânând pentru o vreme cucerirea universului, duse război în Egipt în folosul Cleopatrei, iar Antipatru șurubaru îi oferi servicii foarte esențiale. El ușură expediția lui Mitridat, regele Pergamului, aliatul lui Cezar, în ajutorul lui, și ajută la luarea Peluziei, atrase de partea lui pe iudeii din Egipt, care se țineau de partidul contrar, și el însuși se distinse mult într'o luptă importantă. Recompensa lui a fost restabilirea deplină a lui Hircan în arhierie, și lui personal oferirea drepturilor de cetățean roman și menirea de procurator peste toată Iudeea. Prima grijă a noului cârmuitor a fost să restaureze zidurile Ierusalimului, care zăceau în ruină din timpul asedierii lui din partea lui Pompei; dar Antipatru, continuând să se bucure de incapacitatea lui Hircan și de protecțiunea roma-

nilor, curând numi pe fiul lui mai mare Fazail, cârmuitor al Ierusalimului, și pe fiul cel mai mic, Irod, cârmuitorul Galileei. Irod, deși fiind numai de 15 ani dela naștere, după mărturia lui Iosif Flavie, a început chiar deodată să-și arate hotărârea sa firească și caracterul crud. El apucă pe un cunoscut șef de bandă Ezechia, care era groaza întregii țări, și-l dete morții aproape cu toată banda lui. Iudeii influenți, raportându-se râvnitor către influența curajoase, convinseră pe slabul Hircan, că tortura acestor bandiți fără judecată, a fost o violare a legii. Irod fu chemat la Ierusalim spre a răspunde pentru această călcare de lege. El apără înarmat înaintea sinedriului înfricoșat; nici un glas nu se ridică contra lui, până ce în fine nu se sculă Semaia, om de o neobicinuită cinste, care-i reproșă pentru că el a apărut nu în mantia smerită de acuzat, ci îmbrăcat în purpură și în plină armătură. Spre cinstea lui Irod trebuie de spus, că în urmă, când el a ucis pe toți membrii sinedriului, el a cruțat numai viața lui Semaia. Timidul Hircan amână desbaterea judecătorească și trimise tainică observație lui Irod, ca să fugă, Irod își găsi refugiu în Damasc la Sextus Cezar, la care el repede își cuceri bunăvoință, și, cu ajutorul mituirei, smulse chiar funcția de căpetenie ostășască în Colesiria. După aceea el păși contra Ierusalimului, dar după convingerea tatălui său, Antipatru, se retrase cu oștirea sa.

După moartea lui Cezar, marele protector al lui Hircan și în genere al iudeilor, Guvernarea Siriei trecu lui Casie. Republicanul Casie Longin sosi în Siria cu anumit scop de a aduna legeane și bani. După părerea lui, Iudeia prezenta cea mai bogată mină de aur, de oare ce el era martor al faptului; ce sume mari a apucat Cras din templul din Ierusalim. Negreșit, Casie uitase să ia în considerație, că cârmuitorii idumeeni înseși învățase dela romani să adune tezaure și să le cheltuiască. Deaceea, în împrejurările date, nu era nici decum ușor de a aduna nici măcar 700 de talanți, pe care Casie poruncise să-i procure pentru sine în cel mai scurt timp. Antipatru a trebuit din această cauză, ca să întrețină raporturi bune cu stăpânitorii lumii, a împărțit aducerea sumei cerute între fiii, prietenii și între unul din cei mai buni prieteni a lui Hircan, Malih. Primii, și în deosebi Irod, au manifestat o râvnă uimitoare în chestia smulgerii de la locuitori a părții de bani ce se socotea partea lor și repede predare a lor lui Casie. Irod tot așa de harnic obținea bunăvoința republicanilor, cum el și înainte și după aceea obținea bunăvoința protivnicilor lor. Malih, care deși prea târziu ajunsese la convingerea, cât de

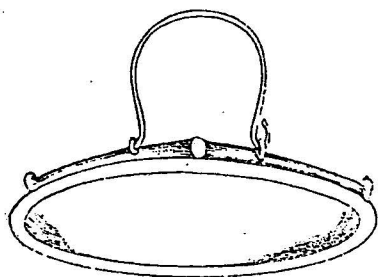
mult rău pricinuește Iudeei cedarea de sclav față de Roma, încetini colectarea, parte din compătimire față de epuizarea locuitorilor, și parte în așteptarea schimbării împrejurării lor; dar Casie grăbea acest lucru de oare ce fiecare moment nou putea să-l lipsească de toate împuternicirile, cu care era el acum însărcinat în Siria. Deaceia el ordonă să apuce locuitorii celor patru orașe ale sudului Iudeei: Gofna, Emaus, Lida și Tamna, să-i vândă în calitate de robi și să confiște toată averea lor. Așa au început să se repete scenele triste din vremea regilor israeliți slabi. Trei fii ai lui Iuda au trebuit să împlinească slujba de robi în Anti-ohia și în orașele feniciene: Tir, Sidon și Ārad. Iar întârzielnicului Malih, el i-ar fi dat să simtă toată mânia sa, dacă pentru dânsul n'ar fi intervenit Hircan și nu i-ar fi dat bani de mituire din averea sa proprie, de oare ce Malih era singurul om, pe care Hircan îl considera credinciosul său.

Acest ultim dintre principii asmonei, era om extraordinar de blând și bun, și orunde putea, el se silea în vremea turburărilor din acel timp, să dea ajutor coreligionarilor săi și să îmbunătățească soarta lor. În timpul războiului civil, ce s'a deslănțuit după moartea lui Cezar între ucigașii săi și partizani, ~ războiul, în care cu deosebire au fost încurcate provinciile Asiei Mici și Siriei, Dolabela a efectuat adunarea de oștire prin orașele Asiei Mici. Iudeii în aceste orașe deasemenea au trebuit supuși alegerei. Atunci Hircan trimise la dânsul pe Alexandru, fiul lui Teodor (negreșit nu fără o sumă însemnată de bani), cu rugămintea de a se elibera iudeii de serviciul militar, de oare ce ei nu pot fi supuși lui fără să violeze religia lor, și Dolabela respectă această rugămintă, și trimise către orașele Asiei Mici, unde locuiau iudei, un ordin circular să-i elibereze de meșteșugul militar. Cu toată blândeța sa și nobleța sa, Hircan suferea de o extremă slăbiciune față de cei ce-l înconjurau, care, folosindu-se de acestea, își însușiau și acea autoritate mizerabilă, pe care el o mai poseda încă.

Dar însfârșit și acest cârmuitor miop, nefericit înțelese, că idumeenii, sub masca unui călduros devotament de slujbă către dânsul, se îngrijau exclusiv de propriile lor interese. El începu deci să se refere către ei cu nedumerire și se silea, când el avea nevoie de sprijin, să se sprijinească pe Malih. Și cu toate acestea Hircan totuși nu știa încă nimic despre acel plan satanic, pe care parveniții idumeeni își făcuse anume în acest timp contra lui. Între Casie și Irod se alcătuiseră anume planul, ca

Hircan să fie detronat, și Irod era recunoscut din partea romaniilor rege al Iudeei, în care caz el ar fi putut să se sprijine și pe legiunile romane, în caz de vreo opoziție contra acestui plan. Orcât de tainic se păstra acest plan, totuși Malih află de el; dar el nu dispunea de nici un fel de mijloace să se împotrivească fățiș acestui plan și a trebuit să caute la fel ajutor într'o tainică conjurație. În timpul unui ospăț dat de Hircan slugilor sale credincioase, el ordonă să toarne otravă în vasul destinat pentru Antipatru, din care pricină acela a și murit. El socotea, că cu moartea acestui vechiu intrigant răul va fi smuls din rădăcină, în care lucru s'a înșelat total. Irod întrecea cu mult pe tatăl său

Blid asirian

atât în hotărâre și îndrăsneală, cât și în prefăcătorie. Orcât Malih s'a silit înaintea fiilor lui Antipatru să înlăture orce bănuială în ce privește otrăvirea tatălui lor, câte lacrimi de adâncă durere a vărsat el după moartea acestui „binefăcător” al poporului iudeu, totuși ei, prefăcându-se, că cred aceste cuvinte, vădit

unelteau contra vieții lui, dorind să-și răzbune pentru moartea tatălui lor și să înlăture pedica pentru planurile lor ambițioase.

Inflăcăratul tânăr Irod socotea prin o singură lovitură să înlăture și pe Malih, cât și pe prințul fantomă. Cu toate prevenirile fratelui său mai mare și mai chibzuit, el voi să pătrundă în Ierusalim cu un detașament înarmat și să pună mâna pe capitală. Casie înainte de asta îi încredinșase o însemnată forță, arume îi puse pe sama sa pedestrimea năimită și cavaleria, ba chiar puse la dispoziția lui corăbii de război, și-l numi comandant general peste Colesiria. O parte din aceste armate el le și duse contra Ierusalimului. După sfatul lui Malih, Hircan îi refuză îngăduința de a intra în oraș, dar nu cu severitatea de poruncitor, ci sub acel pretext, că în vederea apropierei sărbătorii Paștilor ar fi nedemn a introduce oștirea păgână în orașul sfânt, de oare ce prin aceasta s'ar pricinui profanarea jertfei și ar putea fi violat rituaul aducerii jertfei. Irod între altele s'a turburat tare puțin de asemenea păreri, a pătruns noaptea în Ierusalim și avea intenția să aducă la îndeplinire planul său. Decât numai că el s'a temut se pare de o opoziție din partea poporului adunat la marea sărbătoare, precum și a străjei, cu care se înconjurase Malih. Deaceea el de data asta nu întreprinse nimic dușmănos.

Toate provinciile statului roman între altele se aflau într'o

agitație neobișnuită din pricina unui nou război civil. Fie care țară și fiecare principe socotea, în ce partid ce se dușmănea e mai avantajos să fie. Contra lui Casius, protectorul fiilor lui Antipatru, păși în Siria cezarianul Dolabela, dela care Hircan obținuse eliberarea iudeilor din Asia Mică, de serviciul militar. Pe cine, dacă nu pe principile miop, a contat cel puțin Malih în împrejurarea de față? Dacă ar fi biruit Dolabela, atunci Irod, ca partizan al lui Casie, ar fi perit. Anume în acest timp vestita Cleopatra a Egiptului a trimis în Siria cererea către Dolabela, ca să i se trimită oștire, cu care după toată probabilitatea trebuia să facă expediția sa prin Iudeea. Nu era să se alipească la această oștire și iudeii destoinici în ale armelor? În tot cazul de însuși Hircan nu era nimic de temut, ca el să poată zămisli sau să execute un astfel de plan. Dar Malih era pe deplin în stare să stârnească Iudeea în favoarea cezarienilor. Deaceea de dânsul se temea nu numai Irod, ci și Casie, biruitorul de până atuncia și conducător al republicanilor, care asediasă pe Dolabela în Laodiceea. Ei amândoi conveniră să piardă pe acest patriot, prietenul credincios al lui Hircan, prin putere sau prin vicleșug. În timpul unui ospăț în Tir, unde Malih sosise pentru eliberarea fiului său, unii legionari romani din ordinul lui Irod, au tăbărât asupra lui Malih și-l uciseră. Hircan, care la vestea morții lui Malih căzu în letargie, încredință totuși pe Irod, că această moarte a urmat din porunca lui Casie. Nefericitul principe era așa de fricos, că deși el în inimă plângea pe Malih, ca pe prietenul său credincios, totuși pe față el înfiera cu numele de trădător al patriei, ca meritând în totul asemenea moarte.

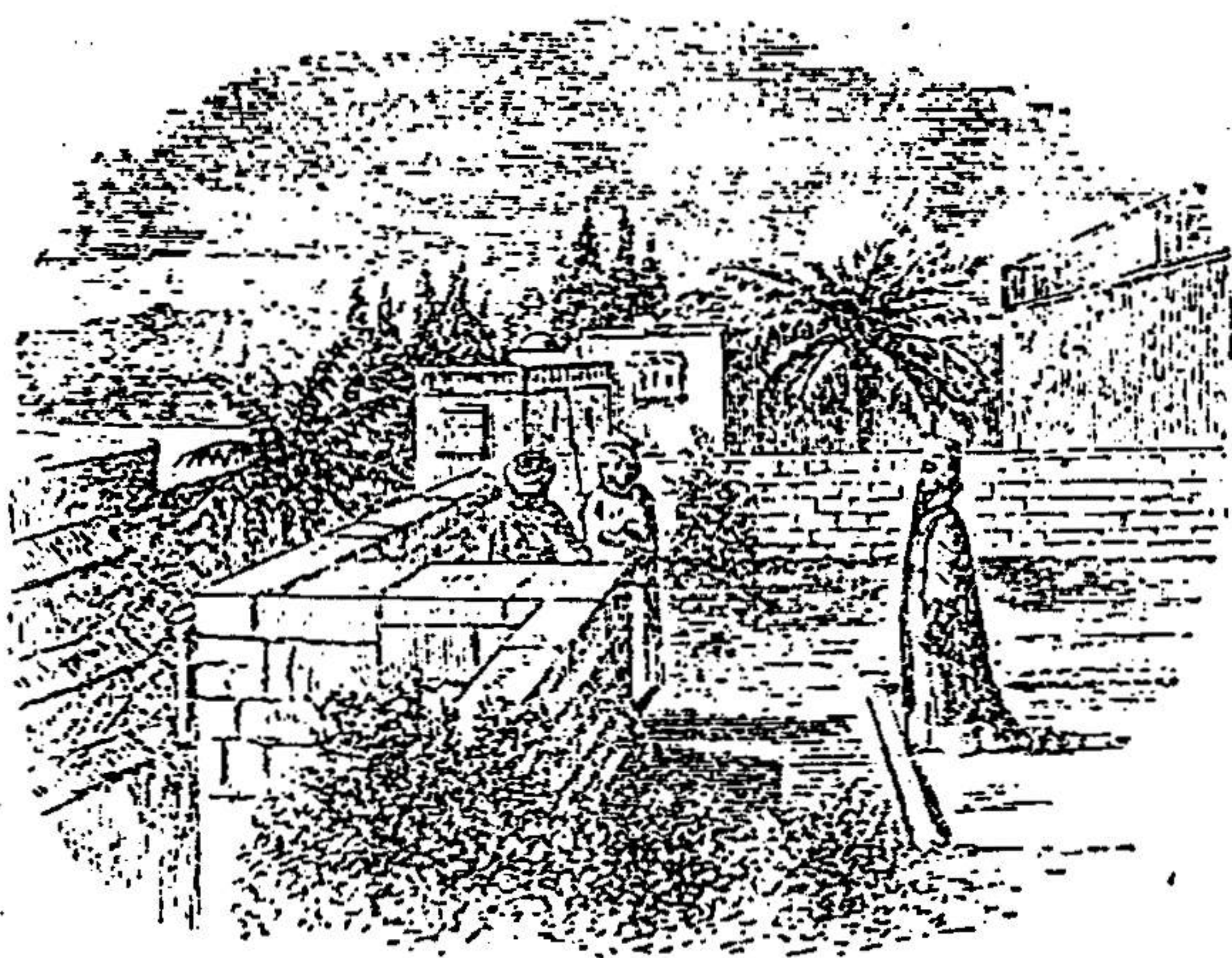
Lupta uriașă în statul roman pentru continuarea jalnicei republici sau pentru întărirea nouiei născute monarhii, a pricinuit în genere iudeilor multe suferințe și supărări. În provincii pe nică pe ceas se schimbau autoritățile, instalându-se când un partid, când celalalt, și aceștia cu toții cu o cruzime necruțătoare făceau strângere de bani și înrolări de oameni în armată. Republicanul Brutus opera în Asia Mică nici decum nu mai moale decât cezarianul Dolabela și decât Casie în Iudeea. Iudeilor prin orașele Asiei Mici le era cu atât mai rău, că grecii se folosau de turburările din stat, ca să-i apese și chiar să-i impedeze dela actele lor religioase. Decretul dat în favoarea libertății religioase a iudeilor din partea lui Lentul, Cezar și Dolabela, fusese cu totul uitată, îndată ce se depărtă ultimul. Iudeii din marele oraș Eferul, cărora sfatul orășenesc le interzisese de a păzi sâmbăta, și chiar pentru

paza religiei lor, fixă un ștraf bănesc, se adresară în această extremitate lui Brutus, care rezida în acel timp în Asia Mică, și nu fără greutate obținură dela el permisiunea de a trăi după legile lor. Brutus deasemenea n'a fost indiferent nici față de darurile bănești, dacă ele erau solide. Dar acest nou decret despre libertatea religioasă s'a observat numai până atunci, până când Brutus s'a unit cu Casie pentru ducerea unui războiu decisiv contra cezarienilor.

După îndepărtarea lui Casie din Siria anume pentru acest războiu, patrioții în Iudeea se siliră să smulgă cumva puterea din mâinile fraților idumeeni de oare ce protectorul lor nu le putuse arăta nici un ajutor. Fratele lui Malih păși contra lor fățiș, și nu

fără știrea lui Hircan puse mâna pe unele fortărețe. Un oarecare Felix, având la dispoziția sa un detașament de soldați străini, cu ajutorul iudeilor înarmați tăbări asupra lui Fazail în Ierusalim. Pe de altă parte se amestecă în treabă ruda casei asmoneice Ptolomei, prințul de Colhida, care era căsătorit cu fiica nefericitului Aristobul. Acesta

Casă orientală fortificată.

concepse planul să proclame rege al Iudeei pe cumnatul său Antigon, ultimul dintre fiii rămași ai lui Aristobul. În favoarea acestui plan el înduplecă pe locuitorul roman în Siria, Fabius, și pe unul din conducătorii orașelor, puși de Casie, în schimbul alianțelor provinciale din Siria și Fenicia. Această alianță contra idumeilor, pentru o vreme a făgăduit se pare un succes favorabil, cu atât mai mult că însuși Irod tocmai în acest timp s'a îmbolnăvit. Dar îndată ce s'a însănătoșat Irod, îndată și planul pus la cale s'a spart ca o beșică de aer. Idumeeni au triumfat asupra vrăjmașilor lor, și Hircan a trebuit să încoroneze pe Irod la intrarea lui în Ierusalim cu palmier de biruință¹⁾. Ca să scape de primejdia acestui om puternic, Hircan voi să-l lege cumva de casa sa, și logodi pe el cu nepoata sa, așa de vestită după frumusețea sa și mai târziu așa de nefericita Mariamna. Aci se puse la cale planul de a uni prin legături conjugale vița de jertfă cu călăul. Alexandra și mama ei, conlucrară cu râvnă la această căsătorie

1) I. Flav. Antt. XIV, 11, § 7; 12, § 1.

aşa de vrednică de plâns, uitând că tatăl miresei Alexandru, mulţămită intrigilor tatălui mirilor îşi perduse viaţa sub secure. În genere acest fericit prilej folosi aşa de mult idumeenilor, că toate necazurile în lumea politică de atunci, deşi se păreau vătămătoare pentru dânsii, le oferi numai o mare putere. Oştiră republicană fu cu totul sfărâmată la Filipi. Comandanţii Brutus şi Casie căzură: în capul statului roman ajunse al doilea triumvirat, alcătuit din Octavian, nepotul lui Cezar, Antonie şi Lepid. Irod şi Fazail tremurau în faţa urmărilor acestei răsturnări, de oarece ei în timpul lor lucrase foarte râvnitor în folosul protivnicilor acestui triumvirat, şi cu deosebire pentru Casie. Deasemenea aristocraţia iudei grăbiră spre Bitinia, spre biruitorul Antonie, ca să-i ducă o jalbă contra neomeniilor fraţilor idumeeni. Dar Irod ştiu să împrăştie norul, ce se ridicase asupra sa. El deasemenea se înfăţişă înaintea lui Antonie cu limbă linguşitoare şi cu o sumă însemnată de bani şi în urma acestora Antonie îşi aduse aminte că mai înainte el se folosisese de ospitalitatea lui Antipatru. La această părere aşa de favorabilă pentru Irod, au putut îndupleca pe Antonie încă şi ghibăcia şi supuşenia omului capabil pentru orice. El refuză jalba

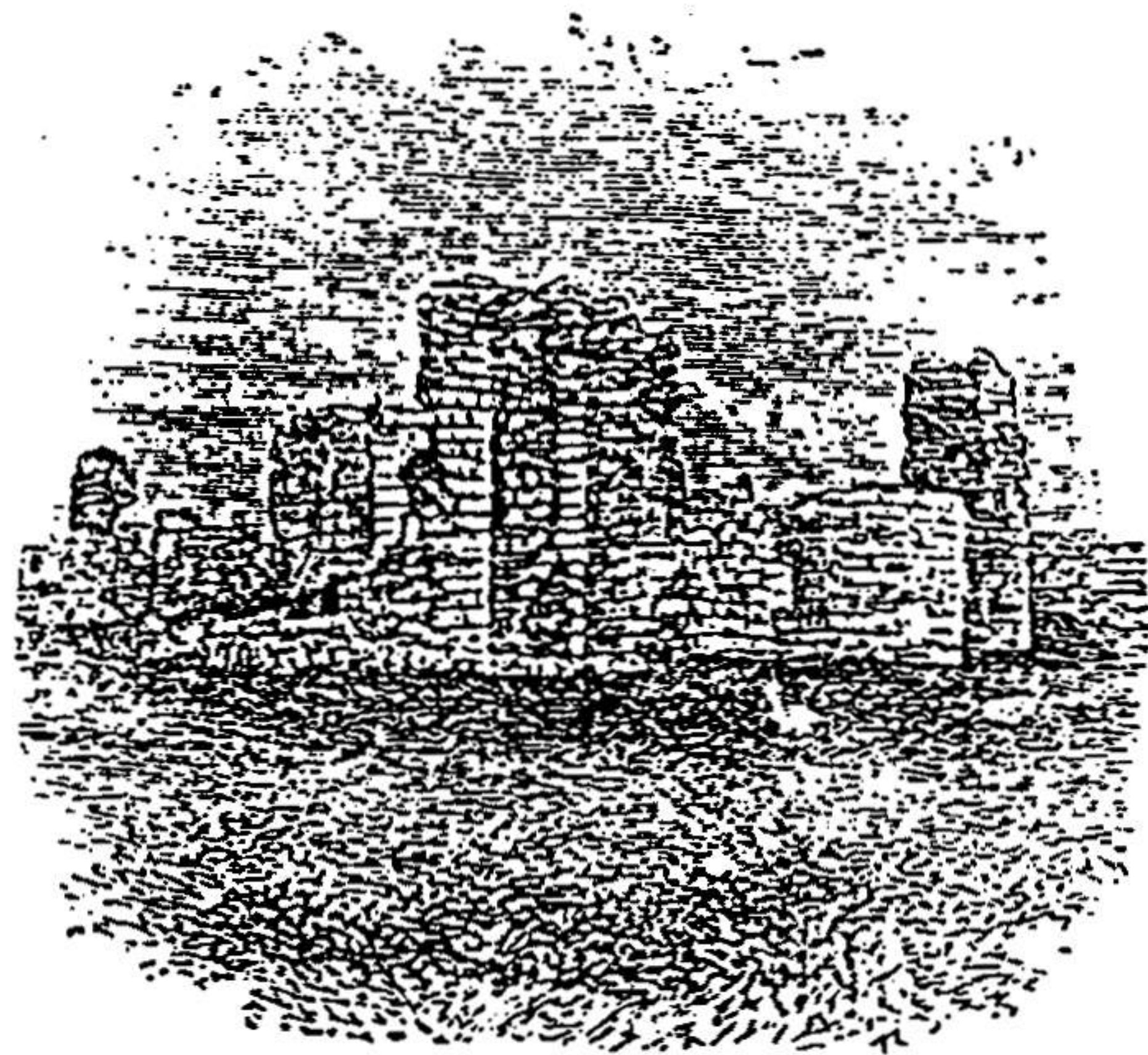
Euphor (Căt., I, 13).

aristocraţilor iudei şi cu semne de onoare concediă pe Irod. Hircan nu îndrăzni să ridice nici o plângere contra lui Irod, iar el, cu ajutorul unui dar respectabil, în forma unei coroane de aur, obţinu numai de aceea, că iudeii, daţi de Casie în robie, să fie iară eliberaţi şi să li se restituie posesiunile lor de pământ. Glasul poporului însuşi, care acuşi-acuşi dădea a se înţelege duple sine prin soli, a fost lăsat fără nici o atenţiune. O solie alcătuită din o sută de oameni, care se prezentaseră lui Antonie la Dafna, aproape de Antiohia, acest din urmă admiţând cu greu să fie ascultată, porunci ca 15 oameni din ei să fie închişi în temniţă, când Hircan care fusese aicea de faţă însuşi, la întrebarea lui Antonie, declară, că fraţii idumeeni, sunt singurii capabili pentru cârmuire. O solie încă şi mai numeroasă alcătuită dintr'o mie de persoane onorabile, care nu se putuse împăca cu aceea, ca poporul iudeu să fie dat pe mâna unor cârmuitori idumeeni, se silea să obţină audienţă la Antonie în Tîr, dar nu putură să obţină

această audiență și fură primiți numai de locțiitorul său și de Irod cu Hircan, și cu acest prilej o parte au fost măcelăriți de romani, parte puși în cătușe. Pe cei în cătușe, Antonie după aceea porunci să fie supuși la torturi, iar amândoi frații îi numi cărmuitorii Iudeii cu titlu de tetrarhi.

Intre acestea fericirea încă odată pare că ar fi voit să se întoarcă cu spatele către frații iudumeeni, și iară se înalță casa căzută a Asmoneilor. Parțenii, agitați de republicanii romani fugiți, săvârșiră, sub conducerea fiului de rege Pacor

Rutnele Tirului.

și a comandantului Babzafan, o fericită incursiune în Siria și Asia Mică, pe când Marcu Antonie își petrece timpul în brațele seducătoarei regine Cleopatra. Dacă parții deja și fără asta erau dușmănoși dispuși contra idumeenilor Iras și Iazail, ca aliați ai Romei, apoi ei încă și mai mult erau agitați contra lor de Lizanie, fiul lui Ptolomeiu, care se află în legătură cu casa lui Aristobul.

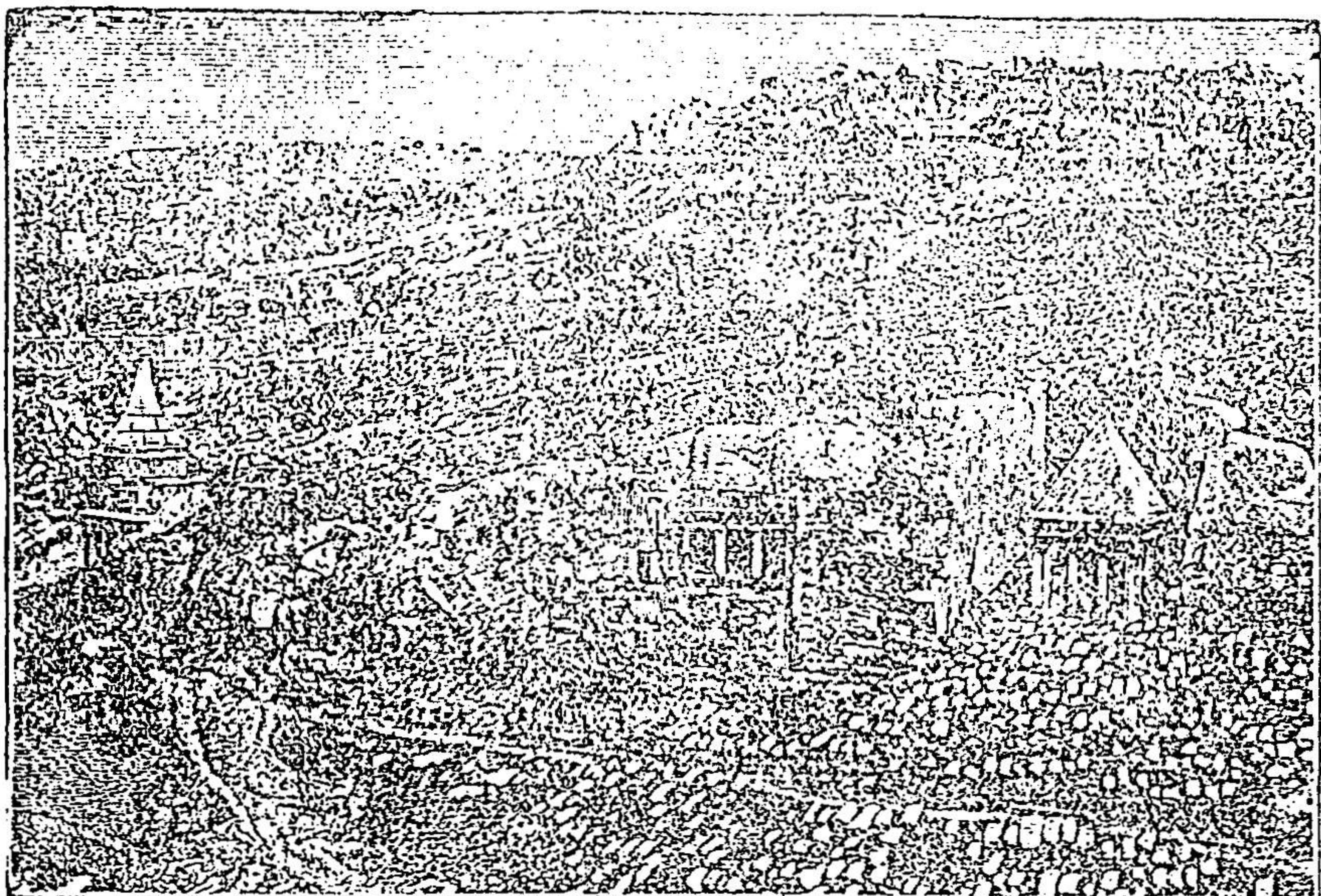
Lizanie făgăduise comandanților parți mari sume de bani, dacă ei vor înlătura din cale pe cei doi frați uricioși, vor înlătura pe Hircan și vor oferi coroana ultimului reprezentant al casei Asmoneilor, și anume lui Antigon. Parții se învoiră și cu două detașamente se îndreptară spre țărmul mării și după aceea spre Ierusalim. La muntele Carmil, la armata parților li se alătură o mulțime de iudei, care declarară că doresc să le ajute la eliberarea de jugul veneticilor. Detașamentul armatei iudaice sporea la fiecare pas; dar de oarece expediția avangardei parților li se părea prea înceată, apoi ei plecară înaintea lor spre Ierusalim și, unindu-se cu mulți ierusalimleni în capitală, acești patrioți impresurară palatul Asmoneilor. Irod, care se află în acel timp în capitală, izbuti împreună cu Fazail să-i alunge, dar ei se aruncară spre muntele templului și clasa de jos a populației Ierusalimului, deși neînarmată, susținu detașamentul, care se lupta pentru Antigon. Intre acestea se apropiară sărbătoarea corturilor și din toate părțile Iudeii curgeau spre capitală mulțime de popor, care tot stătu de partea lui Antigon. Partizanii lui Antigon aveau la dispozițiunea lor toate porțile orașului, așa că partidul idumeu se mărginea la palat și citadela fortificată. Pacor, paharnicul

regelui, deja se apropiase de Ierusalim, dar încă nu dăduse cuvântul decisiv și se referea pașnic către frații idumci. El sfătui pe Hircan și pe Fazail să plece în calitate de delegați către Babza-fan, ca să pună cu dânsul la cale chestiunile litigioase, dar cu acest prilej să nu scape din vedere nici pe Irod. Când trimișii se presenteră la comandantul parților în Edina (Chezib), atunci ei imediat au fost închiși și puși în cătuș. Fazail se lipsi singur de viață, iar Hircan fu reținut în calitate de captiv, după care i s'a tăiat urechile, ca pe viitor să-l facă incapabil pentru cinul arhieresc. Pe Irod cu vicleșug deasemenea voiră să-l prindă și să-l ia în robie, dar el, fiind prevenit de unele persoane devotate lui, scăpă de robie prin fugă noaptea pe întunec. Împreună cu sine duse și pe femeile familiei sale și pe mireasa sa Maria-mna și se depărtă în fortăreața Masada, unde el lăsă femeile sub supravegherea fratelui său Iosif, ca să se retragă de acolo mai departe. Poporul îl petrecu cu blesteme. Antigon a fost imediat proclamat rege al Iudeei. Pe Prințul superficial Hircan parții l-au dus în Babilonia. Antigon, sub numele evreesc Matatia, se recunoscă deplin rege; el porunci să bată monedă sub numele sale evreesc și grecesc: „Matatia, arhieru și comunitatea iudeilor“, și deasemenea „regele Antigon“ cu cunună, cu ramură înflorită sau cu cornul belșugului, ca emblemă. Armatele ajutătoare parțiene se retraseră; garnizoana romană, care încă mai rămăsese în unele fortărețe, fu nimicită de Antigon. Astfel Iudeea încă odată a fost curățită de oștirile străine și putu pentru o vreme să se dedee visului dulce despre restaurarea neatârării aproape după treizeci de ani grei de zguduiri lăuntrice și de lupte sângeroase.

Valea lui Iosafat

CAPITOLUL XXXI.

ANTIGON ȘI IROD CEL MARE.

ând starea lucrurilor era în cea mai mare măsură favorabilă lui Antigon, în sensul consolidării autorității sale, stăpânitorii romani se aflau în dușmănie crudă și în războiu între dânsii. Răsăritul, către care se raporta Octavian cu indiferență, era pentru Antonie, căruia îi revenise mai curând locul iubit de lux și de strălucirea trufășe, decât câmp de strălucită slavă militară. Imbrățișările delicate ale Cleopatrei făcuse pentru dânsul răspîngătoare lagărul aspru al zeiței războiului. Parții, asupra țării cărora atentase puternicul vultur roman, îi arătară o vitejască împotrivire. Prin urmare, dacă Antigon ar fi știut să susțină asupra neamului iudeu și romanilor o mânia înflăcărată a poporului; dacă el ar fi posedat deasemenea spiritul întreprinzător al unchiului său Alexandru, atunci înseși romanii în loc să fi privit la dânsul ca la un dușman, mai cu plăcere l-ar fi făcut prietenul sau aliatul lor, ca prin ajutorul lui să pregătească dificultate pentru parți. Atașamentul lor de Irod, care se fondă exclusiv pe interes, n'ar fi fost nici decum o pedică;

iar ei l'ar fi aruncat în praf, din care-l ridicaseră, dacă numai ar fi putut aştepta dela Antigon aceleaşi servicii. Legatul Antonie Bentidie, care avea însărcinarea să ducă războiul contra parţilor, păşi spre Ierusalim numai cu scopul jefuirii, şi nu păşi spre asediere. Pentru Antigon ar fi fost uşor să-l înduplece să fie de partea sa, cum s'a văzut în realitate uşor de înduplecat ajutorul lui de comandant Silon, lăsat în Iudeea. Muntenii Galileei deja se exprimase pentru Antigon şi stăteau pentru dânsul cu îndărătnicie proprie unor asemenea neamuri. Sepforisul în Galileea, a fost transformat de partizanii lui Antigon într'un lagăr înarmat. Viteaza garnizoană a lăzii deasemenea ţinea partea lui Antigon. Afară de aceasta, în peşterele Arbela locuiau neobosiţii partizani, care, deşi puţini folositori în luptă deschisă, totuşi puteau fi periculoşi vrăşmaşului din spate. Dar Antigon nu avea niciun fel de însuşire militară şi de stat. El nu ştia nici decum să se folosească avantajos şi decisiv de acele mijloace militare, care cu aşa belşug i se prezintau la dispoziţie, aşa că nu s'a statornicit nici o legătură între cele două centre de acţiune militare: între nordul galileian şi sudul iudeu, pentru ajutor reciproc. Toată activitatea lui s'a mărginit la scopuri mărunte; pasiunea lui predominantă era simţul de răzbunare contra lui Irod şi a fraţilor lui, şi ea, în loc de susţinere, numai slăbea energia lui. El nu ştiu să se ridice până la acea situaţie cu adevărat regală, cu care el ar fi putut simţi faţă de veneticii idumeeni mai mult dispreţ de cât ură. Dar în timpul cărmuirii lui, care a durat aproape patru ani, el n'a întreprins nimica mare şi decisiv. În anul întâiu al cărmuirii lui, el avu a se lupta numai cu un singur vrăşmaş: cu fratele mai mic al lui Irod, Iosif, care în genere avea la dispoziţia lui numai 800 de oameni, şi încă închişi în fortăreaţa Masada. El nu putu să ia nici măcar această fortăreaţă, ca prin aceasta să lipsească pe protivnicul său de un punct de sprijin.

În cărmuirea lăuntrică, Antigon deasemenea n'a ştiut să atragă de partea sa persoanele influente până întru atâta, ca ele să stea în totul de partea cauzei sale. Chiar căpeteniile sinedriului, Şemaia şi Aftalion, deşi ei nu iubeau pe Irod din pricina îndrăsnelei lui fără margini, erau dispuşi duşmănos contra lui Antigon, contra lui deasemenea era şi poporul devotat fariseilor. Pricina duşmăniei contra ultimului cărmuitor asmoneu e greu de explicat. Nu se aplecase oare Antigon către părerile saduceene, sau nu era cumva între reprezentantul autorităţii regale şi reprezentul lui vre o rivalitate per-

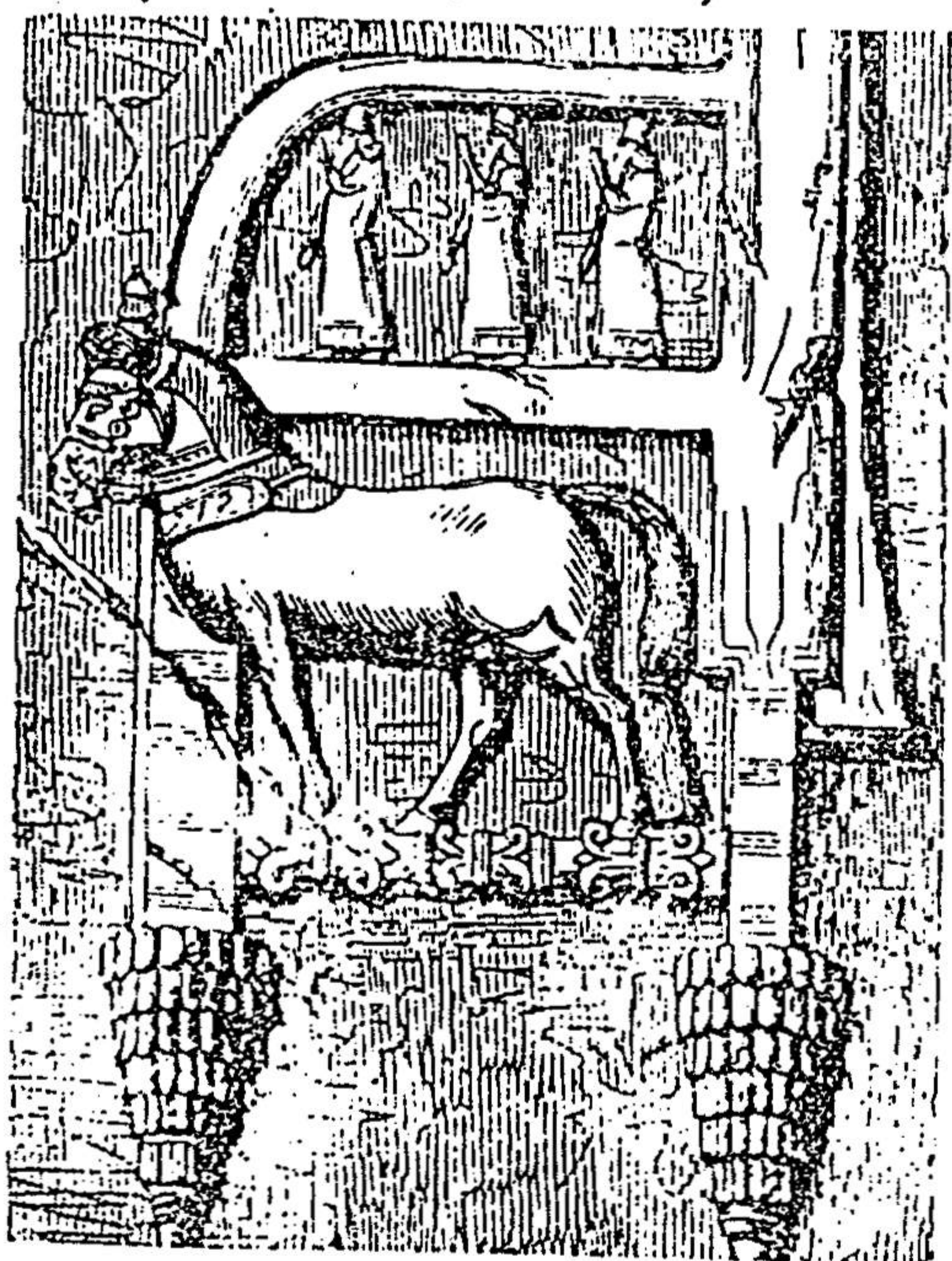

sonală? Nu se știe. Pentru ultima pricină totuși vorbește un caz, care în sine este neînsemnat și care ne dă puțința să conchidem la raport prietenos între dânșii. Poporul, în ziua curățirii, în valuri dese însoți pe regescul arhiereu după sfârșitul sfintei slujbe, cum era obiceiul, dela templu până la locuința lui. Dar iată văzind pe membrii Sinedriului, Șemaia și Avtalion, el părăsi cu totul pe arhiereu, ca să alcătuiască suita de onoare acestor doi iubiți învățători de lege. Antigon înciudat de înjosirea suferită, își exprimă sentimentele sale relative de acești doi membrii ai Sinedriului într-o salutare ironică la care acești din urmă răspunseră regelui într'un chip tot așa de ofensator. Această încordare a raporturilor cu persoanele de o extraordinară influență împreună cu neexperiența sa în arta militară precum și în cârmuirea statului, atrase asupra casei sale și a poporului, cea mai mare nenorocire. Cu totul alte însușiri avea Irod, adversarul și rivalul său, care poseda toate cele ce lipsau lui Antigon. El neconținut făcea să-i suradă din nou fericirea totdeauna, când pentru o clipă îl părăsea. Situația lui Irod după fuga sa noaptea din Ierusalim, a fost așa de disperată, încât el, fiind expus totodată în timpul fugii sale și atacului din partea populațiunii iudaice, intenționa să-și curme viața. Incurcarea sa de a îndupleca să fie de partea sa prințul nabufteu Malih, cu care el se afla în raporturi de rudenie și cu alianță, și căruia el îi dăduse în păstrare tezaurul familiei sale, s'a dovedit neizbutită. Acesta din urmă îi trimise poruncă să nu intre în provincia sa, de oare ce el n'a voit să turbure pe părți, care pusese pe Antigon rege. Din această cauză Irod totuși a rătăcit prin pustia Idumeei, neavând nici un fel de mijloace, deși în același timp neînduplecat își făcea cele mai vaste planuri. El plecă în Egipt. Propunerea ce-i făcu Cleopatra să intre în slujba ei în calitate de comandant militar, n'a primit-o, deoarece gândurile sale erau mereu preocupate de visul la coroana Iudeei. Apoi se urcă pe o corabie și plecă la Roma. Intre acestea, împedecat de furtună și vreme rea, el a sosit la Roma tocmai în cel mai favorabil moment, când Octavian și Antonie iar se uniseră unul cu altul după pacea dela Brundzvig. Lui nu-i fu greu să convingă pe Antonie, cât de folositoare i-ar fi acestuia serviciile sale în războiul contra parților, și că Antigon, rădicat pe tron de parți, a fost și va rămânea vrășmașul neîmpăcat al Romanilor. Antonie a fost în genere cumpărat de îndămânarea și mintea lui Irod. Deaceia el a pus pentru dânsul o vorbă bună la Octavian și acesta din urmă nu-i putea refuza nimica. El poate izbuti să convingă și pe

unii din iudeii influenți din Roma să pună deasemenea cuvânt către puternicii capitalei. Și iată el reuși, ca în curgere de șapte zile senatul să-l recunoască formal de rege al Iudeei; și Antigon fu declarat dușman al Romei (în iarna anului 40). Aceasta a fost a doua lovitură mortală, pe care Roma o aplică poporului iudeu, deoarece ea îl dă pe mâna miloasă or dușmănoasă a unui străin, semi-iudeu, idumeu, care țindea la răzbunare pentru ofensele sale personale; și pentru aceasta el a trebuit să plătească tribut Romei¹⁾.

Irod, cu strălucit succes ajungându-și scopul ambițiunii sale, renunță la acele onoruri, cu care-l încarcă Antonie în Roma, ca

Tronul regal (asirian)

pe cât posibil mai repede să se realizeze titlul obținut de dânsul, de rege al Iudeei. El părăsi Roma și debarcă în Acco, unde prietenii, pe care reușise să și-i câștige, îl susținuse în inevitabila luptă a pretendențe, cu banii atât de necesari sieși; și între acești prieteni era cel mai bogat iudeu antiohian Saramala, care nutrea un deosebit devotament către fiii lui Antipatru. Mulțumită acestor bani, el adună o armată de mercenari, supuse sie o însemnată parte a Galileei și se îndreptă spre sud, ca să elibereze

fortăreața Masada, unde fratele său Iosif era cumplit strâmtorat de antigonieni. Din armatele romane, pe care Bentidie i le trimise în timpul expediției lui contra parților, sub comanda lui Silon, el a avut puțin concurs, sau pentru că acest comandant fusese cumpărat de Antigon, sau pentru că primise ordin secret să nu stea de partea nici unuia din pretendenții iudaici, ci să-i lase să-și reguleze trebile cu propriile lor puteri. Deaceia ei nu-i dădură ajutor la asediarea Ierusalimului; Irod a trebuit din această cauză să se retragă dela sud și strămută bătălia în Galileea, unde el luă Simforisul și risipi pe partizanii din peșterele Arbelei. De ce dispoziție erau însuflețiți acești din urmă, dovedi un bătrân dintre ei. După ce toți cei ascunși în peștere dintre partizani au

1) I. Flavie Antt. XIV, 13, § 5; XV, 2, § 3.

foșt nimiciți cu foc și sabie, acest bătrân ucise pe cei șapte fii ai săi cu propria sa mână, se prăbuși asupra lui Irod cu injurături pentrucă, om de origină netrebnică, a îndrăznit să atenteze la regatul Iudeei și la coroana de rege. Și deși acest din urmă i-a făgăduit ertare, bătrânul se aruncă dela ușa peșterii în prăpastie.

Față cu nehotărârea romană și a celor ce s'au abătut de amestecul energic în război, acesta din urmă s'a prelungit, de oare ce și al doilea subșef de comandant Mahera, pe care Ben-tidie, pentru ochii lumii, l-a trimis în ajutor lui Irod în Iudeea, n'a întreprins nimica decisiv. Atunci Irod s'a văzut nevoit să meargă personal în lagărul lui Antonie, care atuncea asediase Samosato. Pentru serviciile, ce Irod îi arătase în acest lucru și deasemenea cedând darului de convingere din cuvântarea lui,

Ceremonia nupțială orientală.

Antonie porunci unuia din comandanții săi Sozie, să pășască serios cu două legiuni contra lui Antigon și să introducă pe tron pe rege, având de partea sa bunavoința romană. Întărit cu această armată de ajutor, Irod se întoarse în Galileea, dar situația lucrurilor le găsi cu totul schimbate. Fratele său Iosif, căruia el îi oferise armata sa, cu porunca, ca până la întoarcerea sa să nu întreprindă nimic, ci numai să mențină sub sine fortăreața, intrase în luptă deschisă cu Antigon aproape de Ierusalim și în această luptă își pierduse viața. Armata lui Irod fusese împrăștiată, galilienii se aflau în plină răscoală, și comandantul roman Mahera se raportă destul de indiferent către toate acestea. Irod, din această cauză, a trebuit să înceapă din nou cucerirea țării, și izbuti, deși iarna proaspătă de atuncea împedeca expediția, să curățe țara de antigoniști chiar până la Ierusalim și să-și răzbune

* pentru moartea fratelui său. Aprins de dorul răzbunării, el duse acest război cu o cruzime neînduplecată; cinci orașe din apropierea Ierusalimului cu locuitorii lor, în număr până la două mii, el a ordonat să fie arse, pentru că erau de partea lui Antigon. Cu apropierea primăverii păși la asediarea Ierusalimului; prăznui înainte de aceasta în Samaria, cu mâinile pătate de sângele compatrioților, căsătoria sa cu Mariamna, deja demult logodită cu dânsul, contra unchiului căreia anume și ducea el războiul. Noua căsătorită putea să presimtă tare bine, că omul, care acum era plin numai de sentimente de răzbunare față de asmineii rămași, va deveni curând călău și pentru dânsa, și pentru tot neamul ei. Cu toată nesînchisirea sa, el totuși după asta părăsi pe femeea sa idumeianca Dorido, deși dela dânsa i se născu deja un fiu, cu numele Antipatru.

Îndată ce Sozie cu numeroasa armată, ce consta din pedes-
trime și cavalerie romană și din detașamente ajutătoare siriace,
întră în Iudeea, atunci asediarea Ierusalimului s'a dus serios, deși
timpul era încă aspru și transportul proviziilor de traiu pentru
romani adesa era împedecat de bandele salbatece, formate la vre-
me de războiu și ascunse în munți. Armata asediatoare cuprindea
în sine aproape o sută de mii de oameni și ocupa aceeași po-
ziție, pe care o ocupase Pompeiu cu 27 de ani înainte de aceasta,
adecă spre nord de Ierusalim, în fața muntelui templului. Ea ri-
dica valuri, săpară șanțuri, așează mașini spărgătoare de ziduri. Cu
sosirea primăverii, când sub influența căldurei repede se coapse
secerișul, asediul se continuă fără întrerupere. Impresurații, deși
răbdând neajunsuri, se apărau cu vitejie de leu și așteptau
o minune deosebită din ceriu, care, după părerea lor, trebuia să
apere templul sfânt și orașul de mâinile păgânilor și de poporul cel
uricios. Ei adesa făceau eșiri ascunse și alungau pe cei ce lucrau, dă-
râmau lucrările de asediu începute, ridicau zid nou și îngreuiau lucră-
rile asediatorilor până într-o atâta, că ei după trecere de o lună
încă nu se mișcase cu ceva înainte. Amândoi membrii sinedriului,
Șemaia și Avtalion, totuși se exprimau contra împotrivilor și
sfătuiau să deschidă porțile lui Irod. După părerea lor religioasă,
ceriul a trimis pe Irod în calitate de bici pentru popor, ca să-l
pedepsească pentru păcate. Antigon se vede că nu a avut putere
sau bărbăție să pedepsească asemenea răzvrătiți. Intre acestea nu
toți fariseii respectabili împărtășiau această părere. O parte tare
considerabilă din ei, sub conducerea lui Bene-Baba, dintr'un
neam foarte influent după vechimea și evlavia lui, era cu mare

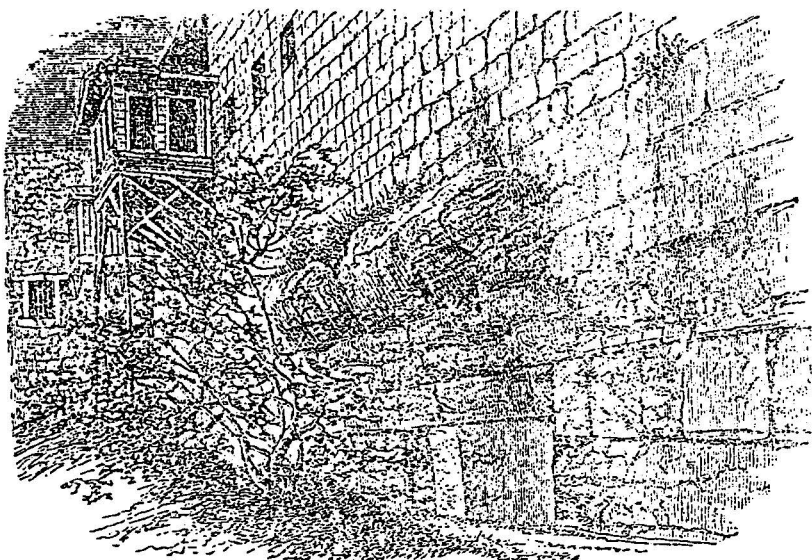

râvnă devotată lui Antigon și se ridică contra propunerii de a da vrășmașului orașul. Această dezbinare lăuntrică, împreună cu atacul de dinafară, a și dus probabil la aceea, că peretele orașului de dinafară dinspre nord, după 110 de zile cedă loviturilor mașinilor de asediu și se dărâmă. Asediatorii năvăliră în partea de jos a orașului și în încăperile exterioare ale templului, în care caz asediații, împreună cu regele, se întăriră în partea de sus a orașului și pe muntele templului. Al doilea zid, romanii îl atacară iară o jumătate de lună, dar în cursul întreg acestui timp aprovizionară templul cu animalele de jertfă. Ierusalimlenii se apărară cu o bărbăție neobișnuită. Dar situația lor era desnădăjduită. Intr'o zi de sâmbătă, când soldații iudei nu se așteptau la nici un atac, căzu o parte din zidul al doilea, și romanii cu o furie nebună năvăliră în orașul vechiu și în templu, măcelăriră fără cruțare pe toți, fără deosebire de vârstă și de sex, precum și pe preoți, care-și săvârșau slujbele lor. Ierusalimul după o soartă oare care, fu luat iară în aceeași zi, în care-l luase Pompeiu cu 27 de ani înainte de aceasta (In Sivan, Iunie, anul 37). Irod cu greu putu să potolească pe soldații înfuriați dela jăfuirea și profanarea templului, și numai prin daruri bogate, date soldaților izbăvi Ierusalimul de dărâmare, ca să nu devină rege peste niște ruine. Antigon căzu în robie. Vrășmașii lui la nenorocita lui detronare, îi mai adăose o clewetire, cum că el rugându-se pentru cruțarea vieții sale, se tăvălise la picioarele lui Sozie, dar acest din urmă cu dispreț l-a răspins și l-a numit cu numele feminin Antigona. Lui îi mai puseră deasemenea ca reproș, că ar fi ars colonata curții templului și protectorilor le-ar fi făgăduit să le dea cinci sute de fete ca recompensă pentru meritele lor. Prin asemenea clevetiri evident se avea în vedere a-l înjosi în ochii poporului, în calitate de om cu totul nevrednic. Sozie trimise pe principele robii la Antonie, care, după o stăruitoare rugămintă a lui Irod, contrar obiceiului, porunci să fie supus la biciuire și să-i taie capul, care moarte batjocoritoare, chiar și la romani stârnea indignare. Antigon a fost ultimul din cei opt principii arhieriei din casa Asmoneilor, care a cărmuit poporul mai bine de una sută de ani și a încununat Iudeea la început cu mărire și slavă, acoperindu-o la urmă cu rușine și nefericire.

Irod, sau, cum îl numea poporul, robul idumeian, își ajunse scopul celor mai îndrăznețe gânduri ale sale; tronul lui, adevărat, se rezema pe ruine și trupuri, dar el simțea în sine puterea de a se întări și pe asemenea temeiuri, chiar dacă el ar trebui să-l ocolească cu un întreg potop de sânge. Crâncina ură contra lui din

partea iudeilor, cărora el fără cel mai mic merit și fără nici un drept li se impusese ca rege autocrat, era pentru dânsul o nimică în comparație cu bunăvoința Romei, și simbolul prietenos al lui Antonie, care însemnau legiuni, și aceste neprețuite pentru dânsul tezaure înlocuiau pentru el aceea ce-i refuzase lui supușii iudei. Ba lui i se păru că nici nu e greu de dobândit iubirea poporului, cum nu a fost greu de dobândit nici domnia. Politica sa el o ducea cu prevedere lămurită; direcțiunea ei într'o anumită măsură îi era indicată de înseși împrejurările, care-l forțaseră să

Porți vechi (în Egipt).

încline în totul către stăpânirea Romei, ca să aibă într'însa un puternic sprijin contra indispoziției poporului. Această indispoziție, apoi încetul cu încetul începu să se înlăture prin aparente cedări nevătămătoare, sau să înăbușe prin o severitate neînduplecată. Această politică a și urmat-o el din primul moment al izbutirii sale în curgere de 34 de ani, a cărmuirii sale întregi până la ultima sa suflare, cu sânge rece și cu insistență îngrozitoare și fără suflet. Chiar în turburarea dela luarea muntelui templului, nu-și pierdu sângele rece și porunci armașului său Costabar, de proveniență idumeiană ca și el, să ocupe toate porțile și eşirile din Ierusalim și să prindă pe toți fugarii. Partizanii lui Antigon au fost uciși cârduri întregi, și între dâșii 45 de oameni din cei mai cu vază. Cu acest prilej n'a uitat nici vechile sale ofense. Pe acei membrii ai sinedrului, cari cu 12 ani înainte de asta, agitați de cuvântarea bărbătească a lui Semaia, se hotărâseră să-l osândească pentru ucidere, porunci el să fie toți torturați, cu excepția a două căpetenii. Semaia și Avtalion, de oare ce ei se arătară protivnici lui

Antigon. Neamul lui Bene-Baba deasemenea pentru o vreme a evitat sabia lui răzbunătoare. Insuși Costabar îl luă sub apărarea sa, de oare ce el, fiind ambițios, ca și stăpânul său, visa ca să detroneze cândva pe acesta și prin influența persoanelor, care își datorau viața lui, să dobândească devotamentul poporului. Pe un cărturar, Baba-ben-Butu, care aparținea poate tot acestui neam, Irod porunci să-l orbească. Averea tuturor condamnaților și torturaților, el porunci să se confişte în folosul hasnalei sale, de oare ce el dela dascălii săi romani, a înțeles temeinic avantajele proscrierii și confiscării averii. Cu comorile ce se îngrămădeau zilnic el putea neconținut să-și păstreze bunăvoința lui Antonie, care pentru viața sa risipitoare și pentru satisfacerea, lăcomiei Cleopatrei, avea neconținut nevoie de bani. Toate aceste silnicii poporul le suporta acum cu răbdare, de oare ce se săturase de răscoale și de răsboaie, care, cu unele întreruperi neînsemnate îi ruinasă buna sa stare în curgere de 33 ani. Poporul însătoșea după liniște și era bucuros să se afle sub dominația măcar a unui așa rege, care măcar de ochii lumii să mărturisască totuși iudaismul și, cun se putea nădăjdui, să nu atenteze la obiceiurile părintești. Nu puțini erau și de aceia, care atrași de îndemânarea a toate biruitoare de energia lui Irod, îi erau devotați lui sincer, și el nu perdea ocazia să răsplătească bogat pe unii ca aceștia pentru devotamentul lor. În genere el avea totuși puțină încredere în indigeni; el simțea că nemulțumirile lor pentru felul cum a ajuns el pe tronul regal și cum acest tron a fost întărit pentru dânsul, nu se putea desrădăcina cu totul; deaceia el, după ocuparea locurilor de onoare, rezervă avantajele iudeilor străini de țară.

La demnitatea de arhiereu el, ocolind casa asmoneilor, numi pe un oare care Ananil, adevărat, din neamul lui Aaron, dar care nu aparținea nici familiei Asmoneilor, nici vre unei alte familii respectabile preoțești. Dar pentru a nu întărâta sentimentele poporului, care în raport cu religia și anume a templului și vrednicia de arhiereu, era cu deosebire sensibile îl dădu drept Iudeu babilonean, de oare ce în Palestina cu plăcere se rezerva iudeilor babilonenii avantajele superiorității deosebite de neam, sub acea presupunere, că ei nicideată nu s'au pătat cu căsătorii mixte. Adevărat oare Ananil era de origină babiloneană, asta era îndoelnic; după o mărturie mai vrednică de crezare, acest arhiereu era de proveniență din Egipt¹⁾. Irod dădea și neamul

1. I. Flav. Anti. XV, 1, 4.

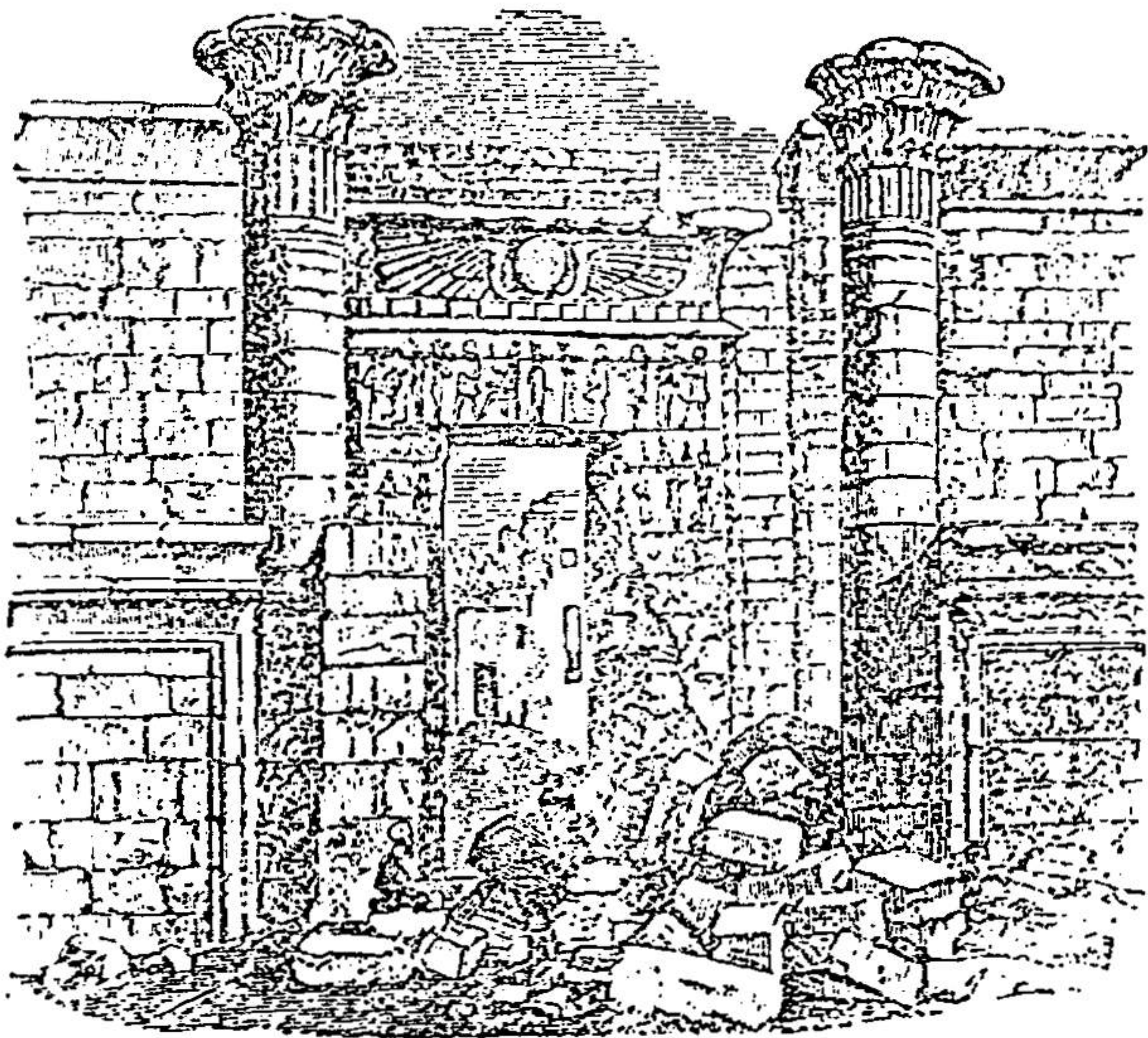
său propriu ca vechi iudeu, care s'a strămutat din Babilon, și voia prin aceasta să șteargă pata rușinoasă, că el s'ar trage din idumeenii convertiți cu sila la iudaism. Dacă indigenii care cunoșteau bine adevărata lui origine și nu credeau aceste povești, apoi totuși el reuși să înșele pe cei veniți din alte țări și pe păgâni. Prietenul lui de aproape, cronicarul Nicolai Damasceanul, povestea și alte istorii pe care el le auzise din gura înseși a lui Irod. Dar de oare ce origine sa, dacă ea ar fi fost adevărată, s'ar fi putut dovedi pe temeiul tablelor genealogice, aflătoare în păstrare la sinedriu, apoi el ar fi poruncit să fie arse din arhivă. Precum la demnitatea de arhieru, așa și după moartea lui Șemaia și Avtalion la demnitatea de președinte al Sinedriului, el a chemat niște venetici și în aparență babiloneni ai lui Bene — Batira, care se bucurau de bunăvoința lui Irod. El rezerva acestui neam mai târziu o mică fășie de pământ în Batanee, unde el, sub căpetenia lui Țamaris, căpetenia neamului lor, a întemeiat un oraș sub denumirea de Batira; Bene — Batira a rămas din această cauză casei lui până la sfârșitul existenței sale.

Două personalități puteau încă să mai amenințe situația lui Irod, un bătrân și un tânăr, anume Hircan, care purtase cândva coroana și diadema de arhieru, și nepotul său Aristobul, care-și arătase pretențiile și la una și la alta. Câtă vreme aceste persoane nu devenise încă definitiv periculoase lui Irod, acesta nu putuse să se desfăteze în pace de roadele eforturilor sale. Hircan, adevărat, se afla în robia parților și deaceea fusese calic, adică făcut nevrednic de arhierie, dar parții erau destul de mărinimoși, ca să-i dăruiască libertatea, iar iudeii babilonului, stăruind să facă pe nefericitul rege să uite suferințele sale, îl primiră în mijlocul lor cu o neobișnuită prevenire și cu onoruri, oferindu-i locuință în orașul Nagardeea (Naarda), plin de populațiune iudaică. Cu toate acestea, Hircan era chinuit de o profundă întristare după patria sa. Irod de aceea se temea, ca el sau iudeii babiloneni să nu determine în favoarea lor pe parți și să nu-i facă să redea tronul aceluia, dela care ei îl luase. Și apoi cât de lesne să putea face o asemenea schimbare. Expediția lui Antonie contra parților și a regelui lor Fraat se dovedise nereușită. N'ar putea oare biruatorii pentru a doua oară să pătrundă în Siria și să aducă cu sine pe Hircan, fie măcar și pentru aceea, ca să-și răsbune pe regele pentru acel ajutor, pe care el l-a dat românilor contra parților? Irod se temea extraordinar de aceasta și voia să prevină primejdia. El voi să ia pe Hircan de sub influ-

ența parților, să-l aibă aproape de sine ca mai bine să vadă mișcările lui. Cu prefăcătorie proprie lui, Irod deci ordonă, prin prietenul său Saramala, cel mai vestit dintre iudeii sirieni, să înduplece prin daruri pe regele parților să dea drumul lui Hircan, și-l invite să se întoarcă la Ierusalim, ca să împărtășească cu dânsul tronul și autoritatea, și să primească acea recunoștință, cu care el îi este dator pentru niște faceri de bine așa de mari.

În zadar iudeii babiloneni îl sfătuiau pe ușor încrezătorul Hircan să nu se expună pentru a doua oară vârtejului evenimentelor politice lumești; el grăbi întru întâmpinarea soartei sale. După sosirea sa în Ierusalim, Irod îl primi în chipul cel mai prietenos, îl numi tată, îi oferî locul de onoare la masă și în adunările consiliului, și această prevenire amăgi

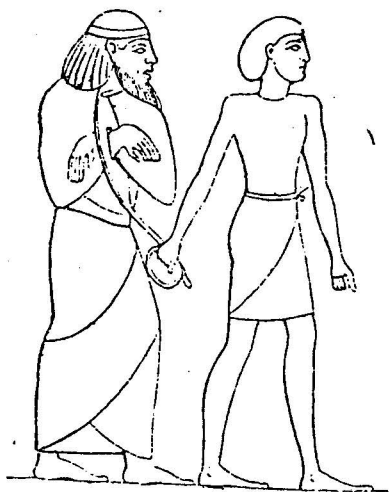
Doartă veche (din Egipt)

până întru atâta pe omul slab, încât el nu observă acea privire bănuitoare, cu care căuta la dânsul vicleanul idumeian.

Hircan era astfel dezarmat și făcut nevătămător. Se afla într-o cușcă în felul ei de aur. Mai primejdios i se părea lui Irod nepotul acestuia, prin tinerețea sa și prin frumusețea sa, stârnea entuziasm, — Aristobul, care avea numai 16 ani și atrăgea pe toți în partea sa. Irod, adevărat, socotea să-l lipsască de orice influență, să-l înlăture dela arhieria, care-i aparținea de drept, deși era cumnatul său, și împărtășind prin asta calitatea de venetic; dar acest mijloc nu avu cuvenita sa înrăurire. Mătușa sa Alexandra, tot așa de experiență în intrigă, ca și Irod însuși, știuse să incline pe Antonie în favoarea fiului său. Ea porunci să prezinte lui Antonie portretul celor doi copii, ai săi, Mariamna și Aristobul, cei mai frumoși din poporul său, cu convingerea deplină, că asupra acestui erou, slăbănogit de plăceri și de lux, se poate influența în chipul cel mai deplin prin impresii senzuale. Delie, credinciosul partizan al lui Antonie, socotea să scoată din asta un deosebit fel de avantaje; el chibzuia, cu ajutorul frumuseței minunate a acestor doi nepoți asmoniei, să smulgă pe prietenul său din brațele fermecă-

toare ale Cleopatriei. Antonie uimit de portrete, dori să vadă pe tânăr, și Irod, ca să-l țină departe de puternicul triumvir, nu putu să nu-l numească arhiereu. Se înțelege, că Ananil contra legii și dreptului fu lipsit de rangul său. Prin această înălțare a fiului, totuși nu fu satisfăcută ambițioasa Alexandra, care tainic plănuia să-i procure lui și coroana, pe care o purtase părinții ei. Cu acest scop ea intră în contact cu Cleopatra, care invidia pe Irod și porunci două sicrie, în care să se culce ea cu fiul, pentru ca, fără să stârnească bănuială, să lese orașul și să fugă în Egipt. Dar Irod, căruia i se denunțase această punere la cale, surprinse pe mama și pe fiu în sicrie și astfel împedică fuga lor.

Capito (în Egipt).

Deaceia cu atât mai râvnitor deveni el în urma acestora să se gândească ca să se izbăvească cumva de periculosul tânăr. Cu toate acestea Aristobul își atașă inima poporului. Când se arăta el în templu, ochii tuturor se îndreptau spre dânsul, spre figura lui frumoasă și înaltă, și în ochii tuturor se putea citi dorința de a vedea acest ultim vlăstar al casei Asmoneilor împodobit cu coroana regală. Cu forța Irod nu putea lucra contra acestui concurent primejdios, de oare ce ocrotitoarea lui Aristobul, Cleopatra, era atât de puternică în acea vreme. Atunci el

recurse la vicleșug. Invită pe Aristobul la Ierihon, reședința sa iubită, și dădu slugilor sale poruncă, ca oare cum glumind să o termine cu acest tânăr în timpul scăldatului în bae, ceeace a și fost executat întocmai. Cu tânărul de 18 ani Aristobul III, muri ultimul descendent al casei Asmoneilor. Ananil se făcu a doua oară arhiereu. În zadar Irod se fățarnici cu cel mai profund doliu cu ocazia morții tânărului său cumnat în zadar tămăe cu mirodenii trupul lui; rudele, ca și prietenii Asmoneilor, îl învinuiau ca ucigaș dar buzele nu îndrăsneau să glăsuiască ceeace clocotea furtunos în suflet.

Această crimă a avut totuși urmări foarte triste pentru dânsul și prefăcu viața lui, până chiar la sfârșitul ei, într'un chin de iad. Nu că doară aceasta ar fi stârnit reproșuri și muștrările conștiinței în această inimă de piatră, ci a instaurat turburări mereu crescânde în casa sa proprie, ceeace l-a stârnit să ducă jertfă pe cele mai scumpe persoane pentru inima lui și-l făcu pe el însuși cel

mai nefericit dintre oameni. Rar când crima în așa legătură s'a răzbunat în trăsături așa de tăioase asupra însuși vinovatului, cum s'a petrecut asta cu Irod. Dar ceeace la o inimă mai puțin împetrită ar fi servit de motiv pentru schimbarea direcțiunii, pentru dânsul a fost numai un îndemn de a săvârși crimă după crimă, de a omorî pe cei de aproape ai săi, rude și copii, și astfel să prezinte un exemplu înspăimântător de putere a tot strivitoare a vieții păcătoase. Alexandra, care-și întemeia ambiția sa pe înălțarea fiului său, văzând acum speranțele sale irealizate, nu întârziă a învinui pe Irod înaintea Cleopatrei ca ucigaș, și această regină peste măsură de pasionată, care-și aruncase asupra posesiunilor lui Irod ochii săi lacomi, se folosi de acest prilej, ca să-l facă urât în ochii adoratorului său. Din această cauză Antonie ceru pe Irod la sine în Laodiceea să se justifice de cele întâmplate. Tremurând pentru viața sa, vasalul regișor al Romei plecă într'acolo, dar știu, cu ajutorul bogatelor daruri și a elocvenței, a îndupleca pe Antonie până într'atâta pentru sine, încât acesta nu se uită numai pînă la ucigașul lui Aristobul, dar chiar îl distinse cu alese onoruri. Irod se întoarse la reședința sa în dispozițiune veselă, de oarece el evitase o mare primejdie. Adevărat, el se lipsi de o perlă scumpă dela corona sa. Antonie îi luă provincia Ierichonului, mult slăvită prin balsamul său și prin palmierii săi, și o dăruie Cleopatrei, pe care el o mai dăruie afară de asta aproape cu toată laturea de țărm a Mării Mediterane. Irod a trebuit să primească dela dânsa costul acestui pămînt de vreo 200 de talanți. Dar acești bani de răscumpărare nu puteau nici decum să egaleze cu acea mare pierdere, care-l amenințase. El a trebuit să se arate mulțumit.

Ramură de stejar biblic

Intre acestea la prașul palatului său îl aștepta demonul dezbinării, ca să-i umple sufletul de desperare. Înainte de plecarea sa el încredință pe femeia sa Mariamna bărbatului surorii sale Salomia, care se numea Iosif, și-i dădu ordin secret, ca, în caz de ar cădea el, Irod, în disgrație la Antonie și s'ar lipsi de capul

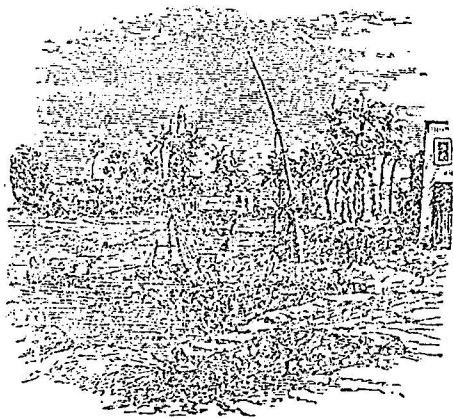

său, el să ucidă pe femeea lui și pe mama ei. Această idee satanică i-o șoptise lui iubirea de frumoasa sa femeie, pe care el nu voia să o lese nici unui succesor, precum și ura în genere către femeile neamului asmoneu. Iosif între acestea, fie din bunătate către Mariamna, fie pentru a-i arăta iubirea deosebită către dânsa a bărbatului ei, sau din răutate, ce membrii acestui neam nutreau unul către altul, îi comunică ei ordinul tainic referitor la moartea ei, și prin aceasta înfipse și mai adânc pumnalul în inima acestei regine nefericite. Când deci s'a răspândit în Ierusalim știrea falsă despre moartea lui Irod, Mariamna cu mama sa voia să se predea sub protecțiunea steagului roman. De această împrejurare se folosi sora lui Irod, Salomia, însuflețită de aceeași ură către bărbatul ei Iosif și către cumnata sa, de oare ce ea, din mândrie regească, nu voia să se împrietenească cu familia bărbatului său, și-i cleveti pe amândoi către fratele său, acuzându-i chiar și de înțelegere tainică pentru legături imorale. Irod la început n'a crezut, dar după aceea se adevăra clevetirea, când aflase că Mariamna a știut de porunca lui tainică. Mânia lui nu-și găsi hotar; el porunci ca Iosif să fie decapitat, pe Alexandra să o țină în aspră închisoare, și ar fi dat pe Mariamna morței, dacă iubirea către dânsa n'ar fi fost mai puternică decât mânia. Din acest timp în cercul cel mai strâns al familiei lui a fost sămănată sămânța neîncrederei și a urei, care a crescut din ce în ce, până ce el a dat morței silnice pe toți membrii neamului său unul după altul.

Cu toate acestea, fericirea a continuat să favorizeze pe Irod și-l ajută să evite situațiile cele mai triste. Așa trecuse al șaselea an al domniei lui, când asupra capului lui s'au strâns norii mâniași, care ar fi doborât pe un om mai puțin puternic. Sora ultimului preot asmoneu Antigon, rămase încă în viață, se hotărâ să pășească ca răzbunătoare pentru fratele său și pentru neamul ei, adună armata și nu se știe în ce chip puse stăpânire pe fortăreața Hircanion. Așa biruise Irod pe această femeie, și el începu să fie amenințat de altă primejdie mult mai serioasă. Cleopatra care în genere ura pe iudei, așa că în timpul unei foamete n'a voit să împartă săracilor iudei pâine la fel ca la ceilalți locuitori ai Alexandriei, cu deosebire dușmănoasă a fost dispusă contra lui Irod și întrebuiță toate eforturile, ca să-i aducă vătămare cu ajutorul puterii sale fermecătoare asupra iubitorului de plăceri Antonie. După cum mai înainte după vorba ei a fost decapitat Lizanie, fiul bigamului asmoneu, prințul sirian

Ptolomeu, același lucru s'ar fi putut întâmpla cu Irod și cu prințul nabufteu. Deaceea ea n'a încetat a vătăma lui Irod situația prin intrigile sale, îl ispîtea prin frumusețea sa în timpul călătoriei sale prin Iudeea, îndemnându-l să facă ceva așa fel, ce ar fi putut să supere până la extrem mânia lui Antonie. Dar în pătrunzătoarea sa chibzuință s'a reținut dela această momeală. De frica ei și a poporului, care în ura sa, se gândea la detronarea lui, el își căuta astfel loc de refugiu, care cel puțin ar fi fost în stare să-l apere pentru multă vreme și să-i apere viața. El făcu încă și mai inaccesibilă fortăreața prăpăstioasă Masada, care și afară de asta era accesibilă numai din două laturi, dinspre marea Moartă și din partea opusă, pe niște cărări înguste, poncișe și cotiloare, care

Vedere din Siena (în Egipt)

treceau peste prăpăstii. Piscurile de granit pe întindere de șapte kilometri el porunci să le prevadă cu ziduri înalte și tari, cu 37 de turnuri și locuințe. În Masada el porunci să se construiască deasemenea un palat magnific cu colonade, băi și cu podoabe de mozaic, și să-l întărească cu turnuri contra unor atacuri posibile. Împreună cu acestea, el porunci să se facă mari bazine de apă, ca să aibă depozit permanent de apă, când avea și spațiu liber, care putea servi pentru sămănatul cerealelor. Dacă toate ar fi devenit neizbutite pentru sine, atunci fortăreața sa inaccesibilă dela Marea Moartă putea cel puțin să-i asigure viața contra dușmanilor, orcâți ar fi fost ei. Cleopatra totuși concepu

Iazul Ezean

alt plan în scopul de a-l pierde fără eforturi deosebite. Ea făcu pe Irod garant pentru veniturile ei dintr'o parte de provincie a prințului nabufteu Malih, pentru ca să-l târâe în războiu cu acest din urmă, în care caz intențiile ei erau să nimicească pe acești doi vecini, deopotrivă urâți de dânsa. Aceasta într-o câțva i-a reușit. De oarece Malih a conținut plata regulată

a tributului, apoi Irod merse cu războiu contra lui. Dar îndată ce el a obținut asupra lui două victorii (la Dium și la Canata în provincia Avranita), Cleopatra trimise pe comandantul său Antenian în ajutor prințului nabufteu, și armatele iudaice suferiră o așa de grozavă înfrângere, încât Irod a trebuit să se retragă peste Iordan, dar și de partea asta nu se putu socoti scutit de primejdie. La asta se mai adăose încă și un groaznic cutremur de pământ, care se răsfrânse cu deosebire puternic asupra șesului Saron (partea răsăriteană a șesului Ezdrilonului): casele se dărâmară în mare parte și îngropară sub ruinele lor o mulțime de popor. Dela acest cutremur arhieriei de obicei în ziua îndurării în sfânta sfintelor se rugau cu deosebire pentru locuitorii din câmpia Saron, ca ale lor care să nu devină pentru dânșii morminte. Infrângerea, suferită dela nabuftei, și cutremurul făcură armata iudeilor atât de păcătoasă și pe vrășmași atât de încrezuți, încât era de temut de toate. Dar Irod știu să toarne în armata sa o nouă bărbăție pentru o nouă luptă; la Filadelfia nabuftei au fost zdrobiți și se recunoscără tributarii săi.

Abea se instaură pacea din partea asta, și se ridică o nouă furtună, care zgudui până în temelii lumea romană și amenința să se resfrângă trist și asupra favoriților puternicilor romani. Din acel timp, când Roma și popoarele supuse ei se aflau sub stăpânirea celor trei bărbați de stat: Octavian, Cezar, Marcu Antonie iar aceștia până în fundul sufletului se urau unul pe altul și se sirguiau să se desfacă unul de altul, ca să obțină monarhie nemăginită, atmosfera politică era plină de elemente distructive, care puteau să se deslănțuiască în fiecare moment. La acestea se adăogă încă ne mai auzita priveliște, că unul din acești trei potențați se afla în deplină putere la desfrânata și satanica femeie Cleopatra, care prin farmecele iubirii ei se folosea, ca să devină stăpâna lumii, măcar că pentru aceea ar peri toate țările și insulele în flăcările unui pojar război a toate distrugător. În timpul acesta extrem de neliniștitor un poet iudeu prevesti, sub forma unei prorocii sibiline, în prea frumoase versuri grecești, despre peirea lumii păcătoase grece și romane și despre sosirea zorilor minunate a lui Mesia. Acest prevăzător iudeo-grec prevestea zile groaznice, în care Veliar, contrarul lui Mesia, va ademeni și va strica pe oameni:

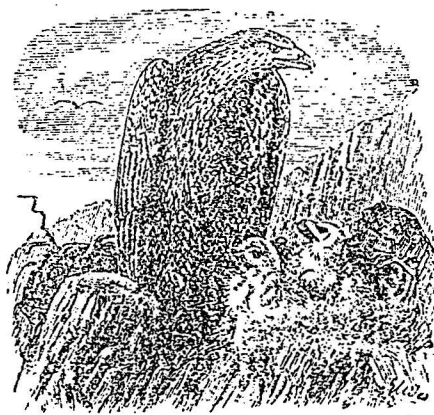
„Măcar că Roma ar domni peste Egipt

Și ar împărăți acolo, totuși cele mai mari din regatele

Nemuritorului Rege se va arăta între oameni.

Și va veni Prințul Sfânt care toate țările pământului
 Le va cucerii pentru toate timpurile, cum vor curge veacurile,
 Și atunci va domni mânia neîndurată a bărbaților latini:
 Trei vor fi atunci ruinând Roma cu desfrâu grozav,
 Și în casele proprii vor pieri toți oamenii.
 Vai ție, nefericite, vai! Dacă te va apuca acea zi
 Și judecata nemuritorului Dumnezeu, Regele atotputernic!
 Dar atuncea va veni deasemenea și Veliar,
 Și el va face să fumege vârfurile munților,
 Și va stârni fundurile adâncului,

Vulturul și putii săi

Va face să stea lucitoarea lună și marele foc soarele;
 Vor învia morții și multe semne va face
 Între oameni. Dar într'însul nu va fi desăvârșire,
 Ci numai amăgire părută, și va amăgi pe mulți oameni,
 Evrei credincioși aleși și alți bărbați
 Fără lege și pe aceia, care încă nu cunoscuse pe Dumnezeu.
 Și puterea focului se va revărsa în puhoae pe pământ,
 Atunci va arde El pe Veliar și pe toți acei oameni,
 Cari și-au pus într'însul nădejdea lor.
 Și când lumea se va arăta sub mâna femeii,
 Care va domni peste ea, și toate se vor supune ei;
 Când după aceea peste tot pământul va domni văduva,
 Și-n adâncul sclipitor va arunca aur și argint,
 Atunci va sosi și judecata marelui Dumnezeu
 Pentru multă vreme asupra lumii, dacă ea va suferi toate acestea.

Țimpul acestui necaz în tot cazul a sosit, și s'a arătat un fel de Veliar în persoana semi-iudeului Irod; dar această nenorocire n'a adus cu sine împărăția mesianică. Cu declararea războiului între Octavian și Antonie, s'a aprins o luptă crâncenă între apusul roman și răsărit, între Europa și Asia, s'a început lupta internațională, cum n'a mai văzut lumea de pe vremea lui Alexandru cel Mare. Dar ea s'a terminat repede cu înfrângerea lui Antonie în bătălia dela Acțium.

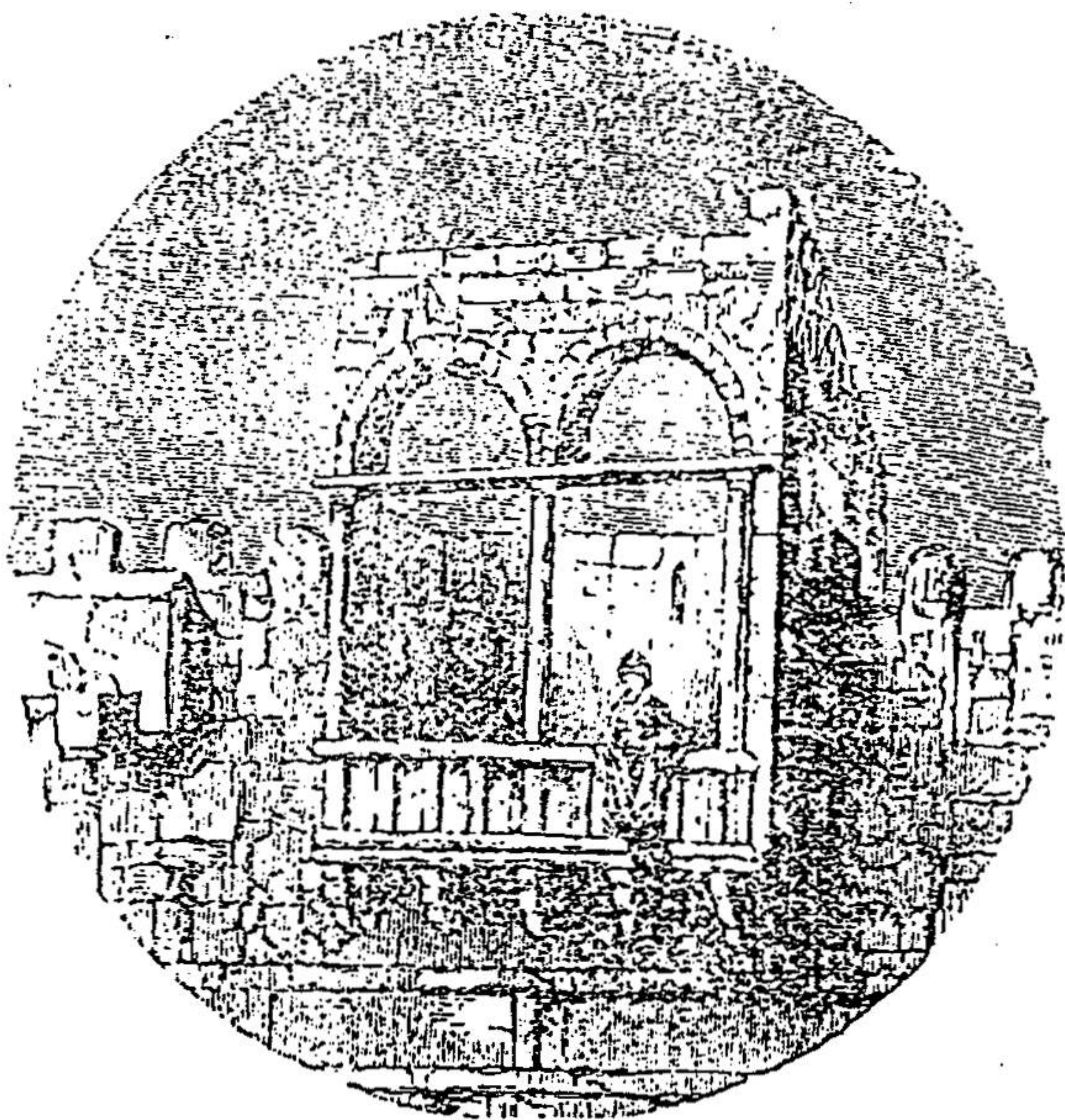

Irod ca și vrășmașii lui, nu se îndoiește de aceea, că el va peri împreună cu căderea protectorului său principal, de oare ce el a fost cel mai credincios aliat al lui Antonie. Doar în cinstea lui, Irod a numit castelul Baris Antonia, sau Acra, — castelul, care se afla la Nord-Vest dela templu, pe care el poruncise să se întărească cu ziduri și turnuri înalte, unde a așezat o puternică garnizoană, ca din el, întrucât era mai sus de templu, să supravegheze toate mișcările dela templu. În timpul războiului contra lui Octavian, el a ajutat lui Antonie cu provizii de traiu. El a fost extrem de agitat, dar reaua lui inimă n'a voit, ca căderea lui să o trăiască ultimii descendenți ai Asmoneilor, bătrânul de optzeci de ani Hircan, femeea lui Mariamna și mama ei Alexandra. Pe Hircan el îl învinui, că s'ar fi aflând în contact criminal cu prințul Nabufteu Malih, și pus la baza acestei acuzații corespondența lui cu vrășmașul. Cu apucăturile sale ghîbace, el îndată după victoria lui Octavian, trecu de partea sa și se îngriji, ca să nimicească cu totul marele detașamente de gladiatori sălbatici ai lui Antonie, care nădăjduiau să străbată prin Siria și Iudeia în Egipt, ca acolo să se unească cu stăpânul său. Dar el nu putea nădăjdui, ca biruitorul să poată prețui sus această trecere de partea lui și prin asta să uite devotamentul său înflăcărat către cel invins. După porunca lui, nemernicul Sinedriu, poate sub înrăurirea fiilor lui Batir devotați lui, rosti sentința de moarte asupra lui Hircan, după care nu era nicio vină alta, decât slăbiciunea fără precedent față de ucigașul neamului său. Acest rege asmoneu n'a fost învrednicit de înmormântare de cinste. Ce se atinge de Mariamna și de mama ei, apoi Irod, intenționând să se prezinte biruitorului Octavian Cezarul, dădu ordin armașului său să le tortureze imediat în fortăreața Alexandrion, de îndată ce va veni vestea despre moartea sa. Dar încă înainte de a pleca în această călătorie, el a fost nevoit de împrejurări să facă schimbare personală în sinedriu în ce privește compunerea, pe care el altmintrelea te miră de l-ar fi avut de partea sa. Mulțămită acestei schimbări suigeneris, cap al sinedriului a devenit babiloneanul Galed, necunoscut până atuncea, care a dat iudaismului o direcție, care în mii de ramificațiuni și încatenări se simte asupra lui și până astăzi. Pentru plinul de ură și răutatea vremii, Hilel cu caracterul său bun și pacificator a fost ca un fel de ulei pentru valurile violente ale mării.

Hilel își trăgea genealogia sa după mamă dela însuși David

și aparținea unei familii, care a rămas în Babilonia și după eliberarea captivilor. Deși de origină înaltă, el se afla în împrejurări foarte strâmtorătoare și se folosea de susținerea bogatului său frate Șevna. Se pare că împreună cu Hircan strămutându-se din Babilonia la Ierusalim, el a devenit unul din cei mai râvnitori ascultători ai membrilor sinedriului Șemaia și Avtalion, tradiția cărora el de obicei a transmis-o cu o literară conștiințozitate. La aceasta el a trebuit să se lupte cu sărăcia apăsătoare, și dintr-o jumătate de dinar, pe care îl câștiga zilnic, o jumătate o cheltuia la întreținerea casei sale, iar cealaltă jumătate o dădea portarului școlii, ca să capete printr'însul accesul în școală. Odată, când câștiga prea puțin și nu putu satisface pe portar, el în timpul iernei se urcă pe acoperișul plan, ca deacolo să asculte vorbirile legiștilor. Aprofundat cu totul în ascultare, el nu observă cum zapada ce cădea încetul cu încetul îl acoperi, pânăce el de frig înțepeni și aproape îngheță cu totul. În ziua următoare, sâmbătă, fu găsit în această stare sub un gros acoperământ de zăpadă și cu mare greu l-au readus la viață. Cu asemenea povestiri s'a avut în vedere să se proslăvească râvna de ucenic a lui Hilel. Dar se poate crede, că cultura sa el a primit-o anume în școala lui Șemaia și Avtalion, dela care el a și primit cunoștinți despre legile, ce ajunsesse după tradiția orală. Trăsătura remarcabilă a caracterului lui Hilel a fost acea bunătate de porumbel, care mâniei buclucașe nici pentru o clipă nu-i dă predominare asupra sufletului; acea adâncă iubire de oameni, care se ridică din propria smerenie și din părerea favorabilă pentru alții; în fine, acea măreție a duhului, care izvorăște din adâncă nădejde în Dumnezeu, care măreție rămâne neclătită și statornică și în clipele celei mai grozave nenorociri. În timpurile de mai târziu el s'a considerat ideal de blândeță și modestie, și istorisirile poetice despre aceste trăsături s'au răspândit cu o deosebită dragoste și cu o vioiuciune de admirat. Doi oameni s'au luptat cu

Casă pe zidul orașului în orient.

ramaşag: se poate oare împinge Hilel pânăla mânia? Şi unul din ei, care persista în părerea sa, a obosit pe Hilel, deşi el ocupa deja o situaţie înaltă, cu numeroase întrebări copilăreşti şi cu cele mai insuportabile expresiuni. Hilel neconţinut răspundea îndrăzneţului interlocutor cu o blândeţă neturburată; răspundea satisfăcător la întrebările şi la eşirile lui obraznice, fără să scoată vreun cuvânt mânios. După aceea lui Hilel i se adresară păgânii, care voiau să se facă prozeliţi cu neîmplinirea condiţiilor. Unul voia să înveţe tot iudaismul în cel mai scurt timp, cât se poate sta într'un picior; altul să primească numai învăţătura scrisă, neprimind adaosele verbale la ea; al treilea ar fi dorit să între în aşezământul iudeu, ca să ajungă arhieru. Hilel la toate cererile acestea dădu răspunsul blând şi ştiu să-i farmece până întru atâta pe prozeliţi, încât ei renunţară la condiţiile lor. Aceluia, care ar fi voit să primească tot iudaismul numai în o singură expresiune oare care, Hilel îi dădu răspunsul într'o glăsuire de aur: „ceea ce ție nu-ți place, altuia nu face“, - aceasta-i porunca principală, or toate celelalte sunt numai deducțiuni dintr'însa.

Caracterul său pașnic Hilel l-a dovedit de fiecare dată, când mai târziu întâlnea contradicții vederilor sale. Teoretic, consecvent, sub raport practic el neconținut era cedător, și se raporta indulgent chiar și către tineri. Despre el se spune, că unui moștenitor de neam mare, ce se ruinase, nu numai i-a dat ajutorul necesar, dar i-a dat atâta, ca el să poată trăi potrivit cu starea lui; el îi dăde un rob să-l servească, și i-a cumpărat chiar cal pentru primblare. Nădejdea în Dumnezeu așază pe Hilel mai presus de orice frică, și el știa să se împue până întru atâta membrilor casei sale, încât când el odată, la intrarea în oraș, auzi un strigăt de tânguire, atunci cu siguranță adevărit: „sunt încredințat, că acest strigăt de tânguire nu pleacă dela casa mea“. În același spirit au fost și alte înțelepte sentințe, care au rămas după Hilel. Una din ele glăsuiește așa: „Dacă eu nu mă îngrijesc de mine (de sufletul meu), atunci cine se va îngriji de el? Dacă eu mă îngrijesc numai de mine, atunci cât pot eu? Dacă nu acum, atunci când? Fii ucenic al lui Aaron, iubește pacea; tinde spre pace, iubește pe oameni, și prin aceasta îi vei aduce la adevărata învățătură“. Pătruns de conștiința de înalta menire a lui Israil de a reține și de a proclama adevărata închinare lui Dumnezeu, el obișnuie această părere a sa o exprima din convingere adâncă la prăznuirea solemnă a scoaterei apei în templu, zicând: „Dacă eu (Israil) sunt aicea

apoi tot e aicea; Dacă eu nu sunt, atunci cine va fi aicea?" În învățătura Iudaismului se prezenta lui așa de înaltă, încât el se turbura dacă vedea, că el era întrebuințat ca mijloc pentru satisfacerea ambiției: „Cine tinde să-și înalțe numele său, îl înjosește; cine nu se îngrijește de învățătură, nu merită viața; cel ce nu învață, acela uită; cine nu se folosește de cununa învățăturii, acela pierе“.

După Ezdra, Hilel se consideră cel mai mare restabilitor duhovnicesc al învățăturei; pe care el a scos-o din starea de decădere. Meritul lui a fost dublu. Cuprinsul învățăturei arabe, pe care el a împrumutat-o din școala legiștilor Șamaia și Avtalion, el l-a îmbogățit cu vechile tradițiuni, care se păstrau în Babilonia printre captivi din cele mai vechi timpuri. Dar încă și mai interesantă era acea formală prelucrare, pe care o dădea el definițiilor legii orale. El le pogori la principiile generale, și astfel le ridică din cercul îngust al tradiției și a vederilor simplu înrădăcinate în obiceiuri, la înălțimea de știință exactă. Tradiția, după vederile lui Hilel, poartă baza justificării sale și a puterii sale obligatorii în sine însuși, și nu are nici măcar nevoie să se recurgă la autoritate. Prin aceasta el, într-o anumită măsură, a pregătit împăcarea între fariseism și saduceism, expunând principiile generale, cu care nu se putea a nu conveni ambele părți, și a voit prin asta să înlăture izvorul periculos al urei pasionate. După părerea lui, nu putea fi nicio deosebire și nicio dispută despre obligațiunea legii orale. Hilel pe de o parte recunoscă principiul saduceu, că fiecare lege numai atunci capătă importanță, dacă ea găsește temeinicie în Scriptură; dar pe de altă parte deasemenea afirma, că această temeinicie se cuprinde nu numai în litera moartă, ci și în presupunerile generale, la care poate să arate textul sacru. Cu ajutorul a șapte pravile de interpretare, legea orală a putut fi scoasă din Scriptură și prin asta să i se dea importanță în calitate lămurit prescrisă. Multămită acestor șapte pravile, legislația orală a apărut cu totul în altă lumină; ea deja numai avea de arbitraj aparent, ci purta pecetea universalității și a aplicațiunii incontestabile, și putea fi privită ca decurgând din sf. Scriptură. Aceste pravile după aceea au trebuit nu numai să justifice conținutul deja existent al tradiției orale, ci să și ofere anumite date pentru lărgirea legilor și aplicarea lor la cazurile neprevăzute. Sinedriului astfel i s'a dat un mosștab suficient pentru activitatea sa legislativă, și rațiunii i s'a deschis o sferă largă pentru combinațiuni ingenioase. Hilelevschile pravile, expuse mai târziu unei prelucrări următoare și lărgiri,

serviră de bază pentru acel metod de explicațiuni și deducțiuni ingenioase, care alcătuiesc cuprinsul Talmudului în sensul propriu al acestui cuvânt.

Aceste pravile de interpretare, care în parte au putut pleca dela vestiții Șemaia și Avtalion prin interpretările lor la sf. Scriptură, dascălii lui Hilel, dar pe care acesta din urmă le-a ridicat la sistemă, la început se pare că nu și-au găsit nici o aprobare. Sunt mărturii, că el le-a aplicat la o discuție în sinedriu, dar acesta din urmă nu s'a întors asupra lor cu nici o atențiune; el sau nu le-a înțeles, sau a contestat utilitatea lor. Intre acestea lui Hilel i s'a prezentat ocazia să pășască fățiș cu pravilile sale cu ocazia unei întrebări, de rezolvirea căria se interesa tot poporul, și ocazia aceasta a dus la ridicarea lui la vrednicia de președinte al sinedriului. Ajunul sărbătorii, când trebuia a aduce mielul pashal, se întâmplase, după o excepțiune extrem de rară, sâmbătă, și sinedriul nu putea da o deslegare cum trebuie relativ de aceea: se putea oare să se săvârșească jertfa pashală în ziua odihnei? Hilel, mintea vădită a căruia deja atrăsese asupra sa atențiunea, se amestecă în această discuțiune și dovedi, că după pravilile rabinismului, după deducțiile și analogii, Pasha a mărginit sâmbăta, ca și oricare jertfă comună. Discuția a fost aprinsă, de oare ce de întrebarea aceasta se interesa și tot poporul numeros adunat la sărbătoare, așa că la aceasta răsunară puternic și expresii aprobative și desaprobative despre Hilel. Unii strigau: „dela babilonean noi a trebuit să așteptăm cea mai bună deslegare“, alții ironic observau: „ce bun se poate aștepta dela un babilonean!“ De oare ce sinedriul nu dorea să intre într'o argumentație amărunită, apoi Hilel în fine se referi la tradiția, primită de el din gura lui Șemaia și Avtalion, care tradiție confirma deducția sa. Numele lui Hilel din acest timp deveni așa de popular, încât membrii prezenți ai sinedriului părăsiră locurile lor (nu se știe, de bună voe, sau siliți de popor) și lui Hilel i se oferî locul de președinte (aproape de anul 30 a. Hr.). Hilel departe de orice mândrie prin înălțarea la un loc așa de înalt, își exprimă nemulțămirea sa pentru asta și reproșă membrilor sinedriului. „Ce anume a dus la asta, că eu un neînsemnat babilonean să devin președinte al sinedriului? Lenea voastră și nepăsarea, neatențiunea la știința lui Șemaia și Avtalion“. Irod se pare n'a pus acestei alegeri nici o pedică, parte pentrucă el, ocupat cu chestia despre coroana sa și despre capul său, înainte de întâlnirea cu Octavian, nu voi să turbure poporul, iar parte pentrucă Hilel, ca babilonean și ca în-

vățător al iubirii de pace, nu-i era neplăcut lui. Din cauza acestei întâmplări a și stat în capul sinedriului un om, care a împodobit această vrednicie prin virtuți strălucitoare și a arătat o profundă înrâurire la desvoltarea iudaismului.

Intre dispozițiile luate în timpul lui Hilel, două au un interes general și arată, că el privea normal la raporturile de traiu și se raporta la ele cu atențiunea cuvenită. În anul sâmbătal, după lege, trebuiau să se erte toate datoriile. Dar asta, pentru statul vechi fondat pe moralitate, o pravilă așa de înțeleaptă a egalării stărilor organizatoare a averilor, avea în acest timp, când capitalul devenise deja o forță, acel desavantaj, că, clasele avute încetase de a ajuta pe cei săraci, nedându-l împrumut. În vederea unei asemenea împrejurări, Hilel, nedesființind în totul legea despre ertarea datoriilor, statornici ca creditorul, cu sosirea anului ertării, să raporteze în scris judecății, ca acest din urmă să-l perceapă, și astfel să scape prin asta pe creditor dela călcarea legii. Această dispoziție, potrivită cu spiritul vremii, deopotrivă avantajoasă pentru creditor și pentru debitor, poartă menirea greacă de *prosvola* (predare), de oare ce datoria, după dânsul, trebuia să se predea. Deaicea însă se vede întru cât limbă greacă pătrunsese în poporul iudeu în timpul lui Irod, când babiloneanul Hilel a trebuit să întrebuițeze termenul grecesc pentru noua dispozițiune legală. A doua dispozițiune a lui Hilel se atinge de răscumpărarea casei vândute într'un oraș neînconjurat cu zid. După legea biblică, vânzătorului i se lăsa latitudinea ca timp de un an să producă răscumpărarea averei sale, și numai după trecerea acestui an casa aparținea în totul cumpărătorului. Mulți cumpărători abuzau de această hotărâre, când ei în ultima zi a anului se ascundeau, ca să rețină cumpărătura pentru sine. Din această cauză Hilel dispuse, ca vânzătorul în asemenea caz să dea suma plătită șefului tezaurului templului, și atunci putea cu forța să intre în stăpânirea casei sale.

Al doilea cin, în calitate de locuitor, îl ocupă alături cu Hilel, eseul Menaim, și anume după stăruitoarea dorință a lui Irod, de oare ce el se bucura înaintea lui de mare încredere. Despre cauza acestui atașament a regelui cu eseul, mai târziu se povesteau următoarele: Menaim încă în vârsta copilărească, în puterea prevederii viitorului atribuită eseilor, ar fi prezis lui Irod, că el cândva va deveni regele Ierusalimului, va cârmui strălucit, dar va greși contra pietății și a cuvioșiei. Ceeace lui Irod i s'a părut fabulos pentru capul unui copil, și despre aceasta el acum își aduse aminte la vârsta matură,

când deja în adevăr purta coroana regală. El imediat ordonă să cheme la sine pe acest prevăzător, vorbi amabil cu dânsul, și întreabă despre durata domniei lui. Dar de oare ce Menaim păstră o tăcere insistentă, Irod întreabă succesiv despre numărul anilor și anume, va domni el zece, douăzeci, treizeci de ani, și de oare ce prevăzătorul nu negă asta prin nici un semn, apoi Irod văzu în asta semn și prevestire bună, că el va domni cel puțin treizeci de ani. Între acestea Menaim se pare că nu se simțea destul de liniștit în funcția sa: el plecă din sinedriu, după mărturia unora, ca să între la slujba de pridvor, și lui i-au urmat mulți legiști, care se țineau de Irod, și pentru asta au fost bogat răsplătiți. După altă mărturie mult mai vrednică de crezare, el s'a retras în singurătate, cum cereau dealtfel vederile lui eseene. Succesorul său a fost Șemaia, care prezenta contrapodul și în acelaș timp complectarea necesară a lui Hilel. Despre viața lui Șemaia nu se știe aproape nimica; el era evident palestinian și deaceea luase cea mai vie participare în toate necazurile politice și religioase ale țării sale natale. Părerile lui religioase erau severe până la chin. Așa, el supunea pe fiul său, care se afla aproape în copilărie, legii despre post în ziua curățirei până într-o atâta, că prietenii lui au trebuit cu sila să-l facă să cruță sănătatea copilului. Când nepoata sa odată a născut în sărbătoarea corturilor, atunci până la severitate piosul unchiu a poruncit să ridice acoperământul de pe camera lehuzei, ca să facă din ea cort, așa ca și nepotul său nou născut să poată împlini prescripțiile legii. Cu toate acestea Șemaia nu era deloc un om cu un caracter așa de posomorit și neomenos, cum l-au prezentat unii mai târziu, pe temeiul particularităților școalei sale zilotice seci, unde nu și-l reprezentau altminterlea, de cât cu bățul în mână. El mai curând se raporta prietenos către fiecare, cum se poate judeca după sentința sa ajunsă până la noi: „Fă-ți ocupația ta cu învățătura obiectul principal, vorbind puțin și lucrând mult; și primind pe fiecare om cu privire prietenoasă”. Acești doi reprezentanți ai sinedriului, Hilel și Șemaia au format propriile lor școli, care în multe chestiuni religioase, morale și juridice diferea unul de altul, și mai târziu, în timpul războiului, exercitară o mare influență asupra mersului evenimentelor istorice în direcțiuni opuse. Irod nu bănuia, ce elemente neîmpăcate pentru casa lui se pregăteau pe nesimțite între zidurile școlii.

Cu inima extrem de agitată Irod plecă la Rodos spre a se înclina lui Octavian Cezar, care după victoria contra lui Antonie, deveni singurul stăpânitor al statului Roman. Trufaș în patria

sa, Irod se prezintă înaintea atotputernicului stăpân al Romei smerit, fără nici un fel de podoabe externe, deși nu fără bărbătească hotărâre. În audiența dela Octavian, Irod n'a tăcut deloc de raporturile sale apropiate cu Antoniu. Dar el putu cu acest prilej să se refere și la aceea, că după primirea știrii despre bătălia dela Actium, el se despărți de dânsul și-i dădu lui Octavian să înțeleagă, ce folos putea biruitorul să tragă din serviciile și devotamentul lui, pe care el intenționa să o transmită dela Antonie de partea biruitorului. Octavian n'a fost nici destul de nobil, ca să disprețuiască fapăturile fricoase, nici nu se considera până întru atâta de fără grijă și neprimejduit, ca să poată și fără ele. De aceea el primi binevoitor pe pocăitul Irod, îi porunci să-și pună

Inchinare înaintea regelui (după un monument asirian).

iarăși coroana și-i dete drumul în țara lui cu mari onoruri (în anul 30 a. Hr.). Irod, care știu să se adapteze împrejurărilor, deveni tot așa de credincios adept al lui Octavian, cum fusese mai înainte față de Antonie în curgere de doisprezece ani. În timpul expediției lui Octavian în Egipt contra vrășmașilor săi, el eși întru întâmpinarea lui cu daruri bogate la Acco, aprovizionă pe stăpânul său într'o țară fără apă cu apă și vin, și Antonie încă în viață a putut afla, că credincioșia lui Irod către dânsul n'a fost deloc nesdruncinabilă. Irod n'a fost străin nici de bucuria răutăcioasă, că stăruitorului său vrășmaș, Cleopatrei, nu i-a succes să încurce pe biruitor în farmecele sale ademenitoare, și ei nu-i mai rămăsese nimica, decât să-și ridice mâinile asupra sa. Iudeii alexandreni împărtășiră această bucurie, de oare ce și lor li se întâmplase să sufere multe din partea urei ei. Încă nu cu mult înainte de moartea sa, această femeie neomenoasă nimic nu dorea așa, decât ca pe toți iudeii capitalei egiptene, pentru că erau de partea lui Octavian, să-i măcelărească cu propria sa mână¹. Pentru acest devotament lui Octavian, iudeii egipteni căpătară întărirea egalității de drepturi cu ceilalți coloniști greci și celelalte drepturi; el până întru atâta se bizuia pe fidelitatea lor, încât alavharilor iudei le lăsa supravegherea asupra veniturilor vămii pe Nil și pe mare, pe care el le primea de la regii egipteni, dela Ptolomei Filometer și dela alți predecesori ai Cleopatrei. Aceasta

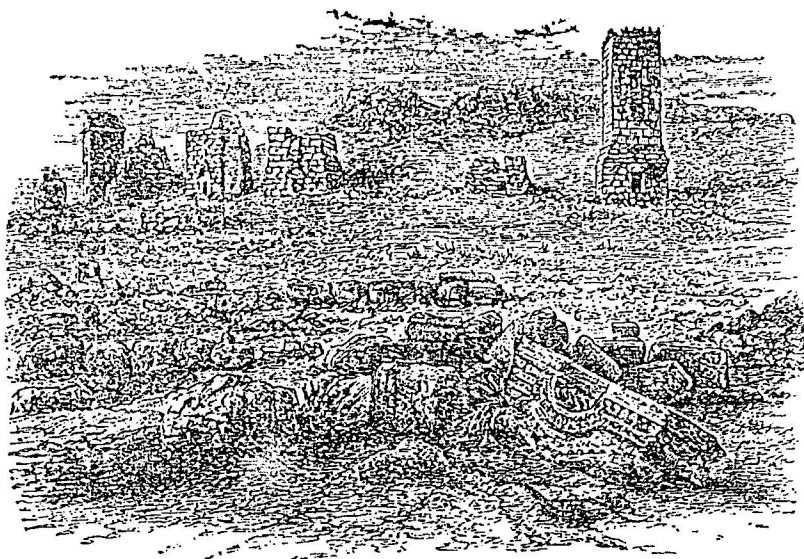
1. Iosif, c. Apion, II, 5.

era o încredere cu atât mai mare, că primul împărat, care a pus stăpânire pe Egipt, acest grănar al Romiei, și în deosebi pe Alexandria, ca port universal, i-a fost extraordinar de interesant, ca nici un senator să nu îndrăznească să meargă acolo fără permisiune imperială. Când alavarhul principal a murit, Octavian permise, ca succesorul lui să fie ales de iudeii alexandreni, și-i oferii lui, pe numele de Nicanor, toate drepturile predecesorilor lui. El oferii iudeilor avantaje încă și mai mari. În acel timp, când el propriu grecilor alexandreni, din cauza corupțiunii lor, a caracterului lor și a înclinațiunii către turburări, îi mărgini extraordinar în drepturile lor, și nu le oferii nici o autoritate civilă, ba încă îi supuse unui judecător anume designat pentru ei, el în acelaș timp oferii iudeilor să-și aibă propriul lor consiliu (geruzie), care a și existat alături cu alavarhul sau etnarhul. Statul administra independent comunitatea iudaică, rezolva neînțelegeri juridice și se îngrijea pentru aducerea la îndeplinire: hotărârile imperiale și deciziile. Și chiar în Roma numeroșilor coloniști iudei, așa numiților libertini, primul împărat dacă nu le oferii niște drepturi deosebite, apoi totuși se referii cu toleranța către religia lor și pilda lui a fost normă în această privință și în timpurile următoare. Acolo ei puteau avea casa lor proprie de rugăciune și să facă adunări de slujbe, deși la aceste adunări în Roma lumea nu privea așa de binevoitor; ci puteau după aceea să trimită anual la Ierusalim prinoasele lor la templu, deși trimiterea de sume mari din Roma la frontieră erau oprite. Iudeii romani aveau deasemenea dreptul să participe la împărțirea pâinii la popor. Dacă împărțirea se făcea sâmbăta, apoi lor ea se împărțea a doua zi. Așa rânduise asta primul împărat.

Regelui iudeu, Octavian îi dăruii un detașament de gardă al Cleopatrei, 400 de gali sau celți, îi dădu toate orașele romane, luate dela ei, precum îi întoarse și provincia Ierihonului. La Iudeea au fost alipite și orașele Samaria, Gadara și Ipos de cea parte de Iordan. Din această cauză ea primi iară tot cu-prinsul, ce-l avea înainte de războiul civil. Că primul împărat Octavian August, ar fi dat mijloace bănești pentru prinoasele zilnice la templu din Ierusalim, aceasta negreșit era un zvon exagerat de buna sa dispoziție către iudei. Dar în tot cazul e probabil, din pricina lingușirii extreme a lui Irod, că din acest timp în templul din Ierusalim se aducea neconținut jertfă pentru prosperitatea cezarilor romani. Pe de altă parte se știe, că August, ca și soția sa, au dăruit templului vase de aur pentru vin.

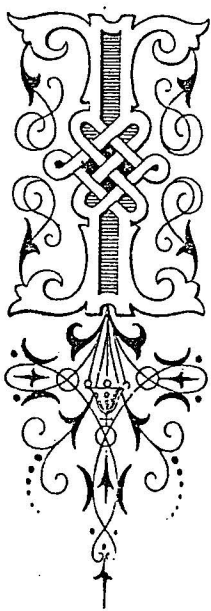

Rutnele Palmierei.

CAPITOLUL XXXII

ULTIMA JUMĂTATE A DOMNIEI LUI IROD.

rod acum sta la vârful puterii sale; toate necăzurile nu numai trecuse pentru dânsul, ci și conlucrase spre înălțarea și mai mult a sa. Dar de fericirea asta lui nu i-a fost dat să se desfăteze mult, deoarece pe deapsa pentru crima sa urmă pe umbra lui și prefăcu cupa sa de bucurie în amărăciune și nenorocire. În cerul strâns al propriei sale case se săvârși o tragedie, mai tristă decât care nu se putea concepe nici fantazia poetului, și care umplu inima sa de nespusă durere. Mariamna, către care în timpul absenței sale se refereau, împreună și mamei sale ca la niște roabe, află dela șeful temniței sale Soema de porunca tainică, pe care Irod o dase deja a doua oară, ca să nu-i dea ei să mai trăiască după moartea sa. După întoarcerea sa, ea nu mai făcu nici o taină din ura ei față de dânsul, și dacă el începea să vorbească cu dânsa despre iubirea duiosă, ea începea să-i vorbească despre moartea fratelui său și a unchiului său, și despre moartea rudelor sale. Inima lui Irod era torturată de iubirea către această femeie frumoasă, posedarea căreia satisfăcea sentimentul său

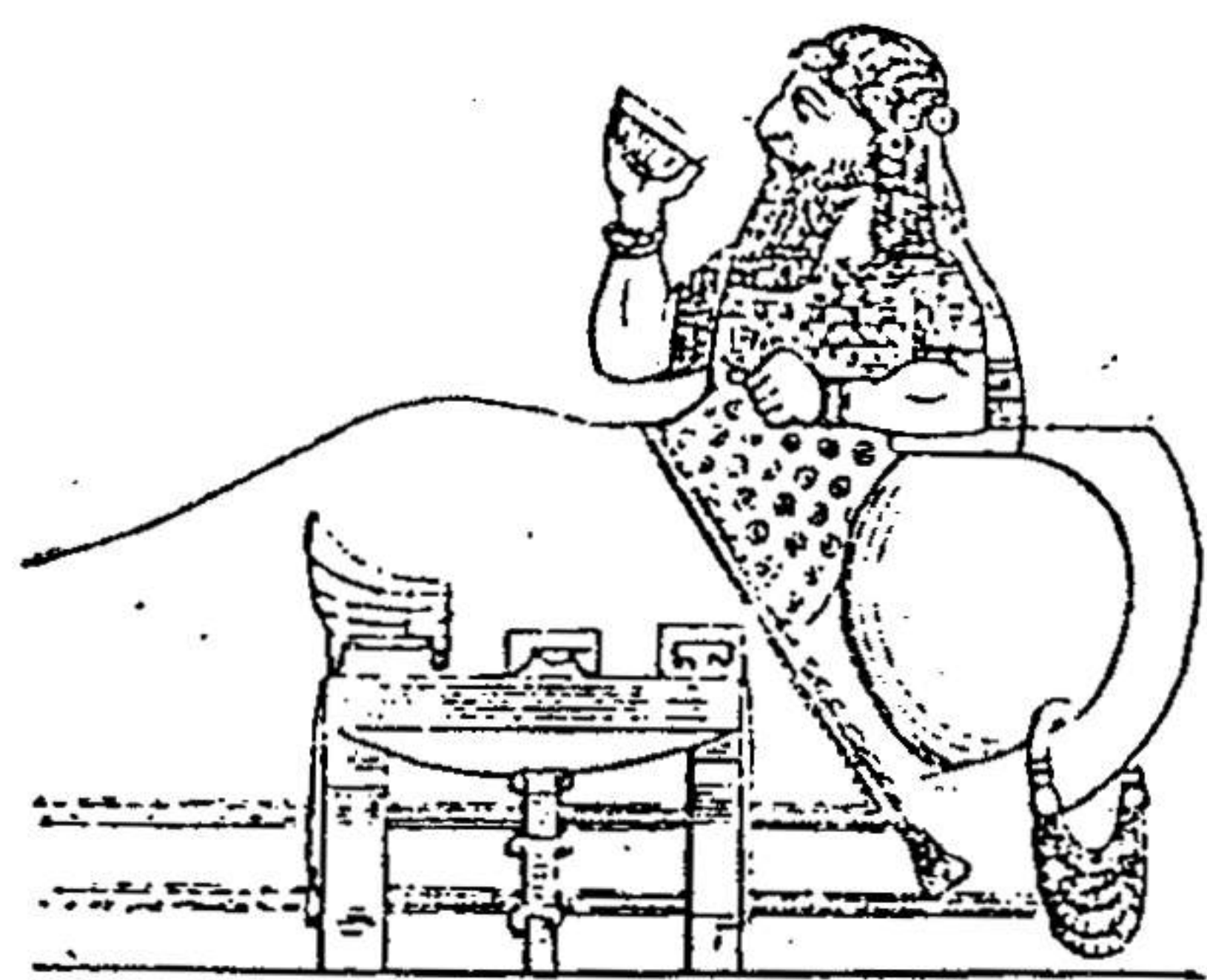

și ambiția sa, și totodată de ura către acest vrăjmaș al persoanei sale și al puterniciei sale. Într-o stare așa de grea, el era foarte înclinat să asculte intrigile răutăcioasei sale surori Salomia; care-i șoptea, că Mariamna a cumpărat pe paharnicul lui, ca să-i dea otravă. După cercetările ce au urmat apoi s'a dovedit, că Mariamna aflase despre porunca sa tainică, dată lui Soema, și aceste trădări a unia din cele mai devotate slugi ale sale deșteptă gelozia sa încă și mai mult și deslănțui în pieptul său o mulțime din cele mai sălbatice pasiuni. Soema a fost imediat decapitat. Zguduit de aceste grozave încercări, el învinui, înaintea consiliului adunat de dânsul, pe femeia sa de desfrânare și de încercarea de a-l otrăvi. Judecătorii socotiră să-i placă lui, dând sentință condamnatorie la moarte cât mai repede posibil. Amânării torturei, pe care o avu în vedere Irod, se opuse Salomia, care știu să sfătuiască pe fratele său, că poporul poate să facă răscoală, cu scopul de a elibera pe Mariamna, dacă el o va da supravegherei temnicerului. Din această cauză prea frumoasa femeie a Iudeei, principesa asmonee, mândria poporului, în floarea tinereței sale, a fost scoasă la locul de tortură. Ea păși pe el cu toată tăria de spirit, nemanifestând nici cea mai mică slăbiciune sau frică femească, fiind vrednică de străbunii săi. Mariamna era chipul uimitor al Iudeei, care prin intrigi viclene și pasiuni a fost dusă până la toporul călăului.

După moartea Mariamnei nu se potoli duhul de răzbunare în peptul lui Irod, ci din contra îl stârni spre o furie încă și mai mare. El nu putu suporta această pierdere a sa și din această cauză căzu în nebunie și în boală. Porunci ca trupul ei să fie îmbalsamat cu miere, ca la vederea lui să se dedea la amăgirea de sine, neconținut cu plânsete și oftături să o numească pe nume, să poruncească slugilor sale să vorbească de dânsa, ca și cum ea ar fi vie, și de oare ce într'însul agitația ar putea fi potolită numai prin vărsare de sânge, apoi el să poruncească să fie torturați judecătorii ei, care aparțineau prietenilor săi devotați. Toată această agitație sufletească însfârșit, îl aruncă la patul de boală, și el a zăcut în Samaria într-o situație așa de periculoasă, încât doctorii se temeau de viața lui. De acest caz binevenit voi să se folosească Alexandra, ca să pue stăpânire pe Ierusalim și să răstoarne de pe tron pe dușmanul său de moarte. Ea se încercă să ademenească pe primarul orașului și pe îngrijitorul templului să o ajute. Orbită de frica de moarte și de setea de răzbunare, ea uită, că un oare care Ahian, rudă de aproape a lui Irod, putea imediat să-i aducă lui la cunoștință încercarea ei

nebunească. Apropierea primejdiei iarăși stârni duhul de viață în Irod, cu atât mai vârtos, că aicea el avu ocazia să se descotorosască în fine și de ultima asmoneică. Deși ea neconținut știu să observe mina nevinovată, și pânăla așa grad duse fățarnicia sa, încât fiica sa Mariamna, înainte de moartea sa, în chipul cel mai crud reproșă nerecunoștința sa către Irod, numai să se curățe pe sine de bănuiala părtășiei sale, la aruncarea asupra fiicei sale a crimei; totuși el nu o crezu. Din această cauză urmă repede și moartea Alexandrei, care a fost spânzurată. Cu ea peri și ultimul vlăstar al neamului asmoneu după ce ea văzuse cum unul după altul murise socrul ei Aristobul II, bărbatul ei Alexandru, ginerele ei Antigon, fiul ei Aristobul III, tatăl ei Hircan II, și fiica ei Mariamna. Ea nu evită soarta, care plana deasupra casei sale, dintre membrii căria, începând cu Iuda Macabeul, numai doi murise de moarte naturală în pat liniștit. Trecând abea puțin și apoi au fost decapitați și rudele colaterale a casei asmoneianului Bene-Baba, așa că mai târziu cu tot dreptul se putea spune, că cine se referea la origina sa din Asmonei, prin asta singur se da pe sine ca tră-

gându-se din josnica slugă idumeiană *Canapea* (după un monument asirian) a lui Irod. Pe fiii lui Baba, cel mai devotat prieten al lui Irod, idumeul Costobar i-a ascuns timp de patru ani, ca cu ajutorul lor să realizeze conjurația ce se avea în vedere de a întoarce pe idumei la cultul lor păgân, sacrificatorii căruia fuseseră străbunii lor. Dar Salomia, bărbatul căria a devenit Costobar după torturarea primului ei bărbat Iosif, iubea schimbabilitatea în căsătorie și vedea în situația sa la curte numai niște împrejurări potrivite pentru intrigile de la palat. Ea despărțindu-se de bărbatul său al doilea, prezentându-i, contrar obiceiului, cartea de despărțenie, și ca să-i pricinuiască vătămare, comunică fratelui său, că, Costobar a ascuns pe copiii lui Baba. Din această cauză Irod porunci să tortureze pe Costobar împreună cu părtășii lui cu ajutoarele și prietenii lui: Lizimah, Gadie, Antipatru, Dositei și cu toate persoanele, care se bucurau de protecția lui.

Următoarele două treimi a domniei lui Irod nu manifestă nicio mișcare înainte și prezintă un lung lanț de slugărnicie târătoare față de August și Roma, pasiunea morală, prin conjurații nenorocite și intrigi de curte și prin noi crime de care erau

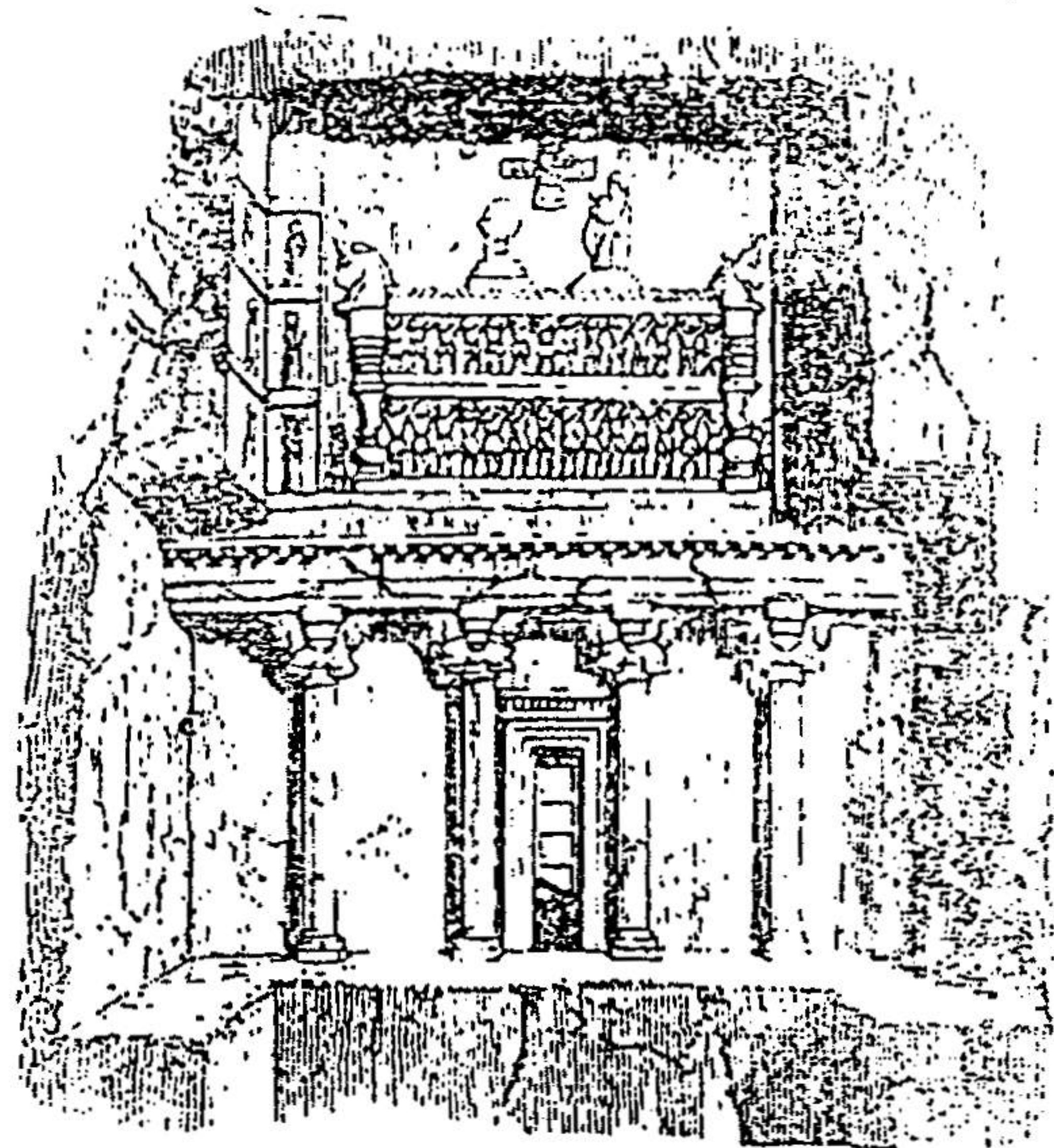

urmate și prin torturi. Pentru a-și păstra bunăvoința puternicului August, Irod introduse în Ierusalim sărbătoarea acțiadelor de patru ani, întru amintirea victoriei lui asupra rivalului său la Acțium, construi un teatru și un stadion, organizează jocuri, care constăteau din lupte atletice cu fiară sălbatică, ațâțând prin asta nemulțămirea patrioților riguroși, care cu dreptate vedeau în aceasta semnele dorinței de a transforma pe încetul iudaismul în cultul păgân roman, și în trofee și vulturi romani, expuși în teatru vedeau năvala idolatriei romane. Se pusese la cale chiar o conjurație din zece disprețuitori ai morții, în scopul de a omorî pe Irod în timpul unuia din privereliști, și la ei se adăose și un orb, care nu găsea pentru sine viața sa de destinație mai bună, decât în conservarea ei pentru omorârea tiranului și corupătorul moravurilor. Conjurația a fost descoperită, conjurații, care se lăudau cu atentatul lor, au fost torturați cu grozave torturi, dar poporul rupse pe denunțator în bucăți, pe care le aruncară la câni. Irod mai aduse și altă jignire sentimentului poporului, când orașul Samaria, deja demult adânc urât în Iudeea, nu numai porunci să fie lărgit cu o jumătate de milă și împodobit cu mărețe clădiri, ci și exprimă ideea să o facă capitala țării, ceea ce cu deosebire favoriza situația ei. Asta însemna a restabili din nou pe rivala Ierusalimului și încetul cu încetul a-l lipsi de respect și sfințenie. El ordonă din nou deasemenea și restaurarea templului. Samaria din nou restaurată, Irod o numi în cinstea lui Octaviu, August Sevastia ¹⁾, după cum mai înainte el în cinstea lui Antonie numise turnul Baris, castelul asmineu în partea de nord-vest a templului, Antonia. Iudeea era umplută de dânsul de orașe și morumente, care purtau numele binefăcătorilor săi romani, sau a neamului său. Turnul lui Straton la malul mării el porunci, cu toate cheltuețele grozave, să se transforme într'un măreț oraș și port și-i dădu numele de Chesaria. Un turn de pe zidul acestui oraș el îl dedică unei fete a lui August: Druza. Irod nu se temea să ridice chiar un templu roman pe terenul sfintelor locuri. Chesaria era împodobită cu doi coloși, din care unul purta pe sine chipul lui August în trăsături uriașe ca lui Jupiter Olimpianul, și altul purta închipuirea orașului Roma, după modelul lunonei de argivsc. La solemnitățile strălucite a inaugurării Chesariei, construirea căria a durat aproape doisprezece ani, fiecare a putut crede, că se află într'un oraș păgân, și patrioți riguroși cu drep-

1) Dela cuvântul grecesc *σεβαστή*, care corespunde latinescului August.

tate numeau acest oraș, din cauza numelui lui, a originii și înțeles, Roma Mică. În urmă ea a devenit reședința locuitorilor romani, rivala Ierusalimului și, în fine, biruitoarea lui. De fiecare dată, când Chesaria, triumfa, Ierusalimul se afla în tristeță. Portul dela Chesaria, încetul cu încetul lărgindu-se până la gradul de oraș independent, Irod îl numi Sevastos. Două aripi a palatului său, pe care Irod îl construise cu un lux neobișnuit și cu o mare bogăție de podoabă în partea de sus a orașului, pe Sionul de altă dată, purtau pe ele numele Cesarului și al lui Agripa. În cinstea ultimului, care era mâna dreaptă a lui August, el numi deasemenea și noul oraș la mare Antedon Agripia. Pentru a veșnici numele tatălui său, Irod dădu târgușorului Cafarsaba numirea de Antipatrida. Numele mamei sale îl dădu orașului nou al Ierihonului: Chipru. În amintirea fratelui său, el numi construcțiile dinspre nord-est de Ierihon Fazailis, și un turn înăuntru fortăreței Ierihonului deasemenea îl numi Fazail. Sîe însuși el își ridică monument la vreo trei kilometri spre sud-vest de Ierusalim în fortăreața Irodium, unde el, după fuga sa obținut o biruință asupra gloatei poporului, care-l urmărea. Pe o înălțime el zidi deasemenea un magnific palat cu turnuri înalte, în care se dădu la tot felul posibil de lux și desfătări ale vieții.

Mormânt în Persepole

De jos până la el ducea o scară de două sute de trepte de marmură albă. Pentru aprovizionarea Irodionului cu apă, a fost făcut, cu ne mai pomenite cheltueli, o conductă. Irod, fără îndoială, a împodobit Iudeea, dar o împodobi întocmai așa, cum se împodobește cu cunună o jertfă, menită spre moarte.

În toate construcțiile acestea deplină satisfacție găsi iubirea sa de lux, dar nu iubirea sa de slavă. Renunțând în oare care măsură la dobândirea către sine a poporului, Irod voi să trezească admirația străinilor și să proslăvească numele său pîntre dînșii. El epuizând puțința de dări a poporului Iudeu, recurse la matrapaslicuri de tot felul, jăfui tezaurile vechilor morminte regale, vindea pe cei condamnați pentru furturi în calitate de robi

peste hotar, și cheltui toate aceste venituri, ca să împodobească orașele siriene, Aslei Mici și grecești. E greu de închipuit acele sume bune, de care Irod lipsea astfel pe poporul său și țara sa. El zidi gimnazii în Tripolis și Damasc, ziduri împrejurul orașului Biblos, teatru, piețe publice, templu în Sidon, conducte de apă în Laodiceia, băi și colonade în Ascalon. El porunci să se garnisească ulițele din Antiohia cu borduri și trotuare de marmură, restaură templul lui Apolon, flota din Rodos și colonadele ruinate din Hiot; ajută pe Lidieni, pe locuitorii din Samosata, pe ionieni, ba chiar și pe spartani și atenieni; luă pe contul său cheltueile orășenești pentru zidirea orașului Nicopole în amintirea victoriei lui Antonie dela Acțium. El rândui premii pentru jocurile olimpice ajunse la decădere, ca din nou să li se dea strălucirea de altă dată. Pentru toate acestea el era ridicat până la ceriu chiar și de obicinuiții scurți la amintire și ușuraticii sirieni și greci. August era mulțămît de dânsul și se exprimă despre dânsul, „că Irod e demn să poarte coroana Siriei și a Egiptului“. Un folos simțit primi el de la această pasiune nebună a sa prin aceea, că August îi dăruî lui ținutul Batanee (Vasanul), înălțimea Avranit (Avrani) și sălbateca Trahanitida, răscolit de vulcani, spre nord de Avrana; și afară de asta se pare că și Itaria, care vine spre răsărit de Ermon și Liban, de oarece în aceste ținuturi mișunau hoții în bande și a le stăpâni nu era nimenea în stare; afară de Irod. Darul nu era prea plăcut; de oare ce Irod trebuia să susțină multă luptă cu locuitorii, ce trăiau ca fiarele sălbatece, și pentru înfrânare trebuia să trimită în Trahonitida 3000 de idumei. Chiar și mai târziu, nu cu mult înainte de moartea sa, Irod a trebuit să ia măsuri pentru răspingerea incursiunilor de bandiți din Trahonitida. Pentru a înfrâna pe cei din Trahonitida, Irod a chemat să se mute în Vasan pe un conducător biblono-iudeu Tamaris, care cu o mare familie de o sută de inși și cu cinci sute de călăreți înarmați strămutându-se peste Eufrat, primi dela locotenentul lui August în Siria permisiunea să se mute la nord de lacul Meramse, aproape de Ulasa. Ostașii îndrăzneți ai lui Tamaris cu succes au împlinit această însărcinare a sa și a întemeiat în această provincie castele și orașul Batîru. Ei slujeau deasemenea și de acoperire a prinoaselor templului, care anual se aduceau din Babilon la Ierusalim. De oare ce toată politica lui Irod tindea numai la aceea, ca să placă străinilor, a evita pe romani și a întâmpina iubire din partea grecilor, apoi el și în viața internă a palatului

său se înconjură numai de străini, în deosebi de greci. Cel mai apropiat prieten al său a fost Nicolai Damaschinul, în vremea sa vestit orator și istoric, cu cultură filosofică, care adesea activa în locul lui și, la caz de nevoie, îl apăra înaintea cezarului Octavian. Fratele lui Ptolomeu era consilierul lui și cărmuitorul statului. Grecul Andraniah și romanul Gemel erau educatorii fiilor lui dela Mariamna, și în ei se încredea mai mult decât în tatăl lor.

Dacă Irod și putea să stârnească prin activitatea sa entuziasmul și recunoștința grecilor, romanilor și iudeilor de peste hotar, cărora li era buna lui dispoziție în ochii stăpânitorului Romei, apoi propriu poporul-Iudeei nu simțea nimic față de el, decât desgust, ca față de un zenatic obraznic, care tindea să schimbe moravurile și obiceiurile părintești. Dacă el în timpul unei foamete strașnice, care atrase după sine o mare epidemie, s'a arătat darnic binefăcător, apoi în genere, prin toată purtarea sa el curând iar făcu pe toți să uite de aceste binefaceri, și poporul vedea într'însul numai pe uzurpatorul tronului, ucigașul Asmoneilor, înăbușitorul a tot ce era bun și împietoritul libertății. Una după alta el a batjocorit trei vrednicii: pe cea

regală, pe cea arhierească și pe cea a sinedriului. Pe cea dintâiu și-a însușit-o sieși; a doua, fostă până în timpul său, cu puține excepții ereditară, el o prezentă privind după dispoziția și avantajul său; autoritatea sinedriului el o mărgini până într'atâta, că i se lăsă numai o foarte îngustă sferă de activitate. După Ananil, el a chemat la rangul de arhiereu pe un oare care Iisus, din neamul lui Fabi; dar de oare ce pe el l-a fermecat o prea frumoasă fetiță, o altă Mariamnă, fiica unui preot neînsemnat Simon, apoi el înălță pe tată ei la vrednicia de arhiereu, ca într'un chip oare care să aibă puțința în căsătorie legală. Acest arhiereu Simon, care a fost mărginit de Iisus, era de proveniență din Alexandria, și fiul lui Voeta, care a pus temelie casei și măreției Voetiilor, care a dat încă vre-o câțiva arhierei. Acest alexandrian a fost se pare întemeietorul partidului Voetiilor, care erau devotați felului de cugetare al saduceilor, și chiar mai bine decât saduceii știu să împace pe aceștia cu îndrăsneala și sofistica alexandriană. Acest amestec, ce și l-a îngăduit Irod în trebile sacre

Salco în Vasan.

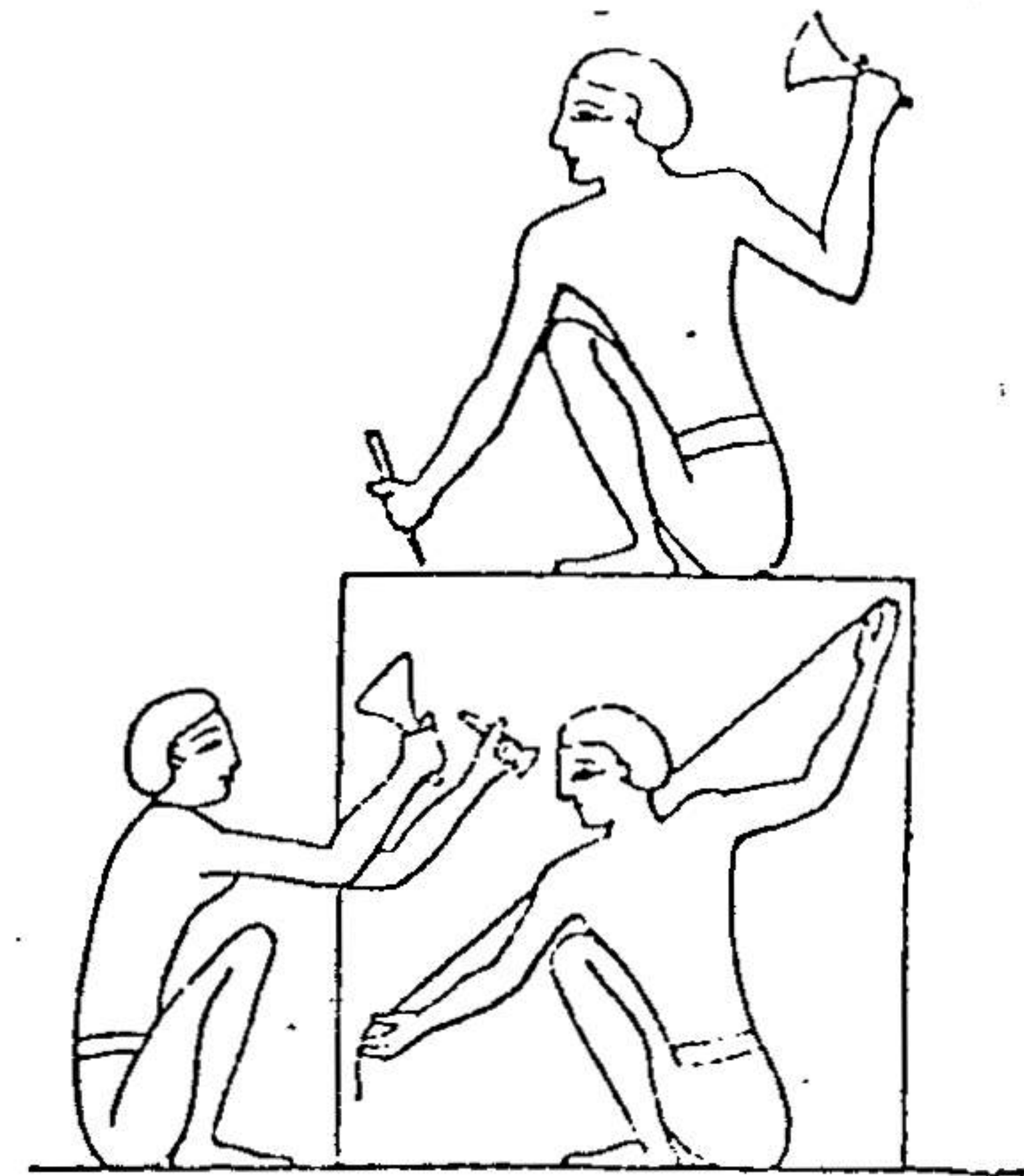

n'au fost nici decum în stare să-l facă iubit în popor. El a provocat această indispoziție față de sine, dar fiindcă n'a putut să o înăbușe, apoi a voit să o facă, cel puțin, nevătămătoare. Din această cauză el porunci să ia dela popor jurământ de credință, și, pedeapsa crunt pe aceia, care îi refuzau aceasta. De acest jurământ el scuti numai pe esei, care în genere evitau jurământul, ca abuzare de numele cel sfânt al lui Dumnezeu; el nu avea de ce se teme de felul lor de viață pașnică și contemplativă; anume și dorea el pentru sine asemenea fel de supuși, care răbdător ar fi primit or ce tiranie din partea lui. Dintre farisei îi refuzară jurământul partizanii pașnicului Hilel, sau încă și mai mult partizanii severului Șemaia. Dar din respect către Hilel, care se bucura de considerație generală, el deasemenea-i scuti și pe dâșii de jurământ. Toți ceilalți, care refuzau să jure, erau supuși la pedeapsa cu moartea.

Dar cu toate precauțiunile acestea, el nu se încrezu în popor și întreținea deaceea o armată întreagă de spioni, care scormoneau prin gloatele de popor și trăgeau cu urechea la tolăcăniile mulțimii. Și el însuși avea obiceiul să-și schimbe îmbrăcămintea, să meargă prin adunările poporului și vai de acela, care-și îngăduia să-și exprime nemulțămirea: îndată era apucat, dus în fortăreața Hircanium și tainic dat la moarte. Iubirea poporului totuși e dulce, așa că chiar însuși tiranul nu putu să petreacă fără ea cu totul, și lui Irod cu atât mai mult îi era de trebuință, pentru că el voia ca în ochii romanilor să se pară drept un domnitor cu totul popular, mai ales în ochii lui August, pe care el îl întâmpina în Siria și care îi dăruia lui atuncea provinciile transiordaniene. Pentru ca să-și dobândească iubirea poporului el suspendă a treia parte din dări sub acel pretext, că țara înainte de aceea suferise din pricina unei secete îndelungate. Acest calcul, împreună cu pasfunea lui de construcții, îi inspiră lui și ideea să rezidească din nou și strălucit templul, care avea acum 300 de ani dela întemeiere și care era mic și zidit într'un stil de modă veche. Reprezentantii poporului, cărora el le comunică dorința sa de a restaura templul, primiră această veste cu groază. Ei se temeau, că Irod cugeta numai aceea, ca să dărâme templul cel vechiu, sau ca, construcție s'o prelungească cât mai mult și astfel să lipsească poporul de sanctuar. Dar el îi liniști cu încredințarea, că el va lăsa vechiul templu neatins până atuncea când vor fi adunate materialele de construcție și vor fi angajați numărul de lucrători suficienți. Și în adevăr, curând s'au arătat mii

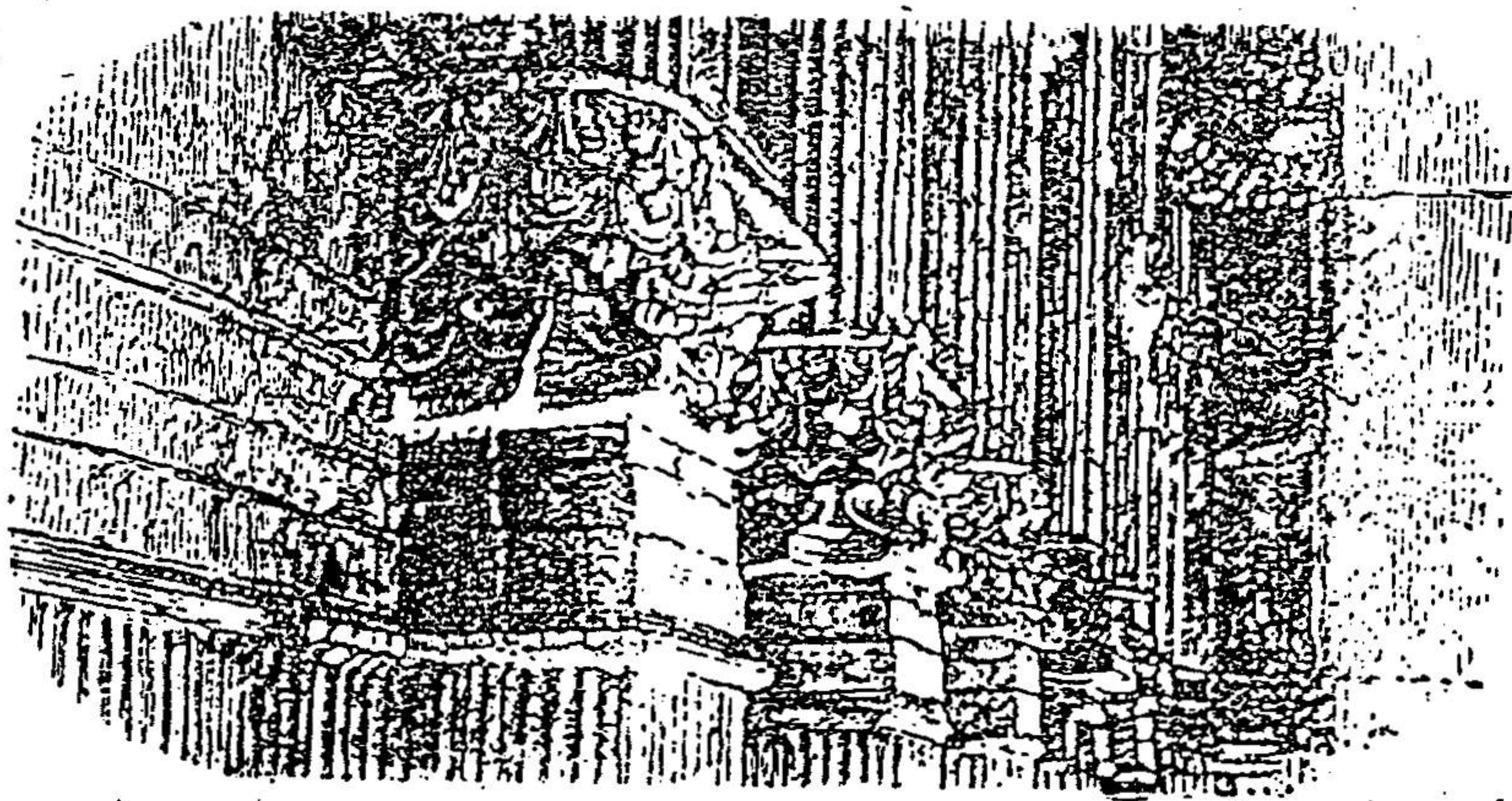

întregi de cară, pe care se aduceau la locul lucrărilor piatră și marmoră. S'au adunat 10.000 de lucrători experienți, în scopul ca imediat să pășască la lucru. Construcția a fost începută în al 18-a an al domniei lui și interiorul templului a fost terminat într'un an și jumătate. Corpul exterior al zidurilor, camerilor, colonadelor au cerut pentru construirea lor opt ani, și mult după asta aproape până la dărămarea templului, tot s'a produs încă lucrarea la construcțiile lui exterioare. Până hăt târziu s'a păstrat mărturia, că în timpul construcției templului intern ploaea niciodată n'a curs ziua, ci totdeauna numai noaptea, nepricinuind nici o pedică de la lucru. Templul lui Irod era măreț de frumuseța rară a căruia nu se puteau mira îndeajuns aceia, care au putut să-l vadă.

Petrari (de pe un monument asirian).

El se deosebea de cel vechiu al lui Zorobabel prin coprinsul lui larg și prin o deosebită strălucire. Tot spațiul muntelui templului, care era înconjurat de un zid înalt și solid, ocupa, împreună cu turnul Antonia, ce se afla tot aicea, șase stadii (mai mult de un kilometru), și se ridica în formă de terasă. Din cauza unei asemenea

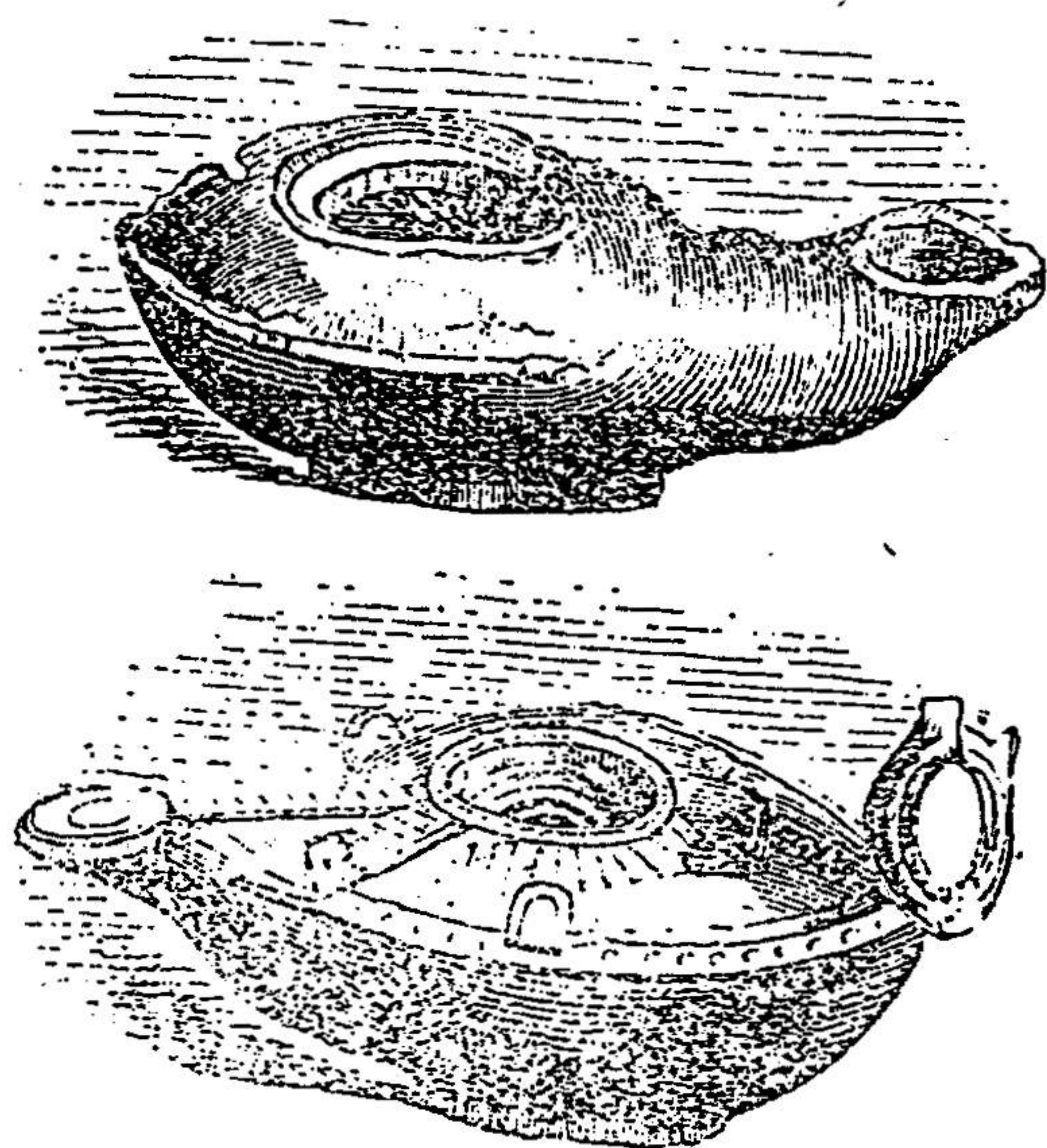
[Stâlpul sculptat din Baalbec.

situațiuni, templul se putea vedea de departe, și producea asupra fiecărui privitor o măreață impresiune. În lungul întregului părete exterior pe dinlăuntru erau încăperi vaste și colonade împodobite cu chedru și tencuele de diferite culori, pe trei laturi duble, iar pe laturea de sud, unde spațiul intermediar era mai mare, triple; aceste din urmă se numeau camere regale. Prima curte

liberă, înconjurată cu colonade se numea în limba evreo-greacă *istovaanit* (stând), și servea ca loc de adunare al poporului, unde se și discutau chestiunile cele mai importante. Păgânii, ca unii ce erau necurați, puteau intra numai aici; deaceia Irod porunci să se facă pe coloane inscripțiuni grecești și romane, prin care păgânilor li se interzicea să pătrundă mai departe. Ei nu erau

admiși în încăperile de mai departe a sf. lăcaș, pe acel temei, că, nesupunându-se legilor levitice de curățenie, se considerau necurați. Inscripția de pe coloane glăsuia în șapte șire, cu litere mari, ce se aruncau în ochi: „nimenea din popoarele străine să nu îndrăsnească să intre dincolo de grilajul din prejurul locașului sfânt și a pereților: cine va călca această dispoziție, acela singur va fi vinovat așa, că va fi supus morții¹”. A doua curte, înainte

Candele din bronz.

îngrădită cu un părete de lemn în formă de grilaj, căpătă sub Irod un părete de zid tare, deși nu înalt.

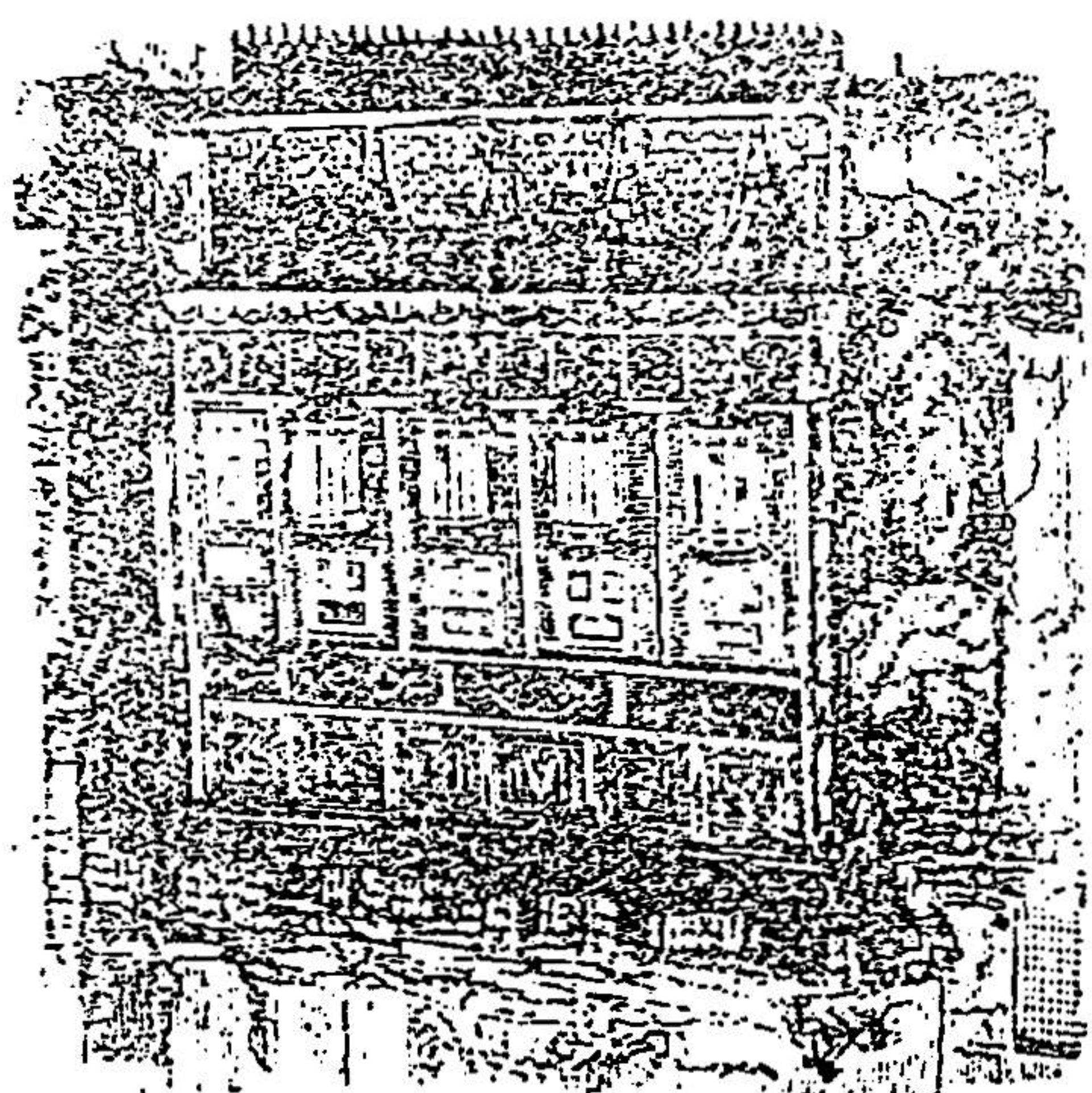
Situația în templu a fost schimbată puțin și a constat, ca și în vechiul templu, construit de Zorobabel, din trei curți neacoperite și din sanctuarul acoperit. În interior însuși templul avea aceleași proporții, ca și vechiul pelângă care locașul sfânt pentru sfeșnice, masa pânilor punerei înainte și a jertfelnicului de aur avea 40 de coți în lungime și 20 în lățime, iar sfânta sfintelor la capătul apusan a templului avea 20 coți patrați. Dar pe dinăfară templul capătă proporții mult mai mari, căci avea 100 de coți înălțime și 70 de coți în lățime, dela nord spre sud. Pereții templului constăteau din marmoră albă strălucitoare, și de oarece ei erau înălțați chiar în vârful muntelui Templului și stăteau mai sus de cât clădirile anterioare, apoi prezentau privitorului din depărtare o vedere minunată din toate părțile. Având până la 30 de coți în grosime, pereții aceștia aveau deschizături de trecere largi.

1. O coloană cu inscripție, fără indolală aparținând templului lui Irod, a fost descoperită în anul 1871. Ea a fost găsită în Ierusalim într-o clădire pe jumătate părăsită, cam la 25 de stănjini spre nord de mecetea lui Omar. O frântură de calcar, găsită, după descrierea celui ce a găsit-o, are 90 de centimetri în lungime, 60 în înălțime și 39 în lățime. Literile inițiale sunt aproape de un centimetru.

Spațiul vast de dinaintea sanctuarului era împărțit în secțiuni pentru femei, pentru mireni, pentru preoți și pentru aducerea de jertfe. De dinlăuntru și de dinafara curții interioare erau încăperi închise și deschise pentru anumite scopuri, și pentru tezaure. În lungul peretelui sudic și nordic în lăuntru erau colonade acoperite de bănci de piatră, unde și puteau găsi refugiu preoții slujitori în caz de vreme de ploae sau de căldură insuportabilă. Incăperile pentru sexul feminin, care acum lua parte mai mult decât înainte, erau cu totul separate, și de dinafară, în curtea femeilor, pentru contemplarea solemnităților; în trei locuri erau făcute și balcoane deosebite.

Cu deosebire lux mult în templu s'a dat părților de mai sus a ușilor templului. La încăperea femeilor ducea dela răsărit la apus o poartă, a cărei balamale erau turnate din bronz de Corint, dăruit de un alexandrin bogat și evlavios, anume alavardul de atunci Nicanor. Deaceea ea purta numele de poarta Nicanor. De la ea ducea o scară de cincisprezece trepte la încăperea pentru mireni prin o poartă, care, din cauza situației sale înalte se numea poarta înaltă. Partea de dinainte a templului nu se închidea cu uși. Dar de la dânsa ducea chiar până la sanctuar, care, ca una ce era mai înaltă și mai largă decât ce-

Arhitectură egipteană (modernă)

lelalte clădiri, era înzestrată din lăuntru și de dinafară cu uși duble sculptate, care erau căptușite cu un strat gros de aur. Aceste uși purtau numele de ușile mari, sau simplu ușile Templului. Din cauza înălțimii și greutateii încuetoarelor și zăvoarelor acestor uși, erau greu de deschis și de închis; la asta câțiva leviți trebuiau să facă eforturi mari. Sfânta era despărțită de Sfânta Sfintelor nu cu ușă, ci prin o perdeă dublă, care, fiind țesută din fire de vison albăstriu ca cerul, roșii și violete de purpură de Babilon, prezenta o priveliște măreață. Ușile care duceau dela sud și dela nord din spațiul liber în templu (câte trei sau patru din fiecare parte), aveau pe dânsle podoabe de sculptură fină. Acoperișul înalt era împodobit cu săgeți aurite, care avea de scop să nu îngăduie cioarelor și altor paseri să-și facă cuiburi acolo. Aceste săgeți dădeau clădirii sub razele de soare o deosebită strălucire și serveau afară de asta, fără știrea

înseși constructorilor, de minunate paratrăsnete, care împedecau descărcarea norilor de electricitate asupra templului.

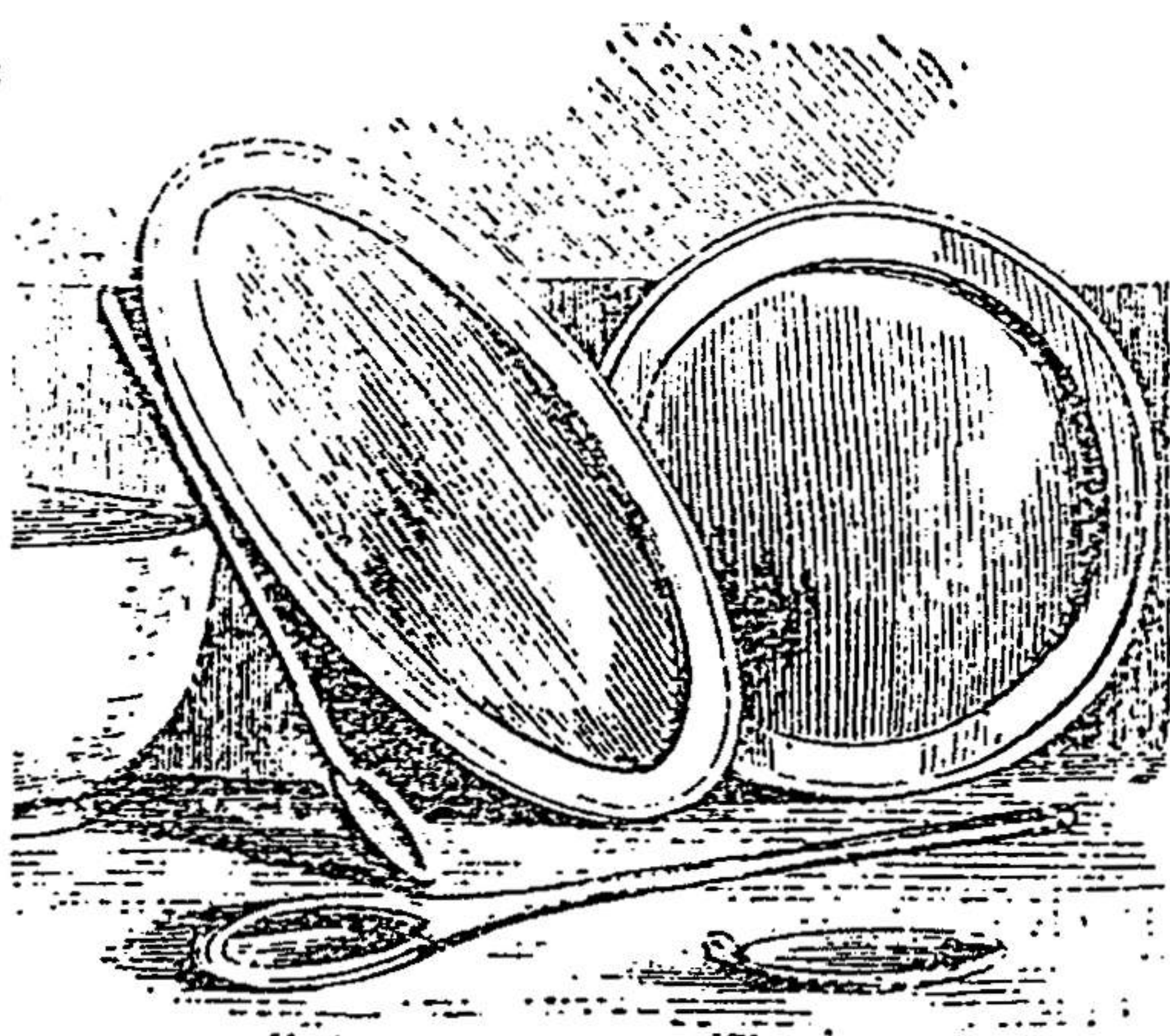
Solemnitatea sfințirii templului, ridicat prin porunca lui Irod întrecu cu mult chiar pe aceea, care a fost săvârșită de Solomon la templul lui. Ca jertfă s'au adus ecatombe după ecatombe, și poporul se dădu la veselii nemărginite și la petreceri cu ospețe. Templul a fost sfințit în aceeași zi, în care Irod cu douăzeci de ani înainte de asta, cu mânele pline de sânge ocupă Ierusalimul, reproducând astfel o amintire foarte neplăcută. Aceeași mână, care a ridicat templul, aprinse deja și facla pentru dărâmarea lui. El îl puse sub ocrotirea Romei. Vulturul de aur, simbolul puterii romane, aflându-se deasupra intrării principale, irită hotărât pe toți oamenii evlavioși. Dela buna dispozițiune a stăpânitorului roman depindea în totul aceea, câtă vreme putea să dureze casa sfântă a iudeilor. Din turnul Antonia, predestinat ca să se supra-vegheze templul, Irod porunci să se facă o intrare subterană, care ducea la porțile răsăritene; ca și aicea să se supravegheze cele ce se făceau în templu și imediat să se înăbușe orice mișcare dușmănoasă contra lui. Sufletul lui se umpluse tot de neîncredere în poporul robit de dânsul. x

Y Zidirea templului a fost singura faptă a lui Irod, pentru care i-a fost recunoscător poporul, deși nu-l iubea. În alte privințe guvernarea lui era plăcută numai iudeilor străini. Grecii din Asia Mică, adevărat, nu încetau chinuind pe iudei pe piețele lor prin răutăcioasa lor netoleranță, cu toată porunca dată lor de stăpânirea romană, să nu turbure rânduețele lor religioase. Ei tindeau chiar la aceea, ca să se schimbe egalitatea de drepturi a iudeilor. Cu deosebire își manifestă spiritul dușmănos contra iudeilor, orașul Efes, care silea pe iudei să se prezinte sâmbăta și în zilele de sărbătoare la judecată să facă slujbă militară, să primească asupra lor slujbe împovărătoare; ridicau dăruirile adunate pentru templul din Ierusalim în scopul de a le destina pentru nevoile orașului și chiar jocurile sărbătorești. De remarcat e că iudeii Asiei Mici nu se adresară către Irod cu plângerile contra prigoanei religioase; ei se vede că nu aveau într'insul nici o încredere, de oare ce el exclusiv favoriza pe greci. Cu toate acestea el totuși îi ajută. El se afla cu Marcu Agripa, ginerele lui August și în oarecare privință părtaș la autoritate lui, în aceleași bune raporturi, ca și cu împăratul. Irod pentru August ar fi fost omul cel mai scump după Agripa, deasemenea și pentru Agripa după August. În timpul călătoriei de

inspecție a lui Agripa, Irod îl invită să viziteze deasemenea și Ierusalimul, îi arată față de dânsul cea mai aleasă atențiune, și-l însoți la întoarcere în Asia Mică. De această împrejurare se folosiră iudeii deacolo, ca în prezența lui Irod să-i aducă plângerile lor asupra răutăcioșilor greci. Irod nu putu altfel și ca apărător al lor făcu pe prietenul său oratorul Nicolae Damaschinul, să țină o cuvântare în favoarea lor. Iomenii Asiei Mici nu negară deloc, că ei s'au referit neprietenos către iudei, dar în genere nu le recunosc dreptul de a trăi în această țară, de oare ce ei, ar fi fost străini cu totul fără drepturi, deși ei au trăit acolo deja în curgere de veacuri întregi. Din această cauză Agripa la o adunare publică declară, că el, cel puțin pentru Irod, e gata să întărească libertatea religiei iudeilor și să interzică grecilor să o violeze. Agripa dă deasemenea o prescripție severă, că asemenea atentat trebuie să cadă sub judecată ca profanare a templului, și dă pretorului ordin să nu cheme pe iudei sâmbăta la judecată.

Locuitorii Asiei Mici totuși dădură puțină atențiune la asta și continuară răutăcios să se refere către iudei. Aceștia din urmă deaceea trimiseră o deputație către însuși August, ca să i se jăluiască asupra situației lor. Din această cauză împăratul însuși

Vase de aur și de argint.

dădu un decret, ca iudeilor, care totdeauna s'au arătat credincioși partizani ai casei Cezarului, și cărora din această cauză din partea senatului și a poporului roman, le-a fost permisă libertatea religioasă, aceste drepturi ale lor le-au fost lăsate neatînse. Sâmbăta și chiar în ajunul ei, după amiază, ei să nu poată fi chemați la judecată, și să fie slobozi să adune ofrande pentru templu și a le trimite la Ierusalim. Cine va atenta la aceste prinoase și va atinge cărțile lor sacre și lucruri din sanctuar, acela trebuie supus judecății, ca profanator de cele sfinte. August porunci, ca decretul său să fie publicat în toate locurile văzute. Proconsulului Asiei, Norban Flacu, el deasemenea îi dă poruncă, ca să observe neatingerea drepturilor iudeilor, și acesta din urmă dădu poruncă în acest înțeles autorităților din Efes și Sard. Dar anume efesenii au fost așa de îndărătnici în vrăjmășia lor contra iudeilor

concetățeni ai lor, că ei continuară să nu dea atențiune la toate acestea, și iudeii după câțiva ani au fost nevoiți să se jăluiască contra acestora proconsulului Iulie Antoniu (fiul triumvirului Antonie). Acesta deasemenea dădu porunci aspre în această privință, dar nu se știe de au avut vreo izbândă.

În provincia Cirenaica, în Africa, unde iudeii s'au mutat sub primii Ptolomei, și aceștia au fost nevoiți să se jăluiască în acest timp contra dușmăniei din partea grecilor. În această provincie ei, alcătuind o însemnată parte a populațiunii, își aveau propria lor administrație civilă. În timpul lui Sula produse o răscoală, nu se știe în ce împrejurări și ce scop. Acolo a fost trimis generalul Lucius, ca să restabilească iară ordinea. În orașul principal Veronica ei se aflau sub cârmuirea lor națională, care se numea Arhonte. Când romanii puseră mâna pe această provincie, ei lăsară iudeilor egalitatea de drepturi și toate drepturile lor. Drepturile aceste imediat începură să li se dispute de către greci și autoritățile nu voiră să dea permisiune să trimită la Ierusalim darurile adunate pentru templu. Cu toate că acolo a fost trimis ordin circular din partea lui August, ca iudeii să poată trăi liberi după legile lor religioase, grecii localnici săvârșiră atentant la banii adunați pentru templu. Dar când iudeii trimiși plecară la Agripa și i se jăluiră de toate acestea, atunci el interzise asemenea atentate și porunci, ca banii răpiți astfel dela iudei să fie înapoiați lor. Poate că din cauza acestei libertăți religioase, recunoscute de August și de Agripa a fost și aceea, că locțiitorul Cirenaicei, Marcu Pitie, cu o așa bunăvoință neobișnuită se referi către iudei. Arhonții iudei ai Veronice, anume cu prilejul bunei lui dispozițiuni către comunitatea lor și către persoanele deosebite, hotărâră să-i prezinte o cunună de maslin, și numele lui la toate adunările de sâmbăta și la lună nouă să-l rostească cu laude. O statuie de marmoră de Paros, prevăzută cu o mică inscripție, ei o expuseră chiar la loc vizibil în amfiteatru.

Intorcându-se la Ierusalim, dela întrevvedere sa cu Agripa, Irod convocă adunarea poporului și nu scăpă din vedere să declare într'însa ce favoruri obținut el dela Agripa, pentru iudeii din Asia Mică. Cu acest prilej el iertă a patra parte din dări acelora, care în anul trecut nu le plătise încă. De data asta poporul se împacă cu dânsul și-l salută solemn. Dar când el tot se mai gândea să se desfăteze de această iubire a poporului, duhul răzbunării îi strică și această scurtă bucurie.

În ultima a treia parte de domnie a lui Irod, pe capul deja de șase zeci de ani a păcătosului, se prăbuși o grozavă nenoro-

cire, care-l aruncă în acea stare de disperare tâmpă, când omul încetează de a mai fi om și se transformă în fiară sălbatecă. Trupurile persoanelor ucise de dânsul, sub forme de fantome, se ridicau înaintea ochilor lui, îl urmăreau vizibili și în somn, și făceau viața lui o neconținută muncă de iad. În zadar căuta el o inimă iubitoare, un suflet credincios, care ar fi putut să-l conducă și să-l mângâie. Propria lui carne și sânge, sora sa Salomia și fratele său Ferora, pe care el i-a pus așa de sus, chiar și proprii săi copii, în ochii lui erau vrășmașii lui, și atentau la liniștea lui și la viața lui. Această chinuitoare existență îl făcu încă și mai necruțător și mai dornic de sânge față de toți, care veneau în contact cu dânsul. Izvorul principal al nenorocirii lui era moartea Mariamnei. Dela ea îi rămăsese doi fii (și două fete), Alexandru și Aristobul, care, după ajungerea la majorat, sădiră în inima lor adânc durerea după moartea nevinovatei lor mame și nu aveau nici o compătimire către tatăl lor. De oare ce ei din partea mamei erau de origine asmonee, apoi Irod îi destină ca succesori ai săi și-i trimisese pentru educație la Roma, pentru ca ei din vreme să poată dobândi bunăvoința lui August și să se deprindă cu caracterul vieții romane și a administrației. După aceea el îi căsătorî: pe cel mai mare, Alexandru, cu Glafira, fiica regelui Capadochiei Arhelao (care se fălea cu descendența din casa domnitoare a Persiei) dar era fiica unei desfrânate; pe cel mai tânăr îl căsătorî cu fiica Salomie, Veronica. Prin aceasta el presupunea să consolideze domnia numai între membrii familiei sale. Dar ura răzbunătoarei Salomia și a fratelui ei Ferora contra Mariamnei asmonee, nu se case nici chiar după moartea ei, nu îngădui să se realizeze această înțelegere: ei transmiseră această ură și asupra celor doi copii ai ei, deși unul din ei era ginerele Salomie. Ei izbutiră să convingă pe Irod, ca el, pe fiul său din prima căsătorie cu Dorida, pe care el l-a lepădat împreună cu mama sa la căsătoria sa cu Mariamna asmoneea, să-l ia la sine iară și raportându-se către dânsul ca și către un prinț. Fiul Doridei, cu numele de Antipatru, avea în sângele său toată viclenia, neomenia și fățarnicia neamului idumeu, și el ar îndrepta răutatea sa asupra tatălui și fraților. Aceste trei persoane: Salomia, Ferora și Antipatru, deși dușmani de moarte între dânsii, se uniră în ură contra fiilor Mariamnei. Cu cât mai mult tatăl îi prefera pe ei și cu cât mai mult ochii poporului se întorceau asupra asmoneilor după mamă, cu atât mai mult ei erau pentru dânsii obiectul groazei și al urei. Antipatru ridică acuzație contra lui Alexandru și Aristobul în aceia, că ei ar fi voî să-și răzbune pentru moartea mamei lor pe

autorul ei. Motiv la asta serviră expresiunile nesocotite, ce se smulseseră dela ei în momentul unei rele dispozițiuni. Sufletul bănuitor al lui Irod se prinse cu sete de această clevetire; el începu să urască pe fiii săi și, ca să-i pedepsască, oferă lui Antipatru dreptul egal la moștenire, ceea ce încă și mai rău înverșună pe fiii asmonei și aduse la expresiuni extrem de nechibzuite relativ de tatăl lor. Despre aceste expresiuni firește, se raportează lui Irod și încă în așa exagerată formă, că din ele rezulta o adevărată conjurație contra vieții regelui-tată. Antipatru se îngrijă, să se poată prezenta și dovezi despre conjurația acestor doi frați contra tatălui lor. În zadar regele Capadochiei și însuși August se sileau să justifice pe frații acuzați, Antipatru știu, de altminterlea cu aparența iubirii, pentru ca împotriva celor doi frați, să alcătuiască noi intrigi. Slujitorii și prietenii lor, pe care Irod porunci să-i supună la torturi, exprimară tot ceea ce se dorea dela dânsii.

Mormânt în Azot

Pe temeiul acestor depoziții ale torturaților, Alexandru și Aristobul fură condamnați la moarte în Berit de consiliul, care a fost alcătuit din 150 partizani ai lui Irod. Irod grăbi tortura lor, porunci să fie duși în Samaria, acolo, unde prădalnicul lor tată cu 30 de ani înainte de aceasta prăznuise nunta cu mama lor, și acolo ei au fost decapitați, și trupurile lor au fost îngropate în Alexandrion ¹⁾.

Cu moartea lor nu încetară intrigile contra lui Irod, ci din contra ea le dădu o nouă hrană. Irod numi de succesör al său pe Antipatru; dar acestui, din urmă i se păru, că moștenirea tronului încă nu-i deajuns asigurată pentru dânsul, câtă vreme era încă viu tatăl său, și că el trăia pentru asta prea mult. Din această cauză el intră în înțelegere cu Ferora, în scopul alcătuirii unei conjurații contra vieții tatălui său cum și a binefăcătorului. Ferora dușmănea pe fratele său, deoarece el se referea desaprobativ către căsătoria sa cu o roabă. Dar Salomia se separă de dânsii, și preveni pe Irod de intrigile și de vicleniile lor, pe care ea le cunoștea bine. Ideile lui Irod cu toate acestea se turburară până întru atâta, încât el nu vedea încă, ce păenjenis de conjurație se țesuse contra sa în cel mai apropiat mediu al său. Patru femei,

1) I. Flav. Ant. XVI, 10, 1—9; XI, 17, 1—7.

care neconținut se aflau în contact cu Antipatru și Ferora, alcătuiseră planul contra vieții lui Irod : mama lui Antipatru, Dorida, care trăia iarăși în palat ; femeia lui Ferora, mama ei și sora. Acestea toate se hotărâseră într'o sfătuire tainică, înduplecând la conjurația lor tainică pe Bagoe, eunucul lui Irod, și deasemenea pe frumosul tânăr Cara, cu care regele se afla în legături nefirești. Aceste patru femei se aflau în contact chiar și cu cei mai riguroși farisei, care urau strașnic pe Irod din cauza înstrăinării lui de iudaism și a batjocuririi lui. Nu se știe propriu, dacă însuși acești urători de moarte ai lui Irod dintre farisei au intrat în contact cu femeile, sau, din contra, înseși femeile căpătară ajutorul lor. Când acestora și partizanilor lor, li se spuse cererea să depună jurământ de credință regelui, ei se împotriviră, și când ei au trebuit să plătească un mare ștraf. bănesc pentru acest refuz, atunci suma cerută a plătit-o femeia lui Ferora. S'a văzut peste 6000 de oameni, probabil partizani ai școalei lui Șemaia, care nutreau ură neîmpăcată contra regelui idumeian. Pentru a-l detrona, unii fanatici din mediul lor vestiră tainic pe femeia lui Ferora, că peirea lui Irod și a casei lui e hotărâtă dela Dumnezeu, și că stăpânirea trebuie să treacă la descendenții ei. Pe eunuc ei îl încredințau, ca recunoscut să devină tată și posesorul poporului iudeu, că el nu numai va fi posesorul autorității regale, ci din el în chip miraculos se vor ridica copii. Făgăduința lor, cu toate că ei se păreau născocitori sau eșii din minte, își găsiră crezare și încurajară pe toți cu nădejdea în moartea cât mai apropiată a lui Irod.

Între acestea regele n'a avut nici un fel de informații despre conjurațiunile produse împrejurul său. Dar iată, sora lui a lămurit înaintea sa tot acest paenjinism de intrigi. Fariseii, care cu deosebire au fost încurcați în această conjurație, precum și eunucul, rușinosul Cara apropiatul său, și deasemenea și toate rudele, care simpatizau cu intrigile fariseilor, au trebuit să plătească asta cu viața lor. Lovitura de moarte ei cu plăcere ar fi aplicat-o deasemenea și femeii lui Ferora ; dar el avu slăbiciunea neînțeleasă către fratele său și nu putu să-l silească să se despartă de dânsa. Numai relativ de vinovatul principal, către fiul său Antipatru, el continuă să rămână în orbire, îi interzise să aibă contact cu Ferora și cu „femeile“, și-l trimise în provincia sa, pe care el i-o mijlocise dela August, sub denumirea de tetrarh al Pereei. Pentru a-și găsi un refugiu și a evita ura poporului, Antipatru obținu aceea, că tatăl îl trimise la Roma, cu scopul de-a mijloci la August întărirea după el a moștenirii tronului. Din Roma el

urzi noi înțirigi contra a lor săi, celor ce rămăseseră printre vii. Dar în fine, jocul său satanic se descoperi. Ferora, ultimul frate al lui Irod, muri pe neașteptate, și de oare ce moartea lui o atribuiau femeii lui, cu care el se căsătorise contra voinței lui Irod, apoi asupra ei s'a numit cercetare. Cercetarea, cum și era de așteptat, descoperi încă și o altă taină. Femeia lui recunoscă, că Ferora și Antipatru se încercaseră să otrăvească pe rege. Otrava era deja gata, dar mișcat prin vizita făcută de Irod fratelui său în timpul boalei lui, Ferora porunci să o nimicească. Ultimile, femeia le vorbi ca dovadă a indicațiunilor sale. Martorii și încă și alte împrejurări făcură planul lui Antipatru să otrăvească pe tatăl său limpede, ca ziua. Această descoperire pentru Irod a fost o crudă lovitură. Va să zică și acel fiu, pe care el l-a predestinat ca rege, pentru care el poruncise chiar să tortureze pe fiii neuității de dânsul Mariamne, era vrăjmașul său de moarte. Agitația și spiritul său era fără margini, și în același timp el a trebuit să se prefacă și fățarnic exprimă iubire către Antipatru, ca să-l trezească să se reîntoarcă la Ierusalim. Dar îndată ce Antipatru sosi în Ierusalim, tatăl îl improșcă cu reproșuri, îl puse înaintea tribunalului, președintele căruia era locțiitorul roman Cvintilie Bar, și a fost acuzat ca ucigător de frate și atentator la viața tatălui. De oare ce Antipatru se silea să dovedească nevinovăția sa, atunci ca neînduplecat acuzator contra sa apără deodată însuși prietenul lui Irod, Nicolae Damasceanul. Contra lui Antipatru se rosti o sentință de moarte, și Irod rugă pe August să o aprobe. La această acuzație era amestecată și una din femeile lui Irod, a doua Mariamnă, fiul căria Irod îl designase printre moștenitorii tronului, în caz când Antipatru ar muri înainte de tatăl său. Aceasta a doua Mariamnă, din această pricină a fost lepădată, fiul ei șters din testament, și tatăl ei, arhiereul Simon Ben-Boet, lipsit de rangul său; moștenitor al tronului a fost designat Mathia, fiul lui Teofil.

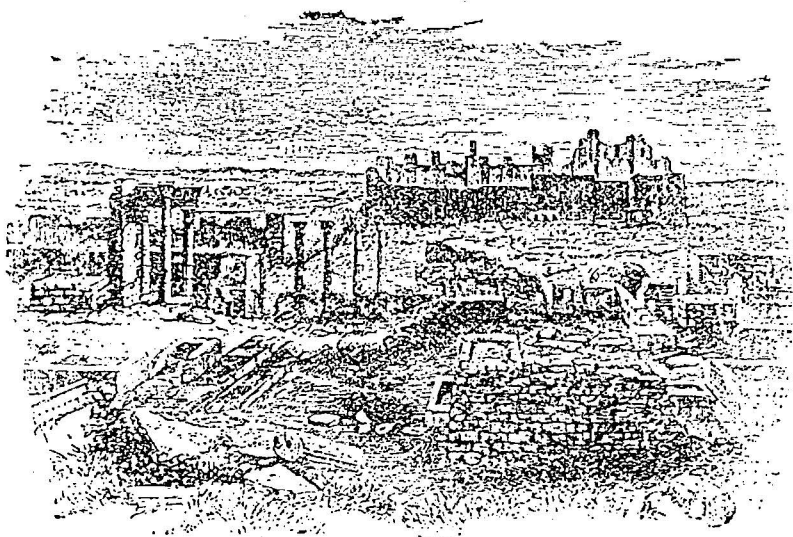
Astfel nelegiuitul răpitor al tronului lui David, simțindu-și slabă situația sa, socotea să-și găsească siguranța în ororile cruzimeii sângeroase. Către sfârșitul domniei lui cu adevărat sosiseră grozava epocă a uciderilor, torturilor și măcelurilor. Temându-se de toți și de fiecare, Irod, acest monstru fără milă, cum îl numește Iosif Flavie, cu furie se aruncă asupra fiecăruia, care venea cu dânsul în contact. Uciderile prin spânzurătoare, uciderea prin ardere, uciderile prin sfâșiere și înneccare, uciderile tainice, recunoașterile în urma a torturii insuportabile, faptele poștei nerușinate

și dobitocești : iată cu ce sunt pline cronicile anilor, cu care se încheie anii uzurpatorului, pe care istoria în mod ironic îl numește „cel Mare“. Strivît sub toate aceste grozăvii, poporul tremura, și într'insul mai puternic ca orcînd spori credința și totodată și dorința așteptării adevăratului Fiu al lui David, care ar detrona pe acest sângeros uzurpator al tronului. Dar aceasta încă și mai mult aprinse bănuiala întunecată și furia lui, ros și de uricioasa sa boală care curînd l-a pogorât în mormînt, el fu cu totul cuprins de o sălbătăcie neîmblînzită și de o cruzime sângeroasă. Dar anume în acest timp ca un trăsnet îl loviră cu vestea lor înțelepții dela răsărit, veniți de departe la Ierusalim, ca să se închine nu lui, lui Irod, ci regelui nou născut al iudeilor, adevăratului Fiu al lui David, steaua căruia s'a arătat la răsărit.

Ruinele Vasorei

CAPITOLUL XXXIII

OCHIRE SCURTĂ ASUPRA STĂRII IUDEILOR LA SFÂRȘITUL ISTORIEI VECHIULUI TESTAMENT

obia babiloneană, fostă după explicațiunea pro-
 rocilor și după cunoștințele ale înseși poporu-
 lui, o pedeapsă directă dela Dumnezeu pentru
 toate acele fărădelegi și pentru acea idolatrie,
 căroră s'au dedat cu nerușinare poporul ales,
 a servit pentru dânsul de lecțiune foarte în-
 semnată, care l-a făcut să se gândească adânc
 asupra soartei sale. După periodul de slăvită
 atotputernicie, poporul israilit deodată se po-
 menii iarăși, ca și oare când în Egipt, o turmă
 jalnică de robi, duși în robie, unde putu să
 piară până și pomenirea lor. Aceasta grozavă
 încercare deșteptă iarăși fără să vrea într'însul
 conștiința, că puterea lui, că a poporului ales,
 se cuprinde anume în Dumnezeu, care l-a ales,
 și în paza riguroasă a așezământului încheiat cu Dânsul. Și iată,
 în poporul israilit începe renașterea religioso-morală; într'însul se
 întărește credința, se aprinse un înfocat patriotism, care-l face să
 plângă numai la simpla aducere aminte de Sion cu mărețul său

templu de altă dată, iar acum dărâmat, și se aprinde așteptarea celui Izbăvitor, care trebuie în fine să încununeze toate marele făgăduințe, date părinților. Această așteptare o susțineau cu râvnă prorocii, care, mângâind poporul cu nădejdea izbăvirei din robie, neconținut arătau și acea izbăvire de sus, pe care o așteptau ei și toată omenirea în viitorul ce se apropia. În timpul robiei prorocul Iezechiil prezicea despre un singur Păstor a unei singure turme numeroase (XXXIV, 23, 29; XXXVII, 22). Iar prorocul Daniil a enumerat exact chiar în săptămânile sale însuși timpul venirii Lui (IX, 24—27). După aceea ultimii proroci au descris amănunțit semnele lui Mesia celui ce avea să se arate, și în prorocia lui Malahia se vestește despre venirea a înainte mergătorului nemijlocit Izbăvitorului demult făgăduit, și prorocia lui alcătuește o trecere directă dela Vechiul Testament la cel Nou. Însuși poporul, recunoscând prin o amară experiență nedurabilitatea puterniciei pământești a regilor lor, și cu o încordare tot mai mare începu să aștepte un astfel de rege, care să fie cu adevărat puterea lui Dumnezeu și să instaureze pe pământ dreptatea și pacea. O astfel de așteptare își ajunsese cel mai înalt grad al său în timpul grozăviilor lui Irod, tocmai anume când și venise „plinirea vremurilor“.

O astfel de dispoziție a poporului firește a trebuit să ducă la deșteptarea unei râvne noi pentru împlinirea legii lui Moise. De oare ce odată cu distrugerea templului și curmarea sfintelor slujbe dintr'însul, care serveau pentru popor o realizare vădită a legii lui Dumnezeu, poporul se lipsise de călăuza principală pentru viața sa religioasă-morală, atunci deveni necesar un nou mijloc pentru susținerea în el a cunoștinței legii dumnezeiești. Un asemenea mijloc s'a ivit în citirea și învățarea legii, și de aici fireasca sporire a importanței legii scrise. Poporul însătoșa să o asculte și deja în timpul robiei să strângea în deosebite adunări particulare, unde oamenii, care studiaseră legea, și citeau și explicau diferite dispozițiuni ale legii. De oare ce cu trecerea timpului poporul uită limba sa natală evreească, în care erau scrise cărțile sf. Scripturi, atunci studiul și explicarea legii prin necesitate trebuia să devină exclusiv moștenirea unor anumiți oameni, mai culti și mai luminați, cari și deveniră căpeteniile și călăuzele poporului în viața religioasă, căpătând numirea onorifică de „cărturari“. Un astfel de cărturar a fost Ezdra preotul, și el după întoarcerea din robie introduse ordinea regulată a citirii și explicării sf. Scripturi pentru popor. De oare ce cărțile sfinte în acest

timp erau deja multe, și printre ele circulau unele și de așa fel, care, având importanță religio-morală și satisfăcea simțul evlavios al poporului, cu toate acestea nu aveau inspirația divină, apoi Ezdra, ca să dea poporului putința să judece drept, care anume din cărțile sfinte sunt cu adevărat de Dumnezeu însuflate, alcătui un catalog amănunțit a lor, care a și căpătat numirea de canon, adică pravila (credinței și a vieții). Cărțile intrate în acest catalog, au căpătat numirea de „canonice”, iar celelalte au început a se numi necanonice. Din cărțile din ultimul period au intrat în canon: cărțile prorocului Iezechiil și Daniil, precum și ale ultimilor trei proroci: Agheu, Zaharia și Malahia, a treia și a patra carte a regilor, care cuprind istoria ambelor state e-vrești, două cărți Paralipomena sau complectarea acestei istorii; prima carte a lui Ezdra, în care se descrie întoarcerea iudeilor din robie și zidirea templului al doilea, precum și cărțile lui Neemia și Estera cu istoria activității acestor persoane.

Importanța legii scrise a crescut cu deosebire odată cu încetarea celei orale, în persoana prorocilor. Ultimii aveau ca problemă a lor să introducă spirit în înțelesul literei legii și prin aceea să înalță conștiința religio-morală pe cea mai înaltă treaptă. Dar cu conținerea prorocilor litera capătă o așa importanță, încât ivindu-se așa râvnitori ai ei, care puneau toată religia în împlinirea cea mai îngrijită și mai literară a hotărârilor legii. Astfel erau fariseii, care alcătuiau o clasă deosebită în popor, ca o clasă de deosebiți (perușim „separați”) râvnitori ai legii. Aceștia erau legiști ortodoxi, cari primeau toată legea, care propoveduiau credința în viața viitoare, susțineau în popor credința și evlavie, și totodată și patriotismul înfocat, ceea ce le dădea o enormă influență asupra poporului. Dar particularitatea lor deosebitoare era aceea, că ei nu se mărgineau numai la legea lui Moise, ce considerau, necesar să observe și toate acele tradiții, care cu trecerea timpului s’au format împrejurul acestei legi în calitate de complectare și lămurire la aceasta. De oare ce aceste tradiții aproape exclusiv se refereau la laturea rituală externă, atunci anume aceasta a și devenit aproape exclusiv obiectul atenției fariseilor. Aici se refereau dispozițiunile despre cea mai riguroasă pază a repaosului sâmbătal, ajuns până la nimicuri, despre deosebirea mâncării curate și necurate, despre spălare, haine, etc. Pentru a îndeplini cât mai comod toate aceste numeroase tradiții, fariseii alcătuiră o clasă deosebită sau o comunitate deosebită, care fugea de contactul cu celalat popor, către care

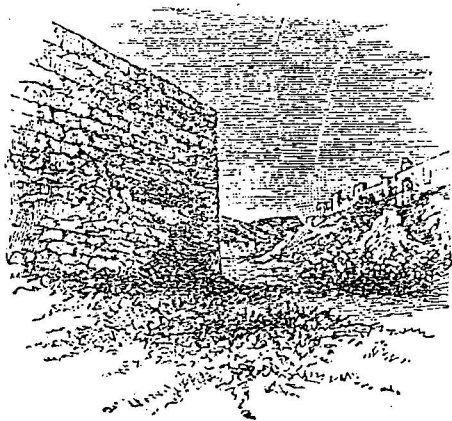

se referea cu dispreț arogant, ca și către niște „oameni ai pământului” și „ignoranți” (amhaareț). Laturea cea mai bună a fariseismului era râvna lor pentru răspândirea religiei lui Iehova, și în această privință ei au făcut foarte mult, pregătind prin prozelitii lor terenul și pentru răspândirea creștinismului printre popoarele păgâne. După mărunțișul lor ritual, nesimțirea rece, trufia cutrierătoare și fățarnicia revoltătoare, acoperind cu masca evlaviei faptele cele mai imorale, erau acele neajunsuri ale lor, care au atras asupra lor muștrările fulgerătoare ale lui Hristos: „Vai vouă, cărturari și farisei fățarnici”. Extremitatea opusă o alcătuia altă sectă, a saduceilor, care-și căpătaseră numirea dela conducătorul lor Sadoc. Recunoscând drept cărți sfinte numai Pentateucul lui Moise, ei nu dădeau nici o importanță ritualului și se distingeau în genere prin libera cugetare în domeniul religiei, negau nemurirea sufletului și existența duhurilor, învierea trupurilor și viața viitoare, cu recompensele și cu pedepsele ce așteptau acolo. La acest partid sau sectă aparțineau clasele cele mai înalte și mai bogate, care, nebucurându-se de iubirea poporului, căutau deci sprijin în cărmuitorii străini și se împrieteniseră cu neamul lui Irod. Tot ei apucaseră în mâinile lor demnitatea de arhiereu și dete din mediul său o serie întreagă de arhierei, care numai batjocoriseră cu persoanele lor acest înalt cin sacru. Tot în acest timp în poporul iudeu, lipsit de un conducător cu autoritate sub raportul religioș-moral, se iviră și alte secte și direcțiuni, în care oamenii evlavioși căutau refugiu și liniște de turburări și de dispozițiuni întunecate ale vieții de toate zilele. Așa era secta eseiilor, care evitau viața sgomotoasă și deșartă a orașelor, alcătuiau comunități de pusnici și, abținându-se dela viața conjugală, în genere dela orice plăceri, duceau viață severă, consacrându-o în totul rugăciunii și cugetării la lege. Ei negau robia, războiul și negoțul, și în toată viața pravilă pentru dâșii, după mărturia lui Filon, servea „iubirea către Dumnezeu, iubirea de virtute și iubirea de oameni”. Încă și mai severi și mai închiși era secta terapeuților, adică „a vindecătorilor” (suferințelor popoarelor), care se dădeau la un sever ascetism: epuizându-se cu o neconținută citire a legii și cu rugăciunea, ei își îngăduiau să mănânce numai puțină pâine sara. Sâmbăta se adunau pentru rugăciune obștească, iar la cincizecime aveau și masă obștească. Secta aceasta era cu deosebire răspândită printre iudeii din Egipt.

Toate aceste secte și partide nu erau decât expresia vederilor particulare asupra religiei și legii. Majoritatea poporului însă con-

tinua să se țină de acele statorniciri religioase care erau în legătură cu templul. Slujba dumnezească la templu firește trebuia să conțină și să se desorganizeze odată cu distrugerea templului, așa că în timpul robiei babilonene poporul se ruga în adunări particulare sau chiar se mărginea la o simplă rugăciune casnică (cum s'a văzut aceasta din exemplul proorocului Daniil, care se ruga din fereastra casei sale din direcția Ierusalimului). Dar odată cu construirea celui de al doilea templu se înnoiră deplin într'insul și slujba dumnezească cu toate actele sfinte, cu atât mai mult, că însuși templul a fost construit după chipul celui vechiu, zidit de Solomon, deși după lărgime cu a treia parte mai mare decât acela și cu oarecare construcții noi (curtea pentru femei și pentru păgâni), dar se înțelege, dintr'un material mai puțin prețios. În vechea alcătuire a fost restaurată și toată ierarhia, în capul căreia stătea arhieriei, care aveau cu atât mai mare importanță, cu cât un timp oarecare ei au fost și cărmuitori de stat

Resturi din zidurile templului.

ai poporului. La numărul timpurilor sacre s'au adăos sărbători noi, stabilite întru amintirea nouilor evenimente din viața poporului. Așa sunt sărbătorile: Purim și Inoirile. Prima e statornicită întru amintirea miraculoasei izbăviri a poporului de la nimicire sub domnia lui Artaxerxe, după instigația vicleană a lui Aman. Înainte prăznuirea ei la 13 Adar (în Februarie), consta din post riguros, iar în 14 și 15 se deda la veselie largă. În adunările poporului cu evlavie se citea cartea „Ester” și la fiecare amintire a numelui lui Aman toți cei de față loveau cu mâinile și băteau din picioare, rostind tare: „Să piară pomenirea lui!” Sărbătoarea înoirilor a fost statornicită în amintirea înoirii templului de Iuda Macabeul, după profanarea lui de Antioh Epifanul. Ea a durat opt zile, se săvârșea cu neobișnuită solemnitate și se semnala cu procesiuni luxoase și cu luminații strălucitoare, din care cauză se numea deasemenea „sărbătoarea focurilor”. În templu în curgerea celor opt zile ale sărbătorii se cânta marea aliluia care consta din psalmii de laudă CXIV-CXVIII. Particularitatea importantă în viața religioasă a poporului după robia babiloniană era aceea, că poporul nu mărginea slujbele sale exclusiv

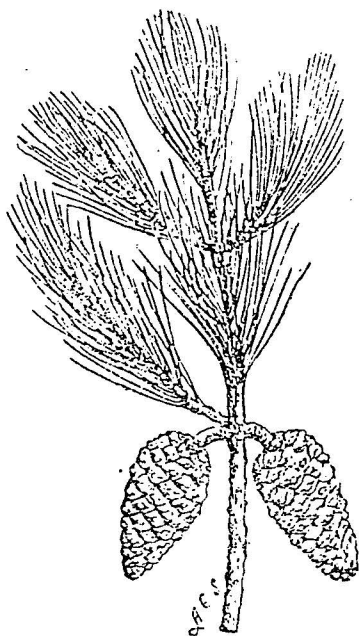
numai la templu, ci avea adunări locale sau sinagogi, unde alături cu citirea și explicarea legii, se săvârșau și rugăciuni, și unde poporul se aduna sâmbăta.

Sub raport civil după robia babilonică se înoiește oare cum iară acea formă de teocrație, în care ea exista pe vremea judecătorilor, când poporul se afla sub cărmuirea unor bărbați de Dumnezeu înțelepțiți, care se ridicau oare cum după o deosebită chemare a lui Dumnezeu (așa au fost Zorobabel, Ezdra, Neemia, Macabeii). Dar potrivit cu duhul religiozității întărit și autoritatea cetățenească pentru un timp oare care se concentrează în mâinile reprezentanților supremi ai religiei, a arhierilor. În urmă dintr'însa s'a prelucrat autoritatea prinților și apoi și cea a regilor; dar autoritatea regală în fine a fost uzurpată dela casa lui David de un idumeean viclean, care totuși curând a trebuit să o cedeze adevăratului Fiu al lui David. Pentru conducerea treburilor interne și a vieții religioso-morale din timpul lui Ezdra a fost înființat, cum s'a spus deja mai sus, un sfat suprem deosebit, sub prezența arhierelui. Acest sfat a primit în urmă numirea de sine-driu (dela grecescul *συνοδριον*, adunare) și numărul membrilor lui conform cu numărul membrilor vechiul sfat al bătrânilor pe lângă Moise s'au determinat 70 de membrii. El a avut o însemnătate foarte importantă în istoria următoare a poporului iudeu. Asupra lui odihnea îndatorirea de a se îngriji pentru păstrarea curățeniei credinței, a tâlcuirii legii, a bunei stări a templului și a bunei rânduiele a slujbelor, și împreună cu acestea îi aparținea și dreptul de a judeca și a pedepsi pe apostazi și eretici. Mulțimea abuzurilor membrilor acestui sfat suprem îl lipsi în urmă de importanța ce-i aparținuse, și sinedriu și-a pătat numele printr'o grozavă crimă, când el sub pretext de eretic și apostasie condamnă la moarte pe Mesia, Fiul lui Dumnezeu.

Ultimul period al istoriei biblice a Vechiului Testament cuprinde în sine aproape cinci veacuri și jumătate, calculând dela anul 536, când a fost edat decretul lui Cyrus pentru eliberarea iudeilor din robie. Sub raport cronologic el se desface în patru perioade separate: a) continuarea stăpânirii persane, până la anul 331 a. Hr. b) stăpânirea grecilor în Asia 331-167 a. Hr. c) independența Iudeei sub stăpânirea Asmoneilor anii 167-63 a. Hr. și d) stăpânirea romană împreună cu domnia casei lui Irod, anii 63-1 a. Hr. Calculul anilor acestui period se ușurează prin aceea, că aicea Istoria poporului iudeu se apropie de atinșerea cu evenimentele comune ale istoriei universale.

Ramură de brad de Palestina (Eș. XLIV, 14).

CAPITOLUL XXXIV.

LUMEA IUDAICĂ ȘI PĂGÂNĂ ÎNAINTE DE VENIREA MÂNTUITORULUI HRISTOS.

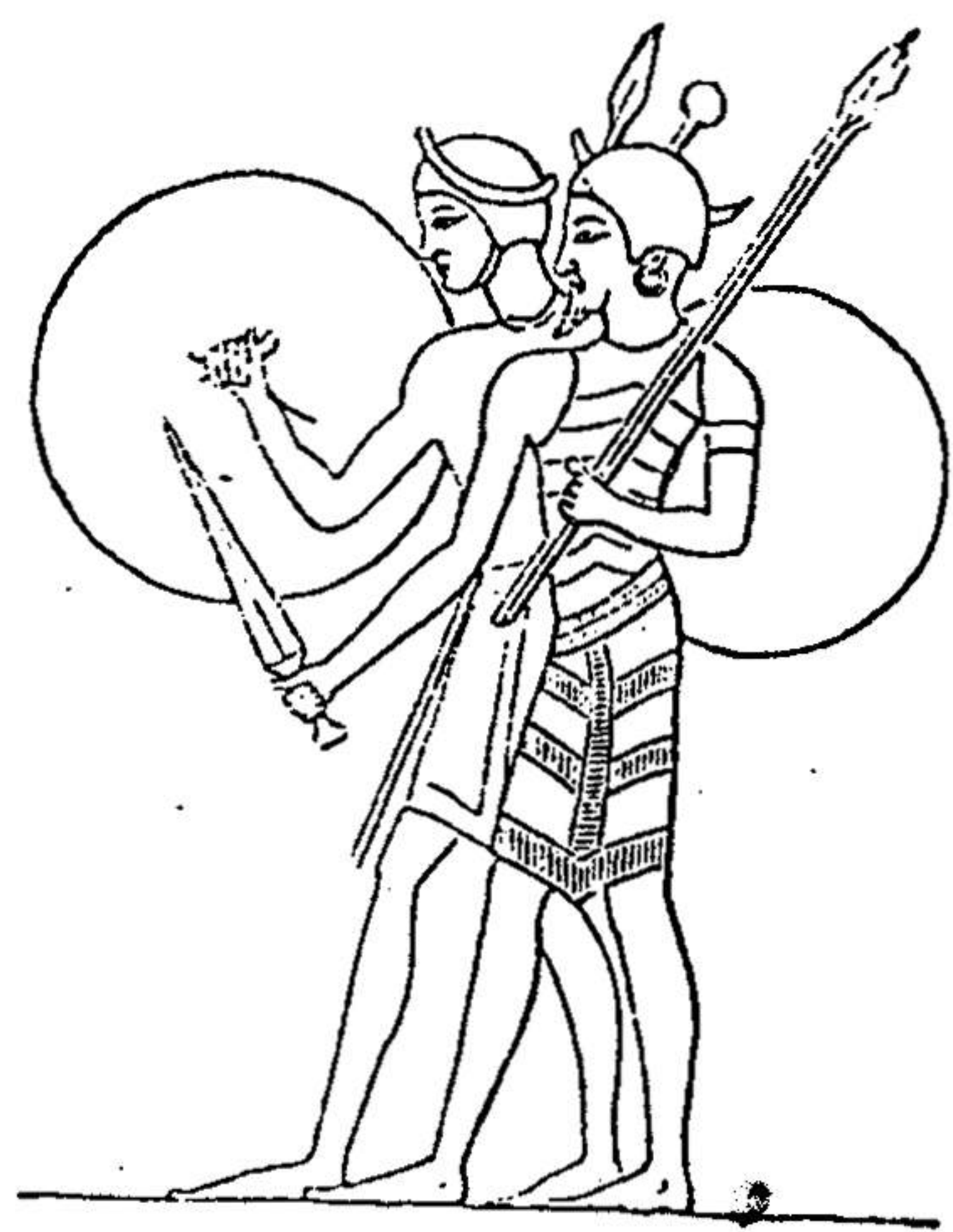

aptivitatea babilonică, afară de importanța ei ca pedeapsă a poporului iudeu pentru infidelitatea sa față de așezământul cu Iehova, a mai avut încă și altă însemnătate importantă și profundă pentru toată omenirea. Până la dânsa poporul cel ales a trăit mai mult sau mai puțin străin de cealaltă lume, și lumina adevăratei religii numai din când în când sau în cazuri deosebite a pătruns peste hotarele proprii ale pământului făgăduinței. Acum, cu apropierea „plinirii vremurilor”, lumina aceasta trebuia să strălucească luminos pentru toți cei ce trăiau în întunec și în umbra morții, adică pentru toate popoarele păgâne, care până atunci erau cufundate în întunericul idolatriei. Și acestei mari opere îi arată o conlucrare miraculoasă acei cuceritori

groaznici asiro-babiloneni, care ei singuri nu-și dădeau samă, dar serviră drept instrument puternic al înaltei Pronii Dumne-

zeești. Strămutând floarea poporului ales în țara lor, care era centrul religiei păgâne și al culturii păgâne, ei odată cu aceasta au strămutat la sine și pe propoveduitorii adevăratei religii, care trebuia să risipească întunerecul rătăcirii. Influența aceasta s'a vădit într-o câtva măsură asupra a înseși regilor cuceritori, cum se vede aceasta din pilda lui Nabuhodonosor și Cyrus, dar apoi ea s'a răspândit tot mai larg și a influențat tot mai adânc. Din acest timp poporul iudeu a devenit popor oarecum universal; din robia babiloneană s'a întors în pământul făgăduinței abea o neînsemnată parte din el, iar majoritatea enormă sau a rămas în Mesopotamia, sau încet-încet s'a risipit în toate părțile, ducând pretutindenea lumina adevăratei religii și cunoștința legii celei Dumnezeuști. Acești iudei, care trăiau în afară de Palestina, sunt cunoscuți sub denumirea iudeii din diaspora (răsipire) și ei au arătat o profundă înrăurire asupra soartei următoare a lumii păgâne.

Presupuși mideni.

Iudeii din diaspora la început propriu s'au împărțit în trei mari grupe; iudei babiloneni, sirieni și egipteni; după aceea cuceririle lui Alexandru cel Mare și ale romanilor au lărgit considerabil sfera iudeilor din diaspora. Răsturnările ce au urmat în soarta lumii au pus poamele într-o neobișnuită mișcare și curentul cuceririlor sau a industriei, cuprinse repede părțile deslipite ale poporului iudeu și le-a dus prin cele mai depărtate țări. Din Mesopotamia iudeii se împărțiră prin toate țările vecine. Succesorul lui Alexandru cel Mare în Asia, Seleuc Nicator, întemeietorul noului regat al Siriei, pe mulți din ei îi strămută din Babilonia în orașele principale ale regatului său, nădăjduind, că spiritul lor industrial și întreprinzător va servi la înflorirea statului său. Și după câțiva vreme în Damasc ei se considerau deja cu miile și aveau câteva sinagogi, și încă și mai mulți erau în Antiohia, care a devenit în urmă centrul culturii grecești în orient. Prigonirile lui Antioh Epifanul nu-i nimici, ci serviră numai ca pricină a pătrunderii influenței lor în cele mai depărtate părți ale statului, unde se refugiară iudeii, ascunzându-se de prigoane. În acest timp ei au pătruns și mai departe în răsărit, în Midia și cu deose-

bire în regatul Adlaveu (Curdistanul de astăzi spre nord-est de Tigru) unde influența lor a fost așa de puternică, că însuși regina Elena și principele moștenitor Izat s'au făcut prozeliti ai iudaismului. De iasta parte a Eufratului populațiunea iudaică era risipită prin multe locuri, cu deosebire în Palmira și chiar în orașele Arabiei fericite. După aceea o mulțime de iudei trăiau în Armenia și prin diferite țări și orașe ale Asiei Mici. Antioh cel Mare (223-187) strămută câteva mii de familii iudaice din Mesopotamia în Frigia și Lidia și-i înzestră cu anumite avantaje. Din Asia Mică iudeii, atrași de spiritul lor industrial se strămutară prin toate insulele mărilor Egeea și Mediterană, pătrunseră în cele mai principale orașe ale Greciei și Macedoniei, și noi îi întâlnim în Filipi, Tesalonic, Veria, Atena și Corinet, unde ei aveau sau sinagoge, sau simplu case de rugăciuni. Același spirit de întreprindere comercială îi mișcă și mai departe și au ajuns chiar în Roma, ca, capitală a nou-
ei împărății universale, și chiar în Ispania, unde ei puteau conta pe îmbogățire, ca în țara, ce era vestită prin minile sale de aur și de argint. Mulți iudei au fost strămutați la Roma de către Pompeiu în calitate de robi, și după eliberare lor ei s'au făcut cetățeni romani și trăiau într'un cartier deosebit peste Tîbru. Sub împăratul Augustin se enumerau în Roma până la opt mii de oameni, iar după aceea ei s'au înmulțit până într-atâta, încât împărății următori au fost nevoiți să recurgă la așa măsuri severe, ca izgonirea lor din Roma (Cunoscutele decrete a lui Tiberie și Claudie, care prescriau iudeilor să plece din Roma.) După aceea satele iudaice au fost împrăștiate și pe tot litorul Africei de nord, și cu deosebire în marele oraș Cirena, de unde pelerinii iudei adesa se întâlneau în Ierusalim (Simon Cirineanul-Mat. XXVII, 32). În fine coloniile lor se întâlneau, după mărturia lui Filon, dela munții Libiei până chiar la Etiopia, unde ei probabil se mutaseră din Arabia, care se afla în contact comercial neconținut cu aceste țări și mai ales un Egiptul. Tezaurarul reginei Candachia, care a mers la Ierusalim la sărbători, era din Etiopia, și împrejurarea, că el era prozelit, ne arată puternica influență a iudeilor acolo. Dar fără îndoială, că cel mai important punct

Mineri din vechime.

a diasporale iudaice în Egipt era Alexandria. Intemeiată de marele cuceritor macedonean în anul 332 a. Hr., ea în curgere de câteva veacuri a fost unul din orașele cele mai slăvite și mai renumite ale lumii. În acel timp, când propriu în valea Nilului continua să trăiască o populație veche egipteană cu religia și obiceiurile ei, orașele Deltei și mai ales Alexandria, s'au umplut de greci și de iudei. Pelângă bogăția sa, ulițele și clădirile ei luxoase, Alexandria era vestită și prin vioiciunea sa și prin viața intelectuală. Ptolomeiu I a întemeiat acolo vestitul muzeu, în care se păstra biblioteca alexandreană cu mulțimea ei de cărți scumpe,

Enormă statue descoperită în Memfis.

și tot la el erau încăperile pentru savanți, artiști și poeți, care soseau din toate țările lumii, ca să se cerceteze marele templu al literaturii universale și al artelor. Și alături cu această viață intelectuală ferbea activitatea industrială, așa că, contactul comercial al Alexandriei se întindea până în Arabia și Iudeia, prin toate țările Asiei Mici și țărmurile mării Mediterane. Situația iudeilor

în acest centru ale vieții universale (unde prima parte a lor a fost strămutată de însuși întemeietorul Alexandriei), era favorabilă în cel mai înalt grad. Folosindu-se de protecțiunea guvernului, ei se dădură la toate felurile posibile de industrie, trăiau în captivitate independentă, și chiar se administrau de o căpetenie a lor sau de un alavarh, care împărța mai târziu autoritatea sa cu un consiliu deosebit de bătrâni. Chiar sub raport religios ei se aflau într-o situație foarte avantajoasă, deoarece la dânsii în Leontopole, în ținutul Ilieopolis, își aveau templul lor propriu, construit, cum s'a spus mai sus, de arhiereul Onia după planul cortului lui Moise, și într'însul se săvârșau slujbele dumnezeiești în aceeași ordine, ca și în templul din Ierusalim. Cu un cuvânt, iudeii după captivitatea babilonică se răspândiră în toată lumea cunoscută pe atuncea, așa că geograful roman Strabon nu fără temei zice, că „te miră de se găsește un asemenea loc pe pământ, unde să nu fie acest neam și pe care ei nu l-ar stăpâni“. Și la aceasta iudeul alexandrian, un însemnat scriitor, Filon adăugă: „iudeii, nu ca alte popoară, sunt închiși în hotarele unei singure țări; ei locuiesc aproape în toată lumea și s'au răspândit prin toate continentele și țările“.

Pe lângă aceasta cu deosebire remarcabil era aceea, cu toată risipirea în toată lumea, toți acești iudei ai risipirii nu s'au pierdut nici decum pîntre popoarele de alt neam și din celelalte țări, ci parecă ar alcătui un singur popor, legat în sine cu niște legături uimitoare. Adevărat, ei au uitat limba lor, vorbeau și scriau de preferință în limba greacă (din care cauză se și numeau eliniști); dar credința comună în Dumnezeuul cel viu, care nu încetase să aibă grijă de poporul său cel ales, nu numai că inspira iudeilor simțul superiorității sale asupra păgânilor înconjurători, cu zeii lor morți și de nimica, dar îi și păzeau de amestecul cu ele. Atașamentul lor de legea lui Moise, deasemenea a contribuit la susținerea într'înșii a conștiinței naționalității lor, ca deosebită de a tuturor popoarelor înconjurătoare. Legea aceasta determina fiecare pas din viața lor, statornicea moravuri suigeneris și obiceiuri, dând importanță religioasă oricărei manifestări a vieții și activității, și prin asta ridica acel părete din mijloc, care nu îngăduia iudeilor să se amestece cu păgânii. Afară de aceasta, ei aveau o sf. Scriptură comună, în care se educa tot poporul, pătrunzându-se de duhul, care nu avea nimic comun cu lumea păgână. Invățătura predată de cărțile sfinte, se complecta în sinagogă. Orunde trăiau iudei, ei neapărat se adunau sâmbăta în sinagogi, care erau pentru dânsii școlile legii lui Dumnezeu, pentru rugăciunea comună și edificarea reciprocă și a explicărei sf. Scripturi, și aceste adunări susțineau într'înșii duhul comun al unirii și al reciprocității.

Afară de Sf. Scriptură, în vremea aceea, la ei exista o deosebită literatură instructivă ~ necanonică, care continua să se desvolte în acest timp. Intr'însa se afla astfel de scrieri importante, cum era cartea înțelepciunii lui Solomon, alcătuită de un autor necunoscut pe temelul sentințelor transmise verbal de înțeleptul rege; cartea înrudită cu dânsa a Înțeleptului Iisus, fiul lui Sirah, care conținea în sine pravile înțelepte la felurite cazuri din viață; Cartea Iudit, care cuprinde povestirea despre eroismul acestei iudeiance, căria orașul Betel îi datora mântuirea de grozavul vrășmaș; și cărțile Macabeilor, care cuprind povestirea despre lupta eroică a Macabeilor pentru credință. Toată literatura aceasta e pătrunsă de un patriotism profund religios, care a susținut în iudei conștiința unităților de credință și de sânge.

Dar unul din cele mai puternice mijloace de susținere a unității în lumea iudaică a fost contactul lor statornic cu Ierusalimul, ca centru comun a întregului Iudaism. În fiecare an de pretutînd

denea prin anumiți împuterniciți diferitele comunități trimiteau la Ierusalim darea legiuită de jumătate de siclu socru și bogate prinoase. Tot acolo soseau toți, care aveau nevoie să obțină deslegarea unor chestiuni importantante dela arhiereu sau dela Sinedriu, și deasemenea toți cei ce voiau să primească cultura superioară în școli, însfârșit, sărbătorile anuale atrăgeau la Ierusalim mii de închinători, care curgeau absolut din toate părțile lumii. Și invers, din Ierusalim prin toate țările lumii se revărsau cărturarii, care, primind cultura în școlile „înțelepților”, își căutau carieră de muncă printre conașionalii din diferite țări. Din Ierusalim anual se trimeteau prin toate comunitățile iudaice calendare, în care se determina timpurile sacre, și osebiți vestitori cu comunicarea diferitelor evenimente mai însemnate relativ de lumea iudaică. Și rezultatul acestor raporturi reciproce a fost aceea, că iudeii cei aruncați prin toată lumea se simțiră vioiu un singur popor, și puteu să ajungă până la Ierusalim vestea, că vreo comunitate oarecare iudaică undeva pe Dunăre sau în pustiu

Bazar în Cairo (în Egipt).

Libiei suferă de foamă sau de altă nevoie, și îndată toată lumea iudaică se punea în mișcare și se grăbea să ajute pe frații lor în suferință.

Acest escluzivism național și concentrare reciprocă a iudeilor, foarte de timpuriu începu să stârneasce bănuiala și dușmănia pîntre popoarele păgâne, și acest sentiment neplăcut nu întârziea a lua proporții și mai mari, când iudeii se arătară concurenți

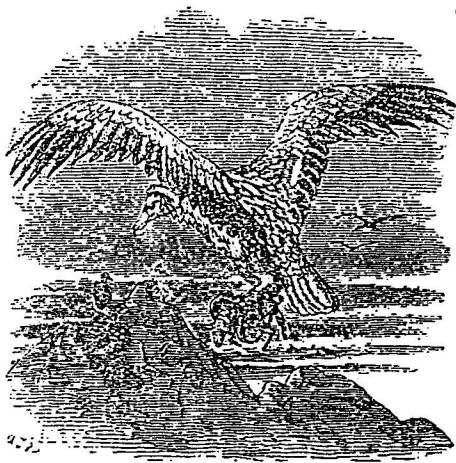
împuterniciți în trebile comerciale și apucară în mânilor lor industria cutării sau cutărei țării. Ocupația lor principală era comerțul. Comerțul mărunț și micile manevrări bănești erau aproape exclusiv în mânilor lor. În unele locuri ei apucară în mânilor lor chiar și grosul comerțului. În Alexandria aproape tot comerțul de cereale trecea prin mânilor lor și ei erau aproape singurii mediatori, prin care Roma își făcea contactul cu răsăritul îndepărtat. Ba și în genere, unde se putea câștiga bani, acolo neapărat se arăta iudeul, și noi îl întâlnim în Roma în calitate de savant, poet, actor și cântăreț. Mulți din iudeii izbutiră să îngrădească enorme bogății, și influența lor se simțea chiar și la

palat. Toate acestea negreșit stărniră în contra lor populația indigenă, adesea căzută în cahala financiară a iudeilor, și către timpul nașterii lui Hristos lumea păgână, chiar și în persoana celor mai buni scriitori ai ei, se raporta către ei deja cu o extremă ură și dispreț. Cu privire la dâșii se povesteau istorisiri monstruoase. Drept străbuni ai lor se considerau leproșii izgoșiți din Egipt. În pustie, în lipsa de apă, un asin le-ar fi arătat un izvor, și de aceea ei s'au închinat magarului ca lui Dumnezeu. Chiar un scriitor așa de serios ca Tacit, socotea că Moise li-a dat legi, protivnice tuturor moravurilor omenești. Interzicerea mâncării cărnii de porc a fost tema inepuizabilă a umoriștilor romani. Orunde ar fi apărut iudeul, pretutindenea îl urmăreau glumele umoristice ale păgânilor; pe scena teatrală, el era obiectul permanent al glumelor tăioase, care totdeauna provocau râsul, iar pe ulițe el adesea trebuia să suporte neplăceri destul de grosolane din partea mulțimii, care adesea se prefăceau în încăerări, care cereau dese ori intervenția stăpânirii, cum se petrecu aceasta nu odată în genere în Alexandria și în Antiohia.

Cu toate aceste raporturi ale lumii păgâne față de iudei, influența lor asupra acestei lumi nu se nega nici chiar de către înseși păgânii, și ea creștea pe fiecare an. La aceasta contribuiau însuși starea lumii păgâne. Aceasta se povârnișe deja spre decădere și descompunere. Marele monarhii ale răsăritului; Egiptul, Asiria, Babilonia și Persia, toate pe rând domnise și dispăruse.

Alexandru Macedoneanul se încercase să le restatornicească pe terenul culturai grecești, dar monarhia creată de dânsul nu trăi mai mult decât întemeietorul său și după moartea lui se desfăcu în câteva părți, care ușor deveniră pradă Romei. Și iată Roma deveni stăpâna a toată lumea. Vulturii romani străbăteau victorios dela țărniurile Eufratului în răsărit până la coloanele Herculane la apus, și dela țărniurile Africei de nord, la sud până la insulele Britanice în nord. Moștenirea romanilor deveni întreaga întindere a globului pământesc, pe care se desfășurase vechea istorie și care cuprindea noile țări cu noile popoare semisalbatice, care așteptau renașterea culturii. Mărețele căi militare ale romanilor

Vultur.

uniră între dănselle cele mai depărtate țări; cărmuirea romană și limba greacă răspândită pretutindenea apropiară popoarele între ele ale întregii lumi civilizate, și se începu o minunată circulație în domeniul religios, a literaturii, a artelor și a industriei, cum nu se mai văzuse în istoria omenirii. Roma, ca una ce era capitala lumii, atrase spre sine tot ce era mai bun în lumea de atunci, și dintr'însa înapoi pleca în toate părțile, civilizația romană suigeneris, purtată de legiuni, cărmuitori, scriitori, negustori și industriași de tot felul. Acest contact reciproc neobișnuit al popoarelor, a avut o mare înrăurire asupra stărei religioso-morale a lumi păgâne. În Roma au ajuns în ciocnire între ele tot felul de culte străine păgâne și variația lor infinită prin necesitate a trebuit să ducă la convingerea că zeii păgâni alcătuiesc numai un produs înseși al popoarelor și nu sunt deloc în stare să satisfacă nevoia omenească inerentă omului în adevărul absolut al religiei.

Cel mai puternic s'a manifestat asta asupra romanilor, credința în zeii lor care deja de mai înainte fusese zdruncinată prin răspândirea scrierilor filosofice grecești, care și băteau joc direct de olimpieni ca de o născocire de minte copilărească. Dar de oarece omul nu poate fi fără religie, atunci o căutare obositoare a Dumnezeului celui adevărat, și în căutarea lui au fost examinate toate religiile cunoscute atunci și toate cultele, și cu cât era mai tainic cultul, în felul celui egiptean, cu atât mai mulți adepți avea. Tot în acest timp mulți începură fără să vrea a da atențiune și tainicului Iehova, religia căruia frapă pe cei ce și pierduse credința în zeii lor păgâni, cu atât mai puternic, cu cât ea respinsese orice simboluri pentru reprezentarea acestui Dumnezeu. Iudeii se folosiră de aceasta și și căpătară prozeliti familiei romane și chiar membrii de ai casei imperiale (de exemplu pe împărăteasa Tapeea Sabina). Prozeliti se împărțau în două clase: prozeliti parților și prozeliti dreptății, care se deosebeau între ei prin gradul de primire al iudaismului. Pentru primii erau de ajuns credința generală în Iehova cu primirea „legilor lui Noe”, iar de la cei de al doilea se cerea supunere deplină tuturor hotărârilor legii lui Moise. Majoritatea păgânilor se mărginea la prima treaptă, dar erau mulți și de acei, care primiseră iudaismul deplin. Această mișcare era înlesnită încă și mai mult de decadența morală a lumii păgâne, ca urmare inevitabilă a decăderii religioase. Împreună cu cultele păgâne ale răsăritului, în Roma năvălire și acea stricăciune morală, care era nedespărțită de dănselle. De

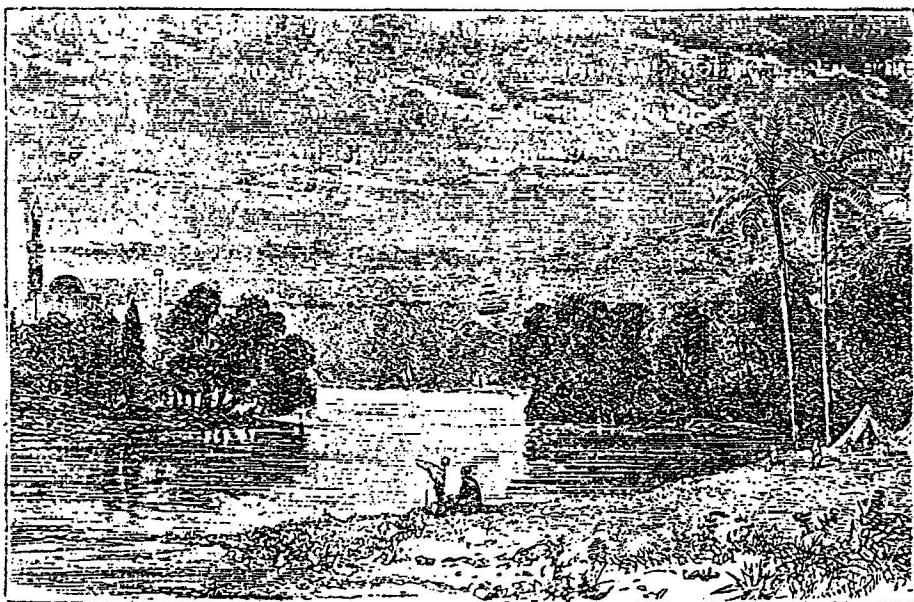
ai cea se începu și cea grozavă descompunere socială, care adusesse pe cei mai buni oameni de desnădejde (Rom. I, 26). Nevăzând nimic îmbucurător în prezent și perzind orice credință în viitor, oamenii se asfixiau din pricină golului duhovnicesc și își căutau scăparea sau în orgii nebune de desfătare, sau în sinucidere, care devenise fenomenul cel mai obișnuit. Chiar vestitul filosof Seneca, zdruncinat de trista realitate, indica sinuciderea ca mijlocul cel mai bun de a se izbăvi din situația insuportabilă. Dar însuși mijlocul conservării de sine s'a opus primirii unui atare mijloc grozav, și deaceia firește majoritatea căută altă eșire și a găsit în nădejdea unui viitor mai bun, născută în inima omenească.

Cei mai buni dintre păgâni începură să nădăjduiască, că de undeva trebuie să vină mântuirea, dacă nu dela oameni, apoi de sus. Și nădejdea aceasta coincide numai bine cu acea așteptare a Izbăvitorului lumii, care se aprindea tot mai tare în lumea iudaică și tot mai larg se răspândea prin iudei printre popoarele păgâne. După mărturia istoricilor romani Sudoniu și Tacit, în acel timp printre romani și alte popoare păgâne circula zvonul departe răspândit, că în răsărit curând va apare un rege puternic, care va supune toată lumea. Poeții romani căutau așteptata arătare unui izbăvitor miraculos. Virgiliu în renumita sa a patra eclogă căuta un Prunc, care trebuia să restabilească veacul de aur. Pruncul acesta se va pogori din ceriu, și pe pământ se va instaura pacea: cu îmbelșugare va revărsa el darurile sale; turmele nu se vor teme de lei, jugul va cădea dela gâtul boului ce paște și plugarul nu va mai lucra în sudoarea feții sale. Acest slăvit vis a poetului roman fără îndoială era un ecou al vestitei prorocii a lui Isaia, că „se va naște un Prunc căruia i se va pune numele, Sfetnic, Dumnezeu tare, Tatăl veșniciei, Principele lumii“, și atunci „lupul va trăi împreună cu mielul și leul va dormi împreună cuedul și vișelul și puiul de leu, și boul vor fi împreună, și un copil mic îi va mâna“ Isaia, IX, 6; XI, 6).

Toate prin urmare arătau, că se apropiase „plinirea vremilor“. Propriu printre iudei așteptarea venirii Mântuitorului sau a lui Mesia atinsese cea mai mare încordare. Vechile preziceri ale prorocilor deveniseră obiectul celor mai îngrijite studii și interpretări, și cea mai iubită carte era cartea prorocului Daniil cu cele mai exacte determinări ale ei despre sosirea timpului lui Mesia. Cărțile necanonice adevereau și lămureau aceste preziceri, complectându-le cu calculile lor proprii și declarațiuni, că, în curând

fii lui Israil iarăși vor fi adunați în Ierusalim din țările depărtate pentru închinare Domnului Dumnezeuului lor (2 Mac. II, 18) și că descendentul lui David va stăpâni tronul în veci (1 Mac. II, 67). Aceste preziceri primiră o dezvoltare încă și mai mare în așa numitele „cărți sibiline“, care ne prezintă colecțiunea sentimentelor prorocești în versuri, în felul oraculelor păgâne, și scrise după toată probabilitatea de un oarecare iudeu din Alexandria cu un veac și jumătate a. Hr. Într'insele se spune, că în curând trebuie să se arate regele, care va pune capăt orcăror războaie pe pământ. Păgânii, care se vor aduna contra Ierusalimului, vor peri.

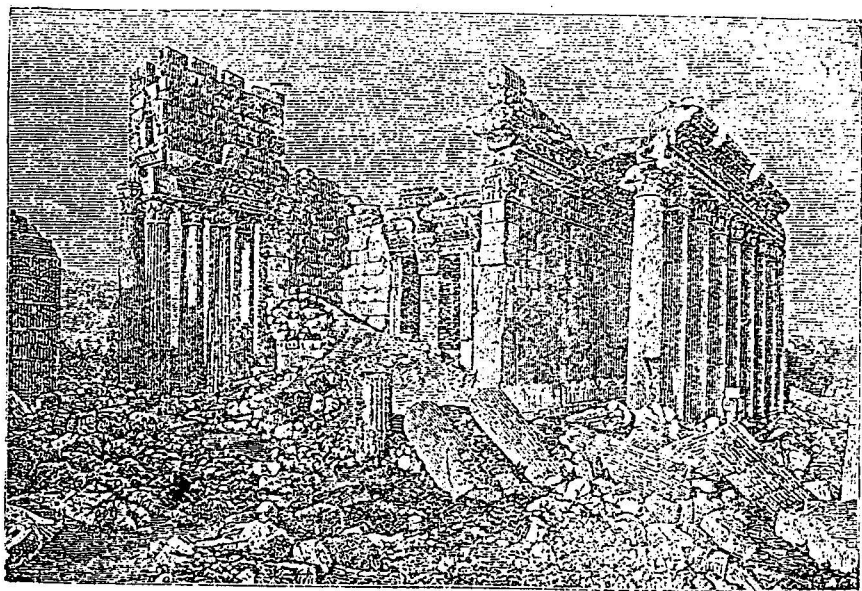
Vedere pe râul Agava (în Mesopotamia).

Sub protecțiunea regelui trimis din ceriu, lui Israil i se vor dărui pace și prosperitate, și după aceea însuși popoarele păgâne vor fi deasemenea adusă la închinare adevăratului Dumnezeu și templului Lui. În sfârșit, Dumnezeu va întemeia pe pământ împărăția veșnică a păcii, în care vor fi adunate toate popoarele. Așteptarea aceasta era vie în așa măsură, că însuși cărmuitorii poporului Israilit în timpul Macabeilor primeau puterea numai condiționat, „până se va scula „Prorocul cel adevărat“ (1 Mac. XVI, 41). În popor toți fără să vrea simțau, că a venit plinirea vremilor și mântuirea lui Israil. La arătarea orcăruî propoveduitor mai însemnat sau a vreunui proroc toți fără să vrea întrebau; oare nu-i acesta Hristos? (Ioan, I, 19, 20; Mat. XI, 3). Chiar și semipăgânii samarineni așteptau, că încurând va veni Mesia, care va deslega toate chestiunile disputabile dintre ei și iudei, referitoare la religie (Ioan,

IV, 25). Mulți în cazul acesta nu-și prezentau clar, în ce înfățișare se va arăta Mesia, și se așteptau să vadă într'insul simplu un cuceritor a toată lumea și va întemeia împărăția veșnică iudaică. Dar toți oamenii mai luminați la minte așteptau în persoana Lui pe adevăratul Mesia, care va răscumpăra pe om din robia păcatului, va instaura pacea în sufletul turburat, va chema la Sine pe toți cei oboșiți și împovorați, va deschide adevărul veșnic al mântuirii și va întemeia veșnica împărăție a lui Dumnezeu pe pământ.

Și un astfel de Mesia a venit înfățișat, și în noaptea venirii Lui ceriul deasupra Betleemului Iudeei s'a rostit solemn prin cântarea îngerească, vestind sosirea unei noi ere în istoria omenirii: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, și pe pământ pace, întru oameni bunăvoie“.

Rutnele Baalbec.

S U P L I M E N T E

Informații complementare și tăblițe la istoria biblică a
Vechiului Testament.

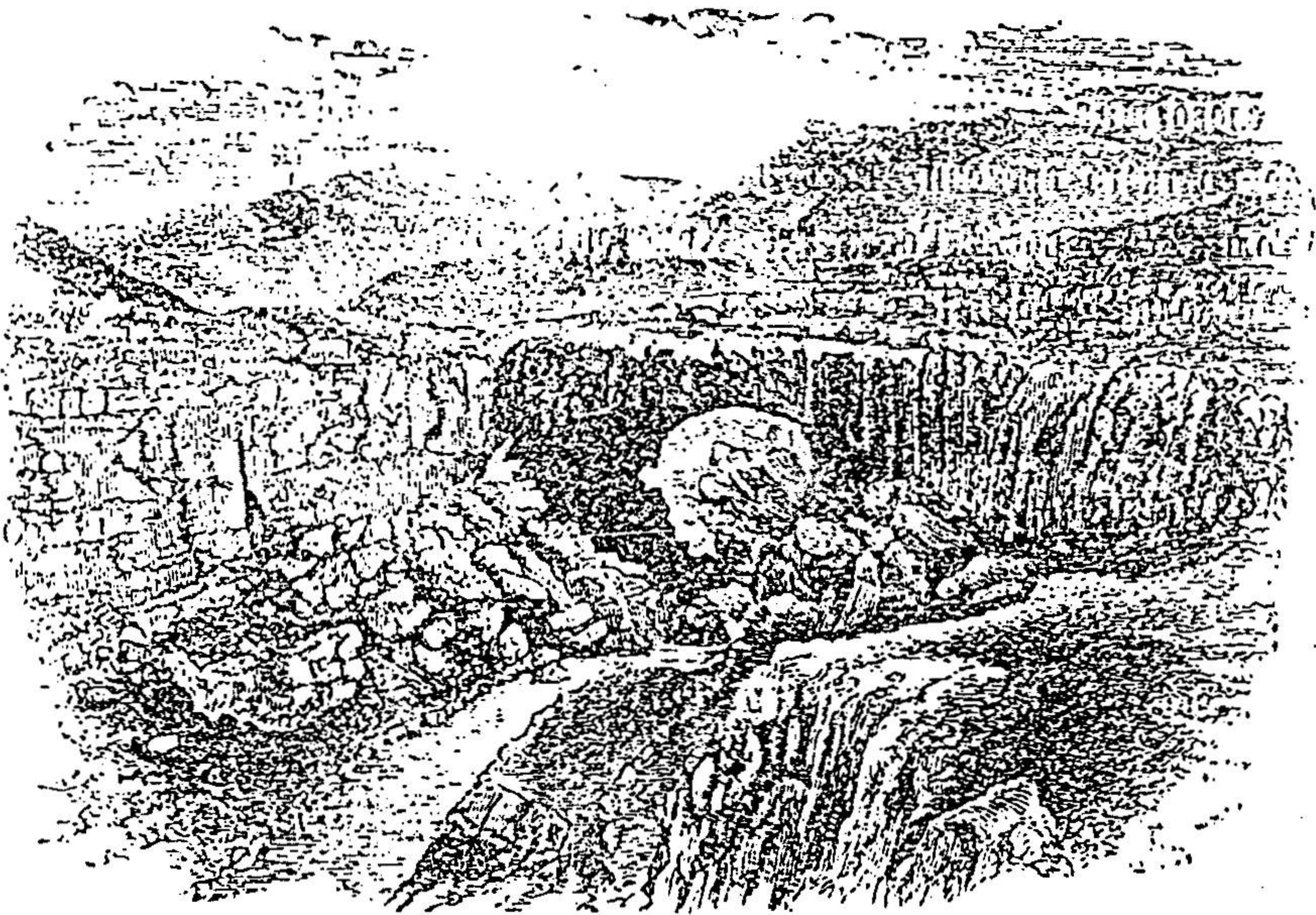

SUPLEMENTE

I. CRONOLOGIA BIBLICĂ

II TABLIȚA SINCRONICĂ A CELOR MAI IMPORTANTE EVENIMENTE DE DUPĂ EȘIREA EVREILOR DIN EGIPT.

Podul natural în munții Liban

I. CRONOLOGIA BIBLICĂ

Pentru o lămurire mai deplină a multor evenimente din istoria biblică, e necesară oare care cunoaștere a cronologiei biblice.

Evreii calculau ziua dela un apus de soare pânăla alt apus de soare, și asemenea calcul e admis în Biblie, cum se vede aceasta din determinarea duratei sâmbetei: „dela o sară pânăla ceialaltă sară să prăznuiți sâmbăta voastră”. (Levit. XXIII, 32). Asemenea calcul se păstrează până astăzi în tipicul bisericesc și în cărțile de cult ale Bisericei ortodoxe. Pentru designarea zilelor, adecă de 24 de ore, n'a fost un cuvânt deosebit, și în cazul acesta s'a întrebuințat expresia *sară* și *dimineață*, cum se vede aceasta din înseși istoria creațiunii lumii (Fac. I, 5). Ziua în înțelesul propriu al acestui cuvânt se împărța în trei părți: sara, dimineața și amiaza (Ps. LIV. 18), care la rândul lor se împărțeau încă în părți și mai mici. Sări propriu se deosebeau două, din care una era la înseși începutul apusului soarelui, iar ceialaltă la sfârșitul apusului și sectele iudaice de mai târziu nu puțin au discutat între ele relativ exactei deosebiri a acestei subîmpărțiri a serei. Împărțirea în părți, vechii iudei n'au cunoscut-o, și însuși cuvântul *șai* - ceas pentru prima oară se întâlnește la proorocul Daniil, și pe lângă aceasta mai curând în sens în genere

de timp scurt, decât de ceas în propriul înțeles al acestui cuvânt (Vezi de exemplu Dan. V, 5). Abia numai după nașterea lui Hristos la iudei a intrat în întrebuințare împărțirea zilei în douăsprezece ceasuri, calculate dela răsăritul soarelui până la apusul lui, dar și această împărțire nu avea o deosebită exactitate, de oare ce ceasurile sau se lungeau, sau se scurtau în ce privește durata lor, potrivit cu lungirea sau scurtarea zilei în lunele de vară sau în cele de iarnă ale anului. Înainte de robia babilonică iudeii împărțeau noaptea în trei străji (Ps. LXII, 7; LXXXIX, 5); Prima strajă se prelungea dela apusul soarelui până la 10 ceasuri noaptea (Plâng. II, 19); mijlocia dela 10 ceasuri noaptea până la 12 ceasuri noaptea (Jud. VI, 19), și a treia strajă până de dimineața sau până la răsăritul soarelui (Eș. XIV, 24). După cucerirea Palestinei de către romani la iudei intră în întrebuințare obiceiul roman de a împărți noaptea în patru străji.

Șapte zile de câte 24 de ceasuri alcătuiau săptămâna (Fac. XXIX, 27-28). Ziua a șaptea era consacrată Domnului, în amintirea odihnei Făcătorului după terminarea facerei lumii, pentru care i s'a și dat numirea de sâmbătă, adecă odihnă (Fac. II, 2; Eș. XX, 11). Deosebitele zile nu aveau numiri diferite, ci se designau simplu prin numerele: ziua întâi, a doua. etc. începând de la sâmbăta (Marc. XVI, 2; Luca, XXIV, 1; Ioan, XX, 1). Iudeii eliniști nemeau vinerea (*παρασκευή*), adecă pregătire, de oare ce această zi ei o consacrau pregătirii pentru sâmbătă. Sâmbăta avea foarte mare însemnătate în viața publică a iudeilor, și se păzea riguros până în timpurile cele mai târzii.

Cum prin apusul și răsăritul soarelui se determinau zilele, așa prin mișcările lunii se determinau lunile (Sir. XLIII, 6-8). Lunile erau determinate de lună, și de oare ce învârtirea lunii înprejurul pământului se săvârșește în 29½ zile, de acea și lunile la evrei erau pe rând de 29 și 30 de zile, în care caz primele se numeau „nedepline“, iar cele de al doilea „depline“. La început ele nu aveau numiri deosebite și se deosebeau numai prin numărul curent al lor; prima, a doua, etc. (Fac. VII, 11; VIII, 4—5), dar în trecerea timpului au intrat în uz și numiri deosebite deși în Pentateuc o asemenea numire poartă numai una din luni Aviv, adecă luna spicilor noui, devenită începutul anului sacru și care în urmă a primit numele Nisan (Eș. XII, 2; XXIII, 15; Deutor. XVI, 1). În timpul robiei babilonice iudeii au împrumutat numele haldeene pentru luni, care au și intrat în întrebuin-

țare definitivă. Iată aceste numiri în ordine succesivă a lunilor anului sacru, cu designarea lunilor corespunzătoare după calendarul nostru :

1) Nisan, vechiul Aviv (Neem. II, 1), de 30 zile, corespunde lui Martie. Zif (3 Reg. VI, 1), luna florilor, de 29 zile, corespunde lui Aprilie. Sivan (Bar. I, 8), de 30 zile, corespunde lui Mai.

4) Tamuz de 29 zile, corespunde lui Iunie. Ab, de 30 zile, corespunde lui Iulie. Elul (Neem. VI, 15), de 29 zile, corespunde lui August.

7. Tisri sau Atanim (3 Reg. VIII, 2) de 30 zile corespunde lui Septembrie. Bul (3 Reg. VI, 38), luna ploilor numită deasemenea Marhesvan, de 29 zile, corespunde lui Octombrie. Haslev (Zah. VII, 1) de 30 de zile, corespunde lui Noembrie.

10. Tebet (Est. II, 16), de 29 zile, corespunde lui Decembrie. Șevat (Zah. I, 7), de 30 zile, corespunde lui Ianuarie.

12. Adar, (Est. III, 7) de 29 zile, corespunde lui Februarie

Numărul lunilor erau de regula douăsprezece (3 Reg. IV, 7; Paral. XXVII, 1-15). Dar peste fiecare trei ani, pentru a egala anul lunar cu cel solar, față de care el era cu 11 zile mai scurt, iudeii adăugau la cele douăsprezece luni obicinuite încă o lună, a treisprezecea, care se numea Veadar, adică Adar complimentar ; ea se așeza între Adar și Nișan și consta din 29 zile.

După timpurile anului lunile se împărțeau în șase grupe deosebite, prin care se designau diferitele lucrări agricole și ele mergeau în următoarea ordine :

I. Timpul samanatului : Tisri ultima jumătate, Marhevan și Haslev, prima jumătate (ploile timpurii).

II. Timpul creșterii : Haslev ultima jumătate, Tebet și Șevat prima jumătate.

III. Timpul rece : Șevat ultima jumătate, Adar și Nisan prima jumătate.

IV. Timpul secerișului : Nisan ultima jumătate, Zif și Sivan prima jumătate (echinopțiul de primăvară, săvârșirea paștelor și coacerea orzului : în Sivan coacerea grâului, cincizecimea).

V. Vara : Sivan ultima jumătate, Tamuz și Ab prima jumătate.

VI. Timpul arșiței : Ab ultima jumătate, Elul și Tisri prima jumătate (în ultima jumătate adunarea fructelor).

Astfel, în genere șase luni, începând cu ultima jumătate a lui Tisri până la jumătatea lui Nisan, se petreceau în lucrarea pământului, iar celelalte la seceriș și adunarea roadelor sau fruc-

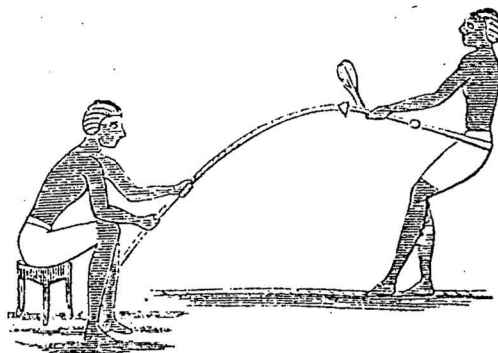

telor. Pe lângă aceasta trebuie să observăm, că, corespunderea arătată mai sus cu lunile noastre are o exactitate numai aproximativă, de oare ce în cea mai mare parte lunile iudaice ca cele lunare, adică calculate după lună nu corespund exact cu ale noastre — solare. Deaceea Nisan, de exemplu, trebuie pus undeva între Martie și Aprilie, și așa mai departe.

Ce se atinge de an, apoi la iudei se deosebeau doi ani: sacru și civil. Anul sacru se începea cu luna Nisan. El fusese stabilit la esirea izraeliților din Egipt și a căpătat o deosebită însemnătate în senz de așa an, după care se determinau toate marile sărbători și solemnitățile sacre, în legătură cu evenimentul eliberării și cu darea legii. În viața obișnuită însă rămase în întrebuințare anul obișnuit civil, care se începea cu luna Tisri-Sep-temvrie, de oare ce, după tradiția iudaică lumea a fost făcută toamna.

*Răsucirea sforilor
(după un monument egiptean).*

II. Tabela sincronică a celor mai însemnate evenimente de la eșirea evreilor din Egipt.

Poporul ales	Egiptul	Popoarele asiatece	Popoarele europene
Anii a. Hr. 1946 e. șirea din Egipt.	Dinastia XVIII, Totmes, IV.	Intemeierea Tirului.	Cecrop intemeietorul Atenei.
1456 intrarea în Ha-naan.	Dinastia XIX.		
1080 ungerea lui Saul la Ionie.	Dinastia XXI, Ramses III.	Nabuhodonosor I al Babilonului.	Luarea Troei (1180).
1060 Suirea lui David pe tron.		Hiram al Tirului.	
1010 Urcarea lui Solomon pe tron.	Faraonii Pinatem și Pisevhan.		
980 desbinarea regatului.	Dinastia XXII, Susachim I.	Intemeierea regatului Damascului.	Darienii în Pelopones.
933 Ahab în Israel.	Uzarcon (Zarai) I.	Etbaal, regele Tirului și Sidonului.	Iliada lui Homer.
lui rege și stărpirea casei lui Ahab.	Uzarcon II.	Salmanasar II al Sidonului.	Licurg în Sparta 776 Intemeierea Romei 750.
Luarea Samariei și pierrea regatului lui Israel.	Dinastia a XXIV.	Salmanasar IV al Asiriei. Sargon în Asiria.	Numa Pompiliu 715-672.
Asediul Ierusalimului de Asirieni sub Ezechia.	Dinastia XXV Tirhac	Senaherim asirianul Sardanapal și căderea Ninivei 625.	Intemeierea împărăției Macedonene.
640 Iosia și reforma lui.	Dinastia XXVI Psame-tih I.	Nabopolasar, fondatorul monarhiei Babilonului 624.	Al doilea război de Mesena. Legislația draconică în Atena 524.
Ioahaz 609.	Neho.		
588, dărâmare Ierusalimului căderea regatului iudeu.	Dinastia XXVI.	Nabuhodonosor II în Babilon.	Solone la Atena 594.

Poporul ales	Egiptul	Popoarele asiatice	Popoarele europene
539, căderea Babilonului.	Amozis.	Baltazar în Babilon și luarea lui de Cîrus.	Pisistrat în Atena. Creșus în Lidia. Targuin în cel mândru în Roma.
636, Decretul lui Cîrus pentru eliberarea ebreilor din robie.	Psamenit Cambize în Egipt, 525.	Darie. Xerxe, 485-465.	Policrat, Tiran de Samos. 532-522.
471, Estera și Mardoheu.	Dinastia XXVII, persană.	Artaxerse I.	Sfârșitul războaielor persane în Grecia.
457, Activitatea lui Ezdra.	Atenienii în Egipt.	Herodot, 484-407.	Pericle, 444, Legile celor XII tablițe în Roma.
332, iudeii sub regii greci.	Cucerirea Egiptului de Macedonenii. Intemeierea Alexandriei, 332.	Cucerirea Asiei de macedonenii.	Alexandru Macedoneanul, 336-323.
312, iudeii sub stăpânirea regilor egipteni.	Ptolomeu în Egipt, 323.	Seleucizii în Asia.	Casandru în Macedonia.
203, iudeii sub stăpânirea Siriei.	Ptolomeu V. Epifan, 205-181.	Antioh cel Mare, 223-187.	al 2-lea război punic al romanilor cu cartaginezii, 218-201.
167, independența iudeilor sub Asmoniei.	Ptolomeu Evergetul II, 146-117.	Antioh Epifan, 175-164 Mitridat cel Mare 120-63.	Cucerirea Macedoniei de romani, 168.
63, iudeii sub stăpânirea romană.	Ptolomei IX, 80-51.		Triumful lui Cezar, Crasus și Pompeiu, 60.
37, Irod cel Mare.	Cleopatra, transformarea Egiptului în provincie romană, 30.	Fraat IV, Paroianul.	Octavian August întemeiază imperiul roman, 27.

TABLA DE MATERIE

CARTEA ÎNTÂIA

REGATUL IUDEU

CAP. I.

Ahaz și prorocul Isaia.

Pagina

Nădejdea în renașterea religioasă-morală a poporului iudeu. Domnia lui Ioasa. Necredința lui și uciderea proorocului Zaharia. Regii iudei Amasia, Ozia și Ioatam. Urcarea pe tron a tânărului rege Ahaz. Imitația de către el a străinătății. Intemeierea unui jertfelnic asirian în Ierusalim. Introducerea închinării la idoli mesopotamiene. Întărirea desfrâului idolatru în valea Ghinom. Tofet. Pedepsirea lui Ahaz prin intermediul lui Repon Sirianul și Tacheu israilitul. Pășirea la activitatea publică a proorocului Isaia. ; Origina și copilăria lui. Miraculoasa consacrare la slujirea prorocască. Sfaturile înțelepte ale lui Isaia, date lui Ahaz. Marea prorocie. Necumințenia lui Ahaz și conținerea slujbelor în templu Ierusalimului.

5

CAP. II

E z e c h i a

Urcarea pe tron al lui Ezechia. Desordinele interne și prigoana contra prorocilor. Activitatea binefăcătoare a prorocului Isaia. Înțelepciunea și evlaviea regelui. Tendința spre restabilirea adevăratului cult în templul din Ierusalim. Curățirea țării de idolatrie. Pregătirea solemnă pentru sărbătoarea Paștilor în Ierusalim. Insemnătatea acestei solemnități pentru starea religioasă-morală a poporului. Schimbarea în stare politică a lumii. Urcarea pe tron a lui Senaherim.

17

CAP. III

Expediția lui Senaherim.

Răscularea popoarelor Asiei Apusene contra Asiriei. Mișcarea lui Senaherim pentru înăbușirea acestei răscoale. Primejdia ce amenința Ierusalimul. Asedierea Ierusalimului de dușman. Durata asediului. Declarația de supunere către Senaherim și marea contribuție. Asedierea Zahisului și nou asalt asupra Ierusalimului. Tratatativele cu asirienii. Vederile prorocului Isaia și, evident, starea disperată a

Ierusalimului. Rugăciunea lui Ezechia și prorocia încurajatoare a lui Isaia. Izbăvirea neașteptată. Peirea armatei asiriene și probabila ei cauză. Ecourile acestui eveniment în o povestire egipteană. Fuga asirienilor și soarta următoare a lui Senaherim.

25

CAP. IV

Boala lui Ezechia și ultimii ani ai domniei lui.

O nouă ispitire a lui Ezechia. Boală nevindecabilă. Rugăciunea sinceră a regelui și făgăduința vindecării. Un simplu leac oriental și semnul miraculos. Retragera umbrei soarelui cu zece grade de pe ceas. Solia dela regele Babilonului Mirodah-Baladan. Imprudența lui Ezechia și muștrarea lui de prorocul Isaia. Caracterul pașnic a ultimilor ani de domnie ai lui Ezechia. Activitatea prorocilor. Starea internă a Iudeei sub Ezechia. Caracterul vieții interne. Viața în orașe și în sate. Populațiunea orașelor. Tribunalul suprem. Operile literare. Partidele în popor și triumful partidului necredincios aristocratic.

47

CAP. V

Domnia lui Manase.

Un nou necaz pentru poporul iudeu. Tinerețea regelui Manase și influența vătămătoare asupra lui a funcționarilor înconjurători. Instaurarea idolatriei. Sosirea unor vremi mai rele. Reacțiunea partidului național și neputința lui. Prigoană contra prorocilor. Sfârșitul mucenicesc al prorocului Isaia. Slăbirea regatului și o nouă primejdie din partea Asiriei. Robirea lui Manase și ducerea lui la Babilon. Eliberarea lui din robie și rezultatele acestei grele încercări. Trecerea tronului la fiul lui Manase. Amon și necredința noului rege. Căderea lui într-o conjurație criminală și furia poporului.

63

CAP. VI

Domnia lui Iosia și prorocul Ieremia.

Starea poporului sub domnia lui Iosia. Intărirea Egiptului și influența lui asupra Iudeei. Instaurarea cultului egiptean. Prigoană contra prorocilor și activitatea lor. Prevederile soartei mândrei Niniva. Inceputul căderii Asiriei. Invazia sciților — Situația grea a lui Iosia. Prorocul Ieremia. Chemarea lui la activitatea prorocească. Caracterul cuvântărilor lui Ieremia. Restaurarea templului și miraculoasa găsimă într'însul a cărții legii. Citirea legii lui Dumnezeu și reînnoirea așezământului cu Dumnezeu. Curățirea țării de idolatrie. Săvârșirea solemnă a sărbătorii Paștelor. Aglomerarea poporului în Ierusalim. Influența sărbătorii asupra dispoziției poporului. Cuvântarea prorocului Ieremia. Schimbări în lumea politică. Soarta Asiriei. Faraonul egiptean Necho și expediția lui spre țărmurile Bosforului. A-nestecul nepriceput a lui Iosia și moartea lui. Plângerea lui de către popor.

71

CAP. VII

Decăderea regatului Iudeei.

Pagina

Situația tributară a Iudeei față de Egipt. Tabăra militară a faraonului egiptean Necho pe Oronte. Alegerea la tron a fiului al doilea a lui Iosie: Selm sau Iohaz. Depunerea lui de către faraonul Necho pe Oronte. Alegerea la tron a fiului al doilea al lui Iosie: Selm sau Iohas. Depunerea lui de către faraonul Necho și punerea în locul lui a lui Ioachim. Regenerarea sub el a păgânismului. Întărirea cultului egiptean. Descompunerea morală și socială a poporului. Căderea Asiriei. Moștenitorii principali ai monarhiei asiriene. Apariția pe scenă a activității istorice a lui Nabuhodonosor al Babilonului. Lupta între doi din cei mai mari rivali. Nabuhodonosor și Necho. Infrângerea celui din urmă. Primejdia pentru Iudeea, din partea unui nou cuceritor. Prorocul Avacum. Nesimțirea grosolană a poporului. Prorocii mincinoși. Situația oscilantă a Iudeei. Citirea de către prorocul Varuh a prorociei lui Ieremia. Situația poporului. Agitația poporului. Nesimțirea regelui Ioachim și arderea cărții procești. Lui i se prezice necinstea suferită de dânsul la moarte. Răscoala contra lui Nabuhodonosor și începutul robiei de 70 de ani la Babilon. Iehonia și visurile sale irealizabile. Prezicerea despre robia inevitabilă. O nouă cucerire a Ierusalimului și ducerea populației celei mai de samă în robie.

95

CAP. VIII

Peirea regatului Iudeu.

Ultimii ani de existență a regatului iudeu. Interpusul lui Nabuhodonosor Mătanie. Interesul cuceritorului babilonean pentru existența Iudeei. Neînțelegerile partidelor din popor. Sedechia și caracterul său. Intrigile politice ale partidelor. Imbinațiunea spre Egipt și încredințările amăgitoare ale prorocilor mincinoși. Alianța popoarelor Asiei Mici contra lui Nabuhodonosor. Cauzele întârzierii lui Nabuhodonosor. Incursiunea lui asupra Iudeei și asedierea Ierusalimului. Asedierea orașului. Retrăgerea lui Nabuhodonosor pentru răspingerea Egiptului. Noul atac al Ierusalimului și luarea lui. Dărâmarea orașului și ducerea poporului în robie. Plângerea lui Ieremia. Peirea definitivă a regatului iudeu.

118

CAP. IX

Prorocii Vechiului Testament.

Cei mai măreți lucrători ai poporului ales.¹ Caracterul general a prorocismului, ca fenomen istoric.² Particularitatea caracteristică a lui, ca fenomen istoric.³ Particularitățile caracteristice ale lui în legătură cu istoria Vechiului Testament.⁴ Oamenii mari ai poporului iudeu.⁵ Imposibilitatea înlocuirii lor în acest popor.⁶ Înălțimea vederilor religio-morală ale prorocilor.⁷ Inspirația prorocilor.⁸ Diferitele

vederi asupra ei în timpurile vechi și cele nouă. Spiritul profetic și geniul omenesc: deosebirea esențială între ele. Prorocia, ca prezicere a viitorului. Deosebirea prezicerilor obișnuite de cele prorocști. Caracterul inspirației divine a prorocilor. Diferitele păreri asupra tuturor în timpul vechiu ca și în cel nou. Deosebirea inspirației prorocști de extaz. Numirea evreiască și grecească a prorocilor. Deducția generală asupra stărei psihice a prorocilor. Înălțimea și particularitățile caracteristice ale cuvântărilor prorocști.

141

CAP. X

Starea internă a poporului ales.

Slăbirea puterii politice a poporului, ca rezultat al dezbinării statului său. Instaurarea păgânismului. Făgăduința despre Mântuitorul și starea cultului. Arătarea prorociei scrise. Caracterul general al stării politice a ambelor regate. Neputința morală a poporului ales în fața popoarelor înconjurătoare. Bucuria răutăcioasă a celor din urmă pentru decăderea morală și politică a poporului ales. Starea popoarelor înconjurătoare. Cronologia acestui period

—170

CARTEA A DOUA

TIMPURILE ROBIEI BABILONICE.

CAP. XI

Iudeii în Babilon.

Țara captivității. Babilonul și mărirea sa istorică. Fortificațiile Babilonului. Grădinile palatului și templul lui Bel. Construcțiile lui Nabuhodonosor. Situația captivilor. Două istorii. Evlaviosul Tobie și necazurile în robia asiriană. Bogatul săracit. Tânărul Tobie și însărcinarea dată lui. Tovarășul misterios. Căsătoria cu Sara în Ecbatana. Intoarcerea în patrie. Vindecarea lui Tobie de orbire. Descoperirea tovarășului. Soarta următoare a casei lui Tobit. Susana și necazurile ei în Babilon. Osândita nevinovată. Tânărul proroc și judecata lui dreaptă

177

CAP. XII

Prorocul Iezechiil.

Grija prorocilor pentru susținerea vieții religioso-morale în poporul robit. Origina și viața prorocului Iezechiil. Vedenia misterioasă de către prorocul acelor patru animale. Descoperirea de sus. Misteriozitatea vedeniei și corespunderea ei cu operele sculpturale a Babilonului. Insușirea distinctivă Prorociile lui Iezechiil asupra națiunilor păgâne ale Asie Apusene. Prorociile lui Iezechiil asupra soartei Ierusalimului. Vedenia unui câmp acoperit de oase de morți. Senzul acestei vedenii.

19.

CAP. XIII

Tinerețea prorocului Daniil.

Pagina

Propoveduitorul adevăratului Dumnezeu înaintea feței regilor cuceritori. Educația celor mai frumoși și mai capabili tineri în Babilon. Școala curții. Schimbarea numelor. Obiectele de studiu în școală. Teologia babiloneană. Părerile în chestiile religioase. Formulele descânteceilor magice. Metodele didactice. Medicina. Educația fizică. Refugiul tinerilor de a mânca hrană din masa regelui. Examinarea lui Daniil și a tovarășilor lui. Enumerarea lor printre înțelepții regatului babilonean. Iluziile și visul lui Nabuhodonosor. Neputința înțelepților babiloneni de a-i explica visul lui și amenințarea lor. Primejdia ce amenința pe Daniil și pe tovarășii lui. Revelația dată lui de sus și explicarea visului. Răsplătirea lui Daniil și a tovarășilor lui pentru înțelepciunea arătată lor . 213

CAP. XIV

Izbăvirea miraculoasă a celor trei tineri.

Idolul de aur și porunca să i se închine lui toți. Exemplele istorice de așezări de idoli de aur. Fregătirea pentru solemnitate. Pedepsirea pentru refugiul de a da cinste idolului. Instrumente muzicale, ce se întrebuința în timpul solemnității. Netemeinicia obiecțiunilor critice. Denunțul celor de aproape contra tinerilor iudei. Mânia regelui și porunca lui să fie aduși la dânsul vinovații. Refugiul lor de a împlini porunca. În cuptorul de șapte ori înferbântat. Aruncarea într'însul a celor trei tineri. Izbăvirea miraculoasă. Chemarea din partea lui Nabuhodonosor a Dumnezeului celui atotputernic a lui Israil. Decretul lui Nabuhodonosor către toate popoarele supuse lui . 231

CAP. XV

Al doilea vis al lui Nabuhodonosor și pedeapsa trimisă lui.

Uitarea lecțiilor primite. O nouă prevenire dată lui Nabuhodonosor în al doilea vis. Adresarea către Daniil și povestirea cuprinsului visului. Înțelesul lui istoric. Șapte vremi. Turburarea lui Daniil. Explicarea de către dânsul al visului lui Nabuhodonosor. Trufia nemăsurată a mândrului cuceritor. Lovirea lui de mâna de sus. Boala sufletească a regelui. Liantropia. Insănătoșarea regelui și mărturisirea din nou de către el a puterniciei Dumnezeului lui Israil. Ecouri ale acestui eveniment la vechii istorici . 241

CAP. XVI

Căderea Babilonului

Situația iudeilor sub succesorii lui Nabuhodonosor. Numărul captivilor. Starea religio-morală a comunităților iudaice. Influența lumii înconjurătoare. Contrastul evident între adevăr și minciună. Mustrarea închinărilor la idoli. Desvoltarea laturei duhovnicești a re-

ligiei. Transcrierea și studiul sf. Scripturi. Nedurabilitatea vechilor monarhii orientale. Apariția unui nou cuceritor. Cyrus, întemeietorul puternicei monarhii persane. Asedierea Babilonului. Ospățul lui Baltazar. Inscripția misterioasă pe părete. Explicarea ei de către Daniil. Căderea Babilonului. 249

CAP. XVII

Daniil și Darie Mideanul

Cyrus, ca stăpânitor suprem peste toată Asia Apuseană. Darie Mideanul. Impărțirea monarhiei și răsplata pentru înțelepciunea lui Daniil. Zavistia principilor și a satrapilor. Vicleșugul lor. Decretul pentru adorarea regelui și corespunderea lui cu obiceiurile istorice ale orientului. Groapa cu lei. Rugăciunea lui Daniil spre Ierusalim. Pâra la rege. Aruncarea lui Daniil în groapa cu lei. Intristarea regelui. Miraculoasa păstrare a vieții lui Daniil și bucuria regelui. Pedepsirea clevetitorilor. Viața următoare a lui Daniil la Babilon. Cugetările lui despre soarta poporului iudeu. Descoperirea cu cele șaptezeci de săptămâni. Sensul și însemnătatea a șapte săptămâni. 267

CAP. XVIII

Eliberarea din robie.

Bunăvoința lui Cyrus pentru iudei, și cauza probabilă a ei. Vederile religioase ale lui Cyrus. Ultimii ani din viața lui Daniil. O nouă vedenie a lui. Judecata lui Dumnezeu asupra Babilonului. Prorocia despre căderea lui. Decăderea treptată a lui și complecta dispariție a urmelor existenței lui. Cronologia periodului captivității babilonice. 281

CARTEA A TREIA

DELA INTOARCEREA DIN ROBIE PÂNĂ LA
NAȘTEREA LUI HRISTOS.

CAP. XIX

Intoarcerea iudeilor din robie.

Bucuria robilor cu prilejul apariției decretului pentru eliberare. Bunăvoința guvernului către iudei și redarea lor a vaselor sfinte. Numărul captivilor întorși. Conducătorul caravanei captivilor întorși: Zorobabel. Arhiereul Iisus. Solemnă plecare la drum. Iarăși în pământul făgăduinței. Starea Palestinei. Sărbătoarea corturilor și grija pentru restaurarea templului: Zidirea templului și mijloacele trebuitoare pentru asta. Dușmănia Samarinenilor. Neplăceri și pedici. Activitatea prorocilor Agheu și Zaharia. Particularitățile noului templu Sfințirea Templului. Psalmi de laudă. 291

CAP. XX

Preotul Ezdra.

Situația robilor întorși în Palestina. Legătura între captivii întorși și între cei rămași în robie. Viața celor din urmă. Activitatea clasei cărturarilor. Preotul Ezdra și legăturile sale cu cartea. O nouă caravană de captivi întorși sub conducerea preotului Ezdra. Sosirea caravanei la Ierusalim. Căsătoriile mixte. Ingrijirea lui Ezdra pentru aducerea în ordine a vieții religioso-morale a poporului. Cercetarea desordinelor religioso-morale. Dușmănia samarinenilor și conducătorii lor Sanavalat și Tobie. Situația plină de dificultăți . 303

CAP. XXI

N e e m i a.

Un înalt demnitar iudeu pelângă regele Artaxerxe. Vestă tristă despre starea poporului iudeu în Palestina. Hotărârea lui Neemia să plece în Palestina. Cererea de concediu dela rege și primirea împuternicirii. Sosirea în Palestina și cercetarea stărei reale a lucrurilor. Restabilirea zidurilor stricate ale orașului. Regularea raporturilor sociale-economice. Acțiunile dușmănoase ale lui Sanavalat și Tobie. Ridicarea zidurilor și popularea orașului. Activitatea religioso-morală a lui Ezdra și Neemia. Predarea sf. Scripturi cu traducerea și tâlcuirea ei. Sfintirea zidurilor orașului și organizarea vieții sociale publice a poporului. 315

CAP. XXII

Prorocul Maleahi și încheierea activității lui Ezdra și Neemia.

Plecarea lui Neemia la curtea persană și desorganizarea vieții interne a poporului. Reînnoirea căsătoriilor mixte. Situația tristă a lucrurilor. Activitatea prorocului Maleahi. Mustrarea de către el neregulelor religioase-morale din diferite clase. Prevestirea viitorului. Ultimul cuvânt al prorociei Vechiului Testament. Informațiile lui Neemia despre starea poporului și amărăciunea lui. Intoarcerea lui la Ierusalim și activitatea sa zeloasă. Restabilirea sfinteniei sâmbetei și alte măsuri pentru îndreptarea neregulelor. Amintirea lui Ezdra și Neemia în generațiunile următoare. 325

CAP. XXIII

E s t e r a

Pronia divină despre poporul rămas în robie. Evenimentele politice după moartea lui Cyrus. Darie Histaspes și Xerxe. Suza și mărețele rămășițe de palate. Luxul curții. Poligamia regilor Persiei. Ospetele dela curte și nemulțumirea de regina Asmîna. Alegerea altei femei. Portarul Mardaheu și nepoata sa Halasa. Mireasa fericită. Estera. Răutatea lui Aman. Decretul îngrozitor. Mijlocirea Esterei.

Ospățul regelui la Estera. Demascarea mândrului aristocrat. Soarta meritată. Un nou decret. Situația generală a iudeilor. Sărbătoarea Purim	337
---	-----

CAP. XXIV

Starea poporului iudeu în Palestina.

Raportul dușmănos contra iudeilor din partea samarinenilor. Construirea de samarineni a templului pe muntele Garizim. Pretenția samarinenilor la curățenia sângelui israilit. Agitația religioasă a iudeilor. Legea lui Moise ca bază a vieții. Intemeierea sinedriului. Literatura. Școală pentru tinerii maturi. Păzirea sâmbetei. Slujba dumnezeiască, rugăciunile și jertfele	355
---	-----

CAP. XXV

Iudeia sub stăpânirea Greacă

Ridicarea unei noi monarhii universale. Monarhia grecă. Grecii și trăsăturile caracteristice a geniului lor național. Împărțirea politică a grecilor și unirea lor sub autoritatea Macedoniei. Alexandru cel Mare și cuceririle lui. Referințele lui către iudei și samarineni. Turburările de după moartea lui. Iudeii sub stăpânirea egipto-macedoneană. Urmările influenței grecești în Iudeea.	369
--	-----

CAP. XXVI

Iudeii sub stăpânirea Egipteană

Situația iudeilor sub stăpânirea egipteană. Libertatea vieții interne. Deplinele puteri ale arhiereului. Simon cel drept, ca exemplu strălucit de arhiereu vrednic. Strămutarea vieții iudaice în Egipt. Onie și zidirea de către el a templului din Leontopole. Mișcarea intelectuală printre iudeii egipteni și traducerea sf. Scripturi în grecește. Particularitățile traducerei și urmele influenței asupra ei a locului și a timpului. Importanța traducerei celor LXX. Cele mai târzii produse ale literaturii sacre. Cartea lui Iisus fiul lui Sirac și trăsăturile ei esențiale	383
--	-----

CAP. XXVII

Prigonirea iudeilor de Antioh Epifanul.

Trecerea iudeilor sub stăpânirea regilor Siriei. Referințele acestor din urmă către iudei. Antioh Epifanul și caracterul lui nebunatic. Incercarea de a eleniza poporul iudaic. Introducerea gimnasticii și jocurilor olimpice. Intrecerea ambițioșilor, care se sileau să ocupe demnitatea de arhiereu. Iason și Menelau. Profonarea templului de către Antioh Epifanul și cleветirile contra iudeilor. Nereușita lui Antioh și răzbunarea lui pe iudei. Hotărârea de a nimici cu totul iudaismul. Decretul crud. Chinurile și perzistența Macabeilor.	401
---	-----

CAP. XXVIII

Răscoala Macabeilor. X

Impotrivirea neașteptată prigonitorului. Preotul Matatia și cei cinci fii ai săi. Râvna lui în Modină. Răscoala fățișă. Lupta partizanilor. Iuda Macabeul. «Ciocanul asupra vrășmașilor». Două victorii. Hotărârea nebunească a lui Antioh Epifanul de a nimici pe iudei. Adunarea din Masifa. Lupta dela Emaus și înfrângerea dușmanului. Războiul sfânt. 417

CAP. XXIX

Sfințirea templului și moartea lui Iuda Macabeul.

Curățirea orașului sfânt. Restaurarea templului și odoarelor lui. Sfințirea lui și sărbătoarea națională. Raporturile dușmănoase contra iudeilor din partea populațiilor vecine. Pedepsirea călăcrei cuvântului de către locuitorii din Iopi. Boala și moartea lui Antioh Epifanul. Războaie nouă; pacea vremelnică. Alchim și înnoirea războiului intestine. Înfrângerea lui Nicanor al Siriei. Bătălia dela Eleusă și moartea eroicului Macabeu. Importanța luptelor macabeice . . . 429

CAP. XXX

Dinastia Asmoneilor.

Activitatea celorlalți frați Macabei. Ionatan, principe și arhiepiscop. Guvernarea lui Simon Macabeul. Monumentul în cinstea Macabeilor în Modina. Baterea de monede. Moartea lui Simon și turburările interne. Hircan. Partidele interne. Aristobul. Alexandru Ianei, cruzimea și nepopularitatea sa. Continuarea turburărilor. Izăvitorul neașteptat în persoana lui Pompei. Luarea Ierusalimului de către dânsul. Iudeii sub stăpânirea romană. Hircan II și idumeul Antipatru. Lupta uriașă la Roma și referirea către ea a iudeilor. Irod. Primii pași ai lui pentru luarea tronului. Antigon și pacificarea și eliberarea Iudeei. 449

CAP. XXXI

Antigon și Irod cel mare, regele Iudeei.

Slăbiciunea lui Antigon și energia lui Irod. Războiul de trei ani pentru tron. Luarea Ierusalimului de Irod și Lozie. Numirea lui Irod rege de către romani. Directiva politicii lui Irod. Schimbarea eredității arhieriei. Teama lui Irod de durabilitatea tronului său. Înălțarea persoanelor periculoase: Hircan și Aristobul III. Uciderea ultimului Asmaneu. Mariamna și căsătoria sa nefericită cu Irod. Intrigile Cleopatrei a Egiptului contra lui Irod. Prorocia sibilină. Târârea înaintea lui Antonie. Marii învățători ai poporului. Hilel și ertarea lui. Menaim și Șemaia. Irod și Octavian August. Moarte Mariamnej și turburările interne 479

CAP. XXXII

Ultima jumătate a domniei lui Irod.

Irod în culmea puterniciei sale. Iubirea lui de lux și construcții. Restaurarea și împodobirea vechilor orașe. Neîncrederea în popor. Armata de spioni. Restaurarea și împodobirea templului. Particularitățile templului lui Irod. Sfințirea pompoasă. Iudeii în Asia Mică. Strâmtoarea din partea grecilor. Fiii lui Irod. Intrigile dela curte. Înrairea și furia sângeroasă a regelui. Așteptarea neclară a Izbăvitorului de către popor.

505

CAP. XXXIII

Privire asupra stări interne.

Insemnătatea captivității babilonice pentru deșteptarea vieții religioase în poporul iudeu. Prorociile despre Izbăvitorul. Organizarea vieții religioasă-morală. Cărțile sfinte. Fariseii și saduceii și particularitățile lor deosebitoare. Eseii și terapeuții. Sărbători noi. Sinagoga. Administrația civilă. Cronologia.

525

CAP. XXXIV

Lumea iudaică și păgână înainte de venirea Mântuitorului Hristos.

Importanța providențială a robiei babilonene. Risipirea poporului-misionar peste tot pământul. Iudeii din diaspora și centrele principale a vieții lor. Legătura internă dintre dânșii. Cărți sfinte noi. Contactul cu Ierusalimul. Raporturile lumii păgâne cu iudee. Descompunerea lumii păgâne. Setea după izbăvirea de sus. Așteptarea Mântuitorului. Aurora erei Noului Testament

531

LISTA ILUSTRAȚIILOR

	Pagina
1 Desen în capul capitolului Istoria prorocului Isaia	5
Presupusa gropniță a prorocului Zaharia în valea Iosafat	6
Coloane împodobite cu sculptură în orient	8
Presupusul loc al lui Totet	10
Smochin sălbatec în Palestina	14
5 Iazul lui Ezechia în Ierusalim	17
Bătălie (după un monument asirian)	25
Senaherim pe tron (după un monument asirian)	26
Senaherem asediază Lachisul (după un monument asirian)	30
Cal de războiu (după un monument asirian)	31
10 Trăsură asiriană (după un monument asirian)	35
Vedere din Vasan	36
Paserile răpitoare pe câmpul de luptă (după un monument asirian)	42
Nisrom (după un monument asirian)	45
Țanțul de munți ai Libanului	47
15 Ceasornice vechi de soare	48
Ceriale de Palestina	52
Planul iazului lui David	53
Mazere de Palestina	54
Orz de Palestina	55
20 Țițini de porți	56
Lucrul în teascurile de călcat struguri	59
Valea Ginom	63
Intrarea în gropnița regilor	68
Prorocul Ieremia	71
25 Pelicanul	73
Anatot, patria lui Ieremia	77
Suluri vechi de pergament	82
Aducerea ca jertfă un ed (de pe un monument asirian)	87
Olari lucrând la un cuptor de fer (după un monument asirian)	90
30 Simbolurile și numele regelui Necho (după un monument egiptean)	92
Mormânt în Petră din Idumeea	95
Turnare (după un monument roman)	97
Expediția regelui Necho (după un monument egiptean)	100
Căramidă cu numele lui Nabuhodonosor (Nabu-cudur-uțur)	100
35 Haldei	103
Peștera lui Ieremia în Ierusalim	110
Capțiivi iudei (după un monument asirian)	113
Mecetea lui Omar în locul templului lui Solomon	117

40	Orbirea captivilor (după un monument asirian)	124
	Captivi iudei (după un monument asirian)	137
	Chiparis de Palestina	148
	Ramură de Terevint	169
	Iudee în captivitatea babilonică (după un monument babilonean)	177
	Barcă în orient	179
15	Femei cu fusul de tors	186
	Pечеți vechi	190
	Vinieta. Prorocul Iezechiil	199
	Lampă stabilă	201
	Cerga lupului	202
50	Vedere pe râul Hovar	204
	Genii care păzește sf. Pom al vieții (după un monument asirian)	207
	Mormântul prorocului Iezechiil	212
	Prorocul Daniil	213
	Pecete babiloneană cu închipuirea unor rituale superstițioase	219
55	Situația topografică a Babiloniei	231
	Trâmbițe vechi	234
	Muzicanți (după un monument asirian)	237
	Lemnul negru din Biblie	241
	Arbore de castan pomenit în Biblie	243
60	Bou sălbatec	246
	Ruinele Vechiului Babilon	249
	Pelicanul	254
	Molie de Palestina	255
	Capul lui Cyrus (după un monument persan)	258
65	Vase de masă asiro-babilonene	262
	Captivi înaintea lui Darius Histaspes (după un basoreliev vechiu)	267
	Transportarea unui leu mort (după un monument asirian)	270
	Ferestre la case orientale	271
70	Cyrus pe tron (după un monument persan)	274
	Mormântul prorocului Daniil și ruinele Suzei)	281
	Mormântul lui Cyrus (presupus)	283
	Ruinele vechiului Babilon	291
	Cântare din timpan (după un monument asirian)	293
75	Locul plângerei iudeilor	296
	Darius persan	297
	Trâmbițe antice (după un monument egiptean)	301
	Ezdra	303
	Zidul Plângerii (parte din zidurile Ierusalimului)	304
80	Funcționari persani	306
	Bărbi în vechiul orient	308
	Neemia	315
	Paharnic (după un vechiu monument asirian)	317
	Catedrală orientală	323
85	Maleahi	325
	Teleagă din vechime	333

	Estera	337
	Vânătoare de lei (cilindru pecetea lui Dariu Histaspes)	338
90	Vaze cu inscripția numelui lui Xerxe	343
	Damă persană	345
	Călăreț persan	347
	Ospățul regelui cu regina (după un monument asirian)	349
	Piatră neagră de Suza	350
95	Haine regale și hamaj regal pentru cai în Persia	351
	Mausoleul Esterei și al lui Mardoheu (presupus)	352
	Salce palestiniană (Ps. CXXVI, 1)	355
	O veche copie samarineană a legii	361
	Trâmbițaș asirian	364
100	Țap sălbatec de Palestina	367
	Ruinele Persepoli	369
	Leopard sirian	374
	Capul lui Alexandru cel Mare, în calitate de Jupiter-Amon	376
	Femei captive (după un monument asirian)	383
105	Ruinele Filah, numite patul lui Faraon	384
	Sacrificator egiptean în vestimente sacre (după un monument egiptean)	385
	Sacrificator egiptean (după un monument egiptean)	388
	Epure (Lev, XI, 6)	391
	Vedere din Finghedi, aproape de Marea Moartă	394
110	Malva	396
	Lucrul călăilor în vremea veche (după un monument egiptean)	401
	Ruinele vechiului Tir	406
	Cădelniță veche	410
	Captivi (după un monument asirian)	412
115	Bice din vechime	415
	Azot	417
	Pridvorul răsăritean al templului	429
	Candele din vechime	431
	Seceriș în Egipt	438
120	Elefantul și momița	443
	Vederea Ascalonului din partea răsăriteană	449
	Gropnița din Petra	451
	Monede iudaice cu inscripție	453
	Acopereminte pentru cap, pentru femei în orient	454
125	Gropnița regilor	455
	Vase metalice egiptene	458
	Vederi de pe râul Iordan	461
	Elavul port la Marea Roșie	463
	Casia	466
130	Siclul sacru	469
	Blid asirian	472
	Casă orientală fortificată	474
	Enuper (Cât; I, 13)	475

	Ruinele Tirului	478
135	Valea lui Iosafat	479
	Tron regal (asirian)	482
	Ceremonie nupțială orientală	483
	Porți vechi (în Egipt)	486
	Captiv (în Egipt)	490
140	Ramură de stejar biblic	491
	Vedere din Siena (în Egipt)	493
	Iazul Esevan	493
	Vulturul și puii săi	495
	Casă pe zidul orașului în Orient	497
145	Inchinare la rege (după un monument asirian)	503
	Ruinele Palmierei	505
	Canapea (după un monument asirian)	507
	Mormânt în Persepole	509
	Salco în Vasan	511
150	Petrari (după un monument asirian)	513
	Stâlpii sculptați din Baalbec	513
	Candele din vechime	514
	Arhitectură egipteană (modernă)	515
	Vase de aur și de argint	517
51	Mormânt în Azot	520
	Ruinele Vasarei	525
	Resturi din zidurile templului	529
	Ramură de brad de Palestina	531
	Presupuși mideni	532
160	Mîneri din vechime	533
	O enormă statuie descoperită în Memfis	534
	Bazar în Cair (Egipt)	536
	Vultur	537
	Vedere pe râul Agava (în Mesopotamia)	540
165	Ruinele Baalbec	541
	Podul natural în munții Liban	545
	Răsucirea sforilor (după un monument egiptean)	549